Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

495

20
U.76
1852

2 010

20
Գ-76

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐՈՒՈՒ ՀՈԳՒՈՅ ՄԻՆՉ

ՅԱՓԻՒՆ ՈՒ ՅԱՌԱՋ ԵՐԹԱԼԸ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԱՄԷՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԱՐԴՈՑ ՅԱՐՄԱՐՑՈՒԱԾ

ՀԱՆԴԵՐՁ

ՀԱՅՐՄԱՊԱՏԻ ՄՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ԵՒ

ԸՂՕՐԿՆԵՐՈՎ

№ 2001

ՕՄԻՒՆԻ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԿՈՒԼԻԷԼՄՈՍ ԿՐԻՖՖԻԹ

1852

23160

357
39

Printed in Turkey

ՑԱՆԿ

ԳԼՈՒԽ Ա

Էջեր

Յաւտնութեան գրքոյկ ; հանդիպումի մէկ տեսակ
ծանօթութեամբ անոր նպատակին վերաբերեալ . 1

Ես գրքին յայտնութեան գիտնալուս համար ա-
ղօթք մը 7

ԳԼՈՒԽ Բ

Ընհոգ մեղաւորին ապրիլուելը 10

Երբեմն անխորհուրդ՝ նոյն ատեն ապրիլուող
մեղաւորի մը խորհրդածութիւնը . . . 22

ԳԼՈՒԽ Գ

Երկնային մեղաւորին ապիւռնէն՝ որ անհետա-
պէս խորհրդածելու սկսաւ ու չդադրեցաւ . 26

Ողբալի այնպիսի մեկու մը համար , որ ինքզինք
Աստուածպաշտութեան կարեւորութիւնը
վերայ հասկցած է , բայց անոր հետեւելը
ուղեցուցիչ փորձութեան մէջն է . . . 35

ԳԼՈՒԽ Դ

Ա՛ն մեղաւորը հաշտութեան ու իր յանցաւո-
րութիւնը վերայ կը հասկնայ 38

Իր յանգանակին վերայով արդասիր յանդիմանութեան
ճեղերն մը խոստովանութիւնը . . . 49

ԳԼՈՒԽ Ե

Աղետները ընդհանուր կենաց իր ուժին վրայ
պատճառութիւններէն 52

Էպոքայից տարբեր ըլլալ հանար կատարելա-
գործութիւններէն ճեղերէ զգալ ու խոշտանգուին
պարագայ ճեղերն մը խորհրդածութիւնը 64

ԳԼՈՒԽ Զ

Աղետներուն դասակարգութեան վերաբեր-
եալ 67

Իր դասակարգութեան վերայ ահէն պատ-
ճառած ճեղերուն խորհրդածութիւնը . 76

ԳԼՈՒԽ Է

Դասակարգութեան պակը եղող ճեղերուն
անօգնական վիճակը 79

Ո՞ր կողմե վիճակին մէջ եղող ճեղերուն
պէտք 86

ԳԼՈՒԽ Ը

Իր ճեղապարտութիւնը վերայ հայոցդատաց ու
դասակարգութեան ճեղերուն՝ վիշտերուն
փրկութեան ետքը կը յայտնուի . . . 89

Printed in Türkey

ՅԱՆԿ

Երես

Մելա-որքն խոհրդածո-ւիւնը սա սւեսի-
ին վրայ 98

ԳԼՈՒԽ Ե՛

Ա՛ս ճամբով փրկո-ւիւնը ոսոնելու վրայով
ասաս-ել հոգևոր պեղւիո-ւիւն մը . 100

Մելա-որը կը հասնի փրկո-ւիւնան սա ճամ-
բան բանելու վրայով 111

ԳԼՈՒԽ Ը՛

Որոկ հաւ ապիսո-ին և ի՞նչ նշանակե՞ւ
ելա-որքն՝ սա ճամբով փրկո-ելու- . . 114

Մելա-որը կը գնայ սա ազատո-ենրո-ն ,
և Յիսուսով եղած փրկո-ւիւնը ընդու-
նելը կը յայտնէ 123

ԳԼՈՒԽ Ը՛Գ

Յորդորական ճառ մը անոնց՝ որ կ՚ուզ ո-գնէր
հաճոյաց-ել Ա-ետուծոնին նպատակին հա-
մայն ւալել 125

Վ՚երոյիբե-ել վճռակին Ա՛ջ եղող անգնդի ե-
ղա-որքն հասար ապրի՞ւ մը 143

ԳԼՈՒԽ Ը՛Ե

Խոտ այնպիսի Ա՛ինո-ւ , որ չէ Ա՛ղէրսո-ւ Ա՛-
ծո-ւիւնը գնալով այնտեղ կը գտնուի , որ

Էջ

Հանապազորեայ Քրիստոսի երկիւղ գերկու-
թեան 146

Ըստ տալանդեան առակին վասն խորհրդա-
ծու-թեանն , հանդերձ Քրիստոսի պնդե-
լով հետ-եւմբ եւ անչափօք՝ ողբմա-թեան
գանձուց հասոյ 153

ԴԱՒԻԹ ԺԴ

Իր հաւատքին ու զղջմանը անկեղծու-թեանը
վրայօք պարակսող հոգեկան ըրած հարց-
մունո-թեանէն՝ տառապար օգնու-թեան
մը կը պատ 157

Իր զղջման ու հաւատքին անկեղծու-թեանը
Աստուծոյ ընդունե-լութեանը տակը ձգող հո-
գւոյն աղօթք 165

ԴԱՒԻԹ ԺԵ

Քրիստոնէական պատմագրու-թեան գանազան
ճիւղերուն վրայ ատել տանող պե-
տու-թիւն մը , որմէ ընկերցողը ատելի օգ-
նու-թիւն առնէ իր՛նչ ըլլալուն՝ եւ ի՛նչ
ըլլալ կրնայ ընկերա- պարծանքն ըլլալուն
վրայ դատող ընկերա- 167

Ելոհի՝ գերեզմանական Աղբի Վրայ նետուած ,
որուն մէջ Քրիստոնէական քնութե-թեան գա-
նազան ճիւղերը ատել հանօգուտ կերե-
պոյ մը ստուգած են վերագրել կարգովը . 187

Էջեր

ԳԼՈՒԽ ԺԱՐ

Կարեւորագոյնը կը յիշուի ըլլալ որեւէ կարօտ է ինձը Աստուածոյ Հոգւոյն օգնութիւնը, որ վերջը նկարագրուած քնութիւնը պայ ի բեր . ու ինչ է՛նչ տարբերութիւն ունին ելլու ու անկիլ 192

Արեւ կառավարի քարեմաղթութիւն մը ապստամբական ընդհանուր պատերազմներուն համար, հոգւոյն մէջ ապստամբութեան յաւարտ բերելու ու զօրացնելու . . 200

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

Դատչի եկած դրխտոնեայ մը պզտութիւն ու տարբերութիւն կը պրսի ան վհատութիւնը, նեղութեան դէմ, որոնց կը հանդիպինք հոգեւոր ընթացքին մէջ մեզ տուած ապրնը . . . 203

Ու դժուարութիւններուն պզտացումին պարհրելով, ինչպէ՞ս ապստամբային պատրաստութեան յանձնող հոգւոյն աղօթքը . 210

ԳԼՈՒԽ ԺԳ

Վերնատունին՝ ինչպէ՞ս Աստուծոյ ժառանգութիւնը քացատրնակապէս նորերէ՞ս հասար ապրելու ու օգնութիւն 212

Անձնանուիրման օրինակ մը 217

Էջեր

ԳԼՈՒԽ ԺԱ

Տէրոջը ընկերին հաղորդուելիքը . . . 227

Ընթերցողին ցնծալիքի մէկու մը համար , որ անձին համար կը քաղաքական Տէրոջը սիրելին տօնելով , քայց ան ահաւոր խորհուրդին հաղորդելու ներելու անհնարին վայրկեան մէն մի պարտականութիւն . . . 234

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

Պատրաստութիւն մը ընելու համար արժանաւորապէս Աստուծոյ հետ միանալու համար անհնարին նուիրական յաւիտենական 238

Պատճառները , որոնք համառօտ կերպով բացատրեցին հայերուս հաղորդուելիքը . . 258

ԳԼՈՒԽ Ե

Մեր օրերը նախընթաց դէպքերէն աւելի հարմար՝ սրտի տաք յարգանքով 261

Վերջը նախապատրաստութեան պէտք մը անցնելու փափաքող հոգւոյն յարմար առիթ 272

ԳԼՈՒԽ ԻԳ

Մեծ պատրաստութիւն մը առ անհրաժեշտ փորձութիւններուն դէմ , որոնք պատահելիք

Էջեր

պոնէան վերջոյգերեալ ընկերացէին կը խոսո-
բէացընէին 276

Ա՛ս որոգայթներուն վրանգին դէմ ապահո-
ձայնի պատպատանութիւնը քանդելու համար՝
դէպ՚ուխերը էրնտոնէին աղօթէը . . . 289

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Հոգեւոր վէճերուն անհնտանութ ու ընդունե-
վրայ 292

Հոգեւոր անհնտան վէճերուն վերջ էղողէին աղօթէը 303

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Ինդոկնէը ահաւոր կէրպով Ասպուձոյ նո-
բելէն ու հոգեւոր վէճերուն վերջ էրէ մը յա-
ռաջադիմութիւն ընելէն էտէը , գնդապե-
ղութեամբ ու կռուռ վերջէն վերջ էյնողէն պա-
ռալ վէճերը 308

Հոգեւոր որոգայթներ ու խոսոմոնէներ ընդ-
դէն էտէը ձառը վերջէն վերջ էյնողէն հոմար
աղօթէ մը 318

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Վրէնպոնէի մը վրայ՝ որմէ Ասպուձի էր ե-
բեալ ձայնիձ է 324

Խոնարհ խոստովանութ մը այնպիսի վերջ մը հա-
մար , որմէ Ասպուձի էր երեալ ձայնիձ է 338

ՑԱՆԿ

Երես

ԳԼՈՒԽ ԽԵ

Մեծ և ծանր նեղու-թիւնս պատ ճգնող դրու-
պոնեան 343

Ծանր նեղու-թիւնս պատ ճգնու-ած ինծո-ն ա-
Ըպտու-ած խոնարհ ազատակը 349

ԳԼՈՒԽ ԽՕ

Վրէժապոնէին՝ իր ընտրհաց մէջ ա-ելը դիմելու-
համար օգնու-իւն 354

Վրէժապոնէին երանելոյն մոլիանդը՝ ընտրհաց
մէջ ա-ելու համար 367

ԳԼՈՒԽ ԽԶ

Հոգեւոր վիճակի մէջ յառաջ գացած դրու-
պոնէին չիւնգնիւ Ըպտու-ծոյ ողբմա-իւն-
ները , և ամէն ապեր զանիկայ սիրելու ո-
անով ո-րախանալու համար յորդորիլ . 369

Երախտագէտ հոգւոյն նախանձոտու-իւնս և
ընտրհաց օրհնու-իւնները ո-րախանալն ,
ու- ինդիրը սիրոյ և գովաբանու-իւնս զե-
բուած և ապերա- արժայայտու-իւններով
Ըպտու-ծոյ առջև լալը 378

ԳԼՈՒԽ ԽԷ

Ըպտու-ածասիրտու-իւնս մէջ հաստատած
մէկու- մը՝ օգտակար բաներ խրատելու առ-
ջև ապերու- 384

ՑԱՆԿ

Երես

Բարեպաշտութիւնը ամէն հաւատացեալի
էրեսը կու գայ որ առաւել օգ-
տակար լինի 400

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Քրիստոնէին հաղուստն և պատասխանի պէ-
տութիւնը ուրիշներուն ուրախանալը . . . 403

Ե՛ ամենալուսինովթիւնովը պիտի պատչող էրէ-
գոնէին խորհրդակցութիւնը կամ աղօթէը . 415

ԳԼՈՒԽ Լ

Քրիստոնէին իր հաղուստ ժամանակի վար-
ուելոցը ընտրեալ փառաւորելը . . 418

Ամհուսն տօթ եղող էրէգոնէին վճռակին յար-
մար խորհրդակցութիւնն կամ աղօթէ մը . . 430

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐԹԻՒՍ ՀՈՒԻՍԻՑՆ ՄԻՆԱ

ԾԱՓԻԼՆ ՈՒ ՅԱՒԱՋ ԵՐԹԱԼԸ

ԳԼՈՒԽ Ը

Յաւաջաբան գրչոյս ; հանդիպելոյն մէկ հանի ծանօթ
ներկայեալ առոր նպատակին վրայով :

1 . Երբոր աչքերնիս վեր վերցընելով ուշադրութեամբ բոլորտիքնիս նայինք , և մարդոց բնաւորութիւններն ու հետամուտ եղած բաները քննենք , ակնարկ կը տեսնենք որ թէպէտ երկրիս երեսը բնակող բոլոր արարածներէն միայն մարդիկ ընդունակ են Աստուածպաշտութեան՝ իրենց ի բնէ կազմուածքովը , բայց անոնցմէ շատերը անարգաբար զանց կ'առնեն անիկայ : Ու Աստուածպաշտութիւն ըսուած բանին վրայով մարդիկ ինչ զանազան գաղափարներ որ ունենան , ամէնն ալ պիտի խոստովանին՝ թէ ամէնէն ընդհանուր բան մը չէ անիկայ :

2 . Աստուածպաշտութիւնը՝ ամէնէն ընդհանուր առմամբը նայելով հոգւոյն այնպիսի մէկ զգացումն է Աստուծոյ վրայով , և դէպ ի անոր ունեցած պարտաւորութիւններնուս ու մեր անկէ ունեցած կախմանը վրայով այնպիսի յաղթահարութիւն մը ,

որ մեծ փափաքնիս ընել կու տայ մեր կեանքին ա-
նանկ կերպով մը անցընել, որն որ բանաւոր պատ-
ճառ ունինք հաւատալու թէ հաճոյ պիտի ըլլայ
անոր : Ըրդ՝ հիմա որ աս յայտնի ծանօթութիւնը
տուինք Աստուածպաշտութեան ինչ ըլլալուն վը-
րայով, ալ ամենևին հարկաւոր չէ որ հետևեալ
հինգ նիւթերուն վերայէն ազգաց մէջ երթանք՝ ասոր վը-
րայով անծանօթ եղողներ փնտռելու : Երբոր
քրիստոնեայ ազգաց մէջ ժողովրդեան ընդհանուր-
թիւնը վարքը գիտենք, որոնց առ Աստուած ու-
նեցած պարտաւորութիւնները երկինքին տակը ե-
զած բոլոր ուրիշ ազգերէն եզական են, մեզմէ ոչ
պիտի ըսէ թէ Աստուածպաշտութիւնը ընդհանուր
թագաւորութիւն մը ունի մեր մէջը : Ո՛վ
կարծէ՞ թէ ամէն մարդոց և ամէն տրտի մէջ կայ
անիկայ : Ըսաղ. Հաստատուն անհաւատութիւնը՝
Աստուծոյ անունն ու օրը պղծելը՝ գինեմոլութիւնը՝
ցոփութիւնը՝ անիրաւութիւնը՝ սուտխօսութիւնը՝
հպարտութիւնը՝ շռայլութիւնը՝ անարգ անձնասի-
րութիւնը՝ և անձին ու ուրիշներուն հոգևոր ու
յաւիտենական շահուցը վնասով միմտպէս անզգայ
ըլլալը, որոնք առ հասարակ մեր մէջը կը գտնուին,
բարձրաձայն ասոր հակառակը կ'աղաղակեն : Ո՛չ-
պէս որ ասիկայ տեսնելով՝ մէկը պիտի կարծէ թէ
հազարաւորներն ու բիւրաւորները Աստուածպաշ-
տութիւնը զանց առնելն ու մինչև անգամ անիկայ
անարգելը փառք կը սեպեն յաւէտ քան թէ նախա-
տինք մը : Եւ ո՞ւր է ան դրացութիւնը, ո՞ւր է
ան ընկերութիւնը, ո՞ւր է ան երջանիկ ընտանիքը
բաւական մարդոցմէ բաղկացեալ, որուն մէջ ճիշդ
քննութիւն մը ընելով՝ իրաւունք կ'ունենանք ը-
սելու թէ՝ "Աստուածպաշտութիւնը ահա աս փոք-
րիկ խումբին վրայ կը տիրէ" : Թուցէ Թանձր և

գայթակղեցուցիչ մոլութիւններէ ազատ են ։ առաքին պարկեշտութիւն մը ունին վարուց ։ հրապարակական երկրպագութեան արտաքին ձևերուն ներկայ կը գտնուին ։ և երբեմն ընտանեկան աղօթից ։ բայց աս ամենուն մէջ բան մը չկայ հոգևոր և աստուածային կենաց հարազատ գործքերուն նըմանող ։ Աստուածսիրութեան նշոյլը չկայ ։ ոչ անոր ներկայութենէն ակնածել ։ ոչ անոր հնարհացը անձկալ իրրև ամենամեծ բարութիւն ։ ոչ սրտանց հաւատալ փրկութեան Աւետարանին ։ ոչ սաստիկ փափաք մը մեղքով վաստրկած դատապարտութիւններնէս ազատելու ։ ոչ ի սրտէ հառաչանք ան յաւիտենական կեանքը ձեռք ձգելու համար ։ որն որ Քրիստոս վաստրկեցաւ իր ժողովուրդին ։ Աւաղ ։ բարեկամի մը կամ մինչև անգամ ծնողքի մը սէրը ինչ որ կրնայ ընել ։ ինչ հակամիտութիւն որ կրնայ ըլլալ ամէն բան յուսալու և ամենաչնորհալի բաները ակնկալելու ։ ընդհակառակն սա վիճակութիւնը մարքին վրայ պիտի ձնչէ ։ և յառաջ բերէ սա ահաւոր եզրակացութիւնը՝ թէ աս սիրելի բարեկամին կամ ան խանդակաթ տղուն քով ինչ սիրուն բաներ որ կրնայ "Աստուածպաշտութիւնը անոր կուրծքին մէջ տեղ չունի" ։

3 ։ Աւետարանին հաւատաց հաւատացող և մարդոց ու ամէն բանի յաւիտենականութեան լուսով նայող մէկու մը սրտին՝ աշխարհիս մէջ գտնուած յոյժ ողբալի խորհրդածութիւններէն մէկն է ասիկայ ։ Ու յիրաւի այսպիսի մէկու մը՝ մարդկային բնութեան բոլոր ուրիշ արհածներն ու չարիքները ոչինչ կ'երևնան ասոր հետ բաղդատելով ։ այսինքն՝ մարդկային ազգին բիւրաւորներուն Աշխարհիս Աստուածպաշտութենէ զուրկ ըլլալուն՝ ու անոնց ա-

նոր գէմ ունեցած հակառակութեանը : Եթէ ան վերնայ , բոլոր ուրիշ յարիքներուն դիւրաւ կը տանի մարդ . այո՝ անոնցմէ բարիք յառաջ կու գայ : Բայց եթէ ան մնալու ըլլայ , «մահուան պտուղ կը բերէ» . (Հռոմ . է . 5 .) և հետևապէս ան թիւ բազմութիւն , որոնք «նախանձոտութեան կարգադրութիւններուն տակն են մեզի հետ , և գէթ նոյն հասարակ բնութեան կապովը կապակցած են մեզի , քանի մը տարուան մէջ յիշոյն կործանման պիտի երթան , և անզլխանելի կերպով յաւիտենական կրակին մէջ պիտի ընկղմին :

4 . Ընտարակոյս շատերը կան ամէն տեսակ քրիստոնէից մէջ , որոնք ի ծածուկ Աստուծոյ առջևը կ՚ողբան , իրենուն աս ցաւալի վիճակը տեսնելով . և որոնք կրնան բողոքել ան բոլոր սիրտերը Վհնոզին , կենսատու քրիստոնէութեան և ճշմարիտ Աստուածպաշտութեան շնչանող հոյն կենդանութեանը վասով ունեցած անկեղծ բաղձանքներնուն համար : Ու շատերն ի զատ աս զրբին հնդնակը վստահութեամբ կրնայ ըսել՝ թէ աս է իրեն քաջալերութիւն տուողը աս գործին ձեռք զառնելու , իր բազմաթիւ հոգևրու և աշխատութեանց մէջ տեղը : Աս պատճառաւ կ՚ուզէ զարդարուն խօսքերը մէկդի ձգել , որ եթէ կարելի է ամէն մարդոց ընդունակութեանը չարմար ըլլայ : Աստր համար պիտի չնայ ամէն ընթերցողին գաղտնի չարեաչարիկ և սրտին թափանցիկ . և մէկ խօսքով , աստր համար առանց մէկ երազայոյզի մը անուշնէն վախնալու , թէ որ մէկը պատահմամբ յիշելու ըլլայ ան միջոցին . հնդնակը իրը թէ քու անձնական պիտի մտնէ քեզի հետ ամէն օր . և ամենայն պարզութեամբ և ազատութեամբ , ինչպէս որ լեզուներամբ ալ , մեծ բաներու վրայով պիտի

խօսի , որոնք քրիստոնէական յայտնութենէն սորված է , և որոնցմէ աղէկ գիտէ թէ քու յաւիտենական երջանկութիւնդ կախուած ունի . ո րնեթէ մինչև հիմա առանց Աստուածպաշտութեան քու կեանքդ անցուցեր էիր , հիմա արթնցաս ու անոր վրայ մտածես , և անոր բնութիւնն ու կարևորութիւնը սորվիս . կամ որ՝ եթէ Աստուածային շնորհաց միջոցովը արդէն փորձառութեամբ տեղեկութիւն ունիս անոր վրայով , կարենաս օգնութիւն առնելով առաւել յառաջադիմութիւն մը ընել :

5 . Բայց անձկանօք քեզմէ սա շնորհքը կը խնդրէ թէ՝ որովհետև ասիկայ յայտնապէս մէկ ծանր գործ մըն է որուն ձեռք կը զարնենք , գուն ալ լուրջ և եռանդուն ուշադրութեամբ մտիկ ընես անոր : Կ՚աղաչէ որ աս յորդորանքները և աս խորհրդածութիւնները ի դէպ ժամու ընթեռնուես , և առանձնութեան մէջ անոնց վրայ խորհիս , և թէ՝ քեզի և անոր վայլածը ըրած կ՚ըլլաս հաւատալով թէ հոս դրուած նկարագրութիւնները և տրուած զգուշութիւնները անկեղծութենէ և սէրէ յառաջ եկած են , մէկ սրտէ մը՝ որ ամենէն ջուզիր հարկաւոր չեղած տեղը՝ երկրիս երեսը եղող ամենանուաստ արարածին մէկ րոպէ մը ցաւ տալ , և ուր կը մնայ որ մարդոյ մը : Եթէ ինքը շատ ձանձրութիւն տայ քեզի , պատճառը սա է որ ինքը գոնէ կը կարծէ թէ պէտք է որ ասանկ ընէ . և կը վախնայ որ չըլլայ թէ ան հազարաւորներուն պէս՝ որոնք Աստուածպաշտութիւնը բոլորովին զանց առնելով աւրուած են , և անոնց պէս՝ որոնք շատ մեսուած են առաւել հաստատուն և մշտատև ուշադրութիւն մը չընծեղնուն համար , աս գիրքը ձեռքերնին անցնողներէն ոմանց ալ նոյնպէս ըլլայ :

6 . Ըն որ իր ընկերներուն տրամութեանցը վրայ

կը նայի առանց անոնց կարեկցութիւն ցուցնելու , և գէթ ցանկալու որ կարողութիւն ունենար ա- նոնց օգնելու , բարբարոս է ան , և արժանի չէ մարդ ըսուելու : Ընշուշտ երկիրը երկինք պիտի ըլլայ ան մարդուն որ տեղէ տեղ կ'երթայ՝ գացած տեղը երջանկութիւն սփռելով , թէ և մարդոց մի միայն մարմնոյն օգնութեան հասնելու կարող ըլ- լայ , և թէ և մեկնացու մարմնոյ երջանկութի- նէն աւելի աղէկ բան մը հաղորդելու կարող ըլ- լայ : Բայց երջանկութիւնը անոր հաղորդած բա- րութեան բնութենէն ու աստիճանին համեմատ կ'աճի : Մենք ի բոլոր սրտէ երանի կը կարդանք Քրիստոսի ան պատուաւոր ծառաներուն , որոնք եկեղեցւոյ նախկին օրերուն մէջ յուսահատելոց հրաշալի բժշկութիւն տալու բարեսէր և ցաւակից գործիքներն էին , որոնք կոյրերուն ու համրերուն տեսութեան և լսելու պարգեւները տուին , և մե- ռելները կանչեցին ու գործողութիւն և երջանկու- թիւն վայելելու կարողութիւնները տուին նորէն : Բայց ասիկայ մէկ պատիւ մը և երջանկութիւն մըն է՝ որ յարմար չէ որ Ըստուած հասարակաբար մարդոց պարգեւէ : Բայց սակայն ամէն դարու մէջ եղած է , և օրհնեալ ըլլայ իր անունը որ հիմա ալ կան անանկ մարդիկ , որոնք իր գործիքներն ըրած է՝ անոնց իրենց ընկերներուն ըրածներէն ա- ւելի ազնիւ և երկարատև օրհնութիւններ պար- գեւելու : Ահը շատ ժամանակ է որ ան հրաշիւք բժշկութիւն գտնողներուն աչքերը ծածկած ու ա- կանջները գոցած է , և նորէն կը տիրէ անոնց վրայ , որոնք միանգամ գիրկզմանէն դուրս կան- չուեցան : Բայց ան հոգիները՝ որոնք Ըստուած հաւատալու կանչուած են , յաւիտեան կ'ապրին : Ըստուած իր հաւատարիմ պաշտօնեաներուն աշ-

խատութիւնները գիտէ թէ ամէն գարու մէջ աս օրհնեալ արդիւնքները յառաջ կը բերեն . և ա-նոնցմէ ոմանք «թէպէտ մեռան , բայց տակաւին կը խօսին» (Եբր . ժա . 4 .) *զօրութեամբ և յա-ջողութեամբ աս մեծ և օգտակար գործին համար : Ուրեմն մի՛ զարմանար որ , թէ մեռնիմ և թէ ապ-րիմ , աս պատուոյն ցանկացող եմ . և թէ որ բե-րանս ազատութեամբ բացուի , որ առնն որ Ճշմար-տիս կրնամ ըսել թէ «իմ սիրտս լանցած է»* : (ք Կորն . ե . 11 :)

Ե՞ Գրչին յաջողութե՞ն գոնէ լսո՞ն Համար Աղօթ՞ը :

«Ով յաւիտենական Սկիզբն և Բարիչ ամե-նայն ստեղծուած գոյութեան և երջանկութեան , Ինձի երկրպագութիւն կը մատուցանեմ , որ մարդը Աստուածպաշտութեան ընդունակ ստեղծեցիր , և աս մեր բնութիւնը պատիւ և երջանկութիւն տուիր , որ սորվինք ըսել թէ՝ Օհս ստեղծող Աստուածը մեր է : (Յոբ . լե . 10 :) Կ'ողջամ բոլոր մարդկային սեռին վրայ տարածուած ան ա-պականութիւնը վրայ , որ մեր փառքը ամօթի դարձաւ , (Ռմ . ը . 7 .) և զԱստուած մոռնալը որ յոյժ առելի է , այսպիսի հասարակ և ընդհա-նուր ախտ մը ըրաւ : Ով Սուրբ Հայր , գիտենք որ քու ներկայութիւնդ ու քու սորվեցընելդ է միայն՝ որ կրնայ քու մոլորեալ զաւակներդ նո դարձընել , անոնց սրտերուն վրայ Աստուածային իրաց զգացում մը տպաւորել , և ան զգացումը անվախճան ու արդիւնաւոր ընել : Ինձմէ յառաջ կու գան ամէն բարի խորհուրդներն ու բաղձանք-ները . և ամենէն առելի աս աշխարհիս մէջ իմաս-

տուԹիւն՝ ԱստուածպաշտուԹիւն՝ և երջանկուԹիւն ափռելու բաղձանքը, որ Թէպէտ այսպիսի խորին ուրացուԹեան մէջ ընկղմած է, բայց քու անհուն գԹուԹիւնդ բոլորովին երեսէ ձգած չէ զանիկայ։

«Դուն «Ա՛վ Տէր, մարդոց որդիներուն սրտերը գիտես» (Բ Նշաց. Ը. 30.) և մէկ արդար հոգի մը՝ աշխարհիս մէջ բոլոր պատահած նախատինքներուն ու այլոց կասկածանացը մէջ տեղերը, իր գործքերուն ամենագաղտնի խորհուրդներն ու սկզբունքները գիտնալուդ համար կ'ուրախանայ։ Գիտես Դուն քու անարժան ծառայիդ անկեղծուԹիւնն ու եռանդը՝ որով կը փափաքի քու անուանդ գիտուԹիւնն ու քու Աւետարանիդ ճաշակը տարածել ան ամէն տեղուանքը, ուր որ աս գիրքը երԹայ։ Դուն գիտես որ ևԹէ աս աշխարհիս մէջ ինձի հարստուԹիւն տայիր, իմ առջեւս ամենէն ազնիւ զուարճուԹիւն պիտի ըլլար՝ որ ան հարստուԹիւնը Քու սպասաւորդ պիտի ըլներ զիս Քու առատուԹիւններդ չքաւորներուն ու կարօտեալներուն բաժնելու, և ասանկով Քու ծառայիդ ձեռքը բաժնուած բարուԹիւնովը տրտմալից սիրտը ուրախացնելու։ Դուն գիտես որ ևԹէ՝ կամ օրինաւոր և կամ արտաքոյ կարգի միջոցներով քու ծառայիդ բժշկուԹեան պարգեւը տայիր, անոր ամէն օրուան զուարճուԹիւնը պիտի ըլլար մարդոց մարմիններուն ցաւերը՝ հիւանդուԹիւնները՝ և տկարուԹիւնները բժշկել, նուաղեալ դէմքին պայծառանալը տեսնալ անոր առողջուԹիւն ու զուարԹուԹիւն տալով, և ամենէն աւելի՝ խռովեալ և ցնորեալ մարքին իր բանական կարողուԹիւնները խաղաղուԹեամբ և զգաստուԹեամբ գործածելու գառնալը տեսնալ։ Ասոնց երջանիկ՝ յոյժ առաւել երջանիկ կը համարի ինքզինքը, աս խոնարհ պարագաներուն մէջ, ո-

բոնց մէջ Քոռ նախախնամութիւնդ գրեր է զինքը, եթէ խոստանաս իրեն աս տկար ջանքերը օրհնել՝ անոնց միջոցովը մարդոց մտքերը սփոփելու և զանոնք հարստացնելու. մեղսալից վիճակի մը յիմարութենէն զանոնք բժշկելու, և Քոռ բանական արարածներդ իրենց Ստուծոյն գիտութիւնը՝ ծառայութիւնը՝ և վայելքնին բերելու. կամ արդէն նկածները յառաջադէմ ընելու։

Թող ովոր աս գիրքը կարդայ կամ մտիկ ընէ, անոր վրայ գայ աս օրհնեալ նպատակութիւնը։ Տէր՝ մի՛ սրտմտիր երբոր ես Քեզմէ խնդրեմ՝ թէ որքան տկար ու անարգ որ երևնայ աս գիրքը աս աշխարհիս որդւոցը աչքերուն, և իրօք որքան անկատար ալ որ ըլլայ, ինչպէս որ ես ալ անարժան եմ, սակայն և այնպէս Քու առջևդ ընդունելի Թող ըլլայ. և աստուածային զօրութեան միջոցովը կարող ըլլայ հեռաւոր տեղուանք բնակողներուն ու գալու ազգերուն մտացը մէջ Աստուածպաշտութեան ծագումն ու յառաջադիմութիւնը յառաջ բերել։ Տէր, մի՛ սեպեր որ փառասիրութիւնը, եթէ փափաքիմ որ՝ (իմ անուանս ինչ որ ըլլայ ըլլայ, որուն վրայ ամենևին չեմ ուզեր խորհիլ Քու առջևդ) աս գիրքը լմնայ և շատ հեռու տեղուանք հրթայ տարածուի, որուն ինքզինքս կը նուիրեմ Քու զօրութեամբդ։ Որ ասիկայ գիտ չեզնաներուն ձեռքն ալ հասնի և անոնց Քու անունդ ու գովաբանութիւնդ սորվեցընէ, Քու ծառայիդ մաքիները շատոնցուընէ Հողին մէջ մնալէն ետքն ալ. որ երբոր վերջին հաշիւին ան մեծ օրը Քու առջևդ երևնայ, իր ուրախութիւնը աճի և իր պսակը պայծառանայ շատերուն երջանկութեամբը, որոնք գլխովին անճանօթ էին առաջ։ Բայց թէ որ աս աղաչանքին ընդհոուելուն արժանի չեմ ես, որ ա-

մենակին իրաւունք չունիմ յուսալու թէ ամենափոքր բանի մը անգամ արժանի եմ, եթէ ոչ Ի՛նչ շնորհօքդ, կ՚աղաչեմ տուր որ Ի՛նչ Ամենակարող ձեռօքդ մէկ հոգի մը գարձի գալուն ու փրկուելուն օրհնեալ միջոցը ըլլամ։ և եթէ միայն մէկ հատ մը ըլլայ, և ան ալ աս գիրքը կարդալու կարող եղողներէն ամենատկարն ու ամենանուաստը, տաւկաւին շնորհակալութեամբ պիտի ընդունի զանիկայ Ի՛նչ ծառադ՝ իբրև առաջ հատուցումն ան բոլոր աշխատութեանը համար որ պիտի թափէ ասոր վրայ։ և թէպէտ ուրիշներուն վրայօք չատ յաւ պիտի ունենայ, տակաւին ամէն հոգի՝ զորս Դուն ո՛վ Աստուած, Յիսուսի արեամբը և Ի՛նչ Հոգւոյդ շնորհօքը փրկեցեր, ան մէկին ալ անմահ երդոց և գովաբանութեան առարկայ պիտի ընծեն Ի՛նչ ա՛նուանդ։ և յաւիտենական փառք պիտի մատուցանեն երկինքի մէջ հրեշտակաց անթիւ գունդերու անդրանիկներուն ընդհանուր խումբը և եկեղեցին, Հօր՝ Որդւոյ՝ և Սրբոյ Հոգւոյն։ Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ Ը՛

Ընհոգ ծեղո-ոբին պրինսալը :

1 . Ծէպէտ և աշխարհս չարաչար և անամօթ կերպով անհոգ եղած է Աստուածպաշտութեան վրայ, բայց տակաւին օրհնեալ ըլլայ Աստուած որ՝ անիկայ անհնդութեամբ ընդունող իմաստութեան որդիք քանի մը հատ կան, որոնցմով միչեւ անգամ աս յիմար ու անարդ գարուս մէջ «իմաստութիւնը արդարացաւ"։ (Մատթ. ժա. 19.)

որոնք Աստուածային հնարհաց միջոցովը Քրիստոսով Աստուծոյ գիտութիւնը բերուելով՝ անկեղծութեամբ իրենց սիրտերը անոր նուիրած են ; և բնական հետեւութեամբ իրենց կեանքն ալ անոր ծառայութեանը կ'ընծայեն : Եթէ վատահ ըլլայի որ ատ գիրքս անոնցմէ ի զատ ուրիշին ձեռքը պիտի չանցնի ; խօսքս առաւել կարճ՝ դիւրին ու հաճոյ պիտի ըլլար :

2 . Սակայն շատ հաւանական է որ ասիկայ կարդացողներէն ոմանք ան հազարաւոր անձանց թիւէն ըլլան , որոնք Աստուածպաշտութեան վրայ անփոյթ են , և անոնց դժբաղդ վիճակը այնքան խորունկ կը ներգործէ իմձի , որ սիրտս՝ ինչպէս որ նախ բնական ընթացքն ալ կը սոխպէ զիս որ նախ և առաջ անանկներուն խօսիմ . և վասն որոյ քեզի ալ ոմէ ընթերցող . ոմէ որ ես , որ կարելի է անհոգ մեղաւոր կ'ըսուիս :

3 . Կ'աղաչեմ քեզի ատ անունին համար մի' բարկանար : Հոգւոյ բժիշկները պարզապէս խօսելու են , եթէ ոչ բժշկելիքին կը սպանուին : Խիստ և անպատշաճ ենթադրութիւն չեմ ըներ : Վեղի ուրիշ բան մը չեմ ըսեր՝ բայց միայն ինչ որ բացարձակապէս հարկաւոր է քեզի հասկըցնելու թէ քեզի է խօսքս : Վասն որոյ չեմ կարծեր թէ դուն ամբարիշտ և լքեալ անառակ մըն ես : Չեմ համարիր թէ դուն Աստուծոյ կը հայհոյես , անոր անունը անպատիւ կ'ընես միշտ երդում ընելով , կամ անոր սուրբ օրը կը պղծես չարաչար , կամ միշտ անհոգ ես հրապարակաւ աղօթից դանուելու . չեմ կարծեր թէ քու դրացիներուդ վրաս մը հասցուցած ես թէ կեանքերնուն , թէ պարկեշտութիւնը և թէ ստացուածքներնուն կամ բռնութեամբ և կամ դաւով . կամ թէ յոյժ անարգ

կերպով նուաստութիւն բերած ես մարդկային բա-նական բնութիւնը վրայ , ան անարգ դիտուիս թեամբը՝ որ մարդը անբաւներուն ամենանուաստ տեսակին կը դարձընէ , կամ անոնցմէ ալ վար բան մը կ'ընէ :

4 . Ընդհակառակն , պիտի համարիմ թէ դուն կը հաւատաս Աստուծոյ դոյութիւնն ու նախա-խնամութիւնը , և Քրիստոնէութեան ճշմարտու-թիւնը իբրև անկէ յայտնուած . որուն վրայով եթէ տարակոյս մը ունիս , կ'ուզեմ որ անմիջա-պէս ուրիշ տեղ տարակոյսդ լուծես : Անմիջապէս կ'ըսեմ . քանզի անոր չհաւատալը իրօք անհաւա-տութիւն է . և մարգս ստուգիւ կործանման կը մատնի , թէպէտ գուցէ քիչ մը ժամանակ նաև , երկրայութեանն ու զանցառութեան հետ արհամարհութիւն ու հակառակութիւն ալ չունե-նալուն համար : Բայց քեզ անուամբ քրիստոնեայ համարիլով , և ոչ թէ աստուածեան կամ սկսե-տիկեան , պիտի համարիմ նաև թէ մարդոց մէջ քու ունեցած վարմունքդ ոչ միայն անմեղադրելի է , այլ նաև սիրելի ալ է . և թէ՝ քեզ շատ ա-ղէկ ճանչցողները կը խոստովանին թէ արդարասէր և զգաստ , մարդասէր և քաղցրաբարոյ , կարեկից և առատաձեռն մարդ մըն ես . բայց աս ամենուն վրայ կարելի է որ "մէկ բան մը քեզմէ պակաս է". (Մարկ . ժ . 21 .) որմէ քու յաւիտենական երջանկութիւնդ կախուած ունի :

5 . Կ'աղաչեմ քեզի ընթերցող , ով որ ես , կ'աղաչեմ որ լըսմտութեամբ քու սրտիդ նայիս հի-մա , և անոր սա պարզ խնդիրը հարցընես . ճըշ-մարիտ հաւատացեալ եմ ես . Աստուծոյ սէրը իմ կեանքս կառավարող սկզբունքն է . Անոր ներ-կայութեանն ակնածութիւնովը կ'ապրիմ . ամէն

օր անոր հետ հաղորդակցութիւն կ'ընեմ աղօթիւք և փառաբանութեամբ . և վերջապէս անոր ծառայելը իմ գործս ու զուարճութիւնս ըլլա՞ծ եմ , զանիկայ իմ Տէրս ու իմ Հայրս համարելով :

6 . Այս հիմա միայն ան մարդուն պիտի խօսիմ , որուն խղճմտանքը բացատական պատասխան կուտայ ասոնց հարցումներուն : Նա պիտի բողքեմ հաւատար պարզութեամբ ու ազատութեամբ , մեծին ու պզտիկին , հարուստին ու աղքատին . քեզի , որ՝ ինչպէս որ Սուրբ Գիրքը կը զգուշէ ահաւոր և պատշաճ կերպով թէ , "աշխարհին մէջ ան աստուած ես" . (Եփես . բ . 12 .) և թէպէտ խօսքով ու արտաքին գործքով "կը խոստովանիս զԱստուած , բայց կ'ուրանաս զանիկայ քու գործքերովդ" . (Տիտ . ա . 16 .) և միայն բաց ի քանի մը արտաքին ձևերէ , ըստ մեծի մասին ճիշդ անանկ կ'ապրիս , ինչպէս պիտի ապրէիր՝ թէ որ հաւատայիր ու ստոյգ ըլլայիր թէ Աստուած չկայ : Ա՛վ ապերջանիկ արարած , ո՛վ որ ես . բուն քու սիրտդ քեզ անվիճապէս կը յանդիմանէ . և որքան ես առաւել ան "Աստուածը որ քու սիրտդ աւելի մեծ է , և ամէն բան գիտէ" : (ա Յովհ . գ . 20 :) Անիկայ "գաղտուկը կը տեսնէ" (Մատթ . ը . 6 ,) ինչպէս որ յայտնին ալ . և լեզու մը չկրնար յայտնել ան ուրախութիւնը , որով իր որդիքը կը հաղորդակցին անոր հետ միանակ . բայց ի ծածուկ դուն չես խոստովանիր անիկայ , ոչ աղօթք կ'ընես անոր և ոչ գովաբանութիւն կ'ընծայես առանձնութեանդ մէջ : Հաշիւներ ընելու , նամականիներ գրելու , բան սորվելու համար շատ անգամ սենեակդ կը մտնես . բայց թէ որ մի միայն հոգևոր պաշտօն կատարելու տեղ մը ըլլար ան , բոլորովին ոտք չկոխելիք տեղ մը պիտի ըլլար քեզի : Այ ահա

այս կերպով օրէ օր յառաջ կ'երթայ շարունակ զԱստուած մոռանալով, և բոլորովին անկրօն մէկը կ'ըլլայ. որպէս թէ չատ ժամանակէ ի վեր ինքզինքիդ ապացուցած ես թէ կրօնքը միայն երազ մըն է: Յիրաւի եթէ հիւանդ ըլլայ, թերևս առ Աստուած պիտի աղաղակես առողջութեան համար. մէկ յետին վտանգի մը մէջ աչքերդ ու ձայնդ վեր վերցընես ազատութեան համար. բայց երբոր մեղայ թողութեան ու Հետաքրքրութիւննեըն գայ բանը, անոնց վրայով ամենևին աղաչանք մը չես ըներ ի ներքուստ. թէպէտ կը խոստովանիս թէ կը հաւատաս որ Հետաքրքրութիւնները Աստուծմէ է, ու անոր օրհնութիւններն ալ յատուկ են: Ո՛ւր բոլոր խորհուրդներդ ու քու բոլոր ժամանակդ կենաց գործքերուն ու զուարճութիւններուն տուած ես, և եթէ մերթ ընդ մերթ մէկ ահաւոր արկած մը կամ մէկ սրտաշարժ քարոզ մը կամ գիրք մը քեզ արթնցընէ, միայն քանի մը օր, կամ քանի մը ժամ է տևելիքը, անկէ ետքը առջի պէս նոյն անհոգ արարածն ես դարձեալ: Վ՛երջապէս այնպէս կը գործես, որպէս թէ որոշեր ես որ յանդգնիս ու անձամբ փորձես թէ արդեօք կրօնքը զանց առնելուն հետևութիւնները՝ անոր պաշտօնեաներուն ըսածներուն պէս ահաւո՞ր է: Յիրաւի անոնց տուած ապացոյցները երբեմն կը համոզեն քեզ, որովհետև մէջը գըտնուած գարուդ ու գաւառիդ նայելով շատ դըժուար է բոլորովին հերքել զանոնք. բայց կրնայ է Աստայեայ ժողովուրդին վարպետութիւնը սորված ես, "լսելով լսել, և տեսնալով տեսնալ, ու չիմանալ. քու սիրտդ թանձրացած է, ու ականջներդ ծանրացած, ու աչքերդ գոցուած": (Եսայ. ձ. 9, 10:) Ո՛ւն իսկ աղօթից ու պաշ-

տամանց առնեը քու խորհուրդներդ «երկրին ծայրերն են» : (Եսայ. ԺԷ. 24 :) Իրեւակայութեան ամէն զօրաշնութիւնը բաւական եկեալ կը համարիս , թէ որ միայն մէկդի տանիք քու միտքդ Աստուածպաշտութեան պէս անհամ և տհաճելի առարկայէն : Եւ շատ հաւանական է որ վերջին անգամն ալ աղօթքի ժողովքին գտնուած առնեդ ճիշդ այնպէս ըլլիր , ինչպէս որ պիտի ընէիր եթէ գիտնայիր որ Աստուած քու ընթացքիդ վրայով բան մը չգիտեր , կամ եթէ սեպէիր որ ամենևին հոգ մը անգամ ընել չաժեր թէ արդեօք Աստուած կը հաւնի՞ ա՞ս ըրածիս թէ չէ :

7 . Եւ՚ , Աստուծոյ՝ նախախնամութեան՝ և Սուրբ Գրքին վրայ ունեցած հաւատքդ կը ներէ՞ որ սեպես թէ կրօնքի վրայ ամենևին խորհուրդ մը անգամ ընել չարժէր . թէ մինչև անգամ մէկ ժամ նստիլ ու զգուշութեամբ խորհրդածութիւն ընել ու մտածել չաժեր թէ «ի՞նչ է Աստուած և Քրիստոս , և թէ գո՞ն ինչ ես , ու ասկէ ետքն ալ ի՞նչ պիտի ըլլաս» : Ուրեմն ո՞ւր են քու բանական կարողութիւններդ : Ի՞նչ բանի կը գործածես անոնք , կամ յաւէտ՝ ինչո՞վ թմրեցուցեր ու անզգայ ըրեր ես :

8 . Աստուած բանիերուն ստուգութիւնն ու ծանրութիւնը այնքան յայտնի է ամէնուն ընդունած սկզբունքներէն , որ մէկը կրնայ գրեթէ տղու մը կամ յիմարի մը տրամաբանել տալ անոնց վրայ : Եւ սակայն չափահաս մարդիկն ալ չեն մտածեր ասոնց վրայ , որոնց հասկրցողութիւնը տեղն է . և անոնցմէ ոմանք՝ գուցէ ան աստիճան նուրբ հասկրցողութեան հասած են , որ մեծ վնաս պիտի սեպեն իրենց եթէ էհեղօք քաղաքավար ու իմաստուն անձանց կարգը չսեպուին :

9 • Սակայն քու զանցառութիւնդ ասոնք բաներուն էութեանն ու ճանրութեանը վրաս չկրնար հասցընել : Յիրաւի քեզի վրաս կը հասցընէ , բայց երբէք չկրնար ազդել անոնց : Վասն որոյ ես ինքնս արհնացած ըլլալով ներկացէք ինծի որ ձեր ամէն մէկուդ գամ , և բսեմ՝ ինչպէս որ ասկէ շատ քիչ վտանգաւոր փոթորիկի մը առնէր նաւավարները Յովնանին ըսին երբոր կը քնանար , «Քեզի ի՞նչ եղաւ , ո՛վ խորունկ քնացող , ելիր քու Աստուծդ աղաղակէ»: (Յովն • ա • 6 :) Կը տարակուսիք ասանկ ընելու պատշաճութեանն ու հարկաւորութեանը վրայ : «Քեզի պիտի հարցընեմ , ու դուն ինծի իմացուր" • (Յոբ • ԼԲ • 3 •) քու խղճմտանքիդ պատասխան տուր , քիչ առնէն ուրիշ տեսակ հաշիւ մը տալու մէկու մը պէս :

10 • Կը խոստովանիս թէ Աստուած մը կայ , և աղէկ կ'ընես , քանզի չես կրնար քու աչքերդ բանալ՝ առանց անոր էութեանը՝ ներկայութեանը՝ և անոր ներգործող զօրութեանը ինքնայայտ ապացոյցներ տեսնելու : Քու բոլորիքդ եղած ամէն բանին մէջ անոր վկայութիւնը կը տեսնաս : Կը զգաս զանիկայ քու ներսիդիդ , եթէ կրնամ այսպէս ըսել • քու ամէն երակիդ ու քու ամէն ջղերդ մէջ : Կը տեսնաս ու կը զգաս թէ ոչ միայն քեզ ստեղծելդ շատ գերազանց իմաստութիւնով , որ ոչ մէկ մահկանացու մարդ մը կրցաւ երբէք լիովին բացատրել կամ հասկընալ , այլ թէ նաև միշտ մերձ է քեզի ուր որ ըլլաս , և ինչ գործով որ զբաղեալ ըլլաս , թէ ցորեկ և թէ գիշեր աներով կ'ապրիս ու կը շարժիս ու կաս" : (Գործ • ԺԷ • 28 :) Դուն անձամբ աղէկ գիտես թէ քու իմաստութիւնդ՝ զօրութիւնդ՝ և ուշադրութիւնդ չէ՝ որ քու սիրտդ կը բաղխեցընէ ու արեանդ շրջան ընել

կու տայ • որ կ'առնէ ու կու տայ կեանքին շունչը՝ ան յոյժ աւելցոյգ կեանքի մը անհատատ շունչը ; «որ քու ունգացդ մէջն է» : (Եսայ • ը • 22 :) Ա՛ս բաները կ'ըլլան երբոր դուն կը քնանաս ; ինչպէս որ քու արթուն եղած ժամանակդ ալ ; երբոր աբեան շրջագայութեանը՝ կամ շնչառութեան հարկաւորութեանը վրայ չես խորհիր ; կամ մինչև անգամ միտքդ չանցնիր թէ սիրտ կամ թոք ունիս : Երդ՝ Աստուծոյ ձեռքէն ի զատ ի՛նչ է աս ; որ շարունակ կը բռնէ ու գործել կու տայ աս աքանչելի մեքենաներուն ; զորս ինքն ստեղծեր է :

11 • Ո՛չ ալ իր աս խնամքը մի միայն քու վրադ է ; այլ երբոր քու տեսութեանդ հասածին չափ հեռու քու բոլորտիքդ նայիս ; կը տեսնաս որ ամէն բանի վրայ ալ է անկկայ • և՛ ոչ ; քու տեսնալու կարող եղածէդ ո՛րքան ալ հեռու : Ա՛տածէ անգամ մը արեգակին ամէն կողմ սփռած լուսոյն ու ջերմութեանը վրայ • մեր գունատ շրջապատող օդին վրայ • և ան յարմար բարեխառնութեանը վրայ ; որմէ բոլոր մարդկային սեռին կեանքն ու երկրիս երեսը բնակող բոլոր ստորին արարածներուն կեանքը կախում ունի : Խորհէ՛ անգամ մը մարդոց և կենդանեաց համար ստեղծուած այն յարմար և առատ պաշարներուն վրայ • որք են խոտ , ցօրեն , զանազան պտուղներ , և բանջարեղէնք , ու ծաղիկները , ան ամէն բաները որ մեզի ծնունդ կու տան ; ան ամէն բաները որ մեզ կը զուարճացընեն , և այլ ըսէ՝ ասոնք ամէնը յայտնապէս և բարձրաձայն չէ՞ն բարբառիր թէ մեր Ամենակարող Ըարիչը մեզ է մեզի , և թէ հոգ կը տանի մեր վրայ , և բարերար է առ մեզ : Եւ մինչդեռ աս ամէն բաները անոր բարութիւնը կը պատմեն , չէ՞ որ անոնք անոր զօրութիւնն ալ կը յայտնեն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՐԱՆ
ՍՍՀՄ-ՈՒՄ

Վ՚ասն զի ո՞ր զօրութիւն բաղդատուելու մէկ բան մը ունի ան զօրութեանը հետ ; որ ան յոյժ ա-ռատ պարգեւներովը կը լեցընէ մեզ . և որն որ անճանձիր և անփոփոխ օր ըստ օրէ և դարէ ի դար չարունակ աքանչելի և մեծագործ արգիւնքներ յա-ռաջ կը բերէ բոլոր երկրին երեսը , և երկինքի բոլոր սահմաններուն մէջ :

12 . Ըզդ ուրեմն յայտ է թէ Աստուած ներ-կայ է , այո՛ Աստուած քու ստեղծիդ ու պահպա-նիդ , ամենայն երեւելի և աներեւոյթ աշխարհին ստեղծիչն ու պահպանիչ Աստուածը՝ներկայ է քեզի հետ ամ բոպէին : Ու չէ՞ որ ներկայ է ան իբրև ամեն բան դիտող և մտագիր էակ մը : ՚՚Միթէ ականջը անկողը չլսեր , կամ թէ աչքը ստեղծողը չտեսներ : Միթէ մարդու դիտութիւն սորվեցը-նողը՚՚, անոր բանական կարողութիւնները տուողը , և անոր պայծառացող մտքին վրայ ան բոլոր լոյսը թափողը՝ որ ան կարողութիւններովը կ՚ընդունի , ՚՚չդիտեր՚՚: (Սաղմ . ղդ . 9 , 10 :) Ան որ իր ա-բարածներուն բոլոր կարօտութիւնները կը տեսնայ՝ ժամանակին անոնք լեցընելու համար , անոնց գործ-քերն ալ չտեսնար . և թէ որ կը տեսնայ , չդա-տեր զանոնք : Ո՞չ ապաքէն մեզի կարողութիւն տուաւ բարին ու չարը՝ ճշմարիտն ու սուտը՝ և բնութեամբ ու վարքով ուղիղն ու ապականեալը զգալու և որոշելու . ու ինքը չունի՞ կարողութիւն ասոնք որոշելու : Մի խաղար քու խղճմտան-քիդ հետ երբոր մէկանդ կ՚իմացընէ քեզի՝ թէ Աս-տուած կը գատէ զանիկայ և անոր արդար կամ մեղապարտ , իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալուն հա-մեմատ կը հատնի կամ կը դատապարտէ . և անոր վճիռը բոլոր իր արարածներուն շատ մեծ բան է :

13 . Ու արդ՝ ասոնք բոլոր ըսածներս քու վրադ

առնելով , յանկատակս կը հարցընեմ քեզի թէ արդար և իրաւացի բա՞ն մըն է որ աս մեծ ու փառաւոր Կարիերարը բոլորովին իրենց մաքսընկեր հանեն ու անհոգ ըլլան անոր վրայով իր բանական արարածները . անոնք՝ որ ընդունակ են մէկ առիճան մը գիտութիւն ստանալու անոր վրայ . և անոր Աստուածավայել պատիւ մատուցանելու : Արդար և իրաւացի՞ է որ մնանաս ու անփոյթ ըլլաս անոր վրայով : Ընիկայ իր ձեռաց բոլոր գործքերէն գէթ միայն քեզ մոգաց կամ քու վրադ անփոյթ եղա՞ծ է : Ո՛վ անխորհուրդ մեղաւոր՝ , չես կրնար համարձակիլ աս բանը ըսելու կամ մինչև անգամ մտքէ անցընելու : Չարկ չէ որ քու մանկութեան ու տղայութեան օրերուդ երթաս , որ առնն անօգնական էիր , ասոր հակառակը ըլլալուն վրայ համոզուելու համար : Չարկ չէ որ աս բանին համար ան երևելի բաները չիշես , որ թէ՛ բնս քու վրադ կատարեցան շատ տարի առաջ : Վերջին դիշերուան վայելած հանգստութիւնդ , այսօրուան վայելած սփոփութիւնդ ու մխիթարութիւնդ . այո՛ , աս նոյն բոպէին ընդունած ողորմութիւնդ անոր վկաներն են . և սակայն դուն չես իմանար անիկայ , ո՛վ ապերախտ արարած , բարերար մարդու մը այսպէս կ՚ընե՞ս : Կարիերար ծնողքի մը կամ միայն քանի մը ամիս քու վրադ ծնողական խնամք տանող ազնիւ բարեկամի մը կրնա՞ս երեսը չնայիլ . անոր առջևն եղած առնդ անկէ չակնածել . անոր շնորհակալութիւն չմատուցանել . բնաւ մէկ բան մը չընել փոքր ինչ խոստովանելու համար անոր քեզի ըրած բոլոր բարութիւնը : Արդկային վատթար բնութիւնը աս աստիճան նուաստութեան խնկած չէ : Ա՛յլ և ո՛չ անբան կենդանեաց բնութիւնը այսքան նուաստ է :

Ընշուշտ բոլորիդ եղած ամէն ընտանի կ'ենդանի պիտի ամչցնէ քեզ այսպիսի ապերախտութիւն ը-նելու : Եթէ միայն քանի մը օր փորր ինչ խնամք տանիս շան մը վրայ , և կերակրես անիկայ քու սեղանէդ աւելցած փշրանքներով , քեզի սպասա-ւորութիւն կ'ընէ ու կ'ուզէ միշտ քու քովդ կե-նալ • շատ կը բաղձայ քու ետևէդ գալ տեղ տեղ , և քիչ մը առնն հեռու տեղ մը երթալէդ ետքը երբոր գառնաս տուն , հազարաւոր սիրոյ շարժուններով կը ցուցունէ՝ թէ որքան ուրախ է քեզ նորէն տեսնելուն համար : Ա՛յո՛ • անբանները որ շատ վար են խելքի ու հասկցողութեան կող-մանէ , մեր անոնց ցուցուցած բարերարութեանը վրայ զգացում մը ունին , և իրենց գիտցած ձամ-բովը կը յայտնեն զանիկայ , ինչպէս որ Ըստուած կը զնդանի ըսել աս նոյն կերպովը որ ես յիշեցի , թէ "Եզը իր տէրը կը ճանչնայ , ու էշը իր տիրոջը մսուրը": (Եսայ • ա • 3 :) Վ՛րան որոյ ի՞նչ ող-բալի նուաստութիւն մըն է որ դուն չես ճանչնար , որ դուն՝ որ Ըստուծոյ ժողովուրդին հետ սեպուած ես , չես նայիր ու չես ուզեր նայիլ քու անոր ու-նեցած անթիւ պարտականութիւններդ :

14 • Ընշուշտ թէ որ անկեղծ բնութիւն մը ու-նես , պիտի ամչնաս ու վշտանաս ասիկայ կարգա-ցած առնդ • բայց թէ որ չունես , ներէ ինծի որ աս գլուխն վրայ քեզի հետ քիչ մըն ալ տրամա-բանութիւն ընեմ սակաւ ինչ ուրիշ դիրքով մը ներկայացընելով քանը : Կրնա՞ս ինքզինքդ ապա-հով համարիլ , քանի որ ասանկ կը գործես : Չե՞ս հաւատար քու խղճմտանքիդ մէջ թէ ապառնի դատաստան մը պիտի ըլլայ : Չե՞ս հաւատար թէ աներևոյթ և յաւիտենական աշխարհ մը կայ : Իրրև քրիստոնեայ ամէնքս ալ կը հաւատանք •

վան զի վէճի տակ ինկած բան մը չէ , այլ Սուրբ Գրոց մէջ այնպիսի պարզ ապացոյցներով յայտնուած է , որ թէպէտ մոլորութեան մէջ մարդիկ հնարագէտ ու սրամիտ են , բայց դեռ ճամբայ մը գտած չեն ասիկայ սուտ հանելու : Եւ ասիկայ հաւատալով՝ չենք տեսնար թէ քանի որ դուն այսպէս կը մոլորիս Աստուծմէ , «կործանումդ ու թշնամութիւնդ քու ճամբաներուդ մէջն են»: (Հռով. ը . 16 :) Ա՛ս անփոյթ ու զանցառու բնութիւնը քեզի ապահովութիւն մը կու տա՞ . մահուան դէմ քեզ կը պաշտպանէ՞ . քեզ գատապարտութենէ կ՚ազատէ՞ : Առաւել իրաւացի կերպով կրնաս յուսալ թէ աչքերդ դոցելով գիշատիչ առիւծի մը կատաղութեանը դէմ պիտի պաշտպանուիս , կամ թէ մէկ ուրիշ կողմ մը նայելով գնտակի կամ սուրի մը հարուածէն պիտի ազատիս : Երբոր Աստուած անխորհուրդ արարածոց ոմանց անհուն յիմարութեանը վրայ կը խօսի , որոնք ամենևին խրատի մտիկ չեն ըներ հիմա , շատ ահաւոր կերպով մը կը յայտնէ թէ , «Անտեսի օրերը ասիկայ աղէկ պիտի հասկընան»: (Առակ . իդ . 20 :) Եւ չէ՞ որ աս խօսքը քեզի կը յարմարի : Ո՞չ ապաքէն թէ կանուխ թէ ուշ պիտի սկսիս աս բաներուն վրայ խորհիլ , թէ ուզես և թէ չուզես : Եւ քանի որ այս այսպէս է , չենք գիտեր ստուգիւ՝ թէ ա՛նոնց վրայ ժամանակին՝ ու սրտի մտօք աստուածային ընորհաց միջոցովը խորհրդածելն է կործանումէ ազատելու մի միայն ճամբան :

15 . Ա՛յո՛ , մեղաւոր , ասոր պէս նիւթի մը վրայ հարկ չէ որ այլ և այլ խօսքը երկընցընեմ : Քու խղճմտանքդ արգէն ներսիդիդ հաստատած է , թէև քու հպարտութիւնդ չուզէ խոստովանիլ : Եւ ասիկա հաստատելու համար քեզի հարցում մը

ընեմ • «Ինչ և իցէ պայմանով ու խորհրդածութիւններ ընելով սա տեղը կայանք պիտի տայիր , սա օրէն ու սա ժամէն սկսելով կրօնքի վրայ ամէն խորհուրդ ու ամէն փոյթ մէկդի ընել ու սա անհոգութեան հետևութիւնները քաշել»: Հատ դըժուարաւ կը հաւատամ թէ մէկ մարդ մը կրնայ գտնուիլ բաւական քաջութիւն ունեցող սա որոշումը ընելու : Կը կարծեմ թէ ընթերցողաց շատերը պիտի դողան սա խորհուրդին վրայ :

16 • Նայց թէ որ հարկաւոր է սա բանները երբէք խորհրդածութեան տակ ձգել , հարկ է շուտով ընել • վասն զի կեանքը այնքան երկար չէ , ոչ ալ այնքան սուղ , որ մէկ իմաստուն մը ապաւինի անոր շարունակութեանը վրայ :

Ու կը յուսամ թէ ուրիշ անգամ քիչ պիտի համոզեմ որ հարկ է անմիջապէս ընել , և թէ հոգևոր բաներու վրայօք ամենևին մտածմունք չպիտի ընեմ ըսելն ու ասկէ ետքը անոր վրայ պիտի մտածեմ ըսելը գրեթէ մի և նոյն յիմարութիւնն է : Նայց առաջ սա խօսած բաներուս վրայ քիչ մը խորհրդածէ , որով պատրաստ կ'ըլլաս յաջորդ գլխուն մէջ զրուցելիքներս ընդունելու :

Երբեմն անհոգութիւն՝ իսկ այժմ արթնցող ձեղաւորի մը խորհրդածութիւնը :

«Արթնցիր , ով իմ անփոյթ հոգիս • արթնցիր սա մեղաց երազներէն : Վարձիր ունայնութեան և տևէ իյնալէն , և բոլոր սա խորհրդածութիւններովը համոզուէ քիչ մը դէպ ի առաջ ու դէպ ի վեր նայիլ գոնէ քանի մը վայրկեան : Ել բաւական է կենաց գործքերուն ու զուարճութիւններուն տուած օրերդ ու ժամերդ : Մի խնայեր քանի մը

վայրկեան տալու , ինքզինքդ ու քու ամենամեծ գործքերդ քննելու և մտմտալու թէ ո՛վ և ինչ ես . ինչէն է որ հոս ես , և թէ քիչ առնէն ինչ պիտի ըլլաս :

"Երբարև հիմա ինչպէս որ գրուած տեսար՝ ա-նանկ է : Ո՛վ իմ հոգիս , դուն Աստուծոյ ստեղ-ծածն ես , անիկայ ըրաւ քեզ ու կարողութիւններ տուաւ քեզի , և մարմինի մը մէջ գրաւ , որն որ ինքը շինեց և որն որ ինքը կը պաշտպանէ . մէկ մարմին մը՝ որուն մէջ մի միայն իբրև իշխան բնա-կելու համար գրաւ քեզ : Ո՜հ , խորհէ միանգամ մը թէ՝ աս շինուածքին տունը որքան շուտով պիտի քակուի , (ի Կոր . ե . 1 .) և դուն Աստուծոյ պիտի գառնաս . (ժող . ժբ . 7 :) Ուր միթէ Ընդ Ա՛իակ՝ Ընհուն՝ Յաւիտենական՝ Ամենօրհնեալ՝ և Ամենափառաւորեալ Իշակը , քու՝ վրան փոյթ ըրած բաներուդ ամենէն փոքրը պիտի սեպես : Ա՛ս բնութիւնովը պիտի ապրիս ու մեռնիս , քու ամէն աւուր գործքերովդ ըսելով Աստուծոյ թէ "Դա-շուէ ինծմէ , ինչու որ քու ճամբաներդ գիտնալ չեմ ուզեր": (Յոբ . իա . 14 :) Առաւանց՝ ցո-րեկին՝ իրիկուան և գիշերը , ժամանակին ամէն մէկ կէտին աս անհոգութեանդ համար ջատագո-վութիւն կը գտնաս : Բայց ո՛վ իմ հոգիս , երբոր Ընոր թափանցող աչքը գիտելու ըլլայ , անատեղը ինչ պիտի երևնան աս ջատագովութիւնները : Ը-սոնք կրնան գէթ պատրիլ , բայց չեն կրնար Ընոր սասանկ բան մը ընել :

"Ո՛վ դուն Խարերար , որ զքեզ վշտացուցի՝ քեզ մոռցայ և բարկացուցի . երբոր կը խորհիմ մինչև անգամ միայն մէկ կամ երկու րոպէ քու բոլոր մեծութեանդ ու քու բոլոր բարութեանդ վրայ , կ'ապշիմ ան անզգայութեանը վրայ որ իմ սրտիս

մէջ տիրեր է և մինչև անգամ տակաւին կը տիրէ. «Ի՛մանձնամ», և իմ երեսս քեզի վերցընելու չեմ համարձակիր»: (Եզր. Թ. 6:) Յայժ հարևանցի դիտողութիւն մը ընելով անգամ կը տեսնամ որ «Ահա խնդրութիւն ըրի ու խիստ մեծ յանցանք ըրի»: (ա Թագ. Լէ. 21:) Ու սակայն ասս իմ անզգայ սիրտս քեզ այսքան ժամանակ զանց ընելը գեռ պատճառ մը կ'ընէ նոյն զանցառութեանը մէջ յառաջ երթալու: Կը խոստովանիմ թէ պէտք էր որ քու բանական արարածներուդ ամէնն ալ իր պարտքը կատարեր ու քեզ սիրեր. թէ ամէն սիրտ քու ներկայութեանդ դիտութիւնովը լեցուն ըլլար. և ամենուն քով քեզի հաճոյ ըլլալու հոգ մը կՙենար, որ բոլոր ուրիշ հոգերը մեկդի դնէր: Ոյայց տակաւին դուն բոլորովին իմ մտքիս մէջ չեղար: (Առակ. ժ. 4.) և Ըստուածպաշտութիւնն ալ՝ որ իմ էութեանս վախճանն ու փառքն է, այնպիսի օտարի մը պէս երեսը չնայեցայ, որ հազիւ երբէք ծանրութեամբ անոր հարցուցած ուղիմ ինքզինքիս ինչ ըլլալը: Գիտեմ որ եթէ ասանկ երթալու ըլլամ, կը կորսուիմ. և սակայն իմ թիւր բնութեանս մէջ մեկ գաղտնի դժկամակութիւն մը կը զգամ ասս խորհուրդներուն հետևելու. մեկ հակամիտութիւն մը կը զգամ զանոնք գէթ հիմակուս հիմա մեկդի դնեմ, թէ որ բոլորովին չհետացրնեմ ալ: Միտքս խռովեալ ու բաժնուած է, բայց վստահ եմ թէ դուն որ զիս ստեղծեցիր, գիտես թէ ո՛րն է ամենէն աղէկը հնձի համար: Վասն որոյ կ'աղաչեմ քեզի որ «Տէ՛ր անուննիդ հասմար հնձի առաչնորդես ու զիս կառավարես»: (Սաղմ. Լ՚. 3:) Թող մի՛ տար որ ես յապաղեմ մինչև որ ալ ժամանակը բոլորովին անցնի: Խանձողի պէս զիս կրակէն հանէ: (Ըմովբ. ի. 11:) Փա-

բատեւ ան հրապոյրը որ իմ սէրս աշխարհային բա-
ներու վրայ է բռներ ։ որն որ դատումս կը դատա-
պարտէ ։ և տուր որ վերջապէս այնպիսի մտքի
վճռակ մը ստանամ ։ որ երբոր քու վրադ և իմ
վրաս խորհիմ՝ չվախնամ ։ և չերծուիմ ցանկա-
լու թէ զիս ստեղծած չքնայիր ։ կամ թէ ըլլար որ
չաւետանաս զիս մոռնայիր ։ և որ չփափաքիմ թէ
աներանելիութեան պէս կորնչիմ ։

«Թէ որ այլ և իւիչ որ պիտի ընթեռնուիմ հոս՝
ճշմարտութեան ու բանականութեան համաձայն է ։
թէ որ իմ երջանկութիւնս առաջ կը տանի ։ և քու
իմ վրայովս ունեցած կամքիդ ու հաճութեանդ
վրայ դիտութիւն կու տայ ինծի ։ ով Աստուած ։
տուր որ մտիկ ընեմ ու հնազանդիմ անոնց ։
Թող քու ծառայիդ քու գտտիդ ջատագովութիւն
ընող խօսքերը իմ մտքիս թափանցեն խիստ անոնց
նման ։ և տուր որ չաւէտ զգամ ու ցաւիմ ։
քան թէ մեռնիմ ։ Թող անոնք «Ապահով տեղ
մը գամուած բևեռներու պէս ըլլան» ։ (Ժող ։
ժբ ։ 11 ։) որ հաւատոյ մէջ ինչ անհասանելի
վարդապետութիւններ ։ կամ ինչ դժուարու-
թիւններ որ ըլլան ։ եթէ հարկ է՝ վերջապէս
զանոց չառնեմ անիկայ ։ և թէ՝ եթէ պատշաճ է որ
անմիջապէս միտք դնեմ անոր ։ տուր որ չուշա-
նամ աս մտադրութիւնը ընելու ։ Նաև ով Տէր ։
Թող քու շնորհդ սորվեցընէ ինծի ան դասը՝ որ
ես ծուլութիւն կ'ընեմ սորվելու ։ և յաղթէ ան
հակառակութիւնը որ ես կը զգամ իմ սրտիս մէջ
բուն իսկ աս խորհուրդին դէմ ։ Այն աս բեկեալ
աղաղակները քու Որդւոյդ համար ։ որ ինծի պէս
անթիւ յամառեալ մեղաւորներու սորվեցուց ու
փրկեց ։ և կընայ «Յարերկեն Աբրահամին որդիներ
հանելու» ։ (Մատթ ։ գ ։ 9 ։) Ամէն»։

ԳԼՈՒԽ Փ

Ընկնացած Պետրոսին ապիսպոսին՝ որ անդիջապես
խորհրդածելոյ սկսի ու չսպասելէ :

1 . Կը յուսամ թէ անցեալ գլուխն մէջի զուցածներս ընթերցողիս յանցաւոր ըլլալը զգացնելով՝ այնքան արթնցուցին , որ սա խորհուրդին բերին անիկայ , «Թէ մէկ առն մը հոգևոր խորհրդածութիւններ ընելու պիտի սկսի»: Այլ ներէ ինձի՝ որ յանկատակս և ուղղակի հարցընեմ քեզի՝ թէ Ո՞րը պիտի ըլլայ աս : «Դուն հիմա գնա , և երբոր առն ըլլայ՝ ես քեզ կը կանչեմ՝՝ , (Գործ . իզ . 25 ,) էր ապերջանիկ փիլիքսին պատասխանն ու կործանումը , երբոր առաքելոյն տրամաբանութիւնը՝ ներուն ու յաղթահարիչ ապացոյցներուն տակը դողաց : Փորձիչը յանձն առաւ՝ որ չտիպէ թէ բոլորովին մէկդի ձգել տայ զղջման ու նորոգութեան բոլոր խորհուրդները . այլ թէ՝ անոր գործքերուն ներկայ շնորհութիւնը նայելով , (ինչպէս որ անտարակոյս շատ էին անոնք ,) միայն մէկ ուրիշ առաւ մը ձգէ : Ընարքը յաջողեցաւ , և փիլիքս կորսուեցաւ :

2 . Դուն ալ այսպէս ըսելով զես պիտի արձակես՝ ո՛վ ընթերցող : Դուն իսկ քեզի համար , և քու կորսուելու անմահ հոգւոյդ վրայ կարեկցութիւն ունենալէս՝ այսպիսի խօսք մը և չատագովութիւն մը չեմ կրնար ընդունիլ , ո՛չ թէ որ ժամանակ մը հատատուելու ըլլաս , և ո՛չ ալ՝ թէ որ գալ տառուսն՝ կամ ամառան՝ կամ շաբթուան՝ և կամ վաղուան վճիռ տալու ըլլաս : Այնպէս անձկութեամբ և սիրով առեն... ր եւն. Թախանձանաց ,

քու վրադ պիտի իյնամ և աղաչեմ՝ որ բանին կայանք մը տաս առ բոպէին : Վատն զի եթէ ըսես թէ «Ես բաներուն վրայ վաղը կը մտմտամ», քիչ յոյս պիտի ուենամ . և պիտի հեռանամ թէ՝ մինչև հիմա բոլոր խոստմներս և բոլոր կարգադրութիւնները ընդունայն տեղը գացին :

3 . Երբոր քեզ կը հրաւիրեմ Աստուածպաշտութեան վրայ հոգալու և հետևելու , թերևս ատար կ'երևնայ , ինծի հարկ ըլլալը՝ սիրով թախտակեզ քեզի , որ անմիջապէս միտք դնես ու զինջանիս : Այն բանը որուն քեզ կը հրաւիրեմ ինքնին այնքան ազնիւ ու վսեմ , մեր բանական բնութեան գերազանցութեանը այնքան արժան ու յարմար , այնքան քաջադէպ ու իմաստալից է որ , մէկը պիտի համարի թէ հրաւէրը լսածիդ պէս՝ իբր թէ պիտի բռնկիս . այո , այսպիսի ուքախալից յուր մը անմիջապէս քու հոգիդ գրաւելու է հանդարձ տեսակ մը սրտմտութեամբ ինքզինքիդ դէմ՝ թէ ինչու աւելի կանուխ չհետևեցար անոր : Ահա աչքերս և իմ հոգիս Աստուծոյ վերցընեմ . ինքզինքս անոր նուիրեմ . հիմա աս րոպէիս մէկ բարեկամութիւն մը սկսէի անոր հետ — մէկ բարեկամութիւն մը՝ որ յաւիտեան պիտի տևէ , և որն որ սա իմ ունեցած անմահ բնութեանս ապահովութիւնը՝ զուարճութիւնը՝ և փառքն է : Ախ կ'ես հա կենամ ու ըսեմ թէ՝ Այդ սակայն աս բարեկամութիւնը շուտով չսկսիմ . աշխարհիս մէջ այլ ևս դեռ քանի մը շաբաթ կամ քանի մը օր ալ ապրիմ առանց Աստուծոյ»: Ընչուշտ շատ աւելի բանաւոր պիտի ըլլար դառնալ ներսիդիդ ու ըսել , «Ով իմ հոգիս , ինչ անարգ եղկելութեամբ կը ճարակիս . քու երկնաւոր Հայրդ վշտացուցած ու երեսէ ձգած : Իմ աղքատութեանս՝

իմ նախատանացս՝ և իմ թշուառութեանս օրերը բազմապատկելու փափաքիմ": Այս սկզբունքով անշուշտ ամէն մարդ ամէն կերպով պիտի ընտրէ յաւէտ անմիջապէս Աստուծոյ գառնալ՝ քան թէ ունայնութեան հետ այլևս խաղալ, և առաւել յառաջ երթալ Աստուած բարկացընելու, և անանկով սովամահ կորնչելու ու վերաւորելու իր հոգին. մինչև անդամ թէ և կնոջ մէջ առաւել ապրիլը աղէկ դիտնայ, և Աստուծոյ ու իրեն պաշտաւորութիւններուն գառնալը կատարելապէս իր ձեռքն ըլլայ՝ ամէն մէկ ապառնի վայրկենի մէջ, ու գալու շատ տարինե՛րու մէջ, հիմա պէտք է գառնալ:

4. Բայց դուն ո՞վ ու ի՞նչ ես՝ որ քու հաշիւդ գալու տարիներուն կամ ամիսներուն կը ձգես: "Ինտո՞ր բան է քու կեանքդ. չէ՞ որ շոգիի նման է, որ քիչ մը ատեն կ'երևնայ՝ և կ'ոչնչանայ": (Յակ. դ. 14:) Ու ի՞նչ է քու ապահովութիւնդ, կամ ի՞նչ մասնաւոր վկայութիւն ունիս որ անոր շաբունակութեան ատուգութեանը վրայ վստահիս՝ քու հոգիդ անոր քով բացարձակապէս գրաւը դնել յանդգնելու համար: Թերևս պիտի ըսես թէ "Պիտի երթամ եմ, դեռահաս և զօրաւոր. հարիւրաւորներ կը տեսնեմ իմ բոլորտիքս որոնք իմ տարիքիս երկու անգամէն աւելի մեծ են. և անոնցմէ քիչ մը քիչերը չեն՝ որ կը սպասին թէ դեռ կանուխ է հոգիշահ բաներու միտք դնելու":

Կենդանի եղողներուն կը նայիս ու ասանկ կ'ըսես: Բայց կ'ազաչեմ քեզի ննջեցեալներուն վրայ ալ մտմտա: Քու խորհուրդներդ գարձո՛ւր անոնց մանուկներուն վրայ, որոնց մէջ քու երիտասարդ ընկերներդ ու բարեկամներդ քանինները գրած ես: Պատմէ զանոնք ժամանակ առաջ ծաղիկհասակ և աշ-

խոյժ ։ կենաց՝ յոյսերու՝ և խորհուրդներու վրայ տաք տեսար ։ Եւ եթէ անոնց մէկ բարեկամը մահուան ու յաւիտենականութեան վրայ ահաւոր ճառ մը խօսելով՝ անոնց զգաղմնէնքն ու զուարճութիւնները ընդմիջէր ։ անոնցմէ ոմանք շատ տարօրինակ թախանձիչ մը պիտի համարէին զանիկայ ։ Եւ սակայն աստղց երկուքին ալ եզերքը կայնած էին առ առնուը ։ Ընկէ հետէ տեսած ես անոնց դիները կամ գէթ դագաղները ։ և հաւանականաբար անոնց թաղմանէն ետքը վրադ սուգի նշան առած ես ։ Ընոնց ան զօրաւոր և թերեւս գեղեցիկ մարմինը հիմա հողին մէջ ապականեալ կեցած է՝ ուրեմն տարի ապրելէն ետքը մեռած մարդու մը փտած մարմինին պէս անզգայ և անօգնական ։ Եւ որ աւելի դիտելու արժան բանն է ։ անոնց հոգին՝ թէ պատրաստ աս փուխխուրթեանը և թէ անփոյթ ։ Աստուծոյ առջևը ելլացած ։ և աս բոպէին հաստատուն կեցած են կամ երկինքի մէջ և կամ դժոխքին մէջ ։ Երդ՝ սրտանց հարցընեմ քեզի թէ հրաշալի՞ կամ տարօրինակ բան մը պիտի ըլլար ։ եթէ այսպիսի բան մը պատահեր քեզի ։ Ինչէ՞ն գիտես՝ որ մէկ մահուիթ ախտ մը չպիտի սկսի աս բոպէին դործել քու երակներուդ մէջ ։ Ինչէ՞ն գիտես՝ որ երբէք ընդունակ պիտի ըլլաս այլ ևս կարգալու կամ խորհելու ։ թէ որ հիմա չես միտք դներ կարդացածնեբուդ ։ և չես հետևիր մտքիդ ցուցուցած խորհուրդին ։ Ես յանկարծական փոփոխութիւնը դուն կրնայ ըլլալ որ պատահի ։ և թէ որ կարելի է ։ յիրաւի ահաւոր բան մը պիտի ըլլայ քեզի ։ Այսպիսի անակնկալ կերպով Աստուծոյ ներկայութեանը առջևը ելլելը ։ մէկէն ի մէկ աշխարհէն բաժնուիլը ։ որուն բոլոր սրտով ու հոգիով փակած ես ։ այն աշխարհէն՝ որ բոլոր քու խորհուրդներդ

ու հոգիդ ։ բոլոր քու բաղձանքներդ ու գործքերդ գրաւած է ։ և այնպիսի վիճակի մը մէջ հաստատուիլը ։ որ մէկը՝ ան վիճակին պատրաստուելու համար մէկ ժամ մը անոր վրայ խորհիլ տալու չափ չէր կրնար համոզել քեզ ։ աս բաները միտք բերած առենդ ի՞նչպէս սարսափելու ։ և ի՞նչպիսի ահով լեցուելու ես ։ Զարմանալի բան մըն է՝ որ այսպիսի պարագաներու մէջ կենաց անստուգութեանը խորհուրդներովը գրեթէ չես ցնորիր ։ և մինչև անգամ չես պատրաստուիր մեռնիլու՝ մահէն վախնալով ։ Այսպիսի ահաւոր խրատ մը լսելէն ետքը՝ զԱստուած մոռնալով ուրախութեան հետ խաղալը ։ անոր սրտմտութիւնը առիթ ըլլալ մըն է ։ որ յետ ամենայնի՝ մահաբեր է ։ ո՛չ ալ այսպիսի իրի մը մէջ ասկէ՛ զատ ուրիշ ակնկալելու բան մը ունիս ։ թէ անմիջապէս քեզ մէջ տեղէն պիտի կորչ ։ և քու կործանմամդ ուրիշ անխորհուրդ արարածոց սոսկալիքնէ՝ թէ ինչ վտանգաւոր փորձ մը կ'ընեն ։ երբոր անոնք ալ քեզի պէս գործեն ։

5 ։ Ասկ աս ամէն բաներն եղբը տակաւին աս անգործանելի վտանգին մէջ պիտի վազես ։ Ո՞ւր երևակայական խորհրդով կ'ընես ասիկայ ։ Ո՞ւր ։ կը կարծես թէ Աստուածպաշտութիւն ծառայելը քու ուշացընելովդ քիչ հարկաւոր կամ աւելի գիւրի՞ն պիտի ըլլայ ։ Կ'իմաս որ ասանկ չըլլար ։ Կ'իմաս՝ թէ ինչ որ ամէնօրհնեալն Աստուած կը պահանջէ հիմա ։ ասկէ քսան կամ երեսուն տարիէն ալ նոյնը պիտի պահանջէ ։ եթէ ապրիլու ըլլաս այնքան առեն ։ Աստուած հաստատուն բրած է իր կերպը ։ որով մեզ աւրներուն թողութիւն պիտի տայ և ընդունի զանոնք իր Հետաքնովը ։ Ընդհակայ երբեք կը փոխէ իր կերպը ։ Եւ եթէ ան չփոխեր ։ մարդիկ կրնա՞ն

փոխել : Դուն չես սիրեր զղջալու և ինքզինքդ Աստուծոյ առջեւը խոնարհեցընելու վրայ խորհիլ , անոր Քրիստոսի միջոցովը տուած ձրի շնորհքէն արդարութիւն ու կեանք ընդունելու . և աս ամենէն աւելի կ'ատես սուրբ հնազանդութեան համբաներովը Աստուծոյ դառնալու խորհուրդը : Բայց միթէ անիկայ ատոնց մտիկ ընելով երբէք նոր Հետաքրքրութիւն կը հրատարակէ՞ անզեղջ ու անհաւատ մեղաւորներուն կենաց ու փրկութեան խոստմունքները ընելով . եթէ անոնք ինքզինքնին քրիստոնեայ կոչեն ու միայն քանի մը արտաքին արարողութիւններ կատարեն : Ո՞րքան ատեն կրնաս սպասել կը կարծես իրերուն սահմանադրութեանը մէջ այսպիսի փոփոխութիւն մը ըլլալու համար : Դիտես՝ թէ մահը քու վրադ պիտի գայ , և չես կրնար քու սրտիդ մէջ անգէտ ըլլալ , թէ ընդհանուր քակտում մը պիտի գայ աշխարհիս վրայ , քու ուշադիդ պէս Աստուած իր դրութիւնը քակելէն՝ և բոլոր իր կատարելութիւններուն ու բոլոր իր խօսքերուն հակառակելէն շատ առաջ :

6 . Եւ եթէ իր պահանջմունքները միշտ նոյն կը մնան , ինչպէս որ անշուշտ պիտի մնան , կը կարծես թէ անոնց մէջ քեզի հիմա տհաճելի եկած բան մը՝ ասկէ ետքը հիմակուընէ քիչ տհաճելի պիտի գայ : Պիտի ուզես աւելի քիչ մեղք գործել , երբոր առաւել սովորական կ'ըլլայ քեզի , և որ ատեն քու խղճմտանքդ առաւել կը տկարանայ ու կ'ապականի : «Թէեւ որ դուն հետեւակներուն հետ վազեցիր ու քեզ հոգնեցուցին , հապա ձիաւորներուն հետ ի՞նչպէս պիտի մրցիս» : (Երեմ . ԺԲ . 5 :) Ընշուշտ ասանկ բան մը չես կրնար երեւակայել : Քու կեանքիդ սպառնացող հիւանդութիւն եկած ատենը վրադ , ամենևին չես ըսեր

թէ «Պիտի կենամ մինչեւ որ քիչ մըն ալ գեղի կրթամ , ու հապա բժիշկ կանչեմ • Թող պիտի տամ որ ախտը քիչ մըն ալ արմատանայ կենսական մասանցս մէջ , ու հապա ջանամ փարատելու ձարը նայիլ»: Ո՛չ • մարմինին առողջութիւնը տեղն եղած ատենն է միայն՝ որ մարդիկ այսպէս չիմաբաար կը խորհին : Արմինին կանքն ու առողջութիւնը յոյժ պատուական սեպելով՝ անարժան կը համարին այնպիսի չիմար խորհուրդներով կորսընցընել :

7 • Եթէ այսպիսի վտանգաւոր փորձեր ընելէն առքը քու ճամբաներէդ դառնաս , քու հոգւոր ախտերուդ ապեցնալ հնութիւնը համեմատ՝ շատ զօրաւոր և կարի սքանչելի կերպով՝ Աստուածային շնորհաց քու հոգւոյդ վրայ ներգործելովը ըլլալու է ասիկայ : Եւ կրնա՞ս յուսալ թէ Հոգին Սուրբ առաւել պատրաստ պիտի ըլլայ քեզի օգնելու , զինքը անարգելուդ ու նախատելուդ համար : Հիմա ալ մէկ չափովմը քու սրտիդ վրայ կը ներգործէ : Եթէ աս բաները կարդալուդ վրայ սրտիդ մէջ կակղութիւն մը կը զգաս , ատիկայ նշան մըն է որ բոլորովին հրեսէ ձգուած չես : Խայց ո՞վ գիտէ՝ գուցէ այս քան ժամանակ իրեն դէմ խստացած սրտի մը՝ վերջին անգամ դպչելն է անոր : Ո՞վ գիտէ՝ գուցէ Աստուած այսօր պիտի «Ներգնու իր բարկութեամբը , որ իր հանգիստը չմտնես»: (Եբր • գ • 18 : գ • 3 :) Վհեզի ըսի թէ կրնայ ըլլալ որ անմիջապէս մեռնիս : Կը խոստովանիմ՝ թէ ասիկայ կրնայ ըլլալ : Եւ կրնա՞ս ասկէ աւելի սոսկալի բան մը գտնել : Ա՛յո՛ , ո՛վ մեղաւոր • անմիջական մահէն ու անմիջական դատապարտութենէն առաւել ա՛հաւոր բան մը պիտի ըսեմ քեզի : Կրնայ ըլլալ որ ամէնօրհնեալն Աստուած ըսէ թէ , «Ան թշուառ

արարածը ։ որ այսքան առեն գիս առ ոչինչ համա-
րեցաւ և բարկացուց ։ թող այլևս ապրի • թող
յաղողութեան և առատութեան մէջ ապրի • թող
նաև Աստուածն ամենամաքուր և ամենազօր
սահմանագրութիւնները տակը ապրի ։ որ չարա-
չար գործածելով զանոնք՝ իր դատապարտութիւնը
աւելցնէ ։ ու հօթնապատիկ յանցանքի ու հօթըն-
պատիկ անէծքի տակ մեռնի ։ Այլևս ընդհ-
պիտի չտամ անոր իր ճամբաներուն վրայ բոպէ մը
սրտի մտօք խորհրդածելու • այլ թող յաւաչ
երթայ գէշէն գէշին ։ իր անօրէնութիւններուն
չափը լեցնելով ։ մինչև որ անակնկալ ժամու մը
մէջ մահն ու կործանումը անոր վրայ հասնին ։ և
"Անոր վրայ բարկութիւն հասնի մինչև վերջը" ։
(ա Թես • բ • 16 ։)

8 • Կը կարծես թէ ասիկայ շատ տարօրինակ
բան մըն է • բայց կը վախնամ թէ քու կարծածէդ
շատ տարբեր է ։ Կը վախնամ թէ շատ ժողովուրդ-
ներուն մէջ՝ որոնց Աստուծոյ խօսքը հաւատար-
մութեամբ քարոզուած ։ ու շատ առեն ան նոյն
խօսքը անարգուած է մանաւանդ անոնցմէ՝ որ մի-
անգամ արթնցած էին ։ Աստուծոյ աչքը այս-
պիսի անթիւ թշուառ հոգիներ կը տեսնէ • թէ-
պէտև ասոնց ոմէ ըլլալը գիտնալ ։

9 • Ես չեմ համարձակիր ըսելու քեզի ինչ ը-
նելիքը՝ ոմէ ընթերցող • թէ արդեօք անմիջապէս
քեզ մէջտեղէն պիտի կորչի՞ ։ կամ թէ սրտի կա-
տին խստութեան ու անզղջութեան տակ փակէ՞ ։
կամ թէ արդեօք իր ընդհ.քը վերջապէս քեզ պի-
տի արթնցնէ՞ որ քու ճամբաներդ քննես ու Անոր
դառնաս ։ մինչև անգամ երբոր քու սիրտդ հի-
մակուընէ աւելի խստացեալ ըլլայ ։ Այսն զի ա-

նոր Ամենակարող Հոգիացը բան մը գժուար չէ , մինչև անգամ քարեղէն ժայռը մարդ կամ սուրբ մը ընելու : Բայց սա բանը վստահութեամբ կը սեմ՝ որ եթէ այլևս յապաղելու ըլլաս , ժամանակ կու գայ՝ որ ատկն գառնապէս պիտի զղջաս սա յապաղմանը վրայ , կամ ժամանակ պիտի ունենաս հոս սրտի անձկութեամբ Աստուծոյ առջևը անոր վրայ ողբալու , կամ պիտի անիծես քու յիմարութիւնդ ու խենթութիւնդ գժոխքին մէջ : Այո՛ , անառանը պիտի ուզես որ յաւէտ առաւել շուտ ինկած ըլլայիր ան սոսկալի գժոխքին մէջ , քան թէ այսքան չարաչար գործածուած ողորմութիւններուն մէջ տեղը ապրէիր , քու պատժոյ ատենդ առաւել առատանալի՝ և անոր զգացումը առաւել սաստիկ տանջող մը ընելու համար :

10 . Վասն որոյ մեծաս անձկանօք կը խրատեմ քեզ մեր Տէրոջը Յիսուս Քրիստոսի անունովը , և քու անմահ ու կորսուելու վտանգի մէջ եղած հոգւոյդ արժէքովը . որ այլ ևս մէկ օր մը կամ մէկ ժամ մը չյապաղես : Հետու կենալով "Աչքերուդ քունը՝ ու արտևանունքներուդ նիրհում տալէն" , (Առակ . զ . 4) սա ծանրակշիռ գործքին երկարատև զանցառութեանը մէջ՝ մինչև անգամ հիմա սա կէտիս "Ոտու հետդ խօսքեր առ , ու Տէրոջը դարձիր" . (Ովս . ժդ . 2) և հիմա կուան եղած տեղդ ձգելէդ առաջ՝ անոր սուրբ ներկայութեանը մէջ ծունկերուդ վրայ ինկիր , և այսպիսի խօսքերով կամ գոնէ այսպիսի միտք տուող խօսքերով քու սիրտդ գնւրս թափէ :

Ըղձի՛ պայծառ ճիշդ մը հոգւոյ , որ ընկալա՛ Աստուածաշունչ աստուածաբանութեան կարևորութիւնը վասն հոգեւոր աճման է , բայց անոր հետևելը ուղղամիտ ըլլալու փորձութիւն ալ է :

«Ով երկնի և երկրի արարիչ , սուրբ և ամենակալ Տէր . ով Աստուած , (Ով քու ձեռքդ է իմ շունչս , և քուկդ են իմ ամէն ճամբաներս)՝ (Դան . Ե . 23 :) Կը խոստովանիմ որ ես շատ հեռու էի քեզ փառաւորելէն , կամ քու կամքիդ յայտնած պէս գործելէն : Ո՛չ ոք այդ որոյ մեծ պատճառ ունիմ քու համբերութեանդ ու բարութեանդ երկրպագութիւն ընելու , որ արդէն իմ շունչս չդադրեցուցիր , ու զիս կենդանիներուն երկրէն չկարծիր : Երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քու համբերութեանդ՝ որ զիս ամիսներով ու տարիներով առաջ դժոխքը չձգեցիր , ուր բիւրաւոր յապաղող մեղաւորներ իրենց յիմարութեանը վրայ կ՚ողբան հիմա , և պիտի ողբան ալ անոր վրայ մինչ ի յաւիտեան : Նայէ ով Աստուած , որչափ դիւրին է որ իմ աս ունայն սիրտս՝ վերջապէս ան նոյն կործանմանը մատնէ զիս , և ան ալ՝ աւազ , քու բոլոր ինձի ցուցուցած աս համբերութիւններուդ համար՝ աւելի ծանր կործանման մը մէջ : Համոզուած եմ որ Աստուածպաշտութիւն ստանալը՝ թէ կանուխ և թէ ուշ իմ մեծ հոգս ըլլալու է , ապա թէ ոչ՝ պիտի կորսուիմ : Ան սակայն իմ յիմար սիրտս ետ կը քաշուի աս լուծէն . տակաւին ինքզինքս ծուլութեան անկողնին վրայ կը փռեմ , ու կ՚ըսեմ թէ (Ինչ մըն ալ քնանամ , քիչ մըն ալ նիրհեմ , ու քիչ մըն ալ ձեռք ձեռքի վրայ դնեմ նընջելու համար՝ : (Առակ . Ի . 10 :) Հոգւոյս իմ ապականած սիրտս ջատագովութիւն կ՚ընէ իմ լա-

ւագոյն դատմանս գէմ՝ իր բրած ծուլութեանը համար : Ո՞նչ բանմ . ով Տէր՝ փրկէ զիս իմ ձեռքէս . ազատէ զիս մեղքին հնարքներէն ու խաբեութեւնէն : Փրկէ զիս աս իմ թիւր և ապականեալ բնութեանս դաւաճանութիւններէն , և տպաւորէ մտքիս վրայ հմակուան կարգացածներս :

"Ով Տէր , աս սորվածներս այնպիսի ճշմարտութիւններ չէն , որոնց վրայով առաջ բոլորովին անծանօթ էի : Շատ անգամ կարգացած եմ կնոջ անստուգութեանը և փրկութեան օրէնքը մէջ անստուգութեանը համար արթուն կենալ : Ես մէկ քանի թելեւ խորհուրդներ ձեւացուցած եմ , և սկսած եմ իմ ճամբուս մէջ մէկ քանի անհատատ քայլեր առնել դէպ ի քեզ դառնալու : Բայց աւաղ , Ընտուածպաշտութեան բոլորտիքը կը շարժէի միայն , և բնաւ անոր վրայ հաստատուած չէի : Խոլոր իմ որոշումներս մոխի պէս , կամ հովին առջեւը եղող ամպերէն շոգիի նման ցրուեցան : Ո՛հ թէ աս բաներդ իմ սրտիս մէջ բերէիր հիմա , ասկէ առաջ ուշնացածէս շատ առաւել զօրաւոր համոզմամբ : Ո՛վ թէ անոնցմով իմ եռեւէս իյնայիր , երբոր ես անոնցմէ փախչիմ : Ո՞ւնչե անգամ եթէ այնքան յիմարանամ , որ ջնամ այլ ևս նորէն անոնցմէ հեռանալ , թող քու Հոգիդ ահաւոր խօսքերով ինծի բարբառի , և ան ամէն զօրաւոր կերպերը բանեցընէ , որոնք հարկաւոր կը համարիս աս ընթացքէն զիս արթնցընելու համար , որ առանց քու օգնութեանդ զիս պիտի սպանեն : Թող աս բաներուն ձայնը իմ ականջներուս մէջէն ըլլայ ինչ տանս մէջ նստած առնես , թէ ճամբայ գացած առնես , և թէ պառկելու ու կանգնելու առնես՝ : (ի Օրէ . ղ . 8 :) Ես եթէ աս տպաւորութիւնը խափանէ դիշերուան հանգստու-

թիւնը և յորելեանական զգաղմունքս մէկ ժամանակ մը, թող այնպէս ըլլայ՝ ով Աստուած, եթէ միայն կարենամ ասանկով իմ քեզի հետ ունեցած դործս յառաջ տանիլ լաւագոյն կերպով մը, և վերջապէս քու մէջդ հանգիստ մը վաստըկիլ՝ փոխանակ ան բոլոր երկիւղին որ հիմա կը կրեմ, երբոր Աստուած կը յիշեմ, ու անհանգիստ կ'ըլլամ»: (Սաղմ. հէ. 3:)

«Ով Տէր, իմ մարմինս քու ահէդ դողայ. ու ես քու դատաստաններէդ վախցայ»: (Սաղմ. ճժթ. 120:) Կը վախնամ որ չըլլայ թէ մինչև անգամ հիմա՝ որ հոգևոր բաներու վրայ սկսեր եմ խորհիլ, դէս մէջ տեղէն կարես ասս վտանգաւոր և երևելի վայրկենիս մէջ իմ խորհուրդներս հաստատէլէն ու յաւիտենական մահուան մէջ ձըլլամարտութեան առաջին բողբոջներն ու բացուածները իմ մտքիս մէջ ծաղկեցընելէն առաջ: Բայց ով Տէր՝ երևանկեաց կ'աղաչեմ քեզի, խնայէ ինձի. քու ողորմութիւններուդ համար՝ քիչ մըն ալ խնայէ ինձի: Կրնայ ըլլալ որ քու ընտրհօքդ գարձի գամ: Կրնայ ըլլալ որ՝ եթէ քու իմ վրաս ունեցած համբերութիւնդ քիչ մըն ալ երկարես, ես՝ երկիրը խափանուղս, քիչ մը պտուղ յառաջ բերեմ: (Ղուկ. ժգ. 7, 8:) Նէ թող քու արդէն իմ վրաս բանեցուցած երկար համբերութիւնդ յիշատակութիւնը արդիլէ զիս՝ որ ալ քու վրադ ու իմ հոգւոյս վրայ անփոյթ ըլլալս չշարունակեմ: Ով Տէր, ասս օրէն՝ ասս ժամէն՝ ասս րոպէէն սկսելով կարող ըլլամ մինչև հիմա բոլոր կարգացածներովս և բոլոր լսածներովս իմ սրտիս վրայ եղած տպաւորութիւններէն շատ աւելի երկարատև տպաւորութիւններ ստանալ Աստուածպաշտութեան վրայ. Ամէն»:

ԳԼՈՒԽ Գ.

Ներողութիւնը կ՚ամբաստանուի ոչ իբր յանցաւորութիւն ընելու վրայ կը հաստատի։

1 . Որովհետեւ իմ ջանքս քեզ ճշմարիտ կրօնքի առաջնորդել է , եւ ոչ միայն անոր մէկ արտաքին ձեւին . վասն որոյ աղէկ գիտեմ որ ուրիշ կերպով չեմ կրնար ընել աս , բայց միայն խորին հնազանդութեամբ : Նաեւ ուստի սեպելով՝ թէ ասկէ առաջ կարգացածներուդ վրայ եղած Աստուածային օրհնութիւնովը հասնզուեցար խորհրդածութիւն ընել անոր վրայ , պիտի ջանամ հիմա ամենայն ծանրութեամբ նախ եւ առաջ զգացընել քեզի , որ սրտանց զգաս թէ Աստուծոյ առջեւը յանցաւոր ես : Վասն զի աղէկ գիտեմ որ եթէ աս բանին չհամզուիս ու անիկայ չզգաս , Հեւտարանական ընորհաց քեզի տալիք բոլոր մնուդները կը ցամքին , եւ քու հոգիդ անտարակոյս՝ իր կենդանութեանը համար սահմանուած ամենալաւ միջոցներուն մէջ ալ կը կորսուի : Հատ աղէկ համզուած եմ՝ որ հազարաւոր մարդիկ կ՚ապրին ու կը մեռնին մեղալից ընթացքի մը մէջ , առանց մեղաւոր ըլլալնուն վրայ զգացում մը ունենալու սրտերնուն մէջ՝ թէպէտ եւ առ ամօթոյ չեն կրնար հնոստանալիք խօսքով : Նաեւ ուստի ներէ ինծի որ հաւատարմութեամբ խօսիմ քեզի , թէպէտ կարելի է որ խոստութեամբ խօսող երեւնամ . վասն զի հոգւոյդ փրկութեանը վերաբերեալ խօսքին մէջ մարդահաճութիւնը պէտք չէ որ մեր զգուշաւորութեան վրայ իշխէ :

2 . Վասն-որոյ ներէ ինծի՝ ով մեղաւոր , որ ինքզինքս Աստուծոյ փաստաբանը համարիմ , անոր

կողմանէ քեզի դէմ խօսող մը սեպհականէ և քեզի յայտնապէս զրուցելով՝ որ դուն երկնի և երկրի Արարագործ Իշխանին դէմ ապստամբ ու անօրէն մատնիչն ես : Սակայն թէ և մեծ ու երևելի ես մարդոց մէջ . և ազնուական ցեղէ ծնած ալ ըլլաս ու քու աթոռդ թագաւորազունեներուն հետ՝ և քու բազուկդ «Աւետարանաց երկրին մէջը զօրաւորներուն ահարկուիչն» ալ ըլլար ; (Եղեկ . ԼԲ . 27 ,) տակաւին հարկաւոր պիտի ըլլար քեզի ըսել՝ և յայտնապէս ըսել , թէ թագաւորայ Աստուածդ օրէնքները կտրիցիր , և անոնք կարնելով ինքզինքդ անոր արդար դատապարտութեանը տակ ձգեցիր :

3 . Խղճմտանքդ կ'ըսէ քեզի թէ դուն Աստուծոյ հպատակ ծնար , անոր օրինացը անժխտելի պարտաւորութիւններուն տակը ծնար : Ա՛ սն զի շատ յայտնի է թէ քու բանական բնութեանդ կազմութիւնը , որ Աստուծմէ օրէնք ընդունելու ընդունակ կ'ընէ քեզ , քեզ պարտաւորութեան տակ կը ձգէ որ հնազանդիս ան օրէնքներուն : Նե նոյնպէս յայտնի ու ստոյգ է՝ թէ աս օրէնքին պէտք եղածին պէս չհնազանդեցար . այո՛ բազմաթիւ ու գէշ կերպերով եղծեցիր անիկայ :

4 . Կը համարձակիմ աս բանը ուրանալու : Կը համարձակիմ Աստուծ եմ ըսելու : Յիշէ որ անմեղութիւնը կատարեալ ըլլալու է . այո՛ արդարութիւնն ալ կատարեալ ըլլալու է . եթէ ո՛չ ամենևին օգուտ մը չընես քեզի , այլ միայն կը ցուցնէ թէ՝ թէպէտ գատապարտեալ մեղաւոր ես , բայց ուրիշներուն չափ յանցաւոր չես , և դժոխքին մէջ անոնց չափ տաք տեղ պիտի չերթաս : Ա՛սիկայ քննելէն ետքը ինքզինքդ անմեղ պիտի համնես : Խղճմտանքիդ յիշատակարանները քննէ , վասն զի Աստուած կը քննէ զանոնք , սրտ՛ն ց հար-

ցուր անոր՝ թէ «Կեանքիդ մէջ քնաւ Աստուծոյ դէմ չմեղանչեցիր»: Սողոմոն ըսաւ թէ իր օրերը «Երկրի վրայ արդար մարդ մը չկայ՝ որ աղէկութիւն ընէր ու մեղք չգործէր»: (Ժող. է. 20:) Եւ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ՝ թէ «Ամէնքը մեղք գործեցին, և Աստուծոյ փառքէն պակսեցան», (Հռով. գ. 23,) թէ «Հրեաները և Հեթանոսները՝ (որ գիտես թէ բոլոր մարդկային սեռը ըսել է՝) ամէնքը մեղայ տակ են»: (Հռով. գ. 9:) Եւ կրնաս մէկ երեւակայական պատճառ մը գտնել հաւատալու թէ՝ աշխարհս անոնց օրերէն հետէ աղէկցած է. որով մէկը կարենայ ըսել թէ անոնցը բացառութիւն մըն էր: Կամ թէ պիտի համարձակիս երկնի ամենագէտ Իշխանին դէմ ելլել ու ըսել թէ՝ Ես ան մարդն եմ:

5. Առաջ ալ ըսած ենք պէս՝ սեպհլով թէ դուն ազատ ես ան ամէն չար գործերէն, որոնք այնքան վնասակար են մարդկային ընկերութեան՝ որ ընդհանրապէս մարդկային օրինօք ալ կը պատուհասեն զանոնք, կրնաս ըսել թէ փոքր պարագաներու մէջ Աստուածպաշտութեան՝ բարեխառնութեան՝ և գթութեան կանոնները եղած չես: Այլ անանկ քեզ աղէկ ճանչցող մէկը՝ որ կարող ըլլայ վկայել թէ ծուռ բան մը խօսած կամ ըրած չես: Կամ թէ որ ուրիշները չկրնան համոզել քեզ, բուն իսկ քու սիրտդ չըվկայէ: Ընդդուցընէր քեզի թէ հպարտ՝ բարկացող՝ հեշտասէր՝ աշխարհս ու անոր վայելչութիւնները չափազանց սիրող ես. որ նախանձող կամ դէմ Աստուծոյ դէմ գաղտուկ ներսիդիդ գանգատող՝ վշտացուցիչ նախախնամութեան հարուածներուն առնէր. ժամանակիդ մեծ մասը պարապ տեղը վատնող. Աստուծոյ առաքութեան պարգեւները ունայն տեղը գործածող,

և երբեմն ալ գէշ նպատակներու համար, քու ա-
ղթքներովդ զանիկայ ծաղրաբանող, «Քու բերա-
նովդ անոր մատնանշով, շրթունքներովդ անիկայ
պատուելով, բայց քու սիրտդ հեռացած է անկէ
(Եսայ. իթ. 13։) Խղճմտանքդ չդատապարտեր
քեզ թէ օրէնքին գոնէ մէկը կոտրած ես։ Ու-
ստոր մէկ հատը կոտրելով Մուրբ Գրքին ըսած
մօրքը «Ողոր օրէնքներուն պարտական կ'ըլլաս»,
(Յակ. բ. 10,) և ամենէին Աստուծոյ առջևը
չես կրնար արդարանալ քու հնազանդութեամբդ՝
որչափ որ չափահաս կրնայիր՝ եթէ բիւրաւոր յանցանք
գործած ըլլայիր։ Այլ իրօք բիւրաւոր յանցանք-
ներէ ալ աւելի են քու յանցանքներդ։ Երբոր խոր-
հրդածելու ըլլաս բոլոր քու գործած զանցառական
և յանձնառական յանցանքներուդ վրայ, բոլոր ան
պատիժներուն վրայ «Երբոր քու ձեռքէդ
աղէկութիւն ընել կու գար, ու չըրիր անիկայ»,
(Ես. դ. 27,) ան ամէն պատիժներուն վրայ որ ատեն Աստուածային պաշտամունքներ զանց
ըրիր, մանաւանդ ի ծածուկ. և ան ամէն պարա-
գաներուն վրայ որ ատեն խիստ շատ անհոգութիւն
մը ցուցուցիր Աստուծոյ պատուոյն և քու ընկեր-
ներուդ աշխարհային ու յաւիտենական երջանկու-
թեանը վրայ. ասոնք ամէնը՝ կ'ըսեմ, երբոր մէկտեղ
բերելու ըլլանք, թիւը հաշուի սահմանէն շատ
պիտի անցնի և քեզի աղաղակել պիտի տայ թէ
«Ընօրէնութիւններս գլուխս մազէն շատ են»։
(Սաղմ. խ. 12։) Ընդհակառակն մը պիտի
երևնան առջևդ, որ քու սիրտդ՝ վրադ անթիւ
յանցանքներ պիտի ձգէ. ալ ո՛րքան ևս առաւել
«Աստուած, որ քու սրտէդ մեծ է՝ և ամէն բան
գիտէ»։ (ա Յովհ. դ. 20։)

6. Ու քանի, ով մեղաւոր, փոքր բան մը կը

համարիս երկինքի Աստուծոյն իշխանութիւնը բանի տեղ չդնելու և անոր օրէնքը եղծելու յանգգնիլդ, թէ և սոսկ անհոգութիւնով ու անմտադրութիւնով ըլլայ: Ուրեմն յանցանքը որքան ևս առաւել ծանր պիտի ըլլայ, երբոր շատ անգամ գիտութեամբ ու կամայ ըրած ես: Այրէ ինձի որ ծանրաբարոյութեամբ հարցընեմ քեզի, և կ'աղաչեմ՝ թող տուր որ հոգւոյդ ալ հարցընեմ թէ "Դուն ով նախատեցիր ու հայհոյեցիր, ու որո՞ւն վրայ ձայնդ վերցուցիր": (դ Թագ. ժԹ. 22:) Որո՞ւն օրէնքը ոտքի տակ առնելու ես եկեր՝ ով մեղաւոր. և որո՞ւն բարեկամութիւնը և որո՞ւն թշնամութիւնը աս կերպով անգոնանելու կը յանգգնես: Վհեզ պէս մարդ մըն է ան՝ որ նախատեցիր: Միայն աշխարհային թագաւոր մըն է — անանկ մէկ մը՝ "Որ մարմինը կրնայ սպաննել, ու անկէ ետև ա-ւելի բան մը չկրնար ընել": (Ղուկ. ժԲ. 4:)

Այո՛, մեղաւոր. դուն չէիր համարձակիր աշխարհային թագաւորի մը անանկ ընելու, ինչպէս որ երբեմն "Յաւիտենական Ընդ և Ընդհանրի թագաւորին": (ա Տիմ. ա. 17:) Ինչ գին ալ որ տային քեզի՝ երկրաւոր ինքնակալի մը հետ ան ընթացքովը ամենևին չպիտի վարուէիր, ինչպէս որ երկնաւոր Աստուծոյն հետ վարուեցար, որուն առջևը քերովբէներն ու սերովբէները շարունակ երկրպագութիւն կ'ընեն: Երբոր անոր կամքը բոլոր երկնային լեգէոններուն կը յայտնուի, անոնց մէջ ամենևին մէկ հակառակող կամ գանգատող, կռիւ ընող կամ տրտնջող խօսք մը չլսուիր: Ախ գո՛ն ով ես, ով թշուառ մեղաւոր, դուն ով ես, որ կը հակառակիս անոր: Ըր կը հակառակիս ու կը բարկացընես անհուն զօրութիւն ունեցող և ահաւոր Աստուածը, որն որ եթէ իր գերագոյն կամեցողու-

թիւնը՝ ի գործ դնելու ըլլայ , մեկ րոպէին մէջ ա-
մէն ունեցածներդ կը զրկուիս , ամէն յոյսէ կը
կտրուիս , կը կորսուիս ու բնաջինջ կ'ըլլաս ի
գոյութենէ , թէ որ ան ըլլայ անոր կասքը . կամ որ
անխմանալի կերպով գէշն է , ամենադառն ու յաւի-
տենական ցաւերու տակ կը մնաս : Սակայն ան Ա-
տուածն է ան , որն որ դուն բարկացուցիր ու երեսին
դէմ նախատեցիր՝ անոր առջևը անոր յայտնի օ-
բէնքները եղծելու եկեղով : Ա՛ն է ան Աստուածը՝
որուն առջևը կը կենաս իբր դատապարտեալ չա-
բագործ մը . ո՛չ միայն մեկ երկու մանաւոր յան-
ցանքներով , այլ հազարաւոր և բիւրաւոր յան-
ցանքներով . չարունակ ապստամբ և զայրացուցիչ
ընթացքով մը , որուն մէջ քիչ կամ շատ յա-
րատեւած ես ծնած ատենէդ հետէ , և որուն մէջ
երբեմն ամէն տեսակ չափազանցութիւններ ալ
մտած են : Մտածէ ասոնց վրայ , և ուրացիր սա
ամբաստանութիւնը՝ թէ որ կրնաս :

7 . Եթէ գիտութիւնը յանցանքը կը մեծցընէ ,
քու յանցանքդ յոյժ մեծցած է՝ ո՛վ մեղաւոր :
Վ՛ասն զի դուն Քրիստոնէից մէջ ծնած ես . և
Աստուած «Իր օրէնքին մեծ բանները քեզի գրեց» ,
բայց «սակայն դուն օտար բանի մը պէս անոնցմէ
անոնք» : (Ովս . ը . 12 :) Դուն բարին ընելը
գիտցար՝ ու չըրիր անիկայ , (Յակ . դ . 17 ,) վասն
որոյ անիկայ զանց առնելդ ՀՀմարտապէս քեզի
մեղք կը սեպուի : «Արդ չգիտցար . միթէ չսե-
ցիր» : (Ղուկ . ժ . 28 :) Ա՛հ որ կանուխ սոր-
վեցուցին քեզի Աստուծոյ կամքը : Ա՛յո , չէ՞ որ
քու պարտաւորութիւններդ շատ անգամ այնքան
պարզ էին , որ մինչև անգամ բնաւ առանց սոր-
վելու՝ քու բանականութիւնդ կրնար մակաբերել
զանոնք : Ու չէ՞ որ քեզի սորվեցուցին ալ թէ

անհնազանդութեան հետեւութիւնները դէշ են, անոնցմէ փախչիս։ Չէ՞ որ «Հասկրցիր ես Աստուծոյ արդար դատաստանը, թէ անոնք որ ասանկ բաներ կ'ընեն՝ մեռնելու արժանի են»։ Նւ սակայն, թերեւս դուն «Չէ թէ միայն ան բաները ըրած ես, այլ ան ընողներուն հետ ալ համբոյր մէկ եղած է», (Հռոմ. ա. 32.) քու ամենէն մօտերիմ բարեկամներդ ու ընկերներդ ըրած ես անանիներդ, որ մէկզմէկու նայելով ու իրար հրապուրելով ձեռքերնիդ անօրէնութիւններուդ մէջ զօրացընէք։

8. Պարձեալ. եթէ Աստուածային սէրն ու ողորմութիւնը քու գործած մեղքերդ կը մեծցընէ. քու մեղքերդ յոյժ սաստիկ մեծցած են՝ ոմ մեղաւոր։ Պարտական չես խոստովանելու՝ ոմ յիմար և անխելք արարած։ Չէ՞ որ քեզ անիկայ «Իր զաւկին պէս մեծցուց ու բարձրացուց, ու դուն անոր դէմ ապստամբ եղար»։ (Եսայ. ա. 2.) Չէ՞ որ Աստուած «Ծօրդ արգանդէն քեզ հանեց»։ (Ասղ. իդ. 9.) Չէ՞ որ անիկայ հսկեց քու վրադ քու մանկութեանդ օրերը, և բիւրաւոր վտանգներէ պաշտպանեց քեզ, որոնք յոյժ խնամածու ծնողքը կամ դայեակը չէր կրնար տեսնել կամ անոր դէմ կենալ։ Չէ՞ որ անիկայ տուաւ քեզի քու բանական կարողութիւններդ, և չէ՞ որ ան կարողութիւնները մշակելու ամենայն պատհութիւնը անկէ ես առած։ Չէ՞ որ անիկայ ամէն օր քու կարօտութիւններդ լեցուցած է անդուլ առատութեամբ, և նաև ասկայ կարդացողներուն շատերուն ալ կենաց ան ամէն հարկաւոր պիտոյքներէն ի զատ փափկութիւններ ալ տուած է իրենց։ Չէ՞ որ «Քու աղաղակդ լսած է, քու վրադ փոթձանք եկած տեսնը». (Յոբ. իհ. 9.) և շատ անգամ ալ օգնութեան հասած է քեզի, երբոր

նեղութեանդ օդնութեան կանչած ես անիկայ : Ձէ՞ որ քեզ կործանմանէ ազատած է , երբոր կործանումը վրադ հասած է քեզ կլլելու . և հիւանդութիւններդ բժշկած է , որ ատոնն քովը եղողներուն ամենուն ալ երևցած է թէ՝ «Ուրու օրերուդ կէսին մէջը պիտի վերնա» : (Առակ . ճբ . 24 :) Կամ թէ որ ասանկ ալ եղած չէ , այսքան տարի քու վայելած աս երկար և անընդհատ առողջութիւնդ նոյնչափ շնորհակալութեան առարկայ մը խոստովանելու չե՞ս : Ձորս դիդ նայէ բոլոր ունեցածներուդ վրայ . և ըսէ , աշխարհիս մէջ ի՞նչ ունիս որ Ընոր բարութիւնը տուած չըլլայ քեզի , և որն որ մինչև հիմա ետ պահած չէ քեզմէ : Ա՛ս ամենուն վրայ աւելցուր նաև անոր կամքին քու վրայ ունեցած քաղցր դիտողութիւնը , քեզի իմաստուն և բարի բնաւորութիւն մը տալու համար ըրած քաղցր յորդորանքները . և անոր Աւետարանին յայտնութիւններն ու հրաւէրները , որոնք լսած ու անարգած ես . և անատոնը ըսէ՝ թէ արդեօք քու ապստամբութիւնդ մեծցած չէ՞ քու անարգ ապերախտութեամբդ , և թէ՝ արդեօք աս մեծնալը փոքր բան մը կրնա՞յ սեպուիլ :

9 . Պարձեալ . եթէ մեղքը խղճմտանքին դէմ գործելով յանցանքը կը մեծնայ՝ քու յանցանքներդ շատ մեծ են՝ ով մեղաւոր : Կրնէ միանգամ անոր յիշատակարանները , և ապա մերժէ աս բանին ասանկ ըլլալը՝ թէ որ կրնաս : «Մարդուն մէջը հոգի կայ , Ամենակարողին շունչը անոր հանճար կու տայ» . (Յոբ . լբ . 8 .) և աս հանճարը կը գործէ , և անոր գործքերէն անանձնատուր է աս ներքին գիտակցութիւնը թէ՝ վնիքը Ստեղծողին ու Պահպանողին պատասխանատու է : Վերէրին է մարդոց խրատներուն դէմ խօսիլն ու բաներուն սուտ

գոյն տալը անոնց առջևը. բայց շատ անգամ սիրտը կը դատապարտէ, երբոր բերանը կ'արգա-բացընէ: Շատ անգամ ասանկ եղած չէ՞ քեզի: Խղճմտանքդ քու անցեալ վարուցդ դէմ յանդի-մանութիւն ըրած չէ՞, և ասոր յանդիմանութիւնէն ալ կսկիծացուցիչ եղած չէ՞ն: Խղճմտանքդ «Ինչքան Թմրած՝ այնքան «խանձուած» է որ, (ա Տիմ. դ. 2,) անոր դէմ ըրած բռնութիւններուդ բնաւ մէ-կուն համար ձայն հանած չըլլայ: Ընոր դէմ ըրած բաներուդ մանաւանդ հետեւութիւններէն քեզ բնաւ զգուշացուցած չէ՞: Ա զգուշութիւնները արդիւնքն Աստուծոյ ձայնն են. անոնք քու կուրծքիդ մէջ դրած իր փոխանորդին ձեռքովը տուած խրատներն են: Եթէ երբոր քու չար գործերուդ համար իր վճիռը կտրէ քու վրադ յաւիտենական մահուամբ, պիտի լսես զարձեալ այն ձայնին քեզի դէմ խօ-սիլը՝ առջևնէն առաւել բարձր ձայնով և աւելի դառնութեամբ, և անոր կշտամբանքովը պիտի տանջուիս յաւիտեան, ժամանակին անոր խրատ-ներուն մտիկ չընելուդ համար:

10. Նկրէ որ յաւելում դարձեալ թէ՝ եթէ Աստուծոյ քու մտքիդ վրան իր Հոգիովը շարժելէն ետքը գործած մեղքդ մեծ կ'ըլլայ, անշուշտ քու մեղքդ ասկէ պարզուիլն ալ մեծ եղած է: Սովրա-կան մարթ ու անկատար անտեսութեանց տակը Հոգին հրելէ զգուշութիւն կ'ընէր, ապա թէ ոչ Աստիճանաս չէր կրնար անոնց բանալ թէ «Մէն ատեն անոր հակառակ կը կենայիմ»: (Գործ. է. 51:) Ընշուշտ հիմա առաւել բանաւոր կերպով կրնանք մակաբերել թէ՝ Աւետարանին տային եղած մեղաւորներուն զգուշութիւն կ'ընէ: Իսկ քեզ արթնցընող արտաքին պարագայ մը կամ քովը աստուածապաշտ ուսուցիչ մը չունեցած տեղդ

անգամ՝ դուն բնաւ աս տեսակ բանի փորձառու չեղար : Կրօնքի վրայ խորհիլ տուող՝ անհիւսպես անոր վրայով խորհրդածութեան ստիպող՝ քաղցրութեամբ անոր վրայով փորձ ընելու հրաւիրող՝ և աս անզգայ զանցառութեանդ վրայ քեզ ողբալու խրատող բնաւ մէկ ներքին ազդումմ մը զգացած չես քու մտացդ մէջ : Ո՛վ մեղաւոր , ինչո՞ւ համար աս օրհնեալ շարժումներուն ականջ կախած չես : Ինչո՞ւ համար Հոգւոյդ առագաստը չպարզեցիր ան երկնային՝ և յաջողակ սիւգը ընդունելու համար : Այլ անհոգութեամբ զանց ըրիր անիկայ , ու աս բարեբարական ազդեցութիւնները ոտքի տակ առիր : Ալեւմն ոչքան արգարացի պիտի ըլլար Աստուածային բարկութեան աս վճիռը քեզի տրուիլը թէ , «Իմ Հոգիս միշտ մարդու վրայ պիտի չմնայ" : (Ծննդ . գ . 3 :) Եւ արդարև ո՛վ գիտէ թէ արդէն ալ տրուած չէ : Եւ թէ գաղտնի մեայուզութիւն մը՝ խղճի խայթ մը՝ մէկ արձնութիւն մը չես զգար՝ երբոր այսպիսի ապաշնորհութիւններ կը կարդաս , շատ կասկածելու տեղ կայ՝ թէ արդէն ասանկ եղած է :

11 . Դարձեալ , մեղաց մէկ ուրիշ ծանրութիւն մին ալ Աստուծոյ հետ բռած ուխտերդ կոտրելդ է : Սիրտդ մինչև անգամ տղայութենէդ սկիզբն տարօրինակ ասոիճանի մը կարծրացած է որ բնաւ չես տաղտկած Աստուծոյ՝ մէկ վտանգի մը և նեղութեան մը մէջ : Եւ բնաւ աս տաղտկներուն ատենը ուխտեր չընիր : Կնաւ հաստատացար՝ որ եթէ Աստուած լաւ և օգնէ քեզի ան նեղութեանդ ժամուն մէջ , պիտի ձգես մեղքերդ ու ծառայես անոր՝ որքան որ ապրիս : Ընիկայ լսեց ու օգնեց քեզի՝ եթէ ոչ հիմա չէիր կրնար կարգալ ասանք . և այսպիսի օգնութեամբ քեզ ազատելով ուխտե-

բուդ տակը քեզ կապից • և ուստի անունը կոտ-
րելով գործած յանցանքդ անոր առջևը կը կենայ ,
թէպէտ և դուն անունը մոռնալու չափ անզգայ և-
ղած ես : Ընիկայ բան մը չմոռնար , անիկայ բան
մը զանց չառներ • և օր պիտի գայ՝ որ ատեն հա-
շիւը քու առջևդ ալ պիտի դրուի :

12 • Եւ արդ՝ ով մեղաւոր , սրտանց խորհէ
թէ ի՞նչ պատասխան պիտի տաս աս ամէն բաներուն
համար : Պատրաստէ ջատագովութիւնդ • կոչէ
վկաներդ • բողբը բուկ անկէ , որն որ բարկացուցիր ,
անկէ առաւել գերագոյն գատաւորի մը՝ թէ որ
այսպիսի մէկը կայ : Եւ ան ջատագովու-
թիւններդ այնքան տկար և ունայն են՝ որ քեզի
պէս որդիբէն մէկը անգամ կրնայ դիւրաւ ի դերև
հանել և շիտակել զանոնք , ինչպէս ես քիչ մը
առքը պիտի ցուցնեմ քեզի : Բայց քու կան-
խագուշակ խղճմտանքդ արդէն գիտէ ելքը : Դուն
յանդիմանուած ես , յանդիմանուած ես քու ա-
մենամեծ յանցանքներուդ համար : Դուն ՝ՎԱՌ
սիրտդ չխոնարհեցուցիր , հապա երկինքին Տէրոջը
դէմ քեզ բարձրացուցիր՚՚ (Դան • Ե • 22 , 23 ,)
և ՝ՎԱՌ դատաստանդ անոր երեսէն պիտի ելլէ՚՚ :
(Ա՚՚ղ • ԺԷ • 2 :) Դուն անոր յայտնի օրէնք-
ները կոտրեցիր • անոր անթիւ ողորմութիւնները
անարգեցիր ու չարաչար գործածեցիր • խղճմտան-
քիդ՝ քու Հոգւոյդ մէջ գրուած իր փոխանորդին ,
դէմ կեցար • անոր Հոգիին դէմ գրիր ու անիկայ
նեղացուցիր • անիկայ քու բոլոր կեղծեալ Հնա-
զանդութիւններովդ ծաղր ըրիր • և մէկ խօսքով՝
և ան ալ անոր խօսքովը , ՝ՎԱՌ կարողութեանդ
չափ չարութիւն գործեցիր՚՚: (Երե՚՚ • Գ • 5 :) Ընդ-
տրակոյս հազարաւոր անձինք կան արդէն դժոխ-
քին մէջ՝ որոնց յանցանքը բնաւ քու կինիդ հա-

ւասարած չէ ։ և զարմանալի է որ Աստուած խըն-
նայիր է քեզի քու վիճակիդ աս նկարագրութիւնը
հիմա կարդալու՝ կամ անոր վրայ կասկածելու մտմտա-
լու ։ Այսպիսի ծանրագին վայրկեան մը պարապը
մի՛ անցուներ ։ այլ մտադրութեամբ և կրցածիդ
չափ խոնարհութեամբ աս քու ողբալի և ահաւոր
վիճակիդ յարմար խորհրդածութիւններ ըրէ ։

Իր յանցանքին վրայով սրտակոծ յանդիմանուածի մը
ողբերգութիւնը ։

"Ո՛վ Տէրագոյն Աստուած ։ որ զքեզ վշտա-
ցուցի ։ գուն ամենատես և Ամենակարող Դա-
տաւոր ։ ի՞նչ կրնամ ըսել աս յանցանքներուս
համար՝ որ իմ վրաս կը գնեն ։ Կրնամ ըսել թէ
անխրաւութիւն կ'ընեն ինծի ։ ու պաշտպանութիւն
ընել քու առջեւդ ։ Չեմ համարձակիր աս բանը
ընելու ։ վասն զի Իմ յիմարութիւնս գուն գիտես ։
ու յանցանքներս քեզմէ ծածկուած չեն՝ (Սաղմ ։
կթ ։ 5 ։) Խղճմտանքս ինծի կ'ըսէ թէ՝ յանցանք-
ներս ուրանալս մի միայն կը շատցնէ զանոնք ։ և
քու արդար բարկութենդ կրակին նոր ճարակ կը
յաւելու ։ Թէ որ անձս արդարացընեմ ։ իմ
բերանս զիս կը դատապարտէ ։ թէ որ զիս կատա-
րեալ երեւցընեմ ։ զիս յանցաւոր կը հանէ՝ (Յոբ ։
թ ։ 20 ։) Այսն զի անթիւ չարիքներ իս պատե-
ցին ։ անօրէնութիւններս ինծի հասան ։ ու ես չեմ
կրնար տեսնել ։ անոնք ։ ինչպէս որ քու անունդ
ինծի զրուցուած է ։ Պակաս մազէն շատ են ։ ու
սիրտս զիս թողուց՝ ։ (Սաղմ ։ խ ։ 12 ։) Իմ
յանցանքներս այնքան շատ են՝ որ ուրիշ մը չհա-
մարձակիր այնքան յանձաւոր ամբաստանել զիս ։
Սիրտս որ և իցէ ուրիշ դատախազէ մը առաւել

կը խօսի : Եւ դուն ով Տէր , իմ սրտէս շատ աւելի մեծ ես , և ամէն բան գիտես : (ա Յովհ . գ . 20)

«Ո՞նչ էր իմ կեանքս , եթէ ոչ շարունակ քեզի դէմ ապստամբութիւն : Ես կամ ան մասնաւոր գործքս չէ միայն՝ որ վրան ողբալու եմ : Գործքերուս , սկզբունքներուս , կարծիքներուս և դիտումներուս մէջ բնաւ մէկ ուղիղ բան մը չկար : Խոլոր հոգիս անկարգ եղած է : Խոլոր խորհուրդներս՝ բոլոր կիրքերս՝ բոլոր բաղձանքներս՝ և բոլոր հետամտութիւններս թշուառաբար քեզմէ օտար եղած են : Վեզ ատողն մը պէս վարուեցայ , որ բոլոր էակներէն անհունապէս առաւել սիրելին ես . իբր թէ կրնայի որ յետին ատիճան փորձեմ քեզ և քու զարմանալի համբերութիւնդ կարեմ : Գործքերս չար են , սակայն խօսքերս անոնցմէ առաւել չար են . բայց ով Ամենօրհնեալ Աստուած , սիրտս աս երկուքէն ալ ողբան աւելի ապականեալ է : Ընոր մէջ ինչ մէկ մեղաց անապատաղբիւր մը կայ : Ինակատ ապականութեան աղբիւր մը , որ իր գառն ջրանոց քները իմ մանկութեանս օրերուն հետ խառնեց . և որն որ՝ աւազ , գործքով կամ խօսքով ցուցընելու կարելութենէն առաջ կը հոսէ մինչև ցայսօր : Ամանաւոր կերպով յիշած օրերս կը տեսնեմ որ բանը ասանկ էր . բայց ոհ , քանի քանի ամիսներ ու տարիներ մոռցած եմ , որոնց համար միայն ընդհանուր դիտողութիւն մը ընելով՝ դիտեմ թէ անոնք ալ յիշած օրերուս շատ նման են . միայն թէ օրէ օր աւելի դէշի կ'երթայի , և քու համբերութիւնդ առաւել ևս կը զայրացընէի , թէպէտ և անիկայ նորանոր ու աւելի ևս սքանչելի եղած էր իմ վրաս :

«Ոչ ոքան կը սքանչանամ որ քու հոմբերու-

թիւնդ տակաւին կը շարունակուի իմ վրաս : Պատճառը աս է որ «Դուն Աստուած ես , և չէ թէ մարդ՝ : (Ովս . ԺԱ . 9 :) Եթէ մէկը գիս այսպէս վշտացընէր , որ մեղալից որդ մըն եմ , չէի կրնար դիմանալ : Եթէ ես թագաւոր մըն ալ ըլլայի , շատնցուընէ հետէ արդարութեան վճիռը պիտի կորէի ան ապստամբին վրայ , որուն յանցանքները միայն Մէկ Հոգու նմանութիւն մը կրնան ունենալ իմինիս : Եթէ ծնողք մը ըլլայի , շատնցուընէ հետէ դուրս պիտի ձգէի ան ապիկար որդին , եթէ բոլոր իմ կեանքիս մէջ իմ քեզի դէմ ըրածիս պէս փոխարէն մը ընէր ինծի , ով իմ հոգւոյս Հայրը : Ինձական սիրոյ բոցը պիտի մարէր , և անոր տեսութիւնն ու անունը ատելի պիտի ըլլար ինծի : Աւրուան ինչու համար՝ ով Տէր , ես «Դուռ երեսէդ չեմ ձգուիր՝ : (Եբէմ . ԺԲ . 3 :) Ինչու համար կործանման անպատանալի վճռոյ մը տակը չեմ իյնար : Իմ ապրիլս քու ներկայութդ կ՚ընծայեմ : Հայց ո՛հ , եթէ տակաւին մէկ ճամբայ մը կայ ազատութեան , եթէ տակաւին մէկ յոյս մը կայ ինծի պէս յանցաւոր արարածի մը , թոյլ քու Հետաքննովդ ու քու ընտրեալդ բացուի իմ առջեւս : Իւ եթէ աւելի սպասափ՝ խոնարհութիւն՝ կամ երկիւղ հարկաւոր է իմ ապահովութեանս ու փրկութեանս համար , թոյլ իմ դէմս ելլեն ու ես տանիմ անոնք : Վերջապէս իմ սիրտս՝ ով Տէր , որ դուն հաքը բժշկես անիկայ , և զարկ անոր , եթէ վերջը պիտի հաճիս անիկայ նորէն պատելու" : (Ովս . Ը . 1 :)

ԳԼՈՒԽ Ե

Ա՛ղաւորը ընդունայն կ՚ելլէ իր ոչնչ ջոփոփոխութիւնէն :

1 . Այսպէս գլուխը մեղաւորը յոյժ ահռելի դողի ու յոյժ ողորմելի պարագաներու մէջ ձգեց . Աստուծոյ առեանին առջեւը գտնուելու յանցաւոր մը , կատարեալ անմեղ ըլլալու , և կատարեալ հնազանդութիւն ցրցուցած ըլլալու ամէն կողքերէն զրկուած , և հետևապէս սուրբ օրէնքի մը գտնապարտութեանը ենթակայ , այնպիսի օրէնքի մը՝ որ ամենևին մէկ յանցանքի մը ներում չի՛տար ընել , ո՛չ՝ ամենափոքրին անգամ չի՛տար . այլ ամէն անհնազանդութեան գործքին դէմ մահ ու անէծք կը սպառնայ , ուրեմն ո՞րքան ևս առաւել ապստամբութեան ան անթիւ ու մեծ գործքերուն դէմ , որոնց համար՝ ո՛վ մեղաւոր , խղճմտանքդ քեզ գտնապարտած է Աստուծոյ առջևը : Կը յուսամ թէ ընթերցողներէն ոմանք աղէկ կերպով աս բանին վրայով պիտի համոզուին , և չատագովութիւն մը ընել չպիտի մտմտան . վասն զի վստահ եմ որ Աստուծոյ առեանին առջև յանցաւոր ըլլալը հեղութեամբ խոստովանիլը ամենէն ազնիւ , և ամէն բան քննելով՝ բոլոր ընելու կարելի եղած բաներէն ամենախոհեմ բանն է այսպիսի ապերջանիկ վիճակի մը մէջ : Նա սակայն մեղսալից ու ապականեալ սրտի մը խաբեբայութիւնն ու ինքզինքին շողոքորթութիւնը գիտեմ : Վխտես անոր ինչ չատագովութիւններ ընելը . և մէկ ապաստանարանէ մը վռնտուած ժամանակը ինչպէս մէկ ուրիշի մը փախչիլը , ինք-

զինքը համոզանաց դէմ պատասպարելու . և ոչ միայն ուրիշը , այլ ինքզինքն ալ համոզելու՝ «Որ եթէ մէկ քանի բաներու մէջ մեղադրելի եղած ալ է , տակաւին յուսոյաձին չափ յանցաւոր չէ . դեռ կը գտնուին այնպիսի խորհրդածութիւններ որ իր կողմանէ կը ջատագովին . որ եթէ չեն կրնար արդարացընել ալ , մէկ չափով մը անմեղադրելի կ'ընեն» : Ըս տեսակ գաղտնի չքմեղութիւնը երբեմն դուցէ հազիւ մէկ որոշ խորհրդածութիւն մը ձևացած , խղճմտանքի խայթին ուժը կը կոտրէ , և շատ անգամ կ'արգիլէ Աստուծոյ առջևը անխորին հեզութիւնը , որ մօտեցող փրկութեան բարեգուշակ նշանն է : Վասն որոյ ասկէ մէկ քանի մանաւանդ բաները պիտի քննեմ . և անոր համար սրտի մտօք պիտի հարցընեմ քեզի՝ ով մեղաւոր , թէ ի՞նչ ունիս տալիք դատաստանդ խափանելու համար : Ի՞նչ ջատագովութիւն ունիս յառաջ բերելիք ինքզինքիդ համար . ինչո՞ւ Աստուծոյ դատապարտութեան վճիռը չպիտի կարուի վրադ . և ինչո՞ւ անոր արդարութեանը ձեռքը չպիտի իյնաս :

2 . Բայց նախ և առաջ ասոր բանալու եմ որ խընդիրը սա չէ՝ թէ Ի՞նչպէս պատասխան պիտի տաս ինձի , որ քեզի պէս տկար մեղսալից որդ մըն եմ , ու քիչ առնէն հաքը քեզի հետ նոյն առևանգին մէջ պիտի կայնիմ . և «Էերը տայ որ ան օրը Էերոջմէն ողորմութիւն գտնամ» . (ՔՂմ . Ա . 18 .) բայց՝ ի՞նչ պատասխան պիտի տաս քու Դատաւորիդ : Ի՞նչ ջատագովութիւն կրնաս բնել՝ եթէ հիմա իրօք անոր առևանգին առջևը բլլաս , ուր որ ունայն խօսքեր աւելցընելն ու դատարկ ջատագովութիւններ հնարելը մի միայն քու յանցանքդ ու անիկայ բարկացընելդ կ'աւելցնէ : Ընդհակառակն բուն իսկ անոր ներկայութեանը վրայ

խորհիլը ան ոչինչ չատագովութիւններուն հազարը կ'ուղեցոյցնէ , որոնք երբեմն կը խաբեն ան "Հեզը՝ որ իր աչքին առջևը մաքուր է" . թէպէտ «իր աղտեղութենէն լուացուած չէ". (Բ–ա՛ռ . ի . 12 .) կամ քանի որ գիտեն իրենց աղտեղութիւնները , "Ընտանի սուտ խօսքերու կ'ապաւինեն՝ որոնք չեն կրնար օգուտ մը բնել" , (Եբ՛ր . Է . 8 .) և "Ջ՛ախջախած եղէգէ ցուպի կ'ապաւինեն": (Եսայ . ԼԶ . 6 :)

3 . Ընշուշտ այսպիսի պարագայի մը մէջ չպիտի ըսես թէ "Աստուածապաշտ ծնողքներէ սերեալ եմ": Յիրաւի առիւծայ քեզի մէկ առանձնաշնորհութիւն մըն է . և վայ քեզի որ աս շնորհքը չարաչար պործածեր ես ; և "Ռու Հայրերուդ Տէր Աստուածը թողուցիր ես": (ը՛ Ա՛նայ . Է . 22 :) Իսմայէլ անմիջապէս Աբրահամէն՝ որ Աստուծոյ բարեկամն էր , սերեալ էր , և նաև Իսահակայ որդին էր , որ խոստմունքին պէս ծնած էր . և սակայն գիտես որ աս երկուքն ալ զրկուեցան այն օրհնութենէն , որ կը կարծէին թէ տեսակ մը ժառանգական իրաւունք ունէին անոր : Յիշէ թէ մեր Տէրը ըսաւ՝ որ "Հայր Աբրահամ" կանչողն ալ , "տաքէն կը պապակէր" , (Գ՛ո–ւ . ժէ . 24 ,) և յայտնապէս ըսաւ ալ թէ թագաւորութեան որդիներէն շատերը անկէ դուրս պիտի մնան . և անոնք՝ երբոր ուրիշները շատ հեռու տեղերէն գան թագաւորութեան մէջ նստելու , իրենց թշուառութեան մէջ տանջուող ընկերներէն պիտի որոշուին միշտ իրենց բարձրաձայն ողբալներովն ու յոյժ սաստիկ "Կռանելնուն կճղցնելովը" : (Ա՛ռքր . ը . 11 , 12 :)

4 . Ուշ ալ ան առնը պիտի կրնաս ըսել թէ "Խորհուրդներս կրծքին տեսական մասերուն վրայ

բանեցուցի" : Վասն զի ասկէ ի՞նչ օգուտ կ'ելլէ, դատապարտութիւնդ աւելցընելէն զատ : Որով-հետև Աստուծոյ օրէնքը կատարելիք ՝ և որովհետև կրօնքին ամենէն յայտնի ու ակներև պարտաւորութիւններուն հակառակելեցար ՝ վասն որոյ անիկայ խնդիրի տակ ձգելն ու անոր վրայ առարկութիւն ընելը մէկ պարագայ մըն է՝ որ քու յանցանքդ առաւել յանդուգն կ'ընէ : Ի՛նչ. կարծեցիր թէ կրօնքը մի միայն մարդուս մտքին մէկ վարժութիւնն ու անոր հետաքրքրութիւնը զբաղեցնելու համար է : Թէ որ անոր վրայ առարկութիւն ըրիր հասարակ դատման սկզբունքներովն ալ՝ այնպէս գատած ու հաստատած պիտի ըլլաս՝ թէ գործնական բան մըն է . և եթէ այսպէս է ՝ ինչո՞ւ դուն ալ անոր համեմատ՝ ի գործ չդրիր : Վախէիր անոր մանաւանդ ճիւղերը . և ինչո՞ւ ուրիշին անոնց ամէն մէկուն ականջ չկախեցիր : Թէ որ կրնայիր ապէտ էի ըսել ՝ մի միայն ան պիտի ըլլար ամենէն աղէկ ջատագովութիւնդ ՝ այո՛ ՝ իրօք ապիտութիւնը՝ որ թէպէտ յանցանք է ՝ գուցէ քու մեղքիդ քիչ մը թեթևութիւն պիտի ըլլար : Բայց քանի որ բուն իսկ քու խոստովանութեամբդ ՝ ԱՀու Տէրոջդ կամքը գիտցած ես ՝ ու անիկայ չես ըրած" ՝ դուն քեզի դէմ վկայութիւն կու տաս թէ արժանի ես պատժուելու" : (Ղուկ . ժբ . 47 :)

5 . Պարձնալ . ոչ ալ բաւական կ'ընայ ըսել թէ «Ես ուղիղ գաղափարներ ունէի կրօնքին և վարդապետութիւններուն և պատուէրներուն վրայ» : Ես բանին համար անոր գործադրութիւնը ընելու գիւրութիւնդ ևս առաւել մեծ է . բայց հասկընալն ու ուղիղ գործելը՝ Աստուծոյ կամ մարգուն դատաստանին մէջ բնա՛ւ մի և նոյն բանին տեղը չեն ցնիր : ԱՀուն կը հաւատաս թէ Աստուած մէկ

է , աղէկ կ՚ընես"՝ բայց "գևերն ալ կը հաւատան և կը սարսափին" ։ (Յակ . բ . 19 ։) Քրիստոսի՝ Աստուծոյ Որդին ու Աւրբը ըլլալը խոստովանիլն ալ աղէկ ըրեր ես . բայց գիտես որ պիղծ հոգիներն ալ ասոնք ուղղափառ խոստովանութիւնը ըրին . (Ղուկ . դ . 34 , 42 .) և սակայն "Աշանջևնաւոր կապերով խաւարի մէջ պահուած են ան մեծ օրուան դատաստանին"։ (Յուդ . 6 ։) Ա՛ր սրտիդ մէջ մէկ վստահութիւն մը պիտի դնես այնպիսի բանի մը վրայ՝ որ դժոխքին հոգիներն ալ քեզի պէս կրնան յառաջ բերել ։

6 . Այդ թերևս կը մոմնաս սա ջատագովութիւնը ընել թէ "Կրօնքի մէջ իրօք մէկ բան մը ըրած ես" ։ Ա՛ր հաւատքը ու երկրպագութիւնը ամենաողջամիտ և ամենամաքուր ըլլալը դատելով "Ինքզինքդ ան հաւատքը ու երկրպագութիւնը ունեցող ընկերութիւններուն մէջ խօթեցիր , և ասոնց մէջ ինքզինքդ նշանաւոր ըրած ես քու պաշտամանց գոնուելուդ ճշդութիւնովը , անոնց կողմը յառաջ տանելու համար ունեցած նախանձովդ , և ան եռանդովը՝ որով ասոնց սկզբունքներուն ու սովորութիւններուն համար կը վիճէիր"։ Ա՛վ մեղաւոր , շատ կը վախնամ որ կրօնքին պարագաներուն վրայ ունեցած ան նախանձդ յաւէտ պատասխանատուութիւնդ կը մեծցնէ՝ քան թէ թևթևութիւն մը կ՚ըլլայ ։ Ան որ քու սիրտդ կը քննէ , գիտէ անոր ուրկէ ելլելն ու մինչև ուր տարածիլը ։ Վտանգէ ա՛նիկայ կը տեսնէ որ բոլորովին կեղծաւորութիւն է ան , մէկ խաբէբայ քող մը՝ որուն տակը աս աշխարհիս վրայ ունեցած անարդ խորհուրդներդ յառաջ կը տանէիր , քանի որ Աստուծոյ սուրբ անունն ու կրօնքը կը պղծէիր ամենէն անարդ կերպով . և եթէ այսպէս՝ ծանր անիծիւք անիծեալ

ևս գուն՝ Աստուծոյ ամենագիտութեան ու արդարութեանն ալ դէմ այսպիսի յանդուգն նախատինք մը ընելուդ համար : Կամ թերևս ան եռանդը՝ որով կը վհատիր "Ըն հաւատքին ու պաշտամանը համար՝ որ անգամ մը սուրբերուն արուեցաւ" : (Յուդ . 3 ։) կարելի է որ ան եռանդը սոսկ ամբարտաւանութիւն ու հոգւոյ գառնութիւն ըլլայ : և բոլոր ցուցուցած նախանձդ կրնայ ըլլալ որ բուն իսկ քու դատմանդ վտահելէդ՝ քեզի հակառակ եղողին դէմ անհամբեր ըլլալէդ՝ կամ հոգւոյ մէկ ներքին չարութիւն մը ունենալէդ յառաջ եկած ըլլայ ։ որն որ ինքզինքը կը զուարճացընէ ուրիշները դատապարտելով ու մինչև անգամ կեղեքելով . այո ։ որն որ եթէ ներելի է ինձ այսպէս ըսել՝ վագրը գառին վրայ յարձակելուն պէս դառնութեամբ կը յարձակի կրօնքի վրայ ։ և կ'ուզէ զանիկայ յոյժ հակառակ բնութեան մը գործընել : Ես ասիկայ պիտի պաշտպանե՞ք քեզի ան մեծ դատաստանին առջևը : Չէ՞ որ և ս առաւել պիտի զայրացնէ անոր տհաճութիւնը որն որ զինուցանել կը չանաս :

7 . Բայց ըսենք թէ աս կրօնական գաղափարներուն ու ձևերուն համար ունեցած նախանձդ բարի գիտաւորութենէ յառաջ եկած ըլլայ ։ ու աղէկ կերպով ալ յառաջ տարած ըլլաս . Աստուծոյ յիշատակութեան գրքին մէջ քեզի դէմ գրուած այսքան բազմաթիւ զանցառութեան ու անհնազանդութեան գործերուն մէջ ի՞նչ օգուտ պիտի ընէ ասիկայ քեզի արդարացընելու կողմանէ : Ըհ տաբանին յայտնակալ վարդապետութիւնները եռանդով հաստատենք ։ (ինչպէս որ պէտք է ա ։ սանկ ընել ։) ու նոյն ատեն ան մեծ գործնական նպատակը՝ որուն համար որ յայտնութեան անունը ։ մոռնա՞նք : Ընտանեսիրութիւն ու սամիթին ու չամանին

տասանորդ վճարել , ու «Օրէնքին ծանր բանները ձգելու» է , (Մատթ . իգ . 23 ,) այսինքն Աստուած սիրելը , որ օրէնքին «Պէտ ու առաջին պատուիրանքն» է : (Մատթ . իբ . 38 :) Ո՛չ , ինչպէս կարող պիտի ըլլաս արդարացընել ան արդար վճիռը՝ որ ուրիշներուն վրայ կտրած ես անոնց անհաւատութեանը համար , առանց «Որու բերնէդ դատապարտուելու» : (Ղուկ . ԺԹ . 22 :)

8 . Ուրեմն «Որու մաքուր բարոյական վարքդ , քու արդարութեան ու ողորմութեան գործքերդ» յառաջ պիտի բերես : Եթէ Աստուծոյ օրէնքին ցուցուցած հնազանդութիւնդ կատարեալ ըլլար , բաղդդ կրնար մեծ և հիմնական սեպուիլ : Բայց ես համարեցայ թէ՝ ինչպէս որ ցուցուցի ալ վերը , խղճմտանքն ասոր հակառակը կը վկայէ . և դուն չպիտի համարձակիս հիմա ասոր հակառակելու : Կը յաւելում դարձեալ՝ որ եթէ աս յառաջ բերած գործքերդ անկեղծ Աստուածսիրութենէ և Տէր Յիսուս Քրիստոսի մէջ ճշմարիտ հաւատք մը ունենալէ յառաջ եկած ըլլային , այլ ես չպիտի յառաջ բերէիր զանոնք՝ բաց ի Աւետարանին ուխտին և անոր օրհնութիւններուն մէջ մասնակցութիւն ունենալուդ իբր ապացոյց , որոնք Փրկչին արդարութեամբն ու արեամբը պատրաստուեցան . և աս հաւատքդ՝ եթէ անկեղծ ըլլար , իր հետևէն այնպիսի խորին հեզութիւն և Աստուածային սրբութիւնն ու փառացը վրայ այնպիսի վեհ գաղափարներ պիտի ունենար , որ փոխանակ քու գործքերդ յառաջ բերելու Աստուծոյ առջևը , յաւէտ անոր թողութիւնը պիտի մաղթէիր՝ անոնց մինչև անգամ ամենէն աղէկին մէջ մեղաւոր անկատարութիւն խառն ըլլալուն համար : Երբ՝ ո-

բովհետև աս խոնարհական և սրբացուցիչ սկզբունքն օտար ես դուն ։ (ինչպէս որ կը սեպեմ թէ աս կարդացողը այսպէս է ։) վասն որոյ բացարձակապէս հարկաւոր է որ յայտնի և հաւատարմութեամբ զգուշանամ քեզի՝ թէ ոչ զգաստութիւնը՝ ոչ համեստութիւնը՝ և ոչ ալ մարդկութիւնը պիտի արդարացընէ քեզ Աստուծոյ դատաստանին առջևը ։ որ ատեն "Դատաստանը լարին՝ ու արդարութիւնը կշռին համեմատ կը դնէ" ։ (Եսայ ։ իբ ։ 17 ։) կը քննէ բոլոր գործքերդ ու բոլոր խորհուրդներդ յետին խիստ ճշդութեամբ ։ Գիտեմ՝ չնացող՝ կամ յափշտակիչ եղած չես ։ Այթանը աղէկ ։ Արդար Աստուծոյ մը առջևը պիտի կանգնիս ։ որն որ անթերի արդարութիւն պիտի ընէ քեզի ։ և անոր համար պիտի չդատապարտէ քեզ գիտեմ՝ չնութեան՝ կամ աւազակութեան համար ։ բայց դուն երէսդ ձգած ես անիկա՝ քու Հայրդ ու Խարիսխդ ։ "Աշխիւղը կը խաբանես ։ ու Աստուծոյ մատուցուելու աղօթքը կ'արգիլես" ։ (Յոբ ։ ժե ։ 4 ։) անոր Որդւոյն արիւնը ։ և ա/նո/ ծախու առած ան ամէն անմահ օրհնութիւններն ալ անարգած ես ։ Վասն որոյ ասոր համար կը դատուիս ու կը դատապարտուիս ։ Ու քու բնութեանդ ու վարքիդ մէջը թէ որ առաքինութեան նման երևցող ։ և թէ որ ձևէն ու խարդախութենէ 'ի զատ բան մըն ալ կայ՝ անոր գործադրութիւնն եղաւ մեծապէս անոր վարձքը ։ և Աստուածային Յայտնութեան քեզի տուած զանազան բարութիւնները՝ բոլոր քու անթիւ զայրացուցիչ գործքերուդ մէջ ։ Հազար անգամէն աւելի փոխարէն եղած են՝ այսպիսի պակասաւոր և անկատար առաքինութիւններուդ ։ Վասն որոյ վրադ հազար յանցանք դրուելու արժանաւոր կ'ըլ-

լաս գուն, որոնց համար ջատագովութիւն մը չունիս, թէպէտ կան այնպիսի պարագաներ ալ՝ որոնց մէջ ծանր կերպով չմեղանչիր: Նոյն ան բարի գործքերը՝ որոնց այդ կերպով կ'ապաւինիս, ամենևին չպիտի արգելային քեզ անոր ահաւոր ներկայութեանը առջև, ինչպէս որ մարդու մը իր աղքատ դրացիներուն ըրած բարերարութիւնը չի կրնար մէկ փաստ մը սեպուիլ իր դատապարտութիւնը վերցընելու, երբոր իր թագաւորին դէմ մեծ դաւաճանութիւն մը ըրած ըլլայ:

9. Ասոր թերևս պիտի ըսես թէ "Ես ամէնը չեմ ակնկալեր. չեմ կարծեր թէ հոգևոր բաներուն վրայ անհոգ ըլլալուն հետևութիւնները այսքան մահաբեր են": Ու ինչո՞ւն չեմ կարծեր: Ինչո՞ւ համար աւելի ուշադրութեամբ և աւելի անաչառ մտօք չքննեցիր: Ինչո՞ւ համար թող առաւիր որ ուրախ սրտիդ ամբարտաւանութիւնն ու յիմարութիւնը այսպիսի թերթև երևոյթներով գոհ ըլլայ. և Աստուծոյ խօսքին բացարձակ յայտնութեանը դէմ նախապաշարեալ մտքիդ ոչինչ ազդումներուն ապաւինեցար: Եթէ մտածէիր թէ անիկայ աշխարհիս գերագոյն Կառավարիչն է, պիտի տեսնէիր այսպիսի փոխարինութեան օրէնքի մը հարկաւորութիւնը՝ որ հիմա յիշած ենք: Եթէ ակնածութիւն ունենայիր Սուրբ Կրոց վրայ, որոնց Աստուածային հեղինակութիւնը հաւատալ կը դաւանիս, անոնց ամէն մէկ երևոյթ քեզի պիտի սորվեցընէր ասիկայ ակնկալել: Կրօնքի վրայ չխորհիս, կ'ըսես. ուրեմն ինչի՞ վրայ կը խորհէիր երբոր մոռցար կամ զանց առիր ասիկայ: Ուրիշ ի՞նչ գործ ունէիր: Ի՞նչ գործ, կ'աղաչեմ քեզի: սոր հաւասար ծանրութիւն ունեցող ուրիշ ի՞նչ բան առաջադրած էիր: Այո՛. քու բոլոր

գործքերուդ հետ մէկտեղ խղճմտանքդ պիտի ըսէ քեզի՝ թէ այնպիսի ատենները եղաւ որ աս բանին վրայ չմտածելու համար ժամանակն ու կեանքը քեզի բեռ մը կու գար. և տակաւին չմտածելու դէմ կը պատսպարէիր՝ թշնամւոյ դէմ պատսպարելու պէս, և բոլորտիքդ ամէն կողմանէ անխորհրդութեան պատնէշ մը քաշեցիր, որ իբր թէ ինքզինքդ մէկ յոյժ վտանգաւոր յարձակմունքէ մը պիտի պաշտպաներ: Ըստուած գիտէր որ դուն անխորհուրդ էիր, և անոր համար քեզի "Խրատ խրատի վրայ, ու հրաման հրամանի վրայ" խրկեց, (Եսայ. ԻԸ. 10,) այնպիսի պարզ լեզուով մը՝ որ ամենևին հարկ չէր սրամտութիւն կամ ուսմունք ունենալ անիկայ հասկընալու համար: Կաև քեզ փորձեց նեղութիւններով՝ ինչպէս որ ողորմութիւններով ալ, քու մահաբեր ընթացքէդ քեզ արթնցընելու համար. և սակայն երբոր կ'արթնայիր՝ կ'ուզէիր նորէն ծուլութեան անկողինդ վրայ պառկիլ: Ըս հիմա՝ քեզի հաճելի եկած երազներովդ պէտք է որ "Քուն տանջանքով պառկիս": (Եսայ. Ե. 11:) Խորհրդածութիւնը վերջապէս քու վրադ հասաւ, որովհետև չէիր ուզեր բարեկամի պէս մտիկ ընել, և հիմա տանջողի մը պէս մտիկ ընելու ես անոր:

10. Կայ թերևս ոմանք նրևակային թէ՝ դեռ ջատագովութիւն մըն ալ կայ, և թէ տեղի կայ ըսելու թէ "Քու բնութեանդ հարկադրութեամբը հարկադրուեցար ան բաները ընելու՝ որոնք հիմա քու վրադ յանցանք կը սեպուին. և թէ ան գտնուած պարագաներուդ մէջ ձեռքդ չէր զանոնք վանելը": Թէ որ աս ջատագովութիւնը զօրութիւն մը ունենայ՝ կարծեմ թէ այնքան շատ օգուտ պիտի ընէ՝ որ ոչնչէ պիտի հասնի չափը: Եթէ ես պատասխանելու ըլլայի քեզի՝ քու սկզբունքներ-

բուդ յիմարութեանն ու անխելքութեանը վրայ , պիտի ըսէի թէ ան խորհրդածութիւնը՝ որ կը ցուցընէ թէ հարկ էր որ յանցաւոր գտնուէիր , կը ցուցընէ ալ թէ՝ հարկ է որ Աստուած ալ քեզ պատժէ . և յիրաւի չպատժել ալ չկրնար . ու կրնայի ըսել ալ մէկ երևելի հնղենակի մը հետ , թէ "Ան սկզբունքները որ մեղաց անիրաւութիւնը կ'նղծանեն , պատժոյ անիրաւութիւնն ալ կ'նղծանեն" : Բայց եթէ չես կրնար ընդունիլ ասիկայ . եթէ տակաւին ընդդէմ սկզբան պիտի պատասխանես թէ՝ անանկ գործքի մը համար պատժելը անիրաւութիւն է , որուն չընենը բացարձակապէս քու ձեռքդ չէր , իրօք կը խորհիմ թէ չիտակ պատասխան կու տաս : Բայց աս պատասխանին մէջ քու գաղափարիդ կը հակառակիս՝ ինչպէս որ վերը ցուցուցի . և հս քու խղճմտանքիդ կը թողում դատելը թէ՝ ինչ տեսակ գաղափար մը ըլլալու է ատ որ ամէն տեսակ պատիժը անիրաւ համարի . վասն զի փաստը ամէն կերպով նոյն ըլլալու է , թէ մարդկային պատժոյ նկատմամբ և թէ Աստուածային : Շփոթութեամբ լեցուն և սոսկալի գաղափար մըն է ասիկայ : Աղէկ գիտեմ որ տունդ յափշտակելէն ետքը կրակը տուող ծառան թէ որ ասանկ ըսէր՝ չպիտի մտիկ ընէիր . ներսիդիդ բնաւ չպիտի հաւատայիր՝ թէ չէր կրնար չընել . կամ չպիտի սեպէիր թէ աս չատագովութիւնովը ինքզինքը աղէկ արդարացուց . և աղէկ համոզուած եմ թէ՝ ան մեծ օրը Աստուծոյ այսպիսի չատագովութիւն մը ընծայելը քեզմէ այնքան հեռու պիտի ըլլայ որ , մինչև անգամ հիմա չես համարձակիր քու աղօթքիդ մէջ խառնելու անիկայ : Երևակայէ թէ մէկ չարագործ մը կը տեսնես մահուան կէտին մէջ՝ որ աս խօսքերը կը զրուցէ , "Ո՛վ Աստուած ,

ճշմարիտ է որ՝ յիրաւի իմ ընկերներս կողոպտեցի ու սպաննեցի • բայց դուն գիտես որ իմ պարա-գաներս այնպէս կարգադրեալ էին՝ որ ուրիշ կերպ չէի կրնար ընել • կամքս՝ առջևս դրած չարժառիթ-ներուդ անընդդիմանալի կերպով ասոնք ընել որո-շած էր • և աւելի կրնայի երկրիս հիմերը խախ-տել ՝ կամ հաստատութեան մէջի արեգակը խաւա-րեցընել ՝ քան թէ զիս յառաջ վարող թելադրու-թեանը դէմ կենալ" : Խղճմտանքիդ կը ձգեմ թէ արդեօք ասոնք խօսքերուն վրայ զգուանքով՝ և միւսներուն վրայ աւելցած չարութեան մը պէս չընդիմեր նայիլիր : Իւ սակայն՝ թէ որ քու չատագովութիւնդ արժէք մը պիտի ունենայ ՝ անոնն ալ քու կենիդ չափ արժէք կ'ունենայ • կամ կը յարմարի այս-պիսի ամենասարսափելի չարագործութիւններու ալ : Բայց յիրաւի առ հասարակ բանականութեան ա-մենապարզ սկզբունքներուն այնքան հակառակ է որ՝ գժուարաւ կրնամ համոզել ինքզինքս թէ մէկը կրնայ սրտի մտօք և տիրապէս հաւատալ անոր • և իմ ժամանակս շատ գէշ կերպով անցուցած պիտի սեպեմ հոս ՝ թէ որ անանկ կեղծաւորներ փաստերուն դէմ մաքառելու տամ ինքզինքս ՝ ո-րոնք մարդկային ճարտարմտութիւնը չանք ըրած է կեղծօք փայլեցընելու :

11 • Ուրեմն բովանդակապէս՝ կը տեսնես բոլոր քու չատագովութիւններուդ ունայնութիւնը ՝ և թէ ինչպէս դիւրին կերպով՝ անոնցմէ ամենէն զօ-րաւոր երևցածը անգամ ընդունայն կրնայ հանել քեզի պէս մահկանացու մարդ մը • ուրեմն որքան ևս առաւել Ան՝ որ բոլոր սիրտերը կը քննէ ՝ և կրնայ մէկ րոպէին մէջ քու յանցաւոր ըլլալուդ շատ զօրաւոր և անդիմադրելի ապացոյցը խղճմ-տանքիդ վրայ թափել : Ինատենը ի՞նչ կրնաս

ընել, Աստուծոյ առեանը յաղթահարեալ կանգնած: Ո՞նչ ընելու ես, բայց եթէ լուռ կենալ՝ քու անարդարանալի յանցանքդ ի՛ներքուստ զգալով, և պատրաստ ըլլալ անոր օրէնքին քեզի դէմ սպառնալու վճիռը լսելու: Պիտի տեսնես անոր գործադրութիւնը՝ թէ որ վերջապէս Աբեւտարանը չերկէ քեզ. և անոր երկիւղն ալ պէտք է որ զգաս՝ արժանաս և Աբեւտարանը փնտռես փրկութիւն գտնելու համար:

Աստուծոյ առջևը ըլլալ ուրախ կացութեան կոչուածները ինչպէս կրնան ապրիլ

«Ով Տէր, աս ինչ ողբալի վիճակ է՝ որուն մէջ ինկեր եմ ես: Արդանչեցի, քեզի ինչ ընեմ, ով մարդիկները Պնակող: (Յոբ. է. 20:) Ո՞նչ ըսել համարձակիմ: Յիմար էի ես, որ ինքզինքս այսպիսի ոչնչ չատագովութիւններով խաբեցի, և համարեցայ թէ քու ահաւոր ներկայութեանդ առջևը արժէք ունին, կամ թէ կարող պիտի ըլլամ զանոնք հոն յիշելու: Չեմ կրնար աս բանը ընել: Լուռ և խռովեալ եմ. աւաղ. յոյսերս մեռան, և հոգիս ալ ահա պիտի մեռնի, ինչ մահուամբ որ կրնայ մեռնիլ անմահ հոգին. և ես ալ գրեթէ կ'ըսեմ, Ո՛վ թէ բոլորովին մեռնելն ալ անկարելի է: Յիրաւի գատաւորի ձեռք անցած չարագործ մըն եմ ես, բոլորովին իմ ապաւինած զէնքերէս զրկուած: Պատճառանք յառաջ բերելը մի միայն բարկութիւն բարկութեան վրայ պիտի դիզէ: Վասն որոյ յայտնապէս և ազատարար պիտի խոստովանիմ իմ յանցանքս: ԶԱստուած Պոլորովին ինձի նմանող սեպելու պէս՝

գործեցի , բայց անիկայ ըսաւ թէ «Քեզ պիտի յանդիմանեմ , ու աչքիդ առջեւը պիտի շարեմ քու ըրածդ» . (Սաղ . ծ . 21 .) պատերազմի ճակատը յարդարողն պէս պիտի շարեմ անոնք քու առջեւդ : Ես ոչ , ի՛նչ սոսկալի բազմութիւն մը կ'երեւնան անոնք . և ի՛նչպէս կը շրջապատեն զիս , որ փախչելու հնարքը չկայ : Ո՛վ իմ հոգիս , անոնք քեզ գերի բռնեցին , ու քեզ Աստուածային առեւանը կը տանին :

«Ո՞ն երեւնալու ես դուն . պիտի տեսնես ան ահաւոր յաւիտենական Դատաւորը , որ «Երիկամունքները կը փորձէ» , (Երեմ . ԺԷ . 10 ,) և ուրիշ վկայի մը կարօտ չէ , վասն զի «Խնքը վկայ է բոլոր քու անզգամութեանդ» : (Երեմ . իԹ . 23 :) Պիտի տեսնես անիկայ՝ ով իմ հոգիս , քու վրադ դատաստան բնելու համար նստած . և երբոր ճշդութեամբ «Նօրէնութիւնները յիշելու ըլլայ» , (Սաղ . ճԸ . 3 ,) ի՛նչպէս պիտի «Պատասխան տաս հակառակն մեկուն» : (Յոբ . Թ . 3 :) Ես եթէ չես կրնար պատասխան տալ , ի՛նչ պիտի չզրուցէ քեզի : Տէր , քանի որ իմ վիճակս ասանկ է , ուրիշ բանի մը չեմ յուսար , բայց միայն դատապարտութիւն : Ես ի՛նչ դատապարտութիւն մըն է ան : Խորհիմ մէյմը անոր վրայ : Կարդամ մէյմըն ալ՝ վերջին անգամ և անդառնալի կերպով վրան կարդացուիլը լսելէս առաջ : Գիտեմ որ անիկայ իր խօսքին մէջ գրած է , և գիտեմ ալ որ բարի գիտաւորութեան մը համար է գրելը : Գիտեմ որ մեզ վախցընելու համար է , որ չըլլայ թէ կորնչինք : Վասն որոյ խօսէ ինծի՝ ով Տէր , քանի որ խօսքդ վերջ չես ըրած , և քանի որ այնպիսի պարագաներու մէջ ինկած չեմ , որ ատեն ալ պիտի չլսես ինծի : Յոյժ ահաւոր կերպով խօսէ ինծի ,

միայն թէ՝ քու խօսքդ վերջէն յուսահատութեան մէջ չձգէ զիս : Նաև թող քու խօսքդ՝ որքան ալ որ կակծեցուցիչ է իր ներգործութիւնը , «Կենդանի ու զօրեղ ըլլայ , և ամէն երկու բերնէ սուրէ կարուկ»: (Եբր . դ . 12 :) Զըլլայ որ ունայնութեամբ շողոքորթեմ զիս . ըլլայ որ Թշուառ որս մը ըլլամ Աստի շողոքորթութիւն խօսողներուն», (Յոյժ . Ը . 10 ,) մինչև որ բարկութիւնը իմ վրաս Հանգի , ու քու արդարութիւնդ իմ Հոգիս ճեղքէ , և «Ոչ նետերուդ թոյնը իմ Հոգիս ծծէ»: (Յոբ . դ . 4 :)

«Մանաւանդ քննութիւն ընդունէս առաջ ընդհանրապէս գիտեմ թէ , «Խիստ վախնալու բան է կենդանի Աստուծոյ ձեռքը իյնալը»: (Եբր . Ժ . 31 :) Ո՛վ կենդանի Աստուած , մեկ մտքով մը արդէն ինկած եմ քու ձեռքդ : Ոչ տհաճութեանդ նենթակայ եղայ . իրաւամբ ենթակայ եղայ . և ինչ որ ըլլայ քու Հնձի տալիքը վճիռդ , երբոր քու երեսդ եղէն անիկայ , (Սաղ . ԺԷ . 2 ,) ինքզինքս դատապարտելու ու քեզ արդարացընելու եմ: Իմ անօրէնութիւններուս արժանի եղածէն աւելի խստութիւն չես կրնար ընել Հնձի . և որքան դառն որ ըլլայ ան թմրութեան բաժակը որ Հնձի պիտի սահմանես , ես Հնձի դէմ կը դատեմ թէ արժանի եմ Ընդոր մրուրները քամելով խմել'»: (Սաղ . ՀԵ . 8 :)

ԳԼՈՒԽ Ա

Աղաւորին պատապարտութեան վէճը սրուած :

1 • Մարիկ ըսէ՝ ով մեղաւոր , և ես անգամ մըն ալ պիտի խօսիմ քեզի (Յոբ • խբ • 4) Աստուծոյ անունով , Աստուծոյ՝ քու ամենակարող Դատաւորիդ վրայօք , որ եթէ իր ծառաներուն մտիկ չընես՝ շուտով աւելի անմիջական կերպով մը պիտի խօսի քեզի , այնպիսի զօրութեամբ և ահաւորութեամբ՝ որ դիմանալու կարող պիտի չըլլաս :

2 • Դուն քու յանցանքիդ համար յաղթահարելու ես անոր ներկայութեանը առջեւը : Քու ջատագովելիւններդ ոչինչը գացած կամ յաւէտ պապանձած են : Աստուծոյ առջեւը և քու խղճմտանքիդ ալ կ'երեւնայ՝ թէ այլեւս ուրիշ բան մը չունես յառաջ բերելու՝ դատապարտութիւնդ վերցընելու համար • վասն որոյ լսէ քու վճիռդ , և թէ որ կրնաս անոր գործադրութիւնը կրկնել՝ հոգւոյդ բոլոր կարողութիւնները կանչէ : Յիւրաքանչիւր "Ոչինչ բան մըն է մարդու դատաստանով դատուիլը" • բայց "Ան որ հիմա քեզ կը քննէ , Տէրն է" : (ա Կորն • ե • 3 , 4 :) Ուստի լսէ՝ և սարսափէ , քանի որ քեզի կը զրուցեմ անոր քեզի ինչպէս խօսելիքը , կամ յաւէտ՝ քանի որ քեզի յայտնի Սուրբ Գրքէն կը ցուցընեմ թէ՝ մինչեւ անգամ հիմա ինչպէս կը խօսի , և ինչ է անոր խօսքին վաւերական ու հաստատուն գրուած վճիռը • Անոր խօսքին՝ որ կ'ըսէ թէ "Երկինք և երկիր պիտի անցնին , բայց օրէնքներէն և մարգարէներէն յոտ կամ նշանագիր մը չպիտի անցնի" : (Մատթ • ե • 18 :)

3 . Աստուծոյ օրէնքը միայն քեզի չհասկր՝ ոմ մեղաւոր , ոչ ալ մէկ մանաւանդ զըսյցով մը . այլ բոլոր յանցաւորներուն կը խօսի մէկ յոյժ ընդհանուր կերպով մը , և առանց բացառութեան բոլոր յանցանքներուն՝ թէ մեծին և թէ փոքրին դէմ կը շարէ իր սպառնալիքները : Ըս աս է անոր խօսքերը . «Անիծեալ ըլլայ ամէն մարդ՝ որ օրէնքին գիրքը գրուածներուն ամենուն մէջ չկենայ՝ բոլորը կատարելու» : (Գաղատ . ե . 10 :) Ըս է անոր ձայնը բոլոր աշխարհին . և ասիկայ կը խօսի քեզի : Ընոր ահաւոր խօսքերը քեզի կը նային՝ ոմ ընթերցող . և խղճմտանքդ գիտէ ասիկայ : Ընոր մէջ գրուածներուն ամենուն մէջ կենալէն հեռու ըլլալովդ զանոնք կատարելու համար , չես կրնար չզգալ թէ «Անթիւ չարիքներ քեզ պատեցին» : (Սաղմ . խ . 12 :) Ուրեմն յայտնի է թէ անոր գատապարտած մարդն ես դուն . մինչև անգամ հիմա «Անէծքով անիծուած» ես դուն , ինչպէս որ Աստուած ազգու կերպով կը խօսի , (Մաղ . գ . 9 ,) Խարձրեալ Աստուծոյ անէծքովը . այո , «Օրէնքին գրքին մէջը գրուած ամէն անէծքը» քեզի դէմ սահմանուած է : (Բ Օրէ . իե . 20 :) Ըստուած արդարութեամբ ըրած կ'ըլլայ , երբոր մէկ րոպէին մէջ անոնցմէ որ և իցէ մէկը քու վրադ գործադրէ . և թէպէտ հիմա անոնցմէ մէկին ալ չես զգար , բայց եթէ անհնազանդութիւն չհանդայ , միայն քիչ առնէն «Ջուրի պէս քու փորիդ մէջը կը մտնան» , մինչև որ անկէ ալ բաժնուին , ու «ձէթի պէս՝ քու ոսկորներուդ մէջը» թափանցին : (Սաղմ . ճթ . 18 :)

4 . Ըսյսպէս կ'ըսէ Տէրը . «Ըն անձը որ մեղք կը գործէ՝ անիկայ պիտի մեռնի» : (Եզեկ . ժը . 4 :) Դուն ալ մեղք գործեցիր , վասն որոյ մա-

Հուան վճիռի տակ ես : Եւ ո՛վ ապերջանիկ ա-
րարած , ի՞նչպէս մէկ մահուան մը : Ես քանիերուն
վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ : Մահկանացու բնութեան
տագնապները վրադ պիտի հասնին , և Հոգիդ
նուաղեալ մարմինէդ պիտի քակուի , և դուն
"Հոգ պիտի դառնաս՝ ուրկէ որ առնուած էիր" :
(Ասղ . ՃԻ . 29 :) Յիրաւի ասկայ է մեղքին
մէկ հատիկ ահաւոր արդիւնքը : Ես ազգու խօս-
քերովը Աստուած ամէն գարու մէջ և ամէն ազ-
գերուն գրած է մեղքին դէմ ունեցած իր սրբազան
ատելութիւնը ահեղ արձանագրութիւնն ու յի-
շատակը և անոր դէմ ունեցած արդար տհաճու-
թիւնը : Հայց աւաղ , մահուան աս բոլոր սար-
սափելի հանդէսն ու երկիւղը մի միայն ահաւոր
տեսարանին բացուիլն է :

5 . Հյսպէս կ'ըսէ Տէրը , "Ամբարիշտները
դժոխքը պիտի դառնան , և ամէն ազգերը որ
Աստուած կը մոռնան" : *(Սաղ . թ . 17 :)* Թէ-
պէտ և ամբողջ ազգեր ըլլան ասոնք , իրենց բազ-
մութիւնն ու ուժերնին պաշտպանութիւն մը չպիտի
ըլլայ իրենց : Ասոնք մեկտեղ դժոխքը պիտի իյնան
— ան բոցավառ բանտին մէջ՝ զոր Աստուածային
վրէժխնդրութիւնը պատրաստած է — "Տօփելիին՝
որ շատոնցուընէ պատրաստուած է" , այո , թագա-
ւորներու համար ալ՝ որոնք կը մեղանչեն , ինչպէս որ
ուրիշներուն համար . ահա այսպէս մարդկային
մեծութիւնը չկրնար պաշտպանել մարդը : "Օ-
նիկայ խորունկցուց ու լայնցուց . անոր դէզը կրակ
ու շատ փայտ է . զանիկայ Տէրոջը շունչը՝ ծծումբի
հեղեղի պէս պիտի բռնկցընէ" . *(Եսայ . Լ . 33 .)*
և բոցավառ հեղեղը այնքան արագ պիտի վազէ
անոր մէջ որ անիկայ կրակի ծով մը պիտի դա-
նայ . կամ ինչպէս որ Սուրբ Գիրքը կը զգուշէ ,

յաւիտեանս յաւիտենից «Կրակով ու ծծումբով այրած լճի մը» : (Յայտ. իս. 8 :) «Մահիկայ է երկրորդ մահը» , և ան մահը՝ որուն դատապարտեալ ես դուն Աստուծոյ խօսքովը՝ ով մեղաւոր :

6. Ես աս վճիռը ընդունայն տեղը գըրուած է : Օրէնքը կը խօսի , Աւետարանն ալ կը խօսի , ու պէտք չէ՞ որ ձայնով ալ քարոզուի . Աստուած բնաւ չըպիտի պահանջէ ու գործադրէ պատիժը : Պիտի պահանջէ՝ ով մեղաւոր , և պիտի գործադրէ անիկայ , թէպէտ և ժամանակ մը ուշացընէ : Ո՞ւմն զի աղէկ գիտես թէ «Մնքը մէկ օր մը դրեր է , որ ան աւետնը" բոլոր աշխարհս արդարութիւնով պիտի դատէ՝ ան Մարգուն ձեռքովը , որով ինքը սահմանեց՝ ամենուն հաւատացընելու աս բանս՝ զանիկայ մեռելներէն յարուցանելովը" : (Գործ. ժէ. 31 :) Ես երբոր դատէ Աստուած աշխարհը , քեզ ալ պիտի դատէ՝ ով մեղաւոր՝ ով որ ես : Ես քանի որ աս բանը միտդ կը ձգեմ , ես ալ կը յիշեմ թէ զիս ալ պիտի դատէ : Ես «Տէրոջը վախը գիտնալով" , (Բ Կորն. ե. 11 ,) «Իմ հոգիս ազատելու համար" , (Եզեկ. լգ. 9 ,) ամենայն պարզութեամբ և անկեղծութեամբ պիտի աշխատիմ քու կինդ ալ ազատել :

7. Ո՞ւմն որոյ կը կրկնեմ ան ահաւոր ազդարարութիւնը : Դուն՝ ով մեղաւոր , «Քրիստոսի առեանին առջեւը պիտի կայնիս" : (Բ Կորն. ե. 10 :) Պիտի տեսնես ան հանդիսաւոր երեւոյթը , որուն նկարագրութիւնը այնքան ընտանի է քեզի՝ որ անիկայ կրկնելը տպաւորութիւն մը չըներ մտքիդ վրայ : Խայց անշուշտ որչափ որ անզգայ ալ եղած ես հիմա , հրեշտակապետին սաստկահնչիւնն փողը պիտի սարսեցընէ ան բուն իսկ քու հոգիդ . և եթէ ուրիշ բան չկարենայ արթնցընել և սարսափեցընել քեզ ,

քայքայուող աշխարհին սասանութիւնն ու բոցերը պիտի ընեն :

8 • Դուն իրաւ այնպէս կը խորհիս թէ Պրիստոսի վերջին գալստեան դիտաւորութիւնը՝ միայն իր ժողովուրդը դերեզմանէն հանել ու փառքի և երջանկութեան հասցընել է : Ի՛նչ հաստատութիւն որ ունիս թէ "Աբդարոց յարութիւն մը" պիտի ըլլայ , նոյնը ունիս նաև թէ "մեղաւորաց յարութիւն մըն" ալ պիտի ըլլայ • (Դործ • իե • 15 •) թէ "Աւկզմէկէ պիտի զատէ" յարուցեալ մեռելները , "ինչպէս որ Հովիւ մը ոչխարները այծերէն կը զատէ" , (Մատթ • իե • 32 ,) կատարեալ ստուգութեամբ և խիստ մեծ դիւրութեամբ : Կամ կրնա՞ն երևակայել թէ միայն մէկ օրինակ մը պիտի ընէ քանի մը ծանուցեալ և երևելի մեղաւորները • քանի որ ըսուած է թէ "Մեծ և պզտիկ բոլոր մեռելները պիտի կայնին Աստուծոյ առջևը". (Յայտ • ի • 12 •) և թէ մինչև անգամ "Ըն որ չէր գիտեր իր Տէրոջը կամքը" , որն որ հետևապէս կ'երևի թէ բոլոր ուրիշներէն աւելի ազէկ չատագովութիւն ունի՝ անոր Հնազանդելու զանցառութիւն ընելուն համար , սակայն "Ըն", բուն իսկ իր զանցառութեանը համար "ծեծ պիտի ուտէ", թէպէտ և "քիչ" : (Ղուկ • ժբ • 45 :) Կամ կրնա՞ն խորհիլ թէ այնպիսի հանդիսութիւն և վեհութեամբ տրուելիք վճիռ մը՝ որ անով Աստուծոյ արդար դատաստանը պիտի յայտնուի , և իր ամենապայծառ ու վերջին յաղթութիւնը պիտի ընէ , ան վճիռը ոչինչ բան մը պիտի ըլլայ , կամ թէ ան պատիժը՝ որ անիկայ պիտի սահմանէ մեղաւորին , թեթև կամ տանելի բան մը պիտի ըլլայ : Շատ քիչ բանաւոր պատճառ պիտի ունենայինք ասանկ ըմբռնում մը ունենալու , մինչև անգամ թէ որ

սոսկապէս մեր կարծիքներուն մեծ ան վճռոյն ինչ ըլլալը որոշելու : Այլ հիմա շատ հեռու է բանն ասանկ ըլլալէն . մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը , իր անհուն խոնարհութեամբն ու համակրութեամբը հաճեցաւ իր վճռոյն օրինակը տալ մեզի՝ և անտարակոյս շատ ճիշդ օրինակ մը . և անիկայ պարունակող խօսքերը արժանի են ամէն տեսի վրայ փորագրուելու : «Թագաւորը» , բոլոր փառքին ու իշխանութեանը մէջ տեղը՝ որոնցմով ան ատենը պիտի երևնայ , «աջ դին եղողներուն պիտի ըսէ , Եկէք իմ Հօրս օրհնածներդ՝ աշխարհի սկիզբէն ձեզի համար պատրաստուած թագաւորութիւնը ժառանգեցէք»: (Մատթ . իե . 34 :) Եւ «Ուր որ թագաւորին խօսքը կայ» , արդարև «հոն իշխանութիւն կայ» : (Ժողտ . ը . 4 :) Եւ այս խօսքերը անանկ զօրութիւն ունին՝ որ ճշմարտիւ խոնարհ քրիստոնեային սիրտը կը կենդանացընեն յոյժ տակնուվրայ ընող տրտմութեան ատենը անգամ , և կը լեցընեն անիկայ «Ընպատուելի ու փառաւորեալ խնդութիւնով»: (ա Պետ . ա . 8 :) Ըստուծոյ օրհնելը ըսուիլ . թագաւորութեան կանչուիլ . անոր անմիջական՝ յաւիտենական ժառանգութեանը կանչուիլ . և այնպիսի թագաւորութեան մը , այնպիսի աղէկ կերպով պատրաստուած , այնպիսի փառաւոր , այնպիսի կատարեալ , այնպիսի վայելուչ կերպով յարմարցուած այսպիսի արարածոց զուարճութեանն ու սիրափանացը համար , այնպէս ձեւակերտեալ և զարդարեալ՝ որ Ըստուծոյ յաւիտենական խորհրդոցը անիկայ հնարելուն արժանի պիտի երևնայ , արժանի իր յաւիտենական սիրոյն զանիկայ պատրաստելուն համար . և անիկայ իր ժողովուրդին պարգևելու խորհուրդներովը իրեն զուարճանալուն համար արժանի . ահա

յիրաւի մէկ օրհնեալ յոյս մը, կենդանի՝ փառաւոր յոյս մը, որուն «Նորէն ծնանիք Յիսուս Քրիստոսի մեռելներէն յարութիւն առնելովը» (ա Պետ. ա. 3.) և կենդանացանք՝ Աստուծոյ Հոգւոյն մեր մտացը վրայ ունեցած սրբացուցիչ ազգեցութեամբը: Բայց ասիկայ մէկ յոյս մըն է որ անկէ առ այժմ մերժուած ես գուն՝ ոչ մեղաւոր. և ինծի կը թուի թէ՝ յաւալն է ասիկայ մտածելը, թէ «Քրիստոս աս չնորհալից խօսքերը պիտի խօսի ոմանց՝ և բաղում մարգոց, բայց ոչ ինծի. իմ վրաս կարդացուած օրհնութիւն չկայ. ինծի համար պատրաստուած թագաւորութիւն չկայ»: Բայց ան է ամէնը: Ուշ, մոռաւոր. մեր Տէրը անոր հակառակ սոսկալի բան մըն ալ աւելցուց քեզի համար: Ընիկայ առաջկուց ըսած է՝ քեզի ինչ ըսելիքը, թէ որ աս եղածիդ պէս մնաս — քեզի, և անզղջ ու չհաւատացող աշխարհին բոլոր ազգերուն, որչափ շատ որ ըլլան, և անոնցմէ ոմանք ալ որչափ մեծ աստիճանի տէր որ ըլլան: Ընիկայ պիտի ըսէ «Երկրի թագաւորներուն», որոնք իրեն դէմ ապստամբ եղած են, «իշխաններուն ու հազարապետներուն, մեծամեծներուն ու զօրաւորներուն», ինչպէս որ «բոլոր ծառաներուն ու բոլոր» առորին կարգի «ազատներուն» ալ, (Յայտ. Ձ. 15.) «Արկղի գացէք ինծմէ անիծեալներ՝ յաւիտենական կրակին մէջ, որ պատրաստուած է Սատանային՝ և իր հրեշտակներուն»: (Մատթ. իե. 41:) Ոչ, կանգ առ, և մտածէ աս խօսքերուն վրայ, որ կարենաս անոնց ինչ ծանր բան մը ընդունիլ:

9. «Արկղի գացէք» պիտի ըսէ. գուն անաղթութեամբ և վատահամբաւութեամբ պիտի վերադառնաս անոր ներկայութենէն. «Ընկէ», կենաց և

օրհնութեան աղբիւրէն , որուն քովը կեցած՝ երկինքի բոլոր բնակիչները շարունակ կ'ուրախանան . դուն "Մեկդի երթաս" պիտի անիծուած : Ըստուծոյ օրէնքը կոտրած ես , և անոր անէծքը վրադ կու գայ . և դուն ան մշտնջենաւոր անէծքին տակին ես՝ ու պիտի ըլլաս . ան օրէն՝ Ըստուած և բոլոր անոր արարածները քեզի իբրև անիծեալ և գարշելի բանի մը պէս պիտի նային , արարածոց իբրև ամենապիղծ և ամենաթշուառ մասին պէս պիտի նային : "Կրակին մէջը" պիտի երթաս , և ահ , խորհէ միանգամ թէ ինչ մեկ կրակի մը մէջ : Մի միայն մ՚ակ կատաղի բոցի մը մէջ պիտի իյնաս , որ լափէ քեզ մեկ րոպէին մէջ , թէպէտ անհնարին ցաւօք : Ա՛ս ալ սոսկալի է : Բայց ահ , այդպիսի երկիւղները արժանի չեն ատոնց քովէ յիշուելու : Ռուկինդ՝ ան մեղաւոր , "Յաւիտենական կրակ" է : Ըսկսայ ան է որ միր Տէրը այնպիսի ահաւոր խօսքերով զգուցած է՝ թէ ան տեղն է աս կրակը՝ "Ուր որ անոնց որդը չմեռնիր , և կրակը չմարիր" . և գարձեալ երկար անգամ աբանչելի կարեկցութեամբ կ'ըսէ թէ՝ "Ուր որ անոնց որդը չմեռնիր , և կրակը չմարիր" : (Մարկ . թ . 43 , 45 , 47 :) Ըսկսայ ի սկզբան կամ գլխաւորաբար քեզի համար չպատրաստուեցաւ . այլ "Պատրաստուած է սատանային և իր հրեշտակներուն" համար . ան առաջին մեծ ապստամբներուն համար , որոնք իշխանութիւն պէս իսկոյն Հոն տեղ ձգուելու դատապարտուեցան . և որովհետև դուն ալ մասնակից եղար անոնց ապստամբութեանը , վասն որոյ դուն ալ անոնց հետ ան բոցավառ կործանումին մէջ ընկղմելու ես . և շատ առաւել պիտի ընկղմիս , վասն զի Փրկիչը անարգեցիր , որ անոնց բնաւ չեղաւ ասանկ բան մը : Ընդհակառակ ու քեզ

տանջողները պիտի ըլլան , որոնց հետ յաւիտեան պիտի բնակիս : Այս ես եմ ասոնք քեզի զրուցողը . կամ թէ չէ՞ որ Աստուծոյ օրէնքն է՝ որ ասոնք բաները կը խօսի : Չէ՞ որ Տէր Յիսուս Քրիստոս յայտնապէս կը խօսի , որ "Հաւատաքիմ ու ճշմարիտ վկան" է , (Յայտ . գ . 14 .) այն ան , որ ինքը պիտի տայ վճիռը :

10 . Այս երբոր աս վճիռը տրուի , երբոր անգամ մը Ընկէ ելլէ , չէ՞ որ գործադրութիւնն ալ կ'ըլլայ : Ո՞վ կրնայ ասոր հակառակը երեւակայել : Ո՞վ կրնայ երեւակայել թէ աս աշխատ վճիռը պիտի տրուի մեռածը ուղարկելու երկիւղներով լեցընելու համար միայն , և թէ աս վճիռը շոգիի պէս պիտի ցնդի : Վերբաս կրնաս խմանալ թէ ասիկայ աւելի անաղանգ մը կ'ըլլայ Աստուածային կառավարութեանը՝ քան թէ պիտի ըլլար եթէ բնաւ վճիռ չտրուէր : Ա՛ս ասոր դիւրաւ կրնանք մակաբերել անոր գործադրութիւնն ալ , առջի յիշուած վճիռէն : Այլ որպէս զի չըլլայ որ մեզ սրբին խաբեբայ սիրտը զանիկայ այսպիսի ուղղով մը խաբէ , աս գործադրութիւնն ալ անմիջապէս գրուած է ազգու խօսքերով : Պիտի ըլլայ . իսկոյն պիտի ըլլայ : Ըն առներ , ան նոյն օրը , քանի որ անոր ձայնը դեռ իրենց ականջներուն մէջն է՝ "Զարերը պիտի երթան յաւիտենական տանջանքին" . (Մատթ . իե . 47 .) և դուն՝ ով մեղաւոր , ով որ ես . անոնց թուոյն մէջ գտնուելով , անոնց հետ մեկտեղ պիտի երթաս . պիտի վռնտուես աս թշուառ բազմութեանը մէջ , և ընկղմես անոնց հետ յաւիտենական կործանման մէջ : Ժխտողին մեծ դռնները պիտի բացուին քեզ ներս առնելու համար . վայրէդ պիտի գոցուին յաւիտեան քեզ բանտարկելու , և Աստուածային

արդարութեան Ամենակարող ձեռօքը ամուր պիտի կղպուին՝ որ փախչելու ամէն յոյսը և ամէն կարելութիւնը վերնայ յաւիտեանս :

11 • *Նա ուստի «Որո՞ւ Աստուածդ դիմաւորելու պատրաստուէ»* : (Ածվ • ի • 12 :) *Այսօրուան բոլոր որոշումները մեկնող ժողվի այսպիսի վճռոյ մը՝ այսպիսի գործադրութեան մը դէմ կենալու համար • վասն զի՝ անիկայ հպիտի վարուի քու հետդ մարդու մը պէս ,* (Նաայ • խթ • 3 ,) *որուն սիրտը երբեմն կը թուենայ երբոր կը հարկաւորի խիստ գործ մը կատարելու , անանկ որ կարեկցութիւնը ճշմարիտ դատման ու արդարութեան դէմ կը տիրէ : Ո՛չ , այլ Աստուծոյ պէս պիտի վարուի քեզի հետ , որուն գաղափարները ու խորհուրդները իր աթոռին պէս անշարժ են : Վասն որոյ անոր անունովը քեզի վկայութիւն կու տամ այսօր որ եթէ Աստուած ճշմարիտ է՝ այսպէս պիտի խօսի • և եթէ կարող է , այսպէս պիտի ընէ : Նա եթէ քու անզգոյ ու անհաւատ վիճակիդ մէջ յարատևես , ան թշուառ վիճակին մէջ պիտի իյնաս • թէ որ Աստուած կամ սուտ կամ տկար չէ , պիտի կորսուիս , յաւիտենական պիտի կորսուիս :*

Իր դատապարտութեան վճռոյն ահին ցնորած մեղաւորին խորհրդածութիւնը :

«Ո՛հ , որքան թշուառ եմ ես : Ի՞նչ ընեմ , կամ ո՞ր փախչիմ : Կշտութով կշտուենայ , ու պակաս գտնուենայ» : (Դատ • ե • 27 :) *Յիրաւի ան է իմ դատապարտութիւնս • Քրիստոսի բերնէն ամենակալելիք դատապարտութիւնս , անոր բերնէն՝ որ մեռաւ մարդոց ազատութեանն ու փրկու-*

թ համը համար : Ո՛վ սոսկալի վճիռ • և յոյժ ա-
հելի սոսկալի՝ Ընոր բերնէն ըլլալուն համար : Ի՞նչ
բանի նայիմ՝ անկէ ինքզինքս ազատելու համար :
Որո՞ւ կանչեմ : Վ՚հանեցո՞ւն՝ կանչեմ (թէ իմ վրաս
ինկէք , ու ըլլըմնեցուն , թէ իս ծածկեցէք՝ :
(Վ՚ր–կ • իզ • 30 :) Ի՞նչ կը վաստըկիմ ասով :
Յիրաւի եթէ ժայռերն ու լեռները վրաս իյնալու
ըլլան , չեն կրնար ծածկել զիս անոր աչքին տեսու-
թենէն • և անոր ձեռքը հոն ալ նոյն դիւրութեամբ
կը հասնի ինծի՝ ինչպէս որ ուրիշ որ և իցէ տեղ մը :

"Յիրաւի շատ թշուառ եմ ես : Ո՛հ թէ բնաւ
ծնած չըլլայի ես : Ո՛հ թէ բնաւ ճանչցած չըլլայի
բանական բնութեան պատիւն ու առանձնաշնոր-
հութիւնը : Վ՚ժբաղդ ձիրք՝ յիրաւի , որ զիս գա-
տապարտութեան ու բարկութեան ենթակայ կ՚ընէ :
Ո՛հ թէ յաւէտ բնաւ սորված չըլլայի Աստուծոյ
կամքը , քան թէ այսպէս սորվելով՝ անոգ ըլլայի ու
զանց առնէի անիկայ : Երանի՛ թէ մարդկային սէ-
ռին ամենանուաստ մասին մէջ ծնած ըլլայի , որուն
շատ մօտ են անբանները վիճակին , քան թէ՝ քա-
ղաքավարեալ վիճակի մը մէջ , մտաց այսքան մշա-
կութիւններ եղած տեղ մը , և (սոսկալի մտածու-
թիւն) Քրիստոնէութեան այսքան արտօնութիւն-
ներուն մէջ իյնալով բաժինս , ասանկ ամէնը իմ
կործանմանս դարձուցած ըլլայի : Ո՛հ թէ Աս-
տուած մէկդի առնէր աս բանական հոգին • բայց
աւաղ , յաւիտեան պիտի ապրի , պիտի ապրի
յաւիտենական մահուան ցաւերը քաշելու : Ինչո՞ւ
համար այսպիսի աշխարհի դեղցկութիւններն ու
փառքերը տեսայ , եթէ ան բոցավառ բանտին հետ
փոխելու էի : Ինչո՞ւ համար իմ Ընարչիս այսքան
առատութիւններուն հաւն առի , թէ որ վերջապէս
անոր բարկութիւնը մրուրը պիտի խմէի : Ինչո՞ւ

համար ընկերական կենաց և բարեկամական կեանակցութեան զուարճութիւնները ճանչցայ, թէ որ վերջապէս զանոնք դժոխքին մէջ եղող սատանաներուն ու դատապարտեալ հոգիներուն զուգիլն ընկերութեանը հետ պիտի փոխէի: Ո՜հ, ո՛վ կրնայ բնակիլ անոնց հետ մաշող կրակին մէջը. ո՛վ կրնայ բնակիլ անոնց հետ յաւիտենական՝ յաւիտենական՝ յաւիտենական բոցերուն մէջը: (Եսայ. լե. 14:)

"Բայց ասոնք ամէնուն մէջ ո՛վ մեղադրեմ՝ եթէ ոչ ինքզինքս: Յանցանքը որո՞ւ վրայ կրնամ ձգել. եթէ ոչ բուն իսկ իմ թմրեալ անուղղելի յիմարութեանս վրայ: Բոլոր աս ահաւոր կործանմանը պատճառը որո՞ւ տամ, եթէ ոչ սա միակ մահաբեր անիծեալ պատճառին՝ որ Աստուծոյ օրէնքը կոտրելովս անոր Ձեռաբանը երեսէ ձգեցի:

"Ձեզ սակայն՝ ո՛վ իմ հոգիս, կեցցիր աս բոլոր ցաւագին և կանխագուշակ դանգատներուդ մէջ: Կրնա՞մ ըսել թէ բնաւին Ձեռաբանը երեսէ ձգեցի: Չէ՞ որ մինչև աս օրս անոր ձայնը կը լսեմ: Դեռ ինծի դէմ եղած վճիռը՝ բոլորովին անգատնալի ըլլալու չափ որոշեալ կերպով մը տրուած չէ: Աս բոլոր թանձր երեւոյթին մէջէն յոյսի մէկ ճառագայթ մը կ'երեւնայ, և կարելի է որ դեռ կրնամ ազատուիլ:

"Ո՛վ կենդանացուցիչ խորհրդածութիւն: Ուրախացիր անոր մէջ ո՛վ իմ հոգիս, թէ և դողալով ըլլայ. և անմիջապէս ան Աստուծոյն դարձիր, որ թէպէտ բնութեամբ յանցանքներովդ բարկացուցիր, բայց տակաւին Իր բարկութեանը մէջը՝ երբեմն չքնաւ, որ Թող հայ քեզի այլևս իր հետը հաղորդակցութիւն ընելու, կամ որ չմոռնայ իր հանգստութեանը մէջը": (Սաղմ. ղե. 11:)

"Ո՞վ ան որոյ՝ ո՛վ ամէնօրհնեալ Տէր, քու առ-

չևդ ինքզինքս հողին վրայ կը տարածեմ: Կը խոստովանիմ թէ ես դատապարտեալ ու թշուառ ապարատ մըն եմ: Բայց իմ խօսքս ան հեզ մաքսաւորին խօսքն է, «Ա՛ստուած՝ ներէ ինծի մեղաւորիս»: (Ղուկ. ԺԸ. 13:) Քանի մը ընդհանուր և չափօք ըմբռնուելիներ ունիմ ինչ ճամբու մը վրայօք, որով հնար է ինծի փախչիլ: Ով Աստուած, կ՛աղաչեմ քեզի, ան ճամբան ինծի ըլլալը ցուցուր ինծի: Հիսկի յայտնի կերպով մը ցուցուր ինծի՝ որ չըլլայ թէ սխալիմ: Եւ ահ, սիրտս դարձուր անոր՝ թէ և խոնարհեցուցիչ՝ թէ և ցաւալից ճամբայ մը ըլլայ:

«Ընդուշտ՝ ով Տէր, շատ բան ունիմ սորվելիք, բայց դուն եղիր ուսուցիչս: Ինու բարձրացած ձեռքդ բռնէ մըն ալ դադրեցուր, և քու անհուն կարեկցութեամբդ ուշացուր հարուածը, մինչև որ աղեկ մը սորվիմ թէ ի՞նչպէս կրնամ փախչիլ անկէ»:

ԳԼՈՒԽ Ի

Դատապարտութեան պահը Եղող Գեղարդին անօգնական վիճակը:

1. *Ով մեղաւոր, լսելիր գուն Աստուծոյ վճիռը՝ իր սուրբ և անփոփոխելի խօսքին մէջ գրուած. և անոր տակը յաւիտենական յուսահատութեան մէջ պիտի պառկիս. բնաւ ջանք պիտի չընես անկէ ազատելու համար, որ աստեն անիկայ ուրիշ բան չխօսիր, բայց միայն քու հոգւոյդ յաւիտենական մահը: Եթէ մարդկային օրինաք*

գատապարտեալ յանցաւոր մը՝ մի միայն յոյսի մէկ ամենափոքր շուք մը տեսնէ փախչելու , բողոքովին իր մտադրութիւնը ան բանին կու տայ : Եթէ մէկ բարեկամ մը ըլլայ՝ որ կը կարծէ թէ անիկայ կրնայ օգնել իրեն , ի՞նչ զօրաւոր թախանձանօք ան բարեկամին միջնորդութիւնը չմաղթեր : Ու մինչև անգամ երբոր գատաւորին առջևն է , որքա՜ն դժուար է շատ անգամ առանձին դուրս ընելը զանիկայ , քանի որ ողորմեցէք՝ ողորմեցէք՝ ողորմեցէք կ՚աղաղակէ , թէ և ալ առնը անցած ըլլայ : Մէկ սոսկ կարելութիւն մը՝ թէ կրնայ մէկ ազդեցութիւն մը ընել , շատ կը բորբոքէ զանիկայ . և չուզեր որ լուռ , տան և դուրս ընեն զինքը :

2 . Ուրեմն՝ ով մեղաւոր , քանի որ դեռ գատապարտութիւնդ կատարուած չէ , ան գատապարտութիւնդ որ թերևս այս նոյն օրը կրնայ կատարուիլ , չըսպիտի խելքդ վրադ ժողվես ու մտմտաս թէ ինչ ընելու ևս ազատելու համար : Խարձեալ թէ ի՞նչ կրնաս ընել : Ընդհակ մտմտա , վասն զի ասիկայ մեծ գործ մըն է : Կնաւ ասկէ մեծ պատհութիւն մը չկրնար ըլլալ խնաստութիւնդ զօրութիւնդ՝ ճարտարխօսութիւնդ՝ և մտադրութիւնդ բանեցընելու : Եթէ կրնաս դուն քեզի օգնել ըրէ : Եթէ ներսիդիդ քաջալերութեան մէկ աղբիւր մը ունիս , ուրիշին մի՛ երթար օգնութեան համար : Եթէ մատուցանելու զոհ մը , եթէ բանեցընելու զօրութիւն մը ունիս , այո՛ եթէ ինչ և իցէ օգնական մը ունիս երկրիս վրայ կամ անդիի աշխարհին մէջ , որ կրնայ պաշտպանել կամ ազատել քեզ , բան ընելիքդ՝ որ վերջապէս փրկուիս , ու քու կործանումդ չտեսնենք : Ասյց ըսէ՝ ով մեղաւոր , Աստուծոյ առջևը ի՞նչ զոհ պիտի մատուցանես , ի՞նչ զօրութիւն պիտի բանեցընես , ի՞նչ դաշնա-

կից օգնականներու պիտի դիմես՝ այնպիսի ստիպողական՝ այնպիսի անյոյս ատեն մը : Ալ ատեն չի իրաւ անյոյս ըսելու եմ , քանի որ հիմա այս կերպով յառաջ կ'երթաս :

3 . Աստուծոյ արդարութիւնը դէմ գործելու ունեմն մէկ քաւութիւն մը ունոր ընելու : Եթէ հարցափորձի և քննութեան բերուելիր արժնցող մեղաւորի մը պատահածին նման , թէ՝ Տէրոջը առջևը ինչով երթամ , ու բարձրնալ Աստուծոյն առջևը խնամ . արդեօք ողջակէզներով , ու մէկ տարեկան արիներով անոր առջևը երթամ . Արդեօք Տէրը հազարաւոր խոյերուն , կամ բիւրաւոր եղեգետներուն պիտի հաւնի՞ . (Միք . զ . 6 , 7 .) աւելի , եթէ Սողոմոնին չափ մեծ իշխան մը ըլլայիր , և յիրաւի կարենայիր անոր պէս գոհեր գնելու , տակաւին զանոնք չպիտի կրնայիր յիշել : ՝՝Ալեքսանդր կրակի համար բաւական չպիտի ըլլար . ոչ ալ անոր անասուններուը ողջակէզի համար բաւական պիտի ըլլային՝՝ : (Եսայ . խ . 16 :) Մինչև անգամ այն տնտեսութիւնը տակը որ պատարագ կը պահանջէր , ցուլերուն ու նոխազներուն արիւնը՝ որ թէպէտ ժամանակաւոր պատիժ ազատ կը պահէր յանցաւորը , բայց ՝՝Չէր կրնար մեղքերը վերցընել՝՝ , (Եբր . ժ . 4) ոչ ալ խղճմտանքը կրնար մաքրել Աստուծոյ առջևը : Եւ այն որ մէկ բան մը ՝՝Հպարտութեամբ կ'ընէր՝՝ , անոր թոյլտուութիւն չիար բնաւ մեղքի համ յանցանքի պատարագ բերելու , այլ դատապարտած էր ՝՝ժողովուրդին մէջէն կորսուելու՝՝ : (Թուոց ժե . 30 :) Երբ՝ Աստուած ու խղճմտանքդ գիտեն թէ քու յանցանքներդ միայն տգիտութեան ու անզգուշութեան սխալմունքները չեն , այլ դուն մէկ բարձր ձեռքով մը մեղանչեցիր , շատ անգամ և

մեծապէս • ինչպէս որ առաջ խոստովանեցար : Պիտի ըսես վերոյիշեալ Թշուառ մեղաւորին հետ ՝ "Երդիւոք իմ յանցանքիս համար՝ իմ անդրանիկս , ու հոգւոյս մեղքին համար՝ որովայնիս պտուղը տամ" : (Ղեւ • Ը • 7 :) Աիրելի տղոս մը արիւնը ինչ կրնայ ընել ասանկ պարագայի մը մէջ • բայց միայն քու յանցանքներուդ աւելի ևս մեռթ գոյն կոս տայ , և առաւել ևս չգիտցուած երկիւղ կ'առելցնէ անոնց վրայ : Ասոնք անհնուն իշխանութեան տէր Նախկի մը դէմ յանցանք գործեցիր • և եթէ ատ յանցանքը արիւնով պիտի քաւուի , քու որդւոցդ երակներուն կամ բուն իսկ քու երակներուդ մէջ վազած արիւնէն տարբեր արիւն մը ըլլալու է անշուշտ :

4 • Ալրնեմն դուն տանջալովդ ինքիրմէդ պիտի ընես ատ կատարեալ Հատուցումը : Բայց ինչպէս պիտի ընես անիկայ : Ըս մահկանացու վայրկենական կեանքին մէջ տառապանքներ քաշելով պիտի ընես : Ալրնեմն Ըստուծոյ արդարութիւնը այնքան փոքր բան մը կը սեպուի՝ որ քանի մը օրուան տրտմութիւնը անոր պահանջմունքները լցընելու բաւական ըլլայ : Կամ անդիի աշխարհին մէջ ապառնի չարչարանաց վրայ կը խորհիս : Եթէ կը խորհիս , ատ չէ փրկութիւնը • և ատ բանին նայելով կրնամ ըսել թէ՝ երբոր կատարեալ Հատուցում ընես , կ'ազատիս • երբոր ան պարտքիդ յետին նաբաթակիտը վճարես , բանտիդ դռնները պիտի բացուին • բայց ատ միջոցին "Ռու անկողնիդ դժոխքին մէջ ընես" պիտի • (Առակ • ՃԻԹ • 8 •) և ո՛չ՝ ապերջանիկ մարդ , պիտի պառկիս հոն մէկ գաղտնի յուսով մը՝ թէ ան րոպէն պիտի գայ , որ առնն Ըստուածային արդարութեան սաստկութիւնը կարող պիտի չըլլայ քաշածդ աւելի պատիժ դնելու

քու վրադ , և որ առնն՝ պիտի կարենաս պահանջել քու ազատութիւնդ իբրև քու իրաւունքդ : Յիրաւի աղէկ պիտի ըլլար քեզի՝ եթէ կրնայիր այսպիսի սուտ ու անհիմն յոյս մը առնել քեզի հետ . բայց աւաղ , բաները այնպիսի ճշմարիտ լուսով մը պիտի տեսնես , որ ասկէ ի զատ միսթաթարութիւն մը չունենալդ յաւիտենական յուսահատութիւն պիտի ըլլայ քեզի : Քու վճռոյդ ան միակ խօսքը՝ "Յաւիտենական կրակ" , ան միակ խօսքը՝ "Որդը չմեռնիր , ու կրակը չմարիր" , բաւական պիտի ըլլայ այս յոյսը շփոթութեան մէջ ձգելու , և անոյշ տապնապով ու երկիւղով տանջուելոյ ընելու :

5 . Կամ կը կարծե՞ս թէ դալու ժամանակին համար քու պարտաւորութիւններուդ վրայ մեծ փոյթ ունենալիքդ քեզ աս վճիռէն պիտի ազատէ : Ջգոյշ եղիր՝ մի՛զաւոր , ի՞նչ տեսակ հնազանդութիւն պիտի ընծայես սուրբ Աստուծոյ : Ամբիծ և կատարեալ ըլլալու է ան , որպէս զի իր անհուն սրբութիւնը հաւնի և ընդունի , թէ որ քեզի միայն նայի . անհաստատութիւն՝ անհոգութիւն՝ մեղսասիրութիւն ըլլալու չէ հետը : Ու կրնա՞ս համաձայնիլ այսպիսի հնազանդութիւն մը ցուցընելու , և ան ալ կեանքիդ մնացած մասին բոլոր ժամանակը . դուն՝ որ այնքան սկզբնական ապականութեամբ և այնքան մեղալից ունակութիւններով տկարացած ու անթիւ ներգործական յանցանօք շաղախեալ ես : Ի զուր պիտի ջանաս ան հնազանդութիւնը ընելու մինչև անգամ մէկ օր մը : Սոր յանցանք մը անմիջապէս քեզ նոր կործանման մը մէջ պիտի ձգէ : Բայց եթէ չընէ , եթէ ան բոպէէն մինչև քու կեանքիդ վերջը՝ Աստուծոյ օրէնքին Պրակտին մէջ Եդամէն պահանջածին պէս՝ բոլորը կատարեալ

հնազանդութիւն ըլլայ քուկդ , բաւական պիտի ըլլայ անցեալ յանցանքը ջնջելու : Այդ պարտքի մը տակ չէյնալդ քեզ հին պարտքէ մը կ'ազատիս : Ասիկայ առաջարկէ դրացիդ , և տես թէ պարտքիդ իբր վճարում կ'ընդունի . և եթէ չընդունիր , Աստուծոյդ առաջարկելու պիտի համարձակիս :

6 . Այլ ալ չպիտի խօսքս երկնցընեմ այսպիսի պարզ նիւթի մը վրայ : Վտանի որ ասանկ կը խօսիմ , ժամանակը կ'անցնի , մահը կը մերձենայ , և դատաստանը կը մօտենայ : Ես ի՞նչ բան կրնայ փրկել քեզ աս ահաւոր անսարանելիքէն , կամ ի՞նչ բան կրնայ պաշտպանել քեզ անոնց մէջ : Կրնայ աշխարհը փրկել — ան քու փափաքանացդ ու հետամտութեանցդ ունայն երազական կուռքը , որուն քու յաւիտենական յոյսերդ կը զոհես : Ընդէ գիտես որ անիկայ բոլորովին պիտի մոռնայ քեզ երբոր յոյժ կարօտիս անոր . և անոր վայելչութիւններէն մէկը քեզի հետ չես կրնար տանիլ անդիի աշխարհը , ոչ մինչև անգամ մէկ ընչին իր մը չես կրնար տանիլ՝ անով զինքը յիշելու համար , եթէ ցանկալ ուզես աշխարհին պէս այսպիսի անհաստատ և այսպիսի խաբեբայ բարեկամ մը յիշելու :

7 . Ես երբոր մեռած կամ մեռնելու վրայ ըլլաս , քու մեղալից ընկերներդ կրնա՞ն փրկել քեզ : Այդ անոնց մէջը մէկը , որ եթէ ուզէր աս բանը ընել , «Կրնար քու փրկանքդ Աստուծոյ հատուցանել» , (Սաղմ . խթ . 7 .) քեզ գերեզմանը կամ դժոխքը երթալէդ ազատելու համար : Ըսա՛ , ասիկայ այնքան աղէկ պիտի իմանաս , որ երբոր գերեզմանին սահմաններուն վրայ ըլլաս՝ չպիտի ուզես տեսնել կամ խօսիլ անոնց հետ , որոնք առաջ քու սիրելի ընկերներդ էին : Մինչև

անգամ ան ժամանակը յաւէտ ցաւ պիտի տան քեզի քան թէ սփոփանք . ուրեմն ոչքան ևս ա-ռաւել չպիտի կրնան սփոփիլ քեզ Աստուծոյ ա-տեանին առջևը , երբոր իրենք իրենց դատապար-տութիւնովը տակնուվրայ եղած են :

8 . Խաւարին իշխանութիւններուն համար ա-զէկ գիտես թէ՝ քեզի օգնութեան հասնելու հակա-միտութենէ կամ կարողութենէ բոլորովին հեռու են : Ատանան արթուն կը կենայ ու քու կոր-ծանմանդ համար կ'աշխատէ , և հիմա պիտի յաղ-թող հանդիսանայ իր ըրածին մէջ : Նայց եթէ ձեր մէջը բարեկամական դաշնակցութիւն մը կրնայ ըլլալ , ի՞նչ պիտի ըլլայ ատիկայ՝ եթէ ոչ կոր-ծանման մէջ ընկերակցութիւն մը : Ա՛սն զի ամ-բարիշտներուն գատաստանին օրը՝ աս ապստամբ հոգիներուն ալ գատաստանը պիտի ըլլայ . և ան կրակը՝ որուն մէջ պիտի երթան գուն ոմ մեղաւոր՝ "Ատանայէն և իր հրեշտակներուն պատրաստուած կրակն է" : (Մատթ . ի՛ . 41 :)

9 . Ա՛յրջակէս երկնային հոգիները պիտի փրկեն քեզ : Իրենց զօրութիւնը կամ իրենց աղօթքները քեզի համար պիտի բաւեցընե՞ն : Ա՛ճիռը քեզի դէմ տրուելէն առաջ՝ զօրութիւն բաւեցընելը ևր-կինքի դէմ ապստամբութիւն է , որն որ աս սուրբ ու գերագոյն արարածները կ'ատեն : Ա՛ն երբոր Ղատաւորին վերջին կամքը կիմացուի , զուր տեղը թշնաւոր յանցաւորին համար միջնորդութիւն ը-նելու փոխանակ , յաւէտ իրենց Տէրոջը փառքին համար նախանձով վառուած , և անոր իմաստուն ու արդար որոշմանը մէջ ի սրտէ միակամութիւն ունենալով , կը պատրաստուին անոր գործադրու-թիւնը ընելու : Ա՛յո , թէպէտ հիմա դժուար է միտք առնելը , բայց ատոյգ ճշմարտութիւն է որ

Քրիստոսի ծառաները՝ որոնք հիմա յոյժ քաղցրութեամբ կը սիրեն քեզ , և յոյժ կարեկցութեամբ քու փրկութիւնդ կ'ուզեն , մինչև անգամ անոնք ալ՝ որ բնութեան կամ բարեկամութեան ամենամերձ կապերովը կապուած են քեզի , միայն Աստուած պիտի պռոան անոր : Յիրաւի հիմա աղիքնին կը դալարի վրադ , և աչքերնին արտասուք կը թափէ քեզի համար : Հիմա քեզ կը յանդիմանեն , և քեզի համար Աստուծոյ չատագովութիւն կ'ընեն , որ եթէ կարելի է՝ քանի որ ժամանակ կայ , «Ողանձողի պէս կրակէն հանուիս»: (Ա.Տիմ. դ . 11 :) Բայց աւաղ , անոնց խրատներուն հիմա մտիկ չես ըներ . և անոնց աղօթքներուն համար ինչ ըսնիք , ի՞նչ խնդրեն քեզի համար : Ի՞նչ , բայց միայն որ տեսնաս թէ կորսուած ես . որ ինքզինքդ կամ ինչ և իցէ ուրիշ արարածի մը օգնութենէն բոլորովին յուսահատելով , կոտրած ու խոնարհ սրտով Աստուծոյ առջևն իյնաս . որ ինքզինքդ անոր արդար դատաստանին յանձնելով , և ինքզինքիդ և բոլոր արարածներուն ինչ և իցէ ապաւինութիւնը բոլորովին ուրանալով , դժոխքին խորութիւններէն վեր նայիլու պէս՝ խոնարհ հայեցուածով վեր Ընոր նայիս , որ թերևս կարեկցութիւն ընէ քեզի . և առաջնորդէ քեզ բժշկութեան ան ճամբէն կերպով , որ՝ քանի որ իրերը առնեկայ պարագաներուն մէջ եղածին պէս յառաջ կ'երթան , ոչ երկիրը՝ ոչ դժոխքը՝ և ոչ ալ երկինքը կրնան ցուցընել քեզի :

Ա՛ն ըլլա՛ւ վճռին Ձէջ Էղող Ձեղ՛ո՛ւրն ողջը :

«Ա՛վ արտասուից՝ անմխիթար՝ անօգնական վիճակ : Ա՛հ՝ ինչ թշուառ եմ ես որ ասոր վիճա-

կեցայ : Խնդձ՝ աղօթելի՝ թշուառ՝ և լքեալ արա-
քած : Ո՞ւր է իմ հպարտութիւնս և իմ սրտիս ամ-
բարտաւանութիւնը : Ո՞ւր են իմ պաշտած կուռ-
քերս , Որոնք սիրեցի , ու անոնց ծառայեցի , և
անոնց նաւէն գացի , և զանոնք փնտռեցի , (Երե-
մ . 2 ,) քանի որ իմ յանցանքներս կ'աւելցընէի
երկինքի իշխանութիւնը դէմ : Ակօ՛յ իմ վրաս
կարկտաբիւրն ընող սիրտ մը : Ակօ՛յ իս ազատող
ձեռք մը : Ո՛վ իմ բարեկամներս՝ դուք աղօթեցէք
ինձի , աղօթեցէք ինձի . քանզի Աստուծոյ ձեռքը
ինձի դպաւ՝ . (Յոբ . ԺԹ . 21 .) անիկայ զիս
քունց : Կը զգամ որ անոր ձեռքը իմ վրաս կը
ծանրանայ , և ի՞նչ պիտի ընեմ ես : Թերևս
անոնք պիտի գթան իմ վրաս . բայց աւաղ , որ-
քան սակաւ կարեկցութիւն մ' : Երբէք բնութեան
բոլոր սահմաններուն մէջ մէկ տեղ մը՝ մէկ օգ-
նութիւն մը կը գտնուի , ու միայն անոր ուր տեղ
ըլլալը ցուցուցեր ինձի : Ո՛չ՝ ցուցուցեր , առաջ-
նորդեցեր ինձի դէպ ի անոր . կամ յաւէտ՝ ձեռ-
քես բռնեցեր ու տարեր զիս հոն , քանզի միտքս
խռովեալ ու շփոթեալ է :

Ո՛վ դուք Տէրոջը պաշտօնեաներր , որ ձեր
պաշտօնը թշուառ հոգիներր մխիթարել ու անոնց
առաջնորդել է , աղօթեցէք ինձի : Կը վախնամ
որ շատ ուրիշ անօգնական արարածներուն մէկ օ-
րինակն եմ . որ ինձի պէս ձեր օգնութեանը կա-
րօտ են : Ուրիշ հոգևրնիգ մէկդի դրէք ու իմ
հոգւոյս հոգ տարէք , աս իմ ծանրագին հոգւոյս
հո՛գ տարէք , որ մահուան արիւն կը թափէ , քանի
որ դուք թերևս հաղիւ մէկ մը կը նայիք , կամ
մէկ ակնարկութիւն մը կ'ընէք վրաս ու Աստ-
ծոյ կ'անցնիք՝ : (Ղ—է . Ժ . 32 :) Խայթ
սակայն՝ աւաղ . աս խմինիս պէս վիճակի մը մէջ

ձեր միջնորդութիւնը ի՞նչ կրնայ ընել՝ թէ որ միեակ ան ըլլայ . «Թէ որ Տէրը չօգնէ ինծի , դուք ի՞նչպէս կրնաք օգնել»: (ի Թագ . ը . 27 :)

«Ով Աստուած՝ բոլոր մարդոց Հոգիներուն Աստուածը՝» (Թուոց ԺԶ . 22 :) իմ աչքերս վեր քեզի կը վերցընեմ , և «Ձեզի գերեզմանին փորէն կը կանչեմ »: (Յովն . բ . 2 :) Ձեզի կ'աղաչեմ՝ դէթ անոր սահմաններէն : Նէ սակայն , քանի որ աս անհուն թշուառութեանը մէջ կը կենամ քու առջեւդ , գիտեմ որ քու Ամենակարող զօրութիւնդ ու անչափ շնորհքդ կրնայ դեռ ճամբայ մը գտնել իմ փրկութեանս համար :

«Դուն ան ես՝ որ ամենէն աւելի վշտացուցի ու նախատեցի . և սակայն միայն քեզմէ դարմանս փնտռելու եմ հիմա : «Ձեզի՝ միայն քեզի դէմ մեղանչեցի , և քու աչքերուդ առջեւը չարութիւն ըրի՝ . անանկ որ «արդար ըլլաս խօսքիդ մէջ , ու անարատ ըլլաս դատաստանիդ մէջ՝» (Սաղմ . ծա . 4 ,) թէև աս բոպէիս զիս յաւիտենական թշուառութեան դատապարտես : Նէ սակայն մէկ բան մը կը գտնեմ որ ներսիդիէս զիս քեզի կը քաշէ , որ իբր թէ բժշկութիւնը հոն կրնամ գտնել , ուր որ ամենամեծ կործանման արժանի եղած եմ : «Ով ամենօրհնեալ Աստուած , «Օձիս կորնթացւոյն . բայց իմ օգնութիւնս քեզմէ է՝» (Սղ . ԺԲ . 9 ,) թէ որ երբէք օգնութիւն մը կրնայ ըլլալ ինծի :

«Ընդհանրապէս գիտեմ թէ «Ձեռս խորհուրդ-ներդ մեր խորհուրդներուն պէս չեն , ոչ ալ քու ճամբաներդ մեր ճամբաներուն պէս , հապա որչափ որ երկինքը երկրէս բարձր է , այնչափ ալ անոնք մերիններէն՝ : (Նսայ . ծե . 8 , 9 :) Վասն որոյ «Ողորմի՛ ինծի՝ ով Աստուած՝ քու ողորմութեանդ համեմատ , քու առատ գթութեանդ համեմատ՝ :

(Սաղմ. ծա. 1:) Ո՛վ Տէր՝ ցուցո՛ւր ինձի ապաստանի քաղաքին Համբան. ո՛վ Տէր՝ դուն «Օ՜հս դէպ ի յաւիտենական Համբան առաջնորդէ»: (Սաղմ. ճլԹ. 24:) Կ՚ուտեմ որ քու Ըհետտանդ է մի միայն դարմանը. ո՛վ Տէր՝ սորվեցո՛ւր քու ծառանելուդ զանիկայ մատակարարել: Պատրաստէ իմ սիրտս ալ անիկայ ընդունելու, և Թող մի՛ տար՝ շատ ուրիշ անգամներուն պէս, որ ինքզինքը իմ բնութեանս մէջ այսքան տարածող չարութիւնը՝ ան ազնիւ դեղը Թոյնի դարձընէ":

ԳԼՈՒԽ Ը.

Իր Ա՛ղաղարոս-Ըհանը վերյ Հառնելո՜ւն ու պատարագո՜ւն Ա՛ղաւորին՝ Վկրեպոռով փրկո՜ղն Ըհան լո՜րը կը յայտնո՜ւի:

1. Սիրելի ընթերցող, Ըհետտարանին մեծ նպատակն է՝ և ամէն տեղ ուր որ սրտանց կ՚ընդունուի, անոր փառաւոր արդիւնքն է՝ սիրտը լեցնել սիրոյ զգացումներով, մեզի սորվեցընել որ ատինք բոլոր անհարկաւոր խստութիւնը և դառնութիւնը, և մեր ընկերներուն ոչ Թէ Թշնաւորութիւնովը՝ այլ երջանկութեամբը ուրախանանք: Կ՚ուզեմ կրնամ իմանալ Թէ ի՞նչպէս քրիստոնեայ կրնայ ըլլալ ան՝ որ անբաւնի մը վրայ եղած անդորրութիւնովը կը զուարճանայ, ո՞ւր կը մնայ որ մարդու վրայ եղածովը զուարճանայ. և մանաւանդ ան տեսակ անդորրութիւն՝ որն որ իմ գրած խորհրդածութիւններս կու տան մարդուս, Եթէ մէկը վայելուչ եղածին պէս մտագրութիւն ընէ անոնց

զօրութեանն ու ծանրութեանը : Հայտ անգամ մէկ գործավալի ցաւ մը կը զգայի աս բաները գրած ա-տենս . և շատ սրտանց կ'ուզէի՝ որ հարկաւոր չըլլար զանոնք այսքան դառն և այսքան ցաւագրնող ոճով զրուցել : Բայց հիմա գրքիս այնպիսի մէկ մասը գրել կը սկսիմ , որուն անպատմելի ուրախութեամբ ձեռք կը զարնեմ , որն որ յիրաւի աչքիս առջևը ունեի արգէն՝ քու առջևդ գրած բոլոր ան ահաւոր բաներուսատենը : Վկան ցուցուցի որ եթէ մինչև հիմա անգիղջ և մեղսալից վիճակի մը մէջ ապրած ես , Աստուծոյ արդար դատաստանովը գատապարտեալ ես , և քու մէջդ յուսոյ աղբիւր՝ կամ ա-զատութեան հնարաւորութիւն մը չունիս : Բայց՝ աս տխուր բմբռնմանը տակը քեզ թողուլ չէ իմ միտքս , որ անոր մէջ իյնաս , ու յուսահատութեամբ մեռնիս , և դանդատիս ան անգութ նա-խանձէն , որ քեզ «Առնէ դուրս տանջից» : (Ա-ոաքե . ը . 29 :)

2 . Նկեր , սէր դուն լըսեալ հոգի , որ Աստուծոյ առջևը հողին վրայ ինկած ես , և կը դողաս ա-նոր արդար վճռոյն երկիւղէն . վասն զի ես խրկուած եմ քեզի զրուցելու , որ թէպէտ դուն «Վկեզ կորնցուցիր , բայց քու օգնութիւնդ Աստուծմէ է» : (Ոչ . ժգ . 9 :) Վկեզի «Ո՛նց ուրախութեան աւետիս կու տամ» , (Ղ-ւկ . ը . 10 ;) որ քուն խմ սիրտս կը զուարճացընէ քանի որ կը զրուցեմ , և կը յուսամ թէ քու սրտիդ ալ պիտի հասնի ու կենդանացընէ — այո՛ փրկչին արիւնովն ու ար-դարութեամբը եղած փրկութեան աւետիսը : Ես որպէս զի առաւել ապահով ըլլաս , քեզի շնոր-հաւոր և ներողամիտ Աստուծոյ խօսքերով զրու-ցեմ զանիկայ , թէ «Աբրահամի ձեռքովը աշխարհը իրեն հետ հաշտեցուց , և անոնց մեղքերը իրենց

չսիպէք" : (ք Կորն . Ե . 19 :)

3 . Ախկայ է ան ամենաբաւ լուրը որ երբէք լսուած է , ան ամենամէծ պատգամը որ Աստուած երբէք խրկած է իր արարածներուն . և թէպէտ չեմ տարակուսիր որ քրիստոնեայ երկրի մը մէջ ըլլալդ շատ անգամ լսած ես անիկայ , թերևս հազարաւոր անգամ . բայց ամենայն պարզութեամբ և մեկնին կերպով քեզի նորէն պիտի զրուցեմ , և անանկ պիտի զրուցեմ որ իբր թէ բնաւ լսած չես առաջ : Ա՛վ մեղաւոր՝ եթէ առաջին անգամ զգալդ հիմա ըլլայ , ուրիմն մէկ նոր Աւետարան մը պիտի ըլլայ քեզի , թէ և յոյժ ընտանի է քու ականջներուդ . և "Ինձի ձանձրութիւն" չպիտի ըլլայ այսքան ընդհանուր մէկ բան մը զրուցելը , որովհետև "քեզի շատ ապահովութիւն" ու հարկաւոր է : (Փիլպ . գ . 1 :) Նոյնք որ շատ խորին և ընտանի կերպով առղնակ են անոր , փոխանակ ձանձրանալու , մեծ հաճութեամբ մտիկ պիտի ընեն անոր . բայց անոնք որ մինչև հիմա թերեւս բան սեպած են , աղէկ գիտեմ որ կարօտ են նորէն լսելու : Եւ ոչ բացարձակապէս անկարելի է՝ որ աս խօսքերս կարդացողներէն գոնե մէկ հոգի մը գտնուի որ բնաւ պայծառ կերպով և լիովին կրթուած չըլլայ աս մեծ վարդապետութեանը մէջ , թէ և իր բոլոր յաւիտենական բաժինը անկէ գիտնալէն և ընդունելէն կախուած ունի : Վասն որոյ հոգ պիտի տանիմ որ այսպիսի մէկը իր ձեռքը միջոց մը չընէ աս բանը՝ անով Աստուծոյ առեանին մէջ ինքզինքն արդարացընելու , ըսելով թէ՝ "Թէպէտ քրիստոնեայ անուանեալ ժողովրդոց մէջ ապրեցայ , բայց բնաւ բացայայտ և հաւատարիմ կերպով չտրվեցուցին ինծի Յիսուս Քրիստոսով փրկութեան վարդապետութիւնը , Ա՛մէն , ա-

ճշմարտութիւնը , ու կեանքը , որ առանց անոր մէկը չօրը քով չգար՝" : (Յովհ . ժդ . 6 :)

4 . Վասն որոյ կը վկայեմ ձեզի այսօր , որ արիւնի ու արկրի սուրբ և ընտրհաճիր Աստուածութիւնը՝ առաջուց տեսնելով ան մահաբեր անկումը որուն մէջ բոլոր մարդկային սեռը պիտի իյնար , չորեքշեց մէկ սաստիկ և գառն խաստութիւնով մը վարուիլ մեզի հետ , և մեզ ընդհանուր կործանման և անգառնալի գատապարտութեան տակը ձգել . այլ ընդհակառակն՝ որոշեց խաղաղութեան և հաշտութեան ուխտ մտնել , և կեանք ու փառք հրատարակել ան ամենուն՝ որոնց որ Աւետարանը պիտի հասնէր , այնպիսի կերպով մը՝ որ իր անհուն իմաստութիւնը վայելուչ սեպեց իր բնութեան մաքրութեանն ու իր կատարեալութեանը պատուոյն : Ասիկայ յիրաւի շատ աքանչելի կերպ մըն էր , որն որ՝ թէպէտ և ընտանի է մեր խորհուրդներուն ու լեզուներուն , չեմ կրնար միտք բերել և յիշել առանց մեծ զարմացման : Որոշեց բուն իր Որդին աշխարհ խրկել , "Իր փառքին պայծառութիւնն ու իր էութեանը բուն պատկերը" , (Եբր . ա . 3 .) իր Աստուածային կատարելութիւններուն ու պատիւներուն կցորդը , չէ թէ միայն արդարութեան ուսուցիչ ու ընտրհաց պատգամաւոր բերելու , այլ նաև մարդոց մեղքերուն համար զոհ . և պիտի հաւնէր անոր զանոնք փրկելուն , միայն աս պայմանաւ թէ ոչ միայն աշխատի՝ այլ նաև մեռնի աս բանին համար :

5 . Ըստ այնմ՝ այնպիսի ժամանակ մը որ անհուն իմաստութիւնը յարմար սեպեց , Յիսուս Քրիստոս Տէրը մարդկային մարմնով երևցաւ . և անընդհատ ու երկարատև նեղութիւն քաշելէն , ու բոլոր նախընթաց վկաները կրելէն առքը , ո-

բոնք մարդոց ապերախտութիւնն ու չարութիւնը կրնար հասցընել անոր ; յոժար կամօք «Մինչև մահուան հնազանդեցաւ , ու ան ալ խաչին մահուանը» · (Փիլէպ · բ · 8 ·) և «Մեր մեղացը համար մատնուելով , մեզ արդարացընելու համար յարութիւն առաւ» : (Հռով · դ · 25 :) Յարութիւն առնելէն հետը բաւական երկար առն կեցաւ երկրիս վրայ՝ իրեն հետևողներուն իր յարութեանը վրայով յոյժ համոզիչ ապացոյցներ տալու համար , և ապա «Երկինքը համբառնաւ , երբոր անոնք կը նայէին» · (Գործ · ա · 9—11 ·) և անկէ իր Հոգին խրկից առաքեալներուն , կարող ընելու զանոնք յոյժ համոզիչ կերպով և իշխանաբար «Ըլեւտարանը քարոզելու» · և անիկայ ա բանը պատուիրից անոնց և ան ամենուն՝ որոնք իւրաքանչիւր դարու մէջ պիտի յայտարդէին անոնց , անոնց պաշտօնին ա մասին մէջ , որ անիկայ հրատարակուի «ամէն արարածներուն» , (Մարկ · ժզ · 15 ·) որ ան ամէնը որ կը հաւատան անոր , անոր հաստատուն զօրութիւնովը՝ և անոր Աստուածային հեղինակին անփոփոխելի զօրութիւնովն ու չնորհօքը փրկուին , որն որ «Նոյն է երէկ ու այսօր , և յաւիտեանս» : (Եբր · ժգ · 8 :)

6 · Ասոնի ա Ըլեւտարանը հիմա քեզի կը քարոզեմ ու կը հռչակեմ՝ ով ընթերցող , անկեղծ փափաքով՝ որ Աստուածային չնորհագ միջոցովը «Ըլյաօր քու հոգւոյդ փրկութիւն» ըլլայ : (Գաղ · ժԹ · 9 :) Վասն որոյ գիտցիր ու մտմտա ատոր վրայ ով որ ես , թէ ա խօսքերուն հիմա աչքիդ առջևը ըլլալը օրքան ատոյգ որ է , այնքան ատոյգ է թէ Աստուծոյ մարմնացեալ Որդին «Ըվեւտարան եզաւ աշխարհի , ու հրեշտակներուն , ու մարդկիկներուն» · (ա Կորն · դ · 9 ·) կոնակը խարազան-

ներով ծեծուեցաւ , գլուխը փուշերէ պսակ դրուեցաւ , թեւերն ու ոտքերը փայտին վրայ տառնուեցաւ , և անիծեալ փայտին գամուեցաւ . և աս թշուառ վիճակին մէջ ձեռքերէն ու ոտքերէն կախուեցաւ՝ ամենուն նախատանացն ու անարգանքին առարկայ : Բանակ մեռաւ իր անգութ թըշնամացը բոլոր անարգանացն ու նախատանացը մէջ տեղը , որոնք իր արեանը կը ծարաւէին . և որն որ ամենէն աւելի տրտմալիցն էր , ան յաւերտն մէջ՝ որոնցմով իր յոյժ անմեղ՝ կատարեալ՝ և օգտակար կեանքը վարձացուց , չունէր Աստուածային ներկայութեան այն օգնութիւնները , որոնք մեղանչական մարդիկներըը շատ անգամ կ՚ունենան , երբոր իրենց խղճմտանքին տուած վկայութեանը համար նեղութիւն կը կրեն : Հապա անգամ ուրախութեան շարժումներ ու գովաբանութեան երգեր կը սկսին , քանի որ իրենց գահիճները իրենց դժոխային չարութիւնը կը լցցընեն , վայրենի բարբարոսութենէ առաւել՝ անոնց տանջանքները արհեստիք յոյժ գառնացընելով . բայց խաչեալ Յիսուսը իր անթիծ ու Սուրբ Հոգւոյն նեղութեանը մէջ տեղը այսպէս գոչեց , " Աստուած իմ , Աստուած իմ , զիս ինչո՞ւ թողուցիր" : (Մտթ . իէ . 46 :)

7 . Նայէ քու սիրելի Փրկչիդ . նայէ ան ողբալի՝ ահաւոր՝ և սակայն մէկ կերպով մը ուրախալից տեսարանին , և անառակը Հարցնէր քու սրտիդ թէ՝ կը հաւատա՞ս որ Յիսուս չարչարուեցաւ և մեռաւ այսպէս : Ու ինչո՞ւ համար չարչարուեցաւ ու մեռաւ : Պետք պատասխանեմ ես քուն Աստուծոյ զրուցած խօսքերովը , " Ընկիկայ մեր մեղքերուն համար վերաւորուեցաւ , և մեր անօրէնութիւններուն համար ծեծուեցաւ . մեր խաղաղութեան պատիժը անոր վրայ եղաւ , և անոր

վերքերովը մենք բժշկուեցանք • Տէրը հաճեցաւ որ զանիկայ ծեծելով յաւերտու մատնէ • անոր անձը մեղայ համար զոհ ըլլալու առնելը • վասն զի Տէրը մեր ամենուն անօրէնութիւնը անոր վրայ դրաւ": (Եսայ• ծգ • 5 ։ 6 ։ 10 ։) Ընանկ որ քեզի Հռաքելըն խօսքերովը կրնամ խօսիլ ։ թէ՝ "Ինոր համար յայտնի ըլլայ ձեզի ։ որ ասով ձեզի մեղաց թողութիւն կը քարոզուի" ։ (Գործ • ժգ • 38 ։) ինչպէս որ իր պատուէրն էր անմիջապէս յարութիւն առնելէն ետքը "Ինոր անունովը մեղաց ապաշխարութիւն ու թողութիւն քարոզուիլ բոլոր ազգերուն մէջ Երուսաղէմէն սկսած" ։ (Ղուկ • իդ • 47 ։) ան նոյն տեղէն՝ ուր որ նոր իր արիւնը թափուեր էր այնպիսի անգութ կերպով մը ։ Կամ կը վկայեմ քեզի ։ մէկ ուրիշ ներշնչեալ հոգեւնականի մը խօսքերովը ։ թէ Քրիստոս մեզ եղաւ ։ այսինքն՝ մեզքի պատարագ "Ինզի համար ։ ան որ մեզք չէր գիտեր ։ որ մենք անոր ձեռքովը Աստուծոյ արդարները եղած ըլլանք" ։ (բ Կորն • ե • 21 ։) այսինքն՝ որ իրեն լծուցած արդարութիւնովը և կատարած քաւութեանը միջոցովը կարող ըլլանք Աստուծմէ ընդունելի իբրև արդարներ ։ և ոչ միայն թողութիւն գտնենք ։ այլ անոր սիրելի ալ ըլլանք ։ "Ձեզի աս փրկութեան խօսքը խրկուեցաւ" ։ (Գործ • ժգ • 26 ։) և քեզի՝ ով ընթերցող ։ մինչև անգամ հիմա կ'առաջարկէ Աստուած անոր օրհնութիւնները ։ և անկեղծութեամբ կ'առաջարկէ • անանկ որ՝ բոլոր առջև գըլուխներուն մէջ բսածներէս ետքը՝ թէ որ անոր Աւետարանն ալ չմերժես ։ Աստուծոյ օրէնքը կոտրելը քեզ կործանման տակ չձգեր ։ Ինեղաց ան բոլոր լեգէոնները որ քու դէմդ ճակատ կազմած են ։ կարող պիտի չըլլան քեզ կործանելու ։ թէ որ ան-

հաւատութիւնը անոնց առաջնորդ չըլլայ , և յետին անգիտութիւնը վերջապահները յառաջ չվարէ : Վախճան որ մեղքը երկիւղալի բան մըն է . վասն որոյ նոյն ինքն Աստուծոյ խօսքերովը պիտի խօսիմ քեզի , որոնցմէ ի զատ աւելի մխիթարական ալ չըլլար . "Ան որ Որդիին կը հաւատայ՝ յաւիտենական կեանք կ'ընդունի" (Յովհ . գ . 36) "Ու դատապարտութեան տակ չէ՛ գար" : (Յովհ . ե . 24 :) "Ո՛վ ատ որոյ" ինչ և իցէ տեսակ կամ ինչ և իցէ աստիճանաւ "դատապարտութիւն չկայ անոնց" , ատ ամենուն , "որոնք Յիսուս Քրիստոսով են . որոնք մարմինին պէս չեն երթար , հապա Հոգիին պէս" : (Հռոմ . ը . 1 :) Յիրաւի չատ մեծ մեզաւոր մըն ես դուն , և քու յանցանքներդ ալ յիրաւի խիստ անհնարին ծանրութիւն ունին . բայց սակայն ուրախացիր սա վստահութիւնով թէ "Ուր որ աւելի մեղք եղաւ՝ հոն եւեղօք շնորհքը պիտի չատնայ . ուր որ մեղքը թագաւորեց մինչև ի մահ" , ուր որ յոյժ ընդարձակ կերպով իշխանութիւն ըրաւ , հոն արդարութիւնը պիտի թագաւորէ մինչև յաւիտենական կեանքը Յիսուս Քրիստոս մեր Տէրոջը ձեռքովը" : (Հռոմ . ե . 20 , 21 :) Ան արդարութիւնը՝ որ պիտի վաստկիս անոր հաւատալովդ , ոչ միայն պիտի կտրէ ան չղթաները՝ որոնցմով մեղքը քեզ իբր թէ իր կառքին անիւներուն տակը կը քաշքշէր կատաղի ընթացքով մը դէպ ի յաւիտենական կործանումն , այլ պիտի հագուեցընէ քեզ փրկութեան հանդերձներով , պիտի հաստատէ քեզ փառաց ամուռի վրայ , ուր որ պիտի ապրիս ու թագաւորես յաւիտեանս երկինքի իշխանութեան մէջ , պիտի թագաւորես անմահ գեղեցկութեան և ուրախութեան մէջ , Ա-

տուածային տհաճութեան առանց մէկ բիծ մըն ալ ձեռալու քու վրադ . և առանց մէկ հատիկ անանկ նշան մը ըլլալու՝ որ անկէ կարենայ գիտցուիլ թէ ատեն մը բարկութեան և անէծքի տակ եղած ես ; միայն թէ այն գովաբանութեան երգը որ պիտի մատուցանես «Պատճէն որ մորթուեցար , և քեզ քու մեղքերէդ սրբեց իր արիւնովը» : (Յայտ . ե . 5 :)

8 . Նաև հարկաւոր չէ որ յանցանքներէդ ազատելու և աս բարձր ու կատարեալ հանգստութեանը հասնելու համար , Յիսուսի գալու համար ձակելէդ առաջ քու բարի գործքերդ բերես՝ անոր ընդունելութեանը արժանաւոր ըլլալու համար : Յիրաւի ճշմարիտ է որ եթէ հաւատքդ անկեղծ ըլլայ , անշուշտ բարի գործքեր յառաջ պիտի բերէ . բայց Աստուծոյ խօսքին իշխանութիւնը ունիմ քեզի զգուշացնելու՝ որ եթէ այսօր անկեղծութեամբ կը հաւատաս Աստուծոյ Որդւոյն անունին , այսօր անոր խնամքը քու վրադ պիտի ըլլայ , և իր ոչխարներուն Թաւոյն հետ պիտի համրուիս , որոնց համար քաղցրութեամբ ըսաւ թէ «Ընտց յաւիտենական կեանք պիտի տամ» , և թէ «յաւիտեան չպիտի կորսուին» : (Յովհ . ժ . 28 :) Վասն որոյ պէտք չէ որ ըսես թէ , «Ինձ պիտի երկինքը ելլէ կամ թէ ոճ պիտի անդունդը իջնէ ինծի համար : Ինչու որ խօսքը մօտ է քու բերնիդ մէջը , և քու սրտիդ մէջն է» : (Հռոմ . ժ . 6 , 7 , 8 :) Աստուածախնդիր պատգամովը կը թողում քեզ . աս հաւատարիմ խօսքովը՝ որ յիրաւի «Ամենայն ընդունելութեան արժանի» է . (ա Տիմ . ա . 15 .) աս Աւետարանովը՝ ոմն մեղաւոր , որ իմ կեանքս է . և որն որ՝ եթէ չմերժես , քուկինդ ալ կ'ըլլայ :

Մելաւորէն խորհրդածութիւնը աս աւետիսին վրայ։

«Ո՛վ իմ Հոգիս, որքան աքանչելի է այսօր ընդունած պատգամդ։ Յիրաւի չատ անգամ լսած եմ առաջկուց, և այնքան ընտանի եղած է ինծի՝ որ զարմանքը անզգալի է։ Բայց մտածէ՝ ով իմ Հոգիս, ի՞նչ է լսածդ. և ըսէ՝ թէ արդեօք Փրկչին անունը, որուն քերածն է աս պատգամը, չի կրնար վայրկեանպէս «Աքանչելի, խորհրդակից, Հոյակապ իշխան, Յաւիտենական Հայր, Խաղաղութեան Իշխան» (Եսայ. թ. 6.) երբոր քու առջեդ միշտ այսպիսի աքանչելիքներ կը դնէ, և քեզի խաղաղութեան այսպիսի խորհուրդներ կու տայ։

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Յիսուս, յիրաւի սա՞ նկ է։ Արդկային մտաց կեղծիք չի՞ արդեօք։ Ընտարակոյս կեղծիք չէ։ Արդկային որ միտքը կրնար այսպիսի բան մը հնարիլ կամ մտքէ անցընել։ Յայտնի և ստոյգ բան մըն է որ՝ երկնային աշխարհին միջութիւնն ու ուրախութիւնը կարեկցութեան մէջ ձգելիր ինծի պէս թշուառի մը համար։ Ո՛չ, եթէ ան իշխանութեան ու երջանկութեան բարձրութենէդ միայն մէկ րոպէ մը իմ վրաս նայէիր, և մէկ շնորհալի խօսք մը խրկէիր իմ ուղղութեանս ու մխիթարութեանս համար՝ մինչև անգամ քու ծառաներուդ ամենանուաստին ձեռքը, իրաւացի տեղը կրնայի ինքզինքս քու առջեդ ձգել երախտագէտ զարմանքով, և «Ընդ ո՞ւր քերը՝ պադնել, որ փրկութիւն կը քարոզէ» (Եսայ. ծբ. 7։) Բայց դուն՝ խոնարհեցա՛ր պատգամաւորը ինքնդ ըլլալու։ Ա՜ տ ի՞նչ շնորհք է, թէ և միայն մէկ անգամ անձամբ քարոզած ըլլաս, և անմիջապէս աճոռդ գարցած ըլլաս, ուրկէ որ Աստուածային կարեկցութիւնը քեզ վար բե-

քառ : Բայց քու փառաւոր Հնորհացդ բոլոր յաղթութիւնը աս չեղաւ : Ընիկայ քեզ ոչ միայն աշխարհ բերաւ , այլ քեզի շատ տարիներ հոս ապրիլ տուաւ անհատատ և թշուառ տաղաւարի (մարմնոյ) մը մէջ , և նախատինք ու անգթութիւն կրելէդ հաև , որունց վրայ խորհելով անդամ սիրտս պիտի վերաւորուի , անիկայ վերջապէս կեանքդ ալ տալ , ու չարագործի մը պէս խաչին վրայ տարածուիլ տուաւ : Եւ այսպէս քաւութիւն ըրիր մեր վնասած արդարութեանը համար , ու ‘Ո՛հս ծախու առիր Աստուծոյ’ քու արիւնովդ’: (Յայտ . ե . 9 :)

‘Ի՞նչ ըսիմ , ‘Կը հաւատամ Տէր՝ օգնէ իմ անհաւատութեանս’ : (Մարկ . թ . 24 :) Հաւատքը՝ կ’ներւի թէ իր վերջին կէտը հասցընելու է , ըմբռնման վերջին ծայրէն ալ անգին անցնող այս աքանչելի բանին ճշմարիտ ըլլալը ընդունելու համար : Օրհնեա՝ յաւիտեանս օրհնեալ ըլլայ քու անունդ՝ ով Հայր գթութեանց , որ աս ճամբան հնարեցիր : Յաւիտենական Հնորհակալութիւններ Քառին՝ որ զինաւ , և ան բարերար ‘Նախախնամութեանը՝ որ աս փրկութեան խօսքը ինձի խրկեց : Ո՜վ թող ես ‘Պարապ տեղը Աստուծոյ Հնարհքը չընդունիմ’ , թէ և բիւրաւոր աշխարհներ ան ինձի : (Ա Կորն . ԺԵ . 1 :) Ո՜վ տպաւորէ աս Հաւատարանը իմ հոգւոյս վրայ , մինչև որ անոր փրկող զօրութիւնը բոլոր կարողութիւններուս մէջ տարածուի : Թող ոչ միայն լսեմ՝ խոստովանիմ՝ և դաւանիմ , այլ նաև զգամ : ‘Քու զօրութիւնդ’ ըրէ անիկայ ‘իմ յաւիտենական փրկութեանս համար’ . (Հռոմ . ա . 11 :) և տուր ինձի ան խոնարհ՝ և քաղցր երախտագիտութիւնը , տուր ինձի ան գործունեայ՝ և անխոնջ նախանձը քու ծառայութեանդ մէջ ,

որ կը վայելէ «Իր շատ մեղքը ներուած» մէկու մը, (Ղուկ. է. 47.) և այսպիսի կերպերով ներուած մէկու մը:

«Սրտիս մէջ մէկ յանկարծական բորբոք մը կը զգամ քանի որ աս աւետիսները ականջներուս կը հնչեն. բայց ո՜հ թող ասիկայ թեթեւ հարւածնդի շարժում մը չըլլայ: Ո՛հ թող ասիկայ՝ որ յօժարութեամբ կ'ուզեմ իմ քրիստոնէական ուրախութիւնս կոչել, ան յիմար խնդութեանս պէս չըլլայ, որով այնքան յիմարութեամբ խաբուած եմ, «Աղաթայինն տակի փուշերուն ձայնին պէս»: (Ժողովող. է. 6:) Ո՛վ Տէր՝ սորվեցո՛ւր ինձի աս հզօր օրհնութիւնը՝ աս փառաւոր յոյսը վաստակիլ ան կերպովը, որ դուն հաստատեցիր. և պահէ զիս, որպէս զի բնութեան ուրախութիւնը՝ որն որ կործանմանէ ազատելու նշոյլ մը տեսնելով կը վայելեմ, սխալմամբ չնորհաց ան հաւանութեանը տեղը չառնեմ, որ կը գրկէ ու կ'ապահովցնէ իմ փրկութիւնս»:

ԳԼՈՒԽ Թ.

Ընծաներով փրկութիւնը ապառնալու վրայով առաքեալ հառաչորդ պետրոսի մը:

1. Հիմա կը սեպեմ թէ դուն ինձի սա հարցումը կ'ընես՝ ով իմ սիրելի ընթերցողս, որ երբեմն Հրէայք մեր Տէրոջը ըսին, «Ի՞նչ ընենք՝ որ Աստուծոյ գործքերը գործենք»: (Յովհ. զ. 28:) «Ի՞նչ ընթացք բռնեմ՝ աս ըսած ազաւթութիւնդ ու փրկութիւնդ ձեռք բերելու, որ

Քրիստոս իր ժողովուրդին համար պատրաստած է"։ Կարելի եղածին չափ խնամքը և սրտի մտօք պիտի պատասխան տամ ատոր ; այնպիսի մէկու մը պէս՝ որ գիտէ թէ ո՛րքան հարկաւոր է քեզի աս բանը աղէկ գիտնալ . և իրրև այնպիսի մէկը՝ որ գիտէ թէ ի՞նչպէս ճշդութեամբ պատասխան պիտի տայ Աստուծոյ՝ իր տուած պատասխանին մէջ ունեցած խնամքին ու անկեղծութեանը համար ։ Ա՛հ թէ կարող ըլլայի "Ընոր պատգամներուն պէս" խօսիլ ՝ (ա Պետ . բ . 11 ։) այսինքն անանկ կերպով մը՝ որ սուրբ պատգամներուն սորվեցուցած բաները հաւատարմութեամբ անդրադարձնէ ։

2 . Եւ հոս՝ որպէս զի ամենէն ապահով առաջնորդներուն և ամենէն բարի օրինակներուն հետեւելու վրայ վստահ ըլլամ ՝ պէտք է որ "Ոչեպ ի Աստուած ապաշխարութեամբ ՝ և մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին վրայ հաւատքով" փրկութիւն քարոզեմ քեզի ՝ (Գործք . ի . 21 ։) ան հին բարի վարդապետութիւնը՝ որ առաքեալները քարոզեցին ՝ և որն որ մէկը չկրնար փոխել՝ առանց իր հոգին և իրեն հետեւողներուն հոգին վտանգի մէջ ձգելու ։

3 . Կը կարծեմ թէ հիմա քալ տեսած ես քու յանցանքդ ու դատապարտութիւնդ ՝ նաև ինչ-ինքդ ազատելու անկարող ըլլալդ ։ Բայց սակայն ներէ ինծի՝ որ ատ բաները շատ խորին կերպով ըզգալու ստիպեմ քեզ ՝ և աւելի ծանր կերպով քու հոգւոյդ վրայ տպաւորէ՝ թէ "Ինքզինքդ կորսընցուցիր" ՝ և "քու օգնութիւնդ քեզմէ չէ" ։ (Ովս . ժգ . 9 ։) Վասն որոյ համոզուէ յայտնապէս՝ և անկատակ կերպով՝ և անկեղծութեամբ մէկդի ձգել բոլոր յանձնապաստանութիւնը ՝ որ՝ եթէ ըզոյշ չըլլաս ՝ գաղտնի կերպով դուն չհմացած ետ կը դառնայ ՝ և նորէն չենել կու տայ

քեզի ան որ հիմա կ'աշխատիս քակել :

4 • Ընկեր գիտցիր որ եթէ փրկուիս , ան փրկութիւնը Աստուծոյ ձրի շնորհքին տալու ես բոլորովին : Ու յանցաւոր ու թշուառ ես թէպէտ , ընդունելութիւն գտնելէդ ետեւ եթէ նաեւ պահուիս ալ , պէտք է որ «Ու թագդ աթոռին առջեւը դնես» ամենախոնարհ երախտագիտութեամբ : (Յայտ • ի • 10 :) «Մէկ մարմին մը պարծենալու չէ Աստուծոյ առջեւը , բայց ան որ կը պարծենայ , Տէրոջմով թող պարծենայ • ինչու որ անկէ ենք մենք Քրիստոս Յիսուսի ձեռքովը , որ ան մեզի Աստուծմէ իմաստութիւն՝ արդարութիւն՝ ու սրբութիւն՝ և փրկութիւն եղաւ" : (ա Կորն . ա • 29 , 30 , 31 :) Ու զգալու ես թէ այնպիսի վիճակի մը մէջ ես որ՝ աս յիշեալներէն մէկը քու մէջդ չունենալով , ուրիշի մը կարօտ ես : Ա՛սն որոյ գիտնալու ես որ տգէտ ու յանցաւոր , ապականեալ ու գերի ենիած ես • կամ՝ ինչպէս որ մեր Տէրը կ'ըսէ քրիստոնէական դաւանութեան տակին եղող մէկ քանիներուն համար , թէ մեղաւոր ըլլալով «Խեղճ՝ թշուառ՝ աղքատ՝ մերկ՝ ու կոյր" էք : (Յայտ • ի • 17 :)

5 • Եթէ աս հայեցողութիւնները խորին կերպով տպաւորուին մտքիդ վրայ , պատրաստ պիտի ըլլաս ընդունիլ հիմա քեզի զրուցելիքս : Ա՛սն որոյ լսէ համառօտ խօսքով մը պարտքդ՝ դարմանդ՝ ու ապահովութիւնդ՝ որ ահա պիտի ըսեմ • «Քրիստոսի գնա , քու առջի մեղքերդ սաստիկ տեսլով և անոնք մեկդի ձգելու հաստատ յառաջադրութիւնով • ատ յառաջադրութիւնը ա՛նոր շնորհացը զօրութիւնովը ձեւացընելով , և Աստուծմէ ընդունելու համար քու վստահելու տեղդ միայն անիկայ ընտրով , մինչեւ անգամ քու

վերջին կարողութիւնովք բարիք գործել խորհած առնէք և դիտաւորութեամբ համեմատ խորհածդ ի գործ դրած առնէք ալ՝ վատահութիւնէ միայն անոր վրայ դնելով։

6. Առաջին և կարևոր խրատը՝ որ կրնամ տալ քեզի քու ներկայ պարագաներուդ մէջ, ասիկա է թէ Քրիստոսի նայիս և անոր երթաս։ Ըս հոս՝ քու սրտիդ մէջ մի ըսեր թէ "Ո՞վ պիտի ելլէ երկինքը անիկայ վար բերելու համար". (Հռոմ. Ժ. 6.) կամ թէ "Ո՞վ պիտի զիս հան հանէ, անոր առջևը տանելու"։ Ամենօրհնեալ "Յիսուսը, որով ամէն բան կեցեր է"։ (Կողոս. ա. 17.) որով բոլոր բաներուն համայն գրութիւնը հաստատուած է, որ թէպէտ իր անունը կրողներուն շատերը մոռցած են զինքը, բայց "Անոր ամէն մէկէս ալ հեռու չէ". (Գործ. Ժէ. 27.) և չէր կրնար խոստանալ ասանկ ըսելով որ "Որ տեղ երկու կամ երեք կը ժողովուիք իմ անունովս, հոն եմ ես ձեր մէջը", (Մատթ. ժը. 20.) թէ որ չունենար ան ճշմարիտ Աստուածային կատարելութիւնները, որոնցմով ամէն տեղ ներկայ է։ Ուստի կ'ուզես փրկուիլ՝ ով մեզաւոր։ Գնա՛ փրկչին։ Կ'ուզես ազատիլ։ Նայէ՛ ան մեծ Աշխատչին. և թէ և յանցանքով՝ ամօթով՝ վախով՝ կամ երկիւղով տակնուվրայ ըլլաս՝ որ չպիտի կրնաս խօսիլ անոր, անոր ոտքը ինկիր ու անդադարաբար չնորհութեանդ մէջ, և նայէ՛ անոր "Գառնուծոյ Աստուծոյ Գառին, որ աշխարհի մեղքը կը վերցնէ"։ (Յովհ. ա. 29։)

7. Վասն որոյ նայէ՛ անոր մտադիր աչօք, և ըսէ՛ ինծի՝ անոր տեսնուածքը չընդպչիր քու սրտիդ, և մինչև անգամ չընչաչեցներ զանիկայ։ Ըմն զգար որ՝ ի՞նչ յիմար և ի՞նչ թշուառ արարած

մըն ես եղեր դուն , որ աս քու հետևած անարդ և աղտեղի հեշտութիւններուդ ու շահուցդ համար այս կերպով «Կենաց Ըռաչնորդը սպանեցիր»: (Գործ . ե . 15 :) Այլէ ան խորին վէրքերը որ քեզի համար կրեց , «Ռու խոցածիդ նայէ , ու անոր վրայ անշուշտ պիտի ողբաս» , (Զաք . ժբ . 10 ,) եթէ ո՛չ քու սիրտդ քարացեալ ըլլալու է : Գործած մեղքերէդ որո՞ն վրայ կրնաս մտածել ու ըսել թէ՝ «Ըսոր համար կ'աժէր իմ Փրկիչս վշտացընել , և Աստուծոյ Որդին այնպիսի չարչարանաց տակ ձգել» : Ու ասկէ ետքն ալ ի՞նչ մեծ փորձութիւններ կրնան դէմդ ելլել որ ըսես թէ՝ «Ըսոր համար իմ Տէրս նորէն խաչը պիտի հանեմ» : (Եբր . ը . 6 :) Մեղաւոր՝ ապաշխարելու ես , ամէն մեղքերէ ապաշխարելու ես , և մէկդի ձգելու ես անոնք . բայց եթէ աս բաները օգտակար կերպով կ'ուզես ընել , աղէկ գիտեմ որ խաչին ոտքը ընկնելու ես անոնք : Ամէն ցանկութիւն զսպելու ես , մինչև անգամ քեզի ամենէն սիրելի եղածը , թէ և քեզի «Ընչ աչքի կամ աջ ձեռքի» պէս ըլլայ անիկայ . (Մատթ . ե . 29 , 30 .) և անոր համար քեզ ան սեղանին առաջ նորդեցին՝ որուն վրայ «Քրիստոս իր անձը քեզի համար պատարագ ու զոհ ըրաւ անուշ հոտի» . (Եփես . ե . 2 .) որ եթէ կարելի է՝ քաջալերութիւն առնես աս բանը ընելու : Պէտք է որ «Ռու անճգ Աստուծոյ պատրաստես՝ որպէս թէ մեռելներէն ողջնցած» : (Հռով . ը . 13 :) Ու անոր համար քեզի յուսացուի թէ ինչ գինով ծախու առնուելուցար , «Ինչու որ դուն չէ թէ ապականացու արծաթով կամ ոսկիով փրկուելուցար , հապա Աստուծոյ Որդւոյն պատուական արիւնովը , ան ամրիծ ու անարատ Գառնին»: (Ա Պետ . ա . 18 ,

19։) Ու հիմա պիտի հարցընեմ քեզի որպէս Տէրոջը առջևը, քու սիրտդ ի՞նչ կ'ըսէ ասոր։ Կը ցաւիս առջի մեղքերուդ համար։ Պատրաստ ես անոնք մէկդի ձգելու։ Պատրաստ ես անոր զուարթ՝ և ընդհակառակ ծառան ըլլալու, որ քեզ ծախու առաւ իր արիւնովը։

8. Հիմա պիտի սեպեմ թէ ասանկ խորհուրդ մը ծագած է քու սրտիդ մէջ։ Ի՛նչպէս հաստատ և ոչքան ազդու ըլլալը ես չեմ գիտեր. ասկէ հաքը ինչ տարբեր տեսութիւններ ծագիլը կամ աս ներկայ զգացումդ երբ մտաչիլը չեմ գիտեր։ Բայց աս աղէկ գիտեմ, որ ընաւ իրաւացի պատճառ չպիտի տեսնես աս տեսութիւններդ փոխելու. վասն զի ինչպէս որ փոխես, «Յիսուս Քրիստոս նոյն է երէկ և այսօր և յաւիտեանս»։ (ԵԲՐ. ԺԳ. 8։) Ու ան պատճառները՝ որ հիմա քեզի կը ցուցընեն թէ զղջումն ու հաւատքը հարկաւոր և վայելուչ է, պիտի անփոփոխ կերպով մնան որքան որ Ամենօրհնեալ Աստուծոյ կատարելութիւնները նոյն են. և որքան որ իր Որդին նոյն կը մնայ։

9. Բայց քանի որ աս հայեցողութիւնները ու աս խորհուրդները ունիս, պէտք է քեզի իմացընեմ թէ քու փրկութեանդ հարկաւոր եղածին ամէնն աս չէ։ Ո՛չ միայն խորհուրդը ունենալու ես, բայց՝ Աստուծոյ տուած պատեհութիւնը գործածելով, մեղքին գէշութիւնը՝ և սրբութեան հարկաւորութիւնն ու գերազանցութիւնը զգացող մէկու մը պէս գործելու ալ ես։ Ու որպէս զի կարող ըլլաս ամէն բանի մէջ ասանկ գործել, նախ և առաջ՝ և իբրև Աստուծոյ մեծ և առաջին գործքը, (ինչպէս որ մեր Տէրը կ'ըսէ,) պէտք է որ «Աստուծոյ խրկածին հաւատաս». (ՅՈՎՀ. Ը.

29 .) պէտք է որ անոր ապաւինիս . պէտք է հո-գիդ Քրիստոսի ձեռքը յանձնես անկէ փրկուելու համար՝ բուն անոր «սահմանած կերպովը»: Ան է փրկարար հաւատքին մեծ գործքը , և կը խնդրեմ Աստուծմէ որ փորձով հասկցնաս ու գիտնաս ասոր միտքը , անանկ որ կարող ըլլաս Պօղոս առաքեալին հետ մահը մօտ սեպելով ըսել , «Գիտեմ թէ որու հաւատացիր եմ , և համոզուած եմ՝ որ իմ իրեն աւանդած բանս կրնայ պահել մինչև ան օրը» , (ը Տիմ . ա . 12 ,) ան մեծ որոշեալ օրը՝ որ եթէ քրիստոնեայ ենք , միշտ աչքերնուս առջևը ունինք : Ան բանին կը սոսկիմ քեզ , և ոչ թէ , քանի որ կը խօսիմ ասոր վրայով աս դլխուն և յաջորդ դլուխներուն մէջ , կարենայի քեզի ձեռք զարնել տալ աս բանին : Ղէկ գիտցիր թէ պէտք չէ որ անմիջապէս Աստուծոյ երթաս՝ Միջնորդը զանց ընելով : Մէ Աստուծոյ ընդունելի է , և ոչ ալ քեզի ապահովութիւն անոր վազելդ՝ առանց իր Որդւոյն վրայ ակնածութիւն մը ունենալու , որն որ ինքը սահմանից որ մեղաւորները անով իրեն գան : Ու եթէ գուն ուրիշ կերպով կու գաս , մեղաւոր չեղողի մը պէս կու գաս : Ուուն իսկ անոր խօսելու կերպդ՝ ունեցած յանցանքդ ուրանալ մը պիտի ըլլայ . և անոր համար քեզ չպիտի ընդունի , մինչև անգամ վրադ ալ պիտի չնայի : Ու նմանապէս մեր Տէրը գիտնալով թէ ամէն մարդ ինչպէս պիտի գործէ աս բանին նայելով , յոյժ ընդհանուր խօսքերով ըսաւ թէ՝ «Մէկը հօրը քով չգար , թէ չէ ինծմով»: (Յով . ժդ . 6 :)

10 . Ո՞ւմ որոյ աս փառաւոր Փրկչին գնայ , անիկայ սիրելի է ամէն հաւատացող աչքին իր խաչին վրայ թափած արիւնովը , և հոն ընդունած վեր-

քերովբէ : Գնա՛ անոր՝ ով մեղաւոր , այսօր , աս րոպէին , քու բոլոր մեղքերովդ : Գնա՛ անոր աս վիճակիդ մէջ , վասն զի եթէ բնաւ չերթաս անոր՝ սպասելով որ առաջ արդար ու սուրբ ըլլաս , ա֊սանկով բնաւ երբէք արդար ու սուրբ ըլլալիք չունիս . առանց անոր արդար ըլլալու մէկ ճամբայ մը ըլլալու է , որ կարենաս աս ենթադրութեամբ արդար ըլլալ . և ան ատենն ալ՝ ալ հարկ չպիտի ըլ֊լայ նորէն անոր երթալ արդարութեան ու սրբու֊թեան համար : Յիրաւի ասիկայ ան բանին կը նմանի՝ թէ մէկ հիւանդ մը բժշկին չերթայ մինչև որ իր առողջութիւնը գտնէ : Վասն որոյ նորէն կը զրու֊ցեմ , գնա՛ անոր ճիշդ աս վիճակիդ մէջ՝ և ըսէ , (ո՛հ թէ աս րոպէիս կարող ըլլայիր ըսել քու սրտէդ ,) «Ո՛վ աժէնօրհնեալ Յիսուս , անշուշտ մինչև հիմա քու առջևդ գետնատարած ինկած ամենէն մեղաւոր և ամենէն թշուառ արարածներէն մէկն եմ ես . բայց սակայն ես քեզի կու գամ , ինչու որ լսեր եմ թէ դուն ըսիր՝ «Ամէնք ինծի բոլոր հոգնած ու բեռնաւորածներ , և ես ձեզ կը հանգչեցընեմ ': (Մատթ . ժա . 28 :) Վասն զի կու գամ , ինչու որ լսեր եմ թէ դուն ըսիր՝ «Ան որ ինծի կու գայ , դուրս չեմ հաներ անիկայ' : (Յովհ . զ . 37 :) Ո՛վ Խաղաղութեան Իշխան , ով փառաց Թագաւոր . դատապարտեալ թշուառ մեղաւոր մըն եմ ես . իմ հոգիս կործանելի , և դատապարտեալ եմ յաւիտեանս , եթէ չօգնես ինծի ու չփրկես զիս : Ա՛ռ Հօրդ և քուկին օ֊րէնքդ կատրեցի . վասն զի Դուն ու Ան մէկ էք' : (Յովհ . ժ . 30 :) Երժանի եմ բարկութեան ու դատապարտութեան . և մինչև անգամ աս րո֊պէիս յաւիտենական կործանման վճռոյ տակ եմ , մէկ կործանման մը՝ որ բոլոր քեզի գէմ ըրած նա֊

խատինքներուս կը մեծնայ ։ ով արիւնով շաղա-
խած Յառն Աստուծոյ ։ Վասն որոյ չեմ կրնար
և չպիտի թագուցանեմ քու առջեդ ։ թէ քեզի
դէմ անիրաւութիւն ըրի ։ սաստիկ անարգութեամբ
և ապերախտութեամբ քեզի դէմ անիրաւութիւն
ըրի՝ քեզի իբրև Փրկիչ և իբրև Տէր ։ Բայց հիմա
պատրաստ եմ քեզի խոնարհելու ։ և իմ խեղճ
դողացող հոգիս բերի քու ձեռքդ աւանդելու ։ եթէ
հաճիս ընդունիլ անիկայ ։ և եթէ չընդունիս՝ անիկայ
պիտի կորսուի ։ Ով Տէր՝ ահա քու ոտքիդ տակը
կը կենամ ։ երկնցուր Քու ոսկի գաւազանդ որ
ապրիմ ։ (Դոն ։ դ ։ 11 ։) Թէև որ թագաւորին հա-
ճոյ կ'երևնայ ։ խնդիրքդուս իմ հոգիս ինձի տուր ։
(Դոն ։ է ։ 3 ։) Գանձ չունիմ՝ որով ծախու
առնեմ անիկայ ։ անանկ բան մը չունիմ որ անոր
համար տամ քեզի ։ բայց եթէ ատ քու կարեկից
սիրտդ՝ երկինքին տակը եղող յոյժ թշուառ արա-
բածներէն մէկը փրկելով հաճութիւն կը զգայ ։ ան
հաճութիւնը ահա հոս կրնաս գտնել ։ Ով Տէր ։
յիմարութեամբ ջանացի իմ փրկիչս ես ըլլալու ։
բայց չյաջողեր ։ Գիտեմ որ աս ջանքը ունայն է ։
և անոր համար մեկդի կը ձգեմ անիկայ ու քեզի
կը նայիմ ։ Ով ամէնօրհնեալ Յիսուս ։ քու
վրադ կը յանկամ իմ խարխափ ձգել ։ որ ապա-
հով ու հաստատ ես ։ Քու վրադ կ'ուզեմ իմ
յաւիտենական յոյսերս կանգնել ։ իբր մի միայն
ապահով հիմն ։ Քու սորվեցուցածներուդ կ'ու-
զեմ հնազանդիլ ։ ով Տէրոջը անսխալ Վարդա-
բետ ։ թէ և քու վարդապետութիւններդ շատ խորին
ալ ըլլան ։ բաւական է ինձի որ դուն զրուցեցիր
անոնք ։ Քու քաւութեանդ՝ հնազանդութեանդ՝
և բարեխօսութեանդ կ'ապաւինիմ՝ ով սուրբ և
միշտ ընդունելի Քահանայապետ ։ Եւ քու կա-

առաքութեանդ կամաւոր և զուարթ հնազանդութիւն կ'ընեմ՝ ո՛վ բարձրեալ Վերագոյն Իշխան. ի նշան սիրոյ և յարգութեան՝ Որդին կը համբուրեմ՝. (Սաղ. ք. 12.) անոր ոտաց առջևի գեղմունը կը համբուրեմ: Կ'ընդունիմ քեզ՝ ո՛վ իմ Փրկիչս, և անպատմելի ուրախութեամբ սրտիս մէջն աթոռը քեզի կու տամ նստելու: Բազմի՛ հոն, և թագաւորէ՛ յաւիտեանս: Կուռաքին թշնամիներս՝ ո՛վ Տէր, քանզի անոնք քու թշնամիներդ են. և զիս քու հաւատարիմ ու նախանձաւոր ծառադ ըրէ. հաւատարիմ մինչև ի մահ և նախանձաւոր յաւիտեանս":

11. Սաանկ ըլլալու են քու սրտիդ խօսքերը Տէրոջը առջևը: Բայց յիշէ նաև թէ՝ բոլոր վարքդ ալ ասոնց համաձայն ըլլալու է: Հրմունքներուն անհնչան խօսքերը ունայն ծաղրաբանութիւն մըն է: Արիւն ամենէն սիրելի շարժումը, եթէ վաղանցիկ ու անարդիւն ըլլայ, Տէրոջը սեղանին վրայ խունկի տեղ յարդի ծուխ նուիրելու նման կ'ըլլայ: Ակռսիսի հեզութիւնով, այսպիսի սիրով, այսպիսի սրտանց ինքզինքդ նուիրելով և հոգիդ անոր յանձնելով՝ շատ անգամ քու անձդ Քրիստոսի առջևը տարած ես. և անատանը երբ մեկդի երթաս՝ անիկայ քու աչքիդ առջևը պահելով. մեկդի երթալու, և անոր միջոցովը Աստուծոյ ապրելու ես, "Աշմբարշտութիւնն ու աշխարհային ցանկութիւնները ուրանալով, և զգաստութիւնով՝ արդարութիւնով՝ ու աստուածպաշտութիւնով" ապրելով "աս ունայն ու խաբեբայ աշխարհիս մէջ": (Տիտ. բ. 12:) Ինծ հոգ պէտք է ունենաս քու սէրդ հնազանդութիւնով ցուցընել. կարելի եղածին չափ ինքզինքդ Յիսուսի բնութեանն ու կերպին յարմարցընելով, որուն դուն կը հաւատաս: Քու

կենացդ մեծ նպատակը ընելու ես Քրիստոսի կեն-
դանի մեկ պատկերը ըլլալ, որ ասկէ աւելի ազնիւ
նպատակ մը չես կրնար ունենալ՝ անանկ որ պա-
րագաներուդ ներածին չափ, մինչեւ անգամ անոնք
որ անոր վրայովը քիչ լաւ կամ կարդացած են,
քեզի նայելով մեկ չափով մը տեսնեն եւ դիտնան
թէ Յիսուսի անցուցած կեանքը ինչ տեսակ կեանք
մըն էր: Ու ասիկայ ըլլալու է քու մշտատեւ հոգդ
եւ քու տիրող բնաւորութիւնդ, որքան որ կ'ապ-
րիս: Ընոր համէն երթալու ես ուր որ քեզ տանի.
խաչդ ուսիդ վրայ բեռցած երթալու ես, երբոր
անիկայ պատուիրէ քեզի "Խաչդ առնել". (Մաթ.
ժզ. 24.) եւ այսպէս հաւատարիմ եղիր մինչեւ ի
մահ, յուսալով "Կենաց պսակը" առնել: (Յայտ.
բ. 10:)

12. Ասիկայ է՝ որքան որ կարող եղիր եմ Ս-
տուծոյ խօսքէն սորվիլ, ապահովութեան եւ փառքի
տանող ճամբան. ամենէն ապահով եւ մի միայն
ճամբան, որ կրնաս բռնել: Ասիկայ ան ճամբան
է, որ Քրիստոսի ամէն հաւատարիմ պաշտօնեան
կոխած է ու կը կոխէ. եւ ան ճամբան՝ որուն ա-
նիկայ ուրիշներն ալ առաջնորդելու է, ինչպէս որ
ինքը կ'ուզէ իր հոգւոյն փրկութիւնը: Չենք
կրնար եւ չենք ուզեր ոչ մեզի եւ ոչ մեր սիրելի
բարեկամներուն համար փոփոխութիւն մը ընել
աս բանիս մէջ: Որքան որ մեր դատումը կը սոր-
վեցընէ՝ ասիկայ ան ճամբան է որ միայն անով
ամենօրհնեալ Աստուծոյ կը վայելէ՝ իր ապստամբ
ծառաները փրկել: Ու աս պատճառաւ՝ ով ըն-
թերցող, կ'աղաչեմ եւ կ'աղերսեմ քեզի սրտի մտօք
որ քննես անիկայ. և թող քու խղճմտանքդ պա-
տասխան տայ որպէս թէ Աստուծոյ առջեւը, թէ
յաժմ՝ էս անոր հաւնիլ թէ չէ: Բայց գիտցիր

որ անիկայ մերժելը քու յաւիտենական մահդ է : Այսպէս՝ ինչպէս որ «Ընկէր ի զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքին տակը մարդուս տրուած , որ անով կարող ըլլանք փրկուիլ» , (Գործ . դ . 12 ,) բայց միայն աս Նազովրեցի Յիսուսին անունը , անանկ ալ չկայ մէկ ուրիշ կերպ մը ասկէ ի զատ որ անով Յիսուս մեզ փրկելու հաճի :

Մեղաւորը կը հրաւիրէ փրկուելուն աս ճամբան քանելը վերով :

«Խորհէ՛ ով իմ հոգիս , ի՛նչ պատասխան պիտի տաս աս առաջարկութիւններուն : Ընդունելի եթէ աս ապականեալ և անարգ սրտիս առաջին ղրուցածը ըսելու ըլլամ , աս պիտի ըլլայ պատասխանս . «Պինետ է աս խօսքը . ոմն կրնայ ապրիլ մինչ ընել» : (Յովհ . ը . 61 :) Ի՞նչ : Ես յապէս խոնարհիլ , այսպէս ընկճիլ , այսպէս նուաճիլ : Ես յիսպիսի լուծ մը առնել վրաս , և ոչքան որ ապրիմ անիկայ կրել : Ամէն սիրելի ցանկութիւն մէկդի ձգել , թէ և աչ աչքի պէս ինձի սիրելի , և ըստ եւութեան աչ ձեռքի պէս հարկաւոր : Ո՛չ միայն կեանքս՝ այլ սիրտս ալ հնազանդցնել ուրիշի մը հրամանին և կրթութեանը : Մէկ տէր մը ունենալ սրտիս մէջ , և այնպիսի տէր մը որ իմ սիրելի կիրքերէս շատը պիտի սանձահարէ , և անոնք բոլորովին ուրիշ ձամբու պիտի դարձնէ . մէկ տէր մը՝ որ իր պատուէրներուն գործադրութեան օրինակը ցուցուց խաչը առնելով և այնպէս զանոնք կատարելով : Ստուածապաշտութեան և զգաստութեան , արդարութեան և ճշմարտութեան խիստ կանոններուն հետեւիլ . անոնցմէ ամենաչին չխոտորելով ինչ և իցէ պարա-

գայի մը մէջ՝ թէ մեծ և թէ փոքր, ինչ և իցէ փորձուածի մը տակ, ինչ և իցէ օգուտի մը համար, կամ թէ մեծ դժուարութենէ կամ չարիքէ մը փախչելու համար ալ ըլլայ, ոչ միայն անգամ եթէ կեանքը պաշտպանելու համար ալ ըլլայ, այլ՝ Աստուածամարդութեան յաւուրկ կոչումովը, այնպէս գործել՝ որպէս թէ Ինք իմ անձս առէր՝: (Գործ. Ժէ. 26:) Տէր՝ խիստ է այս բանը մարմինին ու արիւնին, և սակայն կ՚իմանամ և կը զգամ թէ ասկէ աւելի խիստ պահանջմունք մը կայ:

"Ես ամէն նախազգուշութիւններով, այս ամէն զգուշութիւններով բնութեանս հպարտութիւնը մէկ ներքին աղբիւր մը պիտի գտնար հաճութեան, եթէ միայն կարենայի ներսիդիս խորհիլ թէ ես եղայ իմ փրկիչս, թէ իմ խնայասութիւնս ու իմ խորհուրդս կոտրտից թշնամիին կապերն ու շղթաները, և թէ ես իմ գանձերէս տուի ան գինը՝ որով իմ փրկութիւնս ծախու առնուեցաւ: Բայց պէտք է որ ուրիշն մը առջևը կենամ յանցաւոր և դատապարտեալ, տկար և անօգնական: Ու պէտք է որ, ասանկով պարտաւորութիւնը բազմապատկուի իմ վրաս, և մեկալ կողմանէ Արիջ նորդն ալ առնէ իր փառքը: Պէտք է որ խաչին երթամ իմ փրկութեանս համար, և իմ փառքս անոր վատ անունէն փնտռեմ: Պէտք է որ ամենեւին արդարութիւն ունիմ ըսելու բան մը չունայքովս, և աս նկատմամբ ամենամոլի մարդոց հետ հաւասար ըլլամ, դատաստանի առեանին մէջ ամենէն եղեռնագործներուն մէջ կայնիմ՝ անոնց հետ յանցաւոր եմ ըսելով, և ազատութիւն փնտռեմ ընդհակառակն այն նոյն գործքովը՝ որով անոնք ազատեցան:

«Ձեմ համարձակիր խորհրդով աս կերպը անպատշաճ է ըսել : Խղճմտանքս կը վկայէ թէ մեղք գործած եմ, և չեմ կրնար արդարանալ Աստուծոյ առջեւը իբր անմեղ և հնազանդ ծառայ : Խղճմտանքս կ'ըսէ ինծի՝ թէ բոլոր աս խոնարհեցուցիչ պարագաները կը յարմարին, թէ ազէկ է որ յաղթահարեալ յանցաւոր մը իր ծունկերուն վրայ դայ, թէ մէկ գերեալ ապստամբ մը իր ապստամբութեան զէնքերը տայ, և իր իշխանին առջեւը խոնարհի, եթէ կեանքը վաստկիլ կ'ուզէ : Այս՝ բանականութիւնս խղճմտանքիս հետ մէկտեղ կ'ըսէ թէ՝ եթէ երբէք փրկուիլ ըլլայ ինծի, յարմար է և հարկաւոր է որ մեղքը սիրելէն և անոր իշխանութենէն փրկուիմ, ինչպէս որ անոր դատապարտութենէն ալ . և թէ՝ եթէ յաւիտենական մահուան արժանի ըլլալս հաբը՝ Աստուծոյ մեծ ողորմութիւնը ինծի նոր կեանք մը կու տայ, շատ կը վայելէ որ «Քրիստոս Աստուծոյ պատրաստեմ որպէս թէ մեռելներէն յղջնցած» : (Հռոմ. Զ. 13 :) Այլ «Ես մէկ խղճալի մարդ մըն եմ . օրէնք մը կը տեսնեմ իմ անդամներուս մէջը՝ իմ մտքիս օրէնքին դէմ զէնք վերցուցած» , (Հռոմ. է. 23 , 24 ,) և որն որ բանականութեանս ու խղճմտանքիս կը հակառակի : Ո՞վ պիտի ազատէ զիս ան բանը ընելու , որն որ իմ հոգիիս մէջ կ'իմանամ թէ ամենէն պատշաճ է : Ո՛վ Տէր , նուաճէ իմ սիրտս , և թող ասանկ զօրաւոր կերպով մէկ կողմի չքաշուի , քանի որ մտքիս ազնուագոյն կարողութիւնները զէնքը ուրիշ ճամբու մը կ'ուզեն ուղղել : Յաղթէ ներսիդիս եղած ամէն անանկ սկզբունքները , որ ինծի ուրախութիւն ըլլայ այսպէս իմաստութեամբ կառավարուիլս ու

սանձուիլս : Ա՛նաւանդ նուաճէ հպարտութիւնս , ան տիրապետող ապականութիւնը՝ որ շատ անվայել է ինձի պէս աղքատացած և դատապարտուած արարածի մը , որպէս զի քու բացած փրկութեան ճամբադ սիրելի ըլլայ ինձի անոր խոնարհեցուցիչ ըլլալուն համեմատ : Հակամիտութիւն մը կը զգամ Սոդոմի մէջ տնտնալու , բայց ողորմած եղիր ինձի , և դուրս հանէ զիս անկէ՛ , (Ծննդ . Ժ . 16 ,) քու բոցավառ բարկութեանդ փոթորիկը վրաս գալէն՝ և փախչելու ճամբայ չգտնուելու առիճանին գալէս առաջ" :

ԻԼՈՒՄ Ժ.

Արուի մօտ ապիպո՜ն և Լախանձոտ կ'ըլլայ Դեղա՜որին՝ աս ճամբով փրկո՜ւելո՜ւ :

1 . *Շատ հեղ տեսեր եմ որ շատերը մինչև աս կէտս համոզուելր և մեծ տպաւորութիւններ ալ առած են , (եթէ կարելի է զօրաւոր երևոյթներէն դատել ,) ի վերայ այսր ամենայնի վերջը իրենց համոզումը անցեր ու տպաւորութիւնին մաշեր են : Ըրտաքին փորձանաւոր դէպքեր , որ միշտ կը միանան փրկութեան աս սուրբ և խոնարհեցուցիչ ձևին դէմ գեռ չսրբուած սրտին ունեցած դժկամակութեանը հետ , շատերուն կործանումն են զած են : Ու ասանկները "Ա՛ղքին խաբէութիւնովը՝ խստացած են" , (Եբր . Գ . 13 ,) ան աստիճան՝ մինչև կ'երևնան որ "Խղլորովին կորսուած են , և առանց բժշկութիւն գտնելու" : (Ղուկ . ԺԹ . 1 :) Ու անոր համար՝ ով ան մահ արարած ,*

որ հիմա աս խօսքերս կը կարդաս ՝ կ'աղաչեմ քեզի ՝ որ՝ քանի որ իրերը անանկ վիճակի մը մէջ են որ քիչ մը մէկ կամ միւս կողմին տեղի տալովդ բանդ շատ գէշ կամ շատ աղէկ պիտի ըլլայ ՝ քանի որ միտգ իր խորհուրդներովը կը տատանի ան փառաւոր Աւետարանը ընդունելու կամ մերժելու մէջտեղը ՝ որն որ անկեղծ սրտով հիմա քու առջեդ դրի ՝ մէյմալ ինծի մտադիր ունկնդրութիւն ըրէ՝ երբոր հիմա փաստաբանութիւն կ'ընեմ Աստուծոյ կողմէն ըսեմ ՝ կամ յաւէտ քու կողմէդ . և երբոր «Քրիստոսի կողմանէ դեսպանութիւն կ'ընեմ ՝ և իրրև թէ Աստուած կը բարեխօսէ ինծմով . կ'աղաչեմ քեզի Քրիստոսի կողմանէ ՝ հաշտուէ Աստուծոյ հետ» ՝ (ի Կոր• ե . 20 ՝) և այսքան արթնութիւններէն ու հարցափորձներէն ետքը՝ Աստուծոյ քու վրադ ունեցած գորովալից խորհուրդը մի՛ մերժեր յիմարութեամբ ՝ որ ետքը անշուշտ թշուառ յաւիտենական մը ցաւալից գործքը կ'ըլլայ քեզի համար կիմարութեան մը վրայ ողբալը :

2 . Յիրաւի մէկը պիտի սեպէ թէ հոս թախանձանաց կարօտութիւն չկայ : Պիտի սեպէ թէ երբոր կորսուող մեղաւորներուն կը զրուցուի թէ բարկացեալ Աստուածը պատրաստ է հաշտուելու ՝ թէ կատարեալ թողութիւն կը գնէ անոնց առջեը բոլոր իրենց մեծամեծ մեղքերուն համար ՝ այո՛ երբ կ'ըսուի թէ պատրաստ է անոնք հիմա ընդունիլ իր ընտանիքին մէջ ՝ որ վերջապէս կարենայ ընդունիլ զանոնք իր երկնային ներկայութեանը մէջ . անոնք ամէնն ալ անմիջապէս պէտք է որ ամէնայն պատրաստութեամբ և հաճութեամբ ընդունին այսպիսի պատգամ մը ՝ և անոր ողբը իյնան զարմացման՝ երախտագիտութեան՝ և ուրախութեան

անբաբբառ նշաններով : Բայց աւա՛ղ , շատ ու-
րիշ կերպ կը գտնենք բանը : Հաստերը կը տես-
նենք որ բոլորովին անշարժ կը կենան . և շատերուն
վրայ ալ որ տպաւորութիւնները կ'ըլլան՝ տկար ու
վաղանցիկ են : Որպէս զի չըլլայ թէ քեզի ալ
այսպէս ըլլայ՝ ահ ընթերցող , քեզի կը տրիպեմ
որ ընդունիս սա պատգամը որն որ ինծի յանձ-
նուած է . կ'աղաչեմ քեզի Հաստուէ Աստուծոյ
հետ , և ընդունէ՛ Թողութիւնն ու փրկութիւնը ան
ձամբով՝ որով ասանկ ձրի քու առջեդ կը դրուի :

3 . Կ'աղաչեմ քեզի ան Աստուծոյն մեծու-
թեամբը՝ որուն անունովը կու գամ . որուն ձայնը
կը լեցնէ բոլոր երկինքը յարգութեամբ և հնա-
զանդութեամբ : Ընդհակայ պարապ տեղը չխօսիր
հրեշտակաց լեզուներուն . բայց՝ եթէ ան օրհնեալ
հոգիներուն մէջ վէճ մը ըլլալ կարելի ըլլայ , սա
բանին համար կ'ըլլայ՝ թէ ահ առաջ պիտի կա-
տարէ անոր հրամանը : Ո՛հ , թող պարապ տեղը
չխօսի Թշուառ մահկանացուի մը : Կ'աղաչեմ քեզի
անոր բարկութեան երկիւղովը , որ կրնար
խօսիլ քեզի որոտմունքով , որ կրնար՝ իր կամքին
մէկ հատիկ գործքովը քու սա անհատատ կեանքդ
կտրել ու քեզ դժոխք խրկել : Կ'աղաչեմ քեզի
իր ողորմութիւններովը՝ իր քաղցր ողորմութիւն-
ներովը , իր կարեկցութեան աղբիւրովը , որ տա-
կաւին քու վրադ կը մրմնջէ , ինչպէս որ ծնողք մը
աղեքները իր «Սիրելի որդեակս» վրա . , իր քաղցր
փափուկ որդեակ վրայ , որ՝ անոր առջև ապերախտ
ապստամբութիւնը իրր մոռնալով , «շարունակ
զանիկայ կը յիշէ»: (Երէմ . լ՝ . 20 :) Կ'աղաչեմ
քեզի բոլոր իր Հայրական բարութիւնովը , որ
չբռնադատիս զենքը՝ որպէս զի քաղցր Օծնողի մը
բնութիւնը ձգելով անհաւատ Դատաւորի բնութիւնը

ձեռք առնէ ՝ անանկ որ՝ ինչպէս ինքը կը սպառնայ անոնց որոնք ինքըատեն մը իր որդիներին ու աղջիկները կոչեր էր ՝ «Ընող բարկութենէն կրակ վառի ՝ որ դժոխքին մինչև ներքին աեղուանքը այրէ» : (Բ Օրէ . ւբ . 19 ՝ 22 :)

4 . Կ'աղաչեմ քեզի նաև քու մեռնող փրկչիդ անուանովն ու սիրովը : Կ'աղաչեմ քեզի անոր մարդեղութեան բոլոր խոնարհութիւններովը ՝ ան աղքատութիւնովը որն որ կամաւ յանձն առաւ ՝ «Որ դուն Հարստանաս» յաւիտենական գանձերով . (Բ Կորն . բ . 9 .) ան ամէն բարեշնորհ հրաւերներովը որոնք ինքը ըրաւ ՝ որոնք տակաւին կը հնչեն իր խօսքին մէջ ՝ և տակաւին իր սրտին ջերմութեամբ եղելով «Ողջոյն կամ խորխոխ կաթած մեղքէն անուշ են»: (Առակ . ժբ . 10 :) Կ'աղաչեմ քեզի իր զօրութեան և աքանչելացը բոլոր փառաւոր գործերովը ՝ որոնք սիրոյ գործքեր ալ էին : Կ'աղաչեմ քեզի ամենասիրելի Ընձին և ամենէն ազնիւ բարեկամին յիշատակութեամբը : Կ'աղաչեմ քեզի անոր քաշածներուն յիշատակութեամբը ՝ և բռնածներուն ու ըրածներուն յիշատակութեամբը . ան մահուան տագնապովը որ պարտեզին մէջ քաշեց՝ երբոր իր մարմինը «Ըրեան կաթիլներով» ծածկուած էր : (Ղուկ . իբ . 44 :) Կ'աղաչեմ քեզի ան ամէն վշտագին տառապանօքը որ զգաց ՝ երբոր իր ամենասիրելի բարեկամները «Թողուցին անիկայ ու փախան» ՝ (Առակ . իշ . 56 ՝) և իր արիւնախանձ թշնամիները քաշքշեցին տարին անիկայ՝ ամենացած գերիի և ամենամեղ եղեռնագործի մը պէս : Կ'աղաչեմ քեզի ան հարուածներուն ու ջախջախուած անգամներուն ցաւերովը . ան զարկուածներուն ու խարազանի ծեծերովը ՝ որոնք աս վշտացեալ Ծայրագոյն Իշ-

*խանը քաշից երբոր անոնց ապստամբ ձեռքն էր . և թուքնելուն ամօթովը , որմէ չծածկից ան բա- րերար և պատկառելի դէմքը : (Յոայ . Ծ . 6 :) Կ'աղաչեմ քեզի ան կարմիր վերարկուովը՝ եղէգովը՝ և փուշերէ թագովը՝ որոնք աս փառաց թագաւորը Հագաւ որ մեզ երկնից իշխաններուն Հետ նատ- ցընէ : (Առղ . Ճժդ . 8 :) Կ'աղաչեմ քեզի «Խաչին" ծանրաբեռնութեամբը , որուն տակը Հնծելով վաս- տակեցաւ՝ և նուաղեցաւ «Գողգոթայի" տխուր Ճամբուն մէջ , (ՅովՀ . ժթ . 17 ,) որպէս զի մեզ ազատէ մեր մեղացը բեռէն : Կ'աղաչեմ քեզի ան անգութ գամերուն յիշատակովը , որ իր սուրբ ձեռացին ու ոտուըներուն երակներն ու ջնջերքը , ջղերն ու ձգանքը ծակեցին . և ան անպարտելի և յաղթող բարութիւնովը՝ որ մինչեւ երկաթը իր մարմինը կը ծակէր՝ «Հայր՝ թողութիւն տուր ա- տոնց . ինչու որ չեն գիտեր ինչ կ'ընեն" դոչել տուաւ : (Ղ–ւկ . իե . 34 :) Կ'աղաչեմ քեզի ան անպատմելի տագնապովը որ քաշից երբոր խաչը կլաւ , և Հոն ցաւալի կերպով վեց ժամ տարա- ձեցաւ՝ որպէս թէ ձգտարան կոչուած տանջանարանի մը վրայ , որ սիրտդ բանաս ուշադրութիւնները դրաւող ան մեծ ազգեցութիւններուն՝ որոնք «Հա- առիրը անոր քաշած" են : (ՅովՀ . ժբ . 32 :) Կ'ա- ղաչեմ քեզի ան ամէն նախատինքովն ու ծաղրերովը՝ որոնք «Փառաց Տէրը քաշից Հոն" , (Մատ . իէ . 29—44 ,) և ան սաստիկ ծարաւութիւնովը՝ որ դժուարաւ կրնար «Կացախէն" սփոփում մը առ- նել . (ՅովՀ . ժթ . 28 , 29 .) ան ցաւագին և զարմանալի աղաղակովը՝ որ Հօրը Աիածնին բեր- նէն լսուեցաւ թէ «Աստուած իմ Աստուած իմ , զիս ինչու թողուցիր" : (Մատ . իէ . 46 :) Կ'ա- ղաչեմ քեզի ան յնորհքովը՝ որ Հնազանդեցուց և

թողութիւն տուաւ «Պահանջող չարագործի մը» · (Ղ–Ա · իգ · 42 , 43 ·) մեղաւորներուն և քու վրադ ունեցած ան կարեկցութիւնովը՝ որ կը դրդեր իր սրտին մէջ ողբալ ժամանակ որ Հան կենսական չարժումը կը տեւէր , և որն որ հոգն ալ չվերջացաւ՝ երբ «Պետրոս ծռելով բսաւ թէ՝ Ումէն բան կատարուեցաւ , ու Հոգին աւանդեց» : (Յովհ · ժթ · 30 ։) Կ'աղաչեմ քեզի ան յարութեանը յաղթութիւններովը , որով «Հանդերձ զօրութեամբ Որդի Աստուծոյ յայտնուեցաւ» · սրբութեան Հոգիովը որ ան յարութիւնը կատարելու համար գործեց · (Հռովմ · ա · 5 ·) ան շնորհալից քաղցրութեամբը՝ որով բոլոր ան յաղթութիւնները խառնեց , երբոր իրեն այնչափ տարաբախտութիւն ցուցընող աշակերտներուն համար զոհացաւ անոր՝ որմէ եօթը դեւ Հաներ էր , «Գնա՛ բսէ եղբայրներուս , Ես կ'ելլեմ իմ Հօրս քովը ու ձեր Հօրը քովը , և իմ Աստուծոյս քովը ու ձեր Աստուծոյն քովը» : (Յովհ · ի · 17 ։) Կ'աղաչեմ քեզի ան խոնարհութեամբը՝ որով Յովհաննէս զբաղեցաւ՝ երբոր իր անհաւատութեամբը այնպիսի անտեղի խնդիրք մը ըսեր էր , «Ձեր մատերդ ու դիր Հոս , և նայէ իմ ձեռքերս , ու բեր քու ձեռքդ և խրէ իմ կողս , ու մի՛ ըլլար անհաւատ՝ այլ հաւատացեալ» : (Յովհ · ի · 27 ։) Կ'աղաչեմ քեզի իր ժողովուրդին վրայ ունեցած ան ազնիւ և հաւատարիմ խնամքովը , որն որ իր հետը փառաց սահմանութեան մէջ տարաւ , և որն որ «Իր Հոգին» Հոս խրկել տուաւ՝ ան հրաշագործ պարգեւներուն անչափ առատութեամբը , իր փրկարար բանին յառաջադիմութեան տարածութեանը համար : (Դործ · բ · 33 ։) Կ'աղաչեմ քեզի ան համակրութեան և զօրութեան ձայնովը՝ որով Սա–

ուղին «Աւա՛ղ Աւա՛ղ՝ իս ինչո՛ւ կը հալածես» ըսաւ , երբոր անիկայ իր եկեղեցիին վնաս կը հասցընէր , (Դործ . ԻԲ . 4 ։) ան ազնիւ բարու- թիւնովը որով խնայեց ան գետինը ինկած թշնամիին՝ երբոր իր ոտքը ինկաւ դողալով , և զանիկայ այնպիսի բարձր աստիճանի մը հանեց որ «Երևելի առաքեալներէն բանով մը պակաս չդտնուեցաւ» : (Ը Կորն . ԺԲ . 11 ։) Կ'աղաչեմ քեզի ան ամէն բաներուն յիշատակութեամբը՝ որ Քրիստոս մինչև հիմա ըրած է իր ժողովուրդին համար , և ան ա- մէն բաներուն ակնկալութեամբը որ ասկէ ետև ալ պիտի ընէ անոնց համար : Կ'աղաչեմ քեզի իր ընորհաց գաւազանովը , և միանգամայն իր արդա- րութեանը ան սուրովը՝ որով բոլոր իր անուղղայ «թշնամիները» պիտի «մեռցուին իր առջեւը» , (Ղուկ . ԺԹ . 20 ։) որ աս ծանրագին վայրկեան- ներուն հետ չվատնաս և բանի տեղ չդնելով պարապ անցընես՝ քանի որ իր Հոգին այս կերպով կը շնչէ քու վրադ . որ չկորսնցընես մէկ պատեհութիւն մը՝ որն որ կրնայ ըլլալ որ բնաւ չդառնայ նորէն , և որուն արդիւնաւոր կերպով ի գործ ածելէն կախում ունի քու յաւիտենականութիւնդ :

5 . Կ'աղաչեմ քեզի կարեկցութեան ամէն ա- ղերսներովը՝ որ պարտական ես Քրիստոսի հաւա- տարիմ պաշտօնեաներուն , որոնք կ'ուսանին և կ'աշխատին , կը քարոզեն ու կ'աղօթեն , ժամա- նակնին կ'անցընեն , ուժերնին կը հատցընեն , և շատ հաւանականաբար կեանքերնին կը կարճեցընեն քու հոգւոյդ և քու հոգւոյդ պես հոգիներուն փրկութեանը համար : Կ'աղաչեմ քեզի ան սիրովը՝ որով բոլոր մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը անկեղ- ծութեամբ սիրողները կը ցանկան քեզ անոր գար- ձած տեսնել : Կ'աղաչեմ քեզի կենդանիներուն բա-

բնկամութեամբը և մեռեալներուն յիշատակութիւնովը ; իրենց օրերը պարապ տեղը անցընող և իրենց մեղքերուն մէջ կորսուողներուն կործանումովը ; և Աւետարանը ընդունողներուն ու անով փրկուողներուն երջանկութիւնովը : Կ'աղաչեմ քեզի ան երեւելի "Օրուան" մեծ ակնկալութեամբը , "որ առնեն մեր Տէր Յիսուսը երկինքէն պիտի յայտնուի" . (Ի Թես . ա . 7 .) "Հայ քայլուող աշխարհին ահերովը" . (Ի Պէտ . գ . 10 .) "Հրեշտակապետին փողին ձայնովը" . (ա Թես . դ . 16 .) և ան անհնապէս առաւել ահաւոր վճռոյն ձայնովը , թէ "Գնացէք իմ ի՛ն օրս օրհնածներդ" , և "Անէկդի գացէք ինծմէ անիծեալներ" , որով ան մեծ ու ահաւոր հանդէսը պիտի վերջանայ : (Մատթ . իե . 34 , 41 :)

6 . Կ'աղաչեմ քեզի վերջապէս քու պատուական և անմահ հոգիովդ . մահուան անկողնին կամ յանկարծ աներեւոյթ վճռակի մէջ փոխուելու պատրաստութիւնովը , և միխթարութեան մէկ կայծ մը զգալովդ քու հեռացող հոգւոյդ մէջ , երբոր մարմինդ ու սիրտդ կը նուաղին : Կ'աղաչեմ քեզի Քրիստոսի ատենին առջեւը անձամբ երեւնալովդ , (վասն զի անձամբ երեւալ մը պիտի լլայ՝ մինչեւ անդամ անոնց որ հիմա աթոռներու վրայ կը նստին ,) երանելիներուն բոլոր խնդութիւնները ու դասապարտեալներուն բոլոր ցաւերովը , որոնցմէ կամ մէկը կամ միւսը քու յաւիտենական բաժինդ պիտի ըլլայ : Սիրով կ'աղաչեմ և կ'աղերսեմ քեզի աս ամէն խորհրդածութիւններուն ուժովը մէկտեղ , (որովհետեւ պատասխան պիտի տաս ինծի ,) որ կարելի է ան օրը քեզի դէմ վկայութիւն տալու կանչուիմ , (և որ անպատմելի կերպով աւելի մեծ բան է ,) որովհետեւ պա-

տասխան պիտի տաս խղճմտանքիդ ։ որովհետև պատասխան պիտի տաս յաւիտենական Դատաւորիդ ։ որ աս խորհուրդները՝ աս մտածութիւնները՝ և աս հոգերը մէկդի չնետուս ։ մինչև որ բանը բարեբաղդ վախճանի մը բերես ։ մինչև որ Քրիստոսը և անոր սահմանած փրկութեան ճամբան վճռաբար ընտրես ։ և մինչև որ բոլոր սրտով ընդունիդ Աստուծոյ նուիրես յաւիտենական ուխտին կապերովը ։

7 ։ Եւ ահա այսպէս բանը քու առջեդ և Տէրոջը առջեը կը ձգեմ ։ Վեզի ըսի իմ պատգամաւորութիւնս ։ իմ դեսպանութիւնս կատարեցի ։ Աստցմէ աւելի զօրաւոր փաստեր չեմ կրնար բանեցընել ։ աստցմէ աւելի սիրուն և աւելի ահաւոր խորհրդածութիւններ չեմ կրնար ազդել ։ Վասն որոյ ընտրէ՝ թէ քուրձ հագած պիտի երթաս անոր ոտքը ընկնալու՝ որ հիմա քեզի կը խրկէ աս խաղաղութեան և թողութեան արդար ու հնոր-հալի պայմանները ։ կամ թէ մէկդի պիտի ձգես մինչև որ սուրը ձեռքը երևնայ հաշիւ տեսնելու քեզի հետ՝ մատնութիւններուդ ու յանցանքներուդ համար ։ և անոնց վրայ աս իմ դեսպանութիւնս ալ զանց ընելուդ համար ։ Ես ազէկ կողմը կը յուսամ ։ և չեմ կրնար հաւատալ թէ աս սիրոյ աշխատութիւնս այնքան անյաջող պիտի ըլլայ՝ որ մէկ հոգի մը Քրիստոսի ոտքը չբերէ սրտանց հնազանդութենէդ և խոնարհ հաւատքով ։ Վասն որոյ "Ձեր հնար խօսքեր առէք ու Տէրոջը դարձէք" ։ (Ովս ։ ժդ ։ 2 ։) և ահ թէ ան բաները որ ասկե ետքը պիտի խօսիմ, դուն արդեամբ անուք իբրաքանչիւր ընթերցողին բուն խօսքերն ըլլային ։

Մեղա՝որը կը պնդեմ առ ապաշխարութեան ։ Եւ Աբիթոփոսով եղած փրկութիւնը ընդունելը կը յայտնէ ։

«Ո՛վ ամենօրհնեալ Աստուած ։ բաւական է . չատ է ։ Ընդունայն հարկ չէ այսքան զանազան փաստեր ։ այսքան համոզմանց թախանձանքներ՝ դիս երջանիկ ընել ջանալու ։ թողութիւն՝ կեանք՝ յաւիտենական փառք ընդունիլ ստիպելու ։ Ո՛վ կարկինէ Փրկիչ ։ հոգիս հնազանդած է . անանկ որ կը յուսամ թէ քու նեղութեանդ խօսքերը իմ գղջմանս խօսքերը եղան ։ եւ կրնամ ըսել թէ՝ «Աիրտս մոմի պէս եղաւ ։ հալեցաւ փորիս մէջ» ։ (Սաղմ . խ . 14 ։)

«Ո՛վ բարեշնորհ Փրկիչ ։ արդէն շատ երկար ժամանակ քեզ ձգած եմ ։ Շատ անգամ քեզ վշտացուցած եմ . իմ յանցանքովս ու անզգուշութեանս քեզ նորէն խաչը հանած եմ ։ իբր թէ հաճութիւն մը կրզգայի քեզ «Խայտառակելով» ։ (Եբր . Ձ . 6 ։) Բայց սիրտս հիմա քու առջեդ կը խոնարհի խոնարհ եւ անկեղծ հնազանդութիւնով ։ Կը փափաքիմ որ ուրիշ խօսք մը չընեմ առջեդ բայց միայն ա՛ս ։ թէ բոլորովին քուկդ ըլլամ ։ Զուարթութեամբ կը՛ներկայանամ քու առջեդ անգիր տախտակով ։ աղաչելով որ քու կամքդ ինչ ըլլալը գրես անոր վրայ ։ Սորվեցո՛ւր ինծի՝ ով Տէր ։ ինչ որ կ՛ուզես որ ես ընեմ . վասն զի կը ցանկամ որ սորվիմ համաբա ։ եւ սորվիմ որ կատարեմ անիկայ ։ Եթէ իմ տկար զօրութիւններուս կարողութենէն վեր ըլլայ ։ կը յուսամ որ դուն ինծի աւելի զօրութիւն պիտի տաս . և ան զօրութիւնովը քեզի պիտի ծառայեմ ։ Ո՛վ՝ ընդունէ ան հոգիս որ դուն յօժարեցուցիր

անիկայ՝ քուկինդ ըլլալու ։

«Ես ևս՝ ոմ՛ ամենօրհնեալ Յիսուս, ոչ ևս հարկաւոր է որ աղաչես և աղերսես ինձի ։ Թոյլտուութիւն ըրէ ինձի յաւէտ՝ որ ես քեզի խօսիմ կորսուաղ մեղաւորի մը բոլոր թախանձանքներովը, որ վերջապէս կը տեսնէ և կը գիտնայ թէ Ուրիշ մէկով մը փրկութիւն չկայ՝ ։ (Գործ ։ դ ։ 12 ։) Թող տուր ինձի հիմա Տէր, որ գամ և քու ոտքդ հլնամ՝ անօգնական դուրս ձգուած մէկու մը պէս, որ ուրիշ տեղ պատսպարան չունի, բայց միայն շնորհալի կարեկցութեանդ տակը՝ Ըրեան վրէժխնդիրներէն հալածուող՝, ու ապաստանի քաղաքին մէջ՝ անձկութեամբ ընդունելութիւն փնտռող մէկու մը պէս ։ (Յես ։ ի ։ 2, 3 ։)

«Ես Տէրոջը կը սպասեմ, իմ անձս կը սպասէ, ու քու խօսքիդ կը յուսամ՝ ։ (Սաղմ ։ ճԺ ։ 5,) Թէ դուն «Ձես բարութեամբ պիտի ընդունիս՝ ։ (Ովս ։ ժդ ։ 2 ։) Իմ անձս քու բարութեանդ կ՛ապաւինի և անիկայ կը յարգէ ։ Ըյսքան երկար ժամանակ ինձի ցուցուցած համբերութիւնդ կը յարգեմ ։ և ան շնորհքը՝ որ հիմա զիս սրտանց յօժար կ՛ընէ քուկդ ըլլալ, քուկդ ըլլալ բուն քու պայմաններովդ, քուկդ՝ ինչ և իցէ պայմաններովդ ։ Ո՛վ Տէր՝ աս խաբեբայ սիրտս քեզի գրաւէ ։ Ո՛վ Տէր՝ զիս այնպիսի անբակտելի կապերով քեզի հետ միացուր, որ մարմնոյ և աթեան հրապոյրներէն մէկը, խաբեբայ աշխարհին ունայնութիւններէն մէկը, և մեղսալից ընկերներու թախանձանքներէն մէկը չկրնայ քեզմէ ետ քաշել զիս ու նոր յանցանքի և կործանման մէջ ընկղմել ։ Ո՛վ Տէր՝ «Ձու ծառայիդ բարութեան համար երաշխաւոր եղիր՝, (Սաղմ ։ ճԺթ ։ 122,) որ ես քու վրադ՝ ու յաւիտենական կենաց վրայ

Հաստատ ըլլամ . մինչեւ որ վերջապէս ուրախալից եւ մշտատեւ փորձառութիւնով առաւել աղեկ դիտամ թէ ինչպէս կատարեալ Փրկիչ մըն ես դուն : Ամէն" :

ԿԻՐԱԿԻ ԺԱ

Յորդորական ճառ մը առնոց՝ որ վէճ ունէր Հռոմէացւոց Եւթոպրանին Նոպատականին հետ :

1. Առաքհութեամբ կը յուսամ թէ նախընթաց գլուխները թմրած և անզգայ մեղաւորներու արթնցնելուն միջոցը պիտի ըլլան՝ Աւետարանին փրկութեանը կարօտ ըլլալնին համոզելու , և սրտանց գանկայ ընդունիլ տալու : Բայց սակայն ինքզինքս այնքան չեմ կրնար պատրել՝ որ մինչեւ անգամ յուսամ թէ ասոնք գիրքը ձեռքերնին անցնողներուն ամենուն ալ ասանկ պիտի ըլլայ : "Աւաղ . ես իմ հայրերէս" , կամ իմ եղբայրներէս աւելի եմ" , (ե Թագ . ժԲ . 4) որոնք ամէն դարու մէջ իրենց գանգատը կ'ընէին շատերուն համար թէ "Ամէն օր ձեռքերնին երկնցուցին ան մեկ չընդող և դիմադարձ ժողովուրդին վրայ" : (Հռոմ . Ժ . 21 :) Թերևս այսպիսի շատերը գտնուին իմ ընթերցողներուս թուոյն մէջ . շատերը՝ որոնց վրայ ոչ ահ և ոչ ալ սիրոյ խորհրդածութիւնները մեկ խորին և մշտատև տպաւորութիւն մը պիտի ընէ . շատերը՝ որոնք ինչպէս որ մեր Տէրը փորձառութեամբ զգուցնց , "Երբոր փող կը չալենք անոնց , չեն խաղար . և երբոր ողբ կը կարդանք անոնց , չեն լար" : (Մատթ . ժա . 17 :)

թէ որ մինչև հիմա ըսածներս բանի տեղ չդնեն , անոնցմէ ուրիշ աւելի բան մը չեմ կրնար ըսել զանոնք համոզելու : Վասն որոյ հոս զատուելու ենք . աս գլուխն մէջ բաժնուելու եմ անոնցմէ . և ոչ թէ կարենալի այնպիսի կերպով մը ընել ասիկայ , որ զատուելու առնս իրենց կորուսեալ մեղաւոր ըլլալուն զգացումը հաստատած ըլլայի անոնց սրտին մէջ , որ (թէպէտ առ ժամանակ մը կը զատուիմ իրենցմէ և զիրենք նորէն նախընթաց գլուխները քննելու կը խրկիմ , որովհետև միայն անոնց մէջ հիմակուս հիմս առնչութիւն մը ունին) կարենան շուտով նորէն ինծի համնելու , և աս գլուխն մնացած մասին մէջ մէկ յարմարութիւն մը գտնելու , որ ամենէն հիմա չեն կրնար գտնել : Ժամբաղդ ա բարաձնեք , ձեզ կը ձգեմ ինչպէս որ բժիշկ մը իր սիրած հիւանդը կը ձգէ , և զանիկայ բոլորովին ձգելու վրայ է իրրև անբուժելի . կրկին և կրկին կը դառնայ , և նորէն կը քննէ զանազան նշանները՝ իմանալու թէ արդեօք անոնցմէ մէկ քանին միւս նեերէն աւելի յոյս կու տա՞ն , որ քաջալերութիւն առնէ նորէն գարման մատուցանելու :

2 . Ընանկ ալ նորէն անգամ մըն ալ կը գառնամ ձեզի : Դուք ձեր մէջը բաղձանք մը չէք գտներ Աւետարանն ընդունելու , Քրիստոսի երթալու , ինքզինքնիզ Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրելու , և Աստուածպաշտութիւնը ձեր կեանքին մեծ գործն ընելու : Հայց թէ որ ես չեմ կրնար համոզել ձեզ որ ասիկայ ընէք , նեբեցէք ինծի որ գոնէ պատասխան խնդրեմ ձեզմէ , կամ յաւէտ ձեր խղճմտանքին պատասխան տուէք : Ինչո՞ւ պիտի չընէք : Պատճառը կրօնքին մեծ սկզբունքներուն չհաւատալն է : Եթէ ասանկ է , իմ մինչև հիմա յառաջ բերած օրինակներս տարբեր է բանը , և

դարմանն ալ տարբեր ըլլալու է : Ամիկայ յարմար տեղ չէ անհատատութեան տարակոյսներուն հետ կռուելու : Բայց սակայն կը փափաքիմ անձկանօք ձեզի հարցընել թէ՝ մինչեւ ո՞ր կը հասնին աս տարակոյսները : Աստուածաբանին մէկ մասնաւոր վարդապետութիւնը կը գայլէին , որուն վրայ իմ փաստս կը գառնար , թէ բոլոր քրիստոնէական յայտնութեանը : Կամ թէ ևս առաւել անդի՞ն կ՚անցնին . և չէ թէ միայն յայտնեալին , այլ բնական կրօնքի՞ն ալ կը գայլէին . անանկ որ տարակոյս կ՚ունենաք թէ Աստուած՝ նախախնամութիւն և տպառնի վճռակ մը կայ արդեօք թէ չէ : Որով հետև ասոնք ամէնը տարբեր բաներ են , վասն որոյ հարկ է՝ և կարևոր զանոնք մէկզմէկէ որոշել . որ գիտնաք թէ ի՞նչ սկզբունքներու վրայ հաստատելու է՝ նրբոր ան բաները քննենք , որոնց վրայով գիտ տարակոյս ունիք : Բայց ի՞նչ որ ըլլան աս տարակուսանքները , ևս գարձեալ պիտի հարցընեմ թէ՝ որքան ատեն տևած են ասոնք , և ի՞նչ կերպ բանեցուցած էք զանոնք լուծելու որոշելու համար : Կը սեպէք թէ այսպիսի ծանր նիւթերու մէջ ներելի պիտի ըլլայ ձեզի մնոտի խաղալիքներով շարունակել , զանց ընելով ան բաներուն վկայութիւնը քննել , ու ետքը անոնց համաձայն չգործելուդ համար պատճառ բերէք իմացընելով թէ ան վկայութիւններովը գոհ չէք : Համահաւատութեան սկզբունքները ձեզ վտանգելու չե՞ն , որ եթէ աս բաները ճշմարիտ են , (ինչպէս որ անոնց վրայ տարակուսելուդ վրայով խօսած առենիդ կը խոստովանիք՝ թէ կարելի է որ են ,) անոնք կեանքին որ և իցէ գործքերէն՝ զգաստութեան և թէ զուարճութեան անհուն ատեն առաւել ծանրակշիռ են , որոնց պատճառաւ զանց կ՚ընէք զանոնք : Ուրեմն ինչպէ

համար կը կենաք անհոգ և անփոյթ չաթաթէ չա-
բաթ և ամիսէ ամիս ։ որ հաւանականաբար խղճ-
մտանքնիդ ալ կ'ըսէ ձեզի ասանկ բլլալը ։

3 ։ Դուցէ սխտի հարցընէք թէ «Ո՞նչ կերպ
կրնայինք բանեցընել այն տարակոյսները լուծելու
համար»։ Սիրելի դժուար խնդիր մը չէ ։ Էջքեր-
նիդ բացէք ։ խորհուրդի նստիցէք ։ խղճմտանքնիդ
թող խօսի ։ և յիրաւի կը հաւատամ որ եթէ
խղճմտանքնիդ տարապայման ատոհճանաւ մը խան-
ձուած չէ ։ համոզիչ գուշակութիւններ պիտի
գտնաք՝ թէ ընական թէ յայտնական կրօնքին ստու-
գութիւնը վրայ ։ նաև զղջումը՝ հաւատքը՝ և
արդարութիւնը ապառնի երանաւէտ կեանքը ստա-
նալու բացարձակապէս հարկաւոր բլլալուն վրայ ։
Եթէ ինչ և իցէ գիտութիւնն մը տէր էք ։ չէք
կրնար չգիտնալ թէ որ հեղինակները և ինչ գիր-
քերու մէջ պաշտպանած են աս երեւելի ճշմար-
տութիւնները ։ Եթէ չէք ։ գոնէ կրնաք անանկ
մարդիկ գտնել ։ որոնք ձեզի կրնան հասկցընել
քրիստոնէութեան գլխաւոր վկայութիւնները ։ և
անոր մաքի դէմ հանդիպած հակառակութիւն-
ներուն պատասխան տալ ։ Աւելին անմիջապէս
Աստուծոյ անունովը աս նիւթին վրայ մտմտալ
սկսնիք ։ Ու թէ որ աս բանիս ձեռք զարնէք ։ բո-
լորովին ուշադրութիւննիդ ասոր վրայ դարձու-
ցէք ։ և մէկ կողմանէ ասիկայ զանց ընելով ձեր
ժամանակը մի անցընէք չափաբերական գիտու-
թեամբ՝ բանաստեղծութեամբ՝ պատմութեամբ՝ ի-
րաւաբանութեամբ՝ կամ բժշկականութեամբ ։ որոնք
ասոր հետ բաղդատելով փետուրի պէս թեթեւ են ։
Ընանկ քննէք աս բանին ապացոյցը՝ որպէս թէ
կիանքերնիդ ասկէ կախում ունենար ։ վասն զի
կիանքէն շատ առաւել մէկ բան մը կախում ունի

անկէ : Գիտնանք թէ ինչ ատիճան համոզուած էք , և ինչու՛ համար անկէ առաւել չէք համոզուիր : Երկու կողմէն վկայութիւնները բաղդատեցէք : Ու ամենէն աւելի , Նոր Կտակարանին նպատակն ու հակամիտութիւնը քննեցէք : Տեսէք թէ ինչի պիտի առաջնորդէ ձեզ և ան ամէնը՝ որ սրտանց կ՚ընդունին զանիկայ , և ապա ըսէք՝ թէ աղէկ չէ անիկայ : Ու քննեցէք թէ իր ճշմարտութիւնը որքան բնական կերպով կապակցած է իր բարուքեանը հետ : Նոր հեղինակներուն բնաւորութիւնն ու հանգամանքները փնտռեցէք , որոնց կենդանի պատկերը , եթէ ներելի է ինձ այսպէս ըսել , տակաւին կը կենայ իրենց գրուածքներուն մէջ , և ապա հարցուցէք ձեր սրտին՝ թէ կրնա՞ք ասիկայ խաբէութիւն մը սեպել . ամբարիշտ՝ և անգութ խաբէութիւն մը . վասն զի անանկ եղած պիտի ըլլար , եթէ ամենէն խաբէութիւն մը ուներ . զՆոտուած ծաղր ընելու մէկ հնարք մը , մարդիկ կործանելու , մինչև անգամ ամենէն բարի մարդիկն ալ , այնպիսիները՝ որոնք կը յարգեն խղճմտանքը , և ամէն նեղութիւն կը քաշեն իրենց ճշմարտութիւն սեպած բաներնուն համար : Ա՛ս հարցո՛ւմը ըսէք ձեր սրտին , կրնա՞մ խղճմտանքով հաւատալ թէ անիկայ այսպիսի խաբէութիւն մըն է : Կրնա՞մ ա՛մենագէտ Նոտուծոյ նայիլ և ըսել , «Ո՛վ Տէր , դիտես որ քեզ յարգելուս և ճշմարտութիւնն ու առաքինութիւնը սիրելուս համար է՝ որ աս գիրքը և ասոր մէջ գրուած եղելութեան ճամբան կ՚առնեմ» :

4 . Հայց սակայն դժուարութիւններ կան աս ճամբուն մէջ : Ուրեմն ի՞նչ դժուարութիւններ : Կնաւ աս դժուարութիւնները չմաքրուելո՞ւն : Դադրէք քրիստոնէութեան կենդանի փաստերն

*ներուն ։ անոնց՝ որոնց կարողութիւնները՝ անկեղծութիւնը՝ աստուածապաշտութիւնը աղէկ գիտէք ։ եթէ ձեր առելութիւնը թող տայ որ ասանկ բան վրայ աղէկ համարմունք ունենաք ։ զուցէ ձեզ անոնց՝ ունեցած դժուարութիւններնիդ ։ մոլի ըրէք անոնց տուած բացատրութիւնները ։ կշռեցէք զանոնք զգուշութեամբ Աստուծոյ պատասխան տալու պարտական ըլլալնին գիտցողներու պէս ։ և քանի որ տարակոյսներնիդ կը մնան ։ ճշմարտութեան հաւէն գնացէք որքան որ ձեզ տանի ։ և զգոյշ եղէք որ չըլլայ թէ «Օձանիկայ անիրաւութեամբ բռնէք» ։ (Ղուկ. ա. 18։) Ասկէ աւելի անյարմար և անտեղի բան չըլլար՝ որ մէկ մարդ մը սրբանալու համար կսղձէ թէ համոզուած չէ Աւետարանին վկայութիւններուն ։ իբրև պատճառ մը իր կատարեալ քրիստոնեայ չըլլալուն ։ որ առն տրամաբանութեան ու միանգամայն խղճմտանքին գործածներուն դէմ կը գործէ ։ և մինչև անգամ հնթմանոսներուն դատապարտած մոլութիւններուն մէջ կ'անցընէ կեանքը ։ Ո՛վ տեարք ։ Քրիստոս այսպիսեաց համար որոշեց ։ և յոյժ իրաւացի և յոյժ իմաստուն կերպով ։ «Ընոնք չաբ կը գործեն ։ և անոր համար լոյսը կ'ատեն ։ և լոյսին դիմացը չեն գար ։ որ իրենց գործքերը չյանդիմանուին» ։ (Յովհ. գ. 20։) Բայց լոյս մը կայ որ անոնց գործքները յայտնի պիտի ընէ ու յանդիմանէ ։ օրուն դէմը գալ պիտի ատիպուին ։ և անոր ցաւալի քննութիւնը տանիլ ։

5 ։ Բայց սակայն եթէ որոշէք որ ալ քննութիւն չընէք աս նիւթին վրայով ։ թող տուէք զիս գոնէ սա բանը մտմտալով որ գլուխնուդ վրայ աւելի ծանր կործանում չդիպչէք ։ որ աղաչեմ ձեզի որ գոյշ ըլլաք թէ ինչպէս ինքզինքնիդ աւելի*

վտանգի ենթակայ կ'ընէք ան բանով՝ որ դուք ալ խոստովանելու էք թէ հարկաւոր չէ • ըսել կ'ուզեմ ուրիշները Աստուածային ճշմարտութեանը հաւատալէն ետ պահելու համար ըրած ջանքերնիդ : Թող տուէք անոնք՝ Աստուծոյ համար և ձեզի համար , ան բերկրութիւններուն և ան յոյսերուն մէջ , որ միայն քրիստոնէութիւնը կրնայ տալ • և մի՛ գործէք այնպէս՝ որպէս թէ ցանկայիք անհաւատի մը յանցանքին վրայ ան տանջապատիկ դատապարտութիւնը յաւելլել , որ անոնք որ ուրիշներուն հոգիները թիւրոյն ու կործանումն ի գաճ են՝ ակնկալելու են , եթէ ան Աստուածը՝ որուն այնքան յանդգնաբար հակառակած են , յայտնուի , (ինչպէս որ անշուշտ պիտի ըլլայ ,) իրենց ահաւոր մէկ մեծ ճշմարտութիւն մը ըլլալը :

6 • Եթէ հիմա չկրնամ յայտնել նպատակիս հաստնելու , (այս պատճառով որ բարձր հասկըցողութիւն մը ցուցընելու հպարտութիւնը՝ այսպիսի ընթերցող մը կը ստիպէ որ վերջին աստիճան չնայ Աստուածը անարգութեամբ ոտքի տակ առնելու ,) բայց սակայն պիտի արձակեմ զանիկայ սա մէկ առաջարկութեամբը , որն որ կը կարծեմ թէ բանին մեծութիւնը յոյժ արդարացընէ պիտի : Եթէ քրիստոնէութիւնը քններ լսնցուցեր ես , և որոշեր ես որ այնպէս ապրիս և այնպէս վարուիս որպէս թէ ստուգիւ սուտ ըլլար ան , ուրեմն նստէ և ատ որոշմանդ մէկ յիշատակագիրը ըրէ : Կրէ մէկ տեղ մը թէ ,

"Աչս ինչ տարուան այն ինչ օրը խորհրդածութեամբ որոշեցի՝ որ քրիստոնէութիւնը մերժելով պիտի ապրիմ ու մեռնիմ , և անիկայ տակնուվրայ ընելու համար ամէն կրցած բանս պիտի ընեմ : Աչս օրս որոշեցի Աստուածեցի Յիսուսին ոչ միայն ամէն

հնազանդութիւնը մերժել , և անկէ ամէն ակնկալութիւնը վերցնել , այլ նաև իմ կենացս գործքին մէկ մեծ մասը ընել՝ որքան որ կրնամ՝ ուրիշներուն մտացը մէջ անոր վրայ եղած բոլոր նախապաշարմունքը ջնջել , և իմ ամենէն զօրաւոր ջանքերս բանեցընել արամաբանութեամբ և ծաղրաբանութեամբ անոր կրօնքին յարգը իջեցնելու , և եթէ կարելի է՝ աշխարհիս մէջէն արմատախիլ ընելու : Հանդարտ և հաստատ կերպով կը խորհրդածեմ այն օրուանը համար՝ որ իր հետևողները կ'ըսեն թէ Պիտի երևի մեծութեամբ և ահով , իր թշնամացը դէմ սպառնացեալ վրէժը՝ ի գործ դնելու՝՝:

Կը համարձակիմ ասանկ գրել ու ստորագրել : Հաստատ կը հաւատամ որ շատ մարդիկ՝ որ Աստուածեան սեպուհ կ'ուզեն ու թիւերնին շատցընել կը ջանան , չպիտի գրեն : Ու եթէ դուն ալ չես համարձակիր ընել , ատ փոքր ինչ զգուշութիւնը ուստի՞ կը ծագի : Պատճառը յայտնի է : Խղճմտանքիդ մէջ մէկ գաղտնի երկիւղ մը կայ թէ կարելի է որ աս անարգեալ՝ հակառակութիւն կրող՝ և ծաղր ըլլուող Հետաորանը յետ ամենայնի ճշմարիտ ելլէ : Ու եթէ այսպիսի երկիւղ մը կայ , ուրեմն թող որ խղճմտանքն իր պաշտօնը կատարէ , և դատապարտէ քեզ քու ընթացքիդ ամբարիշտ յիմարութեանը համար , որ անիկայ ստոյգ և յայտնի ատութիւն մը համարելով գործեցիր : Թող որ ըսէ քեզի ընդարձակօրէն , թէ կարելի է որ ՝՝Աստուծոյ դէմ կռիւ ընող գտնուիս՝՝. (Գործ . Ե . 39 .) որ թէպէտ համարձակութեամբ Աստուծոյ ահուն դէմ կը խորհրդածես , բայց կարելի է որ անոր ձեռքն իյնաս . և ըսես անարգած վճիռդ որ՝ յաւիտենական Դատաւորին բերնէն լսելով , զանիկայ պիտի չկրնաս անարգել : Ու բոլոր ա-

նարգանքդ գիտնալով , սակայն և այնպէս նորէն պիտի կրկնեմ . կարելի է Թագաւորը քեզի պիտի ըսէ թէ՝ «Մէկդի գնա ինծմէ անհնազանդ յաւիտենական կրակին մէջը , որ պատրաստուած է Սատանային» և իր հրեշտակներուն» : (Մատթ . իե . 41 :) Նո արդ՝ գնա և ծուխդ և ծաղը ըրէ Սուրբ Գիրքը , գնա և նախատէ անոր քաշաղուներուն բնութիւնը , և ծաղրէ անոր մարգարէներուն ու անոր առաքեալներուն վեմ խօսքերը , ինչպէս որ ոմանք ըրած են , որոնք մի միայն իրենց տգիտութեանը՝ ամբարշտութեանը՝ և չարութեանը կարճատև յիշատակը իրենց հետէն ձգած են : Գնա և անոնց պէս պարզէ անհաւատութեան դրոշակները , և հպարտացիր անոնց տակը մտնող անձանց թուովը : Բայց զգոյշ եղիր՝ չըլլայ որ նախատեալ Գալիլեացին գաղտնի նետ մը չիտկէ քու սրտիդ , և քու ամբարիշտ շունչդ դադրեցնէ՝ անոր դէմ մէկ խօսք մըն ալ լսելնելէդ առաջ :

7 . Հիմա պիտի գառնամ աստուածճանչեան կամ սկեպտիկեանին , և անուշով քրիստոնէին պիտի խօսիմ . եթէ երբէք կրնայ քրիստոնեայ կոչուիլ անոր աս ամէն ըսածներէս հետը հակամիտութիւն մը չզգար ինքզինքը ան Փրկչին կառավարութեանը ու շնորհացը նուիրել , որուն անունը իր վրայ կը կրէ : Ո՛վ մեղաւոր , դուն մէկդի կը դառնաս Տէրոջմէս , որուն գաղը կը պաշտպանեմ . բայց ջեմ՛ եռանդով կ՛աղաչեմ քեզի՝ որ սրտի մտոք քննես թէ ինչու համար մէկդի կը դառնաս . և «Արդեօ՞ն պիտի երթաս» զանիկայ թող տալով , որուն համար կը վկայես թէ «յաւիտենական կենաց խօսքերը ունի» : (Յովհ . ջ . 68 :) Ինքզինքդ քրիստոնեայ կ՛անուանես . և սակայն չես ուզեր ինչ և իցէ կերպով համոզուիլ բարի եռանդով փրկութիւն փնտռելու՝

Յիսուս Քրիստոսէն և անոր միջոցովը , որ ու-
քու Վարդապետդ ու Տէրդ կը կանչես : Ո՞ւր-
պէս կ'արդարացընես քու խղճմտանքիդ առջև՝ միևչև
անգամ մէկ րոպէ մը զանցառութիւն ընելդ :
Եթէ քեզ ստիպէի որ վէճի տակ եղած ինչ և իցէ
մէկ բան մը ընդունիս , անատնը տարբեր կ'ըլլար
բանը : Եթէ սաստիկ աշխատէի որ քեզ քրիստո-
նէից այն ինչ մասնաւոր մէկ կողմին հերձուածոյն
աշակերտ ընեմ , յապաղուդիդ անատնը աւելի բա-
նաւոր կ'ըլլար . այո , թերևս պիտի կարծէիր՝ որ
ըսածիս հաւանութիւն չտալովդ մեր ընդհանուր
Վարդապետին պարտքդ կատարած կ'ըլլաս : Բայց
վհճաբանութեան նիւթ մըն է ասիկայ քրիստոնէից ,
թէ արդեօք մեծ՝ սուրբ՝ և արդար Ըստուած մը
կայ . և թէ՝ արդեօք այսպիսի մէկ Ոյակ մը , ո-
րուն միաբան կը հաւատանք , պէտք է յարգել և
սիրել , թէ զանց ու անպատիւ ընել : Վհճա-
բանութեան նիւթ մըն է ասիկայ՝ թէ արդեօք մի-
գաւոր մը պէտք է որ խորին և ծանր կերպով
զղջայ իր մեղքերուն վրայ , կամ թէ անոնց մէջ
յառաջ երթայ : Վէճի տակ եղած մէկ բա՞ն մըն է
ասիկայ մեր մէջը՝ թէ արդեօք Յիսուս մ. բին ա-
ռաւ ու մեռաւ խաչին վրայ մեղաւորաց փրկու-
թեանը համար՝ թէ չէ : Ու եթէ վէճի տակ ին-
կած բաներ չեն ասոնք , կրնա՞ն վէճի տակ ձգել
անոնք՝ որ կը հաւատան անոր Որդի Ըստուծոյ
և Փրկիչ մարդկան ըլլալը , թէ արդեօք մեղա-
ւոր մը անիկայ փետռէ կամ զանց ընէ . կամ թէ
ան որ քրիստոնեա՝ եմ կ'ըսէ , պէտք է որ անօ-
րէնութենէն զատուի , թէ ինքզինքը անոր մէջ թող
տայ : Ան մեծ Վարդապետին պատուէրները այն-
քան մոլէի գրուած են իր խօսքին մէջ՝ որ անկեղ-
ծաբար վէճի տակ ձգելու առիթ կունայ թէ ար-

գիտք ջնջուելուն՝ սուբբ՝ խոնարհ՝ հնազանդ՝ անձնուրաց կեանք մը կը պահանջէ ։ կամ թոյլատուութիւն կ՚ընէ ատոնց հակառակ տեսակին ։ Վրիժառու կեանքն ու անմահութիւնը լոյսին դէմ քիքիլէն եղբը՝ անստոյգ ձգելց թէ արդեօք ապառնի երջանկութեան և թշուառութեան վճռակ մը կայ ։ կամ թէ ասոնց վճռակնիրուն ոյրը որոնց առնուած են ։ Վհատաբանութեան նիւթ մըն է թէ արդեօք Աստուած «Ամէն գործքը՝ ամէն ծածուկ բաներու հետ՝ թէ բարին և թէ չարը՝ դատաստանի պիտի բերէ" թէ չէ ։ (Ժող ։ ժբ ։ 14 ։) կամ թէ արդեօք ան դատաստանը լինելէն եղբը «Արեգակներըը յաւիտենական տանջանքին ։ ու արդարները յաւիտենական կեանքին պիտի երթան" ։ (Մատթ ։ իե ։ 46 ։) Ընկէկ գիտեմ որ ամէնալուգ համար չպիտի ցուցընես՝ թէ տարակոյս ունիս ասբաններուն վրայ ։ ու տակաւին քրիստոնեայ պիտի կոչես ինքզինքդ ։ Աւրինի ինչո՞ւ համար չես համոզուիր արտանց մոռնալ անոնց վրայ և գործել այնպէս՝ ինչպէս որ քու պարտաւորութիւնդ և քու օգուտդ կը պահանջեն ։ Ո՛վ մեղաւոր՝ պատճառը յոյժ յայտնի է ։ մէկ պատճառ մը՝ որ յիրաւի բոլոր-ովին անարժան է պատճառ կոչուելու ։ Ընոր համար է՝ որ ունայնութիւններովդ ու ցանկութիւններովդ կուրացեալ ու թմրած ես ։ Ընոր համար է՝ որ մէկ ընչին և անցաւոր բան մը ունիս ։ որն որ երևակայութիւնդ ու զգայարանքներդ կը կախարդէ ։ անանկ որ անիկայ Աստուծմէ ու Քրիստոսէն ։ Հոգիէդ ու անոր փրկութենէն առաւել սիրելի է քեզի ։ Մէկ խօսքով ։ անոր համար է՝ որ տակաւին ան մարմնաւոր մտքին ազդեցութիւնը տակն ես ։ որն որ՝ ինչ բարեպաշտական ձեւեր ալ առնէ վրան երթեմն ։ տակաւին «Աստուծոյ դէմ

թիւնամուխիւն է . որ Աստուծոյ օրէնքին չհնազանդիր , մանաւանդ չկրնար ալ" : (Հռոմ . ը . 7 :) Եւ ուստի բուն իսկ ան թշուառներուն վիճակին մէջն ես , որոնց համար մեր Տէրը իր կենացը օրերուն մէջ ըսաւ թէ "Դուք չէք ուզեր ինձի գալ , որ կեանքը ունենաք" , (Յովհ . ե . 40 ,) և անոր համար "Ձեր մեղքերուն մէջ պիտի մեռնիք" : (Յովհ . ը . 24 :)

8 . Ես վիճակիդ մէջ չեմ տեսներ թէ ինչ օգուտ կրնայ ընել առջի գլուխներուն մէջ բսած նեղ ու ըրած տրամաբանութիւններս նորոգելը : Ինչպէս որ մեր օրհնեալ Փրկիչը կ'ըսէ անոնց համար՝ որ իր Աւետարանը կ'ատեն , թէ՝ "Տեսաք ու ատեցիք՝ իս ալ ու իմ Հայրս ալ" , (Յովհ . ժե . 24 ,) անանկ ալ ճշմարտիւ ձեր վրայովը կրնամ ըսել թէ՝ Ջանացի ձեզի ցուցընել Քրիստոսն ու Հայրը ամենապայծառ խօսքերով . ձեզ ստիպեցի որ երկուքին ալ ունեցած պարտքերնիդ կատարէք . յանցանքնիդ ու դատապարտութիւննիդ առջևնիդ դրի . մի միայն դարմանը ցուցուցի . ան ալ՝ ցուցուցի՝ որուն վրայ իմ յաւիտենական յոյսերս հաստատած եմ , և ան ճամբան՝ որով միայն փրկութեան կը յուսամ : Ես բաները ձեր առջևը դրի , որոնք որ՝ եթէ Աստուած պատհուտիւն տայ , իմ մահուան շունչիս առենն ալ սիրով և անձկանօք իմ որգուցս առջևը պիտի դնեմ , և ան ամէն սիրելի բարեկամներուս , որ երկրիս վրայ ունիմ , որոնք որ ան առենը քովս կը գտնուին՝ զանիկայ իմ բարեկամութեանս մեծ նշանը , և իմ անոնց վրայ ունեցած սիրոյս անսխալ ապացոյցը համարիլով : Եւ եթէ Աւետարանին ճշմարտութեանը հաւատալով որոշէք որ մեր ժէք զանիկայ , ուրիշ բանիք մը չունիմ բայց

միայն աս՝ թէ հետևանքը պիտի կրէք : Բայց տակաւին՝ ինչպէս որ Մովսէս , երբոր վերջին անգամ փարաւոնին ներկայութենէն դուրս կելլելուն՝ անոր սիրտը աւելի ևս կարծրացած տեսնելով ան ամէն իրեն եղած հարուածներուին ու չնորհքներով , բաւ թէ «Ատուած պիտի անցնի երկիրէն ահաւոր կերպով առջևնիկները մահուամբ զարնելու , և զգուշացուց զանիկայ ան մեծ և ողջալի աղաղակին վրայով , որն որ սաստակիչ հրեշտակին սուրը պիտի հաներ բոլոր իր թագաւորութեանը մէջ" • (Ելլց ժա • 4—6 •) անանկ ալ հիմա ևս քանի որ քեզ պիտի ձգեմ՝ ոմ մեղաւոր , քեզի պիտի խօսիմ նորէն , «Թող լսես , և թէ զանց ընես"՝ (Եզեկ • բ • 7 ,) և քեզի յայժ առաւել մեծ հարուած մը պիտի զրուցեմ , որն որ աստուածային վրէժխընդրութեան սուրը՝ որ արդէն սրուած ու քաշուած և «Երկինքի մէջ արբած է" , (Եսայ • լդ • 5 ,) քեզի դէմ կը պատրաստէ • որն որ յայժ առաւել ցաւագին աղաղակ մը պիտի պատճառէ , թէ և դուն ան չար ինքնակալին առաւել մեծ ու առաւել դիմադարձ ըլլաս : Ա՛յո՛ ոմ մեղաւոր , որպէս զի Պօղոս առաքեալին հետ մէկտեղ կարենամ ուրիշներուն դառնալու առնես՝ որոնք հաւանականաբար պիտի լսեն ինձի , «Ձաթիթս թօթվել ու ըսել , ևս անպարտ եմ ձեր արիւնէն" , (Գործ • ԻԸ • 6 ,) անգամ մըն ալ պիտի ըսեմ քեզի աս բաներուն վախճանն ինչ ըլլալը : Եւ ոչ թէ կարենայի այսպէս խօսիլ որ նպատակիս հասնիմ • կարենայի ականջներուդ այնպիսի ուժգին ահի որոտում մը որոտալ՝ որ քեզ արթնցընէր , և այնքան սաստկահնչիւն ըլլար՝ որ մարմնաւոր ուրախութեան բոլոր ձայները չկարենային խափանել , կամ ան ամէն վտանգաւոր թմրեցուցիչ դեղերը չկարենային

անզօր ընել զանիկայ , որոնք հնարած ես խըղճմտանքդ թմրեցընելու համար :

9 . Ո՛վ մեղաւոր , փնտռէ ինչ զուարճութիւններ ու բերկրութիւններ որ կ'ուզես : Սիզի կ'ըսեմ , որ եթէ իշխանութեամբ՝ զօրութեամբ՝ և մեծութեամբ հաւասար ըլլաս «Բաբիլոնի ան մեծ թագաւորին , քու փառդ , և տաւիղներուդ ձայնը գերեզմանը պիտի իջնեն . քու տակդ մեցեր պիտի տարածուին , ու որդերը քեզ պիտի ծածկեն" . (Եսայ . ժդ . 11 .) այո՛ մեղաւոր , «Աս բաներուն վախճանը մահ է" . (Հռոմ . ը . 21 .) մահ՝ ամենէն չոյժ ահաւոր մահ քեզի , եթէ աս բնութիւնովդ յաւաչ երթաս : Ձես կրնար միբժել զանիկայ . և թէ որ մոռնալու արգելք մըն ալ կարենամ դնել , ալ պիտի չմոռնաս զանիկայ : «Կու ուժդ քարերու ուժ չէ , ոչ ալ մարմինդ պղնձեղէն"։ (Յոբ . ը . 12 :) Ինչպէս որ ուրիշներուն՝ քեզի ալ հիւանդութիւն կրնայ մօտենալ . և քիչ առնէն պիտի տեսնենք (եթէ մէկ յանկարծակի պատահմունք մը չարգիլէ զանիկայ) թէ ինչպէս քաղցրութեամբ պիտի կենաս մահուան անկողնին վրայ , և յաւիտենականութիւնը մօտեցած տեսնելով : Կուն՝ որ հիմա կ'ատես Քրիստոս և բանի տեղ չես դներ անոր Աւետարանը , պիտի տեսնենք քեզ վհատեալ և նուաղեալ՝ քու բոլոր մարմնաւոր զուարճութիւններու վրայ ունեցած ախորժակդ ու քու ունայն ընկերներդ կորսուած : Ան եթէ անոնցմէ մէկը կամ միւսը յանդգնաբար քեզի գայ , և այնքան անբան ու յանդուգն ըլլայ՝ որ մեռնող մարդ մը զուարճացընել աշխատի զուարճացուցիչ պատմութիւնով մը , կամ մէկ պիղծ կատակով մը , պիտի տեսնենք թէ ինչ համ պիտի առնես անկէ : Պիտի

տեսնենք թէ ինչ միխիթարութիւն պիտի ունենանաս անցեալին վրայ մտմտալովդ , կամ ինչ յոյս ապառնիին նայելովդ : Թերևս դողալով և սարսափելով Քրիստոսի պաշտօնեաները կանչելով , որոնք հիմա կ'անարգես ունեցած ան եռանդնուն համար՝ որով կ'աշխատին քու հոգիդ փրկել , անոնց պիտի հարցնես անատնները մէկ սոսկալի երկիւղով մը , թէ "Ի՞նչ ընեմ որ փրկուիմ" , և անոնք գալէն առաջ թերևս ցնորման կամ մահուան ցաւերու մէջ էյնաս : Կամ թերևս պիտի տեսնենք որ ինքզինքդ պիտի խաբես քու երկար հիւանդութեանդ մէջ , որպէս թէ դեռ պիտի առողջանաս . և մահուան վրայ ամէն խորհուրդ ու խօսք մէկդի դնես որ չըլլայ թէ սիրտդ կոտրուն ու քեզ թուլցընեն : Իբ բարեկամաց ու բժիշկներուն անգութ բարեկամութիւնը , որպէս թէ Սատանային հետ միաբան եղած՝ կարելի եղածին չափ հոգւոյդ կործանումը ստոյգ ընելու համար , թերևս զօրացընէ աս մտհաբեր խաբէութիւնը :

10 . Իբ եթէ աս հաւանական դիպուածներէն մէկը պատահի , այսինքն՝ կարճ խօսքով , եթէ հրաշիւք աստուածային շնորհքը քեզ "Սանձողի մը պէս կրակէն" դուրս չհանէ , քանի որ բոցերը արդէն քեզի փակած են . բոլոր աս տրամաչէց պատգամները , որ հիւանդութեան սենեկին մէջ և մահուան անկողնին վրայ կու գան , անհունապէս առաւել սոսկալի բաներու կարապետ են : Ո՛հ , ո՞վ կրնայ ստորագրել զանոնք : Ո՞վ կրնայ երևակայել զանոնք : Երբոր ողջ մնացող բարեկամներ կ'ողբան անշունչ դիին վրայ , և անիկայ մութ ու լուռ գերեզմանին մէջ դրուելէն առաջ՝ քաղցր մնաս բարեաւ մը կ'ըսեն , քու հոգիդ որո՞ն ձեռքը պիտի էյնայ՝ ո՞վ մեղաւոր : Կու անվաստուոդ հո-

գիպ ի՞նչ պիտի տեսնէ , մինչեւ անգամ քու լքեալ մարմինդ պաղելէն , կամ նուաղեալ աչքերդ գոցուելէն առաջ : Ընատնը պիտի գիտնայ թէ ինչ է Աստուծոյ գառնալը , և իր Աւետարանն ու Որդին՝ և հաշտութեան մի միայն գաշինքը մարժելուն համար անկէ մերժուիլը , որ այնպիսի սքանչելի և շնորհալի գաշինք մըն է : Պիտի գիտնաս թէ ինչ է Քրիստոսէն մերժուիլը , որ ան Քրիստոսը դուն անարդեցիր , և թէ ի՞նչ է դժոխքին չար հոգիներուն ձեռքն իյնալը , որ առջինին ստոյգ և անմիջական հետեւութիւնն է : Էլ անատնը բարեկամ չկայ . ոչ միխթարող , ոչ ցաւդ ու թշուառութիւնդ մեղմացընող . այլ ընդհակառակն՝ բոլոր քովդ եղողները կ'աշխատին զանոնք առաւելուլ ու աճեցընել : Ո՛ւր մնայ օրէդ մինչեւ յարութեան օրը սոսկալի ակնկալութեամբ և ահի ու խղճի խայթի դառն աղաղակներով պիտի անցընես : Իւ անատնը պիտի լսես հրեշտակապետին փողին ձայնը , ան տրտմալի աշխարհին ծո՛ր խոռոչին մէջ որ ըլլաս : Ընոր ձայնը քու բանտիդ մէջ պիտի թափանցէ , ուր որ թէկուզ տխուր և ահաւոր տեղ մըն է , բայց պիտի ուզես որ կարենաս տակաւին թոյլտուութիւն ունենալ յանցաւոր գլուխդ ծածկել յաւէտ , քան թէ ան ահաւոր Վատաւորին առջեւը երեւնալ , որուն առջեւէն «Երկինք և երկիր կը փախչին»: (Յայտ . ի . 11 :) Բայց պարտական ես յառաջ գալ և մէկ նոր մարմին մը հագնիլ յաւիտենական ցաւեր կրելու . որոնք թէ որ աս մահկանացու վիճակին մէջ ըլլան , իսկոյն կը քայքային զանիկայ : Էհմա չես ուզեր համոզուիլ Քրիստոսի գալուս . անզգայաբար երես կը դարձընես անկէ , հակառակ բանականութեան՝ հակառակ խղճմտանքի՝ հակա-

ոակ Ընտարանին բոլոր քաղցր թախանձանքներուն ։ և անոր ամենահաւատարիմ պաշտօնէիցը բազմա-փոյթ խրատներուն ։ Հայց անատնենը՝ մ՛գաւոր ։ անոր հետ պիտի տեսութիւն ընես ։ եթէ կրնանք տեսութիւն կոչել ասիկայ ։ որ տան չպիտի հա-մարձակիս գլուխդ վեր վերցընել ։ ահաւոր և ան-ողոքելի Դատաւորիդ երեսը նայելու ։ Ըն՝ որքան ալ որ մեր ապրած տունը և մեր բնակութեան տեղը մէկզմէկէ հեռու ըլլայ ։ հոն պիտի տեսնենք թէ ինչ քաջութեամբ պիտի դիմանայ սիրտդ ։ և ինչպէս «Լաժով պիտի ըլլան ձեռքերդ ան օրերը՝ որ Տէրը աս բանը պիտի ընէ»։ (Եզեկ ։ իբ ։ 14 ։) Ըն պիտի տեսնեմ քեզ հազարաւոր և բիւրաւոր յուսահատեալ թշուառ արարածներու մէջ դող-դրտալով և շփոթած՝ ոմ ընթերցող ։ ոմ որ կ՛ըլլաս եղեր ։ քանի որ յաւաղ կ՛ներթաս աս անզեղջ վի-ճակիդ մէջ ։ Ըն պիտի լսեմ քու աղաղակներդ ուրիշ շատերուն հետ միասին ։ որ ոչինչ տեղը պիտի կանչուրտաք ։ Դատաւորը պիտի ելլէ իր աթոռէն վսեմ հանդարտութիւնով ։ և քեզ պիտի ձգէ՝ որ յաւիտենական կրակներու մէջ իյնաս ։ որոնց դատապարտած է քեզ անոր արդար վրէժ-խնդրութիւնը՝ անոնցմէ փրկուիլ չուզելուդ հա-մար ։ Լաժոքն իր բնբանը յաւիտեանս պիտի գոցէ քու վրայէդ ։ և քու հեծութիւններուդ ու աղաղակներուդ ցաւագին արձագանքը պիտի խա-փանուի երկինքի Ընկերութիւններուն մէջ ։ և ան օրը Տէրոջմէն ողորմութիւն գտնողներուն ականջը պի-տի չհասնի ։

11 ։ Ըս բաներուն վախճանը ստուգիւ ասանկ պիտի ըլլայ ։ և դուն՝ իբրև անուամբ քրիստոնեայ ։ կը խոստովանիս թէ գիտես և կը հաւատաս ասոր ։ Իմ սիրտս կը շարժէ աս բանը ։ եթէ քու կդ չէար-

ժեր : Հաստատ կը հաւատամ որ փրկութիւն և փառք ընդունողներուն ամէն մէկը իր փրկչին պատկերը ան ատաղձան պիտի ստանայ իմաստութեամբ՝ բարութեամբ՝ և նախանձաւորութեամբ վասն Աստուծոյ , և այնքան համարմնելութեամբ մը բոլոր տիեզերքին երջանկութեանը համար , որ աս տիրապէտ տարրերը անգորր հաւանութեամբ և առանց կսկծեցուցիչ մտայուզութեան պիտի դիտէ : Բայց քանզի դեռ մարմին ու արիւն եմ ես , վասն որոյ աղեքս կը վշտանան և աչքերս շատ անգամ կ'արտասուեն ցաւօք՝ երբոր կը մտածեմ թէ թշուառ մեղաւորները չեն ուզեր կարեկցութիւն գտնել իրենց հոգիներուն . երբոր կը մտածեմ թէ հակառակ ամէնայն խրատու՝ յանդգնաբար վերջին և յաւիտենական կործանման կը դիմեն : Ալէւնչ տեղը պիտի երթայ հոս աղօթք մը կամ խորհրդածութիւն մը գրել քեզի համար : Թշուա՞ռ արարած , չես ուզեր մտածութիւն ընել , չես ուզեր աղօթել : Բայց սակայն ինչպէս որ շատ անգամ իմ սիրտս աղօթքի տուած եմ մահուան վճռակի մէջ եղող բարեկամի համար , երբոր անիկայ ախտին բռնութենէն կարող եղած չէ ինծի հետ ձայնակցիլ , անանկ ալ հիմա Աստուծոյ պիտի երթամ քեզի համար՝ ո՛վ ապերջանիկ արարած : Եւ եթէ իմ կարեկցութիւնս խօսածները այնքան անարդես որ չհարգաս զանոնք , տակաւին կը յուսամ թէ անոնք՝ որ Աւետարանին իրենց հոգւոյն վրայ ունեցած զօրութիւնը զգացած են , որովհետև քեզի պէս անձանց վրայ անշուշտ պիտի ցաւին , պիտի միանան ինծի հետ այսպիսի սրտանց թէ և նուաստ աղաչանքներու մէջ :

Վերջացնել վճռական դեղ եղող անգեղ գեղատուին համար աղօթք մը :

Ով ամենակարող Աստուած , տուր քուկդ ա- մէն բան կարելի է : (Մատթ . ԺԹ . 26 :) Վասն որոյ խնամարհուրեամբ քեզի կու գամ աս սիրելի անմահ հոգիին համար , որ կը տեսնես թէ հոս կը կորնչի իր մեղքերուն մէջ , և կը խստացընէ ինքզինքը ան յաւիտենական Աստուածին դէմ որ Աստուծոյ զօրութիւնն է հաղարաւորներուն ու բիւրաւորներուն փրկութիւնը համար : Դուն վկայ ես՝ ով ամէնօրհնեալ Աստուած , դուն վկայ ես որ արշաւի բացայայտութեամբ և ջերմեռանդ զա- ղութներով իմ պատգամաւորութիւնս կատարեցի : Քու ներկայութեանդ մէջ աս աշխատր խօսքերը գրեցի , և քու ներկայութեանդ մէջ կարդացուե- ցան : Վասն որոյ համձէ քու յիշատակութեան գրքիդ մէջ գրել՝ որ եթէ աս ամբարիշտը իր ա- նօրէնութեանը մէջ մեռնի , իր ճամբայէն դառ- ձացընելու համար յայտնապէս և անկեղծութեամբ խօսելէս ետքը , անոր արիւնը իմ ձեռքէս չիքն- տուուի , (Եզեկ . ԼԳ . 8 , 9 ,) ոչ ալ ան քրիս- տոնէին ձեռքէն , ով որ ըլլայ ան՝ որ աս գիրքը անոր կու տայ անկեղծութեամբ անոր հոգիին փրը- կութեանը ցանկալով : Վկայ եղիր՝ ով օրհնեալ Յիսուս , (Ըն օրը որ մարդոց ծածուկ բաները պիտի դատես ,) (Հռով . բ . 16 ,) որ քու Աս- տուածդ քարոզուեցաւ աս խստասիրտ թշնամա- ւին , և քու արեամբդ եղած փրկութիւնը առջին դրուեցաւ , թէպէտ ինքը տակաւին շարունակ կ'անարգէր զանիկայ : Նո չնորհէ որ քու աս ան- արժան պատգամաւորդ (Աստուծոյ անուշ հոտ մը ըլլայ Քրիստոսի ,) աս հոգիին միջոցովը , թէ և

վերջապէս կորնչի ալ : (ա Կորն . ա . 15 :)

«Ասոր ո՞վ թէ աս իր բոլոր խստութենէն ու անգթութենէն ետքը՝ տակաւին հաճէիր քու ազդու շնորհացդ գերագոյն զօրութիւնովը արթնցնել ու դարցընել զանիկայ : Ըղէկ գիտենք՝ ո՛վ համայն տիեզերաց Տէրը , թէ ան որ հոգին ստեղծեց կրնայ յաղթահարութեան սուրը մօտեցընել ու թափանցել անոր : Ո՛հ թէ քու անհուն իմաստութիւնովդ ու սիրովդ համբայ մը գտնէիր ձեռք զարնել , և փրկել աս մեղաւորը մահէն՝ յաւիտենական մահէն : Ո՛հ թէ՝ եթէ քու օրհնեալ կամքդ է , հաճէիր անմիջապէս աս բանը ընել : Դուն գիտես՝ ո՛վ Ըստուած , որ կորստեան վիճակի մէջ է անիկայ . գիտես որ եթէ մէկ բան մը ըլլուի անոր՝ շուտով ըլլուելու է . քու իմաստուն և բարի նախասահմանութեան դրքիդ մէջ նշանակեալ րոպէ մը կը տեսնես , որ պիտի փակէ զանիկայ անփոփոխ վիճակի մը մէջ : Ո՛հ թէ հաճէիր ձեռք զարնել անոր քանի որ դեռ ակնդանիներուն հետ է , և յոյս կայ՝ : (Ժող . Թ . 4 :) Շնորհաց մատակարարութեանը մէջ քու ունեցած անփոփոխելի օրէնքներդ թող չեն տար՝ որ հոգի մը անտեսանելի աշխարհը մտնելէն ետքը դառնայ ու նորոգուի : Ո՛՛՛ չնորհէ որ քու Սուրբ Հոգիդ գործէ քանի որ անիկայ դեռ Իր ներգործութեանը սահմաններուն մէջն է : Ներգործէ՛ ո՛վ Ըստուած ինչ կերպով որ կ՛ուզես , միայն թէ գթած անոր , ո՛վ Տէր գթած անոր , որ դատապարտութեան և կործանման խորութիւններուն մէջ չէ՛նայ , որոնց եղերքը կնցած կ՛երևի յայտնապէս : Ո՛հ թէ հաճէիր զանիկայ ծանր արկածէ և թշուառութենէ մէջ ձգել , եթէ հարկաւոր է այսպէս ընել , և եթէ պատշաճ կ՛երևի քեզի : Ո՛հ թէ Ո՛անասէին

պէս զանիկայ Պապերով բռնեն , ու նեղութեան շղթաներով կապեն՝ , թէ որ աս բանը միայն պատճառ մը կ՚ըլլայ իր Հայրերուն Աստուծոյն երեսը խնդրելու՝ : (յ Մ՚հաց • լԳ • 11 , 12 :)

«Ահայց ես քու անհուն իմաստութեանդ սահման մը չեմ ցուցըներ : Դուն քու զօրութիւնդ փառաւոր և աքանչելի օրինակներու մէջ ցուցուցած ես , որոնք՝ կը գոհանամ քեզմէ որ մանրամասնաբար գիտեմ , և անոնք գիտնալովս ամրացած եմ անոնց յանդուգն վստահութեանը դէմ , որոնք տկարութեամբ և յանդգնութեամբ կ՚ըսեն թէ՝ Անկարելի է աս բանը , որն որ իրօք ըրած ես դուն : Ինչո՞ւ որ դուն աս բանը ըրած ես մարդուն իր մինակ եղած ատենը՝ անոր միտքը մէկ հատիկ խորհուրդ մը ձգելով , քանի որ անով կանչուած երջանիկ անձը հետու էր միջոցներէ և կրօնական արտօնութիւններէ , որ ո՛չ ամենաահաւոր խրատները՝ ո՛չ ամենաքաղցր աղաչանքները՝ ո՛չ ամենասոսկալի տառապանքները՝ ո՛չ աքանչելի ազատութիւնները կարող եղած են ասանկ բան մը ընել :

«Փառաւորէ՛ քու անունդ՝ ով Տէր , և փառաւորէ՛ քու շնորհդ ան կերպով որ քու անհուն իմաստութեանդ պատշաճ կ՚երեւնայ : Միայն թէ շնորհէ՝ կ՚աղաչեմ քու կամքիդ ամենայն խոնարհ հնազանդութեամբ , որ աս մեղաւորը փրկուի • կամ եթէ ոչ՝ աս գրքիս աս մասին աշխատութիւնը բոլորովին ոչինչը չերթայ • այլ՝ եթէ ոմանք մերժեն զանիկայ ի կործանումն իրենց հոգւոյն , ուրիշները մխիկ ընեն ու ապրին • թէ քու ան ծառաներդ՝ որոնք աշխատած են անունդ փրկութեանն ու երջանկութեանը համար , զանոնք փառաց սահմաններուն մէջ տեսնեն , իբրև աւար՝ զորս դուն պարգեւեցիր զանոնք գարձի բերելու գործիք ընելով ,

և միանան անոնց հետ երկնային Ալէլուիաներով՝ «Նոր՝ որ մեզ սիրեց, ու մեր մեղքին կապերը արձակեց իր արիւնովը. և մեզ դատապարտեալ ապստամբներուն ու անհնազանդներուն և ապականեալ մեղաւորներուն մէջէն առաւ, ու թագաւորներ և քահանաներ ըրաւ Աստուծոյ ու իր Հօրը, որուն փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից»: (Յայտ. ա. 5, 6:) Ամէն":

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

Լսօք այնպէսի ձկոտն, որ էր ձեղբերոն ձեռնարկեալը պճալով այսպան կը լուաբէ, որ չհամաքնաւէր Պրբիոպոսի երբեմն փրկուելուն յուսով:

1. Հիմա կը ձգեմ ան թշուառ արարածները, որոնք Աւետարանը կ'անարգեն, և անոնք՝ որ առնոր երեսը չեն նայիր: Անոնց համար հիմա կը դառնամ անոնց՝ որոնք առաւել մտադրութեամբ մտիկ պիտի ընեն ինծի: Ան պէսպէս վիճակի մէջ եղողներէն, որ մտքիս առջևը կու գան հիմա՝ և իմ քաղցր՝ սիրուն՝ և ակնածական խրատամբս կը պահանջեն, առաջիկայ գլխոյս վերնադրին մէջ յիշածէս՝ ի զատ՝ ուրիշ աւելի կարեկցութեան արժանի՝ և օգնութեան հասնելու համար առաւել անմիջական ջանք պահանջող մէկ ուրիշ մը չկայ:

2. Շատ հաւանական է որ վշտացելոյն մէկը աղաղակէ թէ «Հաւանական է. այլ ևս մի՛ սաստկացըներ ցաւս ու թշուառութիւնս: Ան վճիռը՝ որ այնքան ահաւոր կերպով նկարագրեցիր անցեղ

և Թերահաւատ մեղաւորին գլխուն գալիքին վը-
բայով ։ ինծի տրուելիք վճիռն է . և անոր ահերը՝
իմ ահերս են ։ Մինչու որ իմ անօթութիւններս
մինչև երկինքը հասան . և իմ յանցանքներս մինչև
ամպերը ելան ։ (Յայտ . ԺԸ . 5 ։) Իմ վիճակս
բոլորովին մեկ հատիկ է ։ Ընչուշտ բնաւ ինծի պէս
մեծ մեղաւոր մը եղած չէ ։ Ես յաքան ողորմու-
թիւններ ընդունած եմ ։ այսքան օգուտներ վայե-
լած եմ ։ Աւետարանին շնորհացը այսքան հրա-
շէներները մոռիլ ըրած եմ . և տակաւին սիրտս այն-
քան կարծր է ։ և բնութիւնս այնքան անհնարին
մեղանչական է ։ և իմ զայրացուցիչ գործքերուս
թիւն ու ծանրացընող պարագաները այնքան են ։ որ
չեմ համարձակիր յոյս մը ունենալ ։ Խաւսական
է որ Աստուած մինչև հիմա համբերից ինծի . բա-
ւական է որ՝ այսքան տարի չարութեամբ անցընելէս
ետքը ։ տակաւին գժոխքին մէջը չեմ։ Ամեն աւուր
յապաղումը ողորմութիւն մըն է՝ որուն վրայ կը
սքանչանամ։ Կը պառկիմ և կը հիանամ որ մահն
ու դատապարտութիւնը վրաս չհասան իմ գործ-
քերուս մէջ նոյն օրը ։ Կ'արթննամ՝ և կը հիանամ
որ անկողնիս իմ գերեզմանս չեղաւ . կը հիանամ՝
որ հոգիս մարմինէս չզատուեցաւ ։ և դևերուն ու
դատապարտեալ հոգիներուն մէջ չընկաւ"։

3 . «Յիրաւի փրկութեան աւետիսը լսեր եմ .
բայց աւաղ ։ ան փրկութեան աւետիս չէ ինծի ։
Երջանիկ հոգիներ կան որ յոյս ունին . և յիրաւի
անոնց յոյսը Քրիստոսի ու անոր միջոցով ցուցուած
Աստուծոյ շնորհքին վրայ է ։ Բայց իրենց սրտերնուն
մէջ քաջալերութիւն մը կը զգան անոր երթալու ։
մինչդեռ ես չեմ համարձակիր ։ Քրիստոս և շը-
նորհքը այնպիսի բաներ են ։ որոնց մէջ կը վախ-
նամ թէ ես բաժին չունիմ ։ ու ակնկալելու ալ

չեմ : Հաստատական խոստմունքներ կան Աստուծոյ խօսքին մէջ . բայց ինծի կնքուած գրքի մը պէս է , ու ծածկուած է ինծմէ . անանկ որ ինծի օգուտ մը չկայ : Գիտեմ որ Քրիստոս կարող է փրկել . գիտեմ որ կամեցող է փրկել ոմանք : Հայց իս փրկուելու յօժար ըլլալը — այսպիսի ապականեալ՝ այսպիսի զայրացուցիչ արարած մը , ինչպէս որ Աստուած գիտէ , և ինչպէս որ խղճմտանքս ալ գիտէ թէ էի և մինչև այսօր ալ եմ — չեմ գիտեր թէ ինչպէս հաստատեմ . բայց յետին ընկնիքս սա է՝ թէ կը խոստովանիմ որ բացարձակապէս անկարելի չէ . և թէ յետին յուսահատութեան մէջ չեմ . թէպէտ աւելի կ'երևնայ թէ անոր սահմաններուն մօտ եմ , և կը սպասեմ ամէն օր և ամէն ժամ թէ անոր մէջ իյնալու եմ "։

4 . Թերևս աս վիճակին վրայով այսքան մանրամասն պիտի չխօսէի , եթէ շատերը անոր մէջ չտեսնէի . և ով ընթերցող՝ եթէ գուն աս վիճակին մէջն ես , քեզի քաջալերութեան համար շատերը պիտի ցուցընեմ , որոնք հիմա հաստատուն՝ զուարթամիտ՝ և օգտակար քրիստոնէից թուոյն մէջն են : Ես կը յուսամ թէ աստուածային շնորհքը քեզ անոնց հետ պիտի խառնէ , թէ որ "Աս խորունկ տեղերէն կարող ըլլաս Տէրոջը կանչել" . (Սաղմ . ճԼ . 1 .) և թէ և Յովնանու պէս Տէրոջը երեսէն ձգուած ալ ըլլաս , տակաւին Յովնանին հետ "Ընոր սուրբ տաճարին նայէ"։ (Յովն . բ . 4 :)

5 . Մի սեպեր թէ ան օրհնեալ Հոգին՝ որուն պաշտօնը ան մեծ Միխիթարիչն ըլլալ է , մեկդի ձգելով կը ջանամ քեզ առ անմխիթար վիճակէն ազատել . վասն զի անիկայ բանականութեան իրեւ մեծ

ալքիւբ՝ բանաւոր արարածներուն հետ կը վարուի · և անոր համար ալ բանական միջոցներով ու խոր-հրդածութիւններով կը ներգործէ : Վասն որոյ թողութիւն ընդհէն ինձի որ հանդարտութեամբ խօսիմ քեզի , և չարչրանիմ թէ ինչ պատճառ ունիս քեզի դէմ աս ամէն կրիւք գանգատներուդ ու ամբաստանութիւններուդ համար : Ո՞նչ պատ-ճառ կրնաս յուշընել թէ քու վիճակդ եղական է , որ ատեն անթիւ անձինք քեզի կ'ըսեն թէ՝ իւ-րինք ալ նոյն զգացուածները ունեցած են : Ո՞նչ պատճառ ունիս այսպիսի խստութեամբ վճռել քեզի դէմ , երբոր Աստուածը այնպիսի ընդհալի խօսքերով կը խօսի : Կամ ի՞նչ պատճառ ունիս խորհելու թէ անոր ըրած ընդհալիր բաները քեզի համար չեն : Եթէ քու սրտիդ ապականութիւնը աւելի գիտես քան թէ ուրիշներունը · և անոնց տեսանելի թիւրութիւններուն ու տկարութիւննե-րուն հազարաւոր գթալի յատկութիւններ կը գտնես , որոնք քու կիներուդ համար չես տա-ներ : Եւ կրնայ ըլլալ որ , անոնցմէ ոմանք՝ որոնց որ կը զմայլես որպէս թէ սուրբ են՝ անոնք քեզի հետ բաղդատելով , իրենք զիրենք միչեւ հողը կը խո-նարհեցընեն՝ իբրև անարժան Աստուծոյ ժողո-վուրդին ամենէն փոքրներուն թիւէն համարուելու , և կ'ուզեն քեզի նման ըլլալ , անանկ սեպելով թէ քու վրադ առաւել բարի բան և քիչ չար բան կը տեսնեն՝ քան թէ իրենց վրայ :

6 · Եայց ասոր հակառակը խօսելով՝ ի՞նչ պիտի ըլլար թէ որ ըսէինք թէ իրօք ան ամենամեծ մեղա-ւորն ըլլայիր՝ որ երբէք երկրիս երեսը գտնուեցաւ : Ո՞նչ կ'ըլլար եթէ քու անօրէնութիւններդ միչեւ երկինքը հասնէին ամէն օր , և քու ամբա-րշտութիւններդ միչեւ ամպերը ելլէին · (Յայտ ·

ժը. 5.) հոն հասնելին այնպիսի սոսկալի մեծութեամբ, որ երկիր և երկինք գարշելին քովէ իրեւ հրէշ ամբարշտութեան: Ա՛ս ամէնը ընդունելով "Տէրոջը առջեւը դժուարին բան մը կա՞յ արդեօք": (Ծննդ. ժը. 14:) Կա՛ն այնքան մեւթ գոյն մեղքեր, որոնց վրայ մեղաւորը երբոր զղջայ, Քրիստոսի արիւնը կարող չըլլայ ջնջել զանոնք: Ըլլա՛յ թէպէտ յանդուգն ամբարշտութիւն և զարհուրահասակ յիմարութիւն պիտի ըլլայ մեզմէ մը "Անդք գործելը որ ընդհարը չատնայ" (Հռոմ. ը. 1,) բայց տակաւին եթէ յիրաւի աստուածային ընդհայց երբեք ներածէն չատ աւելի ըլլար քու յանցանքներդ, "Ո՞վ պիտի սահման դներ Իսրայէլի Սուրբին". (Սաղմ. հը. 41.) կամ ո՞վ պիտի ըսեր թէ՝ անկարելի է որ Աստուած քուն քու անդորհնութեանդ համար քեզ ընտրած ըլլայ ուրիշնե՛րուն մէջէն՝ քեզ գթութեան յիշատակարան մը ընելու, և մինչև հիմա նմանը չերեւցած ընդհայց յաղթանակ մը կանգնելու: Պօղոս առաքեալ զօրաւոր կերպով կ'ըսէ թէ՝ ասանկ եղաւ իրեն. և ինչո՞ւ համար նմանապէս գուն ալ չկրնաս ապրժողութիւն ընդունիլ, եթէ յիրաւի "Աղաւորնեքուն գլուխն" ալ ըլլաս, որ քեզմով՝ իրեւ մեղաւորներուն գլուխովը, "Յիսուս Քրիստոս ցուցընէ բոլոր համբերութիւնը՝ օրինակ ըլլալու անոնց որ պիտի հաւատան իրեն": (ա Տիմ. ա. 15, 16:)

7. Թէպէտ քու կասկածներդ չատ տրտմալի են, բայց ես յայտնապէս պիտի հարցընեմ թէ խղճմտանքիդ մէջ կը խորհի թէ Քրիստոս կարող չէ քեզ փրկել: Ի՞նչ, "Կարող չէ բոլորովին կենդանի ընելու անոնք՝ որ իրմով Աստուծոյ կուգան" : (Եբր. է. 25:) Ըլլա՛յ պիտի ըսես, մեծապէս կարող է ընելու. բայց չեմ համարձակիր

խորհիլ թէ՝ պիտի ընէ : Ու ինչէ՞ն գիտես թէ պիտի չընէ : Ընիկայ՝ ամենամեծ մեզաւորներուն օգնած է , որոնք որ իրեն եկած են . և քու առջիդ ալ ընորհք և փրկութիւն դրած է յոյժ ընորհալից և քաջալերական խօսքերով : «Թէ որ մէկը ծարաւ է՝ ինձի թող գայ ու խմէ" . (Յովհ . է . 37 .) «Ան որ ծարաւ է՝ և ան որ կ'ուզէ կենաց ջուրը ձրի առնել՝ թող գայ" : (Յայտ . իբ . 17 :) «Եկէք ինձի բոլոր հոգնած ու բեռնաւորածներ , և ես ձեզ կը հանդչեցնեմ" : (Մատթ . ժա . 28 :) Ու գարձեալ . «Ան որ ինձի կու գայ , դուրս չեմ հաներ անկայ" : (Յովհ . զ . 37 :) Պիտի բանս թէ «Հաստատ է , ան ամէնը որ Հայրը ինձի կու տայ դուրս չհաներ . եթէ գիտնամ որ ես ալ անոնց թիւէն եմ , անաւոնը զուարթութեամբ կ'երթամ անոր" : Հայց սիրելի ընթերցող , կ'ազաչեմ քեզի որ ընաբանին աղէկ նայիս , և տեսնես թէ հոն ատ կոպարը կայ : Ի՞նչպէս գրուած է հոն , անոնք որ Հայրը ինձի կու տայ , անոնցմէ մէկը դուրս չեմ հաներ : Ընելի ևս քաջալերական կերպով մը գրուած է . և ինչու համար ի գերև պիտի հանես անոր խմաստութիւնն ու բարութիւնը քու քովէդ խօսքեր չենելով : «Ընոր խօսքերուն վրայ բան մի՛ աւելցներ , որ չըլայ թէ քեզ յանդիմանէ" . (Առակ . Ը . 6 .) այլ գրուածին պէս ան , և ուրախացիր անոնց տուած մխիթարութիւնովը : Մեր Տէրը գիտցաւ ինչ չնորհութեան մէջ կրնայ ըլլալ որ իյնան անաչառ միտքի տէրերէն ոմանք՝ իրեն առջի ըսած խօսքովը թէ «Ան ամէնը որ Հայրն ինձի կու տայ՝ ինձի պիտի գայ" . և ուստի որպէս թէ գիտմամբ զանիկայ հաւասարակշռելու համար ի սա չնորհաձիր խօսքերն ալ կը յաւելու , «Ան որ ինձի կու

գայ՝ ամենևին" ։ երբէք ։ բնաւ մէկ կերպով մը ։ "դուրս չեմ հաներ անիկայ" ։

8 ։ Ա՛ման որոյ ևթէ արդէն վհատած և սաթ֊ սափած ես քու մեղքերուդ մեծութենանը վրայ ։ մի՛ յաւելլուր անոնց ծանրութեանն ու թուոյն վրայ բոլոր ուրիշներէն աւելի մեծն ու գէշը ։ օրհնեալ Փրկչին հաւատարմութեանն ու չնորհացը վրայ չվստահիլը ։ Ընոր քու վրադ ունեցած սիրոյ նպա֊ տակներուն մի՛ հակառակիր ։ Ո՛վ թշուառ հոգի ։ որմէ կը վախնաս ։ Որո՞ւ կը դողաս մերձենալ ։ Խա֊ չեալ Փրկչին՝ զենեալ Գառին քով այդպիսի վախ֊ նալու բան մը կա՞յ ։ Թէ որ քու հոգիդ՝ որ գրեթէ իր յանցանաց բեռին տակը կ'ընկղմի ։ տանիս և անոր ոտքը ձգես ։ ի՞նչ կու տաս անոր ։ ևթէ ոչ ան աւարը՝ որն որ վաստրկելու համար արիւն թա֊ փեց ու մեռաւ ։ Եւ զանիկայ այնքան սուղ գի֊ նով ծախու առաւ որ՝ արհամարհելով մերժէ զանիկայ ։ Կնա՛ անոր ուղղակի ։ և անոր առջևը ինկիր ։ և թշուառութիւնդ հասկցուր անոր՝ որն որ հիմա հակառակ կերպով մը կը ցուցընէիր ։ իբրև մէկ գրաւ մը հոգիդ համար տրուելիք ։ և մէկ փաստ մը կարեկից Փրկչին քեզ ընդունե֊ լուն համար ։ Կնա՛ և վստահ եղիր ։ "Աւր որ մեղքը շատցած է ։ հոն չնորհքը պիտի աւելնայ" ։ (Հռով ։ ե ։ 20 ։) Ա՛ստահ եղիր որ ևթէ մէկ մեղաւոր մը միւսէն աւելի աղէկ ընդունելութիւն գտնել կը յուսայ ։ չէ թէ յանցանքն ու թշուա֊ ռութիւնը քիչ եղեր է ան ։ այլ ան՝ որ յոյժ խորին կը խոնարհի Աստուծոյ առջևը իր թշուա֊ ռութիւնն ու յանցանքը զգալով ։

Ես ամէնէն ուրախ եմ իմ տկարութիւններուս մէջ, որպէսզի Քրիստոսի զօրութիւնը բնակի ինծի վրայ։ Ուստի հաճութեամբ պիտի պարծիմ իմ տկարութիւններուս մէջ, որպէսզի Քրիստոսի զօրութիւնը ինծի վրայ հանգչի։ Ուստի Քրիստոսի համար տկարութիւններու, նախատինքներու, նեղութիւններու, հալածանքներու եւ ստիպումներու մէջ կը հաճիմ։ Վասն զի երբ տկար եմ, այն ատեն զօրաւոր եմ։

«Ո՛վ իմ Հոգիս, ինչ կ'ըսես այս բաներուն վրայօք։ Գոնէ կարելութիւն մը չկայ օգնութիւն գտնելու Քրիստոսէն։ Եւ կայ ուրիշ կերպով օգնութիւն գտնելու կարելութիւն մը։ Երկինքին տակը ուրիշ անուն մը կայ որուն անունով կարենանք փրկուիլ։ (Գործք Գ. 12։) Ինծի համար որ չկայ։ Պետրոս Իսրայէլացի բորոտներուն պէս ըսելու եմ թէ՝ (Ա Թագ. Է. 4։) Թէ որ հոս նստիմ, կը կորսուիմ. բայց թէ որ պարապ տեղն ալ երթամ, տակաւին պիտի մեռնիմ բայց թերևս կը փրկէ իմ Հոգիս։ Վասն որոյ պիտի երթամ, և երթամ անոր. կամ յաւէտ, հաւատալով թէ հոս է իր Հոգևոր ներկայութեամբը՝ մեղայնից և թշուառ պիտի անոր առջևը իյնամ երեսի վրայ աս բոպէիս, և Հոգիս անոր առջևն պիտի թափեմ։

«Ո՛վ օրհնեալ Յիսուս, ինքզինքս քեզի կը ներկայացընեմ իբրև թշուառ արարած մը, չիբաւի հարկադրութենէ ստիպեալ ասանկ ընելու։ Վասն զի անշուշտ ան հարկադրութիւնը եթէ բացարձակ և ստիպողական ըլլար, ա՛ն ամօթոյ ըսիտի համարձակէի քու սուրբ և փառաւոր ներկայութեանդ երևնալ։ Կատարեալ համոզուած եմ որ մեղքերս ու յիմարութիւններս այնքան մեծ են՝ որ չեմ կրնար արդարացընել. այնքան՝ որ չեմ կրնար պատճառ, և չեմ կրնար միտք առնել։ Իմ ապականեալ և անարգ բնութեանս մէջ կը զգամ՝ որ մեղաց աղբիւր մը կայ, որ անօրէնութիւն ու ամբարշտութիւն կը բղխէ՝ ինչպէս որ աղբիւր մը իր ջուրը դուրս կու տայ, և իմ անձս

ինձի բեռ մը ու ահ մը կ'ընէ : Իմ յանցանքներս այնքան մեծ են՝ որ անոնց համար թողութիւն խնդրելը յանդգնութիւն կը թուի : Եւ սակայն՝ աւելի մեծ յանդգնութիւն պիտի չըլլար ըսել՝ թէ անոնք քու ողորմութենդ՝ և քու արիւնիդ զօրութենդը չափէն վեր են . ըսել՝ թէ դուն միայն ատորին կարգի մեղաւորներու թողութիւն տալու ու փրկելու չափ զօրութիւն ու ընորհք ունիս , բայց ինձի նմանները կարողութենէդ դուրս են : Պահէ զիս ասանկ հայհոյական գաղափարէն : Պահէ զիս ասանկ անտեղի կասկածէն : Տէր՝ դուն ամէն բան կրնաս ընել , ուր ալ իմ սրտիս մէկ խորհուրդը քեզմէ պահուած է : (Յոբ . խբ . 2 :) Յիրաւի դուն կարող ես բոլորովին փրկելու , ինչպէս որ քու խօսքդ կը զօրուցէ : (Եբր . է . 25 :) Եւ ուստի ամենայն և երկիւղի բոլոր ընդդիմութիւնները մէջէն ճեղքելով , որոնք զիս քեզի գալէն ետ կը պահէին , քու առջևդ կու գամ և գետինը կ'ինկնամ հողին վրայ : Ո՛վ Տէր , դուն գիտես իմ բոլոր մեղքերս ու իմ բոլոր յիմարութիւններս : (Ողջ . կի . 5 :) Ձեմ կրնար ծածկել զանոնք քու առջևդ . և կը յուսամ որ կրնամ ըսել թէ չեմ ուզեր ծածկել՝ կամ ճշմարտութեան կերպարանք ունեցող չատագովութիւններ գտնելու աշխատիլ : Ամբաստանէ ինձի համար՝ ով Տէր , ինչպէս որ կ'ուզես . և ես ճշմարտութեամբ պիտի ըսեմ թէ յանցաւոր եմ ատ բոլոր ամբաստանութիւններովը : Պիտի խոստովանիմ թէ քու զօրացածիդ չափ մեծ մեղաւոր մըն եմ , բայց տակաւին այնպիսի մեղաւոր մը որ թողութեան համար քեզի կու գամ : Երէ մեռնիմ , հնազանդելով՝ և մահաբեր հարուածին արդարութիւնը խոստովանելով պիտի մեռնիմ : Երէ կորսուիմ , սեղանին եղջիւր-

ներէն բռնելով պիտի ըլլայ • ինքզինքս քու ատքիդ տակը ձգելով՝ թէպէտև այսպիսի ապստամբ մը եղած եմ քու աթոռիդ դէմ : Շատերը կատարեալ թողութիւն ընդունած են հոն • մինչև անգամ իրենց յուսացածէն աւելի չնորհք գտած են : Իսկ ով օրհնեալ Յիսուս՝ միթէ քու բոլոր կարեկցութիւններդ հատա՞ն : Պիտի մերժե՞ս հիմա մէկ խոնարհ ապաշած մը որ քեզի կու գայ կենաց համար՝ և ուրիշ բան մը չըսեր՝ բայց միայն ողորմութիւն ու ձրի չնորհք կը խնդրէ : Կթա՛ ինձի՝ ով բարեչնորհ Փրկիչ՝ գթա՛ ինձի՝ և թո՛ղ իմ կեանքս պատուական ըլլայ քու առջեդ : (ղ Թագ • ա • 14 :) Ո՛չ՝ մի վճռեր զիս ան յետին թշուառութեան և յուսահատութեան տեղը խրկել՝ որմէ քու բարեչնորհ նպաստակդ է ազատել և փրկել շատերը :

"Ով Տէր՝ զիս քու երեսէդ մէկդի մի վռնտեր և մի բարկանար՝ երբոր համարձակիմ քու արքայական Հանդերձէդդ բռնել և ըսել թէ՝ չեմ կրնար թող տալ և չպիտի թող տամ որ երթաս՝ մինչև որ իմ աղաչանքս չնորհուի : (Ծննդ • լբ • 26 :) Ո՛չ՝ յիշէ որ իմ յաւիտենական բաժինս վտանգի մէջ է : Յիշէ՝ ով Տէր՝ որ յաւիտենական երջանկութիւն ընդունելու՝ և յաւիտենական՝ անօգնական՝ անյոյս կորուստէ ազատելու բոլոր յոյսերս քու վրադ խարսխած են • անոնք քու երեսիդ խնդումովը կը հաստատուին՝ ու երեսդ կնճռելովդ կ'իյնան : Ո՛չ՝ գթա՛ ինձի աս իմ անմահ հոգւոյս համար : Կամ թէ որ միայն ինձ համար ալ չէ՝ շատ ուրիշներուն համար ալ՝ որոնք մէկ կողմանէ ինձի ըրած ողորմութենէդ քաջալերութիւն կրնան առնել՝ կամ միւս կողմանէ մեծապէս վհրատորիլ ու յուսահատիլ իմ

Թշուառ յուսահատութեանս օրինակովը : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր քու արժանաւորութեանդ համար , և քու Հօրդ առատ ու գերագոյն ընդհացը արտայայտութեանը համար : Կ'աղաչեմ քեզի խաչին վրայ թափած արիւնովդ : Կ'աղաչեմ քեզի ընդհաց և խաղաղութեան ուխտովը , որն որ Հայրը քեզի հետ ըրաւ , հաւատացեալ և զղջացող մեղաւորներուն փրկութեանը համար . փրկէ զիս , փրկէ զիս՝ ով Տէր , որ անձկանօք կը փափաքիմ զղջալ և հաւատալ : Յիրաւի ես մէկ մեղաւոր մըն եմ , որուն վախճանական և յաւիտենական կորուստովը քու արդարութիւնդ կրնար փառաւորուիլ . բայց ո՛հ , եթէ թողութիւն ընդհակառակն ինձի , մէկ յիշատակարան մը պիտի ըլլամ ի պատիւ քու ընդհացդ ու քու արեանդ զօրութեանը , առանց քու ողորմութեանդ անարգիս ունեցած նուաստութեանն ու թշուառութեանը չափովը : Քու ամենօրհնեալ Հոգիովդ խօսէ ինձի՝ ով Տէր , և փարատէ իմ երկիւղներս : Քու սիրոյ և ընդհաց երեսովդ նայէ ինձի , և ըսէ ինձի՝ ինչպէս որ քու երկրիս վրայ եղած օրերդ շատ խոնարհ աղաչողներուն ըսիր՝ թէ «Քու մեղքերդ ներուած են քեզի , գնա՛ խաղաղութեամբ'»:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

Իր հաւատքին ու ղեկավարը անվեղծությամբ վերցրած պարակուսող հոգիին ըմբռնած հաղորդությունները նոր հասկացողություն մը կը պրծուի :

1 . Նախընթաց գլուխներուն մէջ զուցուած կարևոր բաներուն հետևութեամբը կը յուսամ թէ սխալած պիտի չըլլամ խորհելով թէ քանի մը բացատական տպաւորութիւններ եղած պիտի ըլլայ ան սրտերուն վրայ՝ որ առաջ զգացած չէին ան բաները . կամ ուր որ յառաջմանէ պաղած ու թմրած էին , նորէն կենդանացած պիտի ըլլան : Բայց սակայն աղէկ գիտեմ և կը փափաքիմ որ դուն ալ աղէկ գիտնաս՝ թէ աս կարևոր նիւթիս մէջ ինչ մեծ վտանգ կու գայ անձը չողջոյնելէն . և թէ ոչքան հարկաւոր է մարգիկը զգուշացընել՝ որ իրենց մտացը մէջ քանի մը եռանդուն զգացումներ զգալով , և իրենց նախկին վարուցը քանի մը թանձր թիւրութիւնները ուղղելով , չաճապարեն վճռելու թէ՝ իրօք նորոգեալ են : Ես բանիս մէջ մէկ սխալմունք մը ընելը կրնայ ըլլալ որ անհունապէս մահաբեր ըլլայ . կրնայ ըլլալ որ ան սուտ խաղաղութեան կէտը ըլլայ՝ որ մարդուս իր սրտին մէջ իր անձին երանի տալու , և զինքը ապահով սեպելու կ'առաջնորդէ , քանի որ "Աստուծոյ օրէնքին բոլոր սպառնալիքներն ու անէծքները" իր ականջին կը հնչեն , և ճշմարտիւ իրեն վրայ են ուղղակի . (ՅԱՅՏ . ԺԹ . 19 , 20 .) քանի որ աս միջոցին հաղարաւոր խոստմունքներ կ'ընէ ինքնիրեն՝ որոնց մէջ բաժին չունի . որոնք սաստիկ ջերմի մէջ եղող մարդու մը որ

բուած ոգևլից գինիի , կամ քնափութեան մէջ ե-
ղող մէկու մը տրուած զօրաւոր ափիոնի կընմա-
նին իրեն համար : Ապառաժ երկրի նման եղող
ունկնդիրները խնդալով ընդունեցին խօսքը , և
այնպէս թուեցաւ թէ չատ առատ հունձք մը
պիտի յառաջ բերեն . բայց սակայն շուտով
ցամքեցան : (Մաթ . ժգ . 5 , 6 , 20 :) Հիմա՝
որպէս զի ասանկ չըլլայ քեզի , որպէս զի միևչև
հիմա բոլոր իմ թափած աշխատութիւններս ու
քրտինք ալ պարապը չերթայ , և որպէս զի ապա-
հովութեան ու երջանկութեան խարիսխայ երազ
մը քեզ թշուառութեան ու կործանման մէջ ա-
ւելի խորունկ չձգէ , ներէ ինծի՝ որ սրտիդ մէջ
մէկ մեծ հարցում մը ընել տամ քեզի , որ ա-
սանկով աւելի ազեկ կերպով կարող ըլլաս վճա-
կիդ վրայ որոշում ընել , և զանազանել թէ ինչ
է երկինքի թագաւորութեանը մի միայն մերձ գալն
ու անոր ճշմարիտ մէկ անդամը ըլլալը :

2 . Ըրդ՝ ասիկայ Քրիստոսի վրայ ունեցած հա-
ւատքիդ անկեղծութենէն կախում ունի , երբոր
հաւատքը ամենէն ընդհանուր մոքով առնենք ,
ինչպէս որ վերը բացատրեցինք . այսինքն՝ անանկ
հաւատք մը , որ կը պարունակէ զղջում՝ ու ընդ-
հանուր հնազանդութեան ան հաստատուն դիտա-
ւորութիւնը , որ եթէ ճշմարիտ ըլլայ՝ իր կենսա-
կան տարրը անշուշտ հաւատքը պիտի ըլլայ :
Ուստի քու վճռակիդ վրայ դատում ընելուդ մէջ
քեզի օգնելու համար , ներէ ինծի որ հարցընեմ
քեզի՝ կամ յաւէտ աղաչեմ քեզի որ դուն ինքզինքիդ
հարցընես . մեղաց ու Քրիստոսի վրայ ինչ գաղա-
փարներ ունէիր , և հիմա ինչ գաղափարներ ու-
նես . և քու կենացդ մնացած մասին մէջ վարքիդ
վրայով ինչ ապառնի դիտաւորութիւններ ունես :

Ես խօսքերով առաջարկած զանազան մանաւոր բաներուս վրայ երկարօրէն չպիտի տրամաբանեմ ; այլ յաւէտ քեզ քու կարգացածիդ ու դիտողութեանդ պիտի ձգեմ՝ որ դատես թէ ո՛րքան համաձայն են անոնք Աստուծոյ խօսքին ան մեծ կանոնին , որով մեր բնաւորութիւնները շտկով պիտի քննուի , և մեր յաւիտենական վիճակը անփոփոխելի կերպով որոշուի :

3 . Սրտանց հարցնէր նախ՝ թէ Ո՛նչ գաղափարներ ունիս մեղաց վրայ , և ինչ զգացումներ ունեցած ես հոգիիդ մէջ անոր վրայով : Ետեն մը՝ մեղքը մէկ խաբեբայ կերպարանք մը հագաւ , և գեղեցիկ՝ հրապուրիչ երևոյթ մը ցուցուց . ա՛նանկ որ բոլոր սիրտդ հրապուրեցաւ անկէ , և քու կենացդ գործն էիր ըրեր զանիկայ ի գործ դնել : Այդ անկէ վերջը խաբուած ըլլալդ իմացար : Զգացիր որ "Օձի պէս կը խածնէ , ու քարբի պէս կը խայթէ" : (Առակ . իդ . 32 :) Առջի տուած զուարճութենէն շատ աւելի մեծ ատելութենով մը նայեցար անոր : Յաքանս աղէկ : Եսանկ կ'ըլլայ ամէն ճշմարիտ զղջացողին , և կը վախնամ թէ անոնց ալ՝ որոնք ան թիւէն չեն : Վասն որոյ ներէ՛ ինծի որ հարցընեմ նաև թէ ատելութիւնը ո՞րկէ ծագեցաւ : Ո՞ր անձնասիրութենէն սկզբունքէ՞ եկաւ : Ո՞ր անկէ վերաւորուելուդ համա՞ր եկաւ : Ո՞ր անով հոգիիդ վրայ դատապարտութիւն ու կործանումդ գալո՞ւն համար եկաւ : Ինչո՞ւ անոր տգեղութիւնը՝ գէշութիւնը՝ և չարութիւնը չզգացիր , իբրև օրհնելի Աստուծոյ գէմ գործուած , որ փառաւորեալ՝ առատաբաշխ՝ և ողորմած Էակ մըն է : Ինչո՞ւ անոր անարգ ապերախտութեանը դաղափարովը տանջուելդ չեղա՞ւ : Իսկ ան դիտաւորութիւններուն

համար՝ որ սրտիդ մէջ ծագեցան ։ կ'աղաչեմ քեզի որ մոռանես թէ ի՞նչպէս ձեւացան անոնք ։ և մինչև հիմա ի՞նչպէս ի գործ դրիր զանոնք ։ Ընդհանո՞ր էին ։ Հաստատո՞ւն էին ։ Նւ տակաւին բոլոր աս հաստատութեանը մէջ խոնարհ էին ։ Նրբոր առաջադրեցիր մեղքի դէմ պատերազմիլ , ամե՞ն մեղքի դէմ էր աս առաջադրութիւնդ ։ Նւ անհաշտելի՞ է ան պատերազմը՝ որ աստուածային շնորհօք կ'առաջադրես յառաջ վարել մինչև որ բոլորովին յաղթես , կամ ջանքիդ մէջ մեռնիս ։ Նւ ասոր համաձայն զանիկայ նուաճելու և կործանելու համար ունեցած ջանքերուդ մէջ աշխո՞յժ ես ։ Նթէ այսպէս է , ի՞նչ են «Վերած պատուիրդ ապաշխարութեան արժանաւոր»։ (Ղուկ . ի . 8 ։) Կարծեմ թէ տրամութեան արտասուքներով չեն թափիր առնուք ամէնը ։ Ձարութիւն գործելէն դադարեցո՞ր ։ Խարութիւն ընել կը սորվի՞ս ։ (Նոայ . ա . 16 , 17 ։) Նորոգութիւնդ կը ցուցընէ՞ թէ մեղացդ վրայ կը զղջաս , կամ ասոր հակառակ նորանոր մեղքի մէջ էյնալներդ կը ցուցընէ՞ն թէ մինչև անգամ զղջում կոչածիդ վրայ կը զղջաս ։ Նկրքին ատելութիւն մը ունի՞ս ամէն մեղքի դէմ , և մէկ ճշմարիտ նախանձ մը անոր դէմ ։ Նւ աս բանը մեզաց պատհուութիւններու և փորձութիւններու դէմ զգուշանալու մէկ հոգ մը յառաջ կը բերէ՞ ։ Վնեզ որոգայթի մէջ ձգող պարագաներու դէմ կը հսկի՞ս . և մանաւանդ կիրպո՞վ կը կրկնապատկե՞ս հսկողութիւնդ «Կորդ եղած մեղքին» դէմ։ (Նբր . ժբ . 1 ։) Ըն մեղքը մեկդի դրա՞ծ ես , որ քրիստոնէական ասպարէզդ վազես . հաստատուն որոշումով մեկդի դրած , որ ալ մեկ մըն ալ չգառնաս անոր , որ մեկ մըն ալ հաղորդ չըլլաս անոր , որ քնաւ քայլ մըն ալ չառնես դէպ ի անոր ։

4 . Սկսէ նաեւս որ հարցընեմ թէ՝ Պրիսկոսի վրայ ունեցած գաղափարներդ ի՞նչ են : Ի՞նչ կը խորհիս անոր վրայ , և քու անոր հետ ունեցած գործքիդ վրայ : Կատարեալապէս համոզուա՞ծ ես՝ որ անոր ու քու հոգւոյդ միջեւը միաբանութիւն մը հաստատուելու է : Ես կը տեսնեմ ու կը զգամ թէ ոչ միայն հեռուանց պատիւ՝ և վաղանցիկ յարգութիւն մատուցանելու ես անոր , իբրև իմաստուն՝ բարեսէր՝ և գերագոյն անձի մը , որուն անուանն ու յիշատակութիւնը վրայ նկատմունք ունիս . բայց որովհետև կենդանի է ու կը թագաւորէ , և միշտ քովդ մօտ է , և քովդ կը դիտէ , դուն ալ անոր նայելու՝ անոր մօտենալու՝ և հզօրութեամբ անոր հետ գործդ տեսնելու ես , և ան ամենաամէն գործդ՝ որմէ քու փրկութիւնդ կախում ունի :

5 . Աբրահամ եղաւ որ հարցընես թէ՝ "Տէրոջը առջեւը ինչո՞վ երթամ , ու Խարձրեալ Աստուծոյն առջեւը խոնարհ" : (Միք . զ . 6 :) Թերեւս երբեմն զՀեր մատուցանել կը խորհէիր , որ կը կարծէիր թէ քու չտեմպարաններդ բաւական են հայթայթելու : Հիմա համոզուա՞ծ ես որ բաւական չեն . և թէ ան Կառոյն երթալու ես որ Աստուած պատրաստած է : Երբեք անանկ գաղափար մը ունեցա՞ր Յիսուսի վրայ թէ "Աշխարհի մեղքը կը վերցնէ" , (Յովհ . ա . 29 ,) թէ "Ան որ մեղք չէր գիտեր , Աստուած անիկայ մեզի համար մեղքի պատարագ սեպեց . որ մենք անոր ձեռքովը Աստուծոյ արդարութիւնը եղած ըլլանք" : (բ Կորն . ե . 21 :) Անիկայ ինքնին կատարեալապէս արդար սեպեցի՞ր . և քու արդարութիւնովդ արդարանալէն վհատե՞լ , "Աստուծոյ արդարութիւնը հնազանդեցա՞ր" : (Հռոմ . ժ . 3 :) Միտդ երբեք սա երեւելի

ճշմարտութենէն ազէկ մը համոզուեցաւ , որ եթէ փրկուելու ըլլաս , Քրիստոսի միջոցովն է . որ եթէ երբէք ողջմտութիւն գտնելու ըլլաս Աստուծմէ , Քրիստոսի համար է . որ եթէ երբէք Աստուծոյ վերին տաճարին մէջ հաստատուիս , հոն պիտի կեանաս իբրև յաւիտենական յաղթանակ մը ան յաղթութեանը՝ որ Քրիստոս վաստկեցաւ գժոխքին իշխանութիւններուն վրայ , որ եթէ ինքը չըլլար՝ անոնք պիտի յաղթէին քեզի :

6 . Ա՛ր Տէրը կ՚ըսէ թէ՝ «Փնտռեցէք , որ փրկուիք» : (Ամոս . խէ . 22 :) Կ՚ըսէ թէ «Երբոր երկրէն բարձրանամ , ամէնն ալ ինծի պիտի քաշեմ» : (Յովհ . ժբ . 32 :) Ուսուցի՛չ անոր իբրև մի միայն Փրկիչ , անոր քաշուեցա՛ր ան սուրբ մագնիսովը , անոր՝ մինչև մահուան յանձնառու եղող սիրոյն ձգողական զօրութիւնովը : Ուրեմն ինչ է Քրիստոսի գալը իբրև խնդճ «Հոգնած ու բեռնաւորած մեղաւոր , որ հանգչիս» : (Մատթ . ժա . 28 :) Ուրեմն ինչ է հոգևոր մոռք «Որդւոյ մարդոյ մարմինը ուտելն ու անոր արիւնը խմելը» . (Յովհ . զ . 54 .) այսինքն՝ խաչեալ Քրիստոսին նայիլը իբրև մի միայն մեծ ապաւէն քու հոգւոյդ , և անոր վրայ՝ բնութեան ախորժակին իր կերակուրին վրայ ունեցածին չափ՝ նուանդուն փափաք ունենալը : Ուրեմն ինչ է սրտանց ինքզինքը Քրիստոսի տալը , իբրև թշուառ արարած մը՝ որուն սէրը իրեն առացուածքն ըրած է զինքը : Ուու անմահ հոգիդ անոր յանձնա՞ծ ես , որ մաքրէ և փրկէ զանիկայ . որ իր խօսքին պատուէրներուն ու իր Հոգւոյն ազդեցութիւնովը կառավարէ զանիկայ . որ իր փառքին հաւար գործածէ . որ իր ուզած գործքին ու կրթութեանը տակ դնէ , քանի որ հոս մարմինի մէջ կը բնակի . և որ ընդունի զա-

նիկայ մեռած ատենը , և ան հոգիներուն հետ խառնէ , որոնք գովաբանութեան մշանջենաւոր երգը կ՚երգեն անոր աթոռը կը շրջապատեն , և անոր ծառաները են յաւիտեանս : Սրտանց հաճո՞ծ ես ասոր : Ես ասոնց համար քու հաճութիւնդ կ՚ընորոգեմ : Խորհրդով և հաստատուն որոշմամբ կ՚ընորոգեմ զանիկայ , և կը զգա՞ս որ հոգիդ Ամէն կ՚ըսէ , քանի որ կը կարդաս ասիկայ : Եթէ այսպէս է , ուրեմն ես ալ կրնամ մեծաւ հաճութեամբ հաւանութեան ձեռք տալ քեզի , և ողջունել ու ընդունել քեզ իբրև Տէր Յիսուս Քրիստոսի մէկ անկեղծ աշակերտը . իբրև «Խաւարին իշխանութենէն ազատուած , և Որդւոյն թագաւորութեանը փոխուած մը» : (Կող . ա . 13 :) Ուրեմն կրնամ ողջունել քեզ Տէրոջմով , իբրև այնպիսի մէկուն՝ որուն խրկուած ու ապսպրուած եմ ես մխիթարութեամբ խօսելու իբրև Յիսուսի պաշտօնեան , և քեզի զգուշացնելու որ չէ թէ ես կ՚արձակեմ քեզ քու մեղքերդ , վասն զի ընկին բան մըն է մարդոց դատաստանովը դատուիլը , այլ ամէնօրհնեալ Աստուած կ՚արձակէ քեզ , թէ դուն այնպիսի մէկն ես՝ որուն իր Աւետարանին մէջն ըսաւ և միշտ կը զգուշէ ալ թէ՝ «Քու մեղքերդ ներուած են քեզի» . (Ղուկ . է . 48 .) վասն որոյ գնա՛ խաղաղութեամբ , և վայելէ անոր մխիթարութիւնը :

7 . Բայց եթէ օտար են քեզի ասոնց փորձառութիւնները ու ասոնց բնութիւնը որ հիմա նկարագրեցի , տակաւին մեծ գործը անկատար թողուցած ես . անզգալ և թերահաւատ մեղաւոր մըն ես , և «Աստուծոյ բարկութիւնը քու վրադ է» : (Յովհ . գ . 36 :) Թէև արթնցած և զարհուրեալ մեղաւոր մը ըլլաս , և ինչ և իցէ հաստատուն որոշումներ որ կազմած ըլլաս կենացդ ուղղութեանը

Համար ։ Որքան ուղիղ ալ որ ըլլան գաղափար-
ներդ ։ Որքան մաքուր որ ըլլայ պաշտամունքիդ
կերպը ։ Որքան եռանդուն որ ըլլայ նախանձաւո-
րութիւնդ ։ Որքան սաստիկ որ ըլլայ խստամբերու-
թիւնդ ։ Որքան մարդասէր որ ըլլայ բնաւորու-
թիւնդ ։ Որքան անմեղ որ ըլլայ կեանքդ ։ Միխթա-
րութիւն չեմ կրնար տալ քեզի ։ Խոլոր բարե-
պաշտական յոյսերդ ունայն են ։ Եթէ բոլոր մեղ-
քերուդ համար Աստուծոյ ներկայութենանը սրտանց
խոնարհութիւն մը ըրած չես ։ Եթէ Աստուծոյ ա-
մէն անհաճոյ եղած բանին դէմ աս ուխտեալ պա-
տերազմը հրատարակած չես ։ Եթէ Քրիստոսի կա-
րօտութիւն ունենալուդ՝ և առանց անոր կորսուած
ըլլալուդ վրայ զգացում ունեցած չես ։ Եթէ և-
ռանդով անոր գացած չես ։ և Հաւատքով հոգիդ
անոր ձեռքը յանձնած չես ։ ու ինքզինքդ ուրացած
չես ։ որ քու յոյսիդ խարխափը անոր վրայ հաս-
տատես ։ Եթէ ինքզինքդ անոր նուիրած չես ։ ա-
մէն ատեն և ամէն կերպով անոր Հաւատարիմ
ծառան ըլլալու ։ և Եթէ աս ամէնուն վրայ չես
խոստովանիր թէ դուն մէկ անպիտան ծառայ մըն
ես ։ որ ընդունելութիւն կամ Թողութիւն գտնելու
ուրիշ բանի ակնկալութիւն մը չունիս ։ բայց միայն
անոր արդարութենանն ու արեանը՝ և անոր քովն և-
ղած աստուածային ընորհաց արդեանցը միջոցովը ։
Նորէն կ'ըսեմ՝ որ բոլոր յոյսերդ ունայն են ։ և
"Ըաղէ վրայ հիմ կը դնես"։ (Մաթ ։ է ։ 26 ։)
Ձու արդէն կանգնած տունդ պէտք է որ յիրկիր
կործանի ։ և անոր հիմունքը քակուի ու նորէն
ձգուի ։ Եթէ ոչ՝ դուն ու քու բոլոր յոյսերդ ։
քիչ ատենէն քեզի հետ միևտեղ պիտի քակուին
երթան ։ և պիտի Թաղուին յաւիտենական կոր-
ծանման մէջ ։

Իր պղծանն ու հաւատալին անկեղծութիւնը Աստուծոյ հնազանդութիւնը պահը Յիսուս Հոգւոյն աղօթքը։

«Ով Տէր Աստուած, դուն բոլոր սիրտերը կը քննես, և մարդոց որդիներուն երիկամունքները կը փորձես։ (Երեմ. ԺԷ. 10։) «Փորձէ զիս՝ ով Տէր, ու գիտցիր իմ սիրտս. զիս քննէ, ու գիտցիր իմ մտածմունքներս, ու նայէ թէ արգելք չար ճամբու մէջ եմ, և զիս դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ»։ (Սաղմ. ՃԼԹ. 23, 24։) Ձէ՞ որ խղճմտանքս ալ քու ներկայութեանդ մէջ կը վկայէ՝ ով Տէր, թէ իմ ղրկումս ու հաւատքս այնպէս են՝ ինչպէս որ ստորագրուեցաւ, կամ գոնէ իմ ջերմեռանդ աղօթքս աս է որ այնպէս ըլլան։ Վասն որոյ եկուր՝ ով ամէնօրհնեալ Հոգի, որ ամենայն շնորհաց և միխիթարութեան պատճառ ես, եկուր և աս բնութիւնը իմ հոգւոյս մէջ առաւել կատարեալ կերպով հաստատէ։ Ո՜հ մեղքը իր ամենագարշելի երեւոյթովը իմ աչքերուս առջեւն դիր, որ անհնարին և անհաշտ ատելութիւն մը ունենամ անոր դէմ։ Ո՜հ՝ ամէնօրհնեալ Աստուածոյ մեծութիւնն ու ողորմութիւնը այնպիսի կերպով մը ցուցուր ինծի, որ սիրտս զարհուրի ու հալի։ Օ՜րկ վէմին, որ ջուրերը դուրս բղխեին. (Սաղմ. ՀԵ. 20.) հարբազատ՝ անկեղծ՝ և որդիական զղջման ջուրերը։ Ով ամէնօրհնեալ Հոգի, յանդիմանէ զիս մեղքի՝ արդարութեան՝ և դատաստանի վրայով։ (Յովհ. ԺԶ. 8։) Ինձի ցուցուր՝ որ ես կորընչացուցիչը իմ ինքզինքս. բայց իմ յոյսս միայն Աստուածմէն է, (Ովս. ԺԳ. 9։) Աստուածմէն՝ Քրիստոսի միջոցովը, որ անով միայն գթութիւն ու օգնութիւն կ՚ընես ինծի։ Վերջ մանաւանդ պաշտօնիդ համեմատ, Քրիստ-

տոսէն առ՝ ու ցուցնուր ինձի : (Յովհ . ժդ . 15 :) Ընոր փրկարար զօրութիւնը ցուցնուր ինձի : Իր աս զօրութիւնը բանեցընելու յօժարութիւնը ցուցնուր ինձի : Ողջունցնուր իմ հաւատքիս՝ որ խաչին վրայ տարածուած տեսնէ զանիկայ , տարածեալ բազկօք , կողը ծակած ու արիւնահոս . և որպէս թէ կ'ըսէ ինձի ամենազօրաւոր խօսքերով թէ ուրքան տեղ ունի իր սրտին մէջ ինձի համար : Թող գիտնամ թէ ինչ է բոլոր սրտիս սիրով նուաճիլ . անոր հետ խաչուելու չափ նուաճիլ . (Հռոմ . ը . 6 .) մեղքին ու աշխարհին մեռնիլ , բայց Յիսուս Քրիստոսով Աստուծոյ կենդանի ըլլալ : (Հռոմ . ը . 11 :) Տնուր որ անոր զօրութեանն ու սիրոյն վստահիմ : Տնուր որ անյապաղ անոր յանձնեմ իմ հոգիս , անոր պատկերը կրեմ , անոր օրէնքները պահեմ , անոր ծառայութեանը մէջ ըլլամ . և մէկ յիշատակ մը ըլլամ յաւիտեանս յաւիտենից իր Հետարանին զօրութեանը , և իր յաղթող շնորհքին մէկ յաղթանակը ըլլամ :

"Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , եթէ անկեղծ քրիստոնեայ մը ըլլալուս մէկ պակաս բան մը կայ , յայտնէ ինձի ու շնակէ անիկայ իմ մէջս : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ամէն սեւ ու յանդուգն յոյսերս փլցնուր , ուրքան սուղ եղած ալ որ ըլլար ան չէնքը որ այսպէս կործանի , և ուրքան հզաբար ալ ըլլայի անոր ունայն զարդերուն վրայով : Տնուր որ իմ վհճակիս դէշութիւնը գիտնամ , թէ և աս գիտութիւնը յոյժ աղետալի ըլլայ . և եթէ այլ ևս վտանգ մը մնայ , ո՛չ թող սիրտս զգայ անիկայ , զգա՛յ քանի որ դեռ դարման կայ :

"Եթէ հոգւոյս մէջ տակաւին թագուցեալ մեղք մը կայ , որ անկեղծութեամբ վըրնտած չեմ զանիկայ , յայտնէ ինձի անիկայ , և փարատէ իմ

ասէս ՝ թէ և յոյժ խորին արմատներ արձակած և անոր չորս դին պատած ըլլայ ՝ ու թէ և զանի-կայ խլելովդ ամէն ջիղ ցաւի : Ա՛ւ Տէր ՝ ընդհակառակիր կսկիծացուցիչ ձեռօք խլէ զանիկայ : Եւ ով Տէր ՝ կ՚աղաչեմ՝ քեզի որ աստիճանաւ՝ այո արագ ընթացիւք յառաջ երթաս և հատարեալ ընես ինչ որ տակաւին պակաս է հաւատքիս մէջ : (ա Թես . գ . 10 :) Կատարէ իմ մէջս քու բարութեանդ բոլոր հաճութիւնը : (բ Թես . ա . 11 :) Հարստացուր զիս՝ ով Երկնաւոր Հայր ՝ քու Հոգւոյդ բոլոր ընդհանրութիւն . քու սիրելի Որդւոյդ կատարեալ պատկերին պէս ըրէ զիս . և ապա՝ անոր արժանաւորութեանը համար ինծի և-կուր ՝ և յայտնէ իմ հոգւոյս քու ընդհակառակ կայութիւնդ ՝ (Յով . ժդ . 21 , 22 ,) մինչև որ անիկայ չասունենայ ու յարմար ըլլայ ան փառաց վճռակին ՝ որուն պատրաստ ընելու համար սահմանուած են աս բոլոր գործողութիւնները : Ամէն՝ :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ·

Վերջապահական պրամագրութիւնան պանապան ճիղերուն վրայ տատուել մանաւանդ պետրոսիան մը ՝ որմէ ընդհրդողը ատելի օգնութիւնան առնէ իր ի՛նչ ըլլալուն՝ և ի՛նչ ըլլալ կրնայ պարտականութեան վրայ դատող ընելու :

1 . Իրրոր յաւիտենականութեան անհուն մեծութիւնը կը քննեմ ՝ յոյժ գժուար է ինքզինքս յագեցընել բոլոր ան խօսքերովը՝ որն որ մարդոց կրնամ զրուցել ՝ ան բաներուն վրայ՝ որոնց մէջ

անոնց յաւիտենական բարեկեցութիւնը կը կայանայ : Ինչպէ՞ս արդէն մէկ նկարագրութիւն մը ըսի Ճշմարիտ քրիստոնէական ընտանութեան վրայով, կը յուսամ թէ ատոգիւ կրնամ ըսել որ մէկ ձիւղ և հատատարիմ նկարագրութիւն մը ըսի : Հայց տակաւին՝ քեզի աւելի ևս օգնութիւն ըլլալու համար, զանիկայ զանազան կերպով յայտնելով քու քննութեանդ տակը պիտի ձգեմ, որ կարող ըլլաս դատում ընել թէ ինչ ես, և ինչ ըլլալու ես : Նա ասկէ առաջ ոչ միայն քեզ յաղթահարել է, եթէ տակաւին Ճշմարիտ աստուածպաշտութենէ օտար ես • այլ՝ քեզ առաւել ևս հաստատել է, թէ որ Աստուծոյ չնորհքովը փորձառութեամբ տեղեկացած ես անոր : Նրջանիկ պիտի ըլլաս, անպատմելի կերպով երջանիկ, թէ որ՝ քանի որ յառաջ կ'երթաս գլուխէ գլուխ, կարենաս ըսել թէ՝ "Ես եմ իմ բնաւորութիւնս ու որպիսութիւնս" : Ընտահման աստիճանաւ երջանիկ պիտի ըլլաս, թէ որ կրնաս ըսել թէ՝ "Ես է՝ որուն կը ցանկամ, որուն համար աղօթք կ'ընեմ, և որուն հաւէն ինկած եմ, բոլոր ուրիշ բաներէն նախապատիւ համարելով, թէ և հիմակուան ունեցածս դեռ աս չըլլայ" :

2 . Ինչո՞ւ ուրեմն և փորձէ թէ՝ "Ի՞նչ հոգւոյ տէր ես դուն" : (Ղուկ . թ . 55 :) Նա այն որ բոլոր սրտերը կը քննէ, աս քննութեան մէջ առաջնորդէ քեզի, և կարող ընէ "Ընանիկ դատել ինքզինքդ, որ Տէրոջմէն չդատապարտուիս" : (ա Կորն . ժա . 31 , 32 :)

3 . Յայտնի ըլլայ քեզի ասիկայ ընդհանրապէս, որ եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես, "Ահու մտքիդ հոգիովը նոր" եղած ես . (Եփես . դ . 23 .) այնպէս նոր եղած ես՝ որ նորէն ծնած ես : Խաւսկան չէ

նոր անուն մը առնելը ։ քանի մը բաներէ ետ կե-
նալը ։ կամ քու վարուցդ քանի մը մասնաւոր բա-
ներուն մէջ ըստ մասին փոփոխութիւն մը ընելը ։
Փոփոխութիւնը մեծ ու հանրական ըլլալու է ։
Ուրեմն քննէ ՝ թէ արդեօք բաներու վրայ նոր
գաղափարներ վաստկած ես . առաջի ունեցած-
ներդ տարբեր գործնական դատում մը ձեւացու-
ցած ես . թէ արդեօք քու առաջադրած նպա-
տակներդ և անոնց զգացմունքները՝ որ կը զգաս թէ
սրտիդ մէջ կը ներգործեն և անոնց ընթացքը՝ որուն
ուղղած ես քու գործերդ ասոնց զգացմունքնե-
րովը ՝ բովանդակապէս նոր են՝ թէ հին ։ Դար-
ձեալ՝ եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ՝ "Աստուա-
ծային բնութիւնը հաղորդ" ես . (ը Պետ . ա .
4 .) աստուածային՝ իր ծագմամբը ՝ հակամիտու-
թեամբը ՝ և նմանութեամբը ։ Վասն որոյ քննէ
թէ արդեօք Աստուած անանկ մէկ սկզբունք մը
տնկեր է սրտիդ մէջ ՝ որ քեզ անոր կը տանի ու
անոր նման կ'ընէ ։ Յուշադրութեամբ քու հոգիդ
քննէ ՝ և տես թէ Աստուծոյ բարոյական կատա-
րելութիւններուն ՝ այսինքն անոր սրբութեանը՝ ար-
դարութեանը՝ բարութեանը՝ և հաւատարմութեանը
պատկերը իրօք ունիս . ինչու որ "Նոր մարդը
Աստուծոյ պատկերին պէս ստեղծուած է ՝ արդա-
րութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով" ՝ (Եփես .
դ . 24 ։) և "Գիտութիւնով նորոգուած է իր
Ստեղծողին պատկերին պէս" ։ (Կող . գ . 10 ։)

4 . Վարձեալ՝ առաւել ևս օգնութիւն առնելու
համար՝ քննէ թէ արդեօք "Յուն նոյն միտքը ու-
նիս ՝ որ միտ Քրիստոս Յիսուսի մէջ կար" ։
(Փիլեմ . ը . 5 ։) թէ արդեօք Աստուծոյ մարմ-
նացեալ Որդւոյն պատկերը ունիս ՝ որ Հօրը ա-
մենապայծառ և ամենագեղեցիկ նմանութիւնն է ՝

որ երկինք կամ երկիր երբէք տեսած է : Ամենօրհնեալ Յիսուս ինքզինքը մէկ օրինակ մը ըրաւ բոլոր իր հետեւողներուն . և սաւորեցուց Ընոր նման գործելու ամենայարմար օրինակ մըն է ան , քանի մեր բնութեամբը մէկ օրինակ մը , և ամենուն յարմար պարագաներով . մէկ օրինակ մը՝ որն որ միանգամայն իր անբիծ կատարելութիւնն ու միանգամայն դէպ ի մեզ , իբրև Տէր՝ Խարեկամ՝ և Պղտիս , իր ունեցած սիրելի առնչութիւնները գովելի կ'ընծայեն մեզի . իբրև ան անձը որով մեր յաւիտենական վիճակը պիտի հաստատուի , և որուն նման ըլլալուս մէջ կը կայանայ մեր յիւրին երջանկութիւնը , թէ որ երբէք երջանիկ պիտի ըլլանք : Ուրեմն Քրիստոսի վարուցին ու բնաւորութեանը նայէ , ինչպէս որ նկարագրուած ու բացատրուած է Աւետարանին մէջ . և քննէ ու տես թէ քու կիրքիդ մէջ անոր նման բան մը կրնա՞ս գտնել : Ընոր անձնանուէրութիւնէն՝ սէրէն՝ և Աստուծոյ դիմող բնաւորութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Ընոր հեզութիւնէն՝ խոնարհութիւնէն՝ և դէպ ի մարդիկ ունեցած բարեսիրութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Ընոր մաքրութիւնէն ու խմաստութիւնէն , անոր աշխատասիրութիւնէն՝ համբերութիւնէն՝ հաստատութիւնէն՝ և նախանձաւորութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Այս յիրաւի քրիստոնէական բնաւորութեան բոլոր ուրիշ ճիւղերը , բայց ի անոնցմէ՝ որ գիրենք ունեցողը անձին վրայ միղաւորութիւն կը ցուցընեն , կրնանք աս գլխուն մէջ յառաջ բերել քու քննութեանդ բացատրութիւն ու օգնութիւն ընելու :

5 . Կը յանգլում գարձեալ՝ որ եթէ քրիստոնեայ ես , ըստ մեծի մասին "ողւոր խորհուրդի" տէր ես , գիտնալով որ անիկայ ակնարք ու խաղաղութիւն" է , քանի որ ամբիծնաւոր խորհուրդը

մահ է"։ (Հռով. ը. 6։) Աթէիստ մարդինի մէջ ես, բայց չէ թէ մարմնաւորի պէս զինք կը բանեցընես"։ (ը Կորն. Ժ. 3։) չէ թէ քու պատուէրներդ ու հրամաններդ անկէ կ'առնես։ Յիրաւի անոր հարկաւոր շահերուն հոգ կը տանիս իբրև պարտաւորութիւն նիւթ, բայց տակաւին ուրիշ առաւել ազնիւ շահու մը նայելով պիտի ըլլայ ատկայ. այսինքն բանական և անմահ հոգւոյն շահուն նայելով։ Խորհուրդներդ, զգացմունքդ, հետամտութիւններդ և ընտրութիւնդ յաւէտ հոգեւոր բաներու նայելով պիտի որոշուին քան թէ մարմնաւոր։ Մէկ խօսքով. "Հաւատքով պիտի քալես և ոչ թէ կարծիքով"։ (ը Կորն. Ե. 7։) Կու միտքդ ազատնի՝ անկեւոյթ և ըստ մասին անխմոռալի բաները պիտի գրաւեն։ Աստուծոյ էութիւնը՝ կատարելութիւնները՝ նախախնամութիւնները՝ պատուիրաքները՝ սպառնալիքները՝ և խոստումները քու հաւատքիդ նպատակը պիտի ըլլան։ Ինոր պիտի նպատակ ընես Քրիստոս ալ "Որ որ չհնազած պիտի սիրես ու պատուես"։ (ա Պետ. ա. 8։) Հաւատքիդ նպատակ պիտի ընես ան անտեսանելի աշխարհքն ալ, որ որ ան գիտէ թէ յաւիտենական է, և վասն որոյ անհունապէս առաւել արժանի է քու ուսումնասիրութեանդ՝ քան թէ ան բաները "Որ կ'երեւնան ու ժամանակաւոր են"։ (ը Կորն. դ. 18։)

6. Ինոնք քրիստոնէական բնաւորութեան ընդհանուր տեսութիւններ են, որոնց վրայօք կ'ազաչեմ որ ինքզինքդ քննես։ Ես հիմա կ'ուզէի որ չարունակեմ և առաջնորդեմ քեզ անոր մեծ ճիւղերը քննելու, որոնք Աստուծոյ, մեր ընկերին, ու մեզի կը վերաբերին. և ան յատկութիւններն ալ, որոնք ամէն մէկ ճիւղերուն հետէն կ'եր-

թան . ինչպէս՝ անկեղծութիւն՝ յարատեւութիւն՝ քաղցրութիւն՝ նախանձաւորութիւն՝ և խոհեմութիւն : Ու կը խնդրեմ որ աղէկ մտադրութիւն ընես , քանի որ ասոնց ամէն մէկուն վրայով առ-ջեւդ քանի մը ակնարկութիւններ կ'ընեմ , որոնց-մով կարող ըլլաս թէ վիճակիդ և թէ պարտաւո-րութիւններուդ վրայ լաւագոյն դատում ընել :

7 . Ուրիմն կ'աղաչեմ քեզի՝ ամէնօրհնեալ Աս-տուծոյ նայելով սրտիդ բնաւորութիւնը քննէ : Ընոր անզուգական վեհմտութեանցը վրայ յարգա-կան երկիւղ մը և գերագոյն սէր ու մեծարանք կը գտնես , մէկ փափաք մը անոր վրայ՝ իբրև ամենամեծ բարւոյ , և սրտանց երախտագիտու-թիւն մը դէպ ի անոր՝ իբրև գերագոյն բարերար : Կրնաս անոր խնամքին վստահիլ : Կրնաս անոր վկայութեանը ապաւինիլ : Կը փափաքիս անոր բոլոր պատուիրաններուն կատարեալ հնազանդու-թիւն ընել , և մէկ խոնարհ հպատակութիւն մը անոր նախախնամութեանը բոլոր կարգադրութիւն-ներուն : Ընոր փառքը քու ամենէն ալնիւ վախ-ճանդ կը համարիս , և ինքզինքդ անոր հաւնեցընելը քու կենացդ մեծ գործը կ'ընես : Ընոր նման ըլ-լալն ու «Հոգիով ու ճշմարտութիւնով անոր երկրպագութիւն ընելը» քու գլխաւոր հոգդ կ'ը-նես : (Յով . դ . 24 :)

8 . Քրիստոսի վրայ հաւատքը ինչ ըլլալը ար-դէն երկարօրէն նկարագրեցի , վասն որոյ ալ բան պիտի չըսեմ թէ անոր զօրութեանն ու հնարքացը վրայ համոզման վրայով , որ ասիկա հաւատքին մեծ հիմն է , թէ Քրիստոսը բոլոր իր հանգամանք-ներովը ընդունելու վրայով , և թէ հոգին անոր ձեռքը յանձնելու վրայով , որուն մէջ կը կայա-նայ հաւատքին մասնաւոր և երևելի բնութիւնը :

9 . ԹԵ որ Քրիստոսի վրայ եղած աս հաւատքը անկեղծ ըլլայ , անտարակոյս դէպ ի անոր սէր պիտի յառաջ բերէ , որ աս սէրը ինքզինքը կը ցուցընէ անոր վրայ եղած քաղցր խորհուրդներով . դէպ ի անոր կատարել վստահութիւնով . անոր պատուէրը խնամօք պահելով . անոր Հոգւոյն՝ անոր բարեկամներուն՝ և անոր փառքին վրայ նկատմունք ունենալով . ակնածութիւն ունենալով՝ մանաւանդ յանձնառու եղող իր սիրոյն յիշատակներուն վրայ , որոնք ինքը սահմանադրից . երկնային աշխարհին վրայ անձուկ փափաք ունենալով , ուր որ ինքը կը բնակի , և ուր որ վերջապէս "Ողջը իր ժողովուրդը պիտի բնակեցընէ" : (Յովհ . ժԷ . 2 :)

10 . Կը յաւելում գարձեալ՝ համաձայն Աստուծոյ խօսքին , թէ Քրիստոսի այսպէս հաւատալով ու անիկայ սիրելով , պիտի ուրախանաս ալ անով , անոր փառաւոր խորհուրդովը , և ան խորհուրդը կատարելու համար ունեցած կատարեալ յարմարութիւնովը . իր բանին խոստմունքներովը , և իր ժողովրդեան արտօնութիւններովը : Ուրախութեան նիւթ մը ըլլալու է քեզի որ աս մեր աշխարհին մէջ այսպիսի փրկիչ մը երեցաւ . և քեզի համար ունեցած ուրախութիւնդ համեմատ պիտի ըլլայ ան պայծառութեանը՝ որով քու անկէ ունեցած օգուտդ ու դէպ ի անոր ունեցած ազնըւութիւնդ կը նշմարես :

11 . Վերջ քանի մը խորհրդածութիւններու ալ կ'առաջնորդեմ քու սրտիդ ունեցած զգացումներուն վրայ դէպ ի ան Ըմբռնհնակ Հոգին : ԹԵ որ "Քրիստոսի Հոգին չունինք , իրենները չենք" : (Հռոմ . Ը . 9 :) ԹԵ որ "Աստուծոյ Հոգիովը չենք առաջնորդուիր , Աստուծոյ որդիքը չենք" : (Հռոմ . Ը . 14 :) Ուրեմն թէ որ ճշմա-

ըիա քրիստոնեայ ես ։ փափաքելու ես որ "Հո-գեով լեցուիս" ։ (Եփես. ե. 18։) որ Հոգւոյդ ամէն մէկ կարողութիւնը անոր իշխանութեանը հնազանդ ընես ։ որ անոր քու սրտիդ ներգործելը առաւել հաստատուն՝ առաւել զօրաւոր՝ և աւելի համեմի ըլլայ ։ Եւ աս սուրբ ազդեցութիւնները պահելու համար՝ շատ անգամ ի սրտէ քննութիւն ու խորհրդածութիւն ընելու ես. ետ կենալու ես ան մեղքերէն որ զանիկայ կը վշտացընեն. ան քաղցր պատեհութիւնները ձեռքէ փախցընելու չես ։ երբ որ կ'նրևի թէ անիկայ կը շնչէ քու Հոգւոյդ վրայ. աղօթքով Աստուծոյ թախանձելու ես անձկանօք ։ որ անիկայ "Ա յրագ աւելի առատօրէն լեցուի Յիսուս Քրիստոսի ձեռօքը" ։ (Տիտ. գ. 6.) և ցանկալու ես անոր առաքման պաշտօնին վախճանը յառաջ տանել ։ որն որ Քրիստոսը փառաւորել ։ (Յովհ. ժզ. 14։) և անոր թագաւորութիւնը հաստատել էր ։ Ընոր ազդեցութիւններուն ցանկալու ես իբրև որդեգրութեան Հոգւոյ ։ քու պաշտամունքներդ ազատ և սիրելի ։ հնազանդութիւնդ զօրաւոր ։ մեղքի համար ունեցած տրտմութիւնդ բորբոքեալ և սրտառուչ ։ անձնատուութիւնդ հնզ ։ և սէրդ եռանդուն ընելու համար. մէկ խօսքով ։ քու կենացդ մէջ մինչև ի մահ ինքզինքդ յառաջ վարելու համար՝ այնպիսի տղու մը բնաւորութեամբը ։ որ իր հօրը միջոցովը կ'ուրախանայ ։ և որն որ կը ցանկայ առաւել ևս մօտ ըլլալու անոր ներկայութեանը ։

12. *Խրատեալ. եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ։ քաջութեան հոգին առնելու պիտի փափաքիս ։ Հոգւոյ ան ամէն խոնարհութեանը մէջ անգամ՝ որն որ պիտի ատանաս ։ Քրիստոսի գործքին մէջ գիւցազուն մը ըլլալ պիտի ցանկաս ։ հաստատուն ո-*

բոլմամբ հակառակելով խաւարին զօրութեանց ա-
մենազօրաւոր ջանքերուն ։ սրտիդ ներքին ապակա-
նութիւններուն ։ և ան ամէն արտաքին դժուարու-
թիւններուն դէմ՝ որոնց կը պատահիս քու պար-
տաւորութիւններուդ ճամբուն մէջ ։ քանի որ յա-
ռաջ կ'երթաս Քրիստոսի գործքին մէջ և անոր
զօրութեամբը "Յաղթելով և յաղթելու" ։

13 . Ըս ամէն բաները աստուածպաշտութեան
ճիւղերը կրնան սեպուիլ . ան աստուածպաշտու-
թիւնը՝ որ "Ըմէն բանի օգտակար է ։ և կենաց
խոստումնքը ունի՝ հիմակուանին ու գալիքին"։ (ա
Տիմ . գ . 8 ։)

14 . Այս ես առջիդ կը դնեմ քրիստոնէական
բնաւորութեան քանի մը ճիւղերն ալ ։ որոնք ա-
ռաւել անմիջապէս ինքզինքնուս կը վերաբերին ։
Որ թէ որ յիրաւի քրիստոնեայ ես ։ անտարա-
կոյս հոգին մարմինէն՝ և յաւիտենական բաները
ժամանակաւոր բաներէն նախապատիւ պիտի հա-
մարիս ։ Ինչ անմահ հոգւոյդ մնծութիւնն ու
արժէքը գիտնալով՝ անշուշտ հաստատ որոշում
մը պիտի կազմես որ անոր երջանկութիւնը վաս-
տկիս . աս բանին համար ինչ որ տալ և ինչ
ալ որ քաշել հարկ ըլլայ ։ Եթէ ճշմարիտ քրիս-
տոնեայ ես ։ նա ես "Խոնարհութիւն ունենաս"
պիտի ։ (ա Պետ . ե . 5 ։) Ինչ բնական ևս բա-
րոյական անկատարութիւններուդ ։ քու գիտու-
թեանդ կարճ սահմանին ։ քու առաջադրութիւն-
ներուդ անստուգութեանն ու տկարութեանը վրայ ։
և յարաժամ Աստուծմէ ու բոլորտիքդ եղած գրեթէ
ամէն բաներէն կախում ունենալուդ վրայ խորին
զգացում մը պիտի ունենաս ։ Ինչ մանաւանդ քու
յանցանքիդ վրայ աղէկ ճանաչում պիտի ունենաս .
որուն յիշատակը քեզ ամօթով ու շփոթութիւ-

նով պիտի լեցնէ ։ մինչև անգամ երբոր պատճառ ունենաս յուսալու թէ նեղուած է ։ Ասիկայ՝ ընկերներուդ հետ ունեցած վարմունքներուդ բոլոր խստութիւնն ու լրջութիւնը կ'արգիլէ ։ Կ'ուսուցանէ քեզի՝ նախախնամութեան սահմանած պատուհասներուն մէջ ամենայն սուրբ հնազանդութեամբ հանդուրժել Տէրոջը բարկութեանը ։ ա՛նոնց պէս՝ որոնք գիտեն թէ "Ընոր դէմ մեղք գործեցին" ։ (Ա՛ե ... է . 9 ։) Դարձեալ . եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ։ հոգւոյ մաքրութեան նուէրէ պիտի ըլլաս ։ և բոլոր արգիլեալ ցանկական հեշտութիւններուն վրայով հաստատուն ատելութիւն մը պիտի պահես ներսիդիդ ։ Ընդհակառակ՝ տղոյութեանց յիշատակութիւնը քեզ ամօթով ու վհատով պիտի լեցնէ ։ և ապառնիին համար չանք պիտի ընես որ խորհուրդներուդ ու փափաքներուդ վրայօք զգոյշ կենաս ։ նոյնպէս խօսքերուդ ու գործքերուդ ալ . և ոչ միայն չարիք գործելէն ետ պիտի կենաս ։ այլ անոր հեռաւոր երևոյթէն ու հաւանական պատեհութիւններէն ալ՝ գիտնալով ան Աստուծոյն կատարեալ սրբութիւնը՝ որուն հետ որ կը հաղորդակցիս ։ և ան յոյսին մաքրիչ բնութիւնը ։ (ա Յովհ . ե . 3 ։) որն որ ունենալ սորվեցուց քեզի իր Ուսուցանողը ։

15 . Ասոր հետ շատ սիրտ կապակցած է զգաստութեան ան սիրելի առաքինութիւնը ։ որն որ քեզի կը սորվեցնէ զգոյշ ըլլալ կերակուրներուն ու խմելիքներուը այնպիսի կերպով մը գործածելէն ։ որ մարմինը անյարմար կ'ընէ հոգւոյն ծառայութեանը . կամ աս երկուքին այնպիսի կերպով մը յարելէն ։ որ քու պատուական անգամներդ՝ ժամանակը կը կողոպտէ ։ կամ մէկ ծախք մը կը պատճառէ՝ որ պարագաներդ չվերցներ ։ և արգելք կ'ըլլայ

ան ծախքերուն որն որ պարտական ես Քրիստոսի գործքին մէջ ընել , և տալ աղքատաց որչափ որ քու և անոնց առ Աստուած ունեցած առնչութիւնդ ու մէկզմէկու ունեցած առնչութիւնդ կը պահանջէ : Համառօտիւ . զգոյշ պիտի ըլլաս ան ամէն բաներուն դէմ որ հակամիտութիւն ունին ցանկական տրամադրութիւնդ ստեղծելու , ան ամէն բաներուն դէմ որ հոգին Աստուծոյ հետ ունեցած հաղորդակցութիւնէն կ'օտարացընեն , և Աստուծոյ ծառայութեանը մէջ ունեցած նախանձաւորութիւնն ու աշխոյժը կընուազեցընեն :

16 . Ամենօրհնեալ Յիսուսի աստուածային փիլիսոփայութիւնը պիտի սորվեցընէ քեզի նաև գոհ բնութիւն մը ունենալ : Կը հաւատաս որ աշխարհային ան վայելչութիւններուն վրայ ունեցած քաղաքներդ՝ որոնց համար շատերը անյագ տենչ մը ունին , որ յարաժամ յառաջ երթալով աճելու վրայ է : Զգոյշ պիտի ըլլաս որ չափէ դուրս խնամք չտանիս ան բաներուն վրայ՝ որ քու երկնային ժառանգութիւնդ մոռցընել կու տան քեզի : Եթէ Նախախնամութիւնը ի դերև հանէ ձեռք զարկած բաներդ , պիտի հնազանդիս . եթէ ուրիշները աւելի յաջող ըլլան , չպիտի նախանձիս անոնց , այլ յաւէտ շնորհակալ պիտի ըլլաս Աստուծոյ ան բաներուն համար՝ որ հաճեր է անոնց պարգեւել , ինչպէս որ ան բաներուն համար , որ քեզի կը պարգեւէ : Պզօրինաւոր միջոցներ չպիտի բանեցընես ներկայ վիճակդ փոխելու համար . և վիճակդ ինչ որ է՝ պէտք է որ անիկայ ի բարին գործածես , յիշելով որ անհուն իմաստութեան ու բարութեան քեզի սահմանածը ան է , և թէ քու արժանի և ղածեգ յոյժ անհամեմատ աւելի է ան . այո՛ կրնայ ըլլալ որ քուն անոր թերութիւններն ու դժուա-

րութիւնները քու ապառնի և կատարեալ երջանկութեանդ յառաջադիմութիւնը ձեռնտու ըլլան :

17 . Յոհաննէս հիա , եթէ Քրիստոսի աշակերտ ես , համբերութիւն ալ պիտի կրես , և "համբերութիւնով հոգիդ պիտի առնաս" : (Ղուկ . իե . 19 :) Յիրաւի բոլորովին անզգայ չես կրնար ըլլալ թէ նեղութեանց և թէ զրկանքներու . բայց միթէ խաղաղ ու հանդարտ պիտի ըլլայ անոնք կրելու առնդ , և քու պարտաւորութիւնդ կատարելու մէջ հաստատուն , թէ և նեղութիւնները ձեղմէն , և յոյսերդ՝ սիրելի յոյսերդ ու ակնկալութիւններդ ուշանան : Համբերութիւնը կ'արգիլէ շուտ ու անզգոյշ որոշումները , և կ'ամրացնէ քեզ հանգստութեան անկանոն միջոցներ փնտռելու դէմ . միանգամայն քեզ արամադրելով (մինչև որ Աստուած հաճի քեզի օգնութեան հասնիլ ,) քու պարտաւորութեանդ ճամբուն մէջ հաստատուն յառաջ երթալու , "Ինքզինքդ անոր յանձնելով բարի գործքերու մէջ" : (ա Պետ . դ . 19 :) Նաև հոգ պիտի տանիս որ "համբերութիւնը կատարեալ գործ ունենայ" , (Յակ . ա . 4 ,) և իր մանաւոր գործադրութիւնը պահանջող պարագաներուն համեմատ տիրէ : Օգր օրինակ . երբոր զանազան չարիքներ միևզմիևու հետևէ երկար յաջորդեն , անանկ որ "ընդունդը անդունդին կանչէ" , և թուի թէ "Աստուծոյ ամէն կոհակներն ու ալիքները քու վրայէդ կ'անցնին" միևզմիևու հետևէ . (Սաղմ . խբ . 7 ,) երբոր Աստուած քու ամենափափուկ մասիդ դպչի . երբոր քեզի հետ բռնած ընթացքին պատճառները բոլորովին անմեկնելի ըլլան . երբոր քու բնական զօրութիւններդ տկարանան ու թուլնան . երբոր անոնցմէ ազատելու ապօրինաւոր միջոցները մօտ ու դիւրին երևնան ,

տակաւին երիտասարդ Հօրդ կամքին վրայ ունենալ յարգութիւնդ ։ ընդդէմ ամենայնի տանելու է ա-նունդ ։ և խաղաղութեամբ սպասել տալու է քեզի իր տանին ու իրեն ուզած կերպովը ազատութիւն դտնելու համար ։

18 ։ Առաւօտ նկատմամբ մեր ունենալու քրիստոնէական բնաւորութեան վրայ մինչև հիմա համառօտ նկարագրութիւն մը ըրի ։ նիւթ հիմա որ յաւելում թէ Աստուածը քու ընկերներուդ նկատմամբ մէկ ուրիշ շատ երևելի կարգ մը դասեր կը սորվեցնէ քեզի ։ Անիկա աս խօսքին մէջ բովանդակեալ են ։ "Քու ընկերդ քու անձիդ պէս սիրես" ։ (Հռովմ ։ ԺԳ ։ 9 ։) և "Ամէն բան՝ որ կ'ուզես (այսինքն ։ ինքզինքդ անոնց տեղը դնելով ամէն ինչ բան որ վայելչապէս և բանաւորապէս կրնայիր ուզել) թէ մարդիկ քեզի ընեն ։ դուն ալ անոնց անանկ ըրէ" ։ (Մատթ ։ է ։ 12 ։) Ամենօրհնեալ Յիսուսի սորվեցուցած կրօնքը՝ երբոր յաղթութիւն դտնէ Հոգւոյդ մէջ ։ անկասելի անձնասիրութեան իշխանութիւնը կը նուաճէ ։ և քեզի պարզութեամբ ու քաղցրութեամբ կը սորվեցնէ քու ընկերդ վրայ իբրև քու մէկ ուրիշ անձդ նայիլ ։ Ինչպէս որ քու իրաւունքներդ գիտես ։ անոնն ալ պիտի գիտնաս ։ ինչպէս որ քու անունդ կը պաշտպանես ։ անոր անունն ալ պիտի պաշտպանես ։ Անոր բարեբաստութեանը պիտի բաղձաս ։ և պատրաստ պիտի ըլլաս անոր կարօտութիւնը լեցընել ։ ինչպէս որ պիտի ուզէիր թէ քուդդ մէկ ուրիշը լեցընէ ։ Անոր ամենակատարծելի խօսքերուն ու գործքերուն բարի մեկնութիւն պիտի առաս ։ Անոր երջանկութեանը պիտի ուրախանաս ։ և անոր թշուառութիւնը մէկ աստիճանաւ մը իբրև քուկինդ պիտի զգաս ։ Ու յայժ

երջանիկ պիտի ըլլաս ։ երբոր աս պայծառ կանոնը քու մտքիդ ընտանի ըլլայ ։ երբոր աս ոսկեղէն կանոնը սրտիդ վրայ գրուի ։ և երբոր սովորութիւն ընես անաչառաբար անոր համեմատ գործել ամէն առեն ։

19 ։ Եւ Աստուածաշունչը կը սորվեցընէ քեզի "Հեզութիւն հագնիլ վրադ" ։ (Կող ։ գ ։ 12 ։) ոչ միայն Աստուծոյ նայելով՝ անոր խօսքին իշխանութեանը՝ և անոր նախախնամութեան կարգադրութեանը հնազանդիլ ։ ինչպէս որ առաջ ըսինք ։ այլ նաև քու եղբայրներուդ նայելով ալ ։ Անոր հեզիկ կրթութիւնները խաղաղ բնութիւն մը ունենալ պիտի սորվեցընեն քեզի ։ վնասուց ու բարկութեանց մէջ ։ անանկ որ առանց պատճառի կամ ճիշդ պատճառին չափէն աւելի չբարկանաս ։ Պիտի սորվեցընէ քեզի խօսքերուդ զգուշանալ ։ որ չըլլայ թէ բարկացընես ու դառնացընես անոնք՝ որ յանէտս սորվելու ես սիրով վաստկինէ ու քաղցրութեամբ բժշկիլ զանոնք ։ Հեզութիւնը պիտի սորվեցընէ քեզի խիստ ու բուռն միջոցներ գործածելու մէջ կամաց ըլլալ ։ եթէ կարելի է մէկ կերպով մը օրինաւոր միջոցով արգիլել զանոնք ։ և եթէ այսպիսի միջոցներու ձեռք զարկած ես՝ պատրաստ ըլլալ հաշտութիւն մը ընելու և միշտ անգամ առաջարկելու ։ եթէ դեռ յոյս կայ յաջողութեան ։ Ա՛րիստոնէական բնութեան աս ճիւղն որ սիրէ սրտիդ մէջ ։ մեծ փոյթ կ՚ունենաս զգոյշ ըլլալու ան ամէն բաներէն որ պարապ տեղը ցաւ կու տան ուրիշներուն ։ քու վիճակիդ ու կացութեանդ համեմատ համեստ վարք մը կ՚ունենաս ։ և կը սորվեցընէ քեզի՝ որ թէ մեծին և թէ փոքրին նայելով վայելուչ կերպով մէկը պատուես ու միւսը չանարգես կամ չհարստահարես ։ չվշտա-

ցրնկա կամ չնախատես : Եւ նոյն ինքն կրօնական մասին մէջ , կը սանձէ ամէն անպատեհ նախատինքներն ու խիստ սուգտանքները . և ձգել կու տայ մարդուն ան բարկութիւնը՝ որ Աստուծոյ արդարութիւնը գործելու տեղը՝ անոր կը հակառակի , (Յակ . ա . 20 ,) և ամէն ու վնաս կը բերէ ան բարի գործին , որուն մէջ սաստկութեամբ և կատաղութեամբ զբաղեալ է :

20 . Աստր հետ բնականապէս կապակցած է խաղաղասէր բնաւորութիւն մը ունենալը : Երէ յիրաւի քրիստոնեայ ես , այնպիսի յարգ ու համբոյր ունենալու ես խաղաղութեան վրայ , որ չկնք ընես ձեռք ձգել ու պահել անիկայ "Որքան որ կարելի է" , (Հռոմ . ժբ . 18 ,) որքան որ վայելչապէս ու պատուօք կրնաս : Ասիկայ քու վրադ վրայ այնպիսի ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ՝ որ քեզ ոչ միայն ուրիշը վշտացընելէն զգոյշ ու վշտանալու կամաց կ'ընէ , այլ նաև անձկանօք կը փափաքիցընէ որ՝ երբոր խաղաղութիւնն աւրուի , կարելի եղածին չափ շուտով ձեռք ձգես անիկայ , որ վէրքը բժշկուի՝ քանի որ նոր է , ու քանի որ դեռ փտած ու հոտած չէ : Ա՛ս բնաւորութիւնը "Հոգւոյն Սրբոյ միաբանութիւնը խաղաղութեան կապովը պահել" տայ պիտի քեզի , (Եփես . դ . 3 ,) և մանաւանդ "Ըն ամենուն հետ՝ որ ամէն տեղ միր Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունը կը կանչեն" , (ա Կորն . ա . 2 ,) որն որ երէ ճշմարտապէս կը սիրես , պիտի սիրես նաև ան ամէնն ալ , որ կը հաւատաս թէ անոր աշակերտներն ու ծառաներն են :

21 . Երէ դուն ճշմարիտ ան թիւէն ըլլաս , "Ալ դադ պիտի հագնիս նաև , գութը" : (Կող . դ . 12 :) Աստուծոյ ողորմութիւններն ու ամենօրհնեալ

փրկչին ողորմութիւնները սրտիդ վրայ ներգործելու են՝ կարեկցութեան ու առատաձեռնութեան զգացումներ տալու համար, որպէս զի ուրիշներուն կարօտութիւններն ու տրամութիւնները զգաս որ անոնց կարօտութիւնները լեցընել բաղձաս. և քանի որ պատհութիւն դանես, բարիք ընես թէ մարմիններնուն և թէ հոգիներնուն. բարեսէր զգածմունքդ ցուցընելով յարմար գործքերով, ո՛րոնք եւ անկիզութիւնին կը ցուցընեն եւ ազդու կ՚ընեն ան զգածմունքները:

22. Իբրև քրիստոնեայ՝ նաև ճշմարտութիւնը պիտի հաստատես անեղծանելի կերպով, ոչ միայն վկայութիւն տուած առնդ՝ երբոր երդմամբ կը հաստատես բան մը, այլ նաև հասարակ խօսակցութիւններուդ մէջ: Նաև պիտի յիշես ալ որ խոստմունքներդ պարտաւորութիւն կը դնեն քու վրադ, որ ամենևին ազատութիւն չունիս զանոնք ընելու: Վերջապէս՝ մեծ փոյթ պիտի ունենաս որ խօսքերուդ ու գործքերուդ մէջտեղը կատարեալ համաձայնութիւն մը պահես, ճշմարտութեան Աստուծոյն ծառայի մը վայելածին պէս:

23. Դարձեալ, որովհետև աստուածային բոլոր պատուէրները պահելու համար յոյժ մանրակրկիտ խնամք ըրած առնդ ալ դեռ շատ թերութիւններ կը գտնես, որոնց համար աղօթք ընելու կարօտ ես որ «Աստուած քեզի հետ դատաստանի չմտնէ», աղեկ գիտնալով որ «անոր առջևը չես կրնար արդարանալ», (Սաղմ. ճխե. 2,) վասն որոյ պիտի զգուշանաս որ «Ուրիշները այնպիսի կերպով մը չդատես՝ որ իր դատաստանին խստութիւնը քեզի դէմ զարթուցանես»: (Մատթ. է. 1, 2:) Վասն որոյ պէտք չէ որ զանոնք անվայելուչ կերպով դատես, երբոր քեզի վերաբե-

բութիւն մը չունին անոնց գործքերը • ոչ ալ խստութեամբ , առանց պարագաները քննելու • ոչ ալ աչառութեամբ , առանց ուշադրութեամբ և լաւ զանոնք կշռելու • ոչ ալ անգթութեամբ , ինքնին տարակուսելի եղած բաներու գէշ կերպա- բանք մը տալով , դիտաւորութիւնները սուտ գիւ- րևցածէն աւելի չար վճռելով , մարդոց վիճակը՝ կամ անոնց բնաւորութեանը բոլոր մասերը մէկ մասնաւոր գործքէ մը յանցաւոր վճռելով , և անմեղը յանցաւորին հետ խառնելով : Բոլոր աս ծայրերուն հակառակ՝ չափաւորութիւն մը կայ , որն որ Աւետարանը կը գովէ • և եթէ Աւետարանը սրտիդ մէջ բարի եռանդով ընդունիս , կացինը այսպիսի չարեաց արմատին քով կը դնէ անիկայ :

24 • Քրիստոնէական բնութեան և հանգամա- նաց դիւրաւոր ճիւղերը այսպէս համառօտակի բա- ցատրելով , նկարագրութիւնս պիտի վերջացնեմ միտքդ ձգելով քանի մը ընդհանուր որպիսու- թիւններ , որոնք ամենուն հետ պիտի խառնուին՝ և անոնց ամէն մէկուն գոյն պիտի տան • ինչպէս անկեղծութիւն , յարատևութիւն , քաղցրութիւն , նախանձաւորութիւն , և խոհեմութիւն :

25 • Միշտ յիշէ որ անկեղծութիւնը ճշմարիտ կրօնքին բուն հոգին է : զՄասուած հաճեցընելու և մեզ անոր հաւնեցընելու համար , պարզ դիտա- ւորութիւն մը կենդանացընելու և կառավարելու է մեր ամէն ըրած կրօնական բաներնիս : Ըս սկզբուն- քին ազդեցութիւնով՝ անաչառապէս ամէն պար- տաւորութիւններդ հասկընալու համար քննու- թեան պիտի ելլես , և քեզի ծանօթ եղածին չափ աւոր գործադրութեանը պիտի նայիս : Բոլոր ը- րածներդ սրտանց պիտի ըլլան : Առանձին վար- մունքդ յոյժ համաձայն պիտի ըլլայ ընկերական

վարմունքիդ : Աստուածային իշխանութեան վրայ զգացում մը պիտի ունենաս , որն որ կը սորվեցընէ քեզի "Աստուծոյ ամէն պատուիրանքները ամէն բանի վրայով՝ ուղիղ համարիլ , և ամէն սուտ ճամբան ատել" : (Սաղմ . ճԺթ . 128 :)

26 . Ըլլալէս "Սրբութիւնով և Աստուծոյ ճշմարտութիւնովը վարուելու ես աշխարհի մէջ" : (Ը Կորն . ա . 12 :) Ու նաև պէտք է որ հոգիդ պարագի տակ դնես "Հաստատ ըլլալ , անշարժ կենալ , ամէն ատեն աւելնալ Տէրոջը գործին մէջ" : (ա Կորն . ժե . 58 :) Ոչ միայն երբեմն մէկ յանկարծական կամք մը ունենալու և քանի մը քայլեր առնելու ես ջերմեռանդութեան՝ կամ անոր նման երևցող մէկ բանի մը , այլ կրօնքը ունակական և հաստատուն բան մը ըլլալու է : Ամէն ատեն անոր յարեալ մնալու դիտաւորութիւն մը ունենալու ես : Կեանքիդ հաստատուն և կանոնաւոր գործն ընելու ես անիկայ : Խորհրդո՛ և գիտութեամբ գործուած մեղքերը մեծ փութո՛ մէկդի ձգելու ես . կեանքիդ հաւասարակ տկարութիւնները դէմ ամրութիւն մը հաստատելու ես . և ասոնց տեսակ կամ ան տեսակ սխալիները Աստուծոյ առջևը առաւել ևս զղջալու նիւթ մը , և անոր ծառայութեանը համար նորէն հաստատուն որոշում մը կազմելու առիթ մը ըլլալու է : Ու այսպէս մինչև կեանքիդ վերջը յառաջ երթալու ես , առանց վհատելու ճամբուն երկարութենէն ու դժուարութենէն , և առանց մէկ կողմանէ հրապուրուելու , կամ միւս կողմանէ ահաբեկ ըլլալու ան ամէն փորձութիւններէն՝ որ քեզ կը շրջապատեն ու վրադ կը յարձակին : Հոգիդ ասոնց հիման վրայ հաստատելու ես , և դուն տակաւին այնպիսի մէկու մը պէս անցընելու ես կեանքդ , որ

դիտէ թէ ինքը անփոփոխ Աստուծոյ մը կը ծառայէ ։ և որն որ անկէ "Շարժելու թագաւորութիւն մը" կը յուսայ ։ (Եբր. ժբ. 28 ։)

27. Պարձեալ. եթէ Հեսաւարանը սրտիդ մէջ կը տիրէ ։ փափուկ հոգւոյ տէր պիտի ըլլաս ։ քարը մարմինի պիտի դառնայ ։ Պիտի փափաքիս որ աստուածայինն իրաց վրայ ունեցած գաղափարներդ կենդանի ըլլան ։ զգածմունքներդ պատշաճ տպաւորութիւններ առնելու պատրաստ ։ խղճմտանքդ միշտ դիւրազգաց ։ և վերջապէս՝ որոշումդ, ներդ աստուածայինն իշխանութեանը հնազանդ ։ և արտաց յօժար ։ Աստուած ինչ ըլլալ և ինչ ընել որ սահմանէ՝ նոյնը ըլլալու և ընելու ։ Աստուծոյ խօսքին վրայ քաղցր նկատում ։ մեղքի դէմ դիւրազգաց զգուշութիւն ։ յայտնութեան խարէութիւններուն դէմ հաստատուն ամրութիւն ։ և Աստուծոյ ձեռքէն եկած պատուհասներուն խոնարհ հնազանդութիւն ընելու ես. մէկ խօսքով ։ ինչ բանի մէջ որ Աստուծոյ պատիւը կայ ։ անոր վրայ դիւրազգաց պիտի ըլլաս ։ և մեծ փոյթ պիտի ունենաս որ ոչ դուն այնպիսի բան մը ընես ։ և ոչ ուրիշին թոյլ տաս որ ընեն՝ (որքան որ կրնաս ազդեցութիւն բանեցընել ։) որ բանով որ Աստուած կը վշտանայ ։ կամ՝ հօգնքը կրնախատուի ։

28. Եւ՝ աս ամենէն՝ ի զատ ։ թէ որ ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը կ'իշխէ քու մտացդ մէջ ։ պէտք է որ քու Փրկիչդ ու քու Հօրդ ծառայութեանը մէջ սուրբ նախանձաւորութիւն մը ունենաս ։ "Ինձն ատեն աղէկին նախանձաւոր պիտի ըլլաս" ։ (Գաղ. դ. 18 ։) անոր աղէկութեանն ու մեծութեանը համեմատ ։ Անոնաւանդ նախանձաւոր պիտի ըլլաս քու մէջդ եղած ամէն անկանոն բաներդ ուղղելու ։ և աշխատելու Աստուծոյ

գործին համար՝ կարողութիւններուդ միչեւ յետին աստիճանը : Ան բանին մէջ ուրիշներուն վարմունքին վրայ ալ անտարբեր աչօք կարող չպիտի ըլլաս նայիլու . այլ՝ դիմութեան՝ հեզութեան՝ և խոհեմութեան պահանջածին համեմատ , անոնց վարմունքին մէջ գտնուած Աստուծոյ անպատիւ և մարդոց վնասակար ամէն բաներուն համար տխաճութիւնդ պիտի յուզըներս : Եւ պիտի աշխատիս զանոնք ոչ միայն այսպիսի ընթացքներէ հետ կեցընելու , այլ նաև իրենց կրօնական պարտաւորութիւններնին ճանչցընելու և անոր մէջ զօրացընելու :

29 . Եւ գարձեալ . պիտի փափաքիս Աստուծոյ քեզի տուած խոհեմութիւնը գործածել , ներկայ պարագաներուդ մէջ առ Աստուած՝ առ ընկերս՝ և առ անձն պարտաւորութիւնդ ինչ ըլլալը գտնելու , և անիկայ կատարելու ամենէն ընդունելի կերպը , և օգտակար կերպով ինչ աստիճան անոր հետևելու կարելի ըլլալը որոշելու . յիշելով որ ան է յիրաւի ամենէն խնամատուն ու երջանիկ մարդը , որ շարունակ մտադրութեամբ խորհելով՝ բարի ընելու ամենամեծ պատեհութիւնները կը գտնէ , և եռանդուն ու կենդանի որոշումով ամէն ընդդիմութեան կը յաղթէ , որ կարենայ ան պատեհութիւնները ձեռքէ չհանել :

30 . Ասիկայ՝ քրիստոնէական որպիսութեան վրայով այսպիսի անձուկ սահմանի մը մէջ դիւրին կերպով մը նկարագրելու չափ կարևի եղած բացատրութիւն մըն է . և կը յուսամ թէ շատերուն օգնութիւն պիտի բնէ անձնաքննութեան մեծ ու կարևոր գործին մէջ : Թող քու խղճմտանքդ պատասխանէ թէ արդէն ծրքան ստացած ես աս որպիսութիւնը , և միչեւ ինչ աստիճան անիկայ վաստկիլ կը ցանկաս . և թող հոս նկարագրուած գլխաւոր նիւ-

թիերը քու յիշողութեանդ ու սրտիդ մէջ հաստատուի , որ ընդհակառակին մատուցած ամէն օրուան աղաչանքներուդ մէջ Աստուծոյ առջեւը յիշես զանոնք , անոնց գործադրութեանը համար հարկաւոր եղած քաջը օգնութիւնը անկէ ընդունելու համար :

Ողջոյն՝ գլխաւորապէս Սոքրատ Իրոյ վերջին ողջոյնը , որուն մէջ էրիպոնեական քնարերգեան վանդալեան ճիղերը առաւել հանդարտօրէն կերպով մը ընդունեն վերջնական խոր գիծը :

«Ո՛վ ամենօրհնեալ Աստուած , խոնարհութեամբ երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզի իբրեւ լուսոյ մեծ Հօրը , և ամէն բարի ու ամէն կատարեալ պարգեւներուն Տուողին : (Յակ . ա . 17 :) Այսուհանդերձ քեզմէ կը խնդրեմ ամէն օրհնութիւն , և գլխաւորապէս այն օրհնութիւնները որոնք զիս քեզի կ'առաջնորդեն , և քեզ յաւիտեանս վայելելու կը յարմարցընեն զիս : Երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզի իբրեւ այն Աստուծոյ՝ որ մարգոյ որդիներուն սիրտերը կը քննէ ու երիկամունքները կը փորձէ : (Երեմ . ժէ . 10 :) Կ'ուզեմ զիս՝ ով Տէր , և գիտցիր իմ սիրտս . փորձէ զիս , և գիտցիր իմ խորհուրդներս . և նայէ՝ թէ արգելք չար ճամբու մէջ եմ , և զիս դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ : (Սաղմ . ճլթ . 23 , 24 :) Հաւատամ թէ ինչ հոգւոյ տէր եմ ես , (Ղուկ . թ . 55 ,) և սխալմունքէ ազատ ըլլամ , ուր որ սխալմունքը անհնազանդ մահաբեր կրնայ ըլլալ :

«Հաւատամ՝ ով Տէր , որ մտքիս հոգւովը նորոգուիմ : (Եփես . դ . 23 :) Ինձի նոր սիրտ մը

տուր ։ և իմ ներսիդիս նոր հոգի մը դիր ։ (Ե-
ղեկ · լե · 26 ։) Աստուածային բնութիւնը հա-
ղորդ ըլլե զես ։ (ը Պետ · ա · 4 ։) և ինչպէս որ
ան՝ որ զես կանչեց սուրբ է ։ հնորհէ որ ես ալ
սուրբ ըլլամ՝ իմ ամէն կերպ վարմունքիս մէջ ։ (ա
Պետ · ա · 15 ։) Հնորհէ որ ան նոյն միտքը ու-
նենամ ։ որ Քրիստոս Յիսուսի մէջ կար ։ (Փիլէպ ·
բ · 5 ։) և անանկ երթամ ։ ինտոր որ ան գնաց ։
(ա Յովհ · բ · 6 ։) Ըզատէ զես մարմնաւոր խոր-
հուրդէ ։ որ մահ է · և իմ մէջս հոգևոր խոր-
հուրդ հաստատէ ։ ման զի անիկայ կեանք ու խա-
ղաղութիւն է ։ (Հռովմ · ը · 6 ։) Նե հնորհէ
որ քանի որ աս տեսանելի աշխարհիս մէջ կը քա-
լեմ ։ հաւատքով երթամ ու չէ թէ կարծիքով ։
(ը Կորնթ · ե · 7 ։) և հաւատքի մէջ սժժուլ ըլ-
լամ ու Աստուծոյ փառք տամ ։ (Հռովմ · դ · 20 ։)

ՍՐՈՒ հնորհգդ՝ ով Տէր ։ որ բոլոր մարդոց
երևցար ։ և ինծի ալ երևցար այսպիսի փառաւոր
յայտնութիւնով ու պայծառութիւնով ։ հնորհէ
որ ազդու կերպով սորվեցընէ ինծի ամբարշտու-
թիւնն ու աշխարհական ցանկութիւնները ուրա-
նալ ։ և զգաստութիւնով՝ արդարութիւնով՝ ու
աստուածպաշտութիւնով ապրիլ աշխարհիս մէջ ։
(Տիթ · բ · 11 , 12 ։) Ըզդէ իմ սրտիս մէջը ան
աստուածպաշտութիւնն որ ամէն բանի օգտակար
է ։ (ա Տիմ · դ · 8 ։) և քու ամէնօրհնեալ Հո-
գւոյդ ազդեցութեամբը սորվեցնէ ինծի քեզ իմ
Տէր Աստուածս իմ բոլոր սրտիս՝ և իմ բոլոր ան-
ձիս՝ և իմ բոլոր մտքիս՝ և իմ բոլոր զօրութիւնիս
սիրել ։ (Մարկ · ժբ · 30 ։) Հնորհէ որ իմ անձս
քեզի պատրաստեմ ։ որպէս թէ մեռելներէն ող-
ջընցած ։ (Հռովմ · զ · 13 ։) և իմ մարմինս քեզի
կենդանի զոհ մը ներկայացընեմ ։ սուրբ՝ և քեզի

հաճելի , որ է իմ բանաւոր պաշտօնս : (Հռոմ. ժբ. 1 :) Հաւատքէ որ ամէնօրհնեալ Յիսուսի՝ քու մարմնացեալ Որդւոյդ՝ քու փառքիդ պայծառութիւնը՝ և քու էութեանդ բուն պատկերին վրայ յոյժ հաւատարիմ ու սրտեռանդ նկատում մը ունենամ : (Եբր. ա. 3 :) Թէպէտ տեսած չեմ , բայց հաւատքէ որ սիրեմ անիկայ . և թէպէտ հիմա չեմ տեսներ , բայց հաւատալով՝ ուրախանամ անով՝ անպատմելի ու փառաւորեալ խնդութիւնով , (ա Պետ. ա. 8 ,) և հաւատքէ որ հիմա՝ որ մարմինիս մէջ կ'ապրիմ , Աստուծոյ Որդւոյն հաւատքովը ըլլայ : (Գաղ. բ. 20 :) Հաւատքէ որ Հոգւով լեցուիմ , (Եփես. է. 15 ,) և անկէ առաջնորդուիմ . (Հռոմ. բ. 14 .) և այսպէս յայտնի ըլլայ ուրիշներուն , և մանաւանդ իմ հոգւոյս , որ ես Աստուծոյ մէկ որդին եմ ու փառաց ժառանգորդ : Հաւատքէ որ ծառայութեան հոգին չառնեմ վախնալու , այլ որդեգրութեան հոգին , որով կարող ըլլամ կանչել , Աբբա՛ , Հայր : (Հռոմ. ը. 15 :) Հաւատքէ որ անիկայ ներգործէ իմ մէջս իրրև հոգի սիրոյ՝ և զօրութեան՝ և զգաստութեան , (բ Տիմ. ա. 7 ,) որով կարենամ հաւատքիս վրայ առաքինութիւն աւելցընել : (բ Պետ. ա. 5 :) Հաւատքէ որ զօրաւոր ու քաջ ըլլամ , (Յես. ա. 7 ,) և ժիր ըլլամ , (ա Կորնթ. ժզ. 13 ,) և քրիստոնէի պէս ինքզինքս ան գործին տամ , որուն որ կանչուեցայ . և ան պատերազմին , որ իմ աչքիս առջևը ունէի , երբոր իմ փրկութեանս ան մեծ Առաջնորդին դրօշակին տակը մտայ :

"Աղաչենք բնճի՝ ով Տէր , իմ հոգւոյս բնութիւնը սրտի մտօք քննել , և անոր արժէքը աղէկ գիտնալ : Հաւատքէ որ աշխատիմ ոչ միայն կամ

գլխաւորապէս՝ կորստական կերակուրին համար , այլ ան կերակուրին համար որ յաւիտենական կեանքին մէջ կը մնայ : (Յովհ . ՚ի . 27 :) Շնորհէ որ քու հզօր ձեռքիդ տակը խոնարհիմ , ու հնազանդութիւն հաղնիմ , (ա Պետ . ե . 5 , 6) և հնազանդ խաղաղ հոգւոյ զարդովը զարդարուիմ , որն որ Աստուծոյ առջևը մեծ արժէք ունի : (ա Պետ . գ . 4 :) Շնորհէ որ սուրբ լռւեամ սրտով , որ գԱստուած տեսնեմ , (Մատթ . ե . 8 ,) երկրաւոր անդամներս սպանանելով , (Կող . գ . 5 ,) անանկ որ՝ եթէ աջ աչքս գիս գայթակղեցընէ , հանեմ անկից ու ինծմէ ձգեմ . և եթէ աջ ձեռքս գիս գայթակղեցընէ , կտրեմ անկից ու ինծմէ ձգեմ : (Մատթ . ե . 29 , 30 :) Շնորհէ որ ամէն բանի մէջ չափաւոր լռւեամ , (ա Կորնթ . թ . 25 ,) ձեռքս եղած բաներովը գոհ լռւեամ , (Եբր . ժգ . 5 ,) և սորվիմ գոհ լռւել ինչ վիճակի մէջ որ եմ : (Փիլիպ . դ . 11 :) Շնորհէ որ նաև համբերութիւնը կատարեալ գործ ունենայ իմ մէջս , որ կատարեալ լռւեամ , ու բանի մը պակսութիւն չունենամ : (Յակ . ա . 4 :)

Պ'ՎՏԱՀԵՐ՝ կ'աղաչեմ քեզի , դէպ ի ընկերներուս պատշաճ տրամադրութիւն մը տուր ինծի : Շնորհէ որ իմ ընկերներս իմ անձիս պէս սիրեմ , (Գաղ . ե . 14 ,) և ինչ որ կ'ուզեմ որ ուրիշները ինծի ընեն , ես ալ անոնց անանկ ընեմ : (Մատթ . է . 12 :) Շնորհէ որ իմ վրաս հաղնիմ հեզութիւնը ամէնաանձ վեհասուց ու բարկութեանց մէջը , (Կող . գ . 12 ,) և եթէ կարելի է , որքան որ կրնամ ամէն մարդու հետ խաղաղութեամբ ապրիմ : (Հռոմ . ժբ . 18 :) Շնորհէ որ ողորմած լռւեամ , ինչպէս որ իմ երկնաւոր Հայրս ողորմած է : (Ղուկ . զ . 36 :) Շնորհէ որ ճշմարտու-

թիւն խօսիմ իմ սրտէս ։ (Սաղմ. ԺԹ. 2։) և սիրով խօսիմ անիկայ ։ (Եփես. դ. 15։) զգայ ըլլալով դառն և չար բնաւորութեան ամէն օրինակներուն դէմ. և հոգ տանելով որ խաղաղութեամբ չգաւեմ ուրիշները ։ ինչպէս որ ես ալ չեմ ուզեր խաղաղութեամբ գաղտիլ ։ որուն՝ դուն գիտես՝ ով Տէր ։ և խղճմտանքս ալ գիտէ թէ՝ կապող չեմ դիմանալ ։

«Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր ։ ազդէ իմ ներսիդիս քրիստոնէական բնութեան ան ամէն յատկութիւնները ։ որ ձեռս մատնաւոր կերպով ընդունելի կ՚ընեն քեզի ։ և իմ աշխարհի մէջ ըրած գաւառնութեանս զարգարանք մը կ՚ըլլան ։ Կ՚աղաչեմ քեզի իմ ներսիդիս ուզիղ հոգի մը նորոգէ ։ (Սաղմ. ծւ. 10։) զիս ճշմարիտ խրատչեցի մը ըրէ ։ որուն ներսը խաբեպայութիւն չկինայ ։ (Յովճ. ւ. 47։) Ու միշտ ևս կը ցնծամ Քրիստոսով ։ իբրև ինծի համար զոհուած պատճառ ։ ընդհէ որ անկեղծութեան և ճշմարտութեան անխառն հացովը կատարեմ տօնս ։ (ա Կորն. Ե. 7 ։ 8։) Ընդհէ՝ ով ամենակարող և անփոփոխ Աստուած ։ որ հաստատ ու անշարժ ըլլամ ։ և ամէն տեսն քու գործիդ մէջը աւելնամ ։ գիտնալով որ իմ աշխատութիւնս Տէրոջմով վերջապէս պարապը պիտի չելլէ ։ (ա Կորն. ԺԵ. 58։) Իմ սիրտս կակղցնէր ։ (դ Թագ. իզ. 19։) որ քու խօսքդ ու նախախնամութիւնդ գիւրաւ տպաւորուի վրան. և սիրոյ նկատումի մը ունենայ քու փառքիդ համար ։ և քու Հոգւոյդ ամէն ազդեցութիւնը զգայ ։ Ընդհէ որ իմ Աստուծոյս համար նախանձաւոր ըլլամ ։ (Թուոց իե. 13։) գիտութեան ու սիրոյ վայլածին համեմատ նախանձաւորութիւնով մը ։ (Հռովմ. Ժ. 2 ։ ա

կոչն • ժղ • 14 ։) և սորվեցնուր ինձի՝ որ քու ծառայութեանդ մէջ օձին խորագիտութիւնը առնեմ քաջութեանն ու աղաւնիին միամտութեանը հետ խառնեմ ։ (Պապ • ժ • 16 ։) Ես յոպես քու շնորհօգդ զիս իմ սիրելի Փրկչիս մէկ պայծառ պատկերը ըլէ • և վերջապես արժանի ըլէ անոր բնական աշխարհին մէջ անոր սրբութեանն ու փառացը պայծառ նմանութիւնը հագնիլ • որ յաւիտենական պատիւ ընծայեմ քեզի ու անոր՝ ով Հայր ողորմութեանց ։ որ քու անգին պարգեւդ է ան ։ և քու Սուրբ Հոգւոյդ ։ որուն շնորհացիր ազդեցութեամբը խոնարհութեամբ կը յուսամ թէ կրնամ քեզ իմ Հայրս կոչել ։ և զՅիսուս իմ Փրկիչս • Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

Կարդացողին կը յիշեցնէ ինչ անբաւական կարօտ է ինքը Աստուածոյ Հոգւոյն օգնութեանը ։ որ վերը նկարագրածնուն բնութիւնը պայ էրէն • և ինչ է՛նչ տալութիւնն ակնկալելու է անկէ ։

1 • Իմա քու առջեւդ դրի մէկ համառօտ նկարագիր մը ան բնութեանն ու որպիսութեանը վրայով ։ որ Աւետարանը կը պահանջէ ։ և որուն՝ եթէ ճշմարիտ քրիստոնեայ ես ։ պիտի բաղձաս ու հետեւիս ։ Մտուգիր մէկ բան մը կայ աս ստորագրութեանը մէջ ։ որն որ զօրաւոր կերպով պիտի զարնէ ան ամէն մտքի ։ որ մէկ ճաշակ մը ունի ճշմարտապէս գեղեցիկ ու գերազանց եղող բանի ։ Ըն ես չեմ տարակուսիր՝ իմ սիրելի ընթերցողս ։

որ անշուշտ անոր վրայով տպաւորութիւն մը պիտի զգաս սրտիդ վրայ : Ընդհակառակն կենդանի դիտաւորութիւն մը պիտի դնես միտքդ անիկայ ստանալու ջանալ . և դուն կարծես թէ ստուգիւ և շուտով պիտի հասնիս անոր : Կը տեսնես թէ ոքան պատրաստ է անիկայ , և ինչ ցանկալի հետեւութիւններ անհրաժեշտ կերպով անոր ետեւէն կ'երթան , ու կը տեսնես ալ քու ներկայ վայելչութեանդ ու ապառնի երջանկութեանդ վրայ անոր ունեցած ներգործութիւնը , և վասն որոյ կ'որոշես անոր համաձայն գործել : Բայց ներէ ինձի որ սրտի մտօք խնացընեմ քեզի թէ ոքան անձինք եղեր են , (երանի թէ այսպիսի զանազան օրինակներ իմ դիտողութեանս սահմանին մէջ պատահած չըլլային ,) "որոնց բարութիւնը առաւօտեան ամպին պէս , ու կանուխ իյած ցօղին պէս" եղած "է , որ" շուտով "կ'անցնի" : (Ովս . է . 4 :) Յիրաւի անտեղի պիտի ըլլար Յեսուայ խօսքերը բացարձակապէս մէջ բերել յոյժ ազդու մտօքը առնելով , երբոր Իսրայէլին ըսաւ թէ "Ձեք կրնար Տէրոջը ծառայել" . (Յես . իդ . 19 .) որպէս զի կարենայ անոնց երագ և խիստ որոշումները խոնարհեցընել : Բայց պիտի համարձակիմ ըսել թէ դիւրաւ չես կրնար ծառայել : Ըւսաղ . չես գիտեր քու յաղթելիք դժուարութիւններդ . չես գիտեր Սատանային քու ճամբուդ մէջ ձգելիք փորձութիւնները . չես գիտեր թէ քու ունայն և մեղսալից ընկերներդ ոքան պիտի աշխատին քեզ նորէն ետ քաշել՝ քու փախչիլ ջանացած որոգայթիդ մէջ ձգելու . և ամենէն աւելի , չես գիտեր ան խոստմանդ հնարքները՝ զորս քու սրտիդ ապականութիւնները վրադ պիտի բանեցընեն , քու վրադ ունեցած իշխանութիւնին նորէն ձեռք ձգելու :

Հիմակուան ունեցած դաղափարներդ կը կարծես թէ մշտատև պիտի ըլլան ։ անոնց ենթակայ եղող սկզբունքներուն ու առարկաներուն մշտատև ըլլալուն պատճառաւ ։ բայց թերևս վաղուան օրը քեզի պիտի իմացընէ քու խաբուիլդ ։ կամ նորէն խաբէ պիտի քեզ ։ թերևս վաղուան օրը մէկ ոչինչ բան մը պիտի ներկայացընէ քու աչքիդ մէկ նոր կերպարանքով մը ։ որն որ քեզ զուարճացընէ ու աս ամէնը մոռնալ տայ ։ Այո՝ թերևս աս իրիկուն չպառկած ։ հիմակուան ունեցած տպաւորութիւններդ պիտի ցնդին ։ Սրտիդ ապականեալ բաղձանքները ։ որ թերևս հիմա քիչ մը դադրած են ու մեռածի պէս պառկած ։ կրնայի՛ նոր սաստկութեամբ կրկին պիտի զարթնուն ։ որպէս թէ միայն զօրութիւններին կենդանացընելու համար քնացած ըլլան ։ և թէ որ քու կիսկեդ վեր զօրութիւնով մը չպաշտպանուիս ։ աս ազատութեան համար բանեցուցած ճիդդ՝ ապառնի շղթաներդ առաւել ծանր՝ ամօթալից և մահաբեր պիտի ընէ ։

2 ։ Ուրիմն ի՞նչ ընելու է ։ Իր մեղացը վրայ համոզուած մեղաւորը յուսահատութեան մէջ մնալու է ։ ըսելով թէ՝ «Ես անօգնական գերի մըն եմ ։ և ինքզինքս բռնութեամբ կապերէ ազատելու չկանալով՝ կարելի է կապերս առաջ անգամներս խորտակեմ ։ և վանել ուզած չարիքս շատցընեմ»։ Ինա՛ւ լեցի ։ Ընդէ՞ կ համոզուած եմ թէ՝ չկրնար ըլլալ որ այնքան քիչ տեղեկացած ըլլաս քրիստոնէութեան ։ որ չգիտնաս թէ աստուածային օգնութիւնը քրիստոսէութեան գլխաւոր վարդապետութիւններէն մէկն է ։ Ձեմ տարակուսիր՝ որ շատ անգամ կարդացած ես թէ «Քրիստոս Յիսուսով կենաց Հոգւոյն օրէնքը մեզ կ՚ազատէ մեղաց ու մահուան օրէնքէն»։ (Հռոմ ։ Ը ։ 2 ։) և լսած ես

թէ «Հոգւով մարմինին գործքերը կը սպաննենք»։ (Հռով. ը. 13։) Կարգացած ես «Ամէն բան Քրիստոսով ընել, որ կը զօրացընէ մեզ», (Փիլիպ. դ. 13։) որուն ընդհակառակը «Հաւատական է մեզի», և որուն «զօրութիւնը տկարութեան մէջ կը կատարուի»։ (բ Կորն. ժբ. 9։) Ա՛ման որոյ ներքէ ընծի որ քու մտադրութիւնդ ա՛ս բանին գարգընեմ, իբրև ամենապայծառ՝ յայտնի և յոյժ կարևոր ճշմարտութեան մը։

3. Երդարև բանականութեան՝ ինչպէս որ Աստըր Քրոց բոլոր իմաստին ալ կը համաձայնի ասիկայ։ Համայն ստեղծեալ աշխարհը հարկաւոր կախում մը ունի Աստուծմէ. մինչև անգամ «Հնական բանեքուն» գիտութիւնը Ընկէ կ'ելլէ, (Աաղ. դէ. 10։) և «Ընտոց մէջն եղած հանճարը Ընոր կ'ընծայուի»։ (Ելք. լա. 3—6։) Ընյսպիսի մեծ ու գերազանց գործ մը, այսինքն մարդկային միտքը նորոգելը, յոյժ առաւել բարձրաձայն կերպով մը կը յայտնէ իրեն Աստուածային Պատճառը։ Երբոր մտածես թէ որքան զանազան են քրիստոնէական բնութեան ճիւղերը, և նաև թէ անոնցմէ շատերը որքան հակառակ են ան բնութեանը՝ որ քու սրտիդ մէջ տիրած էր ու քու կեանքդ մինչև հիմա կը կառավարէր, անատնը իրօք պիտի տեսնես թէ աստուածային ազդեցութիւնները հարկաւոր են եղեր՝ յառաջ բերելու ու սնուցանելու քու մէջդ ան բնութիւնները, ինչպէս որ արևին ու անձրևին ազդեցութիւնները հարկաւոր են գանազան տունկերուն ու ծաղիկներուն, հնոտիէներուն ու պտուղներուն բուսցընելու, որոնցմով երկիրս զարդարուած է ու կը պահպանուի։ Ելնլի աղէկ. պիտի զգաս ասիկայ՝ թէ որ մտածես ան բուռն ընդդիմութեանը վրայ որուն աս երջանիկ գործքը պիտի պատահի.

որուն վըայով Հիմա աւելի կը զգուշացընեմ քեզ , և որուն երէ արդէն փորձառու եղած չես , պատճառը սա ըլլալու է՝ որ դեռ նոր սկսած ըլլալու ես հոգևոր բաներու վրայ խորհիլ :

4 . Ուրեմն երէ Սուրբ Կիրքը քննելու ըլլաս ան նիւթին նկատմամբ , (և երէ քրիստոնեի մը պէս կ'ուզես ապրիլ , պէտք է որ ամէն օր քննես ա նիկայ , և գաղափարներդ ու գործքերդ անով ձևացընես ;) պիտի տեսնես որ անոր բոլոր իմաստն ալ Աստուծոյ վրայ ան նոյն կախումը կը սորվեցընէ , որն որ Հիմա ես կը սորվեցընեմ : Մանաւանդ պիտի տեսնես՝ թէ հոգւոյն մէջ աստուածպաշտութեան յառաջ գալը աստուածային խոստումնէն մըն է . թէ երբոր անիկայ հոգւոյն մէջ ըլլայ , Սուրբ Կիրքը աստուածային ներգործութեան կ'ընծայէ զանիկայ . և թէ շնորհաց ու աստուածպաշտութեան աճիլը ան մարդոցը սրտին մէջ՝ որոնք ճըշմարտապէս վերսին ծնեալ են , Աստուծոյ գործքն է ըսուած է , որ կը սկսի ու «Յառաջ կը տանի մինչև Յիսուս Քրիստոսի օրը" : (Փիլիպ . ա . 6 :)

5 . Ես ամէն ճշմարտութիւններուն հետևութեամբը քեզի մէկ ամէնատոյգ սկզբունք մը ըրի՝ թէ կրօնքի մէջ չանք մը ընելու չես բուն քու զօրութեամդ : Երէ աս բանը մոռնաս , և Աստուած ուզէ փրկել քեզ վերջապէս , անիկայ պիտի խնայարհեցընէ քեզ կրկին և կրկին քու չանքդ ի դերև հանելով , մինչև որ աղէկ մը սորվեցընէ քեզի : Պէտք է որ նախ ամէնաս գուն քեզմէ ձևացուցած զանազան գաղափարներուդ ու չանքերուդ վրայով , մինչև որ ճշմարիտ հիմանը վրայ հաստատուիս : Հաւանականապար պիտի ցուցընէ նաև ոչ միայն ընդհանուր կերպով մը թէ քու զօրութիւնդ յերկնից բղխելու է , այլ նաև մաս-

նաւոր կերպով մըն ալ պիտի ցուցընէ թէ ամէն օրհնեալ Հոգւոյն պաշտօնն է քու սիրտդ մաքրել ; և քու մէջդ սուրբ դիտաւորութիւններ հաստատել . ու նաև՝ թէ աս ամէն գործողութիւններուն մէջ անհկայ Քրիստոսի Հոգին սիպտուելու է , անոր առաջնորդութեամբը գործող . և մէկ կէնդանի հաղորդակցութիւն մը՝ անկէ մեզի խրկուած իբրև նկատելոյն մեծ Վէրախէն , աս սուրբ և բարի ազդեցութիւններուն իբրև մեծ Դանձապետն ու Մատակարարը : Որ աս պատճառաւ կ'ըսուի Հոգի Յիսուս Քրիստոսի , (Փիլէպ . ա . 19 ,) որ Հօրը «Ը.Ջ կողմը բարձրացած է ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն տալու" , (Գործ . ե . 31 ,) «Որուն շնորհքը միայն կրնանք ջօրանալ" , (ք Տիմ . բ . 1 ,) և «Որուն կատարելութենէն շնորհք կ'առնենք շնորհքի տեղ" : (Յով . ա . 16 :)

6 . Ուսոյ հաստատապէս որոշէ Աստուծոյ ծառայութեանն ու քու Հոգւոյդ համար աշխատիլ . բայց համեստութեամբ ու խոնարհութեամբ որոշէ : «Արիւտասարդները անգամ պիտի հոգնին ու թուլնան , և ընտիր կտրիճներըը բոլորովին պիտի իյնան . բայց Տէրոջը ապաւինողներուն ուժը պիտի նորոգուի" : (Եսայ . խ . 30 , 31 :) Երբոր մէկ հոգի մը գրեթէ կը վախնայ Տէրոջը առջեը ըսելու թէ ալ պիտի չընէ աս կամ ան բանը՝ որն որ առաջ բարկացուցած է զանիկայ , երբոր կը վախնայ բացարձակապէս խոստանալու թէ զօրութեամբ և յարատևութեամբ պիտի կատարէ աս կամ ան պարտաւորութիւնը , այլ միայն իր խոնարհ և ենդունդուն բաղձանքը կը ցուցընէ թէ շնորհօք կապող ըլլար մէկը մերժել և միւսին հետամուտ ըլլալ . անատենը՝ որքան որ դիտաղութեամբ ու

փորձառութեամբ գիտեմ , փորձութեան յաղթելը և պարտաւորութիւն կատարելը սորվելու երջանիկ առուեստին ամենէն աղէկ ճամբուն մէջն է ան :

7 . Ընդհակառակն , թող աս Հոգիէն կախում ունենալդ , և առանց իր մշտատև օգնութեանը ինչ և իցէ հոգևոր բանի մը տակաւ ու անբաւական ըլլալուդ վրայ ունեցած զգացումդ չվհատեցընէ քեզ ինքզինքդ Աստուծոյ նուիրելէն , և աստուածապաշտութեամբ կեանք մը սկսելէն , յիշելով թէ ուրքան մեծ յոյս ունիս՝ որ աս չնորհաձիր ազդեցութիւնները քեզի պիտի տրուին : Ինութեան լոյսը՝ երբոր կը սորվեցընէ մեզի առաքինի ընթացքի մէջ ըլլալու համար Աստուծմէ օգնութեան կարօտ ըլլալնիս , կ'առաջնորդէ մեզ եզրակացընել թէ այսպիսի բարեսէր Նակ մը , որ մարգկային սեռին ամենէն անարժան ու անհոգ ներուն անգամ այնքան օրհնութիւններ կը պարգևէ , մանաւանդ հաճութիւն մը պիտի ունենայ խոնարհութեամբ խնդրողներուն ան չնորհալից օգնութիւնները տալ , որոնք անոնց անմահ հոգիներուն իր նմանութիւնը կու տան , և յարմար կ'ընեն զանոնք ան երջանկութեանը՝ որուն ընդունակ է անոնց բանական բնութիւնը , և որուն վայելմանը համար ստեղծուեցաւ ի սկզբանէ : Աստուծոյ խօսքը աւելի առատապէս կը հաստատէ մեր մէջը այսպիսի յոյս մը : Ան կը լսես որ աստուածային իմաստութիւնը՝ միևչև անգամ անոնց որ երկար ատեն ոչինչ համարած են անոր տուած կրթութիւնները՝ կ'աղաչակէ թէ «Դ յանգիմանութեանս դարձէք , և ես իմ Հոգիս ձեր վրայ պիտի թափեմ» : (Առակ . ա . 23 :) Կը լսես որ առաքեալը կ'ըսէ՝ թէ «Ձ համարձակութիւնով մօտենանք անոր չնորհացը աթոռին առջևը , որ

ողորմութիւն ընդունիլք , ու չնորհք գանելք պէտք եղած ատենը օգնելու" : (ԵԲՐ . ի . 16 :) Ա՛յո՛ Հոն կը լսես նաև որ մեր Տէրը ձեռնարկութիւն կ՚ընէ սա անուշ ու համոզիչ կերպովը . *"Որդ՝ եթէ դուք որ չար էք , գիտէք աղէկ պարգևներ տալ ձեր որդւոցը , որչափ աւելի ձեր Հայրը երկինքէն Սուրբ Հոգին կու տայ անոնց , որ իրմէն կը խնդրեն"* : (ՂՈՒԿ . ԺԱ . 13 :) Սուրբ Հոգւոյն սա պարգևն ու խոստումնէքը Քրիստոսի արուեցաւ՝ երբոր երկինքը համբարձաւ , որ բոլոր իր ճշմարիտ աշակերտներուն արուի : Ըստուած *"Մեր վրայ լեցուց անիկայ առատօրէն Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը"* : (Տիտ . գ . 6 :) Ու կը յաւելում թէ՝ Սուրբ Հոգին աւելի առատութեամբ ընդունելու համար ունեցած բուն իսկ բաղձանքդ , արդէն տրուածին առաջին պատուհասուն արգիլեքն է . անանկ որ պատրաստ վայելչութեամբ կրնաս սեպել անիկայ մանաւոր կոչում մը՝ որ *"Ներանդ լայն բանաս ու զանիկայ լեցընէ"* : (Սաղմ . ՁԱ . 10 :) Ծարաւի ես , և վասն որոյ զուարթութեամբ կրնաս ըսել թէ՝ Յիսուս հրաւիրած է քեզ գալու և խմելու . Հանդերձ խոստմնէքով մը թէ *ո՛չ միայն պիտի խմես թէ որ անոր գաս , այլ նաև թէ "Ձու փորէդ կենդանութիւն տուող ջուրերու գետ՛ պիտի բղխեն"* , ուրիշներուն շնորհութեանն ու կազդուրմանը համար : (ՅՈՎՀ . է . 37 , 38 :)

8 . Աւրեմն գնա խնդարհ զուարթութեամբ , և քրիստոնէական կենաց բոլոր պարտաւորութիւնները կատարէ : Գնա և յաջողութիւն գտիր *"Տէր Աստուծոյ զօրութիւնովը . անոր արդարութիւնը՝ միայն անորը յիշէ"* : (Սաղմ . Հա . 16 :) Ու իբրև նշան աւելի հաղորդութեան , սիրտդ թող զօրանայ անյայժ

հռանդուն փափաքովը ան օրհնութիւններուն վրայ՝ որոնք հիմա քու առջեդ դրի որ փնտռես : Ինչէ թէ արթնայիր Հեւեւալ սուրբ հառաչանքներով Աստուծոյ առջեւը սիրտդ թափելու . և իւրէ թէ իր շնորհալից ներկայութեանը մէջ քու ամէն ա-ւուր աղօթքդ ըլլային անոնք :

Ամէն խոնարհ բարեհաճո՛ւթեան մը ապուշածայրն շնորհաց ազնիւո՛ւթիւններուն համար , հոգւոյն մէջ ապուշածալարո՛ւթիւն յառաջ բերելը ո-ղջոյնները :

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , անկիղծութեամբ կը խոստովանիմ քու առջեդ հոգւոյս բարի բաներ ընելու տակաւ ու անբաւական ըլլալս : Հազար ան-գամ փորձառու եղած եմ ասոր . բայց տակաւին իմ յիմար սիրտս նորէն «Իրեն կ'ապաւինի» , (Ե-սայ . իբ . 26 ,) և իր զօրութիւնովը որոշումներ կը կազմէ : Խայց թոյլ քու անոր վրայ ըլլայ շնորհալից ազդեցութեանդ առաջին պտուղներն ասլ ըլլայ , որ զանիկայ խոնարհութեամբ իրմէն վհատեցընէ , ու քու վրադ ապաւինիլ տայ :

«Մեծապէս կ'ուրախանամ՝ ո՛վ Տէր , ինծի առած վստահութիւններուդ համար , թէ պատ-րաստ ես առատապէս պարգեւելու այսպիսի մեծ պարգեւ մը : Վասն որոյ քու շնորհալից հրաւէրքիդ համեմատ՝ համարձակութեամբ շնորհաց աթոռիդ առջեւը կու գամ , որ շնորհք գտնեմ պէտք ե-ղած ատենը օգնելու : (Եբր . դ . 16 :) Ո՛վ Տէր Աստուած , չեմ ուզեր քու շնորհքդ խայտա-ռակութեան կամ անկարգութեան դարձընել , (Յուդ . 4 ,) կամ իմ տկարութիւնս պատճա-ռանք մը ընել անհոգութեան ու ծուլութեան :

Կը խոստովանիմ՝ որ իմ բանկրուցածէս աւելի զօրութիւն տուած ես ինձի արդէն ։ և չատոնցուընէ աւելի առատ պարգևներ ընդունած չըլլալուս պակասութիւնը ինձի կու տամ ու չէ թէ քեզի ։ Կը փափաքիմ որ ասկէ ետքը ժիր ըլլամ բոլոր սահմանեալ միջոցները բանկրցընելու ։ որոնք զանց ընդլով այսպիսի խնդրուածներ ընդլը՝ ազէկ գիտեմ որ ամբարիշտ ծաղրաբանութիւն մըն է ։ և շատ հաւանական է որ կը զայրացընէ քեզ ունենցածս ալ ձեռքէս առնելու ։ քան թէ կը սփիպ որ աւելի պարգևես ։ Նայց հաստատ որոշելով յետին աստիճան չանք ընելու ։ անձկանօք կ՚աղաչեմ որ քու շնորհդ պարգևես ինձի ։ որպէս զի կարող ըլլամ աս որոշումը կատարելու ։

"Ա՛վ Տէր ։ քու ծառայիդ բարութեան համար երաշխաւոր եղիր ։ (Աղէ . ճԺԹ . 122 ։) Հաճէ քու սրբացուցիչ ազդեցութիւններդ թափիլ իմ հոգւոյս վրայ ։ որ ինձմէ պահանջած ամէն պարտաւորութիւններդ կատարեմ ։ Կ՚աղաչեմ քեզի՝ իմ սրտիս մէջը խորին տպաւորէ ամէն շնորհք և առաքինութիւն ։ և հաստատէ ներսիդիս ան երջանիկ բնաւորութիւնը ներսէն ու դուրսէն եղած ամէն չարձակմունքներուն մէջ ։ որոնց միշտ ենթակայ եմ քանի որ աս աշխարհիս մէջն եմ ու այսքան տկարութիւններով պաշարեալ ։ Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընդուր իմ սիրտս բարի զգածմունքներով դէպ ի քեզ իմ Ըստուածս ։ և դէպ ի ընկերներս ։ Քու ներկայութիւնդ ինձի միշտ յիշեցնէր ։ և շնորհէ որ յիշեմ թէ հոգւոյս ամէն ծածուկ զգացումները բաց են քեզի ։ Ա՛սոն որոյ շնորհէ որ մեղքին ծագմանն ու անոր մօտենալուն դէմ զգուշանամ ։ և որպէս զի չըլլայ թէ Սատանան իր չար թելադրութիւններուն տակի գտնէ ։ անձկանօք

կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր, որ իմ սիրտս քու Սուրբ Հոգիովդ լեցընես, և քու բնակութիւնդ հոն հաստատես։ Իմ մէջս բնակէ, ու իմ մէջս քալէ, (Բ Կորն. գ. 16,) և թող իմ մարմինս տաճար ըլլայ Սուրբ Հոգւոյն։ (ա Կորն. գ. 19։)

"Հնորհէ որ իմ Տէրոջս Յիսուս Քրիստոսի այնպէս միանամ, որ մէկ Հոգի ըլլամ անոր հետ, (ա Կորն. գ. 17,) և անոր զօրացուցիչ ազդեցութիւններուն չարունակ զիս ամէն փորձութիւններէ և ամէն ապականութիւններէ ազատ պահելը զգամ. որպէս զի քանի որ երիտասարդները կը հոգնին ու կը թուլնան, և ընտիր կորիճները բոլորովին կ'իյնան, ես այնպէս ապաւինիմ քեզի որ ոյժս նորոգուի, (Եսայ. խ. 30, 31,) և հաւատոյ՝ սիրոյ՝ նախանձաւորութեան՝ և սրբութեան մէջ աստիճան աստիճան յառաջ երթամ, մինչև որ Միօնին մէջը քու առջևդ կատարեալ երևնամ, (Սաղմ. ձդ. 7,) անմահ զօրութեամբ և ուրախութեամբ քեզմէ լեցուելու, որ աս երկուքին ալ յաւիտենական աղբիւրն ես, իմ Տէրոջս Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը՝ որով արդարութիւն ու զօրութիւն ունիմ, (Եսայ. խե. 24,) և որուն կը ցանկամ միշտ գովաբանութիւն ընծայել երկուքին մէջ աստացած բոլոր յաւաջադիմութիւններուս համար. Ամէն"։

ՊՂՈՒԽ ԺԱ.

Ապրիլ եկած երիտասարդի մը պետութիւն ու փառասիրութիւն կը տրուի առ վհատութիւնն երուն պէտ, որուն կը հանդիպին հոգեւոր ընկերացի մը մէջ հաւատ ապրելը :

1 . Հաւատ պատշաճ է մեր Աստուածային Վարդապետին միտքէ պահանջածը որ "Ջանք ընենք նեղ դռնէն մտնելու" , (Ղուկ . ԺԳ . 23 ,) ասով իմացընելով որ՝ չէ թէ միայն ճամբան նեղ է , այլ թէ թշնամիներով ալ պաշարուած է , այլ կողմէն և ձախ կողմէն խորամանկ և զօրաւոր թշնամիներով պաշարուած : Նաև աղէկ գիտցիր՝ ով ընթերցող , որ կենացդ պարագաները ինչ որ ըլլան , անոնց պիտի պատահիս ու դէմ դնես : Այսն որոյ քու խոհեմութիւնդ պիտի ըլլայ քու խորհրդածութիւններուդ մէջ զանոնք մտագրութեամբ կըշռել , որ տեսնես թէ ըլլալու բանը ինչ է . և քննես թէ ինչ զրահով հարկաւոր է որ հագուիս , ու ինչ զէնքերով պէտք է որ զինուորիս պատերազմը յաւուրջ տանելու : Հաւատ անդամ լսած ես որ թշնամիները իրր թէ իրիք մեծ պարապմունքներու բաժնուած են , այսինքն մարմինը՝ աշխարհը՝ և Սատանան . և ասոնց բաժանմանը համեմատ պիտի քննել տամ քեզի ասոնց ամէն մէկուն զօրութիւնը , իրրև քեզի դէմ ճակատամարտ կանգնած : Ինչ թէ զրգռուէիր "Աստուծոյ զէնքերը առնել" , (Եփես . ՟ . 13 ,) և քրիստոնէին վայլածին պէս "Զօրանալ" : (ա Կորն . ԺԶ . 13 :)

2 . Թող խղճմտանքդ պատասխանէ՝ թէ ապակառնալ ու ինկած բնութիւն մը չունիս : Ձեմ

տարակուսիր որ անոր արդիւնքները պիտի զգաս : Պիտի զգաս՝ առաքելոյն խօսքին պէս , որ՝ իբրեւ ամէն քրիստոնէից վճռակը՝ կը խօսի անոր վրայով , թէ «Պարմինը կը ցանկայ հոգւոյն հակառակ , անանկ որ՝ կարող չըլիսիր ըլլաս» ամէն բանի մէջ «ինչ որ կ'ուզես ան ընել» : (Գաղ . ե . 17 :) Հետզ հետէ թիւր հակասութիւններ բնիդ աշխարհի մէջ . և ինքզինքդ այնքան անգամ թող տուիր ան մեղսալից հակասութիւններուն մէջ , որ մեծապէս աճեցուցիր անոնց զօրութիւնը . և հետևապէս պիտի տեսնես որ աս ուռնակութիւնները առանց մեծ դժուարութեան չեն յաղթուիր : Ընտարակոյս շատ անգամ պիտի յիշես ան զգուշաւոր ձևերը՝ որ ընդմիշտ մարդարէն քուկինդ նման վճռակ մը կը նկարագրէ . և պիտի խոստովանիս թէ շատ ճշդութեամբ նկարագրուած է «Դրեհովպացւոյն իր մորթը փոխելուն , և ինձին իր խայտուցները փոխելուն» օրինակովը : (Երեմ . ժգ . 23 :) Յիրաւի կարելի է որ ի սկզբան այնպիսի արիութիւն մը ու անձկութիւն մը զգաս Հոգւոյդ վրայ , որ քեզի խորհիլ տայ թէ ամէն հակառակութիւն անմիջապէս քու առջիդ յաղթուած պիտի իյնան : Այլ աւաղ . կը վախնամ որ քիչ առնուն մէջ՝ ան թշնամիները որ ոտքերուդ տակը սպասուած կը թուէին , նորէն կենդանանան ու զէնքերնին առնուն , և մէկ կամ միւս կերպովը նորէն յարձակին : Եւ թերևս քու ամենազօրաւոր մարտդ անոնց հետ ըլլայ , որոնց յաղթելը ամենադիւրին կը համարէիր . և քու ամենամեծ վտանգդ ան թշնամիներէն ելլէ , որոնցմէ ամենէն քիչ կը վախնայիր , մանաւանդ պատերազմութիւնէն ու հոգւոյ ծուլութիւնէն , որոնք սրտին ծածկաբար Աստուծմէ հեռանալէն , և անոր հետ կենակցելու դժկամակութենէն , հանգերձ ապօ-

բնաւոր կերպով մը «Երևցած ու ժամանակաւոր բաներու» յարելով, որ շատ անգամ յոյժ վտանգաւոր է քու փրկութեանդ, թէ և գուցէ բաց յարձակ և ընդհանուր կերպով մը արդիլուած չըլլան ան բաները: Ա. յսպիսի հազարաւոր պարագաներու մէջ ուրանալու ես ինքզինքդ, եթէ ոչ «Աչս կրնար Քրիստոսի աշակերտն ըլլալ»: (Ա՜ոպր. ժզ. 24:)

3. Նաև գիտնալու ես որ մեծ դժուարութիւն ներու պիտի հանդիպիս աշխարհիս մէջ, անոր կերպերէն՝ սովորութիւններէն՝ և օրինակներէն: Աշխարհիս բաները քեզ մէկ կերպով մը կը մոլեցնեն, աշխարհիկ մարդիկն ալ ուրիշ կերպով մը: Ձիմա հրքան օգնութիւն որ կ'ակնկալես բարի մարդոցմէ բարեպաշտութեանդ մէջ, թերևս անկէ յոյժ սակաւ օգնութիւն պիտի գտնես: Ա՛ր ժամանակի քրիստոնեաները ընդհանրապէս այնքան զգոյշ են մնափառութիւն երևցող բանէն հետ կենալու, և չափէ դուրս չերմեռանդ է ըսուելն մէջ այնպիսի անտանելի ահաւոր բան մը կ'երևնայ ըլլալ, որ քրիստոնեայ եղբայրներէդ շատերը պիտի տեսնես՝ որ աւելի կը ջանան իրենց առաքինութիւնն ու աստուածպաշտութիւնը ծածկել, քան թէ ուրիշները իրենց մոլութիւններն ու ամբարշտութիւնը: Խայց քանի որ մէկ կողմանէ շատ քիչ օգնութիւն կը գտնես, թէ որ վճռակդ եղականապէս երջանիկ չէ, անտարակոյս միւս կողմանէ մեծ ընդդիմութեան պիտի պատահիս: Արծաթին թշնամիները քաջ ու աշխոյժ պիտի ըլլան իրենց յարձակումներուն մէջ, քանի որ անոր բարեկամներէն շատերը անտարբեր կ'երևնան. և ասիկայ շատ հաւանական է՝ որ մէկ մեղաւորը աւելի ապականութիւն կու տայ քեզի, քան թէ

տասը քրիստոնեան ապահովութիւն ու փրկութեան յառաջադիմութիւն : Ընդ որ միանգամ քու մեղքի ընկերներդ էին , հազարաւոր խորամանկ հնարքներ պիտի բանեցընէն քեզ հրապուրելու՝ որ նորէն քու ձգած ընկերութեանդ դառնաս . անոնցմէ ոմանք գուցէ քաղցր սիրոյ երևոյթով մը , և շահտերն ալ ծաղրաբանութեան դրեթէ անընդդիմանալի հնարքովը . ատ արդարութիւն և անիրաւութիւն պարծենցած փորձերնին՝ ինչպէս որ անարդանօք կը կոչեն , քու վրադ պիտի փորձեն , թերևս առանց մէկ նկատում մը ընելու վայելչութեան , կամ մինչև անգամ ընդհանուր մարդկութեան : Պիտի նախատեն ու անարգեն քեզ անոնք , որոնց համարումն ու սէրը բնականապէս պիտի ցանկաս քու վրադ ունենալ : Լեզուի հալածանքը պիտի քաշես , և թերևս խելագար ալ պիտի ըսուիս , ուրիշ բանի համար չէ՝ բայց միայն աս պատճառին համար որ՝ հիմա կը սկսիս բանականութիւնդ գործածել մտածելու , և չես միանար անոնց հետ՝ որոնք իրենց յիմարութեան ու խելագարութեան վայրենի ընթացքին մէջ հոգևներնին կը կորսնցընեն :

4 . Ըլ շատ հաւանական է որ Սատանան ալ միանգամայն իր յիտին ճիգը պիտի բանեցընէ քեզ վհատեցընելու ու նեղելու : Ընտարակոյս ա՜նիկայ զուարճութիւններուն՝ հաճութիւններուն՝ և ընկերներուն շատ փորձի մէջ ձգող գաղափարը պիտի յարուցանէ մտքիդ մէջ , որոնք պէտք է որ ձգես . և մեծապէս վհատեցուցիչ և սոսկալի տեսութիւն մը պիտի տայ քեզի ան դժուարութեանց՝ նեղութեանց՝ ու վտանգներուն վրայ , որոնք անբաժանելի են աստուածպաշտութենէ , ինչպէս որ ինքն ալ այսպէս համոզել պիտի ջանայ : Պիտի աշխատի զՔեզ՝ բարութեան և երջանկութեան

աղբիւրը ։ այնպիսի մէկ խիստ Տէր մը ցուցընել քու աչքերուդ ։ որ բնաւ կարելի չէ հաճեցընել ։ Թերևս յոյժ տառապեցուցիչ երկիւղներով պիտի լեցընէ քեզ ։ և անդուխի ու յանդուգն չարութիւնով քու վրադ յարձակեակ իրև իր գերին ։ որ առնն գիտէ թէ Տէրոջը ազատ ես ։ Երբեմն պիտի ջանայ իր անարգ թելադրութիւններովը քու պարտաւորութիւններդ կատարելդ արգիլել ։ անանկ ցուցընելով թէ՝ անոնք կատարելովդ աւելի զօրութիւն մը կը տանայ անիկայ քու վրադ ։ Երբեմն պիտի ջանայ քու աղօթքէդ քեզ ձանձրացընել ։ երկնցընել տալով մէկ անչափ և ձանձրացուցիչ սահմանով մը ։ այնպէս համոզելով որ եթէ գադրես՝ չըլլայ որ իր զօրութիւնը բանի քու վրադ ։ Համառօտիւ ։ աս վարպետ խաբեբան այնքան հնարքներ ունի որ հատորներ պէտք է անոնք նկարագրելու համար ։ հանդերձ անոնց դէմ մատնաւոր զգուշութիւններ տալով ։ Ես քու պանդխտութիւնդ միչև վերջը հասնէդ պիտի իյնայ եղեռնալից հնարքներով ու վարպետութիւններով ։ և մէկ հնարք մը պիտի չթողու ձեռք չզարկած ։ որ հաւանականաբար ձեռքդ տկարացընէ և սիրտդ տրտմեցընէ ։ որպէս զի եթէ չկարենայ արգելք ըլլալ քու յաւիտենական երջանկութիւնդ՝ գոնէ կարենայ վնաս հասցընել քու խաղաղութիւնդ ու օգտակարութիւնդ որ առնն կը դիմես ան երջանկութիւնդ հասնելու ։

5 ։ Ես բանը Աստուծոյ ժողովուրդը կը զգայ ։ և մէկ աստիճանաւ մը դուն ալ պիտի զգաս ։ եթէ քու վհատիդ ու բաժինդ ալ անոնց հետ է ։ Բայց յետ ամենայնի մի վհատիր ։ Քրիստոս է արքայ փրկութեան առաջնորդդ" ։ (Եբր ։ ի ։ 10 ։) Ու.

բախտից բան մըն է անոր վրայ աս գաղափարով խորհիլ : Երբոր Թշնամեաց աս գունդերուն վրայով քննութիւն կ'ընենք , կրնանք գլուխնիս անոնց ա- մենուն մէջ վեր վերցընել ու ըսել , "Մեզի հետ եղողները՝ անոնց հետ եղողներէն շատուոր են" : (Բ Թագ . Բ . 16 :) "Տէրոջը յուսացողները Սիոն լեռանը պես են , որ տեղէն չշարժիր , այլ յաւիտեան կը մնայ" : (Սաղմ . ՃԻԵ . 1 :) Երբոր Թշնամիները կ'ուժոխնան քու վրադ , յիշէ որ "Տէրոջը առջևը պիտի պատերազմիս" : (Ելք . Ժ . 5 :) Ա՛ման որոյ չնիք ըրէ արիաբար և հաս- տատ կենալ . չնիք ըրէ "Հաւատքի մէջ հաս- տատուած դէմ կենալ անոնց": (ա Պետ . Ե . 9 :) Յիշէ թէ "Ընիկայ է հոգնածին այժ տուողը , ու կարողութիւն չունեցողին շատ զօրութիւն հաս- ցընողը" : (Եսայ . Խ . 29 :) Ըրդէն հազար ան- գամ ըրած է ասիկայ , և այլ ևս բիւրաւոր ան- գամ ալ պիտի ընէ : Ա՛րքան պատանդներ յաղ- թած են իրենց հակայ ախոյեանները՝ անոնց ամէն ահաւոր զօրհներովը միտեղ , որ ատեն անոնց դէմ գացած են թէ և մի միայն "Յուպով մը ու պարսատիկով մը , Իսրայէլի Տէր Աստուծոյն ա- նունովը" : (ա Թագ . ԺԷ . 40—45 :) Ա՛րքան կանայք և աղայք իրենց թշնամւոյն զօրութիւնը ոտքի տակ առած ու "Տկարութենէ ուժովցած" են : (Եբր . ԺԱ . 34 :)

6 . *Երկրիս ու դժոխքին բոլոր ընդդիմութիւն- ներուն մէջը դէպ ի վեր և դէպ ի յառաջ նայէ , և նայելովդ սրտիդ մէջ կենդանութիւն պիտի զգաս : Ա՛ու զօրապետդ մօտ է , մօտ է քեզի օգ- նելու , մօտ է քեզ վարձատրելու : Երբոր կը զգաս թէ փորձութիւնը սաստիկ կը ճնշէ վրադ , անոր վրայ մտածէ՝ որ մինչև անգամ խաչին չարչարանացը*

դիմացաւ քու ազատութեանդ համար : Կու Աստուածային Առաջնորդիդ քաջութեանը նայէ . և չանգը ըրէ անոր քայլերուն ետևէն չուել : Մտիկ ըրէ անոր ձայնին , վասն զի բարձրաձայն կ'աղաղակէ թէ "Ես ճամբով կու գամ . և իմ վարձքս իմ հետս է": (Յայտ . իբ . 12 :) "Մինչև ի մահ հաւատարիմ եղիր , ու քեզի կենաց պսակը պիտի տամ": (Յայտ . բ . 10 :) Նե՛ . ոչ . օրքան պայծառութեամբ պիտի փայլի ան պսակը . և անոր լուսափայլութիւնը օրքան երկար պիտի տեւէ : Երբոր ան գոհարները՝ որ հնձնականերուն թագները կը զարդարեն , և մէկ աքքայական գլուխէն միւսին կ'անցնին բազմաթիւ դարերուն յաջորդութեանը մէջ , ան վերջին բոցին մէջ կը հալին , ասիկայ կը ձեայ "փառաց անթառամ պսակ": (ա Պէտ . ե . 4 :)

7 . Յիրաւի՝ ճշմարիտ է թէ անունք՝ որ իրենց ծուռ ճամբաներուն մէջը կը մոլորին , Տէրը պիտի կորմնցընէ անօրէնութիւն գործողներուն հետ , ան ահաւոր կորուստովը որ աստուածային արդարութիւնը պատրաստած է անոնց համար , (Առակ . ճիե . 5 ,) և "Ղէկ պիտի բլլար անոնց՝ որ բնաւ արդարութեան ճամբան ճանչցած չըլլային , քան թէ ճանչնալէն ետև ետ կենային ան սուրբ պատուիրանքէն" : (բ Պէտ . բ . 21 :) Նայց աստուածային չնորհօք ես քեզմէ աւելի աղէկ բաներ կը յուսայի : Նե՛ ասիկայ իմ սրտանց աղօթքս կ'ընեմ քեզի համար՝ ով ընթերցող , որ "Աստուծոյ հզօր զօրութիւնը քեզ պահէ"՝ յոյժ ապահովով կերպով ամէն կողմէն պատսպարեալ ամբոխի մը պէս պահէ , "հաւատքով փրկութեան" :

Ես պիտոյութիւնները գեացոյին զարհուրելով, ինչպէս ապագային պալպպանութեան յանձնող հոգւոյն ազօխէն :

«Ով ամենօրհնեալ Աստուած, քու ամենակարող զօրութեանդ կը դիմեմ : Այլ ինձի որ դժուարութիւններով ու վտանգներով պաշարուած եմ, և քու ամենակարող բազուկդ երկնցուր զիս փրկելու, Որուն որ քեզի յուսացողները աչ ձեռքովդ կ'ազատես հակառակ կեցողներէն : (Սաղ. ժէ. 7 :) Ես յսօր աշխարհ կերպով մը ինքզինքս քու պաշտպանութեանդ կը յանձնեմ. քու զօրութիւնդ բանեցուր ինձի աղէկութիւն ընելու, և չնորհէ ինձի Քու թևերուդ հովանաւորութեանը ապաւինիլ : (Սաղ. ծէ. 1 :) Թող Քու չնորհքներդ հերիք ըլլայ ինձի, և քու զօրութիւնդ կատարուի իմ տկարութեանս մէջ : (Բ Կորն. ժբ. 9 :) Չեմ համարձակիր ըսել թէ Քեզ բնաւ չպիտի ձգեմ, քեզ բնաւ չպիտի ուրանամ, (Մարկ. ժդ. 31 :) բայց կը յուսամ թէ ճշմարտիւ կրնամ ըսել՝ ով Տէր, թէ չեմ ուզեր ուրանալ. և իմ ներկայ խորհուրդիս ու դիտաւորութեանս համեմատ, մահը շատ քիչ ահաւոր կ'երեւնայ ինձի, քան թէ կամաւ և դիտութեամբ քեզ բարկացընելը : Կ'ես արհամարհել ըրէ իմ սրտէս ան ապականութիւնները՝ որ սաստիկ փորձութեան ժամանակ մը կրնան հակամիտ ընել զիս իրերը տարբեր կերպով մը նկատել, և այնպէս զիս թշնամւոյն ձեռքը մատնել : Օգնացուր իմ հաւատքս՝ ով Տէր, և քաջալերէ իմ յոյսս : Ինձի դիւցազնաբար հաստատ որոշում առնել՝ որ երկինք ճամբուն մէջ եղած ամէն հակառակ բանի դէմ կենամ, և Իմ երեսս գայլախազի պէս բռնէ՝

երկրիս ու դժոխքին ամէն յարձակումներուն դէմ։ (Նաայ. Ե. 7։) «Թէ որ մեղաւորները զիս գլխէ հանել ուզեն, հաւանութիւն չտամ անոնց։ (Ա-ռակ. ա. 10.) Թէ որ նախատին զիս, հոգ չընեմ. թէ որ սպառնան ինծի, չվախնամ։ Ա-նոնց յայտնած սրտերնուն չարութիւնը պատճհու-թիւն մը ընեմ՝ սուրբ և հառնգուն, և սակայն խոհեմ ու աղէկ կառավարուող նախանձաւորու-թիւն մը ձեռք առնել՝ զանոնք համոզելու և դար-ձնելու։ Պոնք բնաւ չմչնամ քու դատդ պաշտ-պանելու՝ բարեպաշտութեան ամէնէն ամբարիշտ ծաղրաբաններուն դէմ։ «Յնդունութիւն և ուրա-խութիւն լսել տուր ինծի՝ իմ հոգւոյս մէջ, և ես պիտի չմնամ համբարիշտներուն քու ճամբա-նիդ սովրեցնել, որ մեղաւորները քեզի նան՝։ (Պաղ. ծ։ 8, 13։) Ա՛յո՛ Տէր, քանի որ երկինքներս կը շարունակեն ինքդինքդ դատա-պարտել համարիլով, այնչափ արդարութեամբ է իմ յիմարութեանս համար դատապարտութիւնս, որ ես քու փաստաբանդ պիտի ըլլամ՝ ինձ և ինծի դէմ է։

«Պահէ զիս՝ ով Տէր, հիմն՝ և ամէն ատեն։ Ի՛նչ հասակի կամ վիճակի որ հասնիմ, թող մի՛ տար ինծի բնաւ որ խորհիմ թէ բաւական զօրու-թիւն ունիմ առանց քեզի՝ աս մեծութը գլուխ տա-նելու։ Նաև թող մի՛ տար ալ որ երևակայեմ թէ իմ հոգւոյս աստուածպաշտութեան աս նո-րահաստութեան առնելը այնքան տկար եմ՝ որ կա-րող չես զիս պաշտպանել։ Ո՛ւր որ զիս տանիս՝ ես ալ հետդ գամ. և ինծի համար ուր տեղ որ սահմանես, ուր որ հոն աշխատիմ, ուր որ հոն պատերազմիմ ան սուրբ պատերազմը իմ փրկութեանս ամէն թշնամիներուն դէմ. և յա-

ւէտ իյնամ անոր մէջը , քան թէ անարգութեամբ դասալիք ըլլամ :

«Ես դուն՝ ով փառաւորեալ Փրկիչ , իմ փրկութեանս Առաջնորդը , իմ հաւատքիս մեծ Առաջնորդն ու կատարողը՝ , (Եբր . ժբ . 2 ,) երբոր ես քեզ ուրանալու վտանգի մէջ իյնամ , ինչպէս որ Պետրոս ուրացաւ , զարձիր և այնպիսի վհատութեամբ ու քաղցրութեամբ ինծի նայէ , (Ղուկ . իբ . 61 ,) որ ան նայուածքդ կամ իյնալէ ազատէ զիս , կամ շուտով զիս նորէն Ապտուծոյ և իմ պարտուցս կատարմանը դարձնէ . և սորվեցընէ ինծի իմ սխալմունքներս աւիթի մը ընդհ. բոլոր իմ յանցանքներուս համար աւելի խոնարհելու , և իմ ապառնի փոյթս ու զգուշութիւնս կրկնապատկելու . Ամէն» :

ԳԼՈՒԽ ԺԻ

Քրիստոնէին ինքզինքը Աստուծոյ ձառայութեանը քօսպաշխատութեան նուիրելու համար սպեղանի և օգնութիւն :

1 . *Որովհետև կը յուսամ թէ ամէն կերպ հակառակութիւնները բանի տող չդնելով՝ նախընթաց երկու գլուխներուն մէջ յիշուած ան ազնիւ քաջալերութիւններուն ու շարժառիթներուն խորհրդածութիւնը , Աստուծոյ ծառայութեանը մտնելու սրտանց պատրաստ պիտի ըլլաս , անոր համար հիմա քեզ կը ստիպեմ ինքզինքդ բոլոր սրտով ան ծառայութեանը յանձնելու : Ո՛չ միայն սրտիդ մէջ այսպէս դիտաւորութիւն մը հաստատէ ,*

այլ յատկապէս յայտնէ անիկայ աստուածային ներկայութեանը մէջը : Անիկայ այսպիսի հանդիսաւոր կերպով մը ընելը աստուգիւ յոյժ պատշաճ է իրաց բնութեանը նայելով . և ճշմարտիւ յոյժ պատշաճ է Աստուծոյ կապելու համար այսպիսի խաբեբայ սիրտ մը , ինչպէս որ պիտինք թէ՝ մեր սրտերը են : Հաճելի պիտի ըլլայ այս ինչ և այն ինչ ժամանակ մը ասոր կատարուած ըլլալուն վրայ մտածել , այսպիսի և այնպիսի տեղի և կերպի պարագաներով , որոնք յիշողութեան ու խղճմտանքին վրայ տպաւորութիւն կ'ընեն : Կու վրադ եղած Աստուծոյ ուխտերուն զգացումը փորձութեան ժամանակ քեզ կը զօրացնեն . և անոնց յիշատակութիւնն ալ խոնարհ համարձակութիւնդ ու վստահութիւնդ կը քաջալերեն անոր մօտենալու՝ իբրև ուխտի Աստուծոյդ ու Հօրդ , ինչպէս որ ապառնի հարկը պահանջէ :

2 . Կ'ասէ որոյ ըրէ ասիկայ . բայց խորհրդով ըրէ : Կ'ենէ թէ ինչ է ան քու ընելիքդ . և խորհէ թէ ոչքան պատշաճ է անիկայ ընելը , և ջերմեռանդութեամբ ու ուրախութեամբ ընելը . "Ձէ թէ ակամայ՝ այլ կամաւ" , (ա Պետ . Ե . 2 ,) ինչու որ աս և ուրիշ ամէն մտօք ալ "Աստուած ուրախառատ տուրքը տուողը կը սիրէ" : (բ Կորն . Թ . 7 :) Ըրդ՝ աստուգիւ չկայ աւելի արժէքը ունեցող բան մը որ ուրախութեամբ կամ Ի սրտէ հաճութեամբ ընելու ենք , բայց Ի ինքզինքնիս Տէրոջը այսպէս նուիրելէն , ան Աստուածն՝ որ մեզ ստեղծեց , որ մեզ աս հաճելի և բարեշարդ աշխարհիս մէջ դրաւ , որ պաշտպանեց մեզ մեր փափուկ մանկութեան տարիներ , որ պատսպարեց մեզ տղայութեան ու պատանեկութեան անխորհուրդ օրերնուս մէջ , որ մինչև հիմա շարունակ օդնեց՝

կերակրից՝ և պահից մեզ : Ընիկայ մեր արդար Տէրը և Փրկագոյն Կառավարը խոստովանելէն ու-րիշ աւելի բանաւոր բան մը չկրնար ըլլալ . ո՛չ ալ իրեւ մեր յոյժ պարգեւատու Հարեւարէն՝ ինք-զինքնիս անոր նուիրելէն , և իրեւ մեր ամենամեծ երջանկութիւնը՝ անիկայ փնտռելէն : Յայտնապէս չկայ աւելի իրաւացի բան մը քան թէ աս , որ մենք՝ անոր զօրութեանը պատուհասն ու իր Որ-դւոյն արեանը գինը , իրենն ըլլանք յաւիտեանս : Եթէ բանը արդարապէս նկատես , քու հոգւոյդ վերջ պիտի ըլլայ որ միտդ հիմա օտարացեալ էիր ամէնօրհնեալ Աստուծմէ և անոր ծառայելէն . այնքան հեռու պիտի ըլլաս տարի մըն ալ կամ օր մըն ալ ան օտարութեան վիճակին մէջ մնալ ու-զելէն , որ պիտի ուրախանաս անոր ապաստամբ ա-բարածը իրեն դարձընել . և ինչպէս որ առաջ «Ձեռս անդամներդ անիրաւութեան զործիք պատ-րաստեցիր մեղքի» , հիմա ալ պիտի ուրախանաս «անձդ Աստուծոյ պատրաստելու՝ որպէս թէ մե-ռելներէն ողջացած» , և զործածել «քու անդամ-ներդ արդարութեան զործիքներ Աստուծոյ» : (Հռոմ . Զ . 13 :)

3 . Ան և ինքզինքդ նուիրելը այնքան կատարեալ պիտի ըլլայ , որքան որ զուարթալից ու անմիջական է : Ամէն ինչ որ ես , և ամէն ինչ որ ունիս , և ամէն ինչ որ կրնաս ընել , ժամանակդ , ստա-ցուածքդ , ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցու-թիւնդ անոր նուիրելու ես , որ այնուհետև բոլո-րովին անոր համար և անոր փառքին համար գոր-ծածուին : Պիտի փափաքիս անկէ բան մը ետ պահել . այլ սրտի մտօք պիտի դառնաս թէ ան առնինը ամենաշքեղարժան և վսեմ մտօք քուկդ ես , երբոր բոլորովին անոնն ես : Ան ամ մեծ պատե-

Հութեամբս բոլոր ունեցածներդ անոր իմաստուն ու շնորհաձիր նախախնամութեան կառավարութեանը յանձնելու ես . ուչ միայն անոր զօրութիւնը խոստովանելով , այլ Հաւանութիւն տալով անոր անտարակուսելի իրաւունքին՝ որ քեզի և բոլոր քեզի տուած բաներուն ինչ որ ինքը կ'ուզէ այնպէս ընէ . և անոր բոլոր ըրածներուն ու բոլոր ընելիքներուն ալ սրտանց Հաւանութիւն ցուցընելու ես :

4 . Պարձեալ կը յիշեցընեմ քեզի թէ աս անձնատուութիւնը մշանջենաւոր ըլլալու է : Ինքզինքդ այնպիսի կերպով մը Աստուծոյ տալու ես՝ որ այնուհետեւ բնաւ ջնեպես թէ դուն քուկդ ես . վասն զի Աստուծոյ իրաւունքները իրեն բնութեանը պէս յաւիտենական ու անփոփոխ են . և իր բանաւոր արարածներուն նայելով նոյն են երէկ և այսօր և յաւիտեանս :

5 . Կաւս կը խրատեմ և կը սպիպեմ քեզ որ աս նուիրումը կարելի եղածին չափ Հանդիսաւոր կերպով մը ընես : Հացայայտ խոսքերով ըսէ անիկայ : Ես թերևս շատ մարդոց աւելի պատշաճ է , ինչպէս որ շատ բարեպաշտ աստուածաբաններ ալ գոված են , գրով ընել աս բանը : Սորա գրէ և կ'ըսէ թէ "Ես ինչ տարուան այն ինչ ամսուն այն ինչ օրը՝ այս ինչ տեղ մը կատարեալ խորհրդածութեամբ և սրտի մտօք մտածելով սա բարի որոշումը ըրի թէ՝ ուրիշներդ ինչ որ ընեն , ես Տէրոջը պիտի ծառայեմ" : (Յես . իդ . 15 :)

6 . Թէ որ ուզես՝ այսպիսի գրուածք մը կրնաս ընել քեզի Համար . կամ թէ որ աւելի կ'ընտրես որ անիկայ պատրաստ ձեռքդ անցնի , ասանկ բան մը վարը կը գտնես , որուն մէջ մանաւանդ բան մը եղած տեղուանքը կրնաս քու պարագաներուդ

յարմար գալիք փոփոխութիւններ ընել դիւրաւ : Բայց ինչ որ գրես , աղէկ կշռէ , անոր վրայ զգուշութեամբ մտածէ , որ «Խրնամդ Տէրոջ Աստուծոյ առջեւը խօսք հանելու չարաւորայ» : (Յով . ե . 2 :) Ու երբոր կ'որոշես ասիկա միջոցը բանեցընել , սովորականէն տարբեր կերպով մը աղօթքով կատարէ ասիկա գործը : Նիմէ դիւրաւ կրնաս , ան օրը ծոմով ու աղօթքով անցուր . և երբոր սիրտդ պատրաստուի Աստուածային Հափառութեանը վրայ վայելուչ ահ մը ունենալով , հանդերձ անոր բարութեանը վրայ խոնարհութեամբ վստահելով , և անոր ընորհքին համար եռանդուն տենչ մը ունենալով , անատենը ծունկերուդ վրայ Աստուծոյ առջեւը ներկայացիր , և կարդա անիկա խորհրդածութեամբ և ահաւոր կերպով մը . և երբոր ստորագրես անիկա , մէկ ապահով տեղ մը դիր , որ անկէ ուզած ժամանակդ առնես նայիս . և քեզի կանոն մը ըրէ տալուան այս ինչ ատենները աչքէ անցընել անիկա , որ միշտ միտքդ պահես անիկա : Ու Աստուած ընորհէ որ կարող ըլլաս պահել անիկա , և քու բոլոր վարմունքիդ մէջ անոր համեմատ քալել : Անիկա խարիսխ մը ըլլայ հոգւոյդ՝ ամէն փորձութիւններու մէջ , և սփոփանք մը ամէն նեղութեանց մէջ : Անոր յիշատակութիւնը քեզի համարձակութիւն տայ այնուհետև ընորհաց աթոռին առջեւը համարձակ մօտենալու , և քեզի առաւել զօրութիւն տայ քու հոգւոյդ զատուելու ատենը , զգացընելով թէ՝ անիկա քու ուխտիդ Աստուծոյն ու Հօրը և ան բարեընորհ Փրկչին պիտի երթայ , որուն զօրութիւնն ու հաւատարմութիւնը ապահովութեամբ պիտի «պահէ իրեն աւանդած բանդ մինչեւ ան օրը» : (բ Տիմ . ա . 12 :)

Ընդհանուր-երգման օրինակ մը :

«Ով յաւիտենական և անփոփոխ Եհովայ, երկնի և երկրի մեծ Արարիչը, և հրեշտակաց և մարդկան երկրպագելի Տէրը. հոգւոյ ամենախորին խոնարհութեամբ և նուաստութեամբ կը փափաքիմ քու ահաւոր ներկայութեանդ առջեւը խոնարհիլ հիմա, և անձկանօք աղօթել՝ որ քու անճառելի և անիմանալի փառացդ վրայով վայելուչ զգացում մը թափանցես իմ սրտիս :

«Արմինս կը սկսի դողալ, (Յոբ. իա. 6,) երբոր ես՝ մեղսալից որդս համարձակիմ գլուխս քեզի վերցընել, համարձակիմ այսպիսի պատեհութեան առնեը քու վեհափառ ներկայութեանդ մէջ երեւիլ : «Ով Տէր իմ՝ Տէր, ես ո՞վ եմ, ու իմ տունս ի՞նչ է՝ : (Ը Թագ. է. 18 :) Ի՞նչ է իմ բնութիւնս կամ սերունդս, իմ բնաւորութիւնս և արժանաւորութիւնս, որ այսպէս թագաւորաց Թագաւորին և տէրերուն Տէրոջը առջեւը խօսիմ: Կ'այլագունիմ, և չիմացած եմ քու առջեդ : Բայց՝ ով Տէր, ինչպէս որ քու մեծութիւնդ, անանկ ալ քու ողորմութիւնդ մեծ է : Թէ որ հաճիս քու արարածներուդ հետ հաղորդակցութիւն ընել, քու անհամեմատ կերպով բարձրացեալ բնութիւնդ պէտք է որ խոնարհի, անհնաւանգէս վար խոնարհի : Ա՛ս ես գիտեմ որ քու սիրական Որդւոյդ Յիսուսի ձեռքովը կը խոնարհիս առ մեղաւոր մահկանացուներուն այցելութիւն ընելու, և անոնց թոյլտուութիւն ընելու՝ որ քեզի մօտենան, և քեզի հետ ուխտ ընեն. այո՛ գիտեմ որ առ խորհուրդը քուկդ է, և դուն քու չնորհդ խրկեցիր անիկայ մեզի առաքելու. և մեկը քեզմէ չսորված՝ կարող պիտի չըլլար անանկ գա-

զափար մը ձեւացընելու , կամ չպիտի հակամիտէք անիկայ ընդունելու , մինչեւ անգամ իրօք առա- ջարկուելէն առքը :

(Ա՛ման որոյ քեզի կու գամ հիմա , քու Որ- դւոյդ անուամբը հրաւիրեալ , և անոր արդա- րութեանն ու շնորհացը ապաւինած : Ինքզինքս քու ոտքդ ձգելով , (Ձէքս երկինքը վերցընել չհամարձակելով՝ , և (կուրծքս ծեծելով՝ , խոնարհ մաքսաւորին հետ կ՚ըսեմ թէ՝ (Ո՛ստուած , ներէ ինձի մեղաւորիս՝ : (Ղ՟ուկ . ԺԸ . 13 :) Կը խոս- տովանիմ՝ ով Տէր , որ ես մեծ մեղաւոր մըն եմ : (Իմ մեղքերս մինչեւ երկինքը հասան՝ , (Յայտ . ԺԸ . 5 ,) և (իմ անօրէնութիւններս մինչեւ ամ- պերը ելան՝ : (Եզբ . Ց՚ա . 9 :) Իմ ապականեալ և անարգ բնութեանս անկարգ հակամիտութիւն- ները բիւրաւոր անգամ (Օրացան որ մահուան պտուղ յառաջ բերեն՝ : (Հռովմ . է . 5 :) Ու եթէ իմ յանցանքներս խստութեամբ համրես , ես լուռ կենալու եմ յանցանքիս բեռին տակը , և անմիջապէս յաւիտենական կործանման մէջ կ՚ին- նալու եմ : Հայց դուն քու շնորհօքդ զիս քեզի դառնալու կանչեցիր , թէ և ես մոլորեալ ոչխար մը՝ անառակ որդի մը՝ ուխտադրուժ զաւակ մըն եմ : (Եզե . ի . 22 :) Ա՛ման որոյ ահա ես քեզի կու գամ՝ ով Տէր , քեզի կու գամ , ոչ միայն իմ մեղքերս , այլ յիմարութիւնս ճանչնալով քեզի կու գամ : (Քեզի կու գամ սրտանց ինքզինքէս ամչցած , և անկեղծ ու խոնարհ հոգւով խոստո- վանելով թէ , (Յիմարութիւն ըրի , ու մեծ մեղք գործեցի՝ : (ա Թագ . իզ . 21 :) Ես բաներդ յիշելով խռոված եմ . բայց դուն (Ներող եղիր իմ անիրաւութիւններուս , և իմ մեղքերս ու ա- նօրէնութիւններս ալ մի յիշեր՝ : (Եբր . ը . 12 :)

Ընորհէ ինձի՝ ով Տէր , քեզի գարձընել ան զօրութիւններս ու կարողութիւնները , որոնք ապերախտութեամբ ու ամբարշտութեամբ օտարացուցած եմ քու ծառայութենէդ . և կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընդունէ քու խեղճ ապստամբ արարածդ , որն որ հիմա զգացած է քու անոր վրայ ունեցած իրաւունքդ , և բոլոր աշխարհիս մէջ մէկ բանի մը չցանկար՝ քու կդ ըլլալու ցանկանալուն չափ :

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , յոյժ ահաւոր կերպով մը կը կատարեմ ասանձնատուութիւնս : «Ալէ՝ ով երկինք , և ականջ դիր՝ ով երկիր , այսօր Տէրոջը խօսք կու տամ , որ անիկայ իմ Աստուածս ըլլայ՝ , (Բ Օրէ . իէ . 17 ,) և խօսք կու տամ՝ ու կը հրատարակեմ այսօր՝ թէ իր ուխտին որդիներէն և ժողովուրդէն մէկն եմ : «Ալէ՝ ով երկինքին Աստուածը , և քու յիշատակի գրքիդ մէջը գրէ՝ , (Ղաղ . գ . 16 ,) որ ասկէ ետքը քու կդ եմ , բոլորովին քու կդ եմ : Ո՛չ միայն իմ կարողութիւններէս կամ իմ ծառայութենացս մէկ քանին քեզի նուիրել , կամ ծառայութենացս մէկ մասը կամ թէ բոլոր կրցածս սահմանելու ժամանակ մը քեզի տալ կ՚ուզեմ . այլ կ՚ուզեմ որ բոլորովին քու կդ ըլլամ : Ա՛յս օրուընէ կ՚ուզեմ որ՝ ան առջի Տէրերս , որ իմ վրաս տիրեցին՝ , (Եսայ . իզ . 13 ,) և ամէն մեղքերս ու ցանկութիւններս ահաւոր կերպով մը ուրանամ , և քու անուանովդ յանիւնան պատերազմելու խրոխտամ դժոխքին զօրութիւններուն դէմ՝ որոնք անիրաւութեամբ տէրութիւն գրաւեցին իմ հոգւոյս վրայ , և նաև ան ամէն ապականութիւններուն դէմ , որոնք իրենց մահաբեր փորձութիւնները մտցուցին հոգւոյս մէջ : Ինծի՝ թեանս բոլոր կազմութիւնը , մտքիս բոլոր կարո-

ղութիւնները , և մարմնոյս բոլոր անդամները կը փափաքիմ որ քու առջեդ ներկայացընեմ այսօր , իբրև Կենդանի զոհ մը՝ սուրբ , Աստուծոյ հաճելի , որն որ՝ գիտեմ թէ իմ բանաւոր պաշտօնս է : (Հռոմ . ժբ . 1 :) Վեզի կը նուիրեմ բոլոր իմ աշխարհային ստացուածքներս . աշխարհիս վրայ մնացած ժամանակս կը փափաքիմ որ քու ծառայութեանդ մէջն անցընեմ , և կը խնդրեմ որ զիս կրթես ու ազդես ինծի , անանկ որ՝ իմ հոս բնակիլս թէ երկար ըլլայ թէ կարճ , ամէն տարիս և ամիս , ամէն օրս և ժամն ան կերպովը գործածեմ որ արդիամբ քու պատիւդ յառաջ տանի , և քու իմաստուն ու բարեշնորհ նախախնամութեան դիտաւորութիւններուդ ծառայէ : Նոյնպէս կ'աղօթեմ որ ինծի ինչ ազդեցութիւն որ տաս ուրիշներուն վրայ՝ կենաց բարձրագոյն առնչութիւններուն մէջ , կամ ինչ մասնաւոր յարդ որ տան ինծի ուրիշները , ինծի զօրութիւն ու քաջալերութիւն տաս քու փառքիդ համար յետին ատիճան աշխատելու՝ որոշելով թէ ոչ միայն ես ինքնս այսպէս ընեմ , այլ թէ բոլոր ուրիշները , որքան որ բանաւոր և պատշաճ կերպով կրնամ ազդել անոնց , Տէրոջը ծառային : (Յես . իդ . 15 :) Ես ընթացքով՝ ով ամէնօրհնեալ Աստուած , կը փափաքիմ որ Հաստատուն կերպով յարատևեմ մինչև կենացս վերջը՝ անձկանօք աղօթելով , որ իմ մնացած ամէն մէկ օրս անցուցած օրերուս թերութիւնները լեցընէ և թիւրութիւնները շտկէ . և հս աստուածային շնորհօք կարող ըլլամ՝ ոչ միայն հաստատուն կենալ ան երջանիկ ճամբուն մէջ , այլ ամէն օր աւելի աշխոյժ ըլլալ անոր մէջ :

"Եւս ոչ միայն ինչ որ եմ և ինչ որ ունիմ

քու ծառայութիւանդ կը նուիրեմ , այլ յոյժ խոնարհութեամբ ինքզինքս և ինչ որ իմս կրնամ կոչել , բոլորը քու սուրբ և գերագոյն կամքիդ կը յանձնեմ : Ով Տէր , բոլոր ունեցուածներս ու բոլոր ուզածներս քու կառավարութիւանդ և առնորդութիւանդ կը ձգեմ . և ամէն վայելչութիւնս ու ամէն շահս քու առջեդ կը դնեմ , որ ուզածիդ պէս տնօրինես անոնք : Ով Տէր , ինչպէս որ գուն աղէկ կը համարիս , այնպէս յարատեւեն կամ վերնան ինչ որ ինծի տուեր ես . այնպէս պարգեւէ կամ ետ պահէ ինչ որ կը կարծեմ թէ ինծի պէտք է : Ու թէպէտ չեմ համարձակիր ըսել թէ՝ բնաւ պիտի չխոժոռիմ , բայց կը յուսամ թէ կրնամ համարձակիլ ըսելու որ պիտի աշխատիմ՝ ոչ միայն հնազանդիլ , այլ հաւանութիւն ալ տալ . ոչ միայն կրել ինչ որ վշտալից անախտութիւններով կ'ընես , այլ նաև հաւանիլ անոր և քեզ գովաբանել անոր համար , գոհ սրտիս որոշելով թէ՝ ինծի համար ինչ բան որ սահմանես , իմ կամքս մեկ ըլլայ քու կիսիդ հետ , և գիս ոչինչ բանի տեղ դնեմ , ու քեզ՝ ով Ճշմարտուած , ան մեծ ու յաւիտենական Էակը , որուն խօսքը ամէն բան որոշելու , և որուն կառավարութիւնը բոլոր բանական արարածոց ուրախութիւնն ըլլալու է :

"Ով Տէր , կ'աղաչեմ քեզի , գիս քու փառքիդ համար գործիքի մը պէս գործածէ , և արժանի ըրէ գիս այնքան , որ ինծի համար սահմանած բանդ կա՛մ ընելով կամ կրելով , քեզի գովաբանութիւն և իմ բնակած աշխարհիս մէջն ալ օգուտ մը բերեմ : Ու աս օրուընէ անդին թող հաճոյ ըլլայ քեզի՝ գիս քու սեպհական ժողովուրդիդ հետ համրել , որ Ձեզ այսուհետև օտար ու պանդխտ

չըլլամ , այլ սուրբերուն քաղաքակից , և Աստուծոյ ընտանիքէն՝ : (Եփես . բ . 19 :) Ո՛վ երկնաւոր Հայր , ընդունէ՛ աս քու գիրկդ դարձող անառակ որդին : Օհս քու սիրելի Որդւոյդ արեամբը լուա . անոր կատարեալ արդարութիւնովը հագուեցո՛ւր . և սուրբ ըրէ զինք քու Հոգւոյդ զօրութիւնովը : Կ՛աղաչեմ քեզի՝ ջնջէ իմ սրտիս մէջէն մեղքին զօրութիւնը : Օհս քու պատկերիդ պէս ձեւացո՛ւր , և Յիսուսի նմանութեանը դարձո՛ւր , որն որ այսուհետև իմ ուսուցիչս ու իմ ըհՆս , իմ բարեխօսս ու իմ Տէրս կըճանչնամ : Կ՛աղաչեմ քեզի , հաղորդես ինծի քու սրբացուցիչ՝ ուրախարար՝ և միխիթարիչ Հոգւոյդ ան ամէն ազդեցութիւնները՝ որոնց կարօտ եմ : Եւ ՚Քու երեսիդ լոյսը իմ վրաս ծագէ՛ , որն որ ՚իմ սրտիս ուրախութիւն՝ ու մեծ խնդութիւն պիտի տայ : (Սաղմ . ի . 6 , 7 :

՚Ո՛վ Աստուած , իմ գործքերս այնպիսի կերպով մը անօրինէ՛ որ քու փառքդ ու իմ ճշմարիտ երջանկութիւնս յառաջ տանին . և երբոր քու կամքդ ընեմ լինցընեմ աշխարհիս վրայ , կանչէ՛ զիս ասկէ ո՛ր ատեն և ինչ կերպով որ կ՛ուզես . միայն թէ չնորհէ՛ որ իմ մեռնելու ատենս , և յաւիտենականութեան մտնելուս ատենս՝ աս քեզի ըրած ուխտերս յիշեմ , և իմ վերջին շունչս քու ծառայութեանդ մէջ անցընեմ : Եւ ո՛վ Տէր , երբոր Հոգեվարութեան ցաւերը իմ վրաս տեսնես , յիշէ՛ աս ուխտս ալ , թէ և անատենը ես կարող չըլլամ յիշելու : Ո՛վ իմ երկնաւոր Հայրս , նայէ՛ աս քու նուաղեալ և մեռնելու վրայ եղող որդւոյդ վրայ՝ գթառատ աչօք . քու յաւիտենական բազուկդ տարածէ՛ զիս պահպանելու համար . իմ զառուող Հոգւոյս զօրութիւն ու վստահու-

թիւն տուր , և ընդունէ զանիկայ քու յաւիտենական սիրոյդ համբոյրներովը : Ողջամբ ընդունէ զանիկայ Յիսուսով ննջողներուն բնակարաններր՝ (ա Թես . դ . 13 ,) անոնց հետ ան օրուանը սպասելու , երբոր քու ուխտիդ ժողովուրդին բոլոր խոստմունքներուդ վերջինը պիտի կատարուի անոնց փառաւոր յարութեամբը , և երբոր առաւտապէս պիտի շնորհուի անոնց ան յաւիտենական թագաւորութիւնը մտնելը , (բ Պես . ա . 11 ,) որուն վրայով վստահեցուցած ես զանոնք ՅՈՒՒ ՈՒԽՏՈՎԴ , և որուն յուսովը հիմա հաստատուն կեցեր եմ անոր վրայ , փափաքելով որ ան յոյսով ապրիմ ու մեռնիմ :

Այս երբոր աս կերպով մեռեալներուն հետ խառնուիմ , և աս մահկանացու վիճակին բոլոր մտանակցութիւններէն զատուիմ , եթէ պատահի որ աս ահաւոր յիշատակը իմ կենդանի ժեացող բոլոր կամներուս ձեռքն իյնայ , իցէ թէ անոնց մտացը վրայ ազդու տպաւորութիւններ ընելու միջոց ըլլայ : Իցէ թէ կարենան անիկայ , ո՛չ թէ իբրև իմ խօսքերս , այլ որպէս թէ բուն իրենց խօսքերը . և սորվին իմ Տէր Աստուածս վախնալ , և ինծի հետ իրենց վստահութիւնը անոր թևին շուքին տակը դնեն աս աշխարհիս մէջ և յաւիտեան : Այս իցէ թէ սորվին նաև ինծի հետ յարգութիւն մատուցանել ան շնորհացը , որ մեր սրտերը հաղորդիս կ՚ընէ ան ուխտին մէջ մտնելու , և կը զինջանի մեզ ընդունիլ անոր մէջ՝ երբոր այսպէս հաղորդութենը , և ինծի ու փրկուածներուն համայն ազգին հետ ան փառքը՝ պատիւը՝ և գովաբանութիւնը մատուցանել Հօր՝ Որդւոյ՝ և Հոգւոյն Սրբոյ , որ իրաւամբ արժանի է աստուածութեան իւրաքանչիւր անձին՝ իր աս երևելի գործքին մէջ ունեցած մասին համար . Ամէն :

Չոռնօ–Բլան : Ընձեռնուիրուեան աս ձևը երկար համառօտներուն համար , ինչպես որ կարելի է թէ չատերը այսպէս պիտի համարին , յարդի բարեկամի մը ինդիրքովը անոր մէկ համառօտութիւնը դրի վարը , որ անպատճառ ստորագրելէն առաջ ուշադրութեամբ կշռելու է ամէն մէկ պարբերութեան վերջը : և եթէ փոխելու ենթակայ եղող բառ մը կամ խօսք մը կայ , անիկայ փոխելու է , որ սրտանց հաւանութիւն տրուի անոնց ամէնուն :

«Ո՛վ յաւիտենական և ամէնօրհնեալ Աստուած , կը փափաքիմ քու առջևդ ներկայանալու հոգւոյ ամենախորին խոնարհութեամբ և նուաստութեամբ՝ գիտնալով թէ այսպիսի մեղսալից որդ մը արքան անարժան է երկնից սուրբ Վեհափառութեանը , թագաւորաց Թագաւորին ու տէրերուն Տէրոջը առջևը երևնալու , և մանաւանդ այսպիսի առիթով մը , որ է անյապաղ ինքզինքս քեզի նուիրել : Հայց աս խորհուրդը բոլորովին քուկդ է : Վրս անհուն խոնարհութիւնդ առաջարկից անիկայ քու Որդւոյդ միջոցովը , և քու շնորհդ հակամիտ ըրաւ իմ սիրտս՝ անիկայ ընդունելու :

«Ա՛սն որոյ քու առջևդ կու գամ խոստովանելով թէ մեծ մեղաւոր մըն եմ ես , կուրծքս ծեծելով և խոնարհ մաքսաւորին հետ ըսելով թէ՝ «Աստուած , ներէ ինծի մեղաւորիս» : Վրս Որդւոյդ անուամբը հրաւիրեալ , և բոլորովին անոր կատարեալ արդարութեանը ապաւինած քու առջևդ կու գամ և կ՚աղաչեմ՝ որ անոր արժանաւորութեանը համար ներես իմ անօրէնութիւնս , և այլ ևս չյիշես իմ մեղքերս : Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընդունիս զքու ապստամբ որդիդ , որն որ հիմա ճանչցած է քու իր վրան ունեցած իրաւունքդ , և քու կինդ ըլլալէն ի զատ ուրիշ բանի մը այնչափ չցանկար :

«Եւ յօր յոյժ ահաւոր կերպով մը ինքզինքս քեզի կը նուիրեմ : Կ՚ուրանամ և կը մերժեմ ան

առջև տէրերս ՝ որ իմ վրաս իշխանութիւն ստացած էին ՝ և ամէն ինչ որ եմ ու ամէն ինչ որ ունիմ ՝ ամէնը քեզի կընուիրեմ ։ մտացս կարողութիւնները ՝ մարմնոյս անդամները ՝ աշխարհայեաց ստացուածքներս ՝ ժամանակս ՝ և ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնս ։ ամէնը բոլորովին քու փառքիդ համար գործածուելու ՝ և հաստատուն որոշմամբ քու պատուիրանքներուդ հնազանդութեամբ գործածուելու ՝ մինչև որ զիս կենդանի պահես ։ եռանդուն տենչ մը և խոնարհ որոշում մը ունենալով քու փառքդ յառաջ տանելու յաւիտենականութեան անվախճան գաղբերուն մէջ ։ ինքզինքս միշտ մտադիր վիճակի մը մէջ պահելով քու կամքիդ յայտնութիւնները դիտելու ՝ և պատրաստ ըլլալով նախանձաւորութեամբ և խնդութեամբ յառաջ դիմել անիկայ կատարելու ։

«Կամ քու առաջնորդութեանդ կը յանձնեմ ինքզինքս՝ ինչ որ եմ և ինչ որ ունիմ ՝ որ այնպիսի կերպով մը կառավարես ինծի ՝ որն որ դուն քու անհուն իմաստութիւնովդ յարմար կը դատես քու փառքիդ խորհուրդները յառաջ տանելու ։ Քեզի կը ձգեմ բոլոր բաներուն կառավարութիւնը ՝ և անյապաղ կ'ըսեմ թէ՝ Ա՛մէն թէ իմ կամքս ՝ այլ քու կամքդ ըլլայ՝ ՝ հնազանդ սրտիս ուրախանալով քու անսահման կառավարութեամդ ՝ որն որ պէտք է ըլլայ բոլոր բանաւոր արարածոց ուրախութիւնը ։

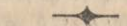
«Ա՛վ Տէր ՝ կ'աղաչեմ քեզի ՝ զիս քու ծառայութեանդ գործիքի մը պէս գործածէ ։ և զիս քու սեպհական ժողովուրդիդ թուոյն հետ խառնէ ։ Քու սիրելի Որդւոյդ արեամբը լուա զիս ։ և անոր արդարութիւնովը հագուեցուր զիս ։ Անոր Հոգւովը զիս սրբէ ՝ և անոր կերպարանքին պէս

նորոգէ զիս եւս եւս յօրէ : Ո՛ւր սրբացուցիչ՝ ուր
յաճախարար՝ եւ միսիթարիչ Հոգւոյդ բոլոր կարօտ
եղած ազդեցութիւններս՝ անոր միջոցովը պարգեւէ
ինծի : Եւ թող իմ կեանքս ան ազդեցութիւնն
ըսելն եւ քու շնորհալից դէմքիդ լուսովը անցնի ,
եւ դուն իմ Հայրս եւ իմ Աստուածս ըլլաս :

«Եւ երբոր մահուան ան ահաւոր ժամը հասնի ,
շնորհէ որ յիշեմ քու ՈՒԽՏԻ , «Որ ամէն բանի
մէջ պատրաստ ու հաստատ է . քանզի իմ բոլոր
փրկութիւնս ու իմ ամէն բաղձանքս ան է» , (Բ
Թեսաղ . Ի՛ . 5 ;) թէ եւ ամէն վայելչութիւն եւ
ամէն յոյս կորնչի , ով Տէր , դուն ալ յիշէ
անիկայ : Ո՛վ իմ երկնաւոր Հայրս , գթառատ
աչօք նայէ աս նուաղեալ եւ հնչասպառ որդւոյդ
վրայ : Ընդունէ զիս քու յաւիտենական բա-
զուկներուդ մէջ : Օգնութիւն եւ վստահութիւն
տուր իմ զատուող Հոգւոյս , եւ Քրիստոսով
ննջողներուն բնակարանները ընդունէ զանիկայ՝ ան-
դորրութեամբ եւ ուրախութեամբ սպասելու քու
ժողովուրդիդ ըրած ան մեծ խոստմանդ կատար-
մանը , որ է ան փառաւոր յարութիւնը , եւ քու
երկնային ներկայութեանդ մէջ անոնց վայելելիք
յաւիտենական երջանկութիւնը :

«Եւ իմ մահուանէս եառքը՝ եթէ աս իմ քեզի
հետ ըրած ահաւոր ուխտս յիշատակագիրը ողջ
մնացող բարեկամներուս մէկուն ձեռքն անցնի ,
շնորհէ որ ինքն ալ աս ուխտը ընէ . և քու
շնորհօքդ ընդունէ անիկայ ՔՈՒ ՈՒԽՏԻԴ բոլոր
օրհնութիւններուն մասնակից ըլլալու , անոր մեծ
Միջնորդին՝ Յիսուսի ձեռօքը . և անոր ու քեզի՝
ով Հայր , և Սրբոյ Հոգւոյդ յաւիտենական
գովաբանութիւններ թող ընծայեն ան բիւրաւոր
հոգիները՝ որոնք քեզմով փրկուած են , և ան

ամէն երկնային հոգիները՝ որոնց պաշտօնին ու ե-
րանելութեանը մասնակցելու պիտի կանչես զանոնք ։
Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ԺՐ.

Տէրոջը ընդդէմ հաղորդութեանը ։

1 . *Կը յուսամ թէ աս գլուխը քեզ յոյժ յատուկ հաճութիւնով մը Աստուծոյ սեպհական ժողովուրդէն մէկը եղած պիտի գտնէ , անկեղծա-*
բար և սրտանց աղօթելու Տեառնիրեալ . և իմ սրտանց աղօթքս աս է որ երկրիս վրայ ը-
րած աս ուխտերդ՝ երկինքի մէջ հաստատուի ։
Բայց որպէս զի աւելի կրթութիւն ու շինութիւն առնես , նախ ինձի որ յիշեցընեմ քեզի թէ՝ Տէր Յիսուս Քրիստոսը մանաւանդ կերպ մը սահմանեց իրեն յարգութիւն տալու , իր մահուան յանձնա-
ռու եղող սէրը յիշատակելով , որն որ թէպէտ ուրիշ վայելուչ կերպով մը ընելն ալ չարգիլեր , բայց ամենեւին աս մէկդի ձգելու կամ զանց առ-
նելու չէ՝ տեղը ուրիշ մարդկային կերպեր հնարե-
լով , ոչքան խոհեմ ու պատշաճ ալ երեւնան ա-
նոնք մեր աչքերուն ։

2 . *Մեր Տէրը խմաստութեամբ սահմանեց որ ընկերութեան օգուտները կրօնքի մէջ մնանեն . և*
ինչպէս որ իրեն հրամանովը քրիստոնեայք մէկտեղ կը ժողվուին ընկերական պաշտամանց ուրիշ գործ-
քերուն համար , անանկ ալ հաճեցաւ ինքը ընկերական սահմանադրութիւն մը հաստատել , ո-
րուն մէջ անոնց բոլոր ժողովը իր սեղանին գալու ,

և հոն նոյն հացէն ուտելու ու նոյն գաւաթէն խմելու է : Նաև ասիկայ ընելու են իրեւ նշան իրենց սիրելի յիշատակութեանը անոր մահուան յանձնառու եղող սիրոյն , ինքզինքնին ահաւոր կերպով մը Աստուծոյ նուիրելնուն , և դէպ ի մէկզմէկ ու դէպ ի ամէն քրիստոնեաներուն ունեցած անկեղծ սրտերնուն :

3 . Թէ ճշմարտիւ ասոնք են Տէրոջը ընթրիքին մէջ նպատակները , հիմա երկարօրէն չպիտի փաստարանեմ : Թէ որ Պօղոս առաքեալն Կորնթացւոց առաջին թղթոյն տասներորդ և մեհասաներորդ գլխոյն մէջ գրածները կարդաս միայն , աս բանին վրայով լիովին պիտի համոզուիս : Հոն յայտնապէս կ'ըսէ մեզի թէ՝ մեր Տէրը հրաման ըրաւ "Ընդ հացէն ուտել" , և "ան գաւաթէն խմել զինքը յիշելու համար" , (ա Կորն . ժա . 24 , 25) կամ զինքը յիշատակելու համար . անանկ որ՝ քանի անգամ որ աս սահմանադրութիւնը կը կատարենք , "Տէրոջը մահը կը պատմենք" , որն որ կատարելու ենք "մինչև որ ինքը գայ" : (ա Կորն . ժա . 26 :) Նաև մանաւանդ կը հաստատէ թէ՝ "Ըս գաւաթն է Նոր Ուխտ իր արիւնովը" . այսինքն՝ ան ուխտին մէկ կնիքն է , որ իր արիւնովը հաստատուեցաւ : Ըրդ յայտնի է որ աս պատճառաւ ան ուխտը մտքերնուս առջեը ունենալով մօտենալու ենք անոր , անոր օրհնութիւններուն ցանկալով , և աստուածային հնորհօք անոր պատուէրներուն հաւանիլ որոշելով : Վասն որոյ համառօտիւ , ինչպէս որ առաքեալն ալ կը զրուցէ , "Քրիստոսի մարմինին ու արիւնին հաղորդութիւնը" ունինք , (ա Կորն . Ժ . 16 ,) և անոր սեղանին ու գաւաթին մասնակից ըլլալով , Քրիստոսի հետ կ'ընկերանանք , և ինքզինքնիս անոր կը յարինք

իրեւ իր ժողովուրդը . ինչպէս որ Հրեայք՝ իրենց զոհերը ուտելով՝ Եհովային հետ կը հաղորդակցեին՝ ու ինքզինքնին անոր կը յարէին : Նաեւ կը յիշեցնէ անոնց՝ որ թէպէտ շատ էր՝ բայց «Մէկ հաց ու մէկ մարմին» էր՝ վասն զի «ամէնն ալ՝ ան մէկ հացէն կը վայելէին» , (ա Կոր . ժ . 17 ,) ու «Մէկ Հոգւով մէկ մարմին ըլլալու միտուած էր» . (ա Կոր . ժբ . 13 .) այսինքն՝ մէկտեղ կը ժողվուին իրեւ մէկ ընտանիք եւ կը միանան ան մէկ արեանը յիշատակութեանը մէջ՝ որ իրենց ամենուն փրկանքն է , եւ Տէր Յիսուսի յիշատակութեանը՝ որ իրենց ամենուն գլուխն է : Երդ՝ յայտ է թէ աս ամէն ձեռնարկութիւնները հաւասարապէս կը յարմարին ամէն գարու մէջ գալու քրիստոնէից : Վասն որոյ նորէ ինձի՝ որ մեր Աստուածային Վարդապետին իշխանութիւնովը քեզի ստիպեմ աս պատուէրը պահելու :

4 . Ու նորէ որ յառաջ բերեմ զանիկայ գարձեալ աս պատճառով՝ որ ակներեւ հակամտութիւն մը ունի քու ամենաճշմարիտ օգուտդ յառաջ տանելու : Աստուածպաշտութեան կենաց մէջ ճամբայ կ՚երթաս , և ես երկարօրէն քեզի խմացուցի ան ընդդիմութիւնը , որուն ակնկալելու ես պատահիլ աս ճամբուն մէջ : Քրիստոսի սէրը քեզ կենդանացընելու է անոր ամենուն յաղթելու : Ուրիմն անոր մէկ կենդանի տպաւորութիւնը հետդ կրնէն աւելի քիչ բան ցանկալի կրնայ ըլլալ . և հոն նկարագրուած մահուանը վրայ խորհրդածելէն աւելի քիչ բան կրնայ աս տպաւորութիւնը զարթուցանել մտացդ մէջ : Ո՞վ կրնայ նայիլ ան բեկեալ հացին և հեղեալ գինիին , և չմտածել՝ թէ մեր ամէնօրհնեալ Յիսուսի մարմինն ալ այսպէս կտոր կտոր եղաւ իր

շարչարանքներովը ։ և իր սուրբ արիւնը գետինը թաթախեցաւ ջուրի պէս ։ Ա՛մ կրնայ խորհիլ Աստուծոյ Որդւոյն սրտակսկիծ տագնապներուն վրայ իրեւ մեր ազատութեանն ու փրկութեանը գինը ։ առանց իր հոգին գուժով հալելու ։ և երախտագէտ սիրով բոցավառելու ։ Ըստ տարանական ուխտին օրհնութիւններուն վրայ ի՞նչ մէկ բարձր տեսութիւն մը կու տայ ան մեզի ։ երբոր անոր վրայ կը նայինք՝ իրեւ Աստուծոյ միածին Որդւոյն արեամբը հաստատուած ։ կու երթոր մեր Աստուծոյն կը մօտենանք իրեւ մեր երկնաւոր Հօրը ։ և ինքզինքնիս անոր ծառայութեանը կը նուիրենք այսպիսի աշխատ կերպով մը ։ ի՞նչ աքանչելի ապահորութիւն մը ունի ան՝ մեզ համոզելու թէ մենք մերը չենք ։ այսպիսի գնով մը ծախու առնուած ըլլալնիս ։ (ա Կորն . ԷԳ . 19 , 20 ։) Ի՞նչ մէկ հակամիտութիւն մը ունի՝ մեզ պաշտպանելու ամէն փորձութեան դէմ ։ որոնք կը ստիպեն մեզ այնպիսի մեղքեր գործելու՝ որ արդէն աշխատ կերպով մը ուրացած ենք ։ և մեր հաւատարմութիւնը հաստատելու անոր վրայ՝ որուն մեր հոգիները կապած ենք երդումով ։ Սիրտերնիս մէկմէկ պիտի կապուին փոխադարձ սիրով ։ (Կող . բ . 2 ։) երբոր ինքզինքնիս "Մէկ կը անէնք Քրիստոսով"։ (Կող . գ . 28 ։) անոր արիւնը ընկերութեան կապը կ'ըլլայ ։ և մեզ հոգւով կը միաւորէ ։ ո՛չ միայն մէկմէկու ։ այլ "Ըն ամենուն հետ՝ որ ամէն տեղ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունը կը կանչեն ։ իրենցը ու մերը" ։ (ա Կոր . ա . 2 ։) և յառաջագոյն կը նշմարենք հաճելի յաւուց ան օրհնեալ օրը ։ որ ատեն ժողովը կատարեալ պիտի ըլլայ ։ և մենք ամէնքս "Տէրոջը հետ պիտի ըլլանք յաւիտեան"։ (ա

(Թէս. ա. 17։) Նրանի թէ ամ գաղափարները մեզի զմեզ ուրանալ տային, որ «խաչերնիս առնենք, ու մեր խաչիսալ Վարդապետին հետէն երթանք» (Մատթ. ժզ. 24։) Նրանի թէ մեզի մեր յետին ճիգը բանեցընել տային՝ աղօթքով և ամէն ուրիշ յարմար ջանքերովնիս անոր հետևողներուն ու անոր բարեկամներուն օգնել ու կարեկից ըլլալու. անոնց՝ որ ինք իր արեամբը գնեց, և որոնք իրեն ու մեր ընկերակիցներն ըլլան պիտի երջանիկ անմահութեան փառքերուն մէջ։

5. Նաև մեր օրհնեալ Փրկչին յայտնի սահմանադրութիւնն ու պատուէրն է՝ որ այսպիսի ընկերութեանց անդամները մէկզմէկու հոգևոր բարելաւութեաներ ցանկան. և թէ վերջապէս իր եկեղեցիները մաքուր ու սուրբ ըլլան, որ «Այս քաշուելն ան ամէն եղբայրներէն՝ որոնք անկարգութիւնով կ'երթան» (ը Թես. գ. 6,) որ «Պիտենան անանկները որ գայթակղութիւն կ'ընեն, և անոնց սորված վարդապետութիւններէն դուրս, և անոնցմէ հետ կենան» (Հռոմ. ժզ. 17,) որ «Մէթէ մէկը չհնազանդի Քրիստոսի խօսքին իր առաքեալներովը». անոնք «անոր հետը չխառնուին, որ ամչնայ» (ը Թես. գ. 14,) որ «Ընդհանկենրուն հետ հաց չուտեն, որոնք անկանոն են» իրենց վարուցը մէջ, այլ ընդհակառակն, «իրենց մէջէն վերցընեն անանկ չար անձինքները»։ (ա Կորն. ե. 11—13։) Վասն որոյ յայտնի է թէ այսպիսի ընկերութիւններ հաստատուիլը միտպէս քրիստոնէութեան փառքին համար է, և անոր ճշմարիտ հետևողներուն օգտին համար։ Ու հետևապէս, մեր Տէրոջը հնազանդութիւնը, և մեր ու մեր եղբարցը օգուտը կը պահանջէ, որ անոնք՝ որ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը անկեղծու-

թեամբ կը սիրեն ։ անոնց մէջ մտնելու և անոնց հետ ժողովուրդ լինելու են անոր սեղանին հաղորդութեանը աս ահաւոր և մանաւանդ գործքիրուն մէջ ։

6 • Վասն որոյ կ'աղաչեմ քեզի ։ և եթէ կրնամ համարձակիլ ըսել իր անուանովն ու իր իշխանութեանովը ։ քու խղճմտանքիդ կը ձգեմ՝ որ մեր Տէրոջը մահուան առնելի աս պատուերը ոչինչը չհամարուի քու քովդ • այլ եթէ ճշմարտապէս կը սիրես անիկայ ։ ասիկայ պահես՝ ինչպէս որ ուրիշ պատուէրներն ալ ։ Կիտեմ որ կարելի է թէ առարկութիւններ յառաջ բերելու պատրաստուիս ։ Ես խորհուրդին մանակից ըլլալու համար՝ գլխաւոր հարցընելիք բանը քու արժանի ըլլալդ է • և որովհետև արդէն խօսեցանք անոնց վրայօք ։ ուստի կը կարծեմ թէ աս խնդիրը դիւրաւ պիտի լուծուի ։ Ըրքան որ գիտես քու սիրտդ՝ անկեղծութեամբ ինքզինքդ Աստուծոյ յանձնեցիր Քրիստոսով ։ ինչպէս որ խրատ տուի քեզի ընել նախընթաց գլուխին մէջ ։ Եթէ ըսիր ։ թէ հոն իմ ըսած մանաւանդ կերպովս ըլլայ՝ թէ չէ ։ ատուգիւ ան ուխտին ձեռք զարկած ես ։ և վասն որոյ ինքզինքդ Աստուծոյ յանձնելու ես՝ բոլոր իր պատուէրներուն հնազանդելով ։ Ես չկայ ու չկրնար ըլլալ այնպիսի հայեցողութիւն մը ան սահմանադրութեանը վրայով ։ որով աւելի առարկութիւն մը գտնես անոր դէմ ։ Եթէ կը փափաքիս Քրիստոսի մահը յիշել ։ եթէ կը փափաքիս ինքզինքդ անոր ձեռքը Աստուծոյ նուիրելդ նորոգել ։ եթէ կ'ուզես անոր ժողովուրդին համրանքին մէջ անցնիլ ։ եթէ կ'ուզես անունք սիրել և քու կարողութեանդ համեմատ անոնց աղէկութիւն ընել ։ և ընդհանրապէս՝ եթէ կ'ուզես ամենէն մէկ մեղք մը գործելու թող չտալ ինքզինքիդ կամ մէկ պարտաւորութիւն մը

զանց առնելու ։ անատունը վստահութեամբ պիտի համարձակիմ ըսել թէ՝ ոչ միայն ընդունելութիւն պիտի գտնէ այն խորհուրդին մերձենալու ։ այլ թէ անիկայ քեզի պէս եղողներուն համար սահմանադրուեցաւ ։

7 . Ուրիշ առարկութիւններու վրայով քանի մը խօսքեր բաւական են պատասխանի տեղ ։ Կրօնական սկզբունքին քու հոգւոյդ մէջ տկար ըլլալը ։ թէ որ իրօք անկուած է հոգւոյդ մէջ ։ անիկայ զօրացընելու համար այսպիսի կերպ մը փնտռելուդ դէմ ամենևին փաստ մը չըլլալէն ի զատ ։ յաւէտ զօրաւոր կ'երևի մը անոր հարկաւորութիւնը կը ցուցընէ ։ Ա՛ս ահաւոր դործողութեան զանցառութիւնը ։ որ կ'ընէն այսքան բազմաթիւ անձինք՝ որոնք ինքզինքնին քրիստոնեայ կը կոչեն ։ յաւէտ քու նախանձաւորութիւնդ աւելցընելու է առ մասին՝ այսքան թերեւցած ու փտասուած սահմանադրութեան մը վրայ ։ Ու եթէ կը վախնաս որ քու յանցանքդ աւելի ծանր պիտի ըլլայ՝ վերջը ուրացութեան մէջ իյնալով ։ առ վախերուդ համար կ'ըսեմ թէ՝ մի մտածեր անոնց վրայ քու մտացդ մէջ ։ Աստուածային օրհնութեամբ ասիկայ զօրաւոր դարման մը կրնայ ըլլալ վախցած վտանդիդ դէմ . և ատոյգ է որ առ ներկայ վիճակիդ մէջ չեկած՝ արդէն գիտնալ ու զգալ պարտական եղած բաներդ դիտնալէն ու զգալէն հոգը ։ (առ հիմակուան ըրած ներթադրութեամբս ։) ալ տեղի չընար ետ դառնալու վրայ խորհելու ։ տեղի չընար առ խեղճ յոյսը ունենալու՝ թէ կորուսեալներուն ընդհանրութենէն քիչ թշուառ պիտի ըլլաս դուն ։ Վասն որոյ քու խորհուրդդ առ ըլլալու է թէ փրկութիւնդ այնքան ապահով ու այնքան փառաւոր ընես ։ որքան որ կարելի է . և չեմ գիտեր

թէ մեր օրհնեալ Փրկչին մէկ ուրիշ սահմանադրութիւնը աւելի միխիթարական հայեցուած մը կրնայ ունենալ ան օրհնեալ վախճանին վրայ , քան թէ ա՛ն որն որ հիմա կը յանձնեմ քեզի :

8 . Մէկ բան մը գտնել սիրելի , և չեմ գիտեր թէ ինչ երեսով կարելի է ուրանալ : Լսել կ՚ուզեմ թէ՝ պէտք է որ սրտի մուօք խորհրդածութիւն ընես ան նիւթին վրայ . պէտք է որ մանրակրկիտ կ՚րպով քննես՝ թէ արդեօք խղճմտանքիդ մէջ պատճառ ունիս հաւատալու՝ թէ Աստուծոյ կամքն է որ հիմա մօտենաս ան խորհուրդին , թէ չէ . և թէ պէտք է որ շարունակես խորհրդածութիւններդ , քննութիւններդ , և աղօթքդ , մինչև որ աւելի քաջալերութիւն ստանաս մօտենալու , թէ որ աս քաջալերութիւնը մինչև հիմա չունեիր : Այո՛ն զի ասիկայ աղէկ գիտցիր թէ ան վճռակը՝ որով բոլորովին անյարմար ես ա՛ս խորհուրդին մօտենալու , անանկ վճռակ մըն է՝ ուր մահուան ու երկինքի համար պէտք եղած պատրաստութիւններէն զուրկ ես . և անոր համար , թէ որ չես ուզեր թողտալ ինքզինքդ կորստեան եղերքը քնանալու , պէտք չէ որ անոր մէջ կենաս մինչև անգամ մէկ օր մը :

Աղաչե՛ այնպէսի ջերմ մը հոգիդ , որ անչափօ՛ր կը քաղցայ Տէրոջը սեղանին մօտենալ , քայց ան ահաւոր խորհուրդին հաղորդուելու երեւոյթէ ոնանք վախնալո՛ւն վրայով դիւր մէկ մանր պարագայ ոնի :

«Մշտ ամէնօրհնեալ Տէր , երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզ՝ քու անկեղծիդ սրբութեան ու սիրոյ մէջ շինուելիս առնելու հաստատուած խնամատուն ու չնորհալից սահմանադրութիւններուդ համար : Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ որ քու ծառանե-

բուդ պատուիրեցիր եկեղեցի կազմուիլ . և հրկրպագութիւն կը մատուցանեմ իմ շնորհատու Փրկչիս , որ իբր թէ մահուան շունչովը իր սուրբ և ահաւոր Ընթրիքը սահմանեց , յիշատակ ըլլալու ամէն գարու մէջ իր մինչև մահուան յանձնառու եղող սիրոյն , և մէկ կապ մը ըլլալու ան միութեանը , որն որ իր գերագոյն կամքն է թէ իր ժողովուրդը պահէ : Ով Տէր , կը յուսամ թէ դուն վկայ ես ան անկեղծութեանը՝ որով կը փափաքիմ ինքզինքս քեզի նուիրել . և թէ կրնամ վկայ կանչել քեզ որ՝ եթէ հիմա կը տարակուսիմ ա՛ս մասնաւոր կերպովը անիկայ կատարելու , պատճառը ան չէ որ ես քու պատուիրանքներդ մէկը կոտրել , կամ քու շնորհքներդ բանի տեղ չդնել կ՚ուզեմ : Վ՚ստահ եմ որ գիտես թէ իմ ա՛ս յապաղումս՝ միայն իմ պարտաւորութեանս վրայ անստոյգ ըլլալէս , և սուրբ բաները՝ անոնց անարժանութեամբ մօտենալով՝ պղծելու երկիւղէս յառաջ կու գայ : Բայց՝ ով Տէր , անտարակոյս՝ եթէ ինձի ակնածութիւն մը տուած ես քու պատուիրանքիդ վրայ , և մէկ փափաք մը քեզի հետ հաղորդուելու , և մէկ յօժարութիւն մը ինքզինքս բոլորովին քու ծառայութեանդ տալու , անիկայ մէկ բարի նշան մը պիտի համարիմ՝ թէ կ՚ուզես զիս ընդունիլ , և թէ բոլորովին անյարմար չեմ ան սահմանադրութեանը որն որ մեծապէս կը պատուեմ , և որուն յոյժ կը բաղձամ : Վ՚սան որոյ՝ ով Տէր , այսօր իմ խոնարհ խնդրուածքս ա՛ս կ՚ընեմ քեզի՝ որ քու շնորհօքդ հաճիս զիս իմ պարտաւորութեանցս մէջ կրթել , և ան ճամբան ինծի սորվեցընել՝ որուն մէջ քալելու եմ : Կրնամ զիս՝ ով Տէր , և փորձէ զիս , քննէ իմ երիկամունքներս ու իմ սիրտս : (Պաղ . իզ . 2 :) Կայ

անանկ մէկ գաղտնի մեղք մը , որմն որ կը սիրեմ ու կը գործեմ : Կո՞ անանկ մէկ պատուէր մը , որմն որ ունակաբար կոտրելու Թող տուած եմ ինքզինքս : Կը յուսամ թէ կրնամ բողոքել քեզի իբրև վկայ՝ թէ չկայ : Ուրնմն իմ հոգւոյս անիրաւութիւն չընեմ՝ առանց պատճառի քու սուրբ սեղանէդ հեռու կենալով , որ մեղք է : Բայց կ'աղաչեմ քեզի՝ ո՛վ Տէր , չնորհէ ինձի որ քու խօսքդ՝ քու նախախնամութիւնդ՝ և քու Հոգիդ այնպէս գործակից ըլլան՝ որ Իմ ճամբաս ուղիղ ընեն իմ առջեւս : (Ա՜ակ . ժե . 19 :) Յրուէ իմ մեացեալ տարակոյսներս , եթէ կը տեսնես որ անհիմն են ա նոնք : Ընելի հաստատուն հաւատքով և աւելի եռանդուն սիրով լեցուր զիս . և քու իրաւունքդ անանկ ազդէ իմ սրտիս՝ որ կարող չըլլամ այլ եւս ուշանալ քու սեղանիդ մօտենալու , որմն որ՝ եթէ ճշմարտիւ քու ծառադ եմ , թէ պարտքս և թէ արտօնութիւնս համարուելու է : Միանգամայն չնորհէ որ իմ խորհուրդներս շատ չհեռանայ . այլ թէ ամենայն փութով նայիմ որ , եթէ տարակոյսի առիթ մը ունայ , մերժեմ անիկայ աւելի եռանդուն նկատմունք մը ունենալով՝ քու սրբութեանդ աչքերուն բոլոր անհաճոյ եղած բաներէն ետ կենալու և իմ պարտաւորութիւնս կատարելապէս լեցընելու : Խաչեալ Քրիստոսի վրայ այնպիսի ընտիր գաղափարներ ունենամ մտքիս մէջ , և իր մահուան յանձնառու ըլլալու չափ սիրոյն վրայ այնպիսի զօրաւոր զգացում մը ունենամ հոգւոյս մէջ , որ իմ փորձառութիւնս բոլորովին փարատէ ամէն տարակոյս , թէ ես անոնցմէ մէկն եմ՝ որոնց համար սահմանեց աս սիրոյ խնդիրքը :

«Ահա մինչև անգամ հիմա՝ հոգւով և սիրով

քու եկեղեցւոյդ յարած ։ թէպէտ չէ թէ ուզա-
ծիս պէս այնքան բացարձակ և ընտանի կապով մը ։
սրտանց աղօթք կ'ընեմ որ քու օրհնութիւնդ բոլոր
քու ժողովուրդիդ վրայ ընես ։ որ հաճիս ։ Հովուել
քու ժառանգութիւնդ ։ ու յաւիտեան բարձրա-
ցընել զանոնք' ։ (Սաղմ. իբ. 9 ։) Թող ամէն
քրիստոնէական եկեղեցի աճի գիտութեան՝ սիրոյ՝
և սրբութեան մէջ ։ Թող քու քահանաներդ
փրկութիւն հագնին ։ ու քու սուրբերդ ուրախու-
թեամբ ցնծան' ։ (Սաղմ. ճլբ. 16 ։) Այս թող
ամէն տեղ փառաւոր կերպով քու եկեղեցիներուդ
մօտենան անունք՝ որ կրնան թուչել անանց Ըմպի
պէս ։ ու դէպ ի իրենց վանդակը թռչող աղա-
ւնիներու պէս' ։ (Եսայ. ։ 8 ։) Ո՛վ Տէր ։ Թող
քու սեղանդ ։ Հիւրերով լեցուի' ։ (Մաթ. իբ.
10 ։) և Թող ան ամէնը որ Քու արդարութիւնդ
կ'ուզեն՝ ըսեն թէ ։ Թող Աստուած մեծանայ ։ որ
իր ծառաներուն խաղաղութիւնը կ'ուզէ' ։ (Սաղմ.
լե. 27 ։) Այս անձկանօք կ'աղաչեմ որ ան ամէնը՝
որ Քրիստոս Յիսուս Տէրը ընդունած՝ ըլլալ կը
դաւանին ։ արժանաւոր կերպով մեծ փոյթ ունենան
անոր գալստեան' ։ (Կող. բ. 6 ։) և ամէնքս ալ
պատրաստ ըլլանք անդրանիկներուն ան ընդհանուր
ժողովքին ։ և միաբանինք ան ազնիւ և աւետի ան-
միջական երկրպագութեանը մէջ ։ ուր որ աս ա-
մէն գաղափարներն ու շուքերը մէկդի պիտի մնան ։
ուր որ անանկ յիշատակներ ալ Հարկաւոր չպիտի
ըլլան ։ այլ կենդանի և նորկոյս փրկիչը անանց յա-
ւիտենական խնդութիւնը պիտի ըլլայ ։ որմէ Հոս
հեռուէն կ'ուրախանան անոր մահը յիշելով ։ Ամէն"։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Վրանի մը ուրիշ հանճարեղ խրատներէ Աստուծոյ հետ ըստուգակից հաղորդուելն ուսնիլը , կամ անոր երկնքին մէջը կենալը յաւերժաբար :

1 . Կը յուսամ թէ խորին խորհրդածութեամբ՝ անձնաքննութեամբ՝ և աղօթիւք ինքզինքը Աստուծոյ նուիրից ընթերցողը . և թէ իր հոգը սա է հիմա որ հարցընէ թէ՝ իր վրայ եղած Աստուծոյ ուխտերուն համեմատ ի՞նչպէս կրնայ գործել : Երբ՝ որպէս զի աւելի օգնութիւն առնէ հոս , քրիստոնէական բնութեան ու որպիսութեան վրայ արդէն տուած ընդհանուր տեսութենէս զատ , քանի մը մասնաւոր խրատներ ալ պիտի տամ ան անձնանուէր՝ հոգևոր՝ և երկնային բնութիւնը ուղղելու վրայով , որն որ Սուրբ Գրոց լեզուովը "Ամէն օր Աստուծոյ հետ գալել" , կամ "ամէն օր անոր վախին մէջն ըլլալ" կ'ըսուի : (Ծառ . իե . 17 :) Ես չեմ գիտեր թէ ասոր վրայ իմ ձեւացուցած գաղափարս՝ քանի մը տարի առաջ եւ բևեռի ատտուածապաշտ երիտասարդի մը գրած նամակիս մէջ ցուցուցածէս աւելի պայծառ և ուղիղ կերպով մը ի՞նչպէս կրնամ արտայայտել , որուն հետ անատնոր մտերիմ բարեկամութիւն մը ունէի , և որն որ անիկայ ընդունելէն քանի մը ամիս ետքը մեռաւ , որ մեծ ցաւ պատճառեց իր բոլոր ճանչցուրնեներուն : Բայց կը յուսամ թէ՝ բաւական երկար ատեն ապրեցաւ ի գործ դնելու ընդունած խրատները , որոնք կը փափաքիմ ու աղօթք կ'ընեմ որ ամէն ընթերցող կատարէ՝ զանիկայ իրեն գրուած համարելով , ուրքան որ իր ընդունակու-

թիւններուն ու կենացը պարագաներուն պատշաճ կերպով կը յարմարին : Կ'ըսեմ՝ (և կը փափաքիմ ալ որ ականջ դրուի) թէ կ'ուզեմ որ իմ ընթերցողս ասոնց խրատներուն համեմատ գործէ՝ որքան որ իր ընդունակութեանն ու կենացը պարագաներուն պատշաճ կերպով կը յարմարին . վասն զի ասոնց հետևեալ զանազան բաները ամենևին ընդհանուր կանոնի տեղ չեմ դներ ամենուն համար , ոչ ալ որ և իցէ մարդու մը ամէն ատենի համար : Ընտնք որ կրնան , և երբոր պատեհութիւն կ'ունենան , թող անոնք ի գործ դնեն . և երբոր դուն չես կրնար անոնց ամենուն հասնիլ , անոնց երևելիներուն այնքան մօտեցիր՝ որքան որ պատշաճ կերպով մը կրնաս : Ես նախազգուշութիւնով նամակը յառաջ կը բերեմ , որն որ՝ կը յուսամ թէ զանիկայ սխալ հասկընալու վտանգին դէմ զգուշանալու համար առաջուց փոյթ ընելէն ետքը՝ չպիտի վհատեցընէ մինչև անգամ ամենատկար քրիստոնեան : Օ'ն արիք՝ զուարթութեամբ և խոնարհութեամբ ընթնք որչափ որ կարողութիւն ունիք ընել , և ուրախանանք որ այնպիսի չնորհատու Հայր մը ունիք , որ մեր ամէն տկարութիւնները գիտէ . և այնպիսի կարևկից Քահանայապետ մը , որ անկեղծ պարտաւորութեան և սիրոյ ամենատկար ջանքերնիս Աստուծոյ ընդունելի կ'ընէ :

ՍՒՐԵԼԻ ԲԱՐԵԿԱՄ

Որովհետև կը փափաքիս որ իմ խորհուրդներս գրութեամբ և երկարօրէն քեզի հաղորդեմ մօտերս խօսած նիւթերուս վրայ , թէ՝ "Որ ամէն աւուր վարուցը մէջ՝ ինչ մանաւանդ կերպով անձնանուէր և օգտակար կեանք մը կրնանք բարեբաղդաբար ձեռք ձգել ու շարունակել" —

խնդութեամբ կը սկսիմ միտքս բերել և որոճալ ան խրատներուն վրայ , որոնք անատեսը քեզի տուի՝ յուսալով թէ օգտակար պիտի ըլլայ քեզի՝ քու յոյժ կարևոր շահուդ նկատմամբ . և իմ մտքիս վրայ ալ խորին զգացում մը պիտի հաստատէ՝ ուրիշներուն տուած կանոններովս իմ կեանքս կա- ռավարելու պարտաւորութեանցս վրայով : Ա- տեսակ ջանքերը բարեկամութեան ամենահաճելի պտուղներուն ու ամենօտոյգ կապերուն կարգը կը դասեմ . և որովհետև կը յուսամ թէ մերը յա- ւիտեանս պիտի տևէ , համոզուած եմ որ աս տե- սակ գաղափարներ տալու փոխադարձ փոյթերնիս յաւիտենական քաղցրութիւն պիտի յաւելուն ա- նոր վրայ :

2 . Ա- ս բանին վրայ ինծմէ ակնկալած խրատներդ բնականապէս իրեք մաս կը բաժնուին , թէ՝ Ի՛նչ- պէս նկատելու ենք Աստուած՝ օրուան սկիզբը , մէջտեղը , և վերջը : Իմ սիրոս համարձակու- թեամբ պիտի բանամ քեզի ասոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայով , և քեզի պիտի թողում դատել՝ թէ աս իմ գրելիք խորհուրդներս որքան կը յարմարին քու պարագաներուդ . այս դիտաւորութիւնը առջև ունենալով՝ որ ոչ մէկ կողմանէ ոչինչ բաներու մէջ անպայշտական ճշդութիւններ ըլլան , ու ոչ ալ միս կողմանէ անփոյթ դանդաղութիւն , որ աս հոգիները թէ որ փոքր բաներու մէջ ընդունուի , կասկածելի է որ իր հետևէն յանցանք սեպուելու զանցառութիւններ ու վերջապէս աւելի մեծ մեղք սեպուելու անհոգութիւններ բերէ :

3 . Օրուան սկիզբը : Ընդհանուր մեր փոյթն ըլ- լալու է արթնցածուս պէս՝ ելլելու առաջիկա սրտեր- նիս առ Աստուած բարձրացընել . և անմիջապէս և սրտանց առաւօտեան առաւնձին աղօթքներուն պարապիլ :

4 • Ասոնցմէ առաջինը յոյժ բնական կը թուի : Ո՛չինքան բաներ կան զանազան աստուածպաշտական խորհրդածութիւններ ու կարճ աղօթքներ թելադրող , որոնք այնքան յայտնի են՝ որ մտախոհ մարդ հազիւ կրնայ չտեսնել զանոնք : Ըր-թիցած ժամանակնիս մտքերնուս ունեցած հանգստութիւնն ու զուարթութիւնը , քնանալէն առած զովութիւննիս , ան անպաշտպան վիճակին մէջ վայելած ապահովութիւննիս , տաք պահող և վայելուչ զգեստուց շնորհուիլը , վերադարձող արեգական զուարթադէմ լոյսը , կամ մինչև անգամ (որ անյարմար չէ քեզի յիշել՝) մեր բոլոր վայելած ան ամենամեծ Ըարիքին սորվեցուցած ու պարգեւած արուեստական հնարքները , որ անոնց-մով արեգական մարը մտնելէն ետքը կենաց օգտակար ժամեր կը վայելենք , և բարեկամներնուս սիրելի ընկերութեանը դառնալու մեր յոյսը , Ասուծոյ ծառայելու ու մեր մտքերը միակելու համար ուրիշ օր մըն ալ անցընելու ակնկալութիւնը , և աս ամենէն աւելի՝ երջանկութեան ու փառաց յաւիտենական օրուան մը ուրախալից յարութեան կենդանի յոյսը • ասոնք ամէնն ալ , և այլ եւս շատ ուրիշներ ալ՝ որոնք չյիշեցի , մեզի հաճելի խորհրդածութեան ու զուարթախառն գովաբանութեան նիւթ կ՚ընծայեն քունէն ելլելու առտնիս : Ըս որպէս զի աւելի օգնութիւն առնենք աս միտք եղած առեներնիս , անպատշաճ չըլլար երբեմն ինքզինքնուս և երբեմն մեր Արարչաւոր Հօրը՝ ուրախութեան և շնորհակալութեան բնական արտայայտութիւններովը խօսիլ : Ա՛խ երբէ՛ հնձի Տէր իմ , յաւելուլ՝ որ եթէ սրտերնիս այսպիսի վիճակի մը մէջ կը գտնենք արթնցած առեներնիս , մինչև անգամ առիկայ փառաբանութեան պատճառ մըն է , և մա-

նաւանդ. Թերևս պատկած ժամանակիս ըրած աղօթքնուս պատասխանն է :

5 . Առաւօտեան առանձին աղօթից համար , որն որ կը յուսամ թէ ընդհանրապէս մեր առաջին գործն ըլլալու է , ուրիշ մարդու մտածուած կերպ մը չեմ կրնար պատուիրել : Մէկ քափով մը քու ախորժակիդ հարցընելու ես , իմ սիրելի բարեկամս : Ես պաշտամանն բաղադրիչ մասերը ընդհանրապէս յայտնի են : Թէ որ մէկ մտածուած կերպ մը ցուցընելու ըլլամ անոնց՝ որ կէս ժամ կամ իրիք քառորդ կրնան անցընել ասոր մէջ , (որն որ այնպէս կը կարծեմ թէ խոհեմութիւն բանեցընողներէն շատերը պիտի կարենան ,) ան պիտի ըլլայ անիկայ :

6 . Առաւօտեան սահմանեալ աղօթքները ծունկերնուս վրայ առ Աստուած վսեմ գովաբանութիւնով մը սկսիլ՝ ընդհանրապէս ցած բայց որոշ ձայնով մը , ան աղօթութիւնները խոստովանելով՝ որոնց վրայ կը մտածէինք նյան առնինես , առանց մոռնալու Երրիատոսը յիշել՝ իբրև մեր ամէն վայելչութիւններուն ու մեր ամէն յոյսերուն մէջ աղբիւրը , կամ շնորհակալութիւն տալ ամէնօրհնեալ Հոգւոյն ազդեցութիւններուն համար , որոնք սրտերնիս Աստուծոյ առաջնորդելին , կամ ան միջոցին Անիկայ փնտռել կու տան մեզի : Անիկայ , և աղօթից ուրիշ պաշտամունքներն ալ՝ որոնք նաքը պիտի յիշեմ , ուշադրութեամբ և անկիզնութեամբ ընելու է . վասն զի գովաբանութիւննիս սրտանց չնուիրելը՝ Աստուծոյ առջևը բոլորովին չգովաբանել է զինքը : Ես գովաբանութիւնը պատշաճ կերպով վերջացընելու է՝ ինքզինքնիս Աստուծոյ նուիրելնիս նորոգելով , մեր շարունակ և հաստատուն որոշումը ցուցընելով իրեն նուիրուած ըլլալու , և մանաւանդ առաջիկայ

օրը իր փառքին համար ապրելու :

7 • Այսինքն՝ ասկէ ետքը առջևնիս եղած օրուան վրայ աչք պտըտցընել , որքան որ ընդհանուր կերպով մը կրնանք յառաջմանել տեսնել՝ թէ ուր և ինչպէս պիտի անցընենք • և խորին կերպով մը մտածել՝ թէ «Ա յսօր ինչքնիքս ի՞նչպէս զբաղցընելու եմ Աստուծոյ համար : Ի՞նչ գործ պիտի ընեմ և ի՞նչ կարգով : Խարիք ընելու կամ ընդունելու ի՞նչ պատհուէթիւններ կրնամ ակնկալել : Ի՞նչ փորձութիւններու պիտի պատահիմ որ և իցէ տեղ մը՝ ընկերութեան մը՝ կամ պարագաներու մէջ , որ հաւանականաբար կրնայ պատահիլ : Ո՞ստէր ի՞նչ բանի մէջ սխալեցայ : Ու հիմա ի՞նչպէս ապահով պիտի ըլլամ»:

8 • Ա ս քննութենէն ետքը՝ վայելուչ է կարճ աղօթք մը ընել , խնդրելով՝ որ Աստուած զօրացընէ մեզ ա ս նախատես եղած պարտաւորութիւններնիս կատարելու համար , որ ամրացընէ մեզ ա ս նախագուշակ ամէն վտանգներնուս դէմ , որ մեզի յաջողութիւն շնորհէ իր փառքին համար ձեռք զարնուած այս ինչ կամ այն ինչ գործին մէջ , և օգնէ մեզի անակնկալ փորձութեանց դէմ դնելու համար , առաջուց չանտեսած պատհուէթիւններ գտնելու ու անոնցմէ օգուտ հանելու , և համբերութեամբ ու հաւատքով ան ամէն նեղութիւններուն տանելու , որոնք նոր սկսած օրերնուս մէջ կրնայ ըլլալ որ մեր վրայ գան :

9 • Կը խրատեմ քեզ՝ ասկէ ետքը Աստրբ Կրքէն մէկ մաս մը կարգալ • ոչ թէ շատ , կամ բոլոր Աստուածաշունչը կարգալ • այլ անոր յոյժ օգտակար մասերէն մէկ քանի ընտիր մասերը , թերևս տասը կամ տասներկու տուն բան • ինքզինքդ շատ չյոգնեցընելով անոնց ճիշդ կապակցութեանը վրայով ,

կամ ուրիշ մանրակրկիտ նրբութիւններու վրայ՝ որ կրնան պատահիլ , թէպէտ ուրիշ անգամ աղէկ է որ անոնց վրայով քննութիւն ընես ունեցած կարողութեանդ ու պատեհութեանդ համեմատ . այլ հիմա միայն ջերմեռանդութեան և հոգևոր օգուտ առնելու մտօք կարդալով : Ա՛ս կարդացածներէդ ան կրթութիւնները ա՛ռ , որոնք դիւրաբեկ խնջոյքնին քու խորհուրդներուդ կը ներկայացընեն . կրկնէ զանոնք նորէն քու խղճմտանքիդ , և քու սրտիդ պարտքն ըլէ՝ հաւատքով զանոնք պահելու և անոնց համեմատ գործելու , անոնց վրայ եղած աստուածային իշխանութիւնը զգալով : Եւ եթէ ատ կարդացած մասիդ վրայով աղօթք ընես՝ Աստուածչունչդ առջիդ բացած , յիշողութեանդ ու սրտիդ վրայ աւելի խորին տպաւորութիւն կ'ընէ , և աղօթքի մէջ խորհուրդի ու խօսքի ճոխութիւն մը կու տայ : Վայելուչ է նաև՝ ատ աղօթքներդ Աղաս մոս մը կամ երգ մը ըսելով վերջացընել :

10 . Օրուան ընթացքը անցընելու վրայով գտած ամենէն ընդհանուր կանոններս ատոնք են . Որ հանդուն ըլլանք օրուան աղօթքներուն , և ժիր՝ գործքերնուս մէջ , այսինքն՝ մեր աշխարհային կոչումներուն գործադրութեանը մէջ . որ բարեխառն և խոհեմ ըլլանք անոր զուարճութիւններուն մէջ . որ մեծ փութով նշան դնենք օրուան նախախնամութիւններուն . որ զգուշութեամբ դէմ կենանք անոր փորձութիւններուն . որ կենդանի և խոնարհ կախում մը զգանք աստուածային աղդեցութեանը վրայ՝ անոր ամէն ստիպողական հարկերուն չարմար . որ աղէկ կառավարենք խորհուրդներնիս՝ օրուան առանձնութեանը մէջ , և խօսքերնիս՝ ընկերութեան մէջ եղած ատենիս : Ա՛ս մանաւանդ բաներէն ամէն մէկուն վերաբերեալ յոյժ հարկաւոր

խրատներուն վրայով պիտի համառօտ խօսիմ :

11 . Աղօթքի մէջ չներմեռանդ ըլլալու համար , թէ ընկերական և թէ ընտանեկան , այսպիսի աշխատութեան մը սկսելէն առաջ՝ քանի մը րոպէ կանգ առնենք և մտածենք Աստուծոյ կատարելութեանը վրայ՝ որուն հետ պիտի խօսինք , ան գործքին մեծութեանը վրայ որ պիտի սկսինք , կանոնաւոր և չներմեռանդ մտադրութեան հաճելի ու օգտակար ըլլալուն վրայ , և կ'աղաչենք զայն միայն արտաքին կերպով կատարելուն մեծ մեղք ու չիմանալուն վրայ : Երբոր սկսինք , հաստատուն հսկողութիւն մը ընենք մեր զօրութիւններուն վրայ , և խորհուրդներնիս սանձենք որ չմոլորին : Ան երբոր պարտքերնիս կը լմնցընենք , անմիջապէս անիկայ կատարած կերպերնուս վրայ մտածենք , և խղճմտանքնուս հարցընենք թէ արդեօք բաւական պատճառ ունի՞նք եղածակացընելու թէ՝ Աստուծոյ ընդունելի եղանք աղօթքնուս մէջ : Վասն զի մէկ կերպ մը կայ ատ ամէն պաշտօնները կատարելու , որուն համար արտերնիս անմիջապէս կ'ըսէ մեզի՝ թէ անկարելի է որ Աստուած հաւնի . և եթէ անզգուշութեամբ անոր մէջն իյնանք , պէտք է որ անոր համար յոյժ խոնարհինք Աստուծոյ առջեւը , որ ջլլայ թէ "Ո՛ր աղօթքը մեղք ըլլայ" : (Սաղմ . ՃԻ . 7 :)

12 . Աշխարհային զբաղմանց ժամերուն համար՝ թէ արուեստական և թէ ուսումնական կենաց գործ ըլլայ՝ որ ուղղակի կրօնական նիւթոց վերաբերեալ չէ , Աստուծոյ իշխանութեանը վրայ զգացում , և անոր փառացը վրայ նկատում ունենալը՝ սկսելու ենք կատարել զանոնք : Արդարեւս՝ ծոյլ և անհոգ բնաւորութիւնը մերժենք , որ իր գործքին վրայ կը քնանայ , և մէկ ժամին գործը երկու կամ ի-

բեք ժամը կը կատարէ ։ որն որ գրեթէ ոմանց սովորական եղած է ։ որոնք գէտ բնաւ ծոյլ չեն համարիր ինքզինքնին ։ ասոր հակառակ չանք ընենք փութալ գործերնիս լմնցընել՝ որքան քիչ առնի մէջ որ կրնանք ։ խորհելով թէ ձեռքերնիս եղած ժամանակը շատ քիչ է ։ Եւ միշտ մտքերնիս պահենք աստուածային օգնութեան ունեցած կարօտութիւննիս ։ որ անիկայ մեր աշխատութիւնները յաջող կ'ընէ ։

13 ։ Զբօսանաց ժամերու համար ալ աս կ'ըսեմ թէ՝ հոգ տանինք որ մեր զուարճութիւնները անմեղ ըլլան ։ որ բարի դիտաւորութիւնով ընենք զանոնք ։ կեանքերնուս գործքերը կազդուրեալ զբօսութիւնով մը գործել սկսելու համար ։ և այսպէս մի միայն Աստուծոյ պատուոյն համար գործածենք զանոնք՝ որ ան է մեր ամէն գործքերուն մեծ վախճանը ։ Զգոյշ ըլլանք՝ որ սրտերնիս Աստուծմէ չօտարանայ անոնց պատճառաւ ։ և շատ ժամանակ չտանք անոնց ։ ամէն առեն մտքերնիս պահելով՝ որ մարդկային բնութեան կարողութիւնները՝ և քրիստոնէական յայտնութեան օգուտները պարապ տեղը չտրուեցան մեզի ։ այլ միշտ մեծ և փառաւոր վախճանի մը հասնիլ ըլլալու ։ և միայն սկզբան ժամանակ տալու ենք զուարճութեանց և զբօսանաց ։ որքան որ արժան է խոհական և աղնուական ։ բարեսէր և աստուածպաշտական վարուց ։

14 ։ Նախախնամութեան վրայ նկատում ունենալու համար ։ օգտակար է մեր հանգստութեանցն ու նեղութեանցը մէջ աստուածային ձեռնտուութիւնը նկատել ։ Մեր հանգստութեանցը մէջ ։ թէ սովորական ըլլան և թէ արտաքոյ կարգի ։ որ ինքզինքնիս շարունակ առողջութեան մէջ կը գտնենք ։

որ կերակուր ունինք կենդանութեան ու հաճութեան համար • որ ժամանակին գործածելու համար այսքան հաճելի կերպեր ունինք • որ այսքան բարեկամներ ունինք ; և անոնք ալ այսքան բարի և այսքան երջանիկ • որ գործքերնիս յաջողութեամբ յառաջ կ'երթայ • որ ապահովութեամբ գնաս կ'ելլենք ու ներս կը մտնենք • որ հոգւոյ զուարթութիւն ու խնդութիւն կը վայելենք ; որ առանց սահմանի ուրիշ բան մը չենք կրնար վայելել • աս ամէնը նախախնամական շնորհքներ սեպելու ենք ; և սահմանց համար արժանի խոստովանութիւն ներ ընելու ենք Աստուծոյ՝ քանի որ աս հաճելի բաները կը վայելենք : Ընդհակառակն , Նախախնամութիւնը ամէն անյաջողութեան , ամէն կորուստի , ամէն ցաւի , և ինքզինքնին մեզի բարեկամ ցուցընողներէն կրած ամէն վնասներնուս մէջ ալ նկատելու ենք • և չանք ընելու ենք համբերութեամբ հնազանդութեան մէջ կենալու՝ սա խորհրդածութենէն , թէ Աստուծոյ ձեռքը կայ ասոնց ամէն մէկուն մէջ՝ եթէ ուղղակի չէ , անուղղակի կերպով • և թէ՝ եթէ յատկապէս Նախախնամութեան գործքն ալ որ չէն , գոնէ անոր ձեռքին տակն են : Սխիկայ մէկ խորհրդածութիւն մըն է որ մանաւոր կերպով ընելու ենք՝ փոքր նեղութիւններուն նայելով , և մեր մտերիմ բարեկամներուն բնութեանն ու վարուցը մէջ եղած տկարութիւններուն ու պակասութիւններուն նայելով , եթէ ոչ՝ ասոնցմով կը խռովինք : Ի ասանկ պարագաներու մէջ մտքերնիս պահպանելը շատ հարկաւոր է , որովհետև խնամատուն և բարի մարդիկն ալ այսպիսի փոքր իրերու մէջ շատ անգամ ինքզինքնին կառավարելը կը կորսընցընեն , որոնք բանականութիւնն ու կրօնքը իրենց օգնական

առնելով , մեծ արկածից հարուածներուն դէմ կը կենան քաջութեամբ և հաստատուն որոշումով :

15 . Փորձութեանց դէմ հսկողութեան համար հարկաւոր է որ , երբոր տեղերնիս կամ գործքերնիս կը փոխենք , մտածենք թէ ""Հոս ի՞նչ որոգայթներ պատած են չորս դիս"" : Եւ ինչպէս որ ասիկայ մեր ամէն օրուան հոգն ըլլալու է , այնպէս ալ մանաւանդ պէտք ըլլալու ենք անոնց որոգայթներուն դէմ , որոնք առաւօտուց կը նախագուշակենք : Եւ երբոր ան պարագաներուն մէջ կը մտնենք՝ որոնց մէջ կը տեսնէինք թէ յարձակումը պիտի գայ վրանիս , պէտք է որ մտածենք , (մանաւանդ թէ որ մէկ ծանր բան մըն է անիկայ ,) թէ ""Հիմա մարտը պիտի սկսի . Հիմա Աստուած և օրհնեալ հրեշտակները կը դիտեն՝ թէ ինչ հաստատութիւն՝ ինչ քաջութիւն կայ հոգւոյս մէջ . և թէ աստուածային իշխանութիւնն ու իմ աղօթքներուս և որոշումներուս յիշատակութիւնը ինչ ազդեցութիւն պիտի ունենան ինծի՝ երբոր փորձի տակ կ'իյնայ հոգիս :

16 . Աստուածային շնորհացն ու ազդեցութեանը վրայ ունեցած կախումնիս՝ առհասարակ ամէն բանի մէջ ըլլալու է . և քանզի միշտ կարօտ ենք անոր , վասն որոյ բնաւ մոռնալու չենք աս հարկաւորութիւնը : Աստուածային օգնութեան հաղորդութիւնը ընդունելու համար՝ խոնարհ և ջերմեռանդ հառաչանքներու մէջ անցուցած մէկ րոպէնիս աւելի բարիք յառաջ կը բերէ , քան թէ սոսկ տրամաբանութիւններու մէջ անցուցած շատ րոպէներնիս . և յիրաւի թէպէտ աս ալ մէկդի ձգելու չես , որովհետև բանականութեան լոյսը տեսակ մը աստուածային լուսաւորութիւն է , բայց տակաւին Լուսոյ Հօրը վրայ ունեցած կախումներնուս վե-

թայով արժանի զգացում մը ունենալով՝ հետա-
մուտ ըլլալու ենք անոնց , եթէ ոչ , ուր որ ինք-
զինքնիս իմաստուն կը համարինք , հոն "Կը յիմա-
րինք": (Հռով . ա . 21 , 22 :) Վասն որոյ միշտ
Աստուծոյ աղաղակենք և ըսենք , զոր օրինակ՝ երբոր
աղօթք պիտի ընենք , "Տէր , հաստատէ իմ մտա-
դրութիւնս : Ընթնցուր իմ սուրբ զգացումներս ,
և շնորհաց ու աղօթից հոգին իմ վրաս թափէ": (Զաք . ժբ . 10 :) Երբոր Աստուածաշունչը կամ
մէկ ուրիշ աղեկ գիրք մը ձեռքերնիս առնենք ,
"Բաց իմ աչքերս , որ քու օրէնքէդ հրաշքներ
տեսնեմ": (Սաղ . ճժթ . 18 :) Լուսաւորէ իմ
հասկըցողութիւնս : Տաքցուր իմ սիրտս : Շնորհէ
որ իմ բարի որոշումներս հաստատուին , և իմ
կենացս բոլոր ընթացքը վայելուչ կերպով մը ան-
ցընեմ": Երբոր աշխարհային զբաղման մը ձեռք
զարնելու ըլլանք , "Տէր , ձեռքերուս գործքը
հաստատէ իմ վրաս , (Սաղ . ղ . 17 ,) և իմ
համեստ գործքերս օրհնէ": Երբոր ինչ և իցէ տա-
սակ զբօսանաց երթալու ըլլանք , "Տէր , օրհնէ
իմ սփոփանքներս : Թող մի տար որ քեզ մոռ-
նամ անոնց մէջ , այլ միշտ քու փառքդ աչքիս
առջևը պահեմ": Երբոր ընկերութեան մէջ մըտ-
նելու ըլլանք , "Տէր , շնորհէ որ բարիք ընեմ ու
բարիք վաստկիմ : Թող մի տար Որ ոտիդ
խօսք մը բերնէս ելլէ , հապա ինչ որ աղեկ է՝
պէտք եղած շինութեանը համար , որ լսողներուն
շնորհք տայ" : (Եփես . դ . 29 :) Երբոր դժուա-
րութիւններու հանդիպինք , "Տէր , տուր ինձի
ան իմաստութիւնը որ յաջողելու օգուտը ունի :
(Ժող . ժ . 10 :) Կու ճամբաց ինձի սորվեցնէր ,
ու շիտակ ճամբուն մէջը ինձի առաջնորդէ" :
*(Սաղ . իէ . 11 :) Երբոր դառն փորձութեանց

հանդիպելու ըլլանք , «Մշտ բարեշնորհ Փրկիչ , Թող քու զօրութիւնդ իմ ակարութեանս մէջը կատարուի» : (բ Կորնթ . ժբ . 9 :) Ա օրինակները իրարու նպատակը կը բացատրեն , թէպէտ կատարեալ կերպով համրած չեմ ան ամէն պարագաները , որոնց մէջ նկատելու ենք ասիկայ :

17 . Ընտանեութեան մէջ խորհրդընկերս կառավարելու համար , տրվիցըննենք ինքզինքնուս ամէն տեսն պատշաճ դիտողութիւն մը ունենալ խորհուրդնկերնուս վրայ : Զգոյշ ըլլանք ան բազմակնճռին կիրքերէն , կամ աչքերնուս տեսած նկրկայ շահուցը յարկէն , որոնք մեր անոնց վրայ ունեցած իշխանութենէն մեզ կը զրկեն : Ընչնիս խորհրդածութեան օգտակար նիւթ մը գտնենք . ինչպէս ամէնօրհնեալ Աստուծոյ կատարելութիւնը , Քրիստոսի սէրը , ժամանակին արժէքը , մահուան և դատաստանին ստուգութիւնն ու ծանրութիւնը ; և ասոնց նուէն գալիք երջանկութեան կամ թշուառութեան յաւիտենականութիւնը : Կամ այսպիսի տեսն մեր հոգւոյն վիճակին վրայով մտածենք , թէ հաւատոյ մէջ յառաջ գացած՝ կամ ետ մնացած է . կամ վիրջին լսած քարոզնուս , կամ Սուրբ Գրքէն կարդացած վիրջին մասերնուս վրայով : Ասոր հետ՝ տէր իմ , թերևս կը յիշես մեր խօսակցութեանը մէջ հրամանքիդ առաջարկածս թէ , թէ որ շնորհակ կը յիշեմ , օգտակար է առտուանց Սուրբ Գրքէն կարդացած մասերնէս մէկ տուն մը ընտրել և մտքերնուս մէջ գանձել , մտքերնիս դնելով՝ որ հոգևոր խորհրդածութեան նիւթ մը չգտած ժամանակնիս անոր վրայ մտածենք , երբոր պատեհութիւն կ'ունենանք այսպիսի խորհրդածութիւններ ընելու : Շատ անգամ աղքիւր մը պիտի ըլլայ ասիկայ՝ որմէ շատ օգտակար

և զուարճալի խորհուրդներ կը բղխեն, որուն թերևս առաջ այնպիսի զօրութիւն և կապակցութիւն ուն. նեցած չենք նշմարեր : Կամ եթէ այսպէս չըլ. լայ, տակաւին համոզուած եմ որ՝ աւելի աղէկ կ'ըլլայ Սուրբ Գրքին մի և նոյն մասը օրը հարիւր անգամ կրկնել մտքերնուս մէջ, հանդերձ մէկ քանի չնչին ուշադրութիւններ յարմարցնելով ա. նոր վրայ, քան թէ խորհուրդներիս թող տալ ան ամէն ունայնութիւններուն, որոնք՝ թէ որ վերի բաներիս պէս չընենք՝ վրանիս կու գան, և անոնց մէկզմէկէ տարբեր ըլլալնին իրենց ունայնութեանը դէմ ճար մը չէ :

18. Այլ ըսպասէս՝ ընկերութեան մէջ խօսքերնիս կառավարելու համար մեծ փոյթ ընենք որ բեր. ներնուս անանկ բան մը չփախչի՝ որ մեզ կամ մեր քրիստոնէական դաւանութիւնը սուգ տանայ կամ նախատանայ տակ ձգէ. ոչ ալ հոն ներկայ չե. զողներուն և կամ եղողներուն վատաբար բան մը. ոչ չարաչար, ոչ կեղծեալ, ոչ ապականիչ, ոչ զայրացուցիչ, և ոչ ալ ընկերներիս մոլորցնե. լու մէկ բան մը : Կան ամենևին գոհ ըլլալու չենք խօսածներնուս մի միայն անմեղ բաներ ըլլալուն. այլ մեր փափաքն ըլլալու է որ օգտակար ալ ըլլան մեզի և ուրիշներուն : Ըս մտօք՝ չենք ը. նելու ենք խօսակցութեան օգտակար նիւթ մը ու. նենալ միշտ պատրաստ, որուն համար կրնանք օգ. նութիւն առնել խորհուրդի նիւթ ձեւացընելու՝ առջի պարբերութեան մէջ յիշուած նիւթերէն : Պէտք է որ արթուն ըլլանք օգտակար խորհրդ. ածութիւններ յառաջ բերելու պատշաճ պա. տեհութիւններուն առներ. և եթէ մէկ առտուա. ծապաշտ բարեկամ մը չենք ընէ առանկ ընելու, մենք ալ աշխատելու ենք անմիջապէս գործակից

ըլլալու : Երբոր խօսակցութիւնը ուղղակի կրօնական նիւթերու վրայ չդառնայ , աշխատելու ենք ուրիշ կերպով մը օգտակար ընելու . ընկերութեան բնաւորութեանն ու ընդունակութիւններուն վրայ մտածելու ենք՝ որ խօսակցութիւնին ան բաներուն վրայ դարձընել տանք , որոնք որ աղէկ կը հասկընան . վասն զի ասանկ բաներուն վրայ ըրած խօսակցութիւններնին հաւանականաբար աւելի հաճոյ պիտի ըլլայ անոնց , և մեզի ալ օգտակար : Այս խօսակցութեան մէջ երբեմն երբեմն պատահած փոքր լռութեանց առնելը՝ անվայել չէ մեզ համառօտ աղաչանք մը բարձրացընել առ Աստուած , որ իրեն շնորհքը օգնէ մեզի և մեր բանեկամներուն՝ մեկզմեկու բարիք ընելու համար բրած ջանքերնուս մէջ , որ բոլոր բսածնիս և բրածնիս արժանաւոր ըլլայ բանաւոր արարածոց և քրիստոնէից բնաւորութեանը :

19 . Օրը հոգևոր ընթացքով մը վերջացընելու համար տալիք խրատներս միայն երկու հատ են . հոգ տանինք՝ որ երեկոյեան առանձին պարտաւորութիւններնիս աղէկ կատարինք . և բարեպաշտական զգացմամբ պառկինք անկողիններնուս մէջ :

20 . Երեկոյեան առանձին աղօթից համար՝ առաւօտեան աղօթքէն տարբեր կերպ մը պիտի առաջարկեմ . բայց տակաւին անոր պէս իրեն պարգևներուն նայելով պատշաճ փոփոխութիւններ կընայ ըլլալ : Աղէկ կը սեպեմ նախ և առաջ Աստրը Ուրբէն մէկ մաս մը կարդալ , վայելելէ խորհրդածութիւններով և աղօթիւք , առաուտեան պէս . յետոյ երգ մը կամ սաղմոսերգութիւն մը կարդալ . ասկէ ետքն ալ անձնաքննութեան մտնել , առջի աղօթքէն շատ աւելի երկար աղօթք մըն ալ

ընելով , անցուցած օրուանը վրայ բրած քննու-
թիւններուս յարմար : Ընդհակառակն աշխուժին առջեւը
մատուցած աս աղօթքներուս մէջ շատ պատշաճ
է աղաչել՝ որ Աստուած ան օրուան զանցառու-
թիւններուն ու յանցանքներուն թողութիւն տայ ,
գովաբանել զանիկայ իր մարմնաւոր և հոգեւոր ողոր-
մութիւններուն համար . և ինքզինքնիս իրեն պաշտ-
պանութեանը յանձնել առաջնիկայ գիշերը , վայելուչ
խնդրուածքներ ընելով ուրիշներուն համար՝ որոնց
համար որ պարտական ենք սրտանց անոր առջեւը
մտանալ , և մանաւանդ այն բարեկամներուն
համար՝ որոնց հետ կենակցութիւն կամ թղթակ-
ցութիւն ըրինք ան օրը : Շատ ուրիշ բաներ ալ
պիտի պատահին թէ առաւօտեան և թէ երե-
կոյեան աղօթքի մէջ յիշելու , որոնց համար բան
մը չհասկցայ ես . բայց ես չսկսիցի թէ մեր ներ-
կայ նպատակին կը վերաբերի ան բաներուն վրայով
կատարեալ յիշատակութիւն մը ընելը :

21 . Ես գլուխը լմնցնելէս առաջ պիտի խմա-
ցընեմ քեզի՝ թէ անձնաքննութիւնը այնքան մեծ
պարտք մըն է որ արժանի է քիչ մը ժամանակ
տալ՝ անոր վրան քանի մը խօսք ընելու համար :
Եւ աս պարտաւորութիւնը այնքան դիւրին է որ՝
երբ մանաւանդ հարցումներ կ'ուղղենանք առջեւնիս ,
հասարակ հասկցողութեան տէր եղող որ և իցէ
մէկը աստուածային օրհնութեամբ կրնայ յուսալ
օգուտ քաղելով կատարել աս պարտքը : Վասն որոյ
սա հետեւեալ հարցումները քու առջեդ կը դնեմ ,
զորս կը յուսամ թէ՝ միայն քեզի պատշաճ երե-
ցած հարկաւոր փոփոխութիւնները ընելով , ամէն
օրուան գործածութեան համար քովդ պիտի պա-
հես : «Ես առտու Աստուծով արթնցայ , և ա-
նոր բարութեանը վրայ երախտագէտ զգացումով

մը ելլայ : Առաւօտեան առանձին աղօթքս ի՞նչ-պէս կատարիլի : Վաճառականութիւնը մա-տուցի՞ , և ինչպէ՞ս Աստուծոյ նուիրելս նորոգե-ցի՞ , վայելելո՞ւ մտադրութեամբ և պատշաճ զգա-ցումներով : Օրուան զբաղմունքիս համար իմաս-տուն և բարի կարգադրութիւն մը կազմելի՞ : Ի՞նչպէս կարգացի Սուրբ Գիրքը , կամ ինչ և իցէ ուրիշ աղօթքի կամ գործնականի մը քաջա-բեր մէկ բան մը , որն որ հոգը պատհութիւն ունենայ կարդալու : Արդեօ՞ք մէկ բարութիւն մը տուա՞ծ , թէ միայն զուարճութիւն մըն էր : Օրուան ուրիշ սահմանեալ աղօթքներուն ի՞նչպէս գըտ-նուեցայ , թէ ընտանիքի մէջ և թէ հրապարա-կաւ : Օրուան սովորական զբաղմունքին փութով և հոգևորապէս հետևեցա՞յ , ամէն բան իր տեղ-նին կատարելո՞վ և ամենայն փութո՞վ , և որպէս թէ «Տէրոջը»: (Կող . գ . 23 :) Ի՞նչ ժամանակ կորսնցուցի այսօր , առաւօտուն՝ կամ կէս օրին , կէս օրէն ետև՝ կամ երեկոյին , (վասն զի ասոնց բաժա-նումները դիւրութիւն կու տան յիշելու .) և ի՞նչ բան պատճառ եղաւ ան ժամանակին կորստանիլը : Ի՞նչ տրամադրութեամբ և ի՞նչ կարգադրու-թիւններով հետևեցայ այս աւուր հանգստու-թիւններուն : Աստուծոյ ձեռքը նշմարեցի՞ ինծի եղած ողորմութիւններուն մէջ . այսինքն առող-ջութեանս՝ զուարթութեանս՝ կերակուրիս՝ հագուս-տիս՝ գրոցս՝ ճանապարհորդութիւններուս մէջ զտած պաշտպանութեանցս՝ գործոյս յաջողու-թեանը՝ կենցաղավարութեանս՝ և բարեկամաց բա-րեարութեանը մէջ , ևլն : Նոյն ձեռքը նշմարեցի՞ նեղութեանց և մանաւանդ պակսեր բաներու մէջ , որոնք հակամիտութիւն ունէին զիս նեղելու և անհանգիստ ընելու : Իմ պիտոյքներս չնորհա-

*կալութեամբ, և նեղութիւններս հնազանդութեամբ ընդունեցի: Օրուան փորձութիւններուն դէմ ի՞նչպէս զգուշացայ, մանաւանդ ապա կամ ան փորձութեանը դէմ՝ որոնք առաջուընէ կը նշմարեի: Ապառաժային ապդեցութեանը վրայ իմ ունեցած կախումս զգացի: «Ապառաժդ Արգելոյն վրայ հաստատով ապրեցայ» (Գաղ. բ. 20.) և Քրիստոսի՝ իմ ուսուցչիս և կառավարչիս, իմ քաջութեանս և բարեխօսիս, իմ օրինակիս և պաշտպանիս, իմ զօրութեանս և առաջնորդիս պէս նայեցայ այսօր: Ամհուսն և յաւիտենականութեան նայեցայ այսօր, և ինքզինքս երկինքի պատրաստուած, և հնարհայ միջոցովը անոր ակնկալող համարեցայ: Խորհուրդներս աղէկ կառավարեցի, մանաւանդ առանձին գտնուած այս ինչ կամ այն ինչ առիւներս: Իմ խորհուրդիս առարկան ի՞նչպէս ընարեցի այսօր, և ի՞նչպէս նայեցայ անոր: Այս ինչ և այն ինչ ընկերութեանը մէջ խօսքերս աղէկ կառավարեցի: Արբով լեցուն, չարաճաճի, գայթակղեցուցիչ, անխոհեմ, և անվայելուչ բան մը չըսի: Միրտս առ Աստուած և առ ամենայն մարդիկ սիրով լեցուն էր այսօր. և բարիք ընելու ու բարիք վաստկելու պատեհութիւններ փնտռեցի, գտի, և գործածեցի զանոնք: Ի՞նչ ուշադրութեամբ կարդացի աս իրիկուն Սուրբ Գիրքը, և ի՞նչ շահեցայ անկէ: Երեկ իրիկուն անձնաքննութիւնս ի՞նչպէս ըրի. և առջի անհոգութիւններուս ու սխալմունքներուս վրայովը ըրած յիշատակութիւններս՝ ի՞նչ օգուտ ըրին այս աւուր: Ի՞նչ զգացմամբ պառկեցայ, ու ինքզինքս քնանալու տուի»:

22. «Դիւրաւ պիտի տեսնես՝ ամէն իմ, որ աս հարցումները անանկ շարուած են որ ան նամակին

մէջը հրամանքիդ տուած յոյժ գլխաւոր խրատիս մէկ համառօտութիւնն ես. և կը հաւատամ թէ ամենեւին հարկ չէ աս հարցումներուն օգտակարութիւնը վրայով՝ քեզի պէս հասկրցողութեան տէր եղող մէկու մը մէկ քան մը զրուցել: Խըղճմտանքը քանի մը վայրկենին մէջ պատասխան կուտայ անոնց. բայց եթէ յոյժ երկար և մանրամասն կը համարիս զանոնք, կրնաս աւելի համառօտ քաղուած մը ընել. ամէն աւուր գործածութեան համար, և ասոնք միայն անանկ փոփոխութիւններ ընելով պահել, որ հարկաւոր կ'ըլլայ սովորականէն աւելի ճշդութեամբ քննութիւն ընելու ժամանակները, որն որ կը յուսամ թէ գոնէ շաբաթը անգամ մը ընելու է: Վնաս թմրութիւնը մեզ անյարմար չըրաց՝ առանձին աղօթքը այսպէս կատարելէն ետքը մինչև հանդստանալ երթալու առնենիս, հետեւեալ պարբերութեան մէջ յիշուած կանոններովը վարուելու ենք: Խոկ այլ ևս ուրիշ յիշելիք բան մը չմնար, բայց միայն —

23. Ն զգացումները՝ որոնցմով պատկիլ և ինքզինքնիս քնանալու տալու ենք: Ըրդ՝ հոս յայտնապէս արժան է խորհիլ՝ աստուածային բարութեան վրայ, որ մեր կենացը առաջին օրերուն ու ողորմութիւններուն վրայ այլ ևս օր մըն ալ անոր օրհնութիւնները աւելցուցը. մանաւանդ Նախախնամութեան մեզի յարմար բնակութիւն և հանգիստ անկողիններ տալուն, ու մարմնոյ առողջութիւնիս պահպանելուն վրայ՝ որ ասով կարենանք հանգստութեամբ անոնց վրայ պառկիլ, և մտաց այնպիսի հանդարտութիւն տալուն՝ որ յոյս կուտայ մեզի թէ հանգիստ քուն պիտի վայելենք, փափաքելի մէկ հանգստութիւն մը՝ ոչ միայն իբրև կենդանական բնութեան սփոփանք,

այլ իրեւ ան բանը որ մեր ամենէն մաստ Հրաբիչը՝ այսքան տկարութիւններուն մէջ մեզ խնայել պահելու համար՝ հաճեցաւ հարկաւոր ընել, որ իր ծառայութիւնը նոր զօրութեամբ հետևելու կարող ըլլանք: Այսպէս մեր բոլոր ժամանակը՝ թէ արթուն և թէ քուն եղած ատենիս՝ մէկ միտքով մը Աստուծոյ նուիրենք: Եւ երբոր ինքզինքնիս մահուան պատկերին յանձնելու կը մտնենանք, յայտնապէս վայելուչ է նաև աշխարհային կենդանեաց վախճանին վրայով սրտի մտօք մտածել, և զղջման ու հաւատոյ ան գործքերը նորոգել՝ որոնք հարկաւոր պիտի համարեինք եթէ այլ ևս հոս արթննալու չըլլայինք: Ընդամ մը՝ տէր իմ, աս տեսակ խորհրդածութեան դրուածք մը տեսար իմ քովս. նամակիս վերջը կը դնեմ անիկայ քեզի համար. և ան պատճառաւ այլ ևս բան մը չպիտի յաւելում աս գլուխն մէջ, այլ ինծմէ խնդրած խրատներդ հոս կը վերջացընեմ:

24. Այսպէս կը հաւատամ թէ՝ աս կանոնեալ բէն երևելիները հրամանքդ երկար ատենէ ի վեր աս կամ ան կերպով կը պահես, և քու կեանքդ կառավարող սկզբունքներն ըրած ես: Ընդապէս պիտի ուրախանամ թէ որ ատենք կարդալդ և ուրիշ ատենց նմանները ալ քննելդ ու փորձելդ՝ Աստուծոյ հետ աւելի մօտ հաղորդութիւն մը ունենալուդ, և աստիճով՝ քու կեանքդ աւելի հաճոյ և օգտակար, և յաւիտենականութիւնդ ալ՝ երբոր սկսելու ըլլայ, աւելի փառաւոր ընելու միջոցը ըլլան: Աշխարհիս մէջ չկայ մէկ մարդ մը, որ անոր ծառայել չուզեմ աս կարևոր բաներուն մէջ. բայց կրնամ քեզ հաւատարմութեամբ վստահեցընել՝ Սիրելի Տէր իմ, թէ մանաւոր յարգանօք եմ

Քու ամենասիրելի բարեկամդ

25 • Ո՛վ ընթերցող, ասիկայ տասնուվեց տարի առաջ ան արժանաւոր բարեկամիս գրած նամակն է, (ան բարեկամիս՝ որուն հիմա Ըստուծոյ հետ ըլլալուն վրայ չեմ տարակուսիր,) հանդերձ մէկ քանի բառերու փոփոխութեամբ, և վստահութեամբ կրնամ ըսել թէ աս տարիներուն ամէն մէկուն փորձը զիս հաստատեց աս գաղափարներուն մէջ, և վստահեցուց թէ այս կերպով անցած մէկ օրը յոյժ նախապատիւ է՝ հեշտութեամբ և կրօնքի վրայ անհոդ ըլլալով անցած հազարաւոր տարիներէն: Ընդհակառակը եղածին պէս դնել հոս, վասն զի անոր մէջ տուած խրատիս համարձակութիւնն ու մանաւոր կերպը յոյժ բնական պիտի երեւնայ իր նախկին ձեւովը. և քանզի միտքս դրեր եմ աս խրատներուն վրայովը ստիպել հետեւեալ գլուխն մէջ, վասն որոյ աս գլուխը վերջացնեմ ան խորհրդածութեամբը, որն որ բարեկամիս խոստացայ իրեն խրկած նամակիս վերջը գրել, և որն որ կ'ուզեմ թէ այնքան ընտանի ընես քեզի, որ կարող ըլլաս անոր գլուխաւոր մասերը յիշել՝ երբոր ինքզինքդ քննանալու կու տաս:

Պատկերաւոր ապաշխարութիւն՝ մահուան վրայ ընելու աղօթից համառօտ հայեցողութիւն մը:

"Ո՛վ իմ հոգիս, յառաջ նայէ քիչ մը՝ անձկանօք և մտադրութեամբ. և քու վիճակին օրուանդ վրայ մտմտալով իմաստութիւն սորվէ: (ք Օրէ. ԼՔ. 29:) Կու անցաւոր օրերուդ մէկ հատն ալ համրուեցաւ ու լմնցաւ հիմա. և ինչպէս որ հանդերձներս հանելի ու գիշերուան հանգստեանը համար ինքզինքս անկողնիս վրայ դրի, ասանկ կեանքիս՝ օրը շուտով իր վախճանին պիտի հասնի.

այնպէս մարմինը մեկդի պիտի հանուի ու հոգեղէն անկողնի մը մէջ դրուի իր հանգստեանը համար : Չուն թող հանգչի • վասն զի այլ ևս հիմակուան մեկդի հանած հանդերձներէս աւելի չպիտի նայիմ անոր : Յոյժ առաւել կարևոր գործ մը ունիմ նայելու : Խորհէ՛ ով իմ հոգիս • ևրբոր մահը գայ , յաւիտենական աշխարհը պիտի մանես , և կամ երկինքի կամ դժոխքին մէջ պիտի հաստատուիս : Կենաց ամէն խորհուրդներն ու հոգերը , յոյսերն ու երկիւղները , զուարճութիւններն ու տրտմութիւնները պիտի վերջանան , և հոգւոց աշխարհը առաջդ պիտի բացուի : ԵՒս ոհ , որքան շուտով կարելի է որ բացուի : Թերևս արեգակը նորէն չծագած • կընայ ըլլալ որ վաղուան արեգակը իմ աչքերս չըւսաւորէ • այլ միայն աս կենդանի մարմնոյս տեղը պառկող անզգայ դիակին վրայ ծագէ : Ովնէ շատ ծաղկահասակ անձանց մահը , և շատ անանկներուն՝ որոնք ընդունակութեան՝ աստուածպաշտութեան՝ և օգտակարութեան կողմանէ ինծմէ վեր էին , բարձրաձայն զգուշացընէ զիս չվստահիլ՝ թէ երկար պիտի ապրիմ • և յաւէտ զարմացընէ զիս որ այսքան տարի ապրեցայ հոս , քան թէ ապշեցընէ՝ թէ որ շուտով փոխուելու ըլլամ ասկէ :

«ԵՒս արդ՝ ով իմ հոգիս • պատասխանէ տուր որպէս թէ Աստուծոյ առջևը՝ թէ Պատրաստ ես : Պատրաստ ես : Ձունիմ մեկդի չձգած և վրան զղջում չբերած մեղք մը , որ աշխարհս ձգելու ատենս զիս տագնապով լեցընէ , և յաւիտենականութեան եզերքին վրայ զիս դողացընէ : Ա՛խ որքան մեղաց յանցանքին տակը ճնշուէն , և աս րոպէիս նորոգէ քու յոյժ եռանդուն աղօթքներդ՝ որ Աստուծոյ ողորմութեամբը և Փրկչին արեանը

միջոցովը անկէ ազատիս :

"Ահայդ եթէ տակաւին ան մեծ հաշիւդ արդէն կատարած ես , եթէ սրտանց զղջացած ես քու բամբասութիւնքներուդ վրայ , և անկեղծ մտօք ընդունած ես Յիսուսի ձեռքն յանձնած ես հաւատքով , և անոր հետ ըրած ուխտդ մերժած չես՝ նորէն մեղքի դառնալով , ուրեմն մի՛ տարակուսիր թէ Աստուծոյ ձեռքն յանձնուած և անոր մեծ փրկչին յարեալ հոգւոյն միաս մը հասցընել : Կրնայ դիս աշխարհային վայելչութիւններէ զրկել , կրնայ խըռոմել և աւրել երկրիս վրայ ծառայելու համար ունեցած խորհուրդներս • բայց՝ ո՛վ իմ հոգիս , աստուածային վայելչութիւններ և աւելի ազնիւ ծառայութիւններ կը սպասեն քեզի՝ գերեզմանէն անդին : Յաւիտեանս օրհնեմ ըլլայ Աստուծոյ անունը և Յիսուսի սէրը , աս խաղաղաւէտ՝ քաջալերիչ՝ և ուրախացուցիչ հայեցողութիւններուն համար : Խաղաղութիւնով պիտի պառկիմ ու քնանամ հիմա՝ (Ա ՊԵՏ • Գ • 8 ,) անոր երկիւղնէրէն ազատ , աս գիշերուան ելքը ինչ որ ըլլայ , թէ կեանք սահմանեալ ըլլայ ինծի և թէ մահ : Հայր , քու ձեռքդ կը յանձնեմ իմ հոգիս ,(Ղ ՈՒԿ • ԻԳ • 46 ,) ինչու որ դուն իս փրկեցիր՝ ո՛վ Աստուած ճշմարտութեան ,(Ա ՊԵՏ • Ը • 5 ,) և անոր համար կրնամ զուարթութեամբ քու ընտրութեանդ ձգել՝ թէ աս աշխարհիս կամ թէ միւս աշխարհին մէջ արթնանալս" :

ԳԼՈՒԽ Ի

Մեր օրերը նախընթաց գլխոյն մէջ սպորտերուած կէրպովը անցընելը— Հոմար՝ որպէս մեծ յորդորանք մը :

1 . Յակընթաց գլխոյն մէջ անանկ մէկ բան մը յառաջ բերի , որն որ կը վախնամ թէ ընթերցողացս ումանց այնքան ծանր գործ մը պիտի թուի՝ որ չպիտի համարձակին ձեռք զարնել բաներս ընելու . և յիրաւի շատ բաներու մէջ քրիստոնէից ընդհանրութիւնը ունեցածէն այնքան հեռի կեանք մըն է որ կը վախնամ թէ՝ քրիստոնեայ ա-նուան արժանի եղող շատերը՝ իմ տուած ան ամէն նախազգուշութիւններէս ետև , պիտի սեպեն թէ իմ աս խրատներս պէտք եղածէն աւելի մեծ աստիճանաւ մը ճշդութեամբ ու խստութեամբ գրուած են : Բայց աղէկ համոզուած եմ որ քրիստոնէութեան պատուոյն ու համարմանը մեծ մասը կը կորսուի՝ զանիկայ դաւանողները իրենց նպատակը շատ նուաստացընելնուն , և իրենց ունեցած բարձր ու սուրբ կոչմանը վրայ՝ կրօնքին բնութեանը պահանջած ու Աստուծոյ խօսքին ցուցուցած բարձր ու վեհ գաղափարովը չմտածելնուն համար : Կատարելապէս խելքս պառկած է որ "Տէրոջը հետ քալելը" , և "ամէն օր Տէրոջը վախին մէջն ըլլալը" , (Բ-օրէն . իզ . 17 ,) և ամէնէն աւելի , "Մեր Տէր Աստուածը սիրելը մեր բոլոր սրտէն , և մեր բոլոր անձէն , և մեր բոլոր մտքէն , և մեր բոլոր զօրութենէն" , (Մարկ . ժբ . 30 ,) ասոնք՝ թէ որ իմ բանիներուս ամէն պարագաները մէկտեղ չպահանջեն ալ , գոնէ ան ամենուն գլխա-

*ւոր մասունքը անշուշտ կը պահանջէին , որքան որ կարողութիւն՝ ժամանակ՝ և պատեհութիւն ունէինք . և չեմ կրնար չխորհիլ որ շատերը կրնան աս հարցի ըսածս ուշադրութիւն ունենալ , և թերևս ընդունակութիւններնին ալ մշակել , թէ որ պէտք եղած հոգը ունենան ինքզինքնին կառավարելու , թէ որ մէկդի ձգեն ունայն և հարկաւոր չեղած զուարճութիւնները ու այնպիսի զբօսանքները՝ որոնք մեր բնութեանը միայն զգայական մասը կը զուարճացընեն , և ամենէն աղէկը խօսելով՝ թէ որ մեզ յանցանքի մէջ չձգեն ալ , գոնե իրենցմէ աղէկ զուարճութիւններուն վայելութենէն մեզ կը զրկեն : Ես կանոններէն շատերը պիտի երևնային որ գիւրին է պահելը , թէ որ մարդիկ ուզէին սորվիլ որ ժամանակին յարգը գիտնան՝ և մանաւանդ բաբար անիկայ աւելորդ քունի չտան , որն որ օրուան ոսկեղէն ժամերը կը սպառէ . ան ժամերը՝ որ առանց Տէրոջը ծառաներէն շատերը կ'ուրախանան իրմով , և կենաց ջուրէն յագենալու չափ կը խմեն , քանի որ աս իրենց եղբայրները անկողիններնուն մէջ կը քնանան , և ունայն երազներու մէջ ընկղմեալ են , որոնք բանական էակի մը հասարակ զուարճութիւններէն այնքան վար են՝ որքան որ խորին ներմտանգութիւններուն զուարճութիւնները ան զուարճութիւններէն վեր են :

2 . Համառօտ գիտեմ որ միտք բաժդ շատ յողդողդ ու անհաստատ է , և շատ գժուար է այսպիսի կառավարութիւն մը ու իշխանութիւն մը պահել մեր խորհուրդներուն վրայ՝ որն որ յոյժ ցանկալի է , և որն որ իմ առաջադրած կերպս կը պահանջէ : Բայց Աստուծոյ պատիւն ու մեր երջանկութիւնը այնքան կախում ունի անկէ , որ ի՛նչպէս քեզի՝ որ համբերութեամբ և մտադրու-

թեամբ ուխտադրուժիւն մը ընես ինծի՝ քանի որ քեզի կը խօսիմ ։ և սրտի մտօք քննես փաստերը՝ և ապա դատես ։ թէ արդեօք իմ ըսած փոյթս ու վարքս ըստ ինքեան բանաւոր է՞ն ։ և թէ յոյժ օգտակար պիտի ըլլայ կենաց մէջ հանդիստ և օգտակար ըլլալուդ ։ մահուան մէջ խաղաղ ըլլալուդ ։ և յաւիտենական փառքիդ յառաջ երթալուն ու աճելուն ։

3 ։ Թէև խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք հոս վիրը իմ նկարագրածիս պէս մէկ կետը մը ինքնին յոյժ բանաւոր է՞ ։ Արէն նայէ անոր վրայ ։ և աղէկ քննութեան տակ առ ։ քանզի շատ կը վախնամ՝ որ քանի մը թեթև առարկութիւններ ծագին մտքիդ մէջ անոնց ամենուն դէմ ։ որոնք կրնան անանկ մտանելոր բաներու դպչիլ ։ որ անանկ բաներու դէմ խոհեմ անձ մը ամենևին առարկութիւն ընելու ձեռք չզարներ ։ Յիշէ՝ ով քրիստոնեայ ։ մտքիդ ու սրտիդ մէջը պահէ՝ քանի որ ասիկայ կը կարդաս ։ թէ դուն Աստուծոյ ստեղծածն ես ։ թէ Յիսուսի արեամբը ծախու առնուած ես ։ և ապա ըսէ՝ թէ աս քու մէջդ եղած առնչութիւնները է՞ն պահանջեր որ ան ամէն որոշումներն ու գործադրութիւնները ընես ։ որոնք ես զրուցեցի ։ Անպէ թէ բոլոր տուած խրատներս ի գործ դրիր ։ սեպէ թէ ամէն օրդ՝ առ Աստուած ջերմեռանդ հառաչանքներ ընելով ։ առաու և իրիկուն անոր հետ և քու սրտիդ հետ հաղորդակցելու համար աւանձնանալով սկսեցիր ու վերջացուցիր ։ սեպէ թէ ամէն օր հոգ տարիր ժամանակդ ինչպէս կառավարելու և ինչպէս անցընելուդ վրայ մտածելու ։ սեպէ թէ Աստուծոյ վրայ աս նկատմանքը ունեցար ։ անոր ներկայութեանը վրայ աս զգացումը ունեցար ։ և անոր փառքին համար աս նա-

խանձաւորութիւնը ունենար , աստուածային պաշտամունքները կատարելու և գործքի ու զուարճութեան ժամերդ անցընելու . սակը թէ Աստուածնամութեան վրայ աս մտադրութիւնը ունիս , փորձութեան դէմ աս զգուշութիւնը ունիս , ինքզինքդ աստուածային ազդեցութենէն կախեալ կը ճանչնաս , առանձնութեան և ընկերական խօսակցութեանդ մէջ խորհուրդներդ աս կերպով կը կառավարես . այո՛ պիտի ըսեմ ալ որ սակը թէ առաջ ամէն մէկ մանաւանդ խրատս բռնեցիր , մէկդի առնելով մանաւանդ պատահած դիպուածները , որոնց համար կարող պիտի ըլլաս խղճիդ ըսել թէ՝ "Ո՛չ թէ ծուլութենէ և անհոգութենէ է որ զանց կ'ընեմ անիկայ , այլ քանզի կը սպասեմ թէ ան ժամուն առնլի հաճոյ պիտի ըլլայ Աստուծոյ ուրիշ բան մը ընելը" , որ կրնայ շատ անգամ պատահիլ մարդուս կենացը մէջ , ու անանկներուն մէջ ալ որ աղէկ չենուած ընդհանուր կանոններ ունին . սակը թէ՝ կ'ըսեմ , աս ամէնը կ'ընես ոչ թէ օր մը կամ շաբաթ մը , այլ ունեցած կեանքիդ բոլոր մնացած օրերուն մէջը , թէ երկար ըլլայ և թէ կարճ . և սակը թէ կենացդ վերջը ասիկայ նորէն կը քննես , բանական կարողութիւններդ լուսին գործածելով . պատճառ մը պիտի ըլլա՞յ աս խորհրդածութենդ մէջ ըսելու թէ՝ "Զսփէն աւելի ջանք ըրի կրօնքի մէջ . իմ էութեանս էնէնակը արժանի չէր իրեն այքան բան ընելուս . ասկէ քիչ փոյթ , ասկէ քիչ անկեղծութիւն , և ասկէ քիչ նախանձաւորութիւն բաւական էր իմ փրկութեանս համար թափուած արեանը : Արտիս մէկ մասը , ժամանակիս մէկ մասը , աշխատութենացս մէկ մասը կրնար բաւական ըլլալ անոր՝ որ բոլոր իմ զօրութիւններս ինձի տուաւ . անոր՝

որ զիս ազատեց ան կործանումէն , որն որ իմ կա-
րողութիւններս իմ յաւիտենական տանջանքս պիտի
ընէր . անոր՝ որ զիս օրհնեալ անմահութեան սահ-
մանները կը վերցընէ : Ի՞նչ երեսով կրնաս ասի-
կայ ըսել : Եթէ չես կրնար , ուրեմն ստուգիւ
քու խղճմտանքդ կը վկայէ՝ թէ բոլոր ըսածներս ,
վերոյիշեալ սահմաններովը՝ բանաւոր և պատշաճ
են , թէ պարտաւորութիւնն ու երախտագիտու-
թիւնը կը պահանջեն զանոնք . և հետևապէս ,
թէ անոնց մէջ ըրած ամէն մէկ պակսութիւններովդ
քու հոգւոյդ վրայ մեղք կը բերես , Աստուածդ
կը բարկացընես , և քրիստոնէական դաւանութեանդ
անվայել կերպով մը վարուած կ'ըլլաս դուն :

4 . Կ'ազաչեմ նաև որ քննես թէ արդեօք աս իմ
խրատած ընթացքս՝ կենաց մէջ հանդիսա ու օգտա-
կար ըլլալուդ մեծապէս պիտի չօգնէ՞ : Սրտի մտօք
խորհէ թէ ի՞նչ է ճշմարիտ երջանկութիւնը : Աս-
տուծմէ հեռանալուն՝ թէ անոր մօտ ըլլալուն մէջ կը
կայանայ անիկայ : Ընշուշտ չես կրնար քրիստոնեայ
ըլլալ , անշուշտ չես կրնար խելացի մարդ ըլլալ ,
թէ որ տարակուսիս՝ թէ արդեօք Յարձրեալն Աս-
տուծոյ հետ հաղորդութիւն ընելը բնկերութիւն
ու երջանկութիւն է : Ու թէ որ ասանկ է , ան-
շուշտ անոնք կը վայելեն անիկայ , որոնք որ հա-
նապազ իրենց աչքին առջևը կը պահեն զինքը :
Չես կրնար չդիտնալ քու խղճմտանքիդ մէջ՝ թէ
աս է երկինէ երջանկութիւնը կազմողը . և վասն
որոյ օրքան որ վայելէ ասկէ մէկ մարդ մը երկրիս
վրայ , այնքան աւելի իր հոգւոյն մէջ երկինք մը
նաև կ'ըլլայ : Եթէ աստուածպաշտութեան վրայ
փորձ մը ըլլի , թէ և միայն քանի մը ամիս կամ
քանի մը շաբաթ ըլլայ՝ յորմէ հետե տեղեկացած
ըլլաս անոր , քու փորձառութեամդ պէտք է որ

կարող ըլլաս դատելու թէ՝ քու կենացդ ո՛ր օրերը լաւագոյն էին : Ձէ՞ որ ան օրերն էին լաւագոյն օրերդ , որ առանց ճիշդ աս սկզբունքներովը կը քալէիր , ան օրերը՝ որ առանց յոյժ հանդարտութեամբ և հաստատ որոշումով յառաջ կ'երթայիր ժամանակիդ ամէն մէկ ժամերուն ու կենացդ ամէն մէկ պարագաներուն մէջ : Ինչու հակամիտութիւնները դէմ դնելու պարտական եղած ատենդ՝ շատ անգամ անհաճոյ կ'երեւի , բայց անշուշտ ապագայ դէմ եւ ելոյթ փոխարէն պիտի վայելես յոյժ երջանիկ կերպով մը , ան բերկրութեամբը՝ որն որ անձդ կառավարելդ , ու խորհուրդներուդ՝ կիրքերուդ՝ և գործքերուդ վրայ այսպիսի տիրողութիւն մը ունենալդ տեսնելէդ պիտի ծագի , որ աս բանաերուն վրայ աս տիրողութիւնը ունենալը՝ ուրիշ նաերուն վրայ իշխանութիւն ունենալէն շատ աւելի փառաւոր է :

5 . Կաս կ'աղաչեմ քեզի՝ որ այսպիսի վարքի մը ուրիշներուն երջանկութեանը վրայ ունեցած ազդեցութիւնը քննես իմանաս : Ինչ դիւրին է տեսնելը թէ շատ մեծ է ան ազդեցութիւնը . վասն զի քու սիրտդ միշտ յօժար պիտի տեսնես բարիք ընելու յարմար ամէն պատեհութիւնները հսկելու , և անձկանօք ու բերկրութեամբ գործածելու աս պատեհութիւնները : Ընդհակայ քու կենացդ գործն ու ուսումը պիտի ընէ բաները այնպիսի կերպով մը կարգադրել , որ մէկ բարի ու օգտակար գործքին վախճանը ուրիշի մը սկիզբն ըլլայ , ու այդ ընթացքին մէջ յառաջ պիտի երթաս բնականապէս , ինչպէս որ ստորին կենդանիները կ'ընեն ան գործքերն ու արդիւնքները՝ որ կ'օգնեն մարդկային ահռելի և կը հարստացընեն անիկայ . կամ ինչպէս երկիրը՝ որ ամէն տեսակ զանազան տեսակ բուսա-

կանաց արմտիքը կու տայ : Նե թէ և մարդկային սեռը աս ապականեալ վիճակին մէջ դժբաղդաբար յոյժ հակամիտեալ ըլլայ բարիէն առաւել չար օրինակներու հետեւիլ, տակաւին կը յուսացուի թէ՝ քանի որ "Աստու լսող մարդոց առջին կը լուսաւորէ", ոմանք "քու բարի գործքերդ տեսնելով", պիտի ջանան նոյնը իրենց վարուցը մէջ ալ մուծանել և այսպէս "փառաւորել քու Հայրդ՝ որ երկինքն է" : (Մատթ. ե. 16 :) Ընդհակառակն այսպիսի գեղեցիկ օրինակներուն հրապոյրը պիտի յափշտակէ ոմանք, և հակամիտ ընէ զանոնք ջանք ընել՝ գոնէ նմանելու անոնց. և ամէն մէկ ջանքը ուրիշ ջանք մը յառաջ պիտի բերէ : Նե այսպէս աստուածային բարութեան միջոցովը կրնաս արժանի ըլլալ՝ ոչ միայն անմիջապէս քու ըրած բարիքիդ դոփելութեանն ու հատուցմանը մէջ բաժին մը ունենալու, այլ նաև քու պատճառովդ ուրիշներուն ըրածին ալ : Նե ամենատես Աստուծոյ աչքէն ի զատ մէկ աչք մը չկրնար տեսնել թէ՝ մինչև որ ժամանակ կամ մինչև ուր տեղւանք կը հասնին անոր ամէնօրհնեալ հետեւութիւնները : Նե ամէն տեսն որ աս հետեւութիւնները կը տեսնես մէկու մը վրայ, անսակ ապնիւ և գերագոյն խնդութիւն մը պիտի մտնէ սրտիդ մէջ, որն որ ոչ մէկ աշխարհային յաջողութիւն մը կրնայ պատճառել, և որն որ կենդանի նշանակին է ան բարձր խնդութեանը, որ ամէնօրհնեալն Աստուած կը զգայ՝ իր արարածները երջանկի տեսնելով ու ընելով :

6. Յիրաւի՛ ճշմարիտ է թէ աս ամէն աստուածապաշտական ու բարեսէր հոգիներուն մէջը նեղութիւններ կու գան, և մէկ չափով մը կը խափանեն քեզ քու առաջադրած խորհուրդներուդ մէջ : Բայց անշուշտ աս նեղութիւնները շատ կը թե-

թևնան ։ երբոր սիրտդ ուրախ ըլլայ մաքիդ խա-
ղաղ ու զուարթ խորհրդածութիւններովն ու Աս-
տուծոյ և մարդոց առջև մաքուր խղճմտանք ու-
նենալովդ ։ Շատ ուրախալից բան մը պիտի գայ
քեզի՝ աչքդ անցեալ տհաճութիւններուն վրայ դար-
ձընել և խորհիլ՝ թէ ինքզինքդ անցեալ մեղքե-
րուդ համար ոչ միայն խոնարհեցուցիր ։ այլ թէ
խոնարհութեանդ անկեղծութեանը վրայ էական
փորձ ալ ցուցուցիր ։ սխալմունքներդ շնակելով՝
և քայլ ու զօրաւոր որոշմամբ ուղիղ սկզբունքի
համեմատ գործելով ։ Ու քանի որ Աստուծոյ հետ
հաղորդակցին ու մարդոց բարիք ընելը կենացդ
մեծ գործն ու բերկրութիւնն եղած է ։ զուարճու-
թիւնն հազարաւոր պատեհութիւն պիտի գտնես
մինչև անգամ աս նեղութիւններուն մէջ ։ որոնք
այնքան անընդունակ պիտի ընեն քեզ զգայարանաց
հաճութիւնները ախորժելու ։ որ աս պարագանե-
րուդ մէջ զանոնք չյիշելը անգամ նախատելի ու
անարգելի բան մը պիտի երևնայ քեզի ։

7 . Վերջապէս մահը՝ ան ահաւոր և երևելի
ժամը պիտի գայ ։ որն որ եկած է այսպիսի կեանք
մը անցընող բիւրաւորներուն ։ ու այսպիսի կեանք
մը անցընելու անհոգ եղող միլիոնաւորներուն ։
Ու թող խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք ան մի-
լիոնաւորներէն մէկը երբէք բանաւոր պատճառ
մը ունէր ուրախանալու իր անհոգութեանը հա-
մար ։ կամ ան բարի քրիստոնեաներէն մէկը եղա՞
արդեօք՝ որ անատենը ողբար թէ իր սիրտն ու
կեանքը յոյժ նախանձաւոր կերպով նուիրած էր
Աստուծոյ ։ Թող խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք
անոնք իրենց այս կերպով անցուցած ժամանակին
մէկ մասը կ՚ուզէ՞ն որ իրենց տրուէր նորէն ։ որ
աւելի մեծ գայթն աս աշխարհիս ։ որ աւելի խո-

թունդ ընկղմէին ինքզինքնին անոր զգօսանացը մէջ, կամ անոր պատիւներուն՝ ստացուածոցը՝ և կամ զուարճութիւններուն ետևէն ըլլային առջևնէն ա-ւելի մեծ փափաքով: Թէ որ դուն մեռնելու վրայ ըլլայիր, ու մէկ սիրելի բարեկամդ կամ զաւակդ քովդ կեցած ըլլար, և աս գիրքն ու նախընթաց գլուխը պատահմամբ միտդ գար, պիտի զգու-շացընէիր ան բարեկամդ կամ զաւակդ որ իմ զգուշացած կանոններովս չվարուի: Հարցումս գուցէ հարկաւոր չերևնայ՝ պատասխանը ինքնին յայտնի և ստոյգ ըլլալով: Արևմն ներէ ինծի որ աղաչեմ քեզի, որպէս զի ինչպէս մեռնիլ ուզելուդ վրայ խորհրդածելով՝ սորվիս թէ ինչպէս պէտք է որ և ապրիս, ինչ տեսակ կեանք մը անցուցած ըլլալ կը փափաքիս, երբոր աս աշխարհս ձգելու և հան-դերձեալին մէջ մտնելու ժամանակս: Արդի մտօք խորհէ, թէ որ մահը յանկարծակի վրադ հասնէր, և մէկ ժամէն կամ մէկ րոպէէն թէ որ յաւիտե-նականութեան կանչուիլդ քեզի իմաց տրուէր, պիտի չուզէիր որ քու վիրջին օրդ այսպէս սկսած ըլլայիր. և ան օրը՝ թէ որ առողջ ու աշխոյժ էիր, այսպէս կարենայիր անցընել: Պիտի չու-զէիր որ Տէրդ քեզ այսպիսի խորհուրդներու և այսպիսի գործերու մէջ զգաղած գտնէր: Ես կերպով՝ յերկրէ յերկինս ըրած ճամբորդութիւնդ շատ գիւրին և հաճելի պիտի չգայր քեզի: Եւ ընդհակառակն, թէ որ մահը կամաց կամաց մե-ռնայ քեզի, այսպիսի աստուածպաշտական՝ սուրբ՝ խոնարհ՝ զգաստ և օգտակար կենաց յիշատա-կութիւնը՝ ուրիշ կերպով եղածէն աւելի՝ քու մահուան անկողնիդ կակուղ և հանգիստ պիտի չընէր քեզի: Ա՛չ թէ աս բաներուն ապաւինելով պիտի մեռնիս: Վա՜հ լեցի որ ասանկ ընես: Վա՛ռ

բազմաթիւ թերութիւններդ գիտնալով , անտա-
բակոյս պիտի ցանկաս ինքզինքդ Պրիստոսի ոտքը
ձգել , որ կարենաս «Ընոր արգարութիւնովը հա-
գուած , և անոր արիւնովը քու մեղքերդ սրբուած»
Աստուծոյ առջեւը երեւնալ : Նաև սրտիդ մէջ
գտած ամէն բարի հակամիտութիւններդ , և ան ամէն
արժանաւոր գործքերը որ կարող եղած ես գոր-
ծել , քու վերջին շունչիդ անոր շնորհացը արդեանը
պիտի ընծայես : Բայց բիւրաւոր աշխարհներով
ծախու առնուելու արժանի ուրախութիւն մը պի-
տի չզգա՞ս , երբոր խորհիս թէ «Ընոր շնորհքը
որ քու վրադ է , պարապ բան մը չեղաւ» , (ա
Կորնթ . ժե . 10 .) այլ թէ երախտագէտ սիրոյ
խոնարհ սկզբունքէ մը շարժեալ՝ քու երկնաւոր
Հայրդ փառաւորիցիր երկրիս վրայ , և մեկ չա-
փով մը , թէպէտ չէ թէ ճիշդ փափագած կա-
տարելութեամբդ , «Ամենուցիկր ան գործը որ քեզի
տուեր էր ընելու» . (Յովհ . ժէ . 4 .) թէ այն-
քան տարի երկնից սահմանելուն մօտ ապրելցած ,
և ջանք ըսիր սիրտդ ու կեանքդ անոր բնակիչնե-
րուն բնութեանն ու վարուցը յարմարցընել :

8 . Եւ գարձեալ , կ'աղաչեմ քեզի որ փառաց
աշխարհը մտած ատենդ աս նեղութիւն վրայով ինչ
համարում ունենալիքիդ վրայ խորհիս հիմա , թէ որ
աստուածային ողորմութիւնը քեզ հոն տանի , (որ
կը յուսամ թէ աս երջանիկ դէպքը պիտի ըլլայ :)
Ձէ՞ որ աս սուրբ ընթացքին մէջ բազմահոգ կամ
անփոյթ ըլլալէդ կախում ունի հոն ընդունելու-
թիւն գտնելդ : Ընտարբերը բան մը պիտի երեւնայ
ամէնօրհնեալ Յիսուսի աչքին , որ հոն պսակները
կը բաժնէ , և աթոռները ամէն մէկուն կու տայ ,
թէ արդեօք դուն իր յոյժ նախանձաւորո՞ւ թէ ան-
փոյթ ծառաներէն ես : Ընդունայ պիտի ուզես որ

«Արեզի առատապէս շնորհուի մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի յաւիտենական թագաւորութիւնը մըտնելը» • (Բ Պետ • ա • 11 •) և «Ամէն ատեն աս գործին մէջ աւելնալէն» ի զատ՝ ուրիշ ի՞նչ բան կրնայ ատոգիւ տանիլ քեզ անոր : (ա Կորն • ժե • 58 :) Ձեռ կրնար ան փառաւոր վիճակին վրայով այնքան նուաստ բանի մը պէս խորհիլ , որ երեւակայես թէ հոն չորս դիդ պիտի նայիս մէկ նկարքին վհատութիւնով մը , և բանս սրտիդ մէջ թէ՝ ընդունած ժառանգութիւնդ իր արժէքէն աւելի բանի տեղ գրած , ու պէտք եղածէն աւելի տենչանօք անոր հետեւէն ես : Ընդուշտ պիտի չգանգատիս թէ՝ քու խորհուրդներուդ ու խնամքներուդ շատ մէկ մեծ մասը գրաւած էր ան • այլ ընդհակառակն , շատ պատճառ ունիս հաւատալու որ՝ եթէ մէկ բան մը կայ հոն որ կրնայ քու բարկութիւնդ շարժել ու քեզ վշտացընել , սա ըլլալու է՝ թէ այնքան բազմաթիւ շարժառիթներուն և այնքան բազմաթիւ պատեհութիւններուն մէջ՝ այսպիսի վարձք մը ձեռք ձգելու համար աւելի շշխատեցուցիր ինքզինքդ :

9 • Հայց այսպիսի պայծառ նիւթի մը վրայ չպիտի երկարեմ , և վասն որոյ պիտի վերջացընեմ գլուխը՝ միտքդ ձգելով որ եթէ կրծնքի մէջ անկատար յառաջադիմութիւններով գոհ եղած ինքզինքդ կը ձգես , և ունեցածէդ աւելի հաստատուն ու մաքուր հոգևոր վիճակի մը վրայ՝ չփափաքած մէկ բանիդ պէս կը նայիս , հետամուտ չըլլալու անկեղծութեամբ որոշած մէկ բանիդ պէս , ասոնցմէ աւելի մահաբեր նշան մը չկրնար երեւակայել՝ թէ դուն բոլորովին օտար ես անոր առաջին սկզբունքներէն :

Վէրը նկարագրուածին պէս կ՚ամուր մը անպընդնելի փափաքող հոգւոյն յարմար ազօխ մը :

«Ո՛վ ամէօրհնեալ Աստուած , չեմ կրնար ասդ ձեռնարկութիւններուն զօրութիւնը դէմ կենալ . ո՛չ թէ անոնց մէտաս ներգործութիւնները աւելի զգայի : Պուն էութեան և երջանկութեան մեծ աղբիւրն ես . և ինչպէս իմ էութիւնս քեզմէ ծագած է , անանկ ալ իմ երջանկութիւնս ուղղակի քեզմէ կը բղխի . և որքան աւելի մօտ գամ քեզի , այնքան առաւել մաքուր ու քաղցր կ՚ըլլայ վտակը : «Կենաց աղբիւրը քու քովդ է . քու լուսովդ կը տեսնեմ՝» : (Սաղմ . լձ . 9 :) Իմ վերջին յոյսիս մեծ նպատակն է յաւիտեանս քեզի հետ բնակիլ : Տուր ինծի հիմա ան ուրախութեան մէկ նախկին ճաշակը : Կ՚աղաչեմ տուր որ փորձը առնեմ «Ըն մարգուն երանութեանը , որ Տէրոջմէն կը վախնայ , ու անոր պատուիրանքներուն շատ հաճութիւն ունի՝» , (Սաղմ . ճժբ . 1 ,) և քու ընտրեալդ այնպէս ըրէ իմ սիրտս , որ «Ամէն օր Տէրոջը չախին մէջն ըլլամ՝» : (Ա–ակ . իե . 17 :)

«Թող իմ արթնցած առենս խորհուրդներս առ քեզ ուղղուին . և իմ աչքերս բացած առենս աչքերուս զարկած լուսոյ առաջին ճառագայթին հետ մէկտեղ «Ո՛վ Տէր , քու երեսիդ լոյսը իմ վրաս ծագէ՛» : (Սաղմ . դ . 6 :) Երբոր իմ կարողութիւններս կ՚արթնանան ան անօգնական վիճակէն , որուն մէջ կը կենային՝ քանի որ քունի մէջ թաղուած և իբր թէ ոչնչացած էին , ընտրէ՛ որ իմ առաջին գործքերս քեզի նուիրեմ՝ ո՛վ Աստուած , որ ինծի լոյս կու տաս , որ ամէն առտու որպէս թէ նոր կեանք մը և մէկ նոր բանականութիւն մը կու տաս : Կարողացո՛ւր զիս

որ որդիական յարգութեամբ՝ ազատութեամբ՝ և սիրով սիրաս քու առջեդ թափեմ : Նաև ըլլայ որ մոխիկ ընեմ ես Ըսուածոյ , ինչպէս որ կը փափաքիմ՝ որ ան ալ ինձի մոխիկ ընէ : Հնարհէ որ քու խօսքդ մտադրութեամբ և հաճութեամբ կարդամ : Իմ հոգիս անոր կաղապարէն իր տպաւորութիւնը առնէ , և իմ սրտիս մէջը պահեմ անիկայ , որ քեզի դէմ չմեղանչեմ" : (Սաղմ . ճԺԹ . 11 :) Ո՛ն ցուցուած մեծ շարժառիթներէն կենդանացած , հնարհէ որ ամէն առտու ինքզինքս նորէն քեզի նուիրեմ , քու սիրելի Որդւոյդ Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը . և անկէ ամէն օր քու ամենօրհնեալ Հոգւոյդ պարգեւները առնեմ , ո՛րուն ազդեցութիւնները իմ հոգւոյս կեանքն են :

"Ու այս կերպով պատրաստուելով՝ ով Տէր , ձեռքես բռնած առաջնորդէ զիս օրուան ամէն պարտաւորութիւններուն և դիպուածներուն : Ան կոչմանը մէջ , որուն հաճելացար զիս կոչել , հնարհէ որ կենամ քեզմով , (ա Կորն . Ե . 20 ,) չէ թէ "Պօրձքի մէջ թուլասիրտ ըլլալով" , այլ "Հոգւով բորբոքած Տէրոջը ծառայելով" : (Հռոմ . ԺԲ . 11 :) Հնարհէ որ ժամանակին յարգը դիտեմ , և միշտ զարգացընեմ անիկայ՝ անկէ օգուտ քաղելու այնպիսի պարտաւորութիւններու մէջ , որոնք որ ինձի սահմանած ես , որքան նուաստ ալ որ երեւնան , կամ որքան ցաւալից ալ որ ըլլան : Հնարհէ՝ ով Տէր , որ կենաց ամէն գործերուն քու փառքիդ համար հետամուտ ըլլամ , և անոր սփոփանքները քու փառքիդ համար փնտռեմ : "Թէ ուտեմ՝ թէ խմեմ՝ և թէ ինչ գործ ալ որ ընեմ" , (ա Կորն . Ժ . 31 ,) հնարհէ որ տակաւին աս վախճանը աչքիս առջեւը ունենամ , և անոր հասնիմ : Ու թող ամէն սփոփանքս , և ամէն անգամ գործէ հան-

գըստանալս , քեզի առաւել մեծ զօրութիւնով ու որոշումով ծառայելու պատրաստէ զիս :

«Թող իմ աչքս հակէ քեզմէ եկած շնորհքները դիտելու , և քու ձեռքդ անոնց մէջն ըլլալուն վրայ ունենալ ճշմարիտ զգացումս՝ անոնց ամենուն վրայ ախորժական համ մը աւելցընէ : Ու երբոր նեղութիւններ կու գան , որոնց պէտք է որ այսպիսի աշխարհի մը մէջ միշտ ակնկալեմ , շնորհէ որ յիշեմ թէ քեզմէ կու գան անոնք . և թող աս բանը կատարելապէս ընդունիլ տայ ինծի զանոնք , քանի որ հաստատ կը հաւատամ թէ ան նոյն սէրը՝ որ մեր ամէն աւուր հացը կու տայ , մեր ամէն աւուր խաչն ալ մեզի կը խրկէ . և կ'ուզեմ որ սորվիմ անոնք վերցընել , որպէս զի իմ սիրելի Տէրոջս հետեւիմ , (Մարկ . ը . 34 ,) ինծի համար Golgոթայի լեռը եղած ժամանակը՝ յուսալով բնութեանը պէս բնութիւնով մը , և անոր նման բանով թէ՝ «Ըն գաւաթը որ իմ Հայրս ինծի տուաւ խմելու , պիտի չխմե՞մ» : (Յովհ . ժը . 11 :) Ու երբոր «փորձութեան մէջ կ'իյնամ՝ ով Տէր , փրկէ զիս չարէն» : (Մատթ . գ . 13 :) Կ'աղաչեմ քեզի ճանչցնել ինծի իմ տկարութիւնս , որ իմ սիրտս քեզի հառաչէ պէտք եղած զօրութիւնը ընդունելու : Ամբոր ընկերական խօսակցութիւններու մէջ կը մտնեմ , թող իմ փափաքս ու փոյթս ըլլայ կարելի եղածին չափ օգուտ ընել և օգուտ չահիլ անկէ . և միշտ կենաց մեծ վախճանները կատարեմ՝ քեզ պատուելով և աշխարհիս մէջ օգտակար գիտութիւն ու երջանկութիւն տարածելով : Ու երբոր առանձին կը մնամ , յիշեմ թէ իմ երկնաւոր Հայրս իմ հետս է՝ . և քու ներկայութեանդ հաճութիւնը վայելեմ ու անոր կենդանացուցիչ զօրութիւնը զգամ , որն որ

իմ հոգւոյս մէջ առանդուն տենչ մը կը յա-
յտնեմ այնպէս խորհիլ և գործել՝ որպէս թէ
քու առջեդ :

Թող իմ օրերս ասանկ անցնին , և միշտ քու
երկիւղիդ մէջ ու քու նիրկայութիւնդ ճանչնալով
իրիկուն ընեմ : Ինձի հետ եղիր՝ ով Տէր , իմ
երեկոյեան առանձնութիւններուս մէջ : Շնորհէ որ
ամէնայարմար ժամանակին ընտրեմ աս բանիս հա-
մար , և զգուշութեամբ մտադրութիւն ընեմ ըն-
թերցման և աղօթքի . և երբոր իմ վարքս քննեմ ,
շնորհէ որ անաչառ մտօք ընեմ ան : Թող անձնա-
սիրութիւնը սուտ գոյն մը չտայ անոր . այլ ինք-
զինքս դատեմ՝ Տէրոջմէդ դատուիլ ակնկալողի և
քեզմէ հաւնուիլ ցանկացողի պէս , որ դուն՝ ով
Տէր , կ՚ուզես որ սրտերը կը քննես՝ , և իմ բոլոր
գործքերս յաւիտեան չեզ ճոռնար՝ : (Ղուկ . ը .
7 :) Թող իմ աղօթքս խունկի պէս քեզի չիտ-
կուի , ու իմ ձեռքերուս վեր վերցնելը առտուան
և իրիկուան պատարագին պէս՝ : (Սաղմ . ճխե .
2 :) Իմ կարողութիւններս քաղցր անդորրութեամբ
և խաղաղութեամբ քունի տամ . գիտնալով՝ որ
Տէրոջը համար անցուցի օրս , և ուրախութեամբ
վստահ ըլլալով՝ թէ իմ Տէրս Յիսուս Քրիստոսի
միջոցովը քեզմէ ընդունուած եմ , և խոնարհու-
թեամբ անոր միջոցովը քու հնարհացդ ապաւինե-
լով , թէ իմ օրերս երկար ըլլան երկրիս վրայ ,
և թէ անոնց կէսին մէջը՝ մեռացած տարիներէս
զերկուիմ : (Յով . ԼԲ . 10 :) Թէ որ մահը կա-
մաց կամաց գայ ինձի , թող աս ընթացքին մէջ
գանէ զիս . և եթէ յանկարծակի աս աշխարհէս
հեռու կանչուիմ , թող իմ վերջին օրերս ու
ժամերս այսպիսի կերպարով անցուցած գտնուիմ ,
որ աս ժամանակաւոր ծառայութիւններէս քաղցր

և դիւրին ճանապարհորդութիւն մը ընեմ ու անցնիմ ան անմահ վիճակին անհունապէս առաւել ազնիւ ծառայութիւններուն : Ասիկայ կը խնդրեմ անոր միջոցովը , որ՝ քանի որ երկրիս վրայ էր , ամենայն առաքինութեան և շնորհաց ամենագեղեցիկ գաղափարն ու օրինակն եղաւ , և որն որ հիմա կենդանի է ու կը թագաւորէ քեզի հետ , Որոլոքովին կարող կենդանի ընելու՝ : (Եբր . է . 25 :) Ամէն բան լմնցընելով , անոր վերանամ խոնարհ խոստովանութեամբ թէ ես «Ընպիտան ծառայ՝ մըն եմ , (Ղուկ . ժէ . 14 ,) որուն փառք յաւիտեանս յաւիտենից . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Ամէն ջգուալիւն մը ան անկիւ- փոքիւնիանը- բոն ղեմ , որոնց պետականքրն վերադառնան վերջապէս քնելու ընկերացեալն կը խոստովանին :

1 . Ինքզինքը Աստուծոյ նուիրելով և անոր հետ հաղորդակցութիւն ունենալով կեանքն անցընողին հաճութեանն ու օգտին նկարագրութիւնը որ վերը ստորագրեցի , կը յուսամ թէ՝ իմ սիրելի ընթերցողս , քեզի քանի մը դիտաւորութիւններ կազմել , և մէկ կամք մը ընել պիտի տայ՝ զանիկայ ձեռք ձգելու : Հայց իրերուն բնութիւնը նկատելով և անոնց ընթացքը դիտելով շատ յայտնի կ'երեւի թէ՝ ան ընդհանուր ընդդիմութենէն ի զատ , որուն համար առաջ ըսի թէ հաւանական է որ պիտի պատահիս հոգեւոր ընթացքի մը սկսած ատենդ , պիտի տեսնես՝ մինչև

անգամ անոր յաղթելով քիչ մը յառաջ երթալէդ
առքը՝ թէ աստուածպաշտութեան մէջ ըրած չան-
քերուդ ճիւղ և վայելուչ ընթացք մը վարելուդ
մէջ բազմաթիւ արգելքներ պիտի ելլեն դէմդ քու
ամէն աւուր ճամբուդ մէջ • և քանի որ մէկ քանի
հաստատուն չանքերով առջի տհասակ թշնամիներէն
մէկ քանիները կը յաղթես ՝ ասոնք մշտնջենաւորա-
պէս պիտի ներուգեն իրենց յարձակումները ՝ և մէկ
զօրաւոր մարտ մը հաստատելու ես շարունակ ա-
նոնց դէմ: Վ՚ասն որոյ թողութիւն չնորհէ՝ որ ա-
նոնց գլխաւորներէն մէկ քանիներուն դէմ մաս-
նաւոր զգուշութիւններ տաս : Խակ հոս կ՚ուզեմ
սա յուշընել թէ՝ մեծ դժուարութիւններ կը ծա-
գին անհոգութենէ և զուարճութեանց սէր տալէն ՝
ունայն ընկերութիւններէ և աշխարհային հոգերէ :
Ասոնց ամէնն՚ալ մեծ որոգայթ են ամէն մարդու ՝
մանաւանդ մատաղ հասակի մէջ եղողներուն ՝ ո-
րոնց մասնաւոր նկատում մը ընել կ՚ուզեմ հոս :

2 • Վ՚ասն որոյ նախ և առաջ կ՚աղաչեմ քեզի
որ զգոյշ ըլլաս՝ հնչուտասէր և անփոյթ բնաւորու-
թեան մը մէջ չիյնալու : Հանգստութեան սէրը
զանազան հաւանական կեղծիքներով խնքզինքը
սրտին մէջ կը սպրդեցընէ • ասոնց տեղի կու տանք
որ մտնեն՝ որ ատեն որ առաւել ծանր փորձու-
թիւններու դէմ կը դնեմք : Վհշ կերպով քիչ
մը ժամանակ վատնելը փոքր բան մը կ՚երևնայ ի-
մաստուն և բարի մարդոց • բայց սակայն ա՛ս բանը
երբեմն մեծ դժուարութիւններու մէջ կը ձգէ զա-
նոնք : Շատ անգամ կ՚առաջնորդէ զանոնք՝ կա-
նոնաւոր կերպով աստուածպաշտական պարտուց
տրուած ժամանակը զանոնք ընել ՝ և մէկդի ձգել
ան գործքը որ կրնար անմիջապէս կատարուիլ ՝
բայց օրէ օր ձգելով ՝ բոլորովին մէկդի կը մնայ •

և ասով կենաց մէջ կատարուելու գործքերը գոնէ կը պահպնի , և յաւիտենականութեան վարձքերն ալ համեմատաբար կը նուազին . ան ալ չըսելով՝ որ աս բանը շատ անգամ հոգին ենթակայ կ՚ընէ աւելի փորձութեան , որուն մէջ կ՚ինյայ պարապ գտնուելուն պատճառաւը : Վասն որոյ արժուն կ՚ըլլիր աս տեսակ փորձութենց առաջին քայլերուն դէմ : Ցիշէ՝ որ մարդուս հոգին ներգործուն էակ մըն է , և թէ պէտք է որ իր հաճութիւնը իր գործունէութեանը մէջ գտնէ : Վասն որոյ «Ոհու մտքիդ մէջը պինդ կապէ»: (ա Պէտ . ա . 13 :) Ջանք ըրէ ինքզինքդ միշտ մէկ ազէկ գործով մը զբաղեցընել : Ա՛իշդ եղիր քու Ըստուծոյ հետ ըրած կարգադրութիւններուդ մէջ , թէ որ կրնամ խոնարհ յարգանօք աս խօսքը զրուցել : Կանուխ անոր գնա առաւուանց , և մի՛ ըսեր ծոյլին հետ երբոր ևլլելու յարմար ժամը կու գայ , «Ուիչ մըն ալ քնանամ , քիչ մըն ալ նիրհեմ»: (Ըսակ . չ . 10 :) Խոհեմութեան պահանջածին չափ միայն՝ ժամանակը խօսակցութեան և ուրիշ զբաղմութիւններու տուր : Հայց երբոր ատիկայ կ՚անցնի , և մէկ ուրիշ յարաչմանէ չտեսնուած և երևելի գործք մը չարդիլեր քեզ , ևլիր ու գնա : Ձգէ քու ամենասիրելի բարեկամներուդ ընկերութիւնը , և քու յատուկ գործքիդ գնա , թէ դաշտին մէջ ըլլայ , թէ խանութիդ՝ և թէ առանձին սենեակիդ մէջ : Վասն զի աս ներկայ րոպէիս ինչ բան ընելը աղէկ ըլլալուն վրայով՝ մտքիդ զբուցածին դէմ գործելով , թէ և միայն կէս ժամ անցընելու մտօք ալ ըլլայ , տակաւին մէկ աստիճան յանցանք մը գործած կ՚ըլլաս , և մեկ սովորութիւն մը կը սաստկաս , որ իր հետէն կրնայ շատ գէշ հետևութիւններ բերել : Վասն որոյ քննէ՝ տես

թէ ինչ պարտաւորութիւններ ունիս կատարելու և ինչ առնելի մէջ : Ապրիդ մէջ գաղափարդ խոհեմութեամբ ձեւացուր՝ որքան որ կրնաս . և հաստատ որոշմամբ ի գործ դիր զանիկայ՝ թէ որ մէկ անակնկալ պատահմունք մը չգածի , որմէ հետեւցընես թէ պարտաւորութիւնը քեզ ուրիշ ճամբու կը կանչէ : Պէտք է այսպիսի յանկարծական ընդհիմնահատութիւններու տեղ տալ . բայց թէ որ աս պատճառաւը կը ստիպուիս հարկաւոր բան մը մէկդի ձգել՝ որ միտքդ դրած էիր այսօր կատարել , թէ որ կարելի է վաղը ըսէ անիկայ . և մինչև որ ձեռքիդ գործը չընցընես , ուրիշ գործի մը ձեռք մի զարներ . բայց միայն երբոր զանիկայ իրօք ուշ միայն առաւել զաւարճալի , այլ նաև կարեւորագոյն դատես : Նե միշտ յիշէ թէ Քրիստոսի ծառան սա բանին նայելու է որ՝ այսպիսի առիւններ իր ընելիք որոշումը որպէս թէ իր Տէրոջը առջեւը ընէ :

3 . Նաև զգոյշ եղիր որ զգայական և մարմնաւոր զուարճութեան վրայ չափազանց սէր մը չունենաս . քանզի սա մեծ արգելք կ'ըլլայ քեզի ան հոգեւոր ընթացքին մէջ , որուն մէջ քալել խրատեցի քեզ հիմա : Ձեռ կրնար չգիտնալ որ Քրիստոս ըսաւ մեզի՝ "Թէ մարդ պէտք է իր անձը ուրանայ , և շարունակ իր խաչը առնէ" (Ղուկ . թ . 23) թէ որ կ'ուզէ իր աշակերտն ըլլալ : Քրիստոս՝ Աստուծոյ Որդին , "Ամէն բաներուն առջեւնին ու ժառանգորդը , չէ թէ իր անձին համոյ եղաւ" , (Հռոմ . ժե . 3) հապա՝ պարտաւորութիւն սեպելով , Աստուծոյ փառքին ու մարդոց փրկութեանը համար յանձնառու եղաւ չքաւորութեան՝ գժուարութիւններու՝ և նեղութիւններու , որոնցմէ ոմանք յետին աստիճան էին :

Ա՛յս կերպով անոր ետեւէն երթալու ենք . և ո-
րովհետեւ չենք գիտեր թէ ո՛րքան չուտով կընայ
ըլլալ որ կանչուինք՝ «Արիւն թափելու չափ պա-
տերազմելով հակառակ կենալու մեղքին» (Եբր .
ժբ . 4) վասն որոյ աստուածիւ բարի է վարժե-
ցընել ինքզինքնիս առ կրթութեանը՝ որուն որ կա-
րելի է թէ կանչուինք ի գործ դնել այնպիսի վեր-
ջին ճգնաց առեն : Փափուկ և թուլամորթ կեանքը՝
զօրութիւն կու տայ փորձութեանց , որոնց դիւրաւ
դէմ կընայ դնել ան՝ որ սովրած է «Կեղծա-
թիւններու կցորդ ըլլալ Քրիստոս Յիսուսի աղէկ
զինուորի մը պէս» : (ի Տիմ . բ . 3 :) Կաս առ
աշխարհիս կը յարէ մարդս , և ուզել շատ որ
անիկայ ձգէ , որն որ չվայլէր անոնց՝ որ օտարական
ու ճամբորդ են երկրի վրայ , և որոնք ակն ունին
շուտով ան լաւագոյն երկիրը կանչուելու , որուն
«Կը փափաքէին» : (Եբր . ժա . 13 , 16 :) Ասոր
վրայ առ ալ աւելցընեմ թէ՝ աշխարհին հաճելի
կեանք կոչածը հարկաւորապէս բաղմաձախ կեանք
մըն է , և թերևս քեզ կ՛առաջնորդէ՝ ինչպէս որ
շատ ուրիշներն ալ առաջնորդած է , մանաւորա-
պէս անոնք՝ որոնց առջևը նոր կը բացուի աշխար-
հը , Կախախնամութեան դրած չափէն անդին անց-
նիլ . և այսպէս՝ զինուութեամբ ժամանակ մը ան-
ցընելէն ետքը , մէկ մեծ չքաւորութիւն մը յա-
ռաջ կը բերէ : Ու թէպէտ ճշմարիտ է որ գթու-
թիւն ցուցընելու է աղքատներուն , բայց առ այն-
պիսի աղքատութիւն մըն է որ իրաւամբ անարգելի
է , քանզի մարդուս իր յիմարութեանը արդիւնքն
է , և երբոր քու «Կարօտութիւնդ սպառազինեալ
մարդու պէս կու գայ» , (Առակ . ի . 11) ո՛չ
միայն ինքզինքդ զրկուած պիտի գանես ան կարո-
ղութենէն , որն որ եթէ այս կերպով չվարուէիր

կրնայիր ձեռքդ պահել այնպիսի գիմուԹիւն գործ-
քեր ընելու համար՝ որոնք քրիստոնէական դաւա-
նուԹիան զարդարանք են , այլ հաւանականաբար
զօրաւոր փորձուԹիանց տակ պիտի ըլլաս՝ մէկ
նուազատ հնարք մը կամ անարդ թոյլտուուԹիւն մը
ընելու , քրիստոնէական բնաւորուԹիւնէ և ուղիղ
մարդու մը բնաւորուԹիւնէն շատ վար : Հատերը՝
որոնք միանգամ խոստիւ քրիստոնեայ կը դաւանէին
ինքզինքնին , ժամանակ մը այսպիսի արտաքինց և
գայԹակղեցուցիչ հնարքներ բանեցընելէն ետքը ,
անանկուԹեան ամենավատիճար վատահամբաւու-
Թիանը մէջ ընկած են . ըսել կ'ուզեմ անոնք՝ որ
ճշմարիտ ուրիշներն եղած ստացուածքը իրենց
վատնած են , և անանկով ժրաջանին ինձս հաս-
ցուցած կամ Թերևս կործանած են զանիկայ ,
յիմար՝ զեղծ՝ և մեսիտո իղձ մը յագեցընելու
համար , որն որ՝ յագեցուցած ժամանակնին իրենց
ընտանեացը ամօԹ էր , և երբոր այլ ևս չեն կրնար
յագեցընել , իրենց տանջանք է : Ասիկայ սոս-
կալի նախատինք մըն է կրօնքին . այնպիսի նախա-
տինք մը՝ որ մէկ բարի մարդ մը յաւէտ կ'ընտրէ
լոկ հացով ու ջուրով ապրիլ , կամ մինչև ան-
դամ չբաւորուԹիւնէ մնռնիլ , քան Թէ պատճառ
ըլլալ անոր :

4 . Ա՛ման որոյ կ'աղաչեմ քեզի՝ զգոյշ եղիր ան
ամէն բանէն որ դէպ ի ան ճամբան կը տանի ,
մանաւորապէս գործի մէջ ժրաջան ըլլալով , և
խոհեմ ու չափաւոր՝ ծախքի մէջ . որոնք Ա-
տուածային օրհնուԹեամբ մէկ բարեյաջող ազգե-
ցուԹիւն մը կ'ունենան գործքերդ յաջող՝ առող-
ջուԹիւնդ զօրաւոր՝ և միտքդ խաղաղ ընելու :
Ի՛այց ասոնց չես կրնար հասնիլ՝ առանց հաստա-
տուն հսկողուԹիւն ընելու քու վրադ , և արիա-

բար մերժելու հաւանութիւն տալ այնպիսի փոր-
ձանաց՝ զորս ծուլութիւնը կամ հեշտասիրութիւնը
առջեւ կը դնէ շատ ընդունելի ձեւերով , և որոնց
համար ջատագովութիւն կ'ընէ՝ թէ շատ քիչ բան
կը պահանջեն : Զգոյշ եղիր , ջըլայ որ ատ բանին
մէջ ան անմիտ ծոզացը նմանիս , որոնք՝ իրենց
տղոցը ամէն ուզած բանը տալով , ուժ կու տան
անոնց՝ որոնք անզգալի աստիճանաւ աւելի կը բռնա-
նան ու իշխողաբար իրենց ուզած բաները կը պա-
հանջեն . որպէս թէ կ'ուզեն անոնց հետ իրենք ալ
կործանիլ , քան թէ անոնց դէմ դնել ոչինչ բանի
մը մէջ : Յիշէ՝ և նկատէ՛ ան գերազանց խօսքը ,
որն որ հազարաւոր մարդոց կործանմամբը ճշգրտեալ
կնքեալ է . "Ո՛ն որ փոքր բաները կ'անարգէ ,
կամաց կամաց կ'ըլլայ" :

5 . Ալեքսիս՝ ներքւմ չնորհէ ինծի նաև որ սրտանց
և քաղցրութեամբ զգուշացընեմ քեզ՝ իմ սիրելի
ընթերցողս , ուրայն ընկերաց որոգայթներուն դէմ :
Առաջի պէս՝ ան ընկերներուն վրայօք չեմ խօսիր
որ յայտնապէս անառակ ու ամբարիշտ են , քանզի
կը յուսամ թէ հիմա բնաւորութեանդ ու տեսու-
թիւններուդ մէջ մէկ բան մը կայ , որ այնպիսի-
ներէն քեզ մեկդի դարձընել կու տայ զգուանօք
և սոսկումով : Հայց կ'աղաչեմ քեզի՝ որ նկատես
թէ ան ընկերներն աւելի վտանգաւոր են , որոնք
ի սկզբան քիչ երկիւղ կու տան . ըսել կ'ուզեմ
անոնք՝ որ թէպէտ կրօնքի յայտնի թշնամի և մո-
լութեան ու անկարգութեան յայտնի հետեւողներ
չեն , բայց այսու ամենայնիւ փորձառական զգա-
ցումի չունին իրենց սրտին մէջ աստուածային ի-
մերու վրայ , որքան որ անոնց խօսակցութենէն ու
կենցաղավարութենէն կրնանք գտնել : Հարկաւ
շատ անգամ այսպիսի անձանց հետ պիտի գտնուիս ,

և քրիստոնէութիւնը ոչ միայն կը նկերէ , այլ կը պահանջէ ալ որ անոնց հետ հաղորդակցութիւն ըրած ամէն պատշաճ առիւներդ՝ անոնց հետ քաղաքավարութեամբ ու յարգանօք վարուիս • բայց այսպիսիները քեզի մտերիմ բարեկամ մի ընտրեր , և քու պարապութեան ժամերուդ շատերը անոնց հետ մի անցըներ : Այսպէս զի այսպիսի հաղորդակցութիւնը զգալի հակամիտութիւն մը ունի մարդուս հոգին Աստուծմէ օտարացընելու , և ասոր հետ հոգևոր հաղորդակցութեան անյարմար ընելու : Ես բանին խելքդ պատկելու համար՝ բաւական է որ մտմտաս քու փորձառութեանդ վրայ , որ ատեն ժամերով այսպիսի բնութեան տէր մարդոց մէջ կը գտնուէիր : Ինքզինքդ չերմեռանդ զգացումներու անյօժար չես գտներ : Չես գտներ որ՝ սիրտդ անզգալի աստիճանաւ կամաց կամաց կը հակամիտի աս աշխարհիս յարկոլը , և նեղբին ցրտութեամբ մը նայիլու ան իրերուն ու գործերուն վրայ՝ որ բանակատութիւնն անոնց կ՚առաջնորդէ մեզ իբրև ամէնամեծ և ամենաբարի բաներու : Նկատէ առաջին նշանները , և բան ժամուն զգոյշ եղիր որոգայթին դէմ • և աս նպատակիս համար՝ չմնաք բրէ աստուածպաշտութեան վրայ հիմնուած՝ և անով հաստատուն կեցող բարեկամութիւններ ունենալ : "Անոնց հետ ընկեր եղիր , որոնք Աստուծմէ կը վախնան , ու անոր կանոնները կը պահեն" : (Սաղ . ճԺԹ . 63 :) Ընդհակառակն որ Աստուծոյ առջևը "Անոնք են երկրիս պատուականները" • վասն որոյ Թող "անոնց վրայ ըլլայ քու բոլոր հաճութիւնդ": (Սաղ . ԺԶ . 3 :) Եւ որպէս զի անոնց բարեկամութեանը մանաւանդ օգուտը չհոտուի , չմնաք բրէ որ անոնց հետ անցուցած ժամերդ ըստ կարի օգտակար կերպով

անցընես : Մարդոց ամենէն խնամտուանը դիտել է որ՝ երբոր «Մարդու մը սրտին մէջի խորհուրդը խորունկ ջուրերու պէս է» , այսինքն՝ խորունկ ու ծածկուած է , «խելացի մարդը զանիկայ կը հանէ» : (Բաւ . ի . 5 :) Վասն որոյ չունք ըսել ասանկ պատահութիւններու մէջ՝ որքան որ վայելչութեամբ և դիւրութեամբ կրնաս , խօսակցութիւնը հոգևոր նիւթի վրայ դարձընել : Իւ երբոր ծանր և օգտակար նիւթերու վրայ կը խօսուի , անոնք աղէկ միտգ պահէ , և մշակէ . և ատ նպատակին համար «Ծնող Քրիստոսի խօսքը քու մէջդ բնակի առատապէս» , (Կող . ճ . 16 ,) և ամէն առն «Բեզի խորհուրդ տուող ըլլայ» : (Առակ . ԽԺԹ . 24 :)

6 . Թէ որ ասանկ ըլլայ , ան քեզ ապահով պիտի ընէ՝ ոչ միայն ծուլութեան ու չարչլութեան որոգայթներէն , այլ ամէն չար օրինակի ազդեցութիւններէն : Իւ նաև քեզ պիտի զգուշացընէ՝ որ անանկ չափազանց հետամտութիւն չընես աշխարհային գործոց , որ քու ժամանակդ ու խորհուրդներդ գրաւեն , և անով Աստուծոյ «խօսքը խեղդեն» , և զանիկայ՝ թէ որ բոլորովին ալ չէ , գէթ մեկ չափով մը անպտուղ ընեն : (Մաթ . ժգ . 22 :) Երիտասարդներն ընդհանրապէս անմիտ բնութիւն ունին . բաղդատաբար քիչ փորձառութեամբ գործքի նեղութեան՝ և կենաց ձախորդութեանցն ու արգելքներուն , դիւրաբեկ իրենց երևակայութիւնը մէջ կ'ոչնչացընեն զանոնք , և այնպէս կը կարծեն թէ իրենց ոտին՝ իրենց չունքն ու հնարքը կարող պիտի ըլլայ դէմ դնել ու յաղթել ամէն արգելքի և խոչընդոտի : Նայէ փորձ ուրիշ կերպ կ'ելլէ : Վասն որոյ կ'աղաչեմ քեզի՝ զգոյշ եղիր որ պէտք եղածին պէս կառավարելու

կարող եղածէդ աւելի բազմաթիւ գործքերու մէջ չհօթեւս ինքզինքդ • այսինքն՝ այս կառավարելու բաներուդ մէջ այնչափ մանես , որ կարենաս քու հոգւոյդ հոգը ու Աստուծոյ ծառայութիւնը կատարելու , որոնք ատուդիւ ամենեւին պէտք չէ զանց առնել : Յիրաւի ճշմարիտ է՝ որ աշխարհային շահուդ վրայ ունեցած խոհեմ նկատումդ ալ այսպիսի զգուշութիւն մը կը պահանջէ • ինչպէս որ յայտնի է ամէն խնամքդ դիտողին , որ շատերը բացը ելած են՝ իրենց կարողութենէն վեր բանի ձեռք զարնելնուն համար : Աւստի շատ անգամ տեսնուած է թէ՝ քանի որ հարուստ ըլլալ որոշած կ'երեւնան , իրօք «Ինքզինքնին շատ ցաւերու մէջ ձգած են» (ա Տիմ . ղ . 10) իրենց ընտանեացը կործանմանը պատճառ եղած , և իրենց հետ շատ ուրիշներն ալ կործանման մէջ ձգած են : Վասն որ՝ եթէ կարենային գոհ ըլլալ չափաւոր գործքի և չափաւոր շահի , կրնային գործքերնուն մէջ յաջողիլ , և կրնային կամաց կամաց աստուածային օրհնութեամբ մեծ և պատուաւոր յառաջդիմութիւն մը ձեռք ձգել : Բայց թէ որ ասկէ առնենին վախնալու վտանգ մը չկենայ ալ , թէ որ հարուստ ըլլալու համար ձեռք զարնելիք գործքերուդ մէջ վրադ գալիք չհոթութիւններն ու նեղութիւնները սոսկդ դիտցածիդ չափ՝ հարուստ ու մեծ ըլլալուդ վրայ ալ վատահ ըլլաս • կ'աղաչեմ քեզի՝ նկատէ թէ տակաւին սրբան վտանգաւոր են այն վայելչութիւնները : Նկատէ թէ սրբան անդամ միչեւ անգամ «Անեղանը որոգայթի , ու յաջողութեան անդ վարդ կ'ըլլայ» : (Աղէ . կԹ . 22 :) Մի մտնար այն կարճ դասը , որ կը պատրաստակէ այնքան բարձր խնամատարութիւն մը՝ թէ «Մէկ բան պէտք է»: (Ղ-ւկ . Ջ . 42 :) Ամէն օր

մտմտա՛, քանի որ կենաց զուարճացուցիչ և մեծամեծ բաները աչքերուդ առջևը կը չոշշոզան, թէ մահը ինչ շուտով պիտի գայ, և իսկոյն զրկէ քեզ անոնց ամենէն. ինչ շուտ քեզ ան ամէն ստացուածքներէդ պիտի հանուեցընէ՝ բաց ի անոնցմէ, որոնք մէկ մերկ հոգի մը կրնայ տանիլ իր հետը յաւիտենականութեան մէջ, երբոր իր վրայի մարմինը գերեզմանը կը ձգէ: ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ: Ասոր տեսութիւնը՝ թէ որ կարելի է, կենացդ բոլոր ժամերուն մէջ հետդ կրէ, և աղէկ համոզուէ կենաց մէջ ասոր համաձայն չեղած մէկ գործ մը և մէկ շահ մը չունենալու. վասն զի ինչ որ վերաբերի յաւիտենականութեան մասին, քու գործդ՝ քու շահդ չէ անիկա: Յերաւի կը տեսնես որ մարդոց ընդհանրութիւնը այնպէս կը գործէ, որպէս թէ անանկ կը սեպէ թէ ան մեծ բանը՝ որ Աստուած կը պահանջէ իրմէն իր հոգւոյն ընդունելու համար, կարելի եղածին չափ աշխարհային ինչք դիզելն է, գոնէ այնքան՝ որքան որ կրնայ առանց անհամեստութեան, և առանց ամենուն վերաբերելու: Այսպիսի անձինք ուրիշներուն կ'ըսեն՝ և գուցէ ինքզինքնին ալ կը խաբեն, թէ իրենք մի միայն աւելի օգտակար ըլլալու պատճառութիւններ կը փնտռեն: Այլ իրօք՝ թէ որ աս խօսքով ուրիշ բան մը ըսել կ'ուզեն օգտակար ըլլալու կարողութենէն ի զատ, որն որ երբոր ձեռք ձգեն՝ ի գործ չեն դներ, ընդհանրապէս ինքզինքնին կը խաբեն. և մէկ կերպով մը կ'եղծիք մըն է: Յաճախակի և գրեթէ միշտ մարդիկ աշխարհը կը փնտռեն, կամ որ կարենան հարստութիւն դիզել իրենց անարգ և վատ փափաքը կշտացընելու քանի որ կ'ապրին՝ անոնց վրայ

նայելով ։ և խորհելով թէ երբոր ալ մեռնին ։ իրենց համար պիտի ըսուի թէ այսքան հարիւր կամ հազար քառակ ստակ ձգեցին իրենց ետեւ ։ որն որ շատ հաւանական է թէ իրենց զաւկընները կամ ժառանգորդները որոգայթի մէջ պիտի ձգէ ։ (քանզի աս մտադրծութիւնը միայն զաւկի տէր եղողներուն յատուկ չէ ։) կամ թէ՝ որ կարենան հարստութիւնին իրենց ցանկութիւնները յագեցընելու համար վատնել ։ և ինքզինքնին հեշտութեան հղէղի մը մէջ խեղդել ։ որուն մէջ թէ որ բանականութիւնը չկորսուի ալ ։ կրօնքը բոլորովին կը խեղդուի ։ և անոր հետ ան ամէն ազնիւ գուարճութիւններն ալ՝ որոնք կրնան մարդուս սրտին մէջ մտնել ։ Ա՛յս կերպով՝ հարուստ մարդոց ընդհանրութիւնը՝ ինձի աղքատներէն շատ աւելի կարեկցութեան առարկայ կ'երեւնայ ։ մանաւանդ՝ սկսելով թէ երկուքն ալ առանց Աստուծոյ երկիւղը իրենց աչքերուն առջեւը ունենալու ապրին ։ (որ շատ անգամ կը հանդիպի ։) հարուստները իրենց պարգեւուած աւելի շատ և առատ չնորհքները չարաչար գործածելնուն համար ։ անզեղջ մեղաւորներուն սպասող ան ապառնի կորըստեան աշխարհին մէջ հաւանականաբար ասոնք իրենց թշուառութեանը վրայ աւելի սաստիկ զգացում մը պիտի ունենան ։

7 ։ Եւ աս կ'ըսեմ քեզի՝ իմ սիրելի ընթերցողս ։ որպէս զի չըլլայ որ ինքզինքդ այսպիսի վտանգէ ազատ համարիս ։ թէ մեծ պատճառ ունինք վախնալու որ հիմա շատերը կան յոյժ թշուառ վիճակի մէջ ։ որոնք անգամ մը մեծ և անգով կը խորհէին հոգևոր բաներու վրայ ։ որ ատեն կեանքերնուն ճամբորդութիւնը կը սկսէին աստրին վիճակի մը մէջ ։ բայց անկէ հետէ զՏ-

տուած մամնայի համար մէկդի ձգելին , և հի-
մա ինքզինքնին ան ոսկիէ շղթաներուն մէջ կը հը-
պարտացընեն , որոնք ամենայն հաւանականու-
թեամբ քիչ առնէն խաւարին շղթաներուն մէջ
պիտի ձգեն զանոնք : Ուրեմն՝ քանի որ աշխարհիս
յարիւը այսպիսի մահաբեր հետեւանքներ ունի ,
«Թող քու սիրտդ մեղաւորներուն նախանձի» ,
(Բաոկ . իդ . 17 ,) և անոնց ունեցածը ձեռք
ձգելու փափաքով այսպիսի յիմարութիւն մը մի
գործեր . այսինքն՝ ինքզինքդ սա երկու վտանգին
մէջ մի ձգեր . ըրած ճիգիդ մէջ պարապի ելլե-
լու , և կամ յաջողելովդ ինքզինքդ կորսնցընելու :
Փափաքներդ սանձէ . չմնք ըրէ քիչով հանգիստ
և գոհ ըլլալ . և թէ որ Նախախնամութիւնը
քեզ աւելի մեծ գործի մը կանչէ , յանձնառու
եղիր անոր՝ Նախախնամութեան հնազանդելով .
բայց կենաց փորձութիւններուն կարգը դասէ ան
ալ , որուն դէմ կենալու համար աւելի շնորհք
պէտք է : Վասն զի աղէկ գիտցիր որ , քանի որ
գործքերն ու շահերը կը շատնան , հոգերն ու պար-
տաւորութիւնները ալ անշուշտ կ'աճին , և հաւա-
նականաբար յուսացածներդ ի դերև կ'ելլեն ու ցա-
ւերդ ալ կը շատնան հաւասար համեմատութեամբ :

8 . Վերջապէս՝ սորվէ աստուածային շնորհօք
աս աշխարհիս մեռնիլ . իբրև ցած վիճակ մը
համարիլ զանիկայ , որն որ Աստուած բնաւ չսահ-
մանեց իր զաւակներէն մէկուն վերջին և կատա-
րեալ երջանկութեանը կամ անոր գլխաւոր գոյու-
թեանը համար . մէկ աշխարհ մը՝ ուր որ չի-
բաւի վայելելու բաներ կան , բայց գլխաւորապէս
ինքզինքէն են վայելելիքը՝ քան թէ աշխարհէն ,
ուր որ շատ բան կայ քաշելու համբերութիւնով
և Աստուծոյ կամացը յանձնելով . և ուր որ մեծ

պարտաւորութիւններ կան կատարելու ; և շատ բաներ սորվելու ; որոնցմով յարմար կ'ըլլաս լաւագոյն վիճակի մը ; որուն՝ իբրև քրիստոնեայ ; մօտ ես ; և որուն Աստուած պիտի կանչէ քեզ դուցէ յանկարծակի • բայց թէ որ ճամբուդ վրայ հաստատուն կենաս ; ամենայարմար ժամանակին և ամենէն աղեկ կերպով պիտի կանչէ : Վասն որոյ աս ամենը անոր ձգէ : Թող աս աշխարհիս վրայ ունեցած յոյսերդ ու երկիւղներդ ; ակնկալութիւններդ ու փափաքներդ կարելի եղածին չափ քիչ ըլլան • և որքան որ կրնայ ըլլալ՝ թող բոլոր քու խորհուրդներդ աս միակ կեդրոնին մէջ միանան թէ՝ Աստուած ինչ կ'ուզէ որ աս ներկայ պարագաներուդ մէջ ըլլաս և թէ՝ ինչ կերպ վարքդ է ան ; որով կրնաս տիրապէս հաճոյ ըլլալ անոր և փառաւորել զանիկայ :

Ա• որոգայթներուն վտանգին դէմ ապահովական պաշտպանութիւնը խնդրելու համար՝ դէպ ի Քրիստոսին աղօթքը :

«Ով ամենօրհնեալ Աստուած ՝ բիւրաւոր որոգայթներուն ու վտանգներուն մէջէն՝ որոնք զիս ներսէն ու դուրսէն կը պաշարեն ՝ համարձակութիւն տուր ինծի դէպ ի քեզ նայիլ իմ սա խոնարհ աղաչանքովս ՝ թէ՝ «Իմ վրաս ելլողներէն իս վեր վերցընես» ՝ (Սաղմ • ծԶ • 1 ՝) և «Ձոհու աչքերդ իմ վրաս հաստատես բարութեան համար» : (Ե-ղեմ • իդ • 6 ՝) Երբոր ծուլութիւնն ու անզգայութիւնը վրաս հասնելու ըլլան ՝ արթնցուր զիս անոնցմէ երազէն ՝ կենդանի և աղօտ տեսութիւններ տալով ան անեւոյթ և յաւիտենական աշխարհին վրայ՝ դէպ ի ուր որ իմ ընթացքս կ'ուղ-

զեմ ։ Միտքս ձգէ թէ որքան անհնազանդ հարկաւոր է՝ որ մեծ փութով ի բարին գործածեմ ան վաղանցիկ րոպէները՝ որոնք ինձի սահմանած են իբրև իմ պատրաստութեան ժամանակ ։

«Յորոր մեզաւորները զիս գլխէ հանել ուզեն , ես անոնց հաւանութիւն չտամ ։ (Ա–ակ . ա . 10 ։) Թէպէ Աստուծոյ հետ մէկ սուրբ հաղորդակցութիւն մը ունենամ , և ասիկայ ինծի մէկ զգուանք մը տայ քեզմէ օտար եղողներուն և հոգիս քեզմէ բաժնել ուզողներուն հետ հաղորդակցութիւն ընելէն ։ Հնարհէ որ «Աստուածավախները պատուեմ» (Ա–ամ . ԺԵ . 4 ։) և իմաստուն ու բարի մարդոց հետ պատրաստվի՝ ինքզինքս ամէն օր իմաստութեան ու սրբութեան մէջ յառաջացած տեսնեմ ։ (Ա–ակ . ԺԳ . 20 ։) Ա՛վ Տէր՝ զիս անոնցմով զօրացուր , որ ինծմով ալ ուրիշները զօրացընես ։ Օ՜հ անոնց սրտին մէջ աստուածային սիրոյ բոցը արծարծելու և կենդանացընելու բարեպաղդ գործիքը ըլլ . և անիկայ սրտի՝ սիրտ անցնելով՝ իր ճամբուն մէջ ամէն րոպէ ազատ գտնէ ։

«Պահէ զիս՝ ո՛վ Տէր , մարմնաւոր հաճոյքներուն դէրէն ։ Թող սրտի մօտ չլիտի թէ՝ «Մարմնաւոր խորհուրդը մահ է ։ (Հռոմ . ը . 6 ։) Վասն որոյ հաճէ մաքրել և սրբել իմ հոգիս քու Սուրբ Հոգւոյդ ազդեցութեամբը , որ միշտ ապօքինաւոր բնութիւններէ՝ ուրիշներուն անոնց հետևէն խնայելէն աւելի մեծ փութով փախչիմ . և իմ կենդանական քնութեանս ան վայելմունքներէն՝ որոնց դուն թոյլ կու տաս և որոնք հարկաւոր են իրաց կարգադրութենէն , չնորհէ որ զգաստութեամբ և չափաւորապէս վայելեմ ։ Տակաւին յիշեմ հոգևոր և իմացական քնութեանս գերագոյն մեծու-

թիւնը ։ և իբրև իմ ամէնաղնիւ երջանկութիւնս ան զաւրաճոխութիւնները փնտռեմ՝ որ մարդոց ու քրիստոնէից կը պատշաճին ։ Ընդհէ որ հոգիս սուրբ խորհրդածութեան թևերով աներևոյթ փառաց սահմանները թռչի ։ և աստուածային շնորհաց ազդեցութիւններովը ջանամ ինքզինքս պատրաստ ընելու ան հրեշտակային հոգիներուն ընկերութեանը ։ որոնք քու առջեդ կը բնակին ազատ ան մեղսալից զուարճութիւններէն՝ որոնցմով մարմինի մէջ բնակող հոգիները շատ անգամ ոգեղացեալի մէջ կ'ինյան ։ և որոնց մէջ շատ անգամ կը կորնչցընեն իրենց նախկին վեհակին յիշատակութիւնը ։ ու ան աղնիւ յոյսերուընը ։ որոնք միայն ան վեհակին կրնան համեմատ գալ ։

«Ա՛վ Տէր ։ ճանչցուր ինձի իմ կոչումս՝ որուն իս կանչեցիր ։ և հաստատուն կերպով հետևիլ տուր ինձի իմ պարտաւորութիւններուս ։ Բայց աղաչէ զիս ատ աշխարհիս ան չափազանց հոգներէն ։ որոնք այնպէս կը գրաւեն իմ ժամանակս ու խորհուրդներս՝ որ «Ա՛ԷԿ բան մը պէտք ըլլայ» մտնեմ ։ Ընչխարհային տագնապանց վրայ ուշնցած փափաքներս տանձէ ։ անոնց անստոյգ և չյագեցնող բնութիւնը ինձի ցուցընելով ։ և քանի որ ուրիշները երկրիս վրայ հարստութիւն կը դիզեն ։ ես «Աստուծով հարստանամ» ։ (Ղուկ ։ ԺԲ ։ 21 ։) Երբեք այնպէս չզբաղիմ՝ որ քու և իմ հոգւոյս մէջտեղն եղած ան մեծ գործքերուն չկարենամ նայիլ ։ Ժամանակաւոր գործքերով այնպէս չզբաղիմ՝ որ յաւիտենականութեան շահերը զանց առնեմ ։ Ընդհէ որ ատ աշխարհէս անցնիմ երթամ սիրտս ու յոյսերս երկինքին վրայ հաստատած ։ և ձգողական ազդեցութիւնը առաւել զօրաւոր կերպով զգամ՝ քանի որ աւելի ևս կը մօտենամ ան ցան-

կալի տեղին • մինչև որ ան երջանիկ ատենը գայ ։ երբոր ամէն երկրաւոր բաներէ տեսութենէն պիտի անհետանայի ըլլան ։ և երկնային աշխարհին լուսաւոր փառքերը լեցընեն իմ սուրբցած և զօրացած տեսութիւնս ։ որն որ անատենը պիտի ուրախանայ ան բանով՝ որ հիմա զիս տակնուվրայ կ՚ընէ • Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

Հոգևոր վէճերին անկման ու Լուտերականը վրայ ։

1 • Թէ որ այնչափ բարեբաղդ աստիճանի հասայ՝ որ տուած յորդորանքներովս ու զգուշութիւններովս համոզուած ես ։ շատ հաւանական է որ հաւատոյ մէջ բերկրութեամբ և միխիթարութեամբ յառաջ պիտի երթաս ։ և ճամբադ ընդհանրապէս "Ծագող լոյսին պէս պիտի ըլլայ ։ որ երթալով կը լուսաւորի ։ մինչև որ կատարեալ օր ըլլայ" ։ (Առակ • դ • 18 ։) Բայց այսու ամենայնիւ չեմ կրնար ինքզինքս խաբել յուսալու թէ՝ այնպիսի յաջողութիւն մը պիտի ունենամ ։ որպէս զի քեզ յառաջ տանիմ՝ ազատ ան զանազան բնաւորութիւններէն՝ վարմունքներէն և վիճակներէն ։ որոնց համար ամենաբարի մարդիկն ալ քիչ շատ դանգատ ըրած են ։ Շատ կը վախնամ թէ՝ որքան ջերմութեամբ ալ որ սրտիդ վրայ տպաւորի իմ ըրած նկարագրութիւնս ։ թէ և անփոփոխ մնան հաւատոյ և յուսոյ մեծ առարկաները դ ։ տակաւին անոնց նկատմամբ ունեցած բնաւորութիւնդ պիտի փոխուի ։ Շատ կը վախնամ որ

միտքդ Աստուծոյ բարի ձամբանեբուն մէջ պիտի յոգնի ու թուլնայ . այո՛ կրնայ ըլլալ որ հրապուրիս անոնցմէ դուրս մէկ քայլ մը առնել , և անանկով որս մը ըլլալ ան փորձութիւններէն մէկ քանիներուն՝ որոնց վրայ հիմա սուրբ արհամարհանօք կը նայիս : Սոր հաւանական հետևութիւնը սա պիտի ըլլայ թէ՝ Աստուած իր երեսը քեզմէ պիտի ծածկէ , թէ իր պատուհասիչ ձեռքը քեզի դէմ պիտի երկնցընէ , և դեռ պիտի տեսնես քու տրտմալից ժամերդ , որքան զսպարթուեամբ ալ որ հիմա «Ընծաս Յերոբաամով , և ու բախանաս քու փրկութեանդ Աստուծոյը»: (Էֆ . գ· 18 :) Վասն որոյ կը յուսամ որ՝ եթէ սա յոյժ հաւանական դէպքը պատահի , մէկ օգուտ մը պիտի ընէ սա վիճակներուն վրայ հիմա սակաւ ինչ առաւել մանրամասնաբար խօսիլը . և սրտի մտօք աղօթք կ'ընեմ՝ որ անոնց վրայով խօսելիքներս Աստուած քու Հոգւոյդ խաղաղութեանը՝ միխթարութեանը՝ և զօրութեանը միջոցներն ընէ , եթէ երբէք թող տայ քեզ ինչ և իցէ աստիճանաւ մը իրմէն շեղելու :

2 . Կախ և առաջ հաւատոյ մէջ վայրահակութեան և թուլութեան վիճակին վրայ պիտի խօսիմ : Իսկ հոս կը բաղձամ որ՝ ուրիշ բան մը ըսելէս առաջ սա աղէկ միտք առնես թէ սա ըսելիք նիւթիս մէջ՝ դեռահաս լուսաւորեալին աստուածային իրաց վրայ փորձառութեամբ տեղեկանալ նոր սկսած ժամանակը՝ իր ներսիդին զգացած ան եռանդին շիջանելուն վրայ չսիտի խօսիմ : Սեր բնութիւնն այնպէս կազմուած է որ՝ նոր բաները մանաւոր կերպով մը տպաւորութիւն կ'ընեն անոր . և ասկէ ի զատ մեր կիրքերը ազդեցութեան աւելի ընդունակ են կենաց առաջին տա-

բիները , քան թէ տարիքնիս առած ժամանակը : Պուշտ ասս բանը բաւական դիտած չէ ամէն մարդ : Ընդհանրապէս շատ կը մեծցընեն ասս բանը , ու թէ որ ընորհաց մէջ յառաջ գացած ու յաւիտենական փառքին համար ըրած պատրաստութեանը մէջ մեծապէս յառաջադիմութիւն ստացած քրիստոնեան ասիկայ չունենայ , երբեմն՝ յաւէտ երևակայական քան թէ իրական եղմանց վրայ կ'ողբայ , և առանց արդարացի հիման՝ կ'ըսէ՝ "Աչքանիր թէ առաջին ամիսներուն պէս ըլայի" : (Յոբ . իբ . 2 :) Վասն որոյ շատ անդամ յիշուելու է քեզի թէ՝ կրօնքը գլխաւորապէս Աստուծոյ կամքին համաձայն գտնուելուն , և ան ամէն բաներէն հեռանալուն , որոնց վրայով կը համոզուինք թէ Աստուած կ'ատէ , և կենաց մէջ միշտ սահմանած բաները կատարելուն , և մարդկային սեռին երջանկութեամբը անոր փառքը յառաջ տանելուն մէջ կը կայանայ : Ասս բանին աղեկ ու գլխաւորապէս նայելու ենք , ամէն բանի մէջ նկատելով ան շարժառիթներուն պարզութիւնն ու մաքրութիւնը՝ որոնցմէ շարժելու կը գործենք , և որոնց համար գիտենք թէ Աստուած՝ որ սիրտը կը քննէ՝ գլխաւորապէս անոնց կ'նայի , միանգամայն մեր անթիւ անկատարութիւններուն զգացումովը ինքզինքնիս անոր առջեւ խոնարհեցնելով , և Քրիստոսի արեանն ու Հոգւոյն ապաւինելով :

3 . Ասս նախազգուշութիւնը տալէս ետքը հիմա սակաւ ինչ առաւել մանրամասն կերպով պիտի նկարագրեմ ան վիճակը՝ որ իյնալու վրայ եղող քրիստոնէին վիճակը կը կոչեմ , որչափ որ յաջորդ գլուխներուն մէջ խօսելիքներուս չհառնուիր : Ես պէտք է սա ըսեմ թէ ասս բանը գլխաւորապէս

աստուածային բաները մոռնալուն՝ և ան զանազան պարտաւորութիւնները մեկդի ձգելուն մէջ կը կայանայ, որոնք պարտական ենք կատարել ինքզինքնիս աշխատոր կիրպով մը Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրած ըլլալնուս համար: Այլ և՝ զանազան նշաններ կան քրիստոնէին տարբեր պարագաներուն ու առնչութիւններուն համեմատ. բայց կան նաև ամենք որ աւելի ընդհանուր են: Ամենաւոր կիրպով վայելուչ է ետքի բառերուս վերայով խօսիլ, և աս պատճառաւ որ՝ աս անկումը շատ անգամ չեն տեսնուիր, Եփրեմի վերայ եղած ճարմակ մաղերուն նման, երբոր ինքը չէր գիտեր: (Ոսէ. է. 9:)

4. Իմ ընթերցողս, աս վիճակին մէջ իյնալդ՝ հաւանականաբար նախ և առաջ առանձին սենեակդ մտնելու և Հոն կատարելու պարտաւորութիւնները մեկդի ձգելէդ պիտի գիտնաս: Ոչ թէ այնպէս կը սպասեմ կամ ստուգիւ կը վճռեմ թէ՝ ի սկզբան կամ բոլորովին զանց պիտի ընես, այլ թէ պաղ և արտաքին կիրպով մը միայն պիտի կատարես զանոնք: Ծուլութիւնը՝ կամ ան ուրիշ որոգայթներէն մեկը, որոնց դէմ քեզ զգուշացուցի նախընթաց գլխուն մէջ, այնքան պիտի ծնրէ քու վրադ՝ որ թէպետ գուցէ գիտնաս և յիշես թէ առանձնանալու յատուկ ժամանակը սկսաւ, բայց տակաւին երբեմն անկողնիդ մէջ պիտի պառկիս առաւօտանց, երբեմն խօսակցութեան կամ գործքի տաս ինքզինքդ երեկոյին, անանկ որ յարմար ժամանակ չունենաս անոր: Կամ երբոր ժամանակին սենեակդ մտնես, գուցէ քեզի սիրելի եղած գիրքը մը՝ որն որ կ'ուզես կարդալ, կամ մեկուն հետ ունեցած թղթակցութիւնդ, կամ մեկ ուրիշ զբօսանք մը աչքիդ

պատահի կամ միտքդ իյնայ ։ և նախ և առաջ զանիկայ կատարել տալու փորձութեան մէջ ձգէ քեզ ։ Ասիկայ հաւանական է որ՝ կարծածէդ աւելի ժամանակ պիտի անցընել տայ քեզի ։ և յետոյ առանձին աղօթքդ շտապաւ պիտի լինցընես ։ և գուցէ Սուրբ Կոքէն կարդալն ալ բոլորովին զանց առնես ։ Թերևս պիտի ըսես թէ՝ միայն մէկ անգամ մըն է ասիկայ ։ բայց նոյն թոշլատուութիւնը՝ երկրորդ և երրորդ անգամ ալ պիտի ընես ։ և ամէն մէկ անգամին առջինէն աւելի դիւրին և ընտանի պիտի գայ քեզի ։ Եւ այսպէս զՍտուածածաղը պիտի ընես ։ և բուն քու Հոգիդ իր Հոգևոր կերակուրներէն պիտի զրկես ։ թէ որ նեղելի է ինձ այսպէս ըսել ։ Աստուծոյ խօսքը թեթև բանի տեղ պիտի դնես ։ և անձնաքննութիւն ընելը բոլորովին մէկդի պիտի ձգես ։ և առանձին աղօթքն ալ յաւէտ բնո մը պիտի գայ քեզի՝ քան թէ բերկրութիւն ։ յաւէտ ոչինչ արարողութիւն պիտի թուին՝ քան թէ ջերմեռանդ յարգութիւն մը ։ մեր երկնաւոր Հօրը ընդունելութեանը արժանի ։

5 ։ Թէ որ անմիջական և հաստատուն որոշմամբ միջոցներ չբանեցընես աս անկումներէն ազատելու համար ։ աւելի կս պիտի տարածին և ընկերական պաշտամանց պարտաւորութիւններուն ալ պիտի հասնին ։ Հանգուցեալները պիտի տեսնես, ընտանիքիդ և հրապարակական պաշտամանցդ մէջ ։ Եւ թէ որ չգաս՝ նշանները կս առաւել պիտի գէշնան ։ Թափառական խորհուրդներ՝ աս պարտաւորութեանց բուն իսկ Հոգին իրրև թէ պիտի սպառնան ։ Այնպէս կը հաւատամ որ շատ երևելի քրիստոնէից անգամ տրուած չէ բոլորովին ազատ ըլլալ անոնցմէ ։ բայց հաւանականաբար աս պարագաներուն մէջ՝ խիստ մեծագրութիւն ընելու կամ

ներքին ջերմեռանդութեան երևոյթին ունեցող մէկ բան մը ձեռք ձգելու քիչ ժամանակ պիտի գըտնես : Նե երբոր աս պարտաւորութիւններդ այսպէս արտաքին կերպով կը լմնցընես , հազիւ թէ մէկ խորհրդածութիւն մըն ալ կ'ընես եաւէն թէ՝ անոնցմով զԱստուած ոըքան քիչ վայելեցիր , թէ անոնցմով զանիկայ ոըքան քիչ պատուեցիր : Դուցէ Տէրոջը Ընթրիքին խորհուրդը՝ Հոգւոյն մտադրութիւնը հաստատելու և անոր մէջ սուրբ զգածմանց եռանդուն գործադրութիւնը յառաջ բերելու այնպիսի աքանչելի կերպով յարմար եղած ըլլալուն համար , ան պարտաւորութեանց ամենէն վերջինն ըլլայ՝ որոնց մէջ աս եղծուածները կը յայտնուին : Բայց տակաւին ոՀ կրնայ ըսել թէ ան սուրբ սեղանը՝ քեզի առանձնաշնորհեալ տեղ մըն է : Ըռանց պատճառի պարտաւորութեանցդ մէջ պակասաւոր գտնուելով , սովրականէն քիչ սրտի հաստատութեամբ և քիչ սիրտդ բանալով պիտի երթաս : Նե դուցէ ինքզինքդ քննած առենդ մէկ տհաճութիւն մը զգալով , երբոր կը տեսնես թէ միտքդ միջապէս խոտորած կամ անզգայ եղած է , հակամիտես քու տեղդ ձգել ու հոն տեղի պարտաւորութիւնդ մոռնալ : Նե երբոր հոգևոր թշնամիներդ միանգամ քու վրադ աս յաղթութիւնը ստանան , հաւանական է որ առջինէն աւելի արագ աստիճանաւ պիտի իյնաս , և անոնց ըրած չանքերուն դէմ քու ըրած ընդդիմութիւնդ երթալով պիտի տկարանայ :

6 • Երբոր Հօր Աստուծոյ և Տէր Յիսուս Քրիստոսի վրայ ունեցած սէրդ պաղիս , Քրիստոսով եղբայրներուդ վրայ ունեցած քրիստոնէական զգածման եռանդդ ալ համեմատաբար պիտի մարի , և կեանց մէջ օգտակար ըլլալու վրայ ու-

Ներքան նկատումդ ալ պիտի երթայ , մանաւանդ հոգևոր շինութեան համար ընելիք բան մը եղած տեսնը : Հոգևոր խօսակցութիւններ ընելը մեկդի ձգելուդ համար ասս կամ ան ջատագովութիւնը պիտի գտնես , գուցէ ոչ միայն դրացիներուդ և քրիստոնեայ բարեկամներուդ հետ , այլ մինչև անգամ անոնց հետ՝ որոնք քու ընտանեացդ անդամներն են , և անոնց՝ որ քու խնամքիդ յանձնուած են , թէ որ աստիճանի մը մէջ դրուած ես :

7 . Ես թուլութեան հետ , կամ զգայական հաճութեանց կամ աշխարհային գործոց յարիլդ ալ կ'աւելնայ : Ման զի հոգին զբաղելու և զուարճանալու մեկ բան մը ուզենալու է . և որովհետև ասոնցմէ կամ մեկին կամ միւսին կը դառնայ , անոր համար ալ փորձութիւններուն մեկը կամ միւսը անոր դէմը պիտի ելլեն : Երբեմն՝ գուցէ բարեխառնութեան ամենախիստ կապերը և կենաց կանոնաւոր կարգադրութիւնները պիտի աւրես , ասոր անոր հետ ընկերութիւն ընելու և անկէ հետևած աշխարհային վայելչութիւններուն համար , որոնք շատ անգամ անոր հետէն կ'երթան : Աւրիշ անգամ ալ կենաց չահերը առաջուընէ աւելի մեծ երևնալով , և միտքն աւելի գրաւելով , ուրիշ անձանց հակառակ շահերը քեզ անհանգստութեան մէջ ձգէ , կամ կռուոյ և հակառակութեան մէջ ընկղմեցընէ , որոնց մէջ շատ դժուար է հոգւոյն թէ պարզութիւնը ու թէ անմեղութիւնը պահել : Նե գուցէ թէ որ հոգևոր պաշտօնեաներն ու ուրիշ քրիստոնեայ բարեկամներ դիտեն ասս բանը , և չանան պարզ և հաւատարիմ կերպով մը քեզ քու մոլար ընթացքէդ դարձընելու , մտաց մէկ սուտ նրբութիւն մը՝ որ շատ անգամ մարդ այսպիսի վիճակի մը մէջ կը վաստկի , անոնց ըրած ասս

ջանքերը սաստիկ տհաճոյ ընէ քեզի : Հոգւոյն վերքը՝ թէ որ կրնամ աս զրուցուածքը բանեցընել , չպիտի ուզէ ձեռք դպցընելնին՝ երբոր շատ կարօտ է անոր . և քրիստոնէական բարեկամութեանց ամէնագնիւ և անձնուրաց գործքերէն մէկը՝ ցաւոտութեան և տհաճութեան , այո՛ գուցէ թշնամութեան առթի պիտի գառնայ :

8 . Յաւ շատ կարելի է որ՝ մէկ խօսքով , մտաց աս անկարգ վիճակը քեզ նախապաշարեցընէ բուն իսկ ան սկզբունքներուն դէմ , որ կրնան շատ ազդու ըլլալ քեզ գարձընելու համար . և քու մեծ թշնամիդ սկսքան յառաջ երթայ իր քեզի դէմ ըրած չանքերուն մէջ , որ համոզէ քեզ թէ հոգևոր վիճակէդ բան մը կորսնցուցած չես , քանի որ գրեթէ բոլորը կորսնցուցեր ես : Շատ հաւանական է որ քեզի անանկ պիտի հաւատացընել տայ թէ՝ քու առջի ունեցած չերմեռանդ զգացումներդ սոսկ կոյր նախանձաւորութենէ յառաջ եկած էին , և թէ՝ Աստուծոյ առջևը ունեցած ընթացքիդ սուրբ կանոնաւորութիւնը անհարկաւոր խստութիւն ու խղճահարութիւն մըն էր : Այո՛ կընայ ըլլալ որ խմացականութեան կողմանէ յառաջադիմութիւն մը ստացած սեպես ասիկայ թէ՝ սորված ես քանի մը նոր վարպետներէն , որ եթէ մէկ մարդ մը իր ընկերներուն հետ մարդկութեամբ և բարի բնաւորութեամբ վարուի , զանոնք միայն գատելով և անարգելով՝ որոնք իրենց կարճամտութեամբը ուրիշները կընեղէ , անիկայ հարկաւ շատ բարի վիճակի մը մէջ պիտի ըլլայ , թէ և Աստուծոյ հետ շատ հաղորդակցութիւն չընէ . քաւական է որ անոր վրայ յարգանաք մը տածէ , և զանիկայ թանձր մոլութիւններով չզայրացընէ :

9 . Ասիկայ հոգևոր եղեմանց կարգին մէջ ա-մենէն նաքը յիշելի , վասն զի հոս կը սեպեմ ա-նոր ամենէն յարմար տեղը . և կը վախնամ թէ փորձով ալ պիտի գտնուի որ խորհրդով և յան-գուգն մեղքի մէջ իյնալուն ճիշդ սահմաններուն քով կ'իյնայ ասիկայ , որուն վրայ յաջորդ գըլ-խուն մէջ պիտի խօսիմ : Ու աս պատճառաւ ալ որ , ասիկայ ան նշանն է որ շատ ազդու կերպով կ'արգիլէ ինչ և իցէ յարմար դարմանի յաջողու-թիւնն ու միևչև անգամ գործադրութիւնը , յի-մարական և մահաւիթ կասկածով մը թէ անօ-գուտ են : Ասիկայ ան անզգայական թմրութեանը կը նմանի , թէ որ կրնամ աս նմանութիւնը ընել , որ շատ անգամ կաթուածէ կամ մահէ առաջ մարդուս վրայ կու գայ :

10 . Մենևէն իմ նպատակս չէ հիմա եր-կարօրէն քննել ու համրել ան ամէն վտանգաւոր սկզբունքները՝ որոնք հիմա պատրաստ են միտքը գրաւելու , և սուտ ու խաբեբայ խաղաղութեան մը հիմը դնելու : Յիրաւի ան սկզբունքները զանազան օրինակներու մէջ կը տարբերին , և երբեմն երկու հակառակ ծայրերու կ'երթան : Բայց թէ որ Աս-տուածծ քեզ արժանըներէ Աստուածաշունչդ մտա-գրութեամբ կարդալու , և քեզի զգացընել տայ ան ոգին՝ որով գրուած է , գրեթէ ամէն մէկ էջը յաղթարութեան զօրութիւն պիտի ունենայ մտացդ վրայ , և լոյս մը պիտի տարածէ խաւարին աս շուքերը ցրուելու և փարատելու :

11 . Ա՛ս խօսքերուն մէջ դիտաւորութիւնս աս է որ՝ եթէ կարելի է քեզ խնդրեմ որ երբոր կը տեսնես աս եղեմանց առաջին նշանները , զգուշութիւնդ ձեռք առնես , և չանք ընես կա-րելի եղածին չափ շուտով ինքզինքդ անոնցմէ ա-

գատելու : Ու կ'ուզեմ քեզի իմացընել թէ դարմանը ան տեղ սկսելու է՝ ուր առաջին պատճառը կամ ախտը սկսեց , ըսել կ'ուզեմ քու առանձնական աղօթքիդ տեղը : Պիւր մը ժամանակ առ սրտի մտօք խղճմտանքիդ հարցընելու՝ թէ ամէնօրհնեալ Աստուծոյ և քու հոգւոյդ միջտեղը իրերն ի՞նչ վիճակի մէջ են : Արդեօք հիմա ալ այնպէս են՝ ինչպէս առեն մը էին , և ի՞նչպէս պիտի ուզէիր որ ըլլան , թէ որ տեսնէիր թէ կեանքդ իր վախճանին հասեր է , և անմիջապէս յաւիտենական վիճակին մէջ կը մտնես : Յաւիտենականութեան վրայ եղած մինակ մէկ խորին խորհրդածութիւնը՝ ամօթով կը հանէ հազարաւոր ունայն ջատագովութիւնները , որոնցմով՝ թէ որ աս խորհուրդը չընենք , հոգինիս կը խաբենք : Ու երբոր սրտին ան ծածուկ կասկածը կը զգաս՝ որ բնականապէս վերոյդրեալ խորհուրդէն կը ծագի , ջանք մի ըներ բանը ծածկելու և թեթև ու խաբեբայ ծածկոյներ գտնելու ան բանին՝ որ քու փրտիդ կը դատապարտէ , այլ անկեղծութեամբ խոնարհէ անոր յաղթահարութեանը տակը : Սիրտդ Աստուծոյ առջին թափէ , և անոր Հոգւոյն ու շնորհացը նոր ազդեցութիւնները խնդրէ : Առաւել ճշդութեամբ առանձնական աղօթից և անձնաքննութեան զարձիր : Ասոնք Պիբլը ևս առաւել փութով կարդա , և մանաւանդ անոր հոգևորական և ներմեռանդական մասերը : Ջանք ըրէ սրտիդ մէջ հաստատել անիկայ , և զգալ ան բանը՝ որուն համար բանաւոր պատճառ ունիս հաւատալու թէ՝ անոր սրբազան հեղինակները զգացին գրած ժամանակնին , որքան որ պարագաները կը յարմարին : Ամենայն պարզութեամբ հոգիդ բաց ան ամէն դասերուն՝ որ Աստուծոյ խօսքը քեզի կը սորվեցընէ ,

և զգոյշ եղիր ան բաներէն՝ որ կ'իմանաս թէ միտքդ կրօնական զգացումներէն կ'օտարացընեն , թէ և նոյն իսկ բաներուն մէջ զէշ սեպուելու բան մը չկայ : Կրնայ ըլլալ որ ընդհանրապէս աս բաները օրինաւոր ըլլան , և կարելի է որ ոմանց ալ պատշաճ ըլլան • բայց թէ որ վերը յիշուած արդիւնքը յառաջ կը բերեն , ատոյգ կ'ըլլայ որ քեզի համար պատշաճ չեն : Ըս ամենէն ի զատ՝ աս պարագաներուն մէջ ան քրիստոնեաներուն հետ հաղորդակցութիւն ըրէ , որոնց հաւատոյ մէջ ունեցած յառաջադիմութիւնը շատ երևելի կը թուի , և որոնք իրենց դաւանութիւնը ամենահաճելի կերպով կը զարդարեն : Ջանք ըրէ անոնց բնութիւնն ու զգացումներն ունենալ , և քու վիճակդ ու սիրտդ բաց անոնց՝ խոհեմութեան պահանջած ամենայն ազատութիւնովը : Պարապ ժամանակներ ունեցած ատենդ բարեպաշտական գրքեր կարդա , որոնց մէջ աստուածապաշտ հեղինակին միտքն ու սիրտը փոխադրուած է , և որոնց մէջ քրիստոնէութեան հարազատ ոգիին կրնաս համը առնել : Եւ վերջապէս՝ Տէրոջը սեղանին մօտենալու առաջին պատահած պատեհութիւնը ձեռք առ , և ոչ ժամանակ խնայէ և ոչ ալ աշխատութիւն սրտի մտօք անոր պատրաստուելու համար : Հրէն Ըստուծոյ հետ ունեցած ուխտդ նորոգէ , նորէն հոգիդ Քրիստոսի ձեռքը յանձնէ , և ջանք ըրէ իր մահու չափ սիրոյն աքանչելիքները նկատելու այնպիսի կերպով մը՝ որ մարելու վրայ եղող բոցը նորէն արծարծէ , և քեզ կենդանացընէ առջինէն առաւել զօրաւոր որոշումով «Կենդանի ըլլալ անոր՝ որ քու վրադ մեռաւ»: (ը Կորն • ե • 15 :) Ու արթնութիւն ըրէ սրտիդ վրայ , որ ան միտքին զգացած բարի ազդեցութիւններդ շարունակ

ձեան : Մի դադարիր՝ մինչև որ ան քու ամէն դիտցածէդ հաստատուն հոգևոր վիճակը կրկին ձեռք ձգես : Մի դադարիր՝ մինչև որ առջինէն աւելի մեծ յառաջադիմութիւն մը ընես . վասն զի մի միայն յառաջ երթալու նախանձով մըն է որ կրնաս ապահով ըլլալ՝ ետ երթալու ու հա՛ռաւել ապստամբելու վտանգէն :

12 . Վերջապէս սա մէկ բանն ալ կ՚ըսեմ որ , Հարկաւոր է աս նախազգուշութիւնները կարելի եղածին չափ շուտով՝ ի գործ դնել . եթէ ոչ՝ շատ հաւանական է որ մտքէդ անցածէն շատ աւելի սրընթաց յետախաղաց ընթացք մը սիրտ ունե՛նաս . և շատ կարելի է որ Աստուած քեզ ձգէ մէկ թանձր և մեծ մեղքի մը մէջ իյնալու , ա՛նանկ որ խղճմտանքդ մեծ տագնապով ու ահով մը լենայ , որն որ ՙՙկոտրած ոսկորներուն՚՚ (Սաղմ . ծ՟ . 8) ցաւը շատ անկատար կերպով կրնայ իմացընել :

Հոգևոր անկման վիճակին դէմ եղողին ապրիլը :

ՙՙՄէվ յաւիտենական և անփոփոխ Եհովայ , քու կատարելութիւններդ ու փառքերդ քու էութեանդ պէս անփոփոխ են : Քու Որդիդ Յիսուսը ՙՙնոյն է երէկ ու այսօր և յաւիտեանս՚՚ : (Եբր . ժգ . 8 :) Ըն յաւիտենական աշխարհը՝ որուն կը վազեմ , միշտ հաւասարապէս կարևոր է , և մտադիր մտքէն աւելի հաստատուն ու ահաւոր նպատուամ մը կը պահանջէ , ուրչափ որ կը մօտենայ : Բայց աւաղ , իմ տեսութիւններս ու զգածմունքներս և իմ ամենալաւ որոշումներս շարունակ կը փոխուին՝ աս ողորմելի մարմինին նման , որ ամէն օր և ամէն ժամ իր վիճակին ու պարագաներուն

մէջ փոփոխութեան տակ է : Ասա՞ծ է՝ ով Տէր , ուսա՞ծ է աս ցաւալի փոփոխութիւնը՝ որ սրտիս վիճակին ու զգացմանը մէջ կը տեսնեմ : Ասա՞ծ է աս իմ հոգւոյս քեզմէ խոտորիլը : Ինչո՞ւ համար չեմ կրնար գալ քեզի որդիական սիրոյ ամէն քաղցրութիւններովը , ինչպէս որ երբեմն կընայի : Ինչո՞ւ համար քու ծառայութեանդ այսպիսի թուլութիւնով կը հետեւիմ , թէ որ երբէք հետեւիմ : Եւ ինչո՞ւ համար ան քու ծառայութեանդ գործքերը՝ որ երբեմն իմ ամենամեծ զուարճութիւնս էին , ինծի բեռ մը եղած են : Ո՞ւր է ան եռանդութիւնը՝ ով Աստուած , որուն վրայ երբեմն կը խօսէի , (Գաղ . ե . 15 ,) երբոր իմ քու մէջդ եղած ուրախութիւնս՝ իբրեւ իմ երկնաւոր Հայրս , այնքան պայծառ էր որ օտարները կընային տեսնել , և երբոր իմ սիրտս դէպ ի քեզ սիրով և քու ծառայութեանդ համար նախանձաւորութեամբ այնքան լեցուն էր , որ ինծի անձնուրացութիւն մըն էր հոգւոյս ան զօրաւոր զգացումներուն հարազատ արտայայտութիւնները փակելը և սանձելը՝ խոհեմութեան և պարտաւորութեան պահանջած տեսնը անգամ :

Ա՛ւաղ՝ Տէր , ո՞ւր եմ ինկեր : Ինչ աչքդ զիս դեռ կը տեսնէ . բայց ո՜հ՝ որքան տարբեր երբեմն տեսածէն : Թէպէտ և ցրտացեալ և անզգայ եղած եմ , բայց սակայն մոռածելու ատենս կ՝ամչնամ : Դուն ՝Օ՜հ ի ծածուկ կը տեսնես՝ , (Ա՜ստ . ը . 6 ,) և կը տեսնես զիս գուցէ շատ անգամ՝ որ ոչինչ բաներով կը զբօսնում ան ժամանակները , որոնք ահաւոր կերպով քեզի կը նուիրէի քու անմիջական ծառայութեանդ համար : Դուն զիս կը տեսնես որ ստիպմամբ կու գամ քու ներկայութեանդ , և երբոր քու առջեւդ կը կայնիմ , այնքան

յետնեալ եմ հոգւով՝ որ չեմ գիտեր ինչ ըսեմ քեզի , թէպէտ և դուն ես ան Աստուածը՝ որուն հետ է իմ գործս , և թէպէտ և քեզի հետ մէկ խոնարհ և պարտուպատշաճ հաղորդակցութիւն մը պահելը անհամեմատ կերպով իմ կենացս ամենամեծ գործն է : Ես մինչև անգամ երբոր կը խօսիմ քեզի , ոչքան պաղ և արտաքին կերպով է ան : Կուգէ երևակայութեան գործն է , շրթունքներուն աշխատութիւնը . բայց ո՞ւր են ան եռանդուն փափաքները՝ ան սաստիկ հառաչանքները առ Աստուած , զորս երբեմն ունէի : Ո՞ւր է իմ քու մէջդ ունեցած քաղցր հանգիստս , որն որ երբեմն կը վայելէի , իբրև իմ աստուածային հանգըստանս մօտ եկած , ան մերձաւորութեամբը երջանիկ ըլլալով , և որոշելով որ եթէ կարելի է բնաւ չհեռանամ անկէ : Բայց ո՜հ՝ ոչքան հեռացեր եմ հիմա : Երբոր աս կարճ աղօթքներս կը լմնցնան , ան ալ թէ որ կրնան աղօթք կոչուիլ , ոչքան երկար ժամանակներ կ՚անցընեմ քեզ մոռցած . և քու սիրովդ այնքան քիչ կենդանացեալ , և քու ծառայութեանդ ինքզինքս այնքան քիչ նուիրած կը թուիմ , որ մէկ օտար մը կրնայ իմ հետս խօսիլ երկար ժամանակ՝ առանց տեղեկութիւն մը ստանալու թէ երբէք հաղորդակցութիւն ըրած եմ քեզի հետ , և առանց իմանալու թէ Աստուծոյ վրայով գո՛նէ մէկ բան մը գիտցած կամ լսած եմ : Կուն գիս քու տունդ կը կանչեմ՝ ով Տէր , քու սուրբ օրդ . բայց ոչքան առ երեսս են իմ հոն մատուցած պաշտօններս : Իմ մարմինէս ի զատ ուրիշ բան մը չեմ ներկայացըներ քու առջեդ . խորհուրդներս ու զգածմունքներս ուրիշ առարկաներու վրայ են՝ քանի որ ես Քեզի քեր-

տուեմ»: (Յոյժ. իբ. 13:) Պուն զիս քու ձեռնադ կը կանչես. բայց իմ սիրտս այնքան պաղած է, որ հազիւ թէ կը կակըղնայ մինչեւ անգամ խաչին ոտքը, հազիւ թէ կը զգայ թէ Յիսուսի արիւնը մէկ ազդեցութիւն մը ունի: Ո՛հ ի՜նչ թշուառ արարած եմ ես: Ընժանի չեմ քուկդ կոչուելու: Ընժանի չեմ քու որդուդդ մէջը տեղ ունենալու, կամ քու ընտանիքիդ մէջէն ամենաանտաաստ վիճակին ունենալու. արժանի եմ յաւէտ դուրս ձգուելու, մոռցուելու, այո՛ բոլորովին կորսուելու:

«Ո՛վ Տէր, ա՛ն է ան պաշտօնը՝ որ կրքեմն խոստացայ մատուցանել, և որն որ ինծմէ ակնկալելու անթիւ պատճառներ ունիս: Ա՜ո՛նք են ըրած փոխարէնները՝ ամէն աւուր նախախնամաբար հոգալուդ, քու Որդւոյդ մատուցած պատարագին, Հոգւոյդ ազդեցութիւններուն, իմ անթիւ մեծ մեղքերս ներելուդ, և յաւիտենական փառաց յոյսերուն, ան յոյսերուն՝ որոնց արժանի չեմ, և որոնք շատ անգամ կորնչացուցած եմ: Տէր՝ կ'ամբընամ քու առջեւդ կայնելու կամ ծունկ չոքելու: Բայց կ'աղաչեմ ողորմի և օգնէ ինծի. վասն զի յիրաւի ողորմելի արարած մըն եմ. իմ անձս հողին կը փակչի, և ինքզինքը քու առջեւդ կը ձգէ օրպէս թէ հողին վրայ. բայց դուն զօրացուր իս քու խօսքիդ պէս: (Սաղմ. ճժթ. 25:) Ինծի այլ ևս ոչինչ բաներու հետ չհաղորդիմ, վասն զի դահավէժ ժայռի մը ծայրն եմ: Իմ ճամբանբուս վրայ կը մնամ՝ ով Տէր, իմ ոտքերս քու վկայութիւններուդ դարձուր, որ առանց այլ ևս ուշանալու արտորամ քու պատուիրանքներդ պահելու: (Սաղմ. ճժթ. 59, 60:) Կ'ընծէ զիս՝ ով Տէր, և փորձէ զիս: (Սաղմ. ճլթ. 23:)

Ես ախտաւորութեանս արմատին ձեռք զարկ , որն որ ինքզինքը հոգւոյս մէջ տարածեր է , և ազատէ զիս անկէ : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր , մեղայ ինչ ըլլալը ինձի յուցուր՝ որ ատելութիւնով նայիմ անոր . և Տէր Յիսուս Քրիստոսը այնպիսի կերպով մը ցուցուր ինձի , որ նայիմ անոր և ողբամ , (Ծաթ . ժբ . 10 ,) որ նայիմ անոր և սիրեմ անիկայ : Տո՛ւր որ արհնամ աս թմրութենէս՝ որուն մէջ կ'ընկղմիմ . և Քրիստոս տայ ինձի մինչև հիմա ընդունածէս շատ աւելի առատ հոգևոր եռանդ և նախանձաւորութիւն , և այնպէս զօրանամ ու կենդանանամ Ընով՝ որ կորսընցուցածս աւելօքը ձեռք բերեմ , և իմ ամենալաւ օրերուս մէջ ըրածէս աւելի արագ ու ճշմարիտ յառաջադիմութիւն մը ընեմ : Ով Տէր , հնորհէ ինձի քու բարի Հոգիդ աւելի շատ և առատ հեղմամբ : Թո՛ղ ան իմ մէջս բնակի իբրև իրեն յատկացուցած մէկ տաճար մը , (ա Կոր . գ . 16 ,) և քանի որ ինքը անոր բոլոր պաշտօնը կը կատարէ և կը կառավարէ , ես շարունակ սուբբ և ընդունելի պատարագներ մատուցանեմ քեզի : (Հռոմ . ժբ . 1 :) Թո՛ղ խնկարկութիւնը շարունակ ըլլայ , և քաղցրահոտ ըլլայ : Թո՛ղ սուբբ կրակը միշտ վառի՝ և մշտնջենաւորապէս բորբոքի : (Ղեւ . գ . 13 :) Եւ անոր անօթներէն մէկը երբէք թո՛ղ չպղծուի , անսուրբ կամ արգիլեալ բանի մը համար գործածուելով . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ

Խոչընդոտը ահաւոր կերպով Աստուծոյ նուիրեալները եւ հոգեւոր վիճակի մէջ գտնուողները ընելէն եղբայր, գիշատիչներէ եւ կամաւոր մեղքի մէջ ինկողէն ցաւալի վիճակը։

1. Պէտք է որ ամէն մարդ խոստովանի թէ ան անկումները՝ որոնց վրայ նախընթաց գլխուն մէջ խօսեցայ, մեծապէս ցաւելու արժանի են. բայց երջանիկ պիտի ըլլաս՝ իմ սիրելի ընթերցողս, թէ որ փորձով գիտցած չես ասկէ առաւել ցաւալի պարագայ մը։ Դուն իրերու վրայ հիմակուան ունեցած տեսութեանդ վրայ երբոր կը խորհիս, կը կարծես թէ ամենևին մէկ խորհուրդ մը չկրնար ըլլալ որ քեզ հրապուրէ մէկ բանի մը մէջ հակառակ գործել հիմակուան այն աղդումներուն՝ որ կուտայ խղճմտանքդ, կամ Աստուծոյ Հոգին՝ որմէ լուսաւորեալ եւ առաջնորդեալ է խղճմտանքդ։ Այո՛ անանկ կը սեպես թէ աւելի աղէկ պիտի ըլլայ որ մեռնիս։ Ու չետակ կը խորհիս. բայց Պետրոս ալ այնպէս խորհեցաւ եւ ըսաւ թէ՝ «Թէ եւ քեզի հետ մեռնելու ալ ըլլամ՝ քեզ չեմ ուրանար», (Մատթ. իզ. 35.) եւ սակայն վերջապէս ինկաւ. եւ անոր համար «Մի՛ հպարտանար, հապա վախցիր»։ (Հռովմ. ժա. 20։) Ընդհարելի բան մը չէ որ իմնաս բուն ան մեղքին մէջ՝ որուն վրայով կը խորհիս թէ ամէնէն քիչ վտանգ կայ մէջն իմնալու, կամ ան մեղքին մէջ՝ որուն դէմ կենալու շատ ահաւոր կերպով որոշած ես, եւ որուն վրայով պղծէն դառնապէս զղջացած ես։ Կրնայ ըլլալ որ կրկին եւ կրկին անոր մէջն իմնաս։ Այդ

ոչ ; թէ որ էյնաս ; այո՛ թէ որ խորհրդով և յանդգնաբար միայն մէկ անգամ էյնաս ; որքան խորին պիտի խոցէ անիկայ քու սիրտդ : Ըն փորձութեանը եւեէն եկած զուարճութիւնը՝ որքան շատ պիտի նատի քեզի : Կեզ Աստուածմէ ինչպէս պիտի զատէ անիկայ : Ո՛ւնչ վշտութիւն , ինչ սոսկալի վշտութիւն մը պիտի տարածի հոգւոյդ վրայ : Շատ ցաւալի է ասոր վրայ խորհիլը : Կուգէ այսպիսի վիճակի մը մէջ երբոր նատիս սրտի մռայլ մտմտաս , առաջին անգամ արթննցած և դարձի եկած ժամանակդ զգացածդդ շատ աւելի ցաւ և թշուառութիւն զգաս խղճմտանքիդ մէջ . վասն զի անատնը գործած մեղքդ՝ ընորոգուած վիճակիդ մէջ գործած մեղքերէդ շատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ :

2 . Յիրաւի բաւական է մէկուն սիրտը վերաւորել խորհիլը՝ թէ ինչպէս քու սիրտդ պիտի վերաւորի , թէ ինչպէս բոլոր մխիթարութիւններդ՝ բոլոր քրիստոնեայ ըլլալուդ վկայութիւնները՝ և բոլոր յոյսերդ պիտի մթնան . ինչ թանձր մթութիւն մը պիտի տարածի ամէն կողմ . անանկ որ ոչ արեգակ՝ ոչ լուսին՝ և ոչ աստեղք պիտի երևնան քու երկինքիդ մէջ : Հոգևոր մխիթարութիւններդ պիտի երթան , և աշխարհային վայելչութիւններդ ալ անհամ ու ձանձրալի պիտիըլլան : Նե թէ որ նեղութիւններ խրկուին քեզի , ինչպէս որ հաւանական է թէ պիտի խրկուին քեզ մեղքէ դարձընելու համար , յանձնառի ներքին գիտակցութիւնդ պիտի սրցընէ և թուռնաւորէ աս նեղութիւններուն նիզակը : Ընտանիքը հոգւոյդ թշնամին բոլոր իր հնարքովն ու զօրութիւնովը քեզի դէմ պիտի ելլէ քու էյնալէդ քաջալերուելով . և պիտի աշխատի քեզ բոլովնդակ և ան-

յոյս կործանմամբ ոտքի տակ առնել ։ Վհեզ պիտի համոզէ թէ արդէն անբժշկելի կերպով կորսուած ես ։ Պիտի աշխատի ցուցընելու թէ ալ մէկ ճար մը չէ մնացեր ձեռք զարնելու . թէ ամէն ջանք՝ ամէն օգնութիւն՝ զղջման ամէն դործք մի միայն աւելի դէշ կ'ընէ վիճակդ ։ և քեզ ևս առաւել խորունկը կը թաղէ դժոխքին մէջ ։

3 . Ըլսպէս պիտի աշխատի ահերով քեզ ետ պահել ան ստոյգ դարմանէն ալ՝ որ դեռ կը մնայ ։ Բայց մի զլջանիր անոր ։ Յիրաւի վիճակդ շատ ցաւալի պիտի ըլլայ . և թէ որ հիմա ան վիճակին մէջն ես ։ ողբալի բան մըն է . և անոր մէջ մնալը աւելի ևս դէշ է ։ Այրուդ աւելի ևս պիտի կարծ-բանայ . և ուրիշ բան մը չյուսացուի՝ բայց միայն յանկարծական և մեծ կործանում մը ։ Բայց տա-կաւին՝ օրհնեալ ըլլայ Ըստուած ։ որ բանը բոլորո-վին անյոյս չէ ։ «Վ էրքերդ հոտեցան ու փտտե-ցան քու յիմարութեանդ պատճառաւը»։ (Առակ . ԼԸ . 5 ։) բայց քաղցկեղը անբժշկելի չէ ։ «Գաղաա-դու մէջ բալասան մը կայ . հոն բժիշկ մը կայ»։ (Երեմ . Ը . 22 ։) Վ ըսն որոյ իմ վիճակս ան-յոյս է՝ մի ըսեր ։ այդ սուտ ենթադրութենէն մա-հաբեր փաստ մը մի հաներ ։ ըսելով թէ՝ «Օտար-ները սիրեր եմ ու անոնց ետևէն պիտի երթամ»։ (Երեմ . Բ . 25 ։) Վհեզ՝ Ըստուծոյ իր ապստամբ ժողովուրդին խօսած խօսքերովը խօսիմ ։ երբոր այնպէս կը կարծէին թէ ատ վիճակին մէջն էին ։ և անկէ այնպիսի հետևութիւն մը հանեցին . «Ա՛իսյն ձեր անօրէնութիւնը ձանչցէք ու դարձէք՝ ո՛վ ապստամբ որդիք ։ կ'ըսէ Տէրը»։ (Երեմ . Գ . 13 ։ 14 ։) Ո՛ւր չնորհք խնդրէ ։ և անոր ուժովը աշխատէ դառնալու ։ Ըզաղակէ Դաւիթին հետը նոյն յանցանքին տակը ։ «Որսուած ոչխարի պէս

մոլորեցայ • փնտռէ քու ծառադ ։ ինչու որ քու պատուիրանքներդ չմոռցայ"։ (Սաղմ. ՃԺԹ. 176։) և զանոնք յիշելը կը յուսամ թէ աղէկի նշան մըն է ։ Իայց թէ որ երբէք պիտի դառնաս ։ շուտով դարձիր ։ Վայլ մը ևս աւելի մի առներ ան մահաբեր ճամբուն մէջ ։ որուն մէջ մոլորելով ինկեր ես ։ Մի խորհիր մեղք մըն ալ աւելցընել հաշիւդ վրայ և հապա զղջալ ։ որպէս թէ ամէնը մի և նոյն բանն է ։ Երկրորդ սխալմունքը առջինէն գէշ կրնայ ըլլալ • կրնայ ըլլալ որ ճամբայ բանայ իրմէն ետև ուրիշներու ։ և հիմա և յաւիտեան կրցածէդ աւելի սոսկալի հետևութիւններ յառաջ բերէ ։ Վասն որոյ փութա՛ և մի յապաղիր ։ "Ընձդ ազատելու համար փախիր" ։ (Ծննդ. ԺԹ. 17։) "Կեա՛ր քու սիրտդ ծակկելէն" առաջ ։ (Ա՛ռակ. Է. 23։) "Էքերուդ քուն՝ ու արտևանունքներուդ նիրհում մի՛ տար"։ (Ա՛ռակ. Է. 4։) անկողնդ մի՛ մտներ յանցանքիդ թողութիւն չառած ։ որ չըլլայ թէ չարը քու վրադ հասնի ։ որ չըլլայ թէ աստուածային արդարութեան սուրը քեզ զարնէ ։ և միևնոյն վայրը դարձի գալ կը խորհիս՝ ասկէ գիշեր երթաս և դըժոխքին մէջն իյնաս ։

4 • Ընմիջապէս դարձիր ։ և ներէ ինծի որ սակալ ըսեմ ։ ահաւոր կերպով դարձիր ։ Վանզի երբոր խղճմտանքը այնպիսի սաստիկ բռնադատուած է գիտութեամբ՝ կամաւ՝ և խորհրդով մեղք գործելով ։ (մէկ դէպք մը՝ որ մարդ կը յուսայ թէ քիչ անգամ պիտի պատահի անոնց՝ որ միանգամ անկեղծութեամբ հոգևոր ընթացքի մը մէջ մտած են ։) ասիկայ մեծ բան մըն է ։ և անոր համեմատ վարուելու է ։ Թէ որ աս յաւալի դէպքը քեզի պատահած է՝ իմ ապերջանիկ ընթերցողս ։ կը մեղ-

քընամ քեզ և կ'ողջամ վրադ , և կ'աղաչեմ քեզն որ՝ որովհետև խաղաղութեանդ՝ գարձիդ՝ հոգւոյդ առողջութեանն ու բուն իսկ անոր կենացը արժէքը գիտես , մէկ ժամ մը պարապը չանցը- նես : Ընդհակառակն առանձին տեղ մը քաշուէ և սրտի մտօք խորհէ : Ուրիշ գործքերդ ու զբաղ- մունքներդ մէկդի ձգէ , թէ որ այնպիսի գործքեր են որոնց խղճմտանքդ կը նեղէ քանի մը ժամ ետ ձգել , և մեր խօսած պարագային նայելով պիտի անտարակոյս ներէ : Վասն որոյ Աստուծոյ առջևը ինքզինքդ անոր տուր , և խղճմտանքն ինչ ըսելիք որ ունի՝ համբերութեամբ և խոնարհութեամբ մտիկ ըրէ երկարօրէն , թէ և անիկայ գառնապէս սաստէ և յանդիմանէ քեզ : Այս՝ մեծ փափա- քով աղօթք ըրէ որ Աստուած խղճմտանքովդ քեզի խօսի , և աւելի կատարեալ կերպով գիտ- ցընէ և գտուշացընէ թէ՝ "Պէտք ու գառն բան մըն է , որ քու Տէր Աստուածդ թողուցիր" : (Երէմ . ը . 19 :) Յանցանքիդ եռեւին եկած ան ամէն ծանրացուցիչ պարագաներուն վրայ խորհէ . և մանաւանդ անոնց վրայ որոնք՝ ընդունած ողորմու- թիւնդ ու բարութիւնդ չարաչար գործածելէդ կը ծագին , և որոնք ոչ միայն Աստուծոյ ըրած ուխ- տերէդ և խոստումնքներդ , այլ Քրիստոսի արեամբ կնքուած սիրոյն վրայ ունեցած տեսութիւններդ ալ յառաջ կու գան : Իսկ ա՛ն է քու ըրած փո- խարէնդ : Խաչական չէը որ Քրիստոս իր թշնա- միներէն աս չարիքները կրեր : Պէտք է որ "Իր բարեկամներուն տանը մէջն" ալ "վէրքեր ընդու- նի" : (Զաք . ժգ . 6 :) "Աս ամէն պղծութիւն- ները ընելու համար ազատեցար" : (Երէմ . է . 10 :) Ամէնօրհնեալ Յիսուսը ցաւ քաշեց և մեռաւ քեզի համար որ համարձակութիւնով և ազատու-

թիւնով մեղանչեմ , որ մեղքին որպէս թէ ոգին ու ծոյլը հանես , և զԱստուած բարկացընես այս չափ ապերախտութեամբ և չարութեամբ : Որ խորհէ , ծրքան իրաւացի կերպով Աստուած կրնար քեզ իր առջեւէն դուրս ձգել : Ծրքան արդարացի կերպով կրնար քեզ անոնց կարգը դասել , որոնք իր ամենասիրելի վերաբերութեանը օրինակին եղած են : Ու խորհէ թէ ինչպէս «Ամրոզ պիտի դիմանար , կամ թէ ձեռքերդ ուժովնային , թէ որ քեզի հատուցում ընէր» : (Ղեւ . իբ . 14 :) Ըսա՛ , բոլոր նախկին փորձառութիւններդ պիտի ստիպեն ան կործանմանն ու թշուառութեանը վրայ ունենալիք զգացումդ , որն որ աստուածային ներկայութենէն և շնորհքէն յաւիտեանս վռնտուած տեղդ պիտի զգաս :

5 . Սահմանակ խորհրդածութիւններ ըրէ : Մեղացդ վրայ այսպիսի խոնարհեցուցիչ հայեցուածք մը ունենալէ մի՛ փախչիր : Ընդհակառակն զգուշացի և ցաւալի երեսայ , այնքան առաւել նշոյլ կայ քեզի օգուտ բլլալու անոր նայելովդ : Բայց բանը հոս չպիտի մնայ : Սա ամէն խորհրդածութիւնները ոչ թէ վշտացընելու՝ այլ բժշկելու համար են . և բժշկութիւնը յառաջ բերելու համար պէտք եղածէն աւելի՝ վշտացընելու չեն : Յիրաւի մեղաց վրայ նայելու ես . բայց նաև թէ որ երբեք Քրիստոսի վրայ նայելու ես , այսպիսի պարագաներու մէջ պէտք է նայիս Անոր՝ որ հիմա առջեւէն աւելի խոնարհ խոցեցիր , և Անոր վրայ ողբալու ես անկեղծութեամբ և դիւրազգացութեամբ : (Զաք . ժբ . 10 :) Ան Աստուածը՝ որ վշտացուցիր ու բարկացուցիր , որուն օրէնքները կոտրեցիր , և ոնարհութեամբդ որպէս թէ յասպարէզ կոչեցիր ,

տակաւին «Յոյժ ողորմած Աստուած» է (ի Օ. բէ. ի. 31.)։ Դուն չես կրնար՝ անոր քեզ ընդունելու պատրաստ ըլլալուն չափ պատրաստ ըլլալ դառնալու։ Մինչեւ անգամ հիմա հաշտութիւն կը խնդրէ՝ սրտիդ վրայ ըրած ան ամէն քաղցր ազդեցութիւններովը։ Բայց յիշէ թէ ինչպէս կը հաշտուի անիկայ։ Ան ինչ կերպով՝ որով առաջին անգամ մօտեցար անոր իր սիրելի Որդւոյն անունովը։ Ան որոյ անոր վրայ խոնարհ կասկած մը զգալով եկուր։ Տարէն Յիսուսի եկուր, որ իր արիւնը հոգւոյդ վրայ սրսկի, որ հոգիդ անոր մաքրուի եւ յանցանքդ ընդունի։ Ա՛ս քու գործած մեղքդ՝ որ ամէնօրհնեալն Աստուած առաջուց տեսած էր, փրկչիդ հարչարանացը ծանրութիւնը չատցուց, ու իր արիւնը թափուելուն պատճառ մը եղաւ։ Խոնարհութեամբ գնա, եւ քու վէրքերդ ան պատուական բալասանին կաթիլներուն տակը բռնէ, որ անով միայն կրնան բժշկուիլ։ Ան կարեկից Փրկիչը ուրախ պիտի ըլլայ քեզ առողջացընելու, երբոր իր ոտքերուն տակը պառկած խոնարհութեամբ կ՚աղաչես. եւ քեզի հետ՝ իր տուած խաղաղութիւնն ու հաճութիւնը մնանակից պիտի ըլլայ։ Անոր միջոցովը նորոգէ քու ուխտդ Աստուծոյ հետ. ան կտրած ուխտդ, որ անիկայ կոտրելդ աստուածային արդարութիւնը «Քանչելի բաներով» կրնար քեզի ճանչցընել «արդարութեամբ» (Սաղմ. կե. 5.) բայց ողորմութիւնը կրնարէ։ Թող ան ուխտը կոտրելուդ դիտութիւնն ու յիշատակութիւնը ուխտդ նորոգել տայ քեզի՝ տկարութեանդ վրայ առջինէն աւելի խորին զգացում մը ունենալով, եւ ապահովութեանդ համար մինչեւ հիմա ունեցածէդ աւելի սրտանց կախում մը ցուցընելով աստուա-

ձային չնորհացը վրայ : Պիտեմ որ պիտի ամէնաս Աստուծոյ որդւոցը հետ երևնալ անոր սրբարանին մէջ և մանաւանդ անոր սեղանին քով՝ քու մեծ յանցանքդ գիտնալովդ . բայց ամէնալը մէկդի ձդէ , թէ որ Նախախնամութիւնը քեզի ճամբան բանայ : Կ'ուզես քու բարկացուցած Տէրդ առջևը խոնարհիլ . ուրեմն ուրիշ մէկ տեղ մը չկայ անշուշտ՝ ուր որ աւելի հաւանական ըլլայ խոնարհիլդ , բայց ի՛ ինքզինքդ անոր տանը մէջ տեսնելու առնեդ . և չկայ ուրիշ մէկ մատակարարուած խորհուրդ մը հոն՝ որ կարող ըլլայ աւելի խոնարհեցընել քեզ , բայց ի՛ անկէ որուն մէջ ԱՐՒՈՒ աչքիդ առջևը Յիսուս Քրիստոսը խաչը եղած յայտնապէս կը գրուի՛ : (Գաղ . գ . 1 :) Մի միայն մեղաւորները հոն երթալու են . ամէնէն բարի մարդիկը անգամ ան սուրբ սեղանին առջևը մեղաւորի պէս կու գան : Որուն ալ ասանկ մօտենիր անոր . այո՛ մեղաւորներուն իրրև ամէնէն մեծը , երկրիս վրայ եղող ո՛ր և իցէ մէկու մը պէս կարօտ ըլլալով Յիսուսի արեանը :

6 . Ուրիշ բան մըն ալ իմացընեմ քեզի : Թէ որ քու անկումդ այնպիսի անկում մը եղած է՝ որ գայթակղութիւն տուած է ուրիշներուն , ամէնաէն մի նայիր որ անոնց առջևը ուրիշ երևոյթներ ցուցընելով՝ ձափաւորես ան ամօթոյ զգացումները , որոնք յառաջ կու գան , թէ որ անձդ նուաստացընելու խնդիրս է : Ա՛յնպարտիւ՝ ատ վերադնումդ խորութիւնն ու ցաւը պատուական դէղ մըն է , որ Աստուած իր խնամատուն բարութեամբը սահմաներ է քեզի համար՝ երբոր այսպիսի պարագաներու մէջ ես : Ըլլալիսի դիպուածի մը մէջ յանցանքդ ամէնայն համարձակութեամբ խոստովանէ . յետին աստիճան մեծցուր . թողու-

թիւն և աղօթք խնդրէ անոնցմէ՝ որոնք վշտացու-
ցիր : Ընտանեաց՝ և ոչ երբէք անկէ առաջ ՝ խա-
ղաղութեան ճամբուն մէջ պիտի ըլլաս ՝ ոչ թէ
յանցանքդ ճանկելով՝ ոչ թէ ունայն ջատագո-
վութիւններ ընելով՝ ոչ թէ ուրիշներուն քեզի
առ բանին մէջ խրատելու կերպին հակառակելով՝
որպէս թէ մէկու մը տուած հաւատարիմ խրա-
տին մէջի եղած զօրութեան սակաւ ինչ սաստկու-
թիւնը յանցանք մըն է՝ մէկ մեծ ամբարշտութեան
մը հաւասար ՝ որն որ յառաջ բերաւ զանիկայ :
Եսիկայ մի միայն հպարտութեան և անձնասիրու-
թեան յիմարութենէն յառաջ կրնայ գալ • ասի-
կայ կարծրացած՝ ուռած՝ և բորբոքեալ վէրքի մը
զգացողութիւնն է • և պէտք է որ կակուղնայ՝
ուռեցքը իջնէ և բորբոքումը զովանայ ՝ որ կա-
րելի ըլլայ բժշկուիլ : Արդեօք մեղադրելին
ու դատապարտուիլը՝ Ստուածոյ դատապարտիչ
վճիռը իր վրայ բերելուն զգացումովը կատարե-
լապէս խռովահած և կոտրած հոգւոյն՝ միայն մէկ
փոքր վէշտ մը պիտի ըլլայ : Եւ յապիսի մէկը յաւէտ
պիտի ցանկայ զՍտուած փառաւորել՝ իրեն արժան
եղած մեղադրանքին հնազանդելով ՝ և պիտի վախնայ
որ չըլլայ թէ ուրիշները խաբէ որ իր վրայ շնորհալի
համարում ունենան ՝ որուն որ ինքն ’ի ներքուստ
գիտէ թէ արժանի չէ : Ստոնք են ան զգացումներն՝
որ այսպիսի վիճակի մը մէջ եղող անկեղծ զղջում
ընողին կու տայ Ստուած • և աս միջոցով նո-
րէն կու տայ անոր վրայ ուրիշներուն ան յարգն
ու համարումը ՝ որ ինքը չգիտեր թէ ինչպէս
վաստկի • բայց այսու ամենայնիւ թէ իր մեղ-
թարութեանը և թէ օգտակարութեանը համար՝
Ստուած կ’ուզէ որ անկեայ ձեռք բերէ զանոնք ՝ և
որոնք՝ մարդկօրէն խօսելով ՝ անկարելի է իրեն

ուրիշ կերպով մը ձեռք ձգել : Բայց յանցանքը աղատաբար խոստովանելուն՝ և թէ անոր համար խորին խոնարհութիւն ցուցընելուն մէջ այնպիսի պատուաւոր մէկ բան մը կայ՝ որ ամէն տեսնողները ի հարկէ հաւնելու են անոր : Այսպիսի տրամադրութեան մէջ գտնուող յանցաւորին վրայ կը դթան , և ջանք կ՚ընեն միխթարել անիկայ՝ փոխադարձ խօսքերով , ոչ միայն իրենց սիրոյն համար՝ այլ նաև իրենց վարկուն ալ :

7 . Ընդհակառակն , մեղաց մէջ իյնալու շատ ցաւալի օրինակներ ալ կրնան ըլլալ՝ ուր որ յանցանքը թէպէտ շատ մեծ է Աստուծոյ առջևը , կրնայ ըլլալ որ մարդոց աչքէն ծածկուած ըլլան : Ա՛ս պարագային մէջ յիշէ որ գործդ Անոր հետ է՝ որուն թափանցող աչքին ամէն բան իր ճշմարիտ լուսովը կ՚երևի . վասն որոյ անոր առջևը ձգէ հոգիդ , և մէկ ակառոր հաշտութիւն մը ըրէ անոր հետ , հաստատելով անիկայ իր Որդւոյն մահուան յիշատակներովը՝ սուրբ սեղանին հաղորդ ըլլալով : Ու երբոր աս կ՚ընես , մի՛ խորհիր թէ որովհետև Թողութեան նշաններ առիր՝ վասն որոյ իյնալուդ յանցանքը իսկոյն մոռնալու է : Անիկայ դեռ յիշողութեանդ մէջ պահէ՝ գալու ժամանակին մէջ զգուշութեան համար . ոդեա անոր համար Աստուծոյ առջևը , մանաւանդ առանձնական աղօթից ժամանակներդ . և խոնարհութեամբ նայէ ան վէրքերուն նշաններուն՝ որոնց քու յիմարութիւնդ պատճառ եղաւ , մինչև անգամ աստուածային շնորհօք կատարեալապէս բժշկուելէդ ետքն ալ : Վասն զի Աստուած կը հաստատէ իր ուխտը՝ ոչ թէ ամէն անցեալ անառակութեան զգացումը վերցընելու , այլ "Որպէս զի յիշես ու ամչնաս . և ամչնալուդ պատճառաւը մէյ մըն ալ բերանդ չբա-

բանաս ։ Երբոր քու ըրած բոլոր գործքերդ ներե-
լով՝ քեզի հետ հաշտուիմ՝ կ'ըսէ Տէր Յեհովան"։
(Եզէկ. ԺԶ. 63։)

8. Եւ արդ՝ բովանդակապէս ։ եթէ կը փափա-
քիս այսպիսի բնութիւն մը ստանալ և այսպիսի
քայլափոխութեամբ գառնալ ։ ուրեմն անմիջապէս
Աստուծոյ առջևը գետնին ինկիր՝ և հետևեալնե-
րուն պէս խոսքերով սիրտդ անոր առջևն թափէ։

Հոգևոր որոնումներ և խոստովանութիւններ ընելուն եղանակը
ծանր մեղքէն ազատելու համար աղօթք մը։

«Ա՛վ Աւրը ։ Աւրը ։ Աւրը ։ Տէր Աստուած.
երբոր կը խորհիմ քու անբիծ մաքրութեանդ ու
քու հաստատուն կառավարութեանդ ճիշդ և ա-
նաչառ կերպերուն վրայ ։ հանդերձ քու ամենա-
կարող զօրութեանդ՝ որ կարող է քու սրտիդ ամէն
խորհուրդը անմիջապէս և կատարելապէս ի գործ
դնել ։ իրաւացի տեղը ամբոխով և երկիւղով կ'երև-
նամ այսօր քու առջևդ՝ հոգւոյ խոնարհութեամբ և
սրտաթափութեամբ։ Ես՝ այսօր՝ ո՛վ իմ Աստուածս ։
այս մութ ողբալի օրը կ'ուզիմ ձեռք առնել ։ և
մեր յանցանացն ու մեր թշուառութեանը ան
ցաւալի աղբիւրին՝ մեր նախածնողացը անկմանը
նայիլ ։ և քու յանցաւոր Դաւիթ ծառայիդ հետ
ըսել ։ «Ահա ես անօրէնութիւնով ծնայ ։ ու իմ
մեղքով յղացաւ զիս»։ (Սաղմ. Ծ. 5։)
Կ'ողբամ այսօր իմ վրայովս այսպիսի ծննդեան մը
բոլոր մահաբեր հետևութիւններուն համար։ Եւ
ահ ։ ողբան շատ են անոնք։ Իմ անցեղծ վիճակիս
մէջ գործած մեղքերուս՝ և ան ետքը ըրած սխալ-
մունքներուս և ունեցած տկարութիւններուս չի-
շատակները իրաւամբ զիս կը շփոթեն։ Ո՞նչ մեծ

տեսարան մըն է՝ որ հիմա խղճմտանքիս ու քու ա-
մենատես աչքիդ առջեւն կը կենայ : Վասն զի դուն՝
ով Տէր , լաւ կը գիտես , ու յան-
ցանքներս քեզմէ ծածկուած չեն՝ : (Սաղմ . կԹ .
5 :) Իմ թափառական պտըտիլս քու գրքիդ մէջը
գրուած է՝ , (Սաղմ . ծԶ . 8 ,) իմ քեզի դէմ
ըրած ամէն անհնազանդութիւնս ու ապստամ-
բութիւնս կը տեսնես ու կը գրես : Դուն կը տես-
նես անոնք ամէն ծանրացընող պարագաներովը ,
որոնք ես ալ կընշմարեմ . և շատ ուրիշներն ալ ,
որոնք ես բնաւ գիտած կամ վրան խորհած ալ
չեմ : Ուրեմն ի՞նչպէս պիտի երևնամ քու առջեւդ՝
կամ քեզի վերցընեմ իմ երեսս : (Յոբ . Թ . 6 :)
Շփոթութիւնով լեցուած եմ՝ (Յոբ . Ժ . 15 ,) և
գաղտնի ապաշաւութիւն մը կը զգամ քեզի գա-
լու խորհած առնես . բայց «Տէր՝ որո՞ւն պիտի եր-
թամ՝ : (Յովհ . գ . 68 :) Քեզի՝ որմէ կախում
ունի իմ կեանքս կամ մահս . քեզի՝ որ դուն միայն
կրնաս վերցընել իմ յանցանքիս բեռը , որն որ
զես հիմա յերկիր կը ճնշէ . որ դուն միայն կրնաս
տալ իմ հոգւոյս ան հանգիստն ու խաղաղու-
թիւնը՝ որն որ կորնցուցի , և որն որ արժանի եմ
յաւիտեան կորնցընելու :

«Ինծի նայէ՝ ով Տէր Աստուած , որ քու ոտքդ
եմ ինկեր : Ինծի նայէ՝ որ քու առջեւդ եկեր յան-
ցանքս կը խոստովանիմ , և ան արդարութեանը կը
յանձնեմ ինքզինքս , որմէ չեմ կրնար փախչիլ : Ան-
կ խօսք մը չունիմ ըսելու զես արդարացընելու՝ ինծի
ջատագովութիւն ընելու համար : Խօսքերը՝ որ ամե-
նեւին չեն կրնար իմ անմեղութիւնս հաստատել , նաև
բնաւ չեն կրնար ըստ բաւականին նկարագրել իմ
մեղքիս մեծութիւնն ու ինչի արժանի ըլլալը : Դուն՝
ով Տէր , և դուն միայն գիտես լիովին , թէ որ-

քան եղեռնաւոր և ծրքան մեծ է անիկայ : Վասն անհուն իմաստութիւնդ միայն կրնայ չափել անոր չարութիւնը անհուն խորութիւնը : Շատ պատճառներով ես անկարող եմ ասիկայ ընելու : Չեմ կրնար քու Սուրբ Աստուածութիւնդ փառքին վերահասու ըլլալ՝ որուն իշխանութիւնը ես ապարգեցի , ոչ ալ ան զանազան ողորմութեանց թուոյն , որոնց դէմ մեղանչեցի : Չեմ կրնար միտք առնել քու սիրելի Որդւոյդ արեանը գինը՝ որն որ ապերախտութեամբ ոտքիս տակն առի , ոչ ալ քու ամէնօրհնեալ Հոգւոյդ մեծութիւնը , որուն ըղծութեանը ծրքան որ կրնայի՝ չանացի դէմ կենալ , և որուն գործքը որպէս թէ բոլոր իմ կարողութիւնովս կ'աշխատէի ոչնչեը Հանել , և իր անկած շնորհքը փրցընել , որն որ յաւէտ ուզելու էի որ կեանքս գնելով պահեմ և արիւնովս ջնեմ : Ահ իմ վարուցս յոռութեանն ու չիմարութեանը . որ այսպէս Հոգւոյս վէրքերը բացի , որոնցմէ չատոնցուընէ կը մեռնէի՝ թէ որ քու ձեռքդ դեղ մը պատրաստած չըլլար , թէ որ քու միակ Որդիդ արիւն թափած չըլլար ան դեղը պատրաստելու համար . որ քեզի հետ այսպէս զՀով ըրած ուխտս եղծեցի՝ (Սաղմ . ծ . 5 ,) իմ Տէրոջս Յիսուսի զՀովն չիչատակովը , որով պարտական եղայ անոր մարմինն ու արիւնին : (ա Կորն . ժա . 27 :) Որ նաև կրծքիս վրայ այսպիսի անպատուութիւն բերի , այնպիսի անվայել ընթացքով մը . և թերևս ասոր ամենամեծ թշնամիներուն բերանները բացի , իմ պատճառաւս անիկայ նախատելու և մէկ քանիները գայթակղեցընելու իրենց չատիճնական կործանմանը համար :

«Կը զարմանամ՝ ոմ Տէր Աստուած , որ հոս քու առջեւդ կեցեր եմ ու աս ամէնը կը խոստովանիմ :

կը սքանչանամ՝ որ արդէն շատ ժամանակ առաջ
ընկերացար ինծի դէմ իբրև արագ վկայ մը, (Ա՛ող.
ա. 5,) որ քու բոցավառ բարկութենանդ կայ-
ծակը ինծի դէմ ընտանեցիր, ու զիս դժոխքը չը-
խրկեցիր՝ հոն զիս թէ ինծի և թէ քովս եղողնե-
րուն ահ մը ընկերով՝ աւելի խիստ վրէժով և կո-
րուստով մը երևելի ընկերս իմ անձս միւսէն ան-
գամ ան տեղը, ուր որ ամէնն ալ թշուառ և ա-
մէնն ալ անյոյս են:

«Ա՛մ Ըստուած, քու երկայնմտութիւնդ սքանչելի
է: Բայց որքան ևս առաւել սքանչելի է քու ընտրեալդ,
որ աս ամենէն ետքը զիս քեզի կը հրաւիրէ: Վասն
որ ևս հոս կեցեր ինծի դէմ գատաստան կը կարեմ
թէ արժանի եմ մեռնելու՝ յաւիտենաւոր մեռնելու,
դուն ինծի յաւիտենական կենաց խօսքերը կը
խրկես, և ապաստամբ որդւոյ մը պէս կը կանչես
քեզի դառնալու: (Երե. ե. 22:) Ընտր հա-
մար ահա ես՝ ով Տէր, քու խօսքիդ հրաւէրքովը
և քու ընտրեալդ քաջալերելովը քեզի կու գամ.
և իմ մեծ անօրէնութիւններովս խոնարհութեամբ
կ'աղաչեմ քեզի՝ ձրիապէս անոնց ներում ընտրե-
լու. վասն զի գիտեմ որ թէպէտ (Իմ մեղքերս
միւսէն երկինքը հասան՝) (Յայտ. ժը. 5,) և
(Մինչև ամպերը ելան՝) (Երե. ծա. 9,) բայց
(Քու ողորմութիւնդ՝ ով Տէր, երկինքէն վեր է՝:
(Ող. ծը. 4:) Հասցուր ինծի այն ողորմու-
թիւնը՝ ով երկնաւոր Հայր, և աս երևելի օրի-
նակովը յայտնէ քու ընտրեալդ արդիւնքներն ու
քու Որդւոյդ արեանը զօրութիւնը. վասն զի այն-
չուշտ թէ որ աս իմիսիս պէս որդւան կարմիրի նման
մեղքերը կրնան (Ձիւնի պէս և ասրի պէս ճերմակ՝
ըլլալ, (Եսայ. ա. 18,) և եթէ ինծի պէս մէկ
ապստամբը կրնայ յաւիտենական փառքի բերուիլ,

երկիրը զարմանքով և երկինքը գովաբանութեամբ լեցուելու է . և ամենամեծ մեղաւորը կրնայ զուարթութեամբ Թողութեան դիմել , թէ որ ես՝ «Աղաւորներուն գլուխս» Թողութիւն գտնեմ : Ու ո՛հ թէ՝ երբոր ես կ՚ողբամ , և քու ոտքդ ինկած արիւն կը թափեմ՝ սրբան աւելն որ դուն յարմար կը սեպես , վերջապէս կամենաս «բժշկել իմ անձս՝ որ քեզի գէմ մեղանչեց» (Սաղմ . խա . 4) և «Մնծի մխիթի տեղ փառք , սուգի տեղ ուրախութեան իւղ , կոտրած հոգւոյ տեղ գովութեան պատմուճան» : (Եսայ . կա . 3 :) Ո՛հ թէ հաճէիր վերջապէս «Ու փրկութեանդ ցնծութիւնը ինձի ետ դարձընել , և ուրախութեան երգեր լսել տալ ինձի , որ ցնծան ան ոսկորները որ դուն կոտրեցիր» : (Սաղմ . ծա . 8 , 12 :) Ընտանեաց՝ երբոր քու ներող սիրոյդ մէկ զգացումը իմ սրտիս վրայ տարածի , և Թողութեան ձայնովը զուարթանայ անիկայ , քու շնորհքդ ուրիշներուն պիտի հռչակեմ . «Ամբարիշտներուն քու ճամբադ պիտի սորվեցընեմ , ու մեղաւորները քեզի պիտի դառնան» , (Սաղմ . ծա . 13) անոնք որ քեզմէ ապստամբած են , քաջալերութիւն պիտի առնեն քեզ փնտռելու՝ նայելով իմ բարեյաջող փորձառութեանս , որն որ մեծ ուրախութեամբ պիտի պատմեմ ամենուն քու փառքիդ համար , թէ և իմ երեսիս մեծ ամօթ ու շիտակութիւն բերէ : Ընդլայ որ «Տէրոջը աս ուրախութիւնը իմ զօրութիւնս ըլլայ» , (Նեեմ . ը . 10) անանկ որ անով ասկէ ետև քեզի ծառայեմ՝ մինչև հիմա պիտացածս շատ աւելի մեծ զօրութեամբ ու նախանձաւորութեամբ : Ասիկայ կը խնդրեմ ամենայն խոնարհութեամբ քու կամքիդ հնազանդելով , վասն զի չեմ համարձակիր ինդելու : Ինչ որ դուն

յարմար կը տեսնես զնս ուրիշներուն զգուշութիւն մը ընելու համար սահմանել՝ որ իմ բոլոր օրերս մեծութեան մէջ քալեմ , և վերջապէս ամպի մը տակ մեռնիմ , «Ո՛ւր կ՚երթայ թող ըլլայ» : Այլ՝ ոչ Աստուած , վերջապէս ողորմէ աս մեղաւոր հոգւոյս քու Որդւոյդ համար , և ինծի մէկ տեղ մը տուր փառաց սահմանելուն մէջ , թէ և քու բոլոր ուրիշ ծառաներուդ տաքերուն տակն ըլլայ : Ով Տէր , զնս ան ամէնօրհնեալ աշխարհը տար , ուր որ այլ ևս Աստուծմէ պիտի չհեռանամ , ուր որ այլ ևս խղճմտանքս պիտի չվիրաւորեմ , և քու սուրբ անունդ պիտի չանարգեմ , թէ և ան ամենահասաւար ձորին մէջէն ըլլայ ճամբան , որ երբէք մէկը չանցաւ : Ընտանեաց լեզուս պիտի բացուի , թէ և որքան աւելն ալ որ հոս յանցանքիս չափ թուելիամբը բռնուած մնայ . և անմահ գովաբանութիւններ պիտի մատուցանէ ան յաղթական արեանը՝ որ մեղաց այսպիսի վատահամբաւ գերի մը ազատեց , ինչպէս կը խոստովանիմ որ եմ , և քանի մը անգամ գերութեան ու ապականութեան մէջ կ՚իյնայէս եղբը , զնս արժանի բրաւ անունց իշխանութեանն ու սրբութեանը բաժանորդ ըլլալու , որոնք «Ծագաւորներ ու քահանաներ են Աստուծոյ՝ . (Յայտ . ա . 6 .) Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

ՎԽՐՈՊԱՆԷՒ ՄԸ ՎԱՅ՝ ՈՐՊԷՍ ՅՈՊՈՒԱԾ ԷՐ ԵՐԵՍԸ ՅԱՅՏՆԱԾ Է ։

1 . Մէկ վիճակ մը կայ՝ որ շատ անգամ կը պատահի քրիստոնէական կենաց ընթացքին մէջ , որն որ անոնք՝ որ կը սովորեցընեն ինքզինքնին միշտ բարեպաշտութեան հաւէտ ըլլալու , սովոր են "Աստուծոյ երեսին ծածկիլը" կոչել : Ասիկա Աստուծոյ խօսքէն առնուած զրոյց մըն է , ասոր համար կը յուսամ թէ մէկը չպիտի անարգէ զանիկայ՝ երբոր առաջին անգամ կը լսէ : Ես գլխուն մէջ իմ դիտաւորութիւնս է նկարագրել զանիկայ՝ կըսցածիս չափ պայծառ կերպով , և ապա քիչ մը խրատ տալ ան վիճակին մէջն ինկած ժամանակդ ինչ ընելիքդ վարով , ինչպէս որ շատ հաւանական է որ իյնաս անոր մէջ՝ ասանկ աշխարհիս անապատին մէջ ճամբորդութիւնդ լմնցընելդ առաջ :

2 . Ես խօսքին իմաստը՝ Աստուծոյ "Իր երեսը մէկու մը վրայ փայլեցընելը , կամ իր երեսին լոյսը մէկու մը վրայ ծագելը" ըսուած հակառակ զրուցուածքով ըստ մասին կրնայ բացատրուիլ : Ասիկայ կը թուի թէ բարեկամի մը երեսին ուշնացած հաճոյական և ուրախալից երևոյթը կ'ակնարկէ , մանաւանդ թէ որ մէկ երևելի ատոիճանի մը մէջ է , որ ատեն կը խօսի անոնց հետ՝ որոնք կը սիրէ , և որոնց մով կը զուարճանայ : Պաւլոս՝ Աստուծոյ իր շնորհքը իրեն յայտնելուն վրայ ունեցած բազձանքին վրայով խօսած ատենը՝ "Տէր՝ քու երեսիդ լոյսը իմ վրաս ծագէ" , և իբրև անոր արդիւնքը՝ կ'ըսէ , "իմ սրտիս ուրախութիւն տուիր , ցորեն

նին ու գինիին առատութեան ժամանակէն աւելի"։ (Ա Պետ. ա. 6, 7։) Այս և անկարելի չէ որ Պաւիդին գործածած աս ոճին մէջ մէկ ակնարկութիւն մը ըլլայ ան պայծառ լուսափայլութեանը, որ ամպին մէջ կը բնակէր՝ Իսրայէլի հետ եղած աստուածային ներկայութեան իբրև ակնարկ նշանը, որն որ Աստուած հաճեր էր մասնաւորապէս յայտնել մէկ քանի գլխաւոր դէպքերու առեն, իբրև նշան իր շնորհացն ու ընդունելութեանը։ Ասոր որոյ ընդհակառակն, Աստուծոյ «Իր երեսը ծածկելը» անտարակոյս իր շնորհացը նշանները պահելը նշանակելու է, և իր տհաճութեանը մէկ նշանը համարուելու է։ Բայց կը զուարճանայի. «Ձեր անօրէնութիւնները ձեր ու ձեր Աստուծոյն մէջտեղը զատեց. և ձեր մեղքերը անոր երեսը ձեզմէ ծածկեցին, որ չլսե»։ (Եսայ. ծթ. 2։) Ու գարձեալ՝ «Քու երեսդ մեզմէ ծածկեցիր», մեր քաշած չարիքներուն չնայելով, «ու մեր անօրէնութիւններուն պատճառաւը մեզ մաշեցուցիր»։ (Եսայ. կէ. 7։) Կ'ըսուի ալ թէ «Աստուած իր աչքերը կը ծածկէ» (Եսայ. ա. 15) իրեն անհաճոյ եղած բնութեան առեր մարդիկներէն, երբոր իրեն կու գան իրենց աղաչանքներովը, որպէս թէ չուզեր անոնց նայիլ։ Բաւական է պարզապէս Աստուծ Կրօց ցուցուցած իմաստը աս խօսքին վրայօք, և ասոր համաձայն քրիստոնեաները առ հասարակ կը բանեցընեն աս ոճը հիմա ալ, և ան ամէն բաները՝ որ անոնց դէմ աստուածային տհաճութեան մէկ նշան մը կը թուի, ան զուարճանքով կը ցուցընեն։

3. Բայց ասա ալ դիտելու է հոս թէ, ան բաներն որ գէպ ի իրենց եղած աստուածային շնորհաց արտայայտութիւնը կը սեպեն, ոչ միայն և ոչ

գլխաւորապէս ժամանակաւոր են, այսինքն միայն աս
հարմնաւոր և կորստական կենաց օրհնութիւնն
ուն չեն վերաբերիր: Թաւիթ, թէպէտ օրհնութիւն
սոսմունքը մշտատև վերաբերութիւն մը ունէին
սանկներուն, բայց տակաւին սորված էր ալ
սելի յառաջ նայիլ, և «Յորինի կալին կամ
հնձանին օրհնութիւններէն» իբրև նախապատիւ
և վասն որոյ յայտնապէս որոշ կը նկարագրէ զա
նոնք: (Սաղմ. ը. 7:) Եւ թէ որ դուն՝ որուն
կը խօսիմ հիմա, չես գիտեր անոնց սանկ ըլլալը,
յայտնի է որ բոլորովին ոգեպէս ես մեր քննութիւն
ըրած նիւթին վրայով, և ճշմարիտ գիտ սորվե
ու ես ճշմարիտ հաւատոյ առաջին գաւակը: Թա
թիթ՝ «Տէրոջը վայելչութիւնը տեսնելու», (Սաղմ.
իէ. 4,) կամ «Անկողնին վրայ զանիկայ յիշած
առնը իբր թէ ճարպով ու պարարտութիւնով
կշտանալու», (Սաղմ. կէ. 5, 6,) ինչպէս նաև
«Անոր տանը ու անոր սուրբ տաճարին բարութի
նէն լեցուելու» վրայ բոլոր բառերն ալ աս նոյն
մտքին առնելու է, և ճշմարիտ փորձառու եղող
հոգւոյն շատ քիչ բացատրութեան կարօտ է:
Բայց անոնք՝ որ Աստուծոյ երեսին լոյսը և անոր
երեսին փայլիլը գիտցած են, աս դիտութեանը
աստիճանին համեմատ կարող պիտի ըլլան մեկ գա
ղափար մը ձեւացընել՝ անոր իր երեսը ծածկելուն
կամ իր ժողովուրդին իր ներկայութեանն ու շնոր
հացը վրայովը տուած նշաններըն ետ պահելուն
վրայ, որն որ երբեմն մեծապես կը դառնացընէ
յաղողութիւնը. ինչպէս որ հակառակը կը մեղ
մացընէ տառապանքը, և շատ անգամ գառնու
թեան գդացումը բոլորովին կը վերցընէ:

4. Եւ ներում չնորհէ որ խոստովանիմ քեզի՝
մ քրիստոնեայ բարեկամս, (վասն զի սանկի տեղ

դնելով ընթերցողը կը խօսիմ հիմա ։) թէ Աս-
տուածոյ սիրոյն զգացումէն՝ և անոր չնորհացը՝ նը-
չանակութեն այս կերպով զգուիլը՝ կընայ ըլլալ որ
շուտով քեզի ալ պատահի ։ թէ և կընայ ըլլալ
որ հիմա Տէրոջը լսողը քու վրադ ծագիլը տեսնե-
լու բերկրութիւնը կը վայելես ։ կամ՝ թէ և մինչև
անգամ թուի թէ արևը քու բոլոր հոգւոյդ մէջ կը
փայլի ։ Կընայ ըլլալ որ աստուածային կատարե-
լութեանց և փառաց վրայ ունեցած կենդանի տե-
սութիւնները կորսնցնես ։ որոնց վրայ մտածելով
հիմա ատ ներքին հաճոյութիւնը կը զգաս ։ Կընաս
աստուածային իմաստութեան և զօրութեան ։ աս-
տուածային ողորմութեան և հաւատարմութեան ։
ինչպէս նաև անոր արդարութեանն ու սրբութեանը
վրայ ալ մտածել ։ և տեսութեանդ մէջ հոգւոյ
ներքին քիչ գոհունակութիւն մը զգալ ։ Կընայ
ըլլալ որ ինչ և իցէ կենդանի տպաւորութիւններու
նկատմամբ մտածմունքդ ։ որպէս թէ սոսկ հասարակ
առարկայի մը վրայ մտածելու մը պէս ըլլայ ։ Կընայ
այնպէս թուիլ քեզի թէ՝ աս երևելի բաներուն
վրայ բոլոր ունեցած զաղափարդ կորսնցուցեր ես ։
թէ և աստեղ վրայ մտածելը երբեմն աքանչացման՝
զարմացման՝ և սիրոյ զգացումներով քու բոլոր հոգիդ
յափշտակէ ։ Կընայ ըլլալ որ աստուածային չնոր-
հաց վրայ ունեցած բերկրալից զգացումդ կորսըն-
ցընես ։ Կընայ ըլլալ որ մեծապէս և ցաւագին
կերպով տարակուսիս ։ թէ արդեօք Աստուծոյն
ես ։ և անոր ամենօրհնեալ Հոգւոյն բոլոր գործերը
այնպէս ծածկուած ու գոցուած քու հոգիիդ ։ որ
ան յատկութիւնները՝ որոնցմով ան Սուրբ Ոգը-
գործողին ձեռքը կը ճանչցուէր ։ քսո մեծի մասին
ի կորուստ երթան ։ և դուն ալ սպասես թէ՝ մի
միայն ինքզինքդ խաբած եղար առջի ունեցած բո-

ըր յոյսերովդ : Հետևապէս՝ ան պաշտամունք-
ներն որ անոնցմով հիմա կ'ուրախանաս , քեզի շատ
տհաճելի կրնան ըլլալ , կամաց կամաց , մինչև անանկ
աստիճաններ որ ճշմարիտ կը ցանկաս անոնցմով Ա-
ստուծոյ հետ հաղորդակցութիւն ընել : Կրնայ ըլ-
լալ որ Աբեսալոմին ամենէն բերկրալից ճշմարտու-
թիւնները բացատրուիլը միևիկ ըրած պատնդ , Ա-
ստուծոյ որդւոցը արտօնութիւնները յոյժ սիրելի
կերպով քու առջևդ դրուած տեսնես , և ամե-
նևին մոքդդ չանցնի՝ թէ դուն անոնց մէջ ինչ
և իցէ մասն կամ բաժին ունիս . և այդ ցրտու-
թիւնէն ու անզգայութիւնէն մէկ ուրիշ վատ մը
կ'ելլէ՝ թէ դուն անոնց հետ բան մը չունիս ընելու :
Եւ անատնը «Ո՛Հու սիրագ վախը կը մոտածէ" ,
(Նոյ . ւէ . 18 ,) և քեզ տակն ու վրայ ընող
թշուառութեան տակը քու ամենասիրելի վայելք-
ներուդ վրայօքը երբոր կը մոտածես , կարծես թէ
անոնք ատոր ծանրութիւնը կ'աւելցընեն , և աւելի
զգալի կ'ընեն քեզի՝ քանի որ մոտածես թէ երբեմն
ախորժակ ունէիր ասոնցմէ , բայց հիմա բոլորո-
վին կորսնցուցեր ես անիկայ : Գնանկ որ թերևս
ծուի քեզի թէ՝ անոնք որ Հոգևոր զգացմանց վրայ
ամենևին բան մը իմացած չեն երբէք , քեզմէ ա-
ռաւել երջանիկ՝ կամ գոնէ քեզմէ քիչ թշուառ
են : Թերևս ասոնց ցաւալի ժամերուն մէջ մինչև
անգամ տարակուսես՝ թէ արդիօք երբէք աղօթք
ըրած ես , և թէ՝ արդիօք ան ամէն բաները որ
Աստուած վայելելդ կը համարէիր , մէկ սուտ
բերկրութիւն մըն էին Հոգւոյ ամենամեծ թշնա-
միէն տրուած , քեզի սեպել տալու համար թէ
քու վիճակդ աղէկ էր՝ որ անանկով իրեն ապա-
հով որան ըլլաս :

5 . Կրնայ ըլլալ որ ժամանակ մը ասոնց վե-

ձակդ և պարապ տեղը պաշտամունքներու գըտ-
նուիս ; և անոնց մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնը
փնտռելդ ալ պարապ տեղն ըլլայ : Կարելի է որ
առանձին աղօթք ընես հոգւով ՝ և ապա ընկերա-
կան պաշտաման դառնուիս ; և ասոնց երկուքին մէջն
ալ քիչ հաճութիւն գտնես ; այլ ստիպուիս Սաղ-
մոսերգուին գանգատը ձեռք առնել ՝ «Ո՛վ իմ
Աստուածս՝ յորդիկը կը կանչեմ քեզի ՝ ու չես պա-
տասխաներ • ու գիշերը կը կանչեմ ՝ և ինձի հան-
գըստութիւն չկայ" ՝ (Սաղ • իբ • 2 ՝) կամ Յո-
բին գանգատը ձեռք առնել ՝ «Ցնծէ որ արևելք
երթամ ՝ Ընիկայ չերևիր • թէ որ արևմուտք եր-
թամ ՝ զանիկայ չեմ նշմարեր • թէ որ հիւսիս
երթամ՝ ուր որ ինքը կը գործէ ՝ զանիկայ չեմ
կրնար գիտել • Հարաւային կողմը կը պահուի ՝
ու չեմ կրնար տեսնել զանիկայ" : (Յոբ • իգ •
8 ՝ 9 ՝) Ընանկ որ՝ մարդիդ մէջ բոլոր հոգևոր և-
րևցած բաները պիտի թուին թէ տրամաբեթան
փոխուեր են կամ երկիւղի գարձեր են ՝ կամ մէկ
սա խորին զգացումը եղեր են՝ թէ դուն անար-
ժան ես՝ ու հետևապէս չպիտի համարձակիս Ա-
տուծոյ առջևը աչքերդ վեր վերցընել ՝ և գրեթէ
պիտի ամչնաս քու իր ծառաներդ սեպհականերուդ
աղօթից ժողովին մէջ կայնելու : Ես գիտեմ սա
բանը քանի մը գերազանց քրիստոնէից վըայով ՝
որոնց հոգևոր ընթացքի մէջ ունեցած յառաջադի-
մութիւնը երևելի եղած էին ՝ և զորոնք Աստուած
իրենց եղբարցը շատերէն աւելի պատուած էր՝ ա-
նոնց և անոնց ձեռքով ուրիշներուն՝ բըսած շնորհք-
ներովը : Աստի ներումն շնորհէ որ այսպէս նկարա-
գրելս եսքը՝ քեզի մէկ պարզ խրատ մը տամ
ասոր վըայով • և կրօնամոլ երեւակայութենէն յա-
ռաջ եկած մի համարիր անիկայ՝ որ մէկ կողմանէ ի-

բաց վասն սերտ և յաճախ նկատմունք ունենալէն ։ և միւս կողմանէ այսպիսի աւելեալ վհճակի մը մէջ եղող փափուկ և աստուածապաշտ սիրտը սփոփելու համար անկեղծ և կաթոգին փափաքէ մը յառաջ կու գայ ։ Կ՚ունենՀամոզուած եմ որ՝ աշխատութիւնս անտես չպիտի առնէ կամ չՀաճախ ընէ "Աշխարհերուն ան մեծ Հովիւը" ։ (Եբր ։ ժգ ։ 20 ։) որ պատուիրած է մեզի "Ողջասիրտ ները միխիթարել" ։ (ա Թես ։ ե ։ 14 ։)

6 ։ Իսկ Հոս նախ և առաջ կը խրատեմ քեզ մեծ փութով քննել՝ թէ արդեօք աս ներկայ տառապանքդ յիրաւի ճշմարտապէս Հոգևոր պատճառներէ յառաջ կու գան ։ կամ թէ յաւէտ մարմնոյն մէկ անկարգութենէն՝ կամ կենաց այնպիսի պարագաներէն յառաջ եկած չէ արդեօք ։ որոնց մէջ դրուած ես նախախնամութեամբ ։ և որոնք կրնայ ըլլալ որ զօրութիւններդ տկարացընեն և միտքդ թուլցընեն ։ Ասոր բնութեանը նուաստագոյն մասին ։ (աս մարմնեղէն վհճակին մէջ քանի որ կը կենանք ։) ազնուագունեն՝ այսինքն անմահ Հոգւոյն վրայ ունեցած ազդեցութիւնը այնքան յայտնի է որ՝ մէկ մտադիր անձ մը չկրնար ընդՀանրապէս անոր տեղեակ չըլլալ ։ և տակաւին շատ մարդիկներ կան՝ որոնք ըստ բաւականին ասիկայ չեն նկատեր ։ և դուցէ դուն ալ անոնցմէ մէկն ըլլաս ։ Ընթան որպիսութիւնը շատ անգամ անանկ է որ՝ Հարկաւ տխուր գաղափարներ կը յարուցանէ միտքնիս անգամ երազի մէջ ։ և այսպարմանկ՚ընէ Հոգին բնչ և իցէ բանէ մը բերկրութիւն առնելու ։ և երբոր աս ասանկ է ։ ինչո՞ւ Համար անանկ սպասկենք թէ մանաւանդ աստուածային տՀաճութենէ մը յառաջ եկած է՝ երբ որ Հոգին Հաւատոյ մէջ իր սովորական բերկրութիւնը չգտնէ ։ կամ ին-

չո՞ւ համար խորհինք թէ Աստուած հետացեր է մեզմէ ։ թող տալուն համար բնական պատճառները՝ որ բնական հետեւութիւններ յառաջ բերեն ։ առանց՝ աս կապակցութիւնը աւրելու համար հրաշքով միջամտելու ։ Երբոր ասանկ է բանը ։ յաւէտ բժշկին օգնութիւնը փնտռելու է՝ քան թէ աստուածաբանին ։ կամ գո՛նէ ան ալ փնտռելու է՝ ան ալ ։ և դեղը՝ պահեցողութիւնը՝ շարժումը՝ և օդափոխութիւնը կրնան քանի մը շաբաթին մէջ ան ներգործութիւնն ընել ։ որն որ ամենազօրաւոր տրամաբանութիւնները՝ յոյժ ազդու յորդորանքներն ու միխթարութիւնները թերևս ամիսներով ոչինչ տեղը պիտի յոդնէին յառաջ բերելու ։

7 ։ Աւրիշ դէպքերու մէջ մոքին վհատութիւնն ու թուլութիւնը կրնայ ըլլալ որ մեր աշխարհային պարագաներուն մէջ գտնուած մէկ անյաջող բանէն ծագի ։ Ասոնք կրնայ ըլլալ որ մեծնցընեն և ցրուեն մեր խորհուրդները ։ և գառնացընեն բնութիւնս ։ և ասանկով մեծ աստիճանաւ մը անյարմար ընեն մեզ հոգևոր պաշտամունց և հաճութեանց ։ և երբոր աս ասանկ ըլլայ ։ գարմանը կ՚ըլլայ Աստուածային Նախախնամութեան հնազանդելով՝ մեր կիրքերը կարելի եղածին չափ աս աշխարհէս վերցընելով՝ կրցածնուս չափ ինքզինքնիս բեռէն ազատելու համար խոհեմ փոյթ մը բանեցընելով՝ անպիտան ծախուց չափաւորութեամբն ու գործքերնուս աղէկ հաւէն ըլլալովը՝ և աստուածային օրհնութիւնէն խոնարհութեամբ կախումն ղգալով ։ միանգամայն չանալով որ հաւատքով վեր անոր նայինք՝ որն որ երբեմն թող կու տայ որ իր տղաքները այսպիսի գժուարութեանց մէջ իյնան ։ որպէս զի ինքզինքը աւելի սիրելի ընէ անոնց՝ իրենց

օգնութեանը համար բռնած ընթացքովը :

8 • Էոս հաստատած սկզբունքներէս զուցէ քննութեամբ պիտի երևնայ թէ՝ աս մեր գանգատած նեղութիւնը առաջ ենթադրեալէն շատ տարբեր հիմն ունի : Բայց երբոր առողջութիւնը տեղն բլլայ և պարագաներն ալ հանգիստ , երբոր կենսական զօրութիւնները տրամադրեալ են ուրախութեան և ցնծութեան , բայց հոգևոր ուրախութեան համար ունեցած ախորժակը գացած է . երբոր հոգին բռնուած է տեսակ մը քնափութեան անզգայութիւնով , կամ ան բանով որն որ գրեթէ ամէն հոգևոր գործքի նայելով՝ անդամալուծական տկարութիւն կոչեմ աւելի ազէկ կ'բլլայ , միևնոյն անգամ թէ և չկենայ ան խորին ահարկու նեղութիւնը կամ սաստիկ երկիւղը , որն որ առաջ ցուցցի թէ մեղամղձի արդիւնքն է , ոչ ալ կենաց դիւրութիւններուն վրայով ան անձկութիւնը՝ որն որ նեղ պարագաները բնականապէս յառաջ կը բերեն • թէ որ քու վիճակդ այսպէս է՝ կը փոխեմ իմ խրատս , և կը պատուիրեմ քեզի ստիպելով՝ որ կարելի եղած ամենայն մտադրութեամբ և անաչառութեամբ ան պատճառը փնտռես , որն որ քու վրադ բերաւ ան մեծ չարիքը՝ որուն տակը իրաւամբ կը հեծես : Յա հաւանականաբար ընդհանրապէս պատճառը մեղքն է , մեկ գաղտնի մեղքը մը , որն որ աչխարհի աչքին անտեսանելի եղած է . վասն զի ան մեծ չարութիւնները՝ որոնք ուրիշները կը դիտեն և կը մեղադրեն , հաւանականաբար նախկին դվնաւն մէջ յիշուած որպիսութիւնը տակը կ'ինան՝ գիտութեամբ և խորհրդով գործուած յանցանք բլլալուընէն : Երդ՝ Աստուծոյ աչքը տեսած է ան չարիքներն որ ընկերներդ չեն կրցած տեսնել • և զանոնք ուրիշներէն ծածկելու համար

ըրած աս ջանքիդ պատճառաւը՝ (քանի որ չէիր կրնար չգիտնալ թէ Աստուծոյ անունը յայտնի էին ;) մանաւանդ կերպով մը զինքը նախատելիր ու վշտացուցիր , ու գրեթէ ծաղը ըրիր պիտի բ- սէի . և ահա ասկէ կ'ելլէ անոր արդար տհաճութիւնը : Ո՛չ բնաւ մի մոռնար ասիկայ , որն որ յայտնապէս զղուացուած , ընդհանրապէս գիտցուած , և գրեթէ ամէն հոգևոր ականջի ընտանի է , և սակայն մեր սրտերովը շատ քիչ կը զգանք անիկայ , "Ձեր ու ձեր Աստուծոյն մէջտեղը՝ ձեր անօրէնութիւնները զատեցին , և ձեր մեղքերը անոր երեսը ձեզմէ ծածկեցին , որ չլսէ" : (Եսայ . ծԹ . 2 :) Ուր ասիկայ բովանդակապէս՝ Աստուծոյ մէկ բազմամղոմ վարմունքն է քեզի հետ , թէև դառն թուի . վասն որոյ լսէ քու թշուառութիւնդ մի սեպեր զանիկայ , այլ քեզի արթնցընելու համար ալ տրուած՝ որ դուն չըլլաս Տէրոջը առջեւը խոնարհութեան արտասուքներով կենալ , այլ Յեսուայ նման ելլես և մեծ զօրութեամբ ինքզինքդ աշխատեցնես "Նզովածը քու մէջէդ վերցընելու" , ինչ որ ըլլայ ան : Թող աս ըլլայ քու անմիջապէս և փափաքանօք ի գործ դնելիք ճիգդ , որ հպարտութիւնդ ցածնայ , որ հակողութիւնդ հաստատուն պահուի , որ կիրքերդ աշխարհի մեռնին , և որ վերջապէս՝ երկնից յարմարութիւնդ ամենայն նկատմամբ աճի : Աստնք են երկնաւոր Հօրդ գիտաւորութիւնը , և քու մեծ գործդ թող ըլլայ անոնց համաձայն գործել :

9 . Վասն որոյ վերջապէս , ընդունէ ասիկայ իբրև ամենահարկաւոր խրատ՝ որ կրնայ տրուիլ քեզի , թէ անմիջապէս խղճմտանքդ ճշդութեամբ քննես : Կամնչ դիր անոր ամենամեղմ ձայներուն անգամ : Թէ որ կասկած մը կը ծագի մտքիդ մէջ

թէ մէկ բան մը ծուռ եղած է , ան կասկածին պատճառը փնտռէ , սրտիդ ամէն ծածուկ խորշերը քննէ • բարեհամբերութիւդ խթատը և թշնամիներուդ նախատինքները մոռիկ ըլլան՝ աւելի կատարեալ կերպով երևան հանելու համար • Յիշէ թէ ինչ բանի համար սիրտդ քեզ վերաւորից Տէրոջը սեղանին քովը , ինչ բանի համար պիտի վերաւորեր քեզ՝ թէ որ մահուան անկողնոյ մէջ ըլլայիր , և ան նոյն ժամուն յաւիտենականութեան մէջ մտնելու ըլլայիր : Նրբոր մէկ բան մը կը գտնես , գրէ անիկայ • և յառաջ գնա քու քննութեանդ մէջ , մինչև որ կարենաս ըսել թէ՝ ասանք են սրտիս մնացած ապականութիւնները , ասանք են կենացս մեղքերն ու յիմարութիւնները • այս ինչ բանը զանց ըրի , այն ինչ բանին մէջ սխալեցայ : Եւ երբոր կրցածիդ չափ աս քու հաշիւդ կատարեցիր , Աստուծոյ զօրութիւնովը ջանք ըրէ սրտի մնաք ինքզինքդ բարեկարգելու • կամ յաւէտ ամէն սխալ երևցած բանը գտածիդ պէս շուտով շիտկելու աշխատէ • «Մենակարողին դարձիր , և պիտի հաստատուիս • անօրէնութիւնը քու վրանէդ հեռացուր , և անտառնը Մենակարողէն ուրախութիւն պիտի ունենաս , ու երեսդ դէպ ի Աստուծոյ պիտի վերցընես : Ընոր պիտի աղաչես , ու քեզի պիտի լսէ • ուխտերդ անոր պիտի կատարես , ու ճամբաներուդ վրայ լոյս պիտի ճառագայթէ" : (Յոբ • իբ • 23 , 26 , 27 , 28 :)

10 • Միանգամայն ազասէ Աստուծոյ ամենայխորին խնամարկութեամբ , և ինքզինքդ երկնաւոր Հօրդ Հնազանդեցուր՝ անոր արդարութիւնը ճանչնալով և ողորմութեանը ապաւինելով • մինչև անգամ երբոր խղճմտանքիդ յանդիմանութիւնները շատ թեթև ըլլան , և Աստուծոյ ժողովուրդին

հասարակ եղած տկարութիւններէն՝ ի զատ ուրիշ բան մը չգուշակեն, տակաւին ինքզինքդ անոր առջեւը ձգէ, և խոստովանէ՝ թէ քու ամենազաւակ օրերուդ չարիքներն այնքան շատ են, և ամենազաւակ ծառայութեանցդ թերութիւնները այնքան բազմաթիւ են, որ անոնց պատճառաւը արժանի ես բոլոր քաշածներուդ, և քաշածներէդ ալ առաւելի. արժանի ես՝ որ ոչ միայն արեգակէդ խաւարի, այլ անցնի երթայ և՝ այլ ևս չծագի, և հոգիդ յաւիտենական խաւար վիճակի մէջ ձգէ: Ու քանի որ շուքը կայ, անհամբեր մի ըլլար: Զըլլայ որ մէկ կերպով մը նեղանաս, այլ յաւէտ հոգւոյ հանգստութեամբ և հեզութեամբ "Տէրոջը համբերէ": (Սաղ. չէ. 8, 34:) Հաճոյ եղիր իր սահմանած ժամանակին սպասելու, և իր ցուցածքին տանելու, սա խոնարհ յուսով թէ վերջապէս պիտի "Խառնայ և ողորմի քեզի": (Երեմ. ժբ. 15:) Խոլորովին մոռցած չէ ընծրհատու ըլլալը, և ոչ ալ որոշած է որ "Ընչ բնաւ չհաճի": (Սաղ. հէ. 7, 9:) "Տէրը յաւիտեան չմերժեր. վասն զի թէ և ցաւ կու տայ, բայց իր ողորմութեանը շատութիւնովը գթութիւն կ'ընէ": (Ողբ. գ. 31, 32:) Խաղաղատապէս միայն "Մէկ վայրկեան մըն է որ քեզմէ երեսը կը ծածկէ". բայց խոնարհութեամբ կրնաս յուսալ որ իր մեծ ողորմութիւնովը պիտի ընդունի քեզ, և "յաւիտենական ողորմութիւնով քեզի պիտի ողորմի": (Եսայ. ծդ. 7, 8:) Ես գեղեցկայարմար խօսքերը իմ չեն, այլ իրենն են. և իբր թէ ճիշդ իրենց ճակատին վրայ սա բանը կայ, "Թէ ան հոգին՝ որմէ Աստուած իր երեսը ծածկած է, կրնայ ըլլալ որ վերջապէս ընդունի անիկայ, և իր յաւիտենական շնորհքը տայ անոր":

11 • Քայց քանի որ խաւարը շարունակէ , դուն յառաջ գնա քու պարտաւորութիւններդ կատարելով : Շնորհաց միջոցներն ու սահմանեալ պարտաւորութիւնդ ի գործ դիր • կարդա և մտածէ • աղօթք ըրէ , այո՛ և Աստուծոյ գովաբանութեան երգեր ալ երգէ , թէ և տրտմած սրտով ալ ըլլայ : «Ընոր հօտերուն շաւիղներէն գնա» (Երգ • ա • 8) գուցէ աս ընելով հոգիներուն Հովուին պատահիս : Կ՚ունենք անոր անցնելու ճամբուն մէջ գտնուէ • կարելի է որ աս միջոցով անոր մէկ քաղցր Հայեցուածքը ձեռք բերես • և աս Հայեցուածքը՝ կամ խորհուրդներուդ մէկ գարձուածքը՝ որ կրնայ բոպէի մը մէջ ըլլալ , հոգւոյդ մէջ խկոյն երկինք մը կրնայ ստեղծել : Տէրոջը սեղանը գնա : Թէ որ չես կրնար ուրախանալ հոն , գնա և ողբա : Կնա և «Ողբա ան Փրկչին վրայ , որն որ խոցելիր քու մեղքերովդ" • (Ովս • ժբ • 10 •) և հոն տես շատ անգամ հաստատած ուխտդ կատարելուդ վրայ ողբալ : Թերևս Քրիստոս քեզի գիտցընէ ինքզինքը «Հացը կտրելու ատենը" (Ղուկ • իդ • 35) և զարմանաս տեսնելով որ ան քեզի շատ ւօտ է եղեր , երբոր դուն կը կարծէիր թէ շատ հեռու է քեզմէ • և կը սեպէիր թէ դուրս ձգուած ես անոր ներկայութենէն : Ընդսպիսի վայելքներու մէջ փնտռէ միխիթարութիւնդ , և ոչ թէ աս աշխարհիս ունայն զուարճութիւններուն և զգայական հաճոյութիւններուն մէջ : Կնաս պիտի չմոռնամ ան եռանդուն զբաղցուածքը , որն որ աղէկ վստահ եմ թէ խիստ աստուածապաշտ սրտէ մը յառաջ եկաւ , քանի որ նոյն ժամուն գրեթէ պատրաստ էր իր աս տեսակ տրտմութիւններովը հեռացնելու • «Էթ՝ թէ որ քեզ չեմ կրնար վայելել , Թող ուրիշ բան մըն ալ չվայելեմ • այլ

քու եանէդ ողբալով գերեզմանն իջնեմ"։ Զարմացայ երբոր լսեցի՝ որ գրեթէ աս խօսքը աղօթքին մէջ Աստուծոյ առջեւը զուարճին պէս բեռը վրայէն վերցաւ, և Աստուծոյ փրկութեանը ուրախութիւնը ետ դարձաւ։

12 · Այլ ևս խրատ մըն ալ պիտի ընեմ, և ասիկայ է՝ թէ նորէն Յիսուսի արեանը դիմես, որուն միջոցովը Աստուծոյ ու հոգւոյդ մէջտեղը հաշտութիւն կատարուեցաւ։ Ընիկայ է մեր խաղաղութիւնը, և անոր արիւնովն է որ մերձաւոր եղանք · (Եփես · բ · 13, 14 ·) անոր էր որ Աստուած ըսաւ թէ հաւնեցայ, իբրև իր Հոգւոյն սիրածը · (Մատթ · գ · 17 ·) և անով է որ իր ընդհացը փառքին կ'ընդունուինք։ (Եփես · ա · 6։) Ուստի՝ ով քրիստոնեայ, գնա և խաչեալ Փրկչին դիմէ՝ հաւատքով, գնա և անոր ինկիր իբրև ողբմած քահանայապետի, "Այս գանգատ անոր առջեւն թափէ, ու նեղութիւնդ անոր առջեւն պատմէ"։ (Սաղմ · ճկբ · 2։) Հոգւոյդ թշուառութիւնն ու անձկութիւնը բաց անոր, որ երբեմն փորձառու եղաւ թէ ինչ է սա խօսքը ըսելը, "Աստուածդ իմ, Աստուածդ իմ, ինչո՞ւ թողացիր" ։ (Մատթ · իէ · 46։) Ով աքանչելութեացս, որ ասանկ խօսք մը ըսէ Ընիկայ։ Կրթութեան և բժշկութեան համար անոր նայէ, որ ինքն ալ շատ բան քաշեց, ոչ միայն փորձուելով՝ այլ և զգալի երևոյթներուն նկատմամբ երեսէ ձգուելով, որ անանկով գիտնայ թէ ինչպէս ողբմութիւն ցուցընէ անոնց, որոնք այսպիսի ցաւալի վիճակի մը մէջ են, և պատրաստ ըլլայ՝ ինչպէս որ կարող ալ է՝ "Օգնական ըլլալ անոնց" ։ (Եբր · բ · 18։) "Ընիկայ Իմմանուէլ է, Աստուած մեզի հետ", (Մատթ · ա · 23։) և միայն

անով ու անոր միջոցովն է՝ որ իւր Հայրը մեզի ողորմութեան և սիրոյ ամենաքաղցր ճառագայթները կ՚ներսի: Ասոնի համար քու անմիջական վոյիդ ըլլայ անոր վրայ ունենալ տեղեկութիւնդ նորոգել: Կարգա՛ նորէն անոր կենացին ու մահուան յիշատակագրութիւնները. և ասիկայ ընելու առնենդ անշուշտ մեզ նեղքին քաղցրութիւն մը պիտի զգաս՝ որ քու Հոգւոյդ վրայ կը տարածի: Խաղաղ, հեզ, և լուռ վիճակ մը պիտի ունենաս, որուն մէջ հաւատքն ու սէրը զօրաւոր կերպով պիտի գործակցին. և Աստուած հաւանականաբար իր միխիթարիչ Հոգւոյն «Ներմ ու բարակ ձայնը» պիտի լսեցընէ, (Ի Թագ. ԺԹ. 12.) մինչև որ Հոգիդ գովաբանութեան երգերով լեցուած՝ դուրս բղխէ զանոնք, և «Ալեքսանդրիոյ ան օրերուն չափովը՝ որ տրտմեցար»: (Սաղմ. Ղ. 15.) Եւ ասոնց միջոցին սա հետևեալ մաղթանքին մէջ զբուցուած խօսքերուն պէս աղաչանքներն ալ պատշաճ են:

Խոնարհ մաղթանք մը այնպիսի Հիւրի մը համար, որմէ Աստուած իր երեսը ծածկեր է:

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած, որու քովը է կենաց՝ և երջանկութեան աղբիւրը»: (Սաղմ. ԼՁ. 9.) Երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քու անուանդ՝ որ քու աղբիւրդ ճաշակեցի, որ քու երեսիդ լոյսէն՝ և քու սիրոյդ իմ Հոգւոյս մէջ թափելէն եղած մանաւանդ բերկրութիւնը վայելեցի: Բայց աւաղ, ան բերկրալից ժամանակները այլևս չկան ինծի, և անոնց յիշատակը Հոգիս իմ մէջս թափիլ կու տայ ինծի: (Սաղմ. խբ. 4.) Պիտի կու գամ՝ ինչպէս որ առաջ ըրի, և քեզ նոյն քաղցրութեամբը Իմ Հոգւոս

և իմ Աստուածս՝ կը կոչեմ . բայց աւաղ , չեմ գիտեր ինչպէս ընեմ ասիկայ : Յանցանքներն ու երկիւղները կ՚ելլեն , և Թող չեն տար աս բերկրալից խօսքերը զրուցելու : Վեղ կը փետռեմ՝ ով Տէր , բայց ունայն տեղը քեզ կը փետռեմ : Պիտի ա- ղօթեմ , բայց չոթունքներս կնքուած են : Կու խօսքդ պիտի կարդամ , բայց անոր բոլոր խոստ- մունքները իմ աչքերէս ծածուած են : Ըստ ան- գամ կը դտնուիմ ան պաշտօնեներուն՝ որոնք ա- ռաջ շատ անուշիչ և մխիթարիչ էին իմ Հոգւոյս , բայց աւաղ՝ հիմա միայն պաշտամունք շուքին են անոնք . Էութիւնը գացած է , կենդանացուցիչ զօրութիւնը փախած է , և գանոնք թողուցած է առջի տեսածներուս իրրև լոկ պատկերը :

«Բայց՝ ով Տէր , «Յաւիտեան մերժեցիր , ու ալ բնաւ պիտի չհաճիս» : (Սաղմ . հէ . 7 :) Ը- հաւատ դատաստանով վհատիցիր թէ Հոգիս մշտըն- ջենաւոր ձեռքեն՝ որ յաւիտենական խաւարին ցա- ւալի նշանակն է , գիս անոր տաս : Յիրաւի ար- ժանի եմ անանկի : Կը խոստովանիմ՝ ով Տէր , որ արժանի եմ քու ներկայութենէդ դուրս ձգուե- լու արհամարհանօք , եղածէս խորունկ ընկղմելու , աւելի խորունկ . արժանի եմ «Ընչքիս թաղթիչներ- ուն վրայ մահուան շուք՝ ունենալու , (Յոբ . ժէ . 16 :) և մինչև անգամ տարտարոսական բան- տին թանձր խաւարովը շրջապատելու : Բայց դուն շատերը՝ որոնք ինծի նման «խաւար կապերով տար- տարոսը ձգուելու՝ արժանի եղած են , (Բ Պետ . բ . 4 :) քու վերին փառքդ տեսնելու բարձրացուցած չես , ուր որ ամպ մը չկրնար դտնուիլ որ քու և ան զուարթ հոգիներուն մէջտեղը անջրպետէ : «Ողորմ ինծի՝ ով Տէր , ողորմէ ինծի» : (Սաղմ . ճիգ . 3 :) Ես թէպէտ իմ անօրէնութիւններս

հինա ճշմարտապէս պատճառ եղած են Վհու և բնագ ինձմէ ծանկիլու՝ (Նաա. ծէ. 2) *բայց դուն հաճէ յաւէտ՝ քու խօսքիդ ընդհակառակ զրուցասքին համեմատ՝ իմ մեղքերէս քու երեսդ ծանկիլ՝ ու ամէն անօրէնութիւններս ջնջել՝* (Աաղ. ծա. 9) *Վհու ընդհատդ նորէն գտնալուն նշաններովը իմ սիրտս ուրախացուր՝ և Ըսէ իմ անձիս՝ թէ Վհու փրկութիւնդ ես եմ՝* (Աաղ. լէ. 3)

«Յիշէ՝ ով Տէր Աստուած՝ յիշէ ան ահաւոր օրը՝ երբոր քու սիրելի Որդիդ Յիսուսը քաշեց ան բաները՝ որոնց ես արժանի էի։ Յիշէ ան տագնապը՝ որուն մէջ իր հոգին քու առջեւդ թափեց ու ըսաւ՝ Աստուածդ իմ՝ Աստուածդ իմ՝ զիս ինչո՞ւ թողուցիր՝ (Մաթ. իէ. 46) *Զէ՞ որ աս ամէնը քաշեց՝ ով Տէր՝ որ խոնարհ ղրկացեալ մեղաւորները կարենան անոր միջոցովը մօտենալ քեզի՝ և բերկրութեամբ նայիլ քեզի՝ իբրեւ իրենց Հօրը և իրենց Աստուծոյն։ Ասանկ կը փափաքիմ քեզի գալու։ Ո՛վ օրհնեալ Փրկիչ՝ չէ՞ որ դուն սահմանուած ես «Միօնի սգաւորներուն մխիթարի տեղ փառք՝ սուգի տեղ ուրախութեան իւղ՝ և կոտրած հոգւոյ տեղ գովութեան պատմուճան տալու՝* (Նաա. կա. 3) *Ո՛վ Տէր՝ արցունքներս սրբէ՝ և գլուխս «Ուրախութեան իւղով՝ օծէ՝ ու զիս փրկութեան զգեստով հագուեցուր՝* (Նաա. կա. 10)

«Երանի՛ թէ կարող ըլլայի գտնել քեզ՝ (Յոբ. իգ. 3) *Ո՜հ թէ գիտնայի՝ թէ ինչ է ան որ քեզ ինձմէ հեռացուցեր է։ «Իմ ճամբաներս կը քննեմ ու կը փորձեմ՝։* (Ողբ. գ. 40) *Երանի՛ թէ «Օգնա փորձէիր ու սիրտս գիտնայիր՝ զիս քննէիր ու իմ մտածմունքներս գիտնայիր՝ և*

թէ որ «լաւ ճամբու մէջ եմ՝», ցուցընէիր, և «պիտ դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէիր»։ (Պաղ. ճլԹ. 23, 24.) *ան ճամբան՝ որուն մէջ կրնամ հանգիստ ու խաղաղութիւն գտնել «Իմ հոգւոյս»,* (Երե. ղ. 16.) *և Քրիստոսով քու ցուցուցած սէրդ վայելել։*

«Ո՛վ Աստուած, «Որ հրաման ըրիր խաւարէն լոյս ծագիլ», (Բ Կոր. դ. 6.) միայն ըսէ, և իսկոյն լոյսը հոգւոյս կը զարնէ։ «Քանց իմ ընդթունելութիւնս, ու բերանս պիտի պատմէ քու գովեստիւդ», (Պաղ. ծա. 15.) և ուրախալից երգ մը պիտի երգէ, որն որ կրծնրքին բերկրութիւններն ու անուշութիւնները պիտի ցուցընէ անոնց՝ որոնք հիմա իմ երեսէ ինկած ըլլալէս վհատած են։

«Այլ սակայն՝ Տէր, ամենայնիւ քու կամացդ կը յանձնեմ ինքզինքս։ Թէ որ ասանկ պէտք է որ իմ հաւատքս բանեցընեմ դէռ խաւարի մէջ քալելով օրերով՝ ամիսներով՝ և տարիներով, ո՛րքան երկար որ ինծի, ո՛րքան երկար որ ըլլան, յանձնառու եմ։ Տակաւին քեզի պիտի երկիրպագանեմ՝ իբրև «Իսրայէլի Աստուծոյն» և փրկչին, թէ և «դուն քեզ ծածկող Աստուած մըն ես»։ (Եսայ. խե. 15։) Տակաւին «Տէրոջը անուանը պիտի ապաւինիմ, ու իմ Աստուծոյս կռթնիմ», (Եսայ. ծ. 10.) «Քեզի պիտի յուսամ, թէ և զիս սպանանես», (Յոբ. ժգ. 15.) և «Ըռաւօտը սպասողներէն» առաւօտը սպասողնե՛րէն աւելի քեզի պիտի սպասեմ»։ (Պաղ. ճլ. 6։) Թուղթ «Ազնկոյեան ժամանակը լոյս ըլլայ»։ (Ղաւ. ժգ. 7։) Վհատիմ որ երբեմն քու կարեկցութիւնդ ցուցուցած ես՝ քու մեռնելու վրայ ըլլող ծառաներուդ, և անոնց բնական զօրութեանցը յոյժ տեղատուութեանը մէջ՝ աստուածային փառաց կատարեալ

մակրնթացութիւն մը տուած ես անոնց . և այս-պէս «խաւարը լոյսի՝ գարձուցեր ես «Ընտոց առ-ջեւն՝ : (Եսայ . խե՛ . 16 :) Ընդհակառակ թող հաճոյ ըլլայ քեզի «Աստուան շուքին ձորը՝ քու ներ-կայութեանդ լուսովը լուսաւորել՝ երբոր ես անկէ անցնիմ՝ , և «քու ցուպդ ու գաւազանդ՝ երկնցը-նել՝ «իս մխիթարելու համար՝ , (Սաղմ . խգ . 4 ,) որ դողդողալներս գադարին , և խաւարը գովաբա-նութեան երգերով հնչէ : Եայց եթէ քու բարձ-բացոյն կամքդ ըլլայ՝ որ թշուառութիւնն ու խա-ւարը միանգամ իմ բազուկիս հնչերակին մինչև վերջին զարնելը , և իմ շունչիս մինչև վերջին հնչառու-թիւնը . ահ՝ թող գադարի ան վերջին ճիգովը , և զիս տանի ան լուսոյն՝ որ արդարներուն համար սփռուած է , և ան ուրախութիւնը՝ որ «Արտով ուղիղներուն՝ համար պահուած է , (Սաղմ . ղէ . 11 ,) և յաւիտենական միջվայրկեանի և ու-րախութեան ան պայծառ սահմաններուն , ուր որ քու բոլոր ժողովուրդդ կատարելապէս պիտի օ-ծուին քու Հոգւովդ , և այլ ևս չպիտի «Ծածկես քու երեսդ անոնցմէ՝ : (Եզեկ . լԹ . 29 :)

«Ա՛ս է՝ Տէր , «Քու փրկութիւնդ , որուն կը սպասեմ՝ , (Ծննդ . խթ . 18 ,) և քանի որ ա-նոր հաւէն իմ հոգւոյս քաշած բաղձանքները կը զգամ , բնաւ չպիտի յուսահատիմ զանիկայ ընդու-նելուս վրայ : Շարունակէ և աճեցուր ան բաղ-ձանքները , և վերջապէս յագեցուր ու չափազանց լեցուր անոնց ամէնը «Քու շնորհացդ մեծութիւ-նովը Յիսուս Քրիստոսով՝ . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Մեծ և Ճանր Նեղութիւնն պակ ճգնող Հրեշտակներն :

1 . Յարմիհետև «Արդը նեղութեան համար կը ծնի , ինչպէս որ կրակին կայծերը վեր կը թռչին» , (Յոբ . ե . 7 ,) և Ադամ ալ բոլոր իր սեռին վրայ ձգեց թշուառութեան ցաւալի ժառանգութիւնը՝ անոնց մահուան ճամբուն մէջ . վասն որոյ ստուգիւ պատշաճ և հարկաւոր է որ ամէնքս ալ աչնկալենք՝ թէ փորձութեանց և նեղութեանց պիտի հանդիպինք . և թէ դուն՝ ով ընթերցող , ով որ ես , չկ՚նք ընելու ես զրահդ հագնիլ և պատրաստ ըլլալ դէմ դնելու ան փորձութեանց , որ քու բաժինդ պիտի էյնայ՝ իբրև մարդ և իբրև քրիստոնեայ : Պատրաստ եղիր նեղութիւններդ ընդունելու և անոնց դիմանալու՝ մարդոյ և քրիստոնէի մը վայելածին պէս : Ըս նկատմամբ , երբոր ուրիշները բեռի տակ կը տեսնես , մտածէ թէ որքան կարելի է որ՝ դուն ալ ան նոյն գժուարութիւնները կամ ուրիշ անոնց նմանները տակին էյնաս : Ինքզինքդ անոնց տեղը դիր : Խորհէ թէ ինչպէս կրնայիր դիմանալ ան բեռին՝ որուն տակը անոնք կը կենան , և իսկոյն չկ՚նք ըրէ զանոնք մխիթարել և քու սիրտդ զօրացընել , կամ յաւէտ աղօթք ըրէ որ Աստուած զօրացընէ : Նէ դիտելով թէ՝ որքան ենթակայ է մահկանացու կեանքը այսպիսի տրտմութեանց , անկէ ունեցած ակնկալութիւններդ չափաւորէ . խորհուրդներդ անկէ վեր ելլեն , և քու երջանկութեան դաղափարներդ միայն ան աշխարհին համար ձևացուր , ուր կարելի

չէ որ անոնք պարապը ելլեն . միանգամայն օրհնէ զԱստուած՝ որ քեզի մինչև հիմա յաջողութիւն տուաւ , և անոր յատուկ նախախնամութեանը տուր այսքան երկար ատեն առանց վհրաւորուելու մնալդ , քանի որ անձրևի պէս բազմաթիւ նետեր չորս դիէդ կը տեղան , և բազմաթիւ անձինք անոնց միջոցովը կ'ինկան ալ կողմէդ և ձախ կողմէդ :

2 . Երբոր վերջապէս քու կարգդ կու գայ , ինչպէս որ անշուշտ պիտի գայ , նեղութիւնը քեզ բռնած առաջին ժամէն իրօք Աստուծոյ ձեռքը նշմարէ անոր մէջ , և աս նշմարանքը մի կորնչցներ բնական պատճառ մը տեսնելովդ , որմէ կրնայ ըլլալ որ յառաջ եկած ըլլայ : Թող քու առաջնին փոյթդ ըլլայ «Աստուծոյ հզօր ձեռքին տակը խոնարհիլ , որ քեզ ժամանակին բարձրացընէ» : (ա Պետ . ե . 6 :) Խոստովանէ թէ «Քոլոր քեզի պատահած բաներուն մէջը անիկայ արդար է» , (Նեեմ . թ . 33 ,) և թէ բոլոր աս բաներուն մէջ «Քեզ քու մեղքերուդ չափ չպատժեր» : (Եզր . թ . 13 :) Պատրաստ եղիր անոր ձեռացը համբերութեամբ տանելու , իր կամքին հնազանդելով անոր անունը փառաւորելու , և անոր այցելութեանը չնորհապարգև դիտաւորութեանը համաձայն գտնուելու , և միանգամայն հանդարտութեամբ ան պատահած դէպքին ելքին սպասելու , ամէն ինչ որ ըլլայ ան դէպքը :

3 . Երբ՝ որպէս զի «Համբերութիւնը իր կատարեալ գործն ունենայ» , (Յակ . ա . 4 ,) շատ անգամ՝ և խորունկ կերպով մտածէ քու անարժանութեանդ ու մեղաւորութեանդ վրայ : Գիտնէ թէ օրքան անգամ ամէն մէկ ողորմութիւն ուրիշ տակ առիր , և ամէն կրած պատժոցդ արժանի եղար : Յիշ քննէ նաև թէ՝ օրքան երկար ատեն համ-

բերից քեզի Աստուծոյ երկայնամտութիւնը , և ինչպէս սքանչելի կերպով տակաւին ի գործ կը դրուի դէպ ի քեզ . և յիրաւի ոչ միայն իր երկայնամտութիւնը՝ այլ իր առատաձեռնութիւնն ալ : Ապաշխարեցո՛ տակը՝ (ասոնք զի հիմա իրօք այսպէս սեպելով կը խօսիմ քեզի) ջրոս դէպ նայէ , և քու վրադ մնացած ողորմութիւնները քննէ , և երախտագիտութեամբ ճանչցիր զանոնք : Ամմոն՝ թէ կրնար ըլլալ որ անոնք ալ վերցուէին . ինչ , թէ որ Աստուած իր ձեռքը քեզի դէմ երկնցընէր , և աղքատութեանդ վրայ ցաւ՝ կամ ցաւիդ վրայ աղքատութիւն՝ կամ աս երկուքին վրայ բարեկամց կորուստ՝ կամ հիմա վրանին ողջացած բարեկամներուդ մահուանը վրայ ողջ մնացող բարեկամացդ մահը յաւելոյր , վէրքդ աւելի ևս դառն պիտի ջլլա՞ր : Երկրպագութիւն մատո անոր բարութեանը՝ որ ասանկ չէ եղեր . և զգո՛յշ եղիր՝ ջլլայ որ անշնորհակալութեանդ բարկացընէ զանիկայ՝ տրտմութիւններդ աւելցնելու : Պատժուելու կարօտութիւն ունենալուդ վրայ ալ մտմտա , որքան օգտակար կրնայ ըլլալ անիկայ քու հոգւոյդ , և ինչ գեղեցիկ նպատակներ կրնայ ունենալ մեր երկնաւոր Հայրը՝ իր որդւոցը խրկած բոլոր նեղութիւններուն մէջ :

4 . Սա ալ պիտի յաւելում՝ թէ աս բոլոր խորհրդածութիւններուն հետևութենէն կրնաս քաջ ակնկալել՝ որ ոչ միայն ան նեղութիւններուն հնազանդելու ևս՝ արդիլելու կարող ջլլաս բանիերուդ պէս , այլ քաղցրութեամբ հաւանելու ևս անոնց , և օգուտ հանելու ևս անոնցմէ . ոչ միայն արդարացընելու ևս զԱստուած անոնք խրկելուն համար , այլ փառաւորելու ալ ևս . փառաւորելու ևս անիկայ սրտովդ և շրթունքներովդ ալ : Այս-

պիսի ժամանակ մը անյարմար մի՛ համարիր գովաբանութիւնները ։ ո՛չ ալ յարմար սեպէ միայն անգովաբանութիւնը՝ որն որ իր ծագումը մնացած չնորհքներէն կ՚առնէ ։ այլ դիտցիր որ քու պարտքդ է՝ ո՛չ միայն չնորհակալու ըլլալ նեղութիւններուդ մէջ՝ այլ չնորհակալ ըլլալ անոնց համար ալ ։

5 ։ Ըսուած ինքը ըսաւ թէ՝ "Ամէն բանի մէջ գոհութիւն տուէք" ։ (ա Թես ։ ե ։ 18 ։) և իր ծառաներուն սորվեցուց ըսել թէ՝ "Ա՛յ" նաև մեր նեղութիւններուն մէջը կը պարծինք" ։ (Հռով ։ ե ։ 3 ։) Եւ շատ ատոր է որ նեղութիւնները ճշմարիտ հաւատացելոց աստուածային ողորմութեան նշան են ։ վասն զի՝ "Տէրը իր սիրածը կը պատժէ ։ և կը ծնծղէ ամէն որդի՝ որ ինքը կ՚ընդունի" մանաւանդ և որոշ քաղցրութեամբ ։ (Եբր ։ ժբ ։ 6 ։) Ո՛ւր ներկայ նեղութիւններուդ՝ իբրև սիրոյ պատիժներու պէս նայէ ։ և ապա թող քու սիրտդ ըսէ թէ՝ սէրը գովաբանութիւն չընդունէր ։ Խորհէ ինքնիրենդ թէ՝ "Ըստակով է որ Աստուած զիս իրեն Որդւոյն կերպարանակից կ՚ընէ ։ ստակով է որ զիս իր կատարեալ փառքին հաղորդելու կը կրթէ ։ Ըստակով իմ ապականութիւնները կը սպանէ ։ ստակով իմ չնորհքներս կը զօրացընէ ։ ստակով իմ աստուածութեամբ ճամբայ բռնելը զիս իրեն մօտեցընելու ։ և իր երկնաւոր թագաւորութեանը պատիւներուն արժանացընելու ։ Հարկը պահանջելուն համար է որ "տրտմիմ" ։ (ա Պետ ։ ա ։ 6 ։) և անիկայ անշուշտ իմ իրեն սորվեցընել կրնայէս աւելի աղէկ գիտէ՝ թէ ինչ է ան հարկը ։ և գիտէ թէ ինչ մանաւանդ յարմարութիւն կայ աս նեղութեանը մէջ իմ ներկայ կարօտութիւնս լեցընելու ։ և ինձի ան մանաւանդ աղէկութիւնը ընելու ։ որն որ չնորհօք պարգևել

կ'ուզէ ինձի անոր միջոցովը : Ա՛ս նեղութիւնը ՝Համբերութիւն պիտի գործէ , և Համբերութիւնը՝ փորձառութիւն , և փորձառութիւնը՝ աւելի ա֊ներկեան ՝յոյս՝ մը , այն՝ մէկ յոյս մը՝ որ ՝ընտա֊մօտիդ չձգեր՝ , քանի որ Աստուծոյ սէրը իմ սրտիս մէջ տարածուած է , (Հռով. Ե. 3 , 5 ,) և իմ նեղութեանս մէջէն կը ծագէ՝ ամպին մէջէն ծագող արեգակին նման , լոյս կ'արձակէ խաւարին վրայ , ու մեր լացին հետ արդիւնաւորութիւն մըն ալ կը խառնէ" :

6 . Ուրեմն թող քու հանդուն Հոգդ ըլլայ , որ քանի որ աս կերպով նեղութեանդ վրայ կը նայիս՝ ինչ որ ըլլայ ան , իրրև Աստուծոյ ձեռքէն եկած , անիկայ բանեցընես ան նպատակին՝ որուն համար որ քեզի խրկուած է : Եւ որպէս զի կա֊րնաս անանկի բանեցընել , թող քու առաջին գործդ ըլլայ գիտնալ՝ թէ ինչ են ան նպատա֊կը : Քու Հոգւոյդ բոլոր մտադրութիւնը մէկ֊տեղ ժողվէ ՝Պատազանին և անոր Հրամայողին մտիկ ընելու՝" (Մէտ . ի . 6 ,) և մեծ հանդոյժ աղօթք ընելու՝ որ անոր ձայնը հասկնաս : Վարդ՝ խօսքերդ՝ և սիրտդ քննէ . և աղօթք ըրէ Աս֊տուծոյ որ այնպէս առաջնորդէ քու քննութիւն֊ներդ , որ ՝Արեգ զարնող Տէրոջը դառնաս՝" : (Եսայ . ի . 13 :) Ա՛ս բանին մէջ օգնութիւն առնելու համար Աստուածապաշտ բարեկամաց օգ֊նականութիւնը խնդրէ , և մանաւանդ քու հկեղեցւոյդ Հոգևոր պաշտօնէին . ո՛չ միայն քեզի համար աղօթք ընելնին խնդրէ , այլ անոնց խրատն ալ՝ ՝Ախախնամութեան աս բանին մէջ ունեցած նպատակին վրայով . և քաջալերութիւն տուր ա֊նոնց ազատաբար քեզի զգուշացնելու ան ամէն բաները՝ որ աս նեղութիս վրայով իրենց միտքը կու գայ :

Եւ երբոր այսպիսի պատեհութիւն մը՝ քու բնութեանդ ու վարուցդ մէկ անկատարութիւնը անոնց միտքը ձգէ ու անիկայ քեզի զրուցեն, անոր վրայ իրենք բարեկամութեան մէկ մեծ նշան մը նայէ, և ընդունէ անիկայ ոչ միայն համբերութեամբ՝ այլ շնորհակալութեամբ։ Ա՛ր և իսկ ժամանակ գէշ է քրիստոնեի մը՝ որ իրեն տրուած յանդիմանութեանցն ու խրատիցը համար առնուի. և ամենէն գէշն ան է՝ որ ասկէ ընէ երբոր իր երկնաւոր Հօրը յանդիմանութիւնները իր վրայ են։ Պարտական է յաւէտ այսպիսի առեն մը խրատ փնտռել, և կամովին իր վէրքերը բանալ մէկ հաւատարիմ և վարպետ մէկու մը՝ որ քննէ։

7. Եւ երբոր ասկէ ան միջոցով լուսոյ մէկ ճառագայթ մը ձեռք կը ձգես՝ քեզի եղած այսպիսի անտեսութեանց նշանակութեանն ու դիտաւորութիւնը մէջ առաջնորդելու, զգոյշ եղիր՝ որ ինչ և իսկ աստիճանաւ մը «Հակարթացընես ինքզինքդ Աստուծոյ դէմ, և անոր հակառակ երթաս»։ (Ղկ. իդ. 27։) Ո՛չ և իսկ նախախնամական հարուածի մը հասկրցուած նպատակին յամառելով դէմ գործելը՝ անպատմելի կերպով կը զայրացնէ գինքը։ Ա՛սն որոյ՝ ինչ բան որ քու մէջդ ծուռ կը տեսնես, անմիջապէս շիտկելու նայէ անիկայ, և աշխատէ Աստուծոյ կամքին աւելի ևս մեծ հնազանդութիւն ցուցընելու՝ աւելի խաղաղ կերպով աշխարհիս անտարբեր ըլլալու, և աստուածային հաղորդակցութեան ու մերձեցող աներևոյթ վճռակին տեսութիւններուն աւելի սերտ յարմար մը ունենալու ընդհանուր դասերը սորվելու։ Եւ ինչ մանաւանդ համեմատութիւն կամ համաձայնութիւն որ տեսնես նեղութեանդ ու նախկին յանցանքներուդ մէջն եղած ասկամ ան պարագային մէջ,

մասնաւոր կերպով մեծ հոգ ունեցիր գաւազանին ան աւելի յատուկ և բացարձակ ձայնին համեմատ գործելու : Ընատենը գուցէ պատրաստ և երևելի պատճառներ ունենաս ըսելու թէ՝ "Ընչէկ եղաւ ինծի որ վշտացայ" (Սաղմ. ճԺԲ. 71.) և շատ ուրիշներուն հետ մեկտեղ, սորվիս քու ամենադառն փորձութիւններուդ ժամանակները կենացդ ամենաքաղցր և ամենաբարձր վայրկեաններուն կարգը դասել : Ա՛ս նպատակիս համար աղօթքը քու յաճախ գործդդ թող ըլլայ. և թէ որ ճիշդ աս հետևեալ խօսքերն ալ չէ՝ գոնէ անոնց նման խօսքեր շատ անգամ և ազդու կերպով բղխին քու սրտէդ Աստուծոյ առջևը :

Ովանր ինղո–ւնեան պակ ճնղո–աջ ինկո–ն
աա– Աստո–ած խոնարհ ապաղաչը :

"Ո՛վ դուն գերագոյն՝ և սակայն արդար ու ողորմած Կառավարիչ համայն տիեզերաց, որքան ալ նուաստ և չնչին ըլլայ քու լայնածաւալ տերութեանդ աս փոքր սահմանը, դուն անտես չես ըներ անիկայ և անոր բնակիչները. այլ կընայիս անոր գործքերը կարի զնջանող և ողորմած խնամօք : Դուն կը թագաւորես, և ես կը ցրնծամ. ինչպէս որ ճշմարտիւ ընդհանուր ցնծութեան նիւթ է ան : (Սաղմ. ղէ. 1.) Կը հաւատամ քու տիեզերական նախախնամութեանդ ու խնամքիդ. հաստատ կը հաւատամ՝ աս աշխարհս բնակելուս մէջ՝ ամէն չնչի վերաբերող պարագաներուն մէջ քու խմաստուն՝ սուրբ՝ և բարերար ձեռքդ ըլլալը : Ինղոր բնական պատճառներէ անդին քեզի կընայիմ, որ աչքերդ քու բոլոր արարածներուդ վրայ է. քեզի՝ որ լսես կը հաստատես և խա–

ւարը կը ստեղծես՝ • որ փաղաղութիւնը կ՚ընես ու
չարիքը կը ստեղծես՝ • (Եսայ • խե • 7 •) քեզի՝
Տէր ՝ որ քու կամքիդ ուզածին պէս մէկը միւսին
տեղը կրնաս փոխել ՝ կրնաս պայծառ օրը կէս
գիշերուան՝ և կէս գիշերը ցորեկուան դարձընել ։

ՈՎ իմաստուն և ողջմտած Կառավարիչ աշ-
խարհի ՝ շատ անգամ ըսեր եմ թէ ՝ Ուրու կամքդ
ըլլայ՝ • բայց հիմա՝ քու կամքդ ցաւալի է ինծի ։
Բայց միթէ աս պատճառաւ չըսեմ՝ անիկա՝ որ շատ
անգամ ըսեր եմ ՝ քո՞ւ լինի ։ Յաւէտ կը մո-
տենամ՝ ինքզինքս քու ոտքդ ձգելու ՝ և բոլոր
քու սուրբ կամացդ իմ կատարեալ և բացարձակ
հնազանդութիւնս ցուցընելու ։ ՈՎ Տէր ՝ դուն
արդար ու ճշմարիտ ես ամէն բանի մէջ • կը խոս-
տովանիմ քու ժեծափառ և աշաւոր ներկայու-
թեանդ՝ որ ՝Աս արժանի եմ ասոր՝ ՝ և ասկէ բիւր
անգամ աւելին ։ (Եզր • թ • 13 ։) Կը խոստո-
վանիմ՝ թէ ՝Ուրու ողջմտութիւններէդ է որ չը-
հատայ՝ ՝ (Ողբ • ե • 22 ՝) և թէ տակաւին մէկ
միթթարութիւն մը՝ ամենատակաւ միթթարութիւն
մը կայ մնացած ։ ՈՎ Տէր ՝ շատ համաձայնու-
թեամբ կը խոստովանիմ՝ թէ կենացս մէկ օրուանը
մեղքերը արժանի են աս ամէն պատիժներուն ՝ և
թէ կենացս ամէն մէկ օրը շատ կամ քիչ մեղքով
լեցուն է ։ Ա՛ման որոյ զարկ՝ ՈՎ արդար Դատա-
ւոր ՝ և ես պիտի պաշտեմ քեզի որ ՝ փոխանակ խա-
րազանին՝ սուրբ չհրամայելիր արդարութեան բո-
լոր աշաւոր գործքը լինցընելու ՝ և քու առջեդ
իմ արիւնս թափելու ։

ՈՒայց միթէ իրրև իմ դատաւորս միայն խօսիմ
քեզի ։ ՈՎ Տէր ՝ դուն ինծի մէկ քաղցր անուն
մըն ալ տուիր ՝ դուն կը հաճիս ինքզինքդ իմ
Հայրս կոչել ՝ և պատիժը քու սէրդ յառաջ եկած

ձայնել : Ո՛չ կ'ողջունեմ՝ կ'ողջունեմ ան նեղու-
թիւնները՝ որ քու Հայրական սիրոյդ և զիս քու
ընտանիքիդ մէջ ընդունելուդ նշաններն են : Դուն
գիտես իմ ինչ կրթութեան կարօտ ըլլալս : Դուն
կը տեսնես՝ ով Տէր , ան չեղնակուտակ յիմա-
րութիւնը՝ որ քու թշնամւոյ առամնակ և անխոր-
հուրդ որդւոյդ սրտին մէջը կայ . և դիտես թէ
ինչ գաւազան և ինչ ճնճ պէտք են զանիկայ
դուրս վռնտելու համար : Ա՛ման որոյ՝ «Հոգիներուն
Հօրը կը հնազանդիմ՝» որ փիմ օգուտիս համար
իս պատժից . պիտի հնազանդիմ անոր և ապրիմ :
(Եբր . ժբ . 9 , 10 :) Պիտի տանիմ քու հա-
րուածներուդ , ոչ միայն դէմ չկրնալ կենալուս
համար , այլ քեզի սիրելուս ու վստահելուս հա-
մար : Ինաղօրութեամբ կը հաւնիմ և քու կամքիդ
կը կոխերնիմ , ու կը հպատակիմ անոր և կ'ըսեմ
թէ՝ «Արի է Տէրոջը խօսքը՝» (ե Թագ . ի .
19 ,) և կը ցանկամ որ ոչ միայն չրթունքներս՝
այլ հոգիս ալ համաձայնի : Ա՛յո՛ Տէր , կը գո-
վիմ քեզ որ ինծի այնքան նկատում ունեցար ,
որ ատանկ դեղեր մատուցիր մտացս ախտերուն ,
և այսպիսի բարերարութեամբ մեծ փոյթ ունիս զիս
փառաց համար կրթելու : Ա՛չ նեղուելու՝ ու ոչ
ալ աս մտանատոր կնոպովը նեղուելու դէմ ընդ-
դիմութիւն ունիմ : Ա՛ն գաւաթը՝ որ Հայրս ինծի
տուաւ , պիտի չխմի՞մ անիկայ՝ : (Յովհ . ժը .
11 :) Քու օգնութիւնովդ ու ձեռնտուութիւնդ
պիտի խմեմ : Ա՛իայն թէ հաւէ՝ ով Տէր , ինծի
օգնելու , և երբեմն քաղցր հայեցուածք մը շնորհե-
լու իմ նեղութիւններուս մէջ : Կ'աղաչեմ քեզի՝
հաստատուն պահէ իմ հոգիս նեղութիւններուս
հետ խառնած միխիթարութիւններովդ , և ես պիտի
պարծենամ ան նեղութիւններովը : Շատերը ատոր

փորձն առած են, որոնք նեղութեան օրերուն վրայ բերկրութեամբ մտածեր են, և խոստովաներ են թէ՝ իրենց մխիթարութիւնները ոչնչացուցած են զիրենց տրտմութիւնները: Իսկ բոլոր աս ըրած բանէրէդ ետքը՝ «Ողորմութիւններդ պիտի արգիլուի՞ն»: (Նաայ. կգ. 15:) «Մի՛թէ քու ձեռքդ տկարացա՞ծ է»: (Թուոց ժա. 23:) Կամ թէ չե՞ս կրնար ան նոյն բաները ինծի ալ ընել:

«Թէ որ սիրաս քիչ փափուկ՝ քիչ զգայուն է, աս ախտը դուն կրնաս բժշկել, և կրնաս աս նեղութիւնը անիկայ բժշկելու միջոցն ընել: Թող ասանկ ըլլայ. և վերջապէս քու սահմանած ժամանակդ և քու ընտրած կերպովդ ազատութիւն գործէ ինծի, «Նէ աքանչելի կերպով քու ողորմութիւններդ ցուցո՛ւր, դուն որ քեզի յուսացողները ալ ձեռքովդ կ'ազատես»: (Սաղմ. ժէ. 7:) Վասն զի քաջ գիտեմ թէ՝ աս նեղութեան գիշերը որքան մութ ալ որ թուի, եթէ դուն ըսես՝ «Լո՛յս ըլլայ», լոյս պիտի ըլլայ: Բայց ես մէկ բան մը չպիտի ստիպեմ՝ քու իմաստութեանդ ու բարութեանդ սահմանած ժամանակէն առաջ: Ընելիք կ'ուզեմ որ իմ նեղութիւններս հոգեւոր օգուտ բերեն՝ քան թէ անոնք վերնան: Ո՛վ Աստուած, զիս ան երջանիկ անձանց կարգը դասէ՝ որոնք երբոր խրատես, «Ինու օրէնքէդ կը սորվեցընես»: (Սաղմ. ղէ. 12:) Կ'աղաչեմ քեզի «Յայտնէ ինծի՝ ինչ բանի համար հետս կը վիճիս», (Յոբ. ժ. 2.) և մաքրէ զիս աս կրակովը՝ որուն մէջէն անցնիլս յոյժ ցաւալի է ինծի: Զի՞ որ քու որդիներդ կը պատժես սա վախճանին համար, «Որ քու սրբութեանդ հաղորդ ըլլան»: (Եբր. ժբ. 10:) Դուն գիտես՝ ո՛վ Աստուած, որ ասոր միայն իմ հոգիս կը բաղձայ: Կենացս ամէն

օրն ու վայրկեանը հաղորդ եմ քու առաջ պարգեւներուդ , հաղորդ եմ քու Աւետարանիդ , և կը յուսամ թէ մէկ շափով մըն ալ հաղորդ եմ անոր շնորհացը՝ որ իմ սրտիս վրայ կը ներգործէ . ո՛Տ թող ես առաւել ներգործէ , որ միշտ հաղորդ ըլլամ քու սրբութեանդ ալ , որ իմ մտացս տրամադրութիւնովը ես առաւել մօտ գամ քեզի՝ ով Աստուած , կատարելութեան գերագոյն օրինակը : Թող իմ հոգիս հալի , թէ և անիկայ հաղորդին ամենասաստիկ կրակովն ալ ըլլայ , թէ որ ասով կարենամ յարմար ըլլալ Աւետարանին մէկ կաղապարն ըլլալու , և քու պայծառ ու սիրելի տիպարդ առնելու :

«Ո՛վ Տէր , ‹Իմ անձս քեզի կը ցանկայ . կենդանի Աստուծոյն համար կ'աղաղակէ՝ : (Սաղմ . ձդ . 2 :) Քու ներկայութեանդ մէջ և քու սիրոյդ պահպանութեանը տակը կրնամ որ և իցէ բանի համբերել . և յօժար եմ համբերելու՝ թէ որ կրնամ ասանկով քու աչքերուդ առելի հաճոյ երեւնալ , և քու թագաւորութեանդ առելի յարմար ըլլալ : Իմ նեղութեան օրերս վախճան մը պիտի ունենան , վերջապէս ան ժամը պիտի գայ , որ ասեն ‹Ողջոյն արդունքներս պիտի սրբես՝ : (Յայտ . իե . 4 :) ‹Թէ որ ուշանայ , անոր համար պիտի սպասեմ՝ : (Ընդ . ը . 3 :) Իմ յիմար սիրտս՝ բոլոր իր փորձութիւններուն մէջ յօժար է աս աշխարհս սիրելու , աս ունայն և ցաւալից աշխարհս . բայց՝ ով Աստուած , դուն մեծ շնորհք ըրած կ'ըլլաս խորտակելով ան կապերը՝ որոնք զիս ալ աւելի անոր կը կապեն : Թող իմ անձս իր մէջքը ամուր կապէ , և իր թևերը բանայ ան օրհնեալ ժամուն սպասելով , որ ասեն բոլոր իր տրտմութիւններն ու նեղութիւնները պիտի ձգէ իսկոյն և թռչի , ա-

զատութեան՝ խաղաղութեան՝ և ուրախութեան սահմաններուն մէջ անհուն բերկրութեամբ խոյանալու • Ամէն" :

ՊՂՈՒԽ Ի•Ջ

Վրէժոպոնէին՝ էր ընորհաց մէջ աճելը ճանչնալու– համար օգնութիւն :

1 • Թէ որ աստուածային չնորհօք "Կորէն ծնած ես՝ չէ թէ ապականացու սերմէն, հապա անապականացուէն" , (ա Պետ • ա • 23 ,) "Աստուծոյ ան խօսքովը՝ որ կենդանի կը մնայ յաւիտեանս" ոչ միայն աշխարհի ու եկեղեցւոյն մէջ , այլ մանաւանդ հոգւոց մէջ ալ՝ ուր որ կը սերմանուի • ուրումն "նոր ծնած երախաներու պէս բանական ու անխարդախ կաթին" պիտի "փափաքիս , որ անով մեծնաս" : (ա Պետ • բ • 2 :) Եւ թէ որ քրիստոնէական կրօնքին ամենէն յառաջադէմ վիճակին մէջն ալ ըլլանք , դեռ սոսկ մանուկներ ենք՝ երկնային աշխարհին մէջ "Կատարեալ մարդ ըլլալու՝ Քրիստոսի լման հասակին չափը ունենալու" հասած առեններս ըլլալիքնուս հետ բաղդատուելով , (Եփես • դ • 13 ,) բայց որովհետև մեր միտքը քիչ շատ բարեպաշտութեան մէջ կրթուած է , մեծ անձկութիւն ունենալու ենք որ աճինք ու զարգանանք : Եւ դուն՝ իմ ընթերցողս , "Թէ որ Տէրոջը անուշ ըլլալուն համը առիր" , (ա Պետ • բ • 3 ,) անտարակոյս պիտի զգաս ասանձկութիւնը : Վասն որոյ կը ջանամ քեզի օգնելու սա խնդրոյն վրայով , թէ աստուածպաշտութիւնը հո-

գործդ մէջ յառաջադիմութիւն ստացողը է : Իսկ ասոր քեզ պիտի զգուշացընեմ՝ որ չնորհաց մէջ աճելու մէկ քանի սուտ նշաններէ չխաբուիս , և ապա պիտի չսանամ քանի մը ուրիշ նշաններ յառաջ բերել , որոնց վրայ կրնաս վստահիլ իբրև աւելի հաստատուն : Այս մասին պիտի ըսեմ թէ չնորհաց մէջ աճիլդ՝ մի միայն կամ գլխաւորապէս գիտութեան՝ նախանձաւորութեան կամ մտքիդ ուրիշ որ և իցէ կենդանի մէկ տպաւորութեանը մէջ յառաջ երթալներովդ չափելու չես , ոչ • ոչ ալ մի միայն աղօթից եռանդովդ • այլ՝ ամէն ատեն Աստուծոյ կամքին պէս գործելու որոշմամբդ , ու անոր պատուէրներուն հնազանդելու՝ անոր կարգադրութեանը յանձնառու ըլլալու՝ և երկրիս վրայ անոր դատը յառաջ տանելու հաստատուն տրամադրութեամբդ :

2 • Սա ալ ընդունելու է՝ որ կրօնքի մէջ գիտութիւնն ու ջերմեռանդութիւնը յիրաւի ցանկալի են : Առանց մէկ աստիճանի գիտութիւն ունենալու՝ կրօնքը չկրնար բանաւոր ըլլալ , և շատ պատշաճ է հաւատալ թէ առանց ջերմեռանդութեան ալ՝ չկրնար անկեղծ ըլլալ ան արարածներուն մէջ , որոնց բնութիւնը մերինին պէս կազմուած է : Այլ սակայն կրնայ շատ տեսական գիտութիւն ու շատ ալ յաւիրշտակեալ ջերմեռանդութիւն կենալ հոն՝ ուր բնաւ ճշմարիտ կրօնք չկայ , և նաեւ հոն՝ ուր կրօնք կայ , թէպէտ և յառաջադիմութիւն ստացած չէ : Աստուածային յայտնութեան ապացոյցներուն և թէ Սուրբ Գրոց մէջ անոր վրայով գրուած խօսքերուն վրայ մեր բանական կարողութեանց գործադրութիւնը՝ կրնայ ամենաչար մարդուն գլխուն մէջ անգամ ուղղափառ աստուածաբանութեան վրայով կատարեալ գիտութիւն մը դնել , որ ատեն որ

անոր մէկ հատիկ վարդապետութիւնը անգամ երբէք սրտին հասած չէ : Քրիստոսի չարչարանացը՝ դատաստանին ահաւորութեանը՝ երանելեաց ուրախութեանը՝ և դատապարտելոց թշուառութեանը վրայով մէկ ճարտարախօս նկարագրութիւնը կրնայ շարժել մինչև անգամ ան մարդուն սիրտը , որ հաստատապէս չհաւատար անոնց . ինչպէս որ շատ անգամ կը տեսնենք որ զօրաւոր կերպով կը շարժինք գեղեցկայարդար պատմութիւններէ կամ ճառերէ , քանի որ նոյն առնը աղէկ գիտենք թէ կեղծեալ են : Ինչպէս կազմութիւն մը՝ կամ այնպիսի պատահական պատճառներ , որ ասոնցմէ ոմանք այնքան նուաստ են որ չյիշուիր հոս , կրնան մարդուս աչքերը լեցընել արտասուօք , որն որ կրնայ առաստապէս բղխիլ գրեթէ առաջին անգամ ծագած ինչ և իցէ առիթով մը : Հակառակութեան գէմ մարգուս ունեցած ամբարտաւան անհամբերութիւնը՝ որ ուղղակի ընդդէմ է քրիստոնէութեան հոգւոյն , կրնայ եռացընել մարգու մը արիւնը , երբոր կը տեսնէ թէ մէկ ուրիշը կը հերքէ և կը հակառակի իր ունեցած գաղափարներուն , և մանաւորապէս անոնց՝ որ յայտնի և զօրաւոր կերպով ընդունած է ինքը : Նպաստաւոր է որ աս բնութիւնը սաստիկ բարկութեան խօսքերով իր նախանձն ու բարկութիւնը դուրս թափել տայ Աստուծոյ առջևը՝ սխալ խորհրդով մը թէ՝ անիկայ իբրև Աստուած ճշմարտութեան՝ իր սիրելի վարդապետութեանց օրինակին է , որոնց գեղեցիկ երևոյթովը թերևս խաբուած է ինքը : Այ թէ որ աս տեսական նրբութիւնները կամ մտքին աս սիրելի յարձակումները ունեցող մէկը կրնայ ճշմարիտ կրօնքէ բոլորովին զուրկ ըլլալ , ուրեմն ևս առաւել յայտնապէս կրնայ ու-

նենալ մէկը աս նոյն բաները, քանի որ սիրտը քիչ զգացումն ունի հոգեւոր բաներու վրայ: Կը բաղձամ իմ բարեկամս, քեզ աւելի բարձրագոյն գաղափարներու եւ ճշմարիտ քրիստոնէական նպատակներու տանիլ, եւ անոնց գրքան կարեւոր ըլլալը իմանալու համար՝ խրկել ուրիշ բարեպաշտական հեղինակներու, եւ ամենէն աւելի Աստուծոյ գրքին: Ա՛ման որոյ կ'աղաչեմ քեզի որ սիրես՝ որպէս թէ Աստուծոյ առջեւը՝ պատասխան տայ այս հետեւեալ ու ասոնց պէս հարցմանց:

3. Աստուածային սէրը բովանդակապէս յառաջ գացած է հոգւոյդ մէջ: Աստուծոյ ներկայութիւնը ես առաւել կը զգա՞ս, եւ աս զգացումը առջինէն աւելի ուրախութիւն կու տա՞յ քեզի: Արդեօք մինչեւ անգամ բնական զօրութիւննե՛ր ուժգ տկար ու ճնշեալ՝ նաեւ քու մէկ կերպով մը աղօթքի ատեն ջերմեռանդ ու մտքի յափշտակութեան յարմար ընդած ատենդ, տակաւին սրտի մէկ հաճոյ հանգիստ մը՝ մէկ խաղաղ հանգչումմ մը գտնել սա խորհրդածութիւնով՝ թէ Աստուած մօտ է քեզի եւ հոգւոյդ ծածուկ խորհուրդները կը տեսնէ, քանի որ դուն դարձ ի վեր կ'աշխատիս եւ անձկանօք աչքդ անոր ես դարձուցեր, թէպէտ եւ չկրնաս բսել թէ՝ զգալի հաղորդակցութիւն մը կը վայելես անկէ: Հաճելի բա՛ն մըն է քեզի սիրտդ բանալ անոր՝ որ ինքը քննէ ու նկատէ. անոր առջեւը ներկայացընել զանիկայ՝ ազատ ամէն խաբեբայ երեւոյթներէ. եւ Դաւիթին հետ բսել, "Դուն՝ ո՛վ Տէր, քու ծառադ կը ճանչնաս": (ը Թագ. է. 20:) Աստուծոյ ան սուրբ օրէնքին վրայ ուշեցած յարգդ ու հաւանութիւնդ կ'աճի՞ միշտ, որն որ անոր բարոյական կատարելութեանցը օրինակն է: Ո՞ր սրտէ "Ընոր բոլոր պատուիրանք-

ները ամէն բանի նայելով ուղիղ կը համարին" : (Առակ. ճժ՝թ. 128 :) Հնազանդութեան ոչ միայն հարկաւորութիւնը՝ այլ նաև բանաւորութիւնը՝ դիղեցկութիւնը՝ և հաճութիւնը կը ճանչնան. և շարունակ աճող առելութիւն մը և արհամարհութիւն մը կը զգան ան ամէն փորձութիւններուն վրայ, որոնք աստուածային հնորհացն ու բարեկամութեանը մէջ ունեցած բաժինդ զոհ ընելու կամ վտանգի մէջ ձգելու փորձ կը փորձեն : Մէկ անկնդ բաղձանք մը կը զգան Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու, ոչ միայն անոր զօրաւոր ըլլալուն, և թէ բարի ու թէ չար այնքան շատ բաներ բոլորովին իր հրամանին տակն ունենալուն համար, այլ անոր ամենասիրելի բնութիւնն ու յատկութիւնը յարգելուդ համար. և քու սիրտդ միշտ պատրաստ կը գտնես խոնարհ հնազանդութիւն մը ցուցընելու՝ անոր թէ հրամայող և թէ կարգադրող կամքին : Կը զգաս որ քու կամքդ հիմա աւելի պատրաստ ու տրամադրեալ է՝ ամէն պարագայի մէջ լուծը վերցընել և աստուածային որոշմանը հնազանդիլ, ինչ որ անիկայ կը սահմանէ վերցընելու կամ համբերելու : Կրնաս "համբերութեամբ հոգիդ ստանալ" : (Ղուկ. իա. 19 :) Կրնաս աւելի հանդարտութիւն ու պարզութիւն ցուցընել, երբոր Աստուած աս աշխարհիս մէջ ունեցած ամենասիրելի վայելչութիւններուդ կը զարնէ, և քու ներկայ շահուդդ ու բնական կիրքերուդ և փափաքներուդ ուղղակի հակառակ կը դործէ : Թէ որ կրնաս, շատ ստոյգ և ազնիւ նշան մըն է որ շնորհքը քու մէջդ կ'աճի զօրաւոր վճռակի մը հասնելու :

4. Կրնանէ նաև թէ՝ ինչ զգացումներ կը գտնես սրտիդ մէջ դէպ ի անոնց՝ որ քու բոլորտիքդ են,

և մարդկային սեռին մնացած մասին առ հասարակ : Սիրտդ աննման և անսահման բարեսիրութեամբ զեղուել կը գտնեմ : Ողջոյն մարդիկ և մանաւանդ քոյր քրիստոնեաները մէկ ընկերութեան մէջ միացընող՝ և զանոնք եղբայրներ և համաշխարհիկներ ընող ամենասիրելի կապերը առաջուընէ աւելի կը զգամ : Հոգւոյդ մէջ գտնուած բոլոր թշնամական կիրքերը կը մեռնին ու կ'ոչնչանան , և բարի ու ընկերասէր կիրքերը կ'աճին ու կը զօրանան : Եւ թէպէտ անձնասիրութիւնը ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլալէդ հետէ քու մէջդ տիրող կիրքը չէ , բայց սակայն՝ որովհետև անոր մէկ քանի մնացորդները տակաւին շատ պատրաստ են ներսուանց դորձելու , և մանաւանդ պէս պէս յանկարծական առիթներ նաև առանց ինքզինքնին ցուցընելու , կը զգաս թէ անոնց օրէ օր կը յաղթես : Վեզ ան շատերէն մի միայն մէկը կը սեպես , որ անոնց բազմութեանը շահուելն ու գործքերուն հետ բաղդատմամբ քու մանաւանդ շահերդ ու գործքերդ շատ կարևոր չեն , և պէտք է որ ամենայնիւ ամէն հարկ եղած տեղը քու կիներդ զոհ ըլլան անոնցինն :

5 . Խորհէ մանաւանդ քու մտքիդ ունեցած բնաւորութեանը վրայ դէպ ի անոնց , որոնք մէկ ջնորոգուած սիրտ մը կրնայ համարիլ՝ թէ արդար պատճառ ունի իր սիրածներուն ցանկէն դուրս հանելու , և որոնցմէ դուն մէկ ներքին օտարութիւն մը և ատելութիւն մը կը զգաս : Ինչդ ի՞նչ ներդործութիւն կը զգայ դէպ ի անոնց , որ իրենց կրօնական գաղափարներուն ու արարողութիւններուն մէջ քեզմէ կը տարբերին : Ձեմ ըսեր թէ քրիստոնէական դուխը կը պահանջէ որ՝ ամէն սխալմունք անմեղ սեպես : Վախնալը՝ որ չըլլայ թէ բարեկամի մը ունեցած սխալը ինքիր կարծա-

ծէն աւելի մահառիթ ըլլայ , զանիկայ չսիրել չը-
ցուցըներ . վասն զի երբեմն նոյն իսկ քաղցր բա-
րեկամութիւնը կ'աճեցընէ սոյն վախը : Խայց մար-
դիկը ատելը՝ զանոնք սխալած համարելնուս հա-
մար , և գատման կամ սովորութեան մէջ ունե-
ցած ամէն տարբերութիւննին մահառիթ և դա-
տապարտելի սխալմունք մը սեպելը՝ որ բոլոր քրիս-
տոնէական միութիւնն ու սէրը կը կործանէ , մէկ
նշան մըն է՝ որ ընդհանրապէս շատ աւելի գէշ է
իր գատապարտած չարիքէն : Կը սիրես ան անձին
մէջ գտնուած Քրիստոսի կերպարանքը՝ որ ինք-
զինքը ստիպեալ կը համարի իր խղճմտանքովը քեզմէ
տարբեր կերպով դատանութիւն ընել և պաշտօն
կատարել : Նաև կրնաս սիրել և պատուել ան
մարդոցը քով՝ գտնուած ան բանը՝ որ ճշմարտապէս
սիրելի ու աղէկ է , որոնց քով՝ շատ բաներ ալ
կը գտնուին պակասաւոր . և որոնց քով՝ գտնուած
բաներուն մէջ թէ կայր նախանձաւորութիւն և
թէ սեղմեալ հոգի կան , որոնք պատճառ կ'ըլլան
թերևս իրենց քեզ անտես ընելուն կամ մինչև
անգամ ստգտանելուն : Կրնաս սիրել զանոնք Քրի-
ստոսի իրրև աշակերտներն ու ծառաները , որոնք՝
սխալ նախանձաւորութիւնով կ'ուզէին որ ''Հուր
վրայովզ գէշ անուն հանեն'' , (Ղուկ . ի . 22 ,)
և ուրիշները քեզի դէմ զգուշացընեն՝ որպէս թէ
դուն վտանգաւոր մարդ մըն ես : Ընչիկայ սիրոյ
մէկ փոքր յաղթանակ մը չէ , հապա աստուած-
պաշտութեան մէջ յառաջ երթալուն ապացոյց-
ներէն մէկը :

6 . Եւ աս նիւթին վրայ խորհէ նաև՝ թէ ի՞նչ-
պէս կրնաս դիմանալ անիրաւութեանց : Ես մա-
սին կայ մէկ հոգւոյ հաստատամտութիւն մը , որ աս-
տուածպաշտութեան ու առաքինութեան մէջ հաս-

տատուն վիճակ մը կը պահանջէ : Ըս տեսակ ա-
մէն բան քեզ կը խռովէ՞ ու կը տագնապէ՞, անանկ
որ հնարք բանեցընել տայ՝ թէ ինչպէս փոխարէն
մը ընես, կամ գոնէ ինչպէս անարգես ու խայ-
տառակ ընես ան՝ որ քեզի անիրաւութիւն ըրաւ :
Կամ կրնա՞ս հանդարտութեամբ տանիլ ան հա-
րուածին և դիւրութեամբ միտքդ ուրիշ բաներու
դարձընել, մի միայն (երբոր կը յիշես սա բաները)
գթալով և աղօթք ընելով անոնց համար, որ ա-
մենավատթար բնաւորութեամբ և դիտաւորու-
թիւններով վրադ կը յարձակին : Յիրաւի ասիկայ
Քրիստոսանման բնաւորութիւն մըն է, և ան ալ
իբրև այսպէս պիտի ընդունի. քեզ իր զինուոր-
ներէն՝ իր դիւցազուններէն մէկը պիտի սեպէ,
մանաւանդ թէ որ քու սա առաքինութիւնդ
ան աստիճան բարձրանայ՝ որ փոխանակ "Չարէն
յաղթուելու, բարիով յաղթէ չարին" : (Հռո-
մայ. ժբ. 21 :) Երբոր զրկանք կը տեսնես,
հսկէ քու հոգւոյդ ու լեզուիդ վրայ, և տես թէ
արդեօք պատրա՞ստ ես անոնց վրայ մտածելու,
զանոնք քու աչքիդ առջևը մեծցընելու, անոնց
համար ուրիշներուն գանգատելու, և որչափ որ
կրնաս իրաւամբ՝ յանցանքը մեծ ցուցընելու. կամ
ընդհակառակն՝ պատրա՞ստ ես յանցանքին ամենա-
բարի մեկնութիւն մը տալ, բանականութեան նե-
բածին չափ արդարացընել զանիկայ, և թէ որ
վերջապէս բոլոր սա բաները ընելէդ ետև ալ
տակաւին չար ու ատելի բան մը մնայ, ան ալ նե-
րել՝ և սրտանց ներել անոր, և ատ ալ մինչև ան-
գամ խոնարհութիւն տեսնելէդ կամ քեզմէ թո-
ղութիւն խնդրուելէն առաջ. և ի նշան ան թո-
ղութեան անկեղծութեանը՝ մտմտալ թէ ինչ օ-
գուտ մը կրնաս ընել ան անիրաւ մարդուն, անոր

սորվեցընելու համար՝ որ աւելի բարի բնաւորութիւն մը ունենայ :

7 . Վհատ նաև կենաց ուրիշ չարիքներուն և արկածներուն վրայով , և մինչև անգամ անոր անստուգութիւններուն վրայով՝ թէ ինչպէս կրնաս տանիլ անոնց : Ա մասին հոգիդ զօրութիւն կը ժողվէ իր վրան : Կենաց մէջ պատահելիքներուն վրայով ունեցած կանխագուշակ երկիւղներդ ու անհանգարտ ահերդ առջինէն քիչ են : Առջինէն աւելի հաւանութեամբ և զուարթութեամբ կրնաս Աստուծոյ իմաստութեանն ու բարութեանը ապաւինիլ , որ քու դործքերդ ան քեզի համար կարգադրէ : Ինքզինքդ կարող կը գտնես խորհուրդներդ և առաւել մեկտեղ ժողվել՝ ներկայ պարագաներդ կշռելու համար , որ անոնցմէ հանես հիմակուան անմիջական պարտաւորութիւնդ ինչ ըլլալը , թէ պէտ և չես գիտեր թէ անկէ ետքը Աստուած քեզ ինչի՞ պիտի սահմանէ կամ կանչէ : Ու երբոր նեղութեան հարուածը կը զգաս , յառաջմանէ պզտիկ բան մը կը սեպես անիկա : Արնաս սիրտդ աւելի դիւրին կերպով դարձընել երկնային և աստուածային բաներու , առանց մէկ եռանդուն անձկութեան մը՝ թէ աս կամ ան բանը վերնայ , թէ որ միայն Աստուծոյ օրհնութիւնովը իրեն հետ ունեցած հաղորդութիւնդ ու փառաց յաւէտ տանի :

8 . Վհատ նաև թէ՝ արդեօք հնազանդութեան մէջ յառաջ կ'երթաս : Ասիկայ մէկ լուրի՝ բայց յոյժ դիտաւանց չնորհք մըն է . և անոնք որ շատ երևելի են աստղ մէջ , ամենասիրելի են Աստուծոյ , և անոր ներկայութիւնը վաւելելու շատ յարմար : Ուրիշն միտքդ հպարտ և գոռոզ երևակայութիւններէ դատարկացնել կը գտնես , ո՛չ այնքան

հակամիտ իր կատարած ծառայութիւններուն նայելու, այլ դէպ ի անոնց՝ որ դէռ պիտի կատարէ, և դէպ ի ներս՝ սրտին մեացած անկատարութիւներուն: Ունելի ևս քաղցրութեամբ կը դիտեմ քու հանապազօրեայ սխալմունքներդ ու ծռութիւններդ, և ինքզինքդ տրամադրեալ կը գտնեմ Տէրոջը առջեւը ոչընչութեանդ ան բաներուն վրայ, որոնք երբեմն ոչ քանիներ կը թուէին քեզի, թէպէտ և երբեր քննես զանոնք Աստուծոյ առջեւը՝ կը գտնես որ բոլորովին ակամայ կամ յանցանքէ ազատ չէին: Արդի մէջ ամէնօրհնեալ Աստուծոյ անհուն մեծութեանն ու անոր բնական և բարոյական կատարելութիւններուն վրայով աւելի խորին տպաւորութիւն մը կը զգաս, անանկ որ՝ առ տպաւորութիւններուն հետեւութեամբը ինքզինքդ որպէս թէ ջնջացած սեպես անոր առջեւը, և «Ոչընչէն պակաս և ունայնութեան» ըլլաս: (Յոբ. խ. 17:) Թէ որ առ ըլլայ բնաւորութիւնդ, Աստուած մասնաւոր խնամք պիտի նայի քու վրադ, և իր շնորհացը երեւելի օրհնութիւններովը ևս առաւել այցելութիւն պիտի ընէ քեզի:

9. Այլ քրիստոնէական հեզութեան ուրիշ մէկ մեծ ճիւղն ու արդիւնքը կայ, որն որ անտեսելի անհոգութիւն մը պիտի ըլլար՝ թէ որ զանց ընէի: Այսու որոյ հարցընեմ նաեւս թէ՝ չատ անգամ կընորոգեն Քրիստոսի արդարութիւնն ու արեանը դիմելդ անկեղծ՝ հաստատուն՝ և որոշեալ խորհրդով, որպէս թէ անկէ ի զատ ուրիշ կերպով Աստուծոյ առջեւը երեւնալու յոյսդ անարժան ըլլալդ զգացած: Ու սրտիդ մեացորդ ապականութիւնները քեզ անոր առջեւը կը խոնարհեցընեն, թէպէտ և կենացդ անկարգութիւնները մեծաւ մասամբ ուղղուած ըլլան: Ունելի եռանդունն ևս Սուրբ

Հոգւոյն կենդանացուցիչ զօրութիւնները ընդունելու : Եւ քու տկարութիւնդ վրայ այնպիսի զգացում մը ունիմ՝ որ կատարած բոլոր պարտաւորութիւններուդ մէջ անոր չնորհացը հաղորդութիւներուն ապաւինիլ տայ քեզի՝ "Տկարութիւնդ օգնութեան հասնելու": (Հռոմ. ը. 26:) Արնաց քու ամենէն աւելի հոգւոր՝ բարի՝ և օգտակար օրեր անցընելդ վերջն ալ՝ Աստուծոյ առջևը ամօթով ըլլալ անոնց պակսութիւններուն համար, քանի որ ուրիշները գուցէ աքանչանան և գովեն քու վարքդ : Եւ որ աւելն որ բոլոր ուղիղ ըրած բաներուդ փառքը անոր կուտաս՝ որմէ ընդունած ես զօրութիւնն ու չնորհքը, Քրիստոսի արեանը կու գաս որ ազատիս ան յանցանքէն՝ որ միշեւ անգամ քու ամենալաւ ծառայութիւնդ հետ կը խառնուի : Օր ըստ օրէ կը սորվիս Նախախնամութեան առատ չնորհքները՝ ոչ միայն չնորհակալութեամբ ընդունել որպէս թէ Աստուծմէ եկած, այլ ամենալով ալ, ու սա զգացումով թէ արժանի չես անոնց, և միշտ կը կորնչցնես : Եւ կ'արդարացընես Նախախնամութիւնը քու նեղութիւններուդ ու ձախողութիւններուդ մէջ, մինչև անգամ քանի որ քու չորս կողմդ՝ յայտնութեան լեցուն ծաղիկովը կը ծաղկին շատերը, որոնց որ յանցանքները գոնէ քու կիներուդ աւելի յայտնի և մեծնզուն են :

10. Կը զգաս ևս թէ Աստուծոյ փառքին ու մարդկային սեռին երջանկութեանը համար նախանձաւորութեան և գործունէութեան մէջ յառաջ կ'երթաս: Սէրդ ինքզինքը հաստատուն և անկեղծ կը ցուցընէ, իրմէն բարի գործոց շարունակ հեղեղ մը հոսելով : Արնաց ուրիշներուն տրամութիւնները քաղցր կարեկցութեամբ դիտել, և խորհուրդներ ու հնարքներ բանեցընել թէ՝ ինչ կրնաս ընել

զանոնք ոտոփելու համար : Կը զգաս ներսիդիդ թէ շատ անգամ «Ընձի՛ բաներ կը խորհիս» (Եսայ. լե. 8 :) և պատրաստ ես մէկդի ձգել քու օգուտդ ու հաճոյքդ՝ որ կատարես զանոնք : Ընդհարհիս մէջ Քրիստոսի գործին յառաջադիմութեանը , ու անոր Աւետարանին տարածմանը , և քու ընկերդիդ երջանկութեանը համար՝ երևակայութիւնդ խորհուրդներ ու գաղափարներ կը ծնանի : Ես աս բաներն համար ո՛չ միայն աղօթք կ՚ընես , այլ և կը գործես ալ . և այնպիսի կերպով մը կը գործես որ կը ցուցընէ թէ՝ աղօթքդ սրտանց է , և թէ պատրաստ ես քու կրցածիդ չափ բան ալ ընել աս գործին համար , մինչև անգամ թէ և ուրիշները՝ որոնք թէ որ ուզեն , կրնան շատ դիւրութեամբ յոյժ աւելի բան ընել ու բան մը չեն ըներ :

11 . Ես աս բնդհանուր նիւթին վրայով այլ ևս չերկնցընելու համար խօսքերնիս , խորհէ սա ալ թէ կիրքերդ աս ու միւս աշխարհին նկատմամբ ի՞նչպէս են : Ընդհի ևս խորութեամբ և գործնական կերպով համոզուած ես «Աս երևցած բաներուն» ունայնութեանը վրայով՝ որ «ժամանակաւոր են» : (բ Կոր . դ . 18 :) Ընտնցմէ ունեցած անկալութիւններդ ու անոնց ունեցած յարաբերդ կը նուազե՞ն : Յօժար ես աս աշխարհիս մէջ կենալու՝ որքան ատեն որ քու Հայրդ ուզէ . և ասիկայ չնտակ ու աղէկ է . բայց քու կապերդ այնքան արձակուած ըլլալդ ալ կը գտնես , որ յօժար՝ և սրտանց յօժար ըլլաս զանիկայ ձգելու մէկ րոպէին մէջ . անանկ որ՝ եթէ Աստուած յարմար սեպէ քեզ յանկարծակի կանչելու , թէ և քու վայելչութիւններուդ՝ գործքերուդ՝ ակնկալութիւններուդ՝ և յոյսերուդ մէջէն ալ ըլլայ , դուն սրտանց հաւանիս ան կոչմանը՝ առանց ըսելու թէ՝ «Տէր ,

քիչ մըն ալ կենամ , աս կամ ան հաճելի վայել-
չութիւնը վայելիմ , աս կամ ան խորհուրդն ալ
կատարեմ "։ Կրնա՞ մտմտալ սովորական հանգաւ-
տութեամբ և սրտի հաւանութեամբ որ՝ եթէ աս-
տուածային կամքը ասանկ ըլլայ , կրնայ ըլլալ որ
երբոր անկողնիդ մէջ կը մտնես կը պառկիս , ալ
մէյմըն ալ չարթննաս . կամ երբոր տանդ դռնէն
դուրս կ'ելլես , բնաւ մէյմըն ալ չդառնաս ։ Կը
տակաւին ընդհակառակն , կենացդ բոլոր բա-
քան մեծ ալ որ են , մէկ յօժարութիւն մը կը
տեսնես ներսիդիդ անոնք կրելու՝ երկնաւոր Հօրդ
կամքին հնազանդելով , թէ և այլ և այլ բազմաթիւ
տարիներ տևէ , և թէ և ան տարիներն ալ մինչև
հիմա տեսածէդ շատ աւելի մեծ նեղութեան տա-
րիներ ըլլան ։ Կրնա՞ հանգաւտութեամբ և հաս-
տատութեամբ ըսել , թէ և բաղձացածիդ չափ
քաղցր սիրոյ զեղմամբ ալ չըլլայ , թէ՝ "Ընդ
Տիրու ծառադ" , քու որդիդ , քու ձեռքիդ մէջն՝
է , ինձի քու աչքիդ հաճոյ երևցածը ըրէ՝ ։ (ը
Թագ . ժե . 26 ։) Տիրու կամքդ իմ կամքիս տեղը
դրեր եմ՝ վեր վերցուելու կամ վար դրուելու ,
դուրս տարուելու կամ ներս բերուելու , հոս կամ
հոն՝ աս կամ ան պարագային մէջն ըլլալու , ճիշդ
ինչպէս որ դուն կ'ուզես և ինչպէս որ ամենաաս-
կերպով կը յարմարի քու ընդարձակ խորհուրդիդ ,
որն որ անկարելի է որ ես՝ կամ երկինքին մէջի բո-
լոր հրեշտակները աւելի կատարելագործեն ։

12 . Թէ որ բանը աղէկ կը հասկընամ , աստ-
կրօնքի մէջ աճած ըլլալու և հաստատուած ըլլալու
յոյժ նիւթական ապացոյցներէն մէկ քանիներն են ։
Փնտռէ զանոնք , օրհնէ զՍտուած անոնց համար՝
որքան որ քու մէջդ կը գտնես զանոնք , և ամէն օր
անոնց մէջ յառաջ երթալ սորվէ՝ աստուածային

շնորհաց ազդեցութիւններուն տակը , որոնց սըր-
տանց կը յանձնեմ քեզ , և սրտանց կ'աղաչեմ
քեզի՝ որ ամէն ատեն ինքզինքդ անոնց տաս :

Վերջաբանէին Եւանգղոսի համբանութը՝ ընդհատ ելը աճելու համար :

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աղբիւր բնական և հո-
գևոր կենաց , կը գոհանամ քեզմէ՝ որ կենդանի
եմ , և հոգևոր կենաց գործքերն ու բերկրութիւն-
ները գիտեմ : Կ'օրհնեմ քեզ որ քու կենասատու
շունչդ իմ մէջս սփռեցիր , որ թէպէտ երբեմն
«Մեղքերու և յանցանքներու մէջ մեռած էի» ,
(Եփես . բ . 1 ,) բայց «Ես ապրող հոգի՝ եղայ ,
(Յովհ . բ . 7 ,) այն մտքով՝ որ միայն քու
որդւոցդ համար կ'ըսուի : Բայց նաև իմ եռան-
դուն փափաքս է որ ոչ միայն ապրիմ՝ այլ ա-
ճիմ , «Ճիմ իմ Տէր և Փրկիչ Յիսուս Քրիս-
տոսիս շնորհքուն ու գիտութիւնովը» , (բ Պետ .
գ . 18 ,) որ անոր ծանօթ ըլլալէս կախեալ է յայտ-
նապէս շնորհաց մէջ յառաջադիմութիւն ունենալս :
Ես նկատմամբ կ'աղաչեմ քեզի խոնարհութեամբ՝
որ մտքիս ուղիղ գաղափարներ տաս կրօնքի մէջ ,
որ շնորհաց վրայ սխալ գաղափարներով չդատեմ ,
ոչ ալ անոր մէջ ըրած յառաջադիմութիւններս
ան բաներով չափեմ՝ որոնք մի միայն բնութեան
արդիւնքներն են , և հնարաւոր է որ անոր ապա-
կանալ արդիւնքներն ըլլան :

«Շնորհէ որ դէպ ի քեզ՝ իմ Աստուածս և
իմ Հայրս Քրիստոսով , սիրոյ մէջ աճիմ , ան-
յապաղ հնազանդութիւն ցուցընեմ քու սուրբ և
իմաստուն կամքիդ , և իմ ընկերս շատ մեծ բա-
րեսիրութիւնով սիրեմ : Հոգւոյ համբերութեան

և քաջութեան մէջ , հեզութեան և նախանձաւորութեան մէջ , հոգևորութեան և մտքիս երկնաւոր տրամադրութեանը մէջ աճում տուր ինձի , նաև մէկ փոյթ մը՝ (որ թէ ուշանալու ըլլամ և թէ եկնելու ըլլամ , միայն թէ Տէրոջս հաճելի ըլլամ՝) (բ Կորն . ե . 9 ,) որ թէ ապրիմ և թէ մեռնիմ , քու փառքիդ համար ըլլայ : Մէկ խօսքով՝ որովհետև դուն գիտես թէ կ'անօթենամ և կը ծարաւիմ արդարութեան եաւէտ , ըրէ զիս ինչ որ կ'ուզես որ ըլլամ : Կաշէ իմ հոգւոյս վրայ քու շնորհաձիր Հոգւոյդ բարի ազդեցութիւնները՝ որ ամէն կերպարանաց գծագրութիւնը՝ որն որ քու աչքդ՝ սէվ երկնաւոր Հայր , կը բերկրի տեսնել , և որն որ կրնաս իրրև քուն քու պատկերդ ընդունել :

«Կիսում՝ սէվ Տէր , որ տակաւին շատ պակասութիւններ ունիմ . այո՝ հոգիս յետին ասպիճան կը խոռովի խորհելով թէ՝ որքան հեռու եմ արդէն կատարեալ ըլլալէն . բայց աս մէկ բանը (ըստ մեծ օրինակին քու առաքելոյդ) կը ջանամ ընել . Զտեւի եղած բաները մոռնալով , առջևի եղած բաներուն կը դիմեմ՝ : (Փիլէմ . գ . 12 , 13 :) Ո՛չ թէ իմ հոգիս քու խօսքովդ ու Հոգւովդ կերակրելիը : Ընով նորոգուած ըլլալով՝ ինչպէս որ խոնարհութեամբ կը յուսամ և կ'ապաւինիմ թէ եմ՝ «Կորէն ծնած ըլլալով՝ չէ թէ ապականացու սերմէն , հապա անապականացուէն , քու կենդանի ու յաւիտենական խօսքովդ՝ , (ա Պէտ . ա . 23 ,) նոր ծնած երախայի պէս՝ բանական և անխարդախ կաթին կը փափաքիմ , որ անով մեծնամ՝ : (ա Պէտ . բ . 2 :) Ես թող «Իմ յաւաջադիմութիւնս ամենուն յայտնի ըլլայ՝ , (ա Տիմ . դ . 15 ,) մինչև որ վերջապէս «Հասնիմ կատարեալ մարդ

ընալու՝ Քրիստոսի լման հասակին չափը ունենա-
լու՝» (Եփես. դ. 13.) և վարը աս աշխարհիս
մէջը երևելի ծառաներուն հաճութիւնը վայելելէս
առքը՝ վերը դրախտիդ մէջ հաստատուիմ։ Կը
խնդրեմ և անսուսիմ ասոր՝ «Մեր Տէր ու Փրկիչ
Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը, որուն փառք հիմա
ալ, ու միշտև յաւիտենական օրն ալ։ (Բ Պետ.
գ. 18.) Ամէն»։

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

Հոգևոր վէճերի մէջ յաղթող գտնուելու միջոցները, և ան-
յաղթելու Սատանայի ոգեղմուխնեերը, և ան-
պատճառ պահելու զանոնք հոգով ու մտքով ու-
րախանալու համար յորդորել։

1. Կը յուսամ թէ հիմա ընթերցողը իր հո-
գևոր վիճակը քննելով՝ պիտի գտնայ թէ ընդհա-
մէջ կ'ածի։ Ու թէ որ կը փափաքիս որ աս ա-
ճումը միանգամայն ճանչցուի և յառաջ երթայ,
հոգիդ թող ևս առաւել խանդակաթ սիրով սիրէ
զԱստուած և Ընով ուրախանայ՝ որն որ վայելու-
է, և կը զօրացընէ ու կը բարձրացընէ յառաջ
գացած քրիստոնէին բնութիւնը, և որն որ կ'ա-
դաչեմ որ նկատես՝ ոչ միայն իբրև քու արուեստու-
թիւնդ, այլ իբրև պարտաւորութիւնդ ալ։ Սէրը՝
ամենայն ճշմարիտ և ընդունելի հնազանդութեան
ամենէն գերազանց և ազնիւ սկզբունքն է. և սիրոյ
հետ, երբոր այսպիսի խնամատուն և երջանիկ կերպով
հաստատուած և այսպիսի ստոյգ կերպով փոխա-
բինուած ըլլայ, հարկաւ ԱՒՐԸ ԻՄԱՒԹԻՒՆ՝ այս՝ իր

չափուն համեմատ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ պիտի կապուի։ Իրաւամբ կը վշտանայ քրիստոնէութեան ոգւոյն մէջ մեռնող մարդը՝ երբոր տեսնէ թէ ընդհանրապէս ինչ ցած կեանք մը կ'անցընէ անկէղծ քրիստոնէից ընդհանրութիւնը՝ ասոր նկատմամբ. ուրեմն «Տէրոջմով ուրախացէք՝ ով արդարներ, ու շնորհակալ եղէք անոր սրբութիւնը յիշելով» (Սաղմ. ղէ. 12.) նաև ան ամէն ուրիշ կատարելութիւններն ու փառքերը, որոնք ՔՈՒ ՏԱՐ ԸՍՏՈՒՇՈՂԻՆ վերափառ՝ աքանչելի՝ և ուրախալից անուանը մէջ կը պարունակուին։ Քու սրբազան վայրկեաններդ լոկ խոստովանութեան և աղաչանաց մէջ մի անցըներ, թէպէտ ասոնք ալ իրենց Հանապազօրեայ բաժինը ունենալու են. բայց գովաբանութեան երկնային և հրեշտակային գործքին ալ մէկ մաս մը՝ մէկ երևելի մաս մը տուր։ Ա՛յո՛ աշխատէ միշտ այսպիսի զգացումներով լեցուն՝ ջերմ և բոցավառ սիրտ մը ունենալ։

2. Ա՛ո՞ր միշտ բաւական ճառագայթ կ'արձակուի մեր սրտին մէջ լուսոյ և սիրոյ մեծ Հօրմէն՝ զանիկայ մեր սրտին մէջ արձարձելու համար։ Նկուր՝ իմ քրիստոնեայ բարեկամս ու եղբայրս, նկուր՝ և նկատէ ինծի հետ մեր երկնաւոր Հօրը բարութիւնը։ Ես երանի թէ Ինքը այնպիսի զգացում մը տար ինծի անոր վրայ, որ պէտք եղած կերպովը նկարագրէի, որ «Ո՛անի որ կը մնաձեմ՝ կրակը վառի» իմ սրտիս մէջ, և քուկինիդ հաղորդուի։ (Սաղմ. լէ. 3.) Ես երանի թէ ամ իմ գրած տողերովս հոգիէ հոգի անցնէր, և զանոնք կարդացող ամէն քրիստոնեին սրտին մէջ անանկ զգացումներ զարթուցանէր, որ աւելի արժանի են Աստուծոյ որդւոյը և փառաց ժառանգորդներու, որոնք բոլոր յաւիտենականութիւնը

ան սուրբ գործքերով պիտի անցընեն , որոնց քեզ դրգռելու կը ջանամ հիմա :

3 . Պատճառ չունին Դաւիթին խօսքերն առնելու և ըսելու թէ՝ "Որչափ պատուական են ինծի քու խորհուրդներդ՝ ով Աստուած , որչափ մեծ է անոնց թիւը : Թէ որ համրեմ անոնք , աւազէն շատ են" : (Սաղմ . ճլթ . 17 , 18 :) Դուն գիտես ուրիկ սկսելու է համրել , վասն զի Աստուծոյ քու վրադ եղած ընորհքները քու էութեանդ հետ սկսան : Ա՛սան որոյ երախտագէտ սրտիւ յիշէ՝ թէ ան աչքերը՝ որ "Քու անկատար կազմուածդ տեսան" , քեզի բարեկամական խնամօք նայեցան "երբոր ծածուկ տեղը չէնուեցար" , և անկէ հետէ քու վրադ հսկեցին . և թէ ան ձեռքը՝ որ "քու անդամներուդ բոլորը իր դրքին մէջը գրեր էր , երբոր դեռ անոնցմէ մէկը չկար" , (Սաղմ . ճլթ . 15 , 16 ,) ոչ միայն ձևակերպեց զանոնք 'ի սկզբան , այլ ան ժամանակէն հետէ "Քու բոլոր ոսկորներդ պահեց , անանկ որ՝ անոնցմէ մէկը կոտրած չէ" , (Սաղմ . լդ . 20 ,) և յիրաւի աս բանին է՝ որ պարտական ես քու ապրիլը : Դարձեր ես և կոխած ճամբուդ նայէ , ան օրէն որ Աստուած քեզ արդանդէն հանեց , և ըսէ թէ արդեօք բոլոր ճանապարհը աստուածային բարութեան նշաններովն ու յիշատակներովը ծածկուած է՞ : Յիշէ ան տեղերը՝ ուր որ բնակեցար , և ան անձինքը՝ որոնց հետ յոյժ մտերմութեամբ ընկերութիւն ըրիր , և մտքդ բեր ան ողորմութիւնները որ ընդունեցիր ան տեղուանքը , և ան անձինքներէն՝ իբրև գործիք աստուածային խնամոյն և բարութեան : Յիշէ ան դժուարութիւնները ու վտանգները՝ որոնցմով պաշարուած էիր , և ուշադրութեամբ մտածէ Աստուծոյ քեզ անոնցմէ պաշտպանելու կամ անոնց մէջէն

անցընելու համար ըրածներուն վրայ : Խորհէ թէ որքան անգամ միայն մէկ քայլ մը մնաց մահուան ու քու մէջտեղդ , և ինչպէս յանկարծակի Աստուած երբեմն ձեռնամուխ եղած է քեզ ապահովութեան հանելու՝ մինչև անգամ դուն քու վտանգդ տեսնելէդ առաջ : Խորհէ հիւանդութեան ան սենեակներուն վրայ , որոնց մէջ փակեալ մնացած էիր և ուրկէ՝ դուցէ երբեմն խորհեցար թէ ալ դուրս չպիտի ելլես • այլ Եզեկիային հետ կ'ըսէիր թէ՝ "Ի՛մ օրերուս կէսին մէջը՝ գերեզմանին դռները պիտի երթամ • մնացած տարիներէս զրկուեցայ" : (Եսայ • ԼԸ • 10 :) Կրնայ ըլլալ որ Աստուած ան ժամանակէն հետէ կենացդ վրայ շատ տարիներ աւելցուց • և դուն չես գիտեր թէ դեռ քանի՞ տարի պահուած են , և որքան օգտակարութիւն ու երջանկութիւն կայ անոնց ամէն մէկուն մէջ : Վնաս պարագաներդ քննէ ունեցած առնչական կենացդ նայելով • որքան աղէկ բարեկամներ քեզ ամէն օր պատած են , և կ'աշխատին թէ ինչպէս քու միխթարութիւնդ հանգստութիւնդ աւելցընեն : Նախախնամութեամբ եղած ան երևելի պարագաներուն վրայ մտածէ , որոնք առիթ եղան աս տեսակ մէկ քանի կապակցութիւններուդ , զորս քու Հոգիդ Աստուծոյ հետ միացընող կապերէն եղբը՝ ամենէն երջանիկ կապակցութիւններուդ կարգը կը դասես : Նե մի մոռնար թէ քանի քանի անգամ՝ երբոր ան սիրելի անձանց կենացը սպառնալիք եղաւ , ան անձինքներուն՝ որոնց կեանքը թերևս քու կինդ աւելի սիրելի ըլլալ կը զգաս , Աստուած ետ դարձուց զանոնք գերեզմանին սահմաններուն քովէն , և այսպէս ան փափուկ պարագային ծագող նոր քաղցրութիւններ աւելցուց՝ քու անոնց հետ եղբը ունենալիք բոլոր հաղորդակցութիւնն-

ըուդ վրայ : Ոչան մի մոռնար թէ Ինքը ինչ բա-
րիշնորհ կերպով մը քաջալերութիւն տուած է
ուրիշներուն՝ իրենց վերջին վայրկեաններուն մէջ ,
և կարող ըրած է զանոնք հաւատին աստուածապաշ-
տութեան քաղցր հոտ մը ձգել , որն որ միշտ ա-
նոյշ կը բուրէ անոնց յիշատակներուն վրայ , և թէ
միսիթարած է քեզ՝ բարեկամացդ վերջին բաժանումը
արտօրութեանց տակը նուաղելու առնդ , և վեր-
ջապէս՝ մինչև անգամ անոնց մահուանը յիշատա-
կութիւնը ուրախալից ըրած է :

4 • Այլ հիմա ժամանակ է որ խորհուրդներդ
ան բազմութիւ հոգևոր ողբումներուն առաջ-
նորդեմ , որոնք Ըստուած քեզի ցուցուց : Ա՛ւ
դարձիր և «Ըն վերին նայէ՝ ուսկից որ կտրուե-
ցար , և ան գուբին փոսին՝ ուսկից որ փորուե-
ցար»: (Եսայ . ծա . 1 :) Արտի մնօք խորհէ ան
վիճակին վրայ՝ որուն մէջ սկիզբը գտաւ քեզ աս-
տուածային ընտրեալը • որքան յանցանքի տակ՝ որ-
քան տպակաւորութեան տակ՝ ինչ վտանգի մէջ՝
ինչ կործանման մէջ : Ա՛տմոտ թէ վիճակդ ինչ
էր , և ո՛չ ևս աւելի խորին խորհրդածութեամբ
մտմտա թէ ինչ պիտի ըլլար : Ըստուծոյ աչքը՝
որ յաւիտենականութիւնը կը թափանցէ , տեսաւ
թէ միտդ ինչ բանի վրայ յետին ատիճան տգէտ
ու անհոգ է , ներկայ ժամանակիս և զգայական
հաճոյութեան ունայնութիւններովը զբաղեալ • քեզ
յաւիտենականութեան սահմաններուն հեղերքը տե-
սաւ և դիտց • տեսաւ որ քիչ առնի մէջ այն-
պիսի անօգնական թշուառ արարած մը պիտի ըլ-
լայիր , ինչպէս ան մեղաւորը՝ որ ճիշդ հիմա մե-
ռած՝ և անհուն զարմացմամբ ու յաւիտենական
ահով իր չգուսացած դատակնիքը գտած է • և
դուն ալ անոր նման զարմացման ու յուսահա-

տուԹեան մէջ շանԹահար պիտի ըլլայիր : Աստուած տեսաւ ասիկայ , և գԹաց քու վրադ . և քեզի ողորմած գտնուելով՝ իր յաւիտենական սիրոյ և չնորհաց խորհրդովը քեզի մէկ Փրկիչ մը պատրաստեց , և քեզ իրեն ծախու առաւ իր Որդւոյն արեամբը . մէկ դէն մը՝ որ եԹէ կանչ առնես ու վրան մտմտաս և սրտի մտօք խորհիս՝ Թէ ինչ էր ան , անշուշտ պիտի ազդէ քեզի այնպիսի աստիճանաւ մը՝ որ պիտի իյնալ տայ քեզի Աստուծոյ առջևը զարմացմամբ և ամօԹով՝ խորհելով Թէ երբէք այսպիսի դէն մը ինծի համար տուած ըլլա՞յ : Աս օրհնեալ խորհուրդները կատարելու համար իր չնորհքը քու սրտիդ մէջ խրկեց . անանկ որ՝ Թէպէտ «Ատեն մը խաւար էիր , բայց հիմա լոյս ես Տէրոջմով» : (Եփես . ե . 8 :) Ընդհակառակը՝ քու անդիմադրելի փոփոխուԹիւնը՝ որ հիմա հոգւոյդ մէջ կը զգաս , և «Իր Հոգւոյն Սրբոյ ձեռօքը՝ որ քեզի տրուած է» (Հռոմ . ե . 5) սիրոյ ան սկզբունքը հաղորդեց , որն որ իր ողորմուԹիւնները նայելովդ կը բորբոքի , և հիմա առջևնէն աւելի մեծ եռանդով կը վառի : Ինչէ՞ հիմա քեզ հաստատուն պահեց քու քրիստոնէական ընԹացքիդ մէջ , և «Ընկէ օգնուԹիւն առնելով» է որ մինչև աս օրս կը շարունակես : (Գործ . իզ . 22 :) Ո՛չ միայն օրհնեց քեզ , այլ «Օրհնեալ ըրաւ քեզ» , (Ծննդ . ժբ . 2 ,) և Թէպէտ այնքան օգուտակար եղած չես՝ որքան որ անոր քու մէջդ արձարձած սրտի սուրբ ազնուականուԹիւնը կը փափաքեցնէր քեզի որ ըլլաս , բայց տակաւին մէկ ազնկուԹիւն մը ըրած ես ան կոչմանը մէջ՝ որուն մէջ որ քեզ հաստատեր է : Ո՞ւր կանգնիքուդ վրայ եղած անոր օրհնուԹիւնովը՝ մարդկային ծառին մէջէն քու եղբայրներդ ոմանք օգնուԹիւն

գտած են ։ Նաեւ՝ գուցէ մէկ անխորհուրդ արարած մը առաքինութեան ու երջանկութեան դարձած է ։ Ամենը երկինքի Համբոյնն մէջ զԱստուած կը փառաբանեն քեզի համար ։ Եւ ամենը գուցէ արդէն հոն հասած ըլլալով՝ քու հասնելուդ կը ցանկան ։ որ շնորհակալ ըլլան քեզի ազնիւ և աւելի ազդու կերպով՝ ան օգուտներուն համար՝ որոնց մեծութիւնը հիմա ըստ բաւականին կը հասկրնան ։ թէպէտ քանի որ հոս էին՝ բնաւ չէին կրնար անոր վրայ գաղափար մը ձեւացընել ։

5 ։ Քրիստոնեայ ։ հոգի եղած տեսակ տեսակ անթիւ օրհնութիւններուն նայէ՝ որոնցմով արդէն շրջապատուած ես ։ և հայեցուածքդ աւելի յառած տար քողէն անդին՝ հաւատոյ տեսածին ։ Խորհէ ան հիմա անճանօթ եղած ուրախութիւնները վրայ ։ որոնցմով գերիզմանին մէջ պիտի ձգես քու ամէն մէկ բեռդ ։ ու անհամ հոգիդ՝ թեթեւաբար և ուրախալից՝ սուրբ և երջանիկ՝ պիտի ելլէ Աստուծոյ՝ իր էութեանը՝ սրբութեանը՝ բերկրութեանը՝ և յաւտոյ Աղբիւրին ։ Յիսուսի՝ ո՞րուն միջոցով բոլոր աս օրհնութիւնները եկած են քեզի ։ և որն որ մէկ աթոռ մը պիտի սահմանէ քեզի իրենին մօտ ։ յաւիտեանս անոր փառքը տեսնելու և վայելելու ։ Խորհէ ան զմայլեցութեանը վրայ՝ որով յարութեան օրը Անոր յաղթութեանը եռանդն պիտի երթաս ։ և աս աղքատիկ՝ հոգ ու մտիկ դառնալու և ապականելի մարմինդ իր պատկերին պէս ձեւացած պիտի հաղնիս ։ և ապա խորհէ թէ՝ «Աս յոյսերը միայն իմն չեն ։ այլ հազարաւորներուն և բիւրաւորներուն յոյսերն են ։ Հազարաթիւ անձինք՝ զորս երկրիս վրայ իմ ամենասիրելի բարեկամներուս մէջը կը համրեմ՝ իմ հետս կ՚ուրախանան աս գաղափարներուն ու

տեսութիւններով. և Աստուած երբեմն տեսնել կու տայ ինձի անոնց երեսին խնդութիւնները, անոնց աչքերուն մէջ փայլող ու անոնց քաղցր երախտագիտութեան արցունքներուն մէջէն ծագող անոյշ և խոնարհ յոյսը, և մէկ սակաւ մասը անոնց ներքին խնդութեանն ու ուրախութեանը՝ որ ըսդու չկրնար բացատրել: Այո՛ և շատ բազմաթիւ անձինք ալ՝ որոնք երբեմն ասոնց հետ հաւասարապէս սիրելի էին ինծի, որոնք թէպէտ և գերեզմանը դրած եմ և հողին վրայ լացած եմ, բայց կենդանի են Աստուծոյ, կենդանի են անխմանալի ուրախութիւններու մէջ. և կենաց ջուրէն առատապէս կը խմեն, որն որ անոր աչ կողմէն միանգամայն հեղեղներով կը վազէ":

6. Ա՛վ քրիստոնեայ, դուն տակաւին սերտիւ միացած ու կապուած ես անոնց: Ա՛հը՝ այս կերպով կապուած բարեկամութիւնը չկրնար կտրել, և պէտք չէ որ քեզ անզգայ ընէ ան բարեկամներուն երջանկութեանը վրայ, որոնց յիշատակը այդպիսի արդարացի կերպով կը պատուես: Անոնք կենդանի են Աստուծոյ իրրև իր ծառաները. անոնք «Ալ պաշտեն անիկայ, և անոր երեսը կը տեսնեն" (Յայտ. իբ. 3, 4,) և ան փառաւոր ժողովին միայն մէկ փոքր մասը կը կազմեն: Միլիոնաւորները՝ հաւասարապէս արժանի քու հաւասարմանդ ու սիրոյդ, ան օրհնեալ սահմանութեան մէջ կը բնակին. և դուն չես ուրախանար անոնց ուրախութեանը համար: Եւ դուն չես երկիւղագանիր սրբութեան ու երջանկութեան ան յաւիտենական Աղբիւրին՝ ուսկից անոնց ամէն մէկ վտակը կ'հլլէ: Այո՛ աս ալ կ'ըսեմ թէ՝ քանի որ օրհնեալ հրեշտակները այսպէս բարեբարբար մեզի կը նային, քանի որ քեզի կը ծառայեն՝ ո՛վ քրիս-

տունայ , և քեզ իրենց բազուկներուն մէջ կը կրեն «փրկութեան ժառանգորդի մը պէս» (Եբր. ա . 14) անոնց երջանկութեանը համար ալ չէ՛ ուրախանար : Եւ չէ՛ս երկիրպագաներ ան Աստուծոյն՝ որ անոնց բարձրագոյն բնութեանը բոլոր գերազանց փառքը ինք կու տայ անոնց , և երկինք մը կու տայ անոնց՝ որն որ բարեբաստութեամբ կը լեցընէ զանոնք մինչև անգամ անատունը՝ երբոր կը հեռանան անկէ որ գան ու քեզի ծառայեն :

7 . Ասանկ և ասկէ անհունապէս աւելի է ան օրհնեալ Աստուածը , և էր , և պիտի ըլլայ յաւիտեանս : Օրհնեալ հոգիներուն երանութիւնները՝ որ անոր աթոռը կը շրջապատեն , և քու երանութիւններդ՝ ով քրիստոնեայ , անմահ են : Այս երկնային լուսաւորները անշէջանելի բոցով պիտի փայլեն , և դուն ալ պիտի ծագիս ու փայլիս անոնց մէջ , երբոր արեգակն ու աստղերը խաւարին : Տակաւին լուսոյ անփոփոխ Հայրը իր ճառագայթները անոնց վրայ պիտի արձակէ , և անոնց անկէ անդրադարձուած լուսաւորութիւնը՝ և անով ունեցած երջանկութիւննին յաւիտենական պիտի ըլլայ , և միշտ պիտի աճի : Գետինը խոնարհէ՝ ով որդի Աստուծոյ , դուն՝ ժառանգորդ փառաց , գետինը խոնարհէ , և բոլոր քու ներսիդիդ եղածները երախտագէտ սիրոյդ աս գործքին մէջ միանան . և բոլոր շուրջդ եղածները՝ և անսահման յաւիտենականութեան մէջի ապագայ բոլոր բաները միաբանին հոգիդ բարձրացընելու և խայտացընելու , որ կարելի եղածին չափ կարենաս երկինքին գործքն ու օրհնութիւնը սկսիլ՝ անոր Աստուծոյն առջևը իյնալով , և իր շնորհաճիր ազդեցութիւններուն սիրտդ բանալով , և գովաբանութեան ան խունկը մատուցանելով , որն որ անոր

ներկայութեանն ու սիրոյն աս ջերմ ճառագայթ-
ները մեծ հակամիտութիւն մը ունին յառաջ բե-
րելու , և անոր վերին դրախտին քաղցր բուրմանը՝
նման անուշահոտութեամբ ազնուացընելու :

Աշխարհագիտութիւն հոգւոյն նախախնամութեան և ընդ-
հայն օրհնութիւններովը ուրախանալն , ու ինչքնին
սէրոյ և գովաբանութեան պարտաւոր և ազատու սր-
պայոյսութիւններով Աստուծոյ ատեն նայիլը :

«Ո՛վ Աստուած , բաւական է . ես մեռածեցի
ու Կրակը կը վառի՝ : (Սաղմ . ԼԸ . 3 :) Բայց
ո՜վ քնէ խօսքերով բոցը դուրս տամ : Ախէ ի
դատ քնէ կրնամ ըսել՝ միայն թէ սիրտս կը զմայլի
քու վրադ և կը պաշտէ քեզ ու կը սիրէ քեզ : Իմ
փոքր անօթս առնել կրցածէն չափ լեցուն է . և
կ՚ուզեմ բոլոր ան լիութիւնը քու առջեդ դուրս
թափել , որ ընդունակ ըլլայ և ես աւելի ընդու-
նելու : Դուն ես իմ ասպարս , իմ փառքս , ու
իմ գլուխս բարձրացընողը՝ : (Սաղմ . գ . 3 :) Իմ
սիրտս քու փրկութիւնովդ կը ցնծայ՝ , (Սաղմ .
ԺԳ . 5 .) և երբոր ինքզինքս քու Սուրբ Հոգւոյդ
ազդեցութիւններուն տակը կը դնեմ քեզի հետ հա-
ղորդութիւն ընելու , իսկոյն հաղարաւոր բերկրալից
խորհուրդներ կը ծագին , ուրախութեան հազարա-
ւոր աղբիւրներ կը բացուին , և Հոգւոյս վրայ այն-
պիսի զովութեամբ և զուարթութեամբ կը հոսին ,
որ կարծես թէ շատ օրերու՝ շաբաթներու՝ և ա-
միսներու երջանկութիւնը ամէն մէկ րոպէի մէջ
կը խտնին :

«Կ՚օրհնեմ քեզ՝ ո՜վ Աստուած , աս իմ հո-
գւոյս համար՝ որ ստեղծեցիր . որուն սորվեցուցիր
ըսել՝ և կը յուսամ որ յոյժ երջանիկ վախճանի

համար ։ թէ՝ «Ով ստեղծող Աստուածը ոչ է՝ ։ (Յոբ ։ ԼԷ ։ 10 ։) Կ'օրհնեմ քեզ ան գիտութեանը համար՝ որով անիկայ զարդարեցիր ։ Կ'օրհնեմ քեզ ան հնորհացը համար՝ որով կը յուսամ որ կրնամ (և ոչ առանց խոնարհ աքանչացման), ըսել թէ՝ անիկայ սրբեցիր ։ թէպէտ՝ աւաղ երկնային տունկը յոյժ ամուլ երկրի վրայ տնկուած է ։ և իմ ուզած աստիճանաւս չծաղկիր ։

«Կ'օրհնեմ քեզ նաև ան մարմնոյն համար՝ որ ինձի տուիր ։ և որն որ տակաւին կը պահպանես իր զօրութեանն ու ուժին մէջ ։ ոչ միայն քու իր գանազան գործարանքներուն համար պատրաստած վայելչութիւններդ վայելելու ընդունակ ։ այլ (որն որ ըստ ինքեան աստնց ամենէն ալ շատ աւելի ծանրագին կը սեպեմ ։) քու ծառայութեանդ համար սակաւ ինչ կենդանի զօրութիւնով մը գործելու ալ ընդունակ ։ Կ'օրհնեմ քեզ ան ապաւթեանն ու հանգստութեանը համար՝ որոնցմով աս անդամներս կը շարժին ինքզինքնին ։ և կը հնազանդին իմ հոգւոյս հրամաններուն՝ որ կը յուսամ թէ քու կիներդ առաջնորդած է ։ Կ'օրհնեմ քեզ որ «Իմ տանս պահապանները չեն գողար ։ ոչ ալ զօրաւոր մարդիկները կը ծռին» ։ որ «պատուհաններն նայողները դեռ մթնցած չեն ։ ոչ ալ երգեցող աղջիկները նկուն եղած» ։ Կ'օրհնեմ քեզ՝ ով իմ կենացս Աստուածը ։ որ «Ըրծաթէ թելը դեռ քակուած չէ ։ ոչ ալ ոսկիէ բաժակը կոտրած» ։ (Ժող ։ ԺԲ ։ 3 ։ 4 ։ 6 ։) վասն զի քու ձեռքդ է որ կը հաստատէ բոլոր իմ ջնջերս ։ և քու անհուն ճարտարութիւնդ է՝ որ կը պատրաստէ ան զօրութիւնները՝ որոնք այնպիսի ազատաբար ներս կը հոսին ։ և երբոր պարպուին ։ նորէն շուտով և առատութեամբ կը լենան ։ Կը գովաբանեմ քու

անունդ՝ ան արքայավայել առատ պարգևներուն համար ։ որով առհասարակ մարդկային սեռին և մանաւանդ կերպով իմ հանապազօրեայ պարկեշտ կը պատրաստես • ան զանազան սեղաններուն համար՝ որ իմ առջեւս կը դնես ։ և ան լեցուն գաւաթին համար՝ որ իմ ձեռքս կու տաս ։ (Սաղմ • իգ • 5 ։) Կ՚օրհնեմ քեզ որ քու նախախնամութեանդ աս առատութիւնները՝ տկար ախորժակը ծաղը ընելու չեն ծառայեր ։ և մեռելներուն առջեւը դրուած կերակուրի պէս չեն ։ Կ՚օրհնեմ քեզ նաեւ՝ որ «Պատառս միայակ չեմ ուտեր» ։ (Յոբ • լ՘ • 17 ։) այլ կը բաժնեմ անիկայ այնպիսի սիրելի բարեկամաց հետ ։ որոնք ընկերական կենաց վայելչութիւնը կենդանականին վրայ կ՚աւելցընեն մէկտեղ ճաշ ըրած ատեններնիս ։ Կը գոհանամ քեզմէ ներսէն՝ այսքան բազմաթիւ ազգականներուս համար ։ դուրսէն այնքան բազմաթիւ բարեկամներուս համար ։ որոնք կարող են ինձի ծառայելու շատ բաներու մէջ ։ և հակամիտ են բարեկամաբար ի գործ դնել ան կարողութիւնները ։

«Այս չեմ մոռնար խոստովանիլ քու ընծրհդ՝ որ զիս կարող կ՚ընէ ուրիշներուն ծառայել ։ և ինչ և իցէ պարագայի մէջ ինձի կը գիտցընէ թէ՝ «Աւելի երանելի է տալը՝ քան թէ առնելը» ։ (Գործ • ի • 35 ։) Կը գոհանամ քեզմէ իմ սրտիս համար՝ որ կարօտեալին տրտմութիւնները կը զգայ ։ և մտքիս համար՝ որ իմ կանուխ հոգս ու զուարթութիւնս կ՚ընէ իմ քիչ կարողութեանս համեմատ ջանալ ընել անոնք սփոփելու • վասն զի «Ամիկայ ալ քեզմէ կ՚ելլէ՝ ու Տէր» ։ (Ասայ • իը • 29 ։) շուրջերնիս երջանկութիւն տարածելու ։ կամ ինչ և իցէ բանի մէջ թշուառութիւնը քիչցընելու՝ ու ամենայն բարեսէր հակամիտու-

թիան՝ ամենայն խոհեմ խորհրդոյ՝ ամենայն յա-
ջող ջանքի մեծ Հիղինակը :

«Ու անշուշտ՝ ո՛չ Տէր , թէ որ այսպէս կը
խոստովանիմ նեղհամներուն հետ եղած համակրու-
թիան հաճութիւնները , ևս առաւել քեզ օրհ-
նելու եմ երանելեաց՝ բոլորովին օրհնած եղոյնե-
րուն հետ եղած համակրութիան հաճութիւնն-
երուն համար : Կ'երկիրպագանեմ քեզ ան վտակ-
ներուն համար՝ որ դրախտը կը ջրեն , և միտա-
դալար ու հանապազ աճող բերկրութիան մէջ կը
պահեն անիկայ : Խոնարհութիւն կը մատուցանեմ
քեզ ան հանդստութիանը՝ ան ուրախութիանը՝
ան խնդութիանը համար՝ որ կու տաս անոնց , ո-
րոնք երբեմն սիրելի էին ինծի երկրիս վրայ , որոնց
տրտմութիւնները մեղմացընելը իմ գործս էր , և
որոնց ուրախութիւնները՝ մանաւանդ քեզմով ու-
նեցած ուրախութիւնին իմ զուարճութիւնս էր
յառաջ տանիլ : Կը գովեմ քեզ ան ամէն սուր-
բերուն ու քու վերին ամբոխիդ բոլորտիքը շրջա-
պատած ամէն հրեշտակներուն երջանկութիանը
համար . և կը գովեմ քեզ տարօրինակ հաճու-
թիան բարբառով՝ իմ սրտիս մէջ հաստատած
ըլլալուդ համար ան գիս ամփոփող յոյսը՝ թէ
ևս քիչ առնէն պայծառ տեսութիամբ և մշտըն-
ջենաւոր փոքառութիամբ պիտի գիտնամ անոնց
երջանկութիանը ինչ ըլլալը , որն որ հիմա հա-
ւատքին դիտակովը՝ որ համեմատաբար աղօտ է ,
միայն հեռուանց կը նշմարեմ : Ամէնէն անգամ
հիմա ալ քու շնորհացդ միջոցովը ինքզինքիս քու
վերամբարձ բազկաւդ դնել ի ան երանութեան սահ-
մաններըը յառաջ մղուիլը կ'իմանամ : Ամէնէն ան-
գամ հիմա ալ «Ձու փրկութեանդ կը սպասեմ՝»
(Ծննդ . խ֊ի . 18) մէկ կողմանէ ան եռանդուն

փափաքովը՝ որուն վսեմ մեծութիւնը հաւատացողը հոգւոյն անպատճառ կ'ազդէ ու միւս կողմանէ քու կամացդ հանդարտ հնազանդութիւնովը՝ որ քու խոստմունքիդ անփոփոխութիւնը կը հաստատէ :

"Ահա հիմա՝ ով իմ Աստուածս, ի՞նչ ըսեմ քեզի, բայց այս միայն թէ ես՝ լիզուով բացատրելու ամէն կարողութիւններէս վեր՝ քեզ կը սիրեմ: Կը սիրեմ քեզ որ անանկ բարերար Նշակ մըն ես դուն քու արարածներուդ, որոնք քեզմէ կ'ընդունին ամէն րոպէ իրենց զանազան կերպերովը գոյութիւն գիտութիւն ու երջանկութիւն, իմ անձուկ եւ բեւակայութեանս հասողութենէն անդին՝ թէ թուով և թէ աստիճանաւ : Բայց ո՛հ՝ ալ աւելի շատ կը պաշտեմ ու կը սիրեմ քեզ՝ դուն ըստ ինքեան ազնիւ Նշակ մը ըլլալուդ համար, ան լիուլի կատարելութեանը համար, որ արարչագործութիւնը չպակսեցուց, և որն որ բնաւ չսպառիր քու արարածներուդ հաղորդած ամէն ներգործութիւններովդ ալ • ան անսահման կատարելութեանը՝ որով ինքզինքիդ մէջ կը գտնես քու երջանկութիւնդ և քու ընդարձակ նպատակդ, և կ'ըլլաս սիրելի, անսահմանաբար սիրելի և պաշտելի, մինչեւ անգամ թէ որ քեզմէ յառաջ եկած բոլոր գերազանցութիւններն ու երջանկութիւնները ալ մոռցուին :

"Ով դուն առաջին՝ ամենամեծ՝ և ամէն բանէ գերազանց, դու միայն մեծ, դու միայն գերազանց՝ գրաւէ իմ բոլոր սիրտս, և ստուգիւ դուն գրաւեցիր անկէց : Երբոր քու Սուրբ Հոգւոյդ իմ սրտիս վրայ շնչելն ու աս սիրոյ եռանդներուն շարժելը այսպէս կ'իմանամ, կենսական կենացս ստուգութեանը վրայ ինչպէս որ աներկբայ եմ՝ քանի որ անոր ազդեցութիւնները ի գործ կը

գնեմ ու անոր զգացումները կ'ուսնեամ , անանկ ալ անոր վրայ չեմ կրնար երկբայութիւն ընել : Աստուքիւ թէ որ բնաւ երբէք անօթութեան ա- խորժակը ինչ ըլլալը գիտցած եմ , իմ Հոգիս հիմա ‹Անօթի է արդարութեան› , (Մատթ . ե . 6 ,) և շատ կը ցանկայ քու օրհնեալ բնութեանդ ու սուրբ կամացդ աւելի շատ համաձայնելու : Թէ որ երբէք իմ քիմքս ծարաւութեան ինչ ըլ- լալը զգացած է , հիմա ‹Հոգիս ծարաւի է Աս- տուծոյ՝ կենդանի Աստուծոյն› , (Սաղմ . խբ . 2 ,) ու սիրտս կը փափաքի անոր հնորհացը աւելի յաճախ հաղորդակցութիւն ընելու : Թէ որ երբէք աս մարմինս՝ աշխատութիւնով կամ ճամ- բորդութիւնով յոգնած ատենը գիտցած է թէ՝ ինչ է անկողնի հանգստութիւն ուզելը ու հոն հանգչելով ուրախանալը , իմ Հոգիս քաղցր հա- ճութեամբ մը քու հնորհաձիր գրկացդ վրայ կը հանգչի՝ ով իմ երկնաւոր Հայրս , ու կը դառ- նայ իր հանգստարանը իր Աստուծոյն գրկածու- թեանը՝ ‹Ո՛ր ինծի բարիք ըրիր› : (Սաղմ . ճժգ . 7 :) Ու թէ որ երբէք սիրելի բարեկամի մը երեսը հա- ճոյական կերպով ու զուարճութեամբ տեսայ , քու երեսդ տեսնելով ուրախանալս է ան՝ ով Տէր , ու քեզ Քրիստոսով իմ Հայրս կոչելս : Ասանկ ես գուն՝ ու ասանկ ալ պիտի ըլլաս հիմա ու յա- ւիտեան : Ալ ի՞նչ աւելի ընելիք ունիմ ինքզինքս քեզի յանձնելէն զատ՝ թէ հիմա և թէ յաւի- տեան . քեզի ձգելով որ՝ ‹Իմ ժառանգութիւնս ընտրես› , ու իմ գործքերս ինծի համար կարգա- դրես , (Սաղմ . խէ . 4 ,) քանի որ իմ գործքերս քեզի ծառայել է , ու բոլոր իմ ուրախութիւնս քեզ գովաբանել : ‹Իմ անձս քեզի հետևելով կը յարի› , վասն զի ‹քու աջ ձեռքդ իս կը պահէ› :

(Սաղմ. կե. 8։) Թող հիմա ալ զիս վեր տանի ու ես ալ դէպ ի քեզ պիտի դիմեմ, միեւնոյն որ բոլոր իմ փափաքներս կատարուի քեզ յաւիտեան վայելելովս. Ամէն"։

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Ներողութիւնն ու հաստատութիւնը հեթանոսներուն՝ օգտակար բաներէ կատարել պատրուակով։

1. Յաճախագրեալ գլուխն մէջ ստորագրածիս պէս են ու ըլլալու են քու հոգւոյդ յաճախակի Աստուծոյ առջեւ ունեցած պարապմունքները։ Եսանկ քու սէրդ ու երախտագիտութիւնդ՝ աստուածային ներկայութեանը հառաջանքներ ընելով արտայայտուելու է, և Յիշ Միջնորդին Յիսուսի ձեռամբը՝ անոր առջեւ խոնկի պէս դալու և ընդունելի հոտ մը ունենալու է։ Բայց պէտք է որ յիշես, թէ միայն ասիկայ չէ քու սրտիդ մէջ Աստուծոյ վրայ եղած ան եռանդուն սէրն ունենալուդ արդիւնքը, որուն ներթագրեցի թէ քու սրտիդ մէջ կայ։ Թէ որ անիկայ անկեղծ է, չէ թէ միայն քանիւ պիտի ըլլայ, բայց գործքովդ ալ ինքզինքը պիտի երեւան հանէ, ու պիտի յառաջ բերէ իբրեւ իր հարազատ պտուղը՝ մէկ անկեղծ սէր մը քու ընկերներուդ և մէկ անխոնջ փափաք մը և աշխատութիւն մը շարունակ անոնց բարիք ընելու։

2. Պիտի ըսես որ՝ "Հնարհաց մեծ Հայրը, եսանկ մարդասիրական աչքով նայեցաւ իմ վրաս. չէ թէ միայն տասն հազար յանցանքներս ներեց,

քայլք ճոխացուց զիս այսքան տեսակ բարիքներով : Ո՜հ , ի՞նչ պիտի հատուցանեմ իրեն բոլոր անոնց համար : Սորվեցուցիք ինձի՝ ոմ զուրք յաւիտենական ճշմարտութեան պատգամները : Սորվեցուցիք ինձի՝ երկնաւոր Հօրս ընտանեացը մէջն երեց եղբարքս : Սորվեցուիր ինձի ամենէն աւելի՝ ոմ զու Հոգի իմաստութեան և սիրոյ , թէ ի՞նչ կարող եմ ընելու՝ մեծ ու յաւիտենական սիրոյ աղբիւրին իմ սէրս յայտնելու համար , ու իմ հաւատարմութիւնս ապացուցանելու համար անոր՝ որ արդէն այնչափ բաներ բրաւ զանիկայ իրեն քաշելու , և որն որ այնչափ պիտի հաճի զանիկայ ընդունելովը և վարձատրելովը" :

3 . Ասիկայ է՝ ոմ քրիստոնեայ , ան հրամանը որ մենք սկիզբէն լսեցինք և միշտ ալ պիտի շարունակուի անոնուագելի զօրութեամբ "Թէ ան որ զԱստուած կը սիրէ" , պէտք է որ "անիկայ իր եղբայրն ալ սիրէ" , (ա Յովհ . գ . 21 ,) և պէտք է որ այն սէրը յայտնէ՝ "Ո՛չ թէ խօսքով ու լեզուով սիրելով , հապա գործքով ու ճշմարտութիւնով" : (ա Յովհ . գ . 18 :) Ինչ ընկերդ քու անձիդ պէս սիրելու ես . Աստուծոյ բոլոր ստեղծածները սիրելու , ու քու աղեցութեանդ հասածին չափ անոնք երջանիկ ընել ջանալու ես :

4 . Պիտի չըսե՞ս արդեօք՝ որ "Ես՝ ես ալ կը սիրեմ : Աստուածային սիրոյն ոսկի չղթան մեզ ամենքս ալ շրջապատելը , ու մեզ մէկ մարմին մը կազմելով և որպէս թէ ամենուս մէջ մէկ հոգի մը ափռելով՝ մեկզմեկու սերտ կապակցելը կը զգամ : Թող ճշմարիտ և զերազանց երջանկութիւնը , մշտատեղնջենաւոր ու միշտ աճող երջանկութիւնը Աստուծոյ բանական և հնազանդ արարածոց վրայ սիրէ բոլոր սրեզերաց մէջ՝ թէ երկինքը և թէ երկրի մէջ :

Ու ան ամէն ապստամբ արարած՝ որ ընդունակ է ազատուելու և առաջնի վիճակը դառնալու, թծող հնազանդի անոր: Այո՛ անփրկելիներուն ալ հարկաւոր պատիժը անհուն իմաստութեամբ և սիրով սահմանուի՝ որպէս զի բոլոր տիեզերքին օգուտը յառաջ բերէ»:

5. Ասոնք ուղիղ զգացումներ են. ու թէ որ ատուգիս ասոնք քու սրտիդ զգացումները են՝ ոմն ընթերցող, ու չէ թէ ունայն խօսքերու դատարկ ձև մը, ասոնց պիտի հետևի աստուածային Կայսախամանութեան աս մեծ խորհուրդին հպատակ ըլլալու խորին փափաք մը՝ վերջնին աստիճանի քու կարողութիւններուդ համաձին չափ: Ու այս պատճառաւ ինքզինքիդ զննել տան պիտի քու կեանքդ ու էութեանդ սեպհական պարագաները, որ գտնես թէ ինչ պատեհութիւններ և օգտակարութիւններ կրնան ընծայել հիմա անոնք, և թէ ինչպէս ան պատեհութիւններն ու կարողութիւնները կրնաս ի գործ դնել: Մանր ուրուն մասնիկ մէկ զննութեան մը, չէ թէ որ ինքզինքդ հպարտացընես՝ աստուածային նախախնամութեան կամ շնորհացը քու վրադ գերազանց ըլլալուն համար, կամ «թէ որ առիր՝ չառածի պէս պարծենալու համար»: (ա Կորն. դ. 7:) Հայց որպէս զի ան մեծ Տէրոջը հետ հաւատարմութեամբ վարուիս, որուն որ դուն անտեսն ես, ու որմէն որ դուն ամէն տաղանդներդ ունիս, որոնք՝ քու ընկերներուդ վերաբերութեանցը նայելով՝ քուկդ կրնան սեպուիլ: Ու արդ «Կերպ կերպ պարգևներ ունենալով ան շնորհքովը՝ որ մեզի տրուած է», (Հռոմ. ժբ. 6:) անկողմնասէր ձեռօք կշռեր բրնենք, որ ասանկ կարող ըլլանք որոշելու՝ ինչ որ Աստուած մեզմէ կը պահանջէ, որն որ ուրիշ բան

մը չէ՝ եթէ ոչ կրցածնուս չափ ընդհանուրին ա-
ղէկութեանը համար բան գտնել՝ հնարել և ի
գործ դնել : Այլ ո՜հ՝ արդեօք որչափ քիչ անգամ
աս պարտաւորութիւնը հաւատարմաբար կը կա-
տարուի : Ու որքան բողոքտիքնիս եղողները և
բուն իսկ մեր հոգիները՝ աս հաւատարմութեան
պակասութեանը համար ինամեր կը քաշեն :

6 . Աստուած քեզի հանճար ու գիտութիւն
տուաւ : Ձէ թէ անոր համար տուաւ ատոնք՝ որ
ինքզինքդ զուարճացընես կամ զարդարես , և բոց
մը հանես՝ որ միայն մարդոց աչքերը քեզի քաշէ
ու խաղեցընէ անոնցմով : Ընենց քեզի տրուե-
լուն դիտումն ան էր որ՝ թէ դուն քեզ և թէ
ուրիշներուն դէպ ի լուսոյ Հօրը առաքինորդելուդ
միջոցն ըլլան : Ու քու պարտդ եղած պիտի ըլլայ
ան հանճարին ու ընդունակութեանը սեպհական
դարձուածքին նայելով՝ կամ մարդկային կեանքը
զարգացընելու ու զարդարելու ջանք ընել , կամ
անիկայ աստուածային իրաց աւելի շիտակ գործա-
ծելով՝ կրօնքին գործքերուն փաստաբան ըլլալ ու
անոր ճշմարտութիւնները պաշտպանել և անոր
գործադրութիւնը ընդունելի ընել , մէկդի դար-
ձընել մարդիկը ան ճամբաներէն՝ որ Աստուծոյ
նախատինք ու իրենց անձին ալ մահաբեր է , ու
քու զրուցուածքներդ ամենայն ծանրութեամբ և
փափուկ կերպերով՝ որչափ որ կրնաս՝ յօրինել ու
վերջին ճիգդ թափել՝ զանոնք առաքինութեան և
երկնկութեան ճամբուն առաջնորդելու :

7 . Աստուած քեզի կարողութիւն տուաւ թէ
մեծ և թէ փոքր ընկերութեան մէջ . մի՛տքդ բեր
որ անիկայ քեզի տրուիլը Աստուծոյ փառաւորուե-
լուն համար է . և քու կառավարութեանդ տակը
դրուած թէ՛ ընտանեաց և թէ հասարակութեան

երջանիկ ըլլալուն համար է : Պէտք է որ զգայ ըլլաս ուրիմն՝ որ եթէ քեզի գաւազան կամ թուր յանձնուած է , չըլլայ որ "Թատարկ տէրն ըլլայ" : (Հռով . ժզ . 4 :) Թատաւոր մըն ես , կամ ո՞րչափ հատատելու մեծ և ահագին գործին մէջ բաժին մը ունիս : Յարգէ գերագոյն Օրէնսդրին իշխանութիւնը՝ որ ընկերութեան մեծ կտաւակալն է . դուն ոչ ձեռնասու եղիր և ոչ հաւանութիւն տուր՝ քու խղճմտանքովդ ներկայ պատգամներուն նայելով՝ Ընդ կամացը համաձայն ըլլալը չհամարած բանիդ , որուն հատատուելովը չես հաւատար Աշխարհիս՝ որ դուն "Ընդ սպասաւորը" պիտի ըլլաս "Բարիի համար" : (Հռով . ժզ . 4 :) Օրինաց գործադրութիւնը յանձնուած է քեզի . կենդանացուր զանոնք ժիր և քաջասիրտ գործադրութեամբ՝ քու ունեցած մասնաւոր պաշտօնիդ նայելով : Իշխանութեան գաւազարկ անունը միայն մի պահիր , թող մի տար ինքզինքիդ որ՝ գաւազանապրանի ասեանը եղած ատենդ իբրև թէ քունի մէջ ինկած կենաս : Խղդրտիքդ անցած բաները նկատէ ու աչխոյժ և արթնուն եղիր : Ուղիղն ու անմեղը պաշտպանէ , ու հակառակորդին զօրութիւնը կտոր կտոր ըրէ : Երեւան հանէ բոլոր անհամեստ սրտերը : Ընդարգէ և նուաճէ ան անզգամը՝ որ իր նշանաւոր կարողութիւնները չարութեան պատրուակ ընելու կամ անիկայ պաշտպանելու համար կը գործածէ , որն որ պարտաւոր էր չանք ընել խայտառակելու և աշխարհքին դուրս վարելու զզուանօք :

8 . Միայն մանաւանդ ընտանիքի մը գլուխ եղած ես : Աստուծոյ համար կառավարէ զանիկայ . ան փոքրիկ թագաւորութեան գործքերը նոյն դիտումներովը ու նոյն սկզբունքներովը մտածակատա-

քէ՝ որոնք ես հիմա ան զօրաւորներուն և մեծերուն կը ստիպէի որ ի գործ դնեն՝ թէ որ միայն ան-յուսալի մէկ դիպուածով մը անգամ մը ան իմ վերի գրածներս աչքէ անցընեն : Կու գաւ կը ներդ ու սպասաւորներդ քու բնական հպատակներդ են : Թէև բարեկարգութիւնը հաստատուի անոնց մէջ, ու անոնք կանոնաւոր կարգադրութեան մը տակ պահէ : Սրթէ անոնք աստուածպաշտութեան սկզբունքներու մէջ, որպէս զի իմանան թէ ինչպէս բանաւոր է ասանկ մէկ կարգադրութիւն մը, ու սորվեցնուր որ անոնց համեմատ գործելու վարժին : Յիրաւի՝ դուն չես կրնար իրենց սրտերնին դարձնել, բայց անոնց վարմունքներուն վրայ շատ մեծ ազդեցութիւնդ կրնայ ըլլալ, ու աս կերպով շատ որոգայթներէ պահել, ու ընկերութեան աղէկ անդամներ ընելու համար շատ բաներ ընել, ու որպէս թէ "Աստուծոյ քայլերուն ճամբուն մէջ" տեսնել անոնք, (Ա Թագ. ձէ. 13.) որ թերևս քովէն անցնելումնին անիկայ իր առատ շնորհքներովը օրհնէ զանոնք : Ու վերջին աստիճան չկանք ընելէն մի՛ դադարիր այս օրհնութիւններուն կարօտ ըլլալնին հասկըցընելու. աշխատէ՝ որ անոնք շատ սէր ու եռանդուն փափաք մը ունենալու համոզես, անհամեմատ կերպով ամէն բանէն աւելի արժող բանի մը պէս :

9. Հաճեցաւ Աստուած քեզ քու ընկերներուդ մէջ սիրելի ընել, որ աս բանը միշտ մարդկային կեանց մէջ մարդոցը աստիճանին կամ ստացուածքին համեմատ չըլլար : Կու խորհուրդներդ ուշադրութեամբ կը լսուի՞, քու ընկերութիւնդ կը փընտռուի՞ : Աստուած քեզ մարդոց աչքին առջին ընդունելի կ'ընէ՞. անանկ որ՝ չէ թէ միայն քու խօսքերուդ աղէկ ունկնդրութիւն կու տան, այլ նաև

դուն քեզմէ դիտցած յանցանքներուդ վրայ ալ աչք կը դոցեն ։ ու քու բոլոր գործերդ ու կա-տարած բաներդ խիստ ներողամտաբար և քեզի յաջող եղած կերպովը կը մեկնեն ։ Պէտք է որ ա-նչ միայն Աստուածամարմնութեան շնորհքը համարիս ։ ու ապագային մէջ քու պարտաւորութեանդ զա-նազան ճիւղերը զուարթութեամբ շարունակելու քաջալերութիւն մը առնես ։ այլ նաև քու ներ-կայ վիճակիդ մէջ ուրիշ կերպով աւելի օգտակար ըլլալու քեզի մեծամեծ պատեհութիւններ արուիլ մը համարիս ։ Թէ որ քու անունդ արժէք մը ունի ։ անիկայ կշնորհի բարի կողմը դիր ։ Ջ-անք ըրէ ա-ռաքինութեանն ու բարութեանը քաջալերութիւն տալու ։ Վերջապէս ձեռք տուր համեստ ար-ժանաւորներուն ։ երբոր կ'երևայ թէ ձգուած կամ աչքէ ինկած են ։ թէ և պատշաճ կերպով նկա-տուելու յատկութիւնը անանկ պայծառ կը փայլի անոնց ար-ժանաւորութիւնը՝ որ քու կինդ աւելի գերազանց ըլլալը կը դիտնաս ։ Ջ-շմարտութեան փաստաբանը եղիր ։ խաղաղութեան խորհրդատու ։ քաղցրաբա-րոյութեան օրինակ ։ ու կրցածդ ըրէ մարդոց սիր-տերը մէկզմէկու հետ հաշտեցնելու ։ մանաւա-նապէս աղէկ մարդոցը ։ ինչ որ ըլլայ իրենց անանկ բաներու վրայով ունեցած կարծեաց տարբերու-թիւնները՝ որ աղէկ մարդիկն ալ անգամ անոնց վրայ կրնան վիճիլ ։ Ու թող քու վարուցդ զգուշաւորու-թիւնն ու հեզութիւնը ասանկ երևելի պարագա-ներուդ մէջ ։ ու ընդհանուրին սէրը վաստկիած ըլլալուդ այսքան նշանը ունենալուդ մէջն ալ լռիկ կերպով յանդիմանէ անանկներուն յանդգնութիւնն ու ամբարտաւանութիւնը՝ որ կարելի է թէ ուրիշ քիչ բանի մէջ այնքան երևելի են ։ կամ՝ անանկ-ները՝ որ յիրաւի թէ որ ըստ բաւականին կարո-

զուարթիւն ունին՝ պիտի նախատուի և տաղանդնին ըստ մեծի մասին պիտի կորսուի Հաւատարմութեան մէջը ։ մինչև որ ան յանդգնութիւնն ու գոռոզութիւնը նուաճի ։ Ո՛չ ալ ցաւելով տակն ու վրայ ըլլաս աս ազնուամտութեան և արժանաւոր ընթացքիդ մէջ քեզի հանդիպելիք առելութեան և չարախօսութեան փոքր յարձակմունքներովը ։ Տա՛ կաւին միտ դիր ընդհանուրին ազէկութեանը ։ ու հաստատապէս որոշէ քու ջանքերովդ անիկայ յառաջ տանելու ։ և Աստուածամութեանը ձգէ՝ որ պահպանէ կամ փրկէ քու պատուիդ նենգաւոր և սուտ ու ցած յարձակմունքներէն ։ որ շատ անգամ առանց քու աշխատելուդ իրենք իրենց անունց սուտ ըլլալը կը ցուցընեն ու զանոնք Հնազողներուն վրայ մեծ ամօթ կը դիպչեն ։ կամ (թէ որ ասիկայ չզգան՝) որն որ քու մարդկութեանդ ուզածէն աւելի մեծ վատահամբաւութիւն պիտի բերէ անոնց ։

10 ։ Պարձեալ ։ Աստուած քեզի Հարստութիւն պարգեւեց ։ Վնէզ անանկ պարագաներու մէջ դըրած՝ որ քու և քու ընտանեացդ ապրուստին համար բացարձակապէս պէտք եղածէն աւելի ունիս ։ Մ՚իտքդ բեր մօտ առնէն տալիք Հաշիւդ ։ Մ՚իտքդ բեր թէ մարդոց աս բաները՝ որչափ անգամ իրենց փրկութեան ճամբուն մէջ արգելք կ՚ըլլան ։ և որչափ անգամ՝ մեր Փրկչին յայտնի քարոզածին պէս՝ ‹‹Անոնց երկնից թագաւորութիւնը մանելը այնչափ դժուարին է ։ որչափ որ ուղտին ասղին ծակէն անցնելը դժուարին է››։ (Մատթ ։ ԺԹ ։ 24 ։) Ուստի Թող քու անմիջական՝ ջերմեռանդն՝ և ամէն աւուր աղօթքդ ըլլայ՝ որ Հարստութիւնը մէկ որոգայթ ու ամօթ մը չբերէ քեզի ։ ըստ որում զերծնէք առաջողներուն խիստ շատ մասին աս բաները կը բե-*

բեն : Կու կալուածքներուդ և եկամուտներուդ մէկ մասը կամ մէկ յարմար չափը՝ կ'աղաչեմ որ յատկացընես դիմութեան վերաբերեալ գործածութեանց , աւելցընելու ալ պատրաստութիւն ընես՝ քանի որ Աստուած քեզի յաջողութիւն տայ ու իցէ արտաքոյ կարգի դիպուածով մը : Ես կերպով միշտ ձեռքդ պատրաստ պիտի ունենաս գրամագլուխ մը՝ գիմութեան համար գործածելու , ու հաւանական է որ աւելի պատրաստ պիտի ըլլաս ուրիշներուն հաղորդելու , երբոր քեզի յանձնուած ինչքին վրայ քուկդ չեզածի պէս , բայց իրրև ան բաներուն գործածուելու համար արդէն տրուածի պէս նայիս , թէ և մասնաւորապէս մէկ բանի մը համար որոշուած ըլլայ ալ : Իմ գործս չէ ըսել թէ ան տալիքդ՝ ստացուածքիդ համեմատութեամբ ինչչափ ըլլալ պէտք է : Ընդունք որ մեծ եկամուտ ունին ու անզուսակ են , կարելի է որ մէկ երրորդ մասը կամ կէսը անգամ քիչ ըլլայ . և ան՝ունք որ քիչ եկամուտ մը ունին ու ծախքերնին շատ է , թէպէտ և իրենց բացարձակապէս հարկաւոր եղածէն քիչ մը բան ալ աւելի ունին , կարելի է որ ունեցածնուն տասնէն մէկը տալն անգամ շատ ըլլայ : Բայց աղօթք ըրէ որ Աստուած քու միտքդ առաջնորդէ . տարի մը փորձ ըրէ ան պայմանով՝ որ քու խղճմտանքովդ կը խորհիս թէ Ընդ խիստ հաճոյական պիտի ըլլայ , ու թող քու ասանկ բանին վրայով ըրած դիտողութիւններդ յաջորդ տարին ինչ համեմատութեամբ ընելիքդ որոշեն , միշտ յիշելով որ՝ նախ և առաջ ինքը արդարութիւն կը պահանջէ , և ողորմութիւն տալն ալ այնչափ միայն՝ որչափ որ ասոր համաձայն գայ : Բայց տակաւին ան նոյն ատենն ալ զգոյշ կեցիր՝ ան խաբեբայ ու մտացածին և շատ դի-

պուաճոց մէջ խանգարիչ երևակայութենէն՝ սթմէ քու ընտանեացդ արդարութիւն ընելու համար կը պահանջուի որ՝ քու զաւակներդ շատ հարուստ ձգես, որ ասոնք երևակայութեան պատճառաւ՝ կա-րելի է թէ քանի քանի ասանկ խնայութիւն ընող ծնողաց սիրական զաւակներուն կեանքին ընծան զոհ-կուտեցան, որոնց համար աղքատին տուելիք մասը դիզուած էր, և ապրող զաւակներուն ալ ասքանէն յառաջ գալիք մահաբեր հետեւութիւնը՝ Աստուծոյ աչքին խյնալը կրնայ ըլլալ: Միայն Աստուած գիտէ ասիկայ, և ես սրտանց աղօթք կ'ընեմ որ ո՛չ դուն և ո՛չ ալ քու կիներդ ասանկ բանի մը անձամբ փորձը առնելով սորվին:

11. Իբր քու սիրտդ ալ աւելի դիւրազգայ ըլլալու և քու դէմ-թիւնդ ամենէն աղէկ նպատակ ունեցող բաներու ուղղուելուն համար՝ համառօտիւ պիտի յիշեմ զանազան բաներ, որ արժանաւոր են անոնց խորհրդածութեանը նիւթ ըլլալուն, որոնց Աս-տուած ասկէպով՝ օգուտ ընելու կարողութիւն տուեր է: Իմ հարևանցի յիշատակելիքներս քու վրադ տպաւորութիւն ունենալուն համար, եղած տեղէդ բոլորտիքդ եղող դրացիներուդ նայէ: Խորհէ՛ թէ քանի քանի համեստ և աշխատասէր՝ կարելի է որ բարեպաշտ մարդիկ ալ, կրնամ ըսել թէ դժուարաւ կը գտնեն աս կեանքս մէջ ապրելու միջոց մը: Մտմտա՛ որ անոնց ինչ հան-դըստութիւն եղած պիտի ըլլար, Աստուծոյ քեզի տուած առատ պարգևներէն առանց մէկ դժուա-րութեան մը իրենց տալու կարող եղած դու: Մտադրութիւն ըրէ նաև որ և իցէ արտաքոյ կարգի դէմ-թեան պահանջմունքներուն և մանաւորապէս հասարակաց վերաբերեալներուն պատահելու ա-տենդ, ու քու օրինակովդ անոնց օգնէ. ասանկ

քաներու մէջ քու տուած օրինակդ ըստ ինքեան մտածելով՝ կարելի է որ նպաստամատոյց եղած ստակիդ գումարէն շատ աւելի կարևոր է : Կարօտ տնային համար պատրաստ եղիր օգուտ ընելու թէ խօսքով և թէ գործքով , ու ջանք ըրէ խոյտառակել ան գծուծ ու ամօթալի ջատագովութիւններն՝ որ կծծիութիւնը շատ անգամ կը թելադրէ մարդոց՝ որ թէպէտ և իրենց արուեստովին մէկ փայլուն նութիւն մըն ալ տան անոնց , բայց տակաւին շատ յայտնի են՝ թէ բոլորովին ոչինչ են : Կայէ՛ որ չափ աղքատ տղաք փողոցներուն մէջ թափառական մերկ ու ոտքէտ կը պտրտին , ու ամէն տեսակ մոլութեան և թշուառութեան ճամբուն մէջ յառաջ կ'երթան , և մտմտա՛ թէ ինչ կրնայ ըլլալ դուն անոնց մէկ քանիներուն մերկութիւնը ծածկուելուն ու աստուածպաշտութեան սկզբունքները սորվեցընելու կողմանէ : Թէ որ քաղաքի մը մէջին յաջողութիւն վայելող ամէն ընտանիք , որոնք այսպիսի դէպքերու օգնելու բաւականութիւն ունին , ամէն մէկը իրենց մօտերը գտնուած մէկ խեղճ ընտանիքի մը վրայ գթութեան աչք մը նետեն ու զանիկայ իրենց պաշտպանութեանը տակը առնեն , ուսուիչքին՝ հագնելիքին՝ և տղաքը կարգապրելուն օգնութիւն ընելով , նեղութեան մէջ սփոփելով , սխալանքներէ պաշտպանելով , ու որոնց կառավարութեանը որ ներքևն է՝ անոնց խրատ տալով երբոր պարագաները պահանջեն , ի՞նչ մեծ տարբերութիւն պիտի տեսնուէր շուտ մը ան ժողովրդոց բնաւորութեանն ու պարագաներուն մէջը : Կրնանք թէ՝ ով կայ հիւանդ , որպէս զի թէ որ հասարակաց հիւանդանոց չգտնուի մօտերը՝ ո՞րուն կարենաս յանձնել , (ուր որ քու տուած ստակդ շատ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ ,) կրնաս

անունց առողջանալուն համար բան մը ընել իրենց տանը մէջ բժիշկ բերելով ՝ գիղ տալով՝ նմանապէս պատշաճ կերակուր տալով ՝ ու իրենց պէտք եղած ծառայութիւնը ընելուն հոգ տանելով ։ Ատոնցմէ նաեւս մարդոց հոգեւոր հարկաւորութիւնները՝ որոնց համար հոգ տանելու ատենդ՝ քեզի մանաւորապէս կ'առաջարկեմ որ շատ ծանրակշիռ եւ ազնիւ գթութիւն մը ունենաս ՝ հանճարեղ եւ բարեպաշտ երիտասարդներուն օգնելով ՝ ինչ որ իրենց քարոզիչ ըլլալու համար ուսմունքներ սորվելուն եւ կրթութիւն առնելուն ծախքեր ընելու հարկաւոր ըլլայ ։ Նա մի նախանձիր Աստուծոյ քեզի տուածին մէկ մասը անոնց տալու ՝ որոնք՝ ամէն աշխարհային բաներէ մէկդի ձգելով Քրիստոսի Եւետարանը քեզի մատակարարելու համար ՝ անշուշտ իրաւացի իրաւունք ունին որ դուն անոնք նայիս ՝ քանի որ ան ծանր ծառայութիւնները քեզի կը մատուցանեն ՝ ու թէ քեզի համար ՝ եւ թէ մեր ամենուս Տէրոջը համար իրենց կեանքը նուիրած են ։ Վասն զի մշակը արժանի է իր վարձքին կ'ըսէ օրհնեալ Փրկիչը ՝ և քու ստիպողական պարտքդ է որ Եւետարանին քարոզութեանը համար հոգ տանիս ՝ և մէկը չկրնար անբասիր ելլել թէ որ աս բանին օգնութիւն չընէ ։ Նա մինչդեռ այնպիսի առատութեամբ ''Կը լսուիս Աստուծոյ տանը՝ անոր սուրբ տաճարին բարութեամբը'' ՝ (Սաղ. կէ. 4 ։) կրնկցութիւն ունեցիր անապատ երկրի մէջ բնակողներուն վրայ ։ Ընթիւ միլիոնաւորները կը կորսուին՝ Քրիստոսի և անոր փրկութեանը վրայով բողոքին տգէտ մնացած ։ և մեր Փրկչին իր աշակերտացը տուած վերջին պատուէրն աս է՝ որ նոյնը քեզի ալ է ՝ թէ՝ ''Գացէք բոլոր աշխարհ ՝ և Եւետարանը քարոզեցէք ամէն ստեղծուածներուն''՝

(Առակ. Ժղ. 15.) և ամէն մարդու պարտքն է որ Հոգ տանի աս պատուէրին կատարմանը։ Խորհէ ապա տգիտութեան՝ ու կործանման ճամբուն մէջ ձեացած ան բազմութեանը վրայ, և Յիսուսի անհուն սիրոյն վրայ ալ, կամ՝ թէ աշխարհը փրկելու համար ծրչափ բան ըրած ըլլալուն վրայ, և ուրիշ եղեր ձեռքէդ եկածին չափ օգնելու՝ Հեթանոս երկրի հեռաւոր ազգերուն մէջ ան փառաւոր Աւետարանը խրկելու համար, որն որ այսքան երկարատեն է անծանօթ ձեացած է շատերուն, թէպէտ և անիկայ գիտնալն ու՝ ի սրտէ ընդունիլը յաւիտենական կեանք է։ Ասուած հիմա կ'օրհնէ իր որդւոցը ջանքերը հեռաւոր երկիրներու մէջ աքանչելի կերպով մը. Անտուիչ, և Ովկիանոսին ուրիշ կղզիները, Հնդկաստան և շատ ուրիշ տեղեր ալ։ Ասուած բիւրաւոր մարդիկներ տգիտութեան՝ մնապաշտութեան՝ և կռապաշտութեան խաւարին՝ Աւետարանին աքանչելի լուսոյն և Յիսուսի՝ Միակ Փրկչին գիտութեանը բերաւ։ Ասուածաշունչը հիմա գրեթէ երկու հարիւր լեզուի թարգմանուած պատրաստ է, անանկ որ՝ մեր սեռին վրայ հարիւր միլիոնը կրնայ կարդալ զանիկայ, և պէտք է ջանք ընես անիկայ անոնց խրկելու, և աշխարհիս փրկութեանը մեծ գործին մէջ մասնակից ըլլալու. վասն զի Քրիստոսի եկեղեցւոյն և անոր ամէն մէկ անդամին մեծ պարտաւորութիւնը՝ Աւետարանը քարոզելն է, ինչպէս եր քրիստոնէութեան նախնի դարերուն մէջ։ Ասոնք են ան մէկ քանի գթութեան երեւելի գործքերը՝ որ կ'ուզէի ցուցընել անոնց, զորոնք Նախախնամութիւնը իր մասնաւոր առատ պարգեւներովը ճոխացուց, ու սասանկ բաներու գործածուելու ընդունակ ըլլալով ոսկին՝ ուրիշ հինչ և իցէ բանի գործածուելու

յարգէն աւելի ծանրակշիռ կ'ընեն : Նայեց թէ որ
ասոնց տեսակ բաներու չես կրնար ոսկի շորհել , քու
արծաթդ հանգստանակէ , դանակ մը կամ լումայ մը
զուարթութեամբ դանձանակը ձգէ՝ թէ որ աւելի
սուղ ընծաներ տալու կարողութիւն չունիս . որով-
հետև Աստուած կ'ընդունի անիկայ , երբոր ճշմար-
տապէս առատ ու դիմած սրտով տրուի : (Մարկ .
ժբ . 42 , 43 :) Ու ասոնք զանազան նպատակներուն
համար պէտք է որ ճշդիւ առաքելոց կանոնին հե-
տևիս՝ որ կ'ըսէ , «Ամեն մէկշաբթի օրերը ձեզմէ
ամեն մէկը իր քովը թող դիզէ ինչ որ կը յա-
ջողի" , (ա Կորնթ . ժզ . 2 ,) և միշտ Քրիստոսի
համար տալու բան մը պատրաստ ունենալուդ պի-
տի ուրախ ըլլաս :

12 . Ու որպէս զի այսքան աղօրմութիւններուն
ստիպողական պահանջմունքներուն ալ աւելի պատ-
րաստ ըլլաս , սրտի մտօք խորհէ քու ապրելու կեր-
պիդ վրայ : Ձեմ ըսեր որ՝ քու նկամտածիդ շա-
հուած շատ մը աղքատներէն մէկուն պէս ըլլալդ
կը պահանջէ Աստուած : Հաստատակութեան օգ-
նութիւնը՝ հիմակուան կազմուած վիճակին նայե-
լով՝ չէ թէ միայն օրինաւոր է , այլ և պահան-
ջուած ալ է՝ որ մարդոցմէն ոմանք աշխարհային
ճոխութիւններէն և զուարճութիւններէն վայելեն .
որովհետև ան բաները պատրաստելովնին՝ շատ
մը աղքատ ընտանիքներ ալ աւելի պատուաւոր
ու հանգիստ կերպով ապրուստնին կը ճարեն ,
ինքզինքնուն մեծապէս օգուտ ընելով ու հասա-
րակաց ալ ապահովութիւն ըլլալով , քան թէ՝
իրենց աշխատութիւնը կամ առ ու ծախ ըրած
բաներնուն դէմը ողորմութեան պէս տրուած ըլ-
լար . ո՛չ ալ կրնամ երևակայիլ թէ Աստուծոյ
երախտագէտ եղած կ'ըլլայ մէկը՝ թէ որ իրեն

տուած ընծաները մերժէ իբր թէ անոնք որոգայթի ու անէծքի տեղ տրուած ըլլային ու չէ թէ օգուտ ընելու : Ասիկայ մարգկային ազգին հնորհաձիր Հօրը բարերար դիտաւորութիւնները պարապ հանելն է , թէ որ վերջին ծայրը համնէր աս գաղափարը՝ քնութեան բոլոր դրութեանը դէմ տեսակ մը դաւաճանութիւն եղած կ'ըլլայ : Նախախնամութեան առատ շնորհքները թող գործածուին : Բայց մենք ալ ուշադրութեամբ անոր նայինք՝ որ չափաւոր ու խոհեմ կերպով մը ընլայ , որ չըլլայ թէ յիմարութիւնովին "Ան Յայտնութեանը տեղը վարմ ընլայ" : (Առակ . կԹ . 22 :) Խրատմանաքը թող քու անձիդ նկատմամբ ըսէ՝ իմ սիրելի ընթերցողս , թէ քու ունեցած աղէկ բանիդ քանի մասը քեզի՝ ու մրքանը քու եղբարցդ համար երկնաւոր Հայրդ տուած է . ու չըլլայ որ՝ եղբայր չունեցողն մը պէս կեանք անցընես , որպէս թէ ինքզինքիդ հաճոյքը կատարելու համար ինչ հնարքներ որ կարող ես գտնելու պերճութեան և զեղուութեան մէջ , անոնք եղած ըլլան աս աշխարհքը խրկուելուդ միակ վախճանը : Կը վախնամ որ մեր ատենները մարդիքը աս կերպով կը սխալին , և չէ թէ խստամբերութիւնով ու անձնուրացութիւնով : Վնասէ ուրեմն քու ծախքերդ , ու քու եկամուտիդ հետ բաղդատէ : Ան բանը՝ որ չէ թէ միայն ներելի՝ այլ և գովելի ալ կ'ըլլայ քեզմէ մեր վիճակի մէջ եղող անձի մը , քեզի ամօթալի շռայլութիւն մը կրնայ համարուիլ : Ձես ալ կրնար՝ միայն պարտքի տակ չէ՛նալուդ և քու ընտանեացդ համար բան մը կրնալ դիզելուդ համար՝ առուգիս ապահով եղած ըլլալ թէ չափը չես անցներ : Թէ որ դուն անբաւական ըլլաս և կամ քու կենացդ մէջ ունեցած վիճակիդ համ-

մատ աղքատաց բան մը չընելու լլլաս՝ քու ան ազնուական ու շքեղ կեանք անցընելու պատճառովդ ։ Աստուած պիտի չհաւնի ատ տեսակ վարմունքիդ ։ և դուն՝ ըստ որում պատասխան տաս պիտի իրեն ։ պէտք է որ աւելորդ ծախքերդ չափաւորես ։ Ու թէ և աստուածային ներողութիւնը անտարակոյս պիտի լլլայ՝ Քրիստոսի վրայ հաւատքի անկեղծ սկզբունք մը ։ և Աստուծոյ ու մարդոց անխարդախ սէր ունեցողներուն վրայ ։ թէպէտ և ինչ աստիճան բարերարութիւն և օգտակարութիւն որ կրնայ ընել՝ անոր չհասնի ։ սակայն և այնպէս ասիկայ ստոյգ դիտեաս որ՝ ամէն մէկուն իր գործքին համեմատ հատուցմունք ընողը շատ ճշդիւ պիտի նայի անոնց ըրած աղէկութեան աստիճանին՝ վերջին հատուցմանը եղած առիւնը ։ անանկ որ՝ ամէն զանցառութիւն ըրած պատեհութիւններնիս իր հաւէն մէկ անդարմանելի կորուստ մը կը բերէ ։ որուն որ յաւիտենականութեան մէջ մեր հետը պիտի երթայ ։ Ու ատ ալ յաւելցնեմ որ՝ թոյլտուութիւն ըրած ամէն մէկ զանցառութիւններնուս դէպքերը՝ մաքնչիս ալ աւելի անզգայ կ՚ընէ ու կը տկարացնէ ։ և անիկայ հետևապէս աւելի քիչ հակամիտութիւն կ՚ունենայ կորմնցուցածը ձեռք բերելու կամ մինչև անատունը ունեցածը ամուր բռնելու ։

13 ։ Մի գանգատիր որ ասիկայ քու վրադ ծանր բան մը դնել է ։ Ես միայն քու Հաճոյքներդ աւելի ազնուագոյն ճամբու մէջ դնելու եմ ։ և յիրաւի չափաւորութիւնը՝ որ ատանկ առատաձեռնութեան աղբիւրն է ։ քու պատուոյգ վնասակար չլլալէն զատ՝ ընդհակառակն բարի ու խելացի մարդոց մէջ ալ աւելի կ՚աւելցնէ անիկայ ։ Եայց անոնց համարմունքէն ծագելու պատճառէն

աւելի ալնիւը ունիս դուն քու առջեդ՝ ասոնք ը-
նելու : Եւ քեզի Աստուծոյ զաւակի մը և Քրիս-
տոսի անդամի պէս կը խօսիմ , ուստի և ամենէն
սիրտ միութեամբ մը՝ անոր հաւատացող յետին
աստիճան աղքատին ալ կցորդ եղողի մը պէս :
Քեզի հետ կը խօսիմ յաւիտենական փառաց ժա-
ռանգորդի մը պէս , որն որ ուրիշին պէտք է ան
ակնկալութիւն ըրած ժառանգութիւնը հետ հա-
մեմատութիւն մը ունենալով մեծ ու վսեմ զգաց-
մունքներ ունենայ :

14 . Ալ ասոր քննէ ինքնիրենդ՝ թէ ինչ բարի
բան կայ ընելիք , և դուն ինչ կրնաս ընել կամ
անճամբդ և կամ ուրիշներուն վրայ ունեցած տը-
պաւորութեամբդ . և ի գործ դիր անիկայ հաս-
տատուն որոշմամբ , որպէս թէ Տէրոջը անուամբն
ու անոր առջևը : Եւ որովհետև «Խմաստութիւնը
Տէրը կու տայ , և գիտութիւնն ու հանճարը ա-
նոր բերնէն է» , (Բաւակ . բ . 6 ,) վասն որոյ դնա
անոր աթոռին մօտը ինկիր , և հոն ան առաջնոր-
դութիւնն ու ան շնորհքը խնդրէ՝ որ հարկաւոր է
քու ներկայ պարագաներուդ , և կարող կ'ըլլայ
սրբութեան ու օգտակարութեան պտուղներ յա-
ռաջ բերելու ի մեծ փառս Նորին և ի պատիւ
քու քրիստոնէական դաւանութեանդ :

Ընթերցիր նաև Հաւատոյ ծրիւ-
թեան կէս ցանկով որ ատոնել օգտակար ըլլայ :

«Ահ աւաւաշնորհ Հայր և գերագոյն Տէր թէ
քնական և թէ հոգևոր ամենայն բարութեանց :
Կ'օրհնեմ քեզ ան ամէն տաղանդներուն համար՝
որոնցմով հարստացուցեր ես ինծի պէս անարժան
մէկ արարած մը , ինչպէս որ ասանկ ըլլալս ալ կը

խոստովանիմ : Հոգիս ամենախորին շփոթութեան մէջ կը մնայ քու առջեդ , երբոր կը խորհիմ թէ օրքան քիչ բաներու մէջ միտքս հիմա մշակեցի գանոնք : Ըսաղ , ընութիւն ինծի պարգեւած պարգեւներովը , կենաց մէջ ունեցած կարողութիւններովս , ժամանակովս , տաղանդներովս , ստացուածքովս , և ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնովս ինչ ըրեր եմ ես , ան չափին համեմատ՝ որն որ դուն ինծմէ կրնայիր բանաւոր կերպով ակնկալել : Ըսաղ , գանցառութեանս ու յիմարութեանս մէջէն անբիծրրի անապատի մը վրայ ետ կընայիմ , ուր որ կրնայի պտղալից դաշտ մը և առատ հունձք մը տեսնել : Յիրաւի իրաւամբ արժանի եմ ամենէն ալ զրկուելու , ան ամենուն համար անմիջապէս հաշիւի կանչուելու , իբրև շատ բաներու մէջ քեզի՝ աշխարհին՝ և իմ հոգւոյս անհատատարիմ դատապարտուելու , և ասոր հետեւութեամբը յաւիտենական խաւարին բանտին մէջ ձգուելու : Բայց դուն՝ Տէր , ձրիապէս բաշխեցիր տասը հազար քանքարի ահագին պարտքը : Փառաւորեալ ըլլայ քու անունդ անոր համար : Ընդունէ՛ ով Տէր , ընդունէ հիմա ինքզինքս բոլոր ունեցածներովս քու ծառայութեանդ վերստին անձնատուր ըլլալս : Կը խոստովանիմ որ՝ «Պէտքէ՛ նէդ է որ քեզի կու տամ» : (ա Նոյ . իթ . 14 :) Կ՚ազատեմ քեզի՝ զիս իմ Տէրոջս մէկ հաւատարիմ տնտես մը ըրէ , և ընորհէ՝ որ քու ուզածիդ դէմ ու անկէ ի զատ բան մը չընենամ :

«Ընորհակալութիւն կ՚ընեմ քեզի՝ ով Ըստուած ամենայն ընորհաց , թէ որ քեզի այսպէս խօսելու առնես հոգւոյս մէջ քու արարածոդ վրայ սէր ծագիլը կը զգամ , թէ որ սիրոս դիւրազգած է իմ ընկերներս ընդունելու : Ով Տէր ,

զիս քու հաւատարիմ ողորմութիւն բաշխողդ ըլլ, անոնց օգնութիւնը համար՝ քու բոլոր իմ ձեռքս դիզածներդ բաշխած ատենս: Եւ իմ բաժինս որքան ըլլալը որոշելու ատենս՝ չնորհէ որ կշեռը արդարութեամբ բռնեմ, և անաչառ դատում ընեմ անոնց ու իմ մէջտեղս: Ինձի պարգեւած մասդ չնորհէ որ չնորհակալութեամբ ընդունիմ ինձի և անոնց համար՝ որոնք անպիտան իմ են: Անացածը տնուր որ իմաստութեամբ՝ հաւատարմութեամբ՝ և զուարթութեամբ բաժնեմ: Առաջնորդէ իմ ձեռքս՝ որ ամէնողորմ Հայր, քանի որ զիս քու որդիդ ընելու պատիւը կ'ընես ինձի՝ քու առատութենէդ ուրիշներուն տալու համար, որ քու բարիքներդ հոն տամ՝ ուր որ ամենէն հարկաւոր է, և ուր որ ամենէն աղէկ բան պիտի տեսնէ: Եւ թէ որ քու բարեշնորհ կամքդ է, (Աւելցուր քո նուաճ սերմը՝ • (ք կոր • թ • 10 •) յաջողութիւն տուր ինձի իմ աշխարհային գործքերուս մէջ, որ աւելցք ունենամ կարօտ եղողներուն տալու • և այսպէս զիս յաւիտենական առատութեան և յաւիտենական բերկրութեան սահմանը: Հոն միանամ ան շատերուն հետ՝ որոնց սիրելի բարերարն եղած եմ երկրիս վրայ, և թէ որ քու օրհնեալ կամքդ է՝ ան շատերուն հետ, զորս նաև ան երանելի բնակարանը տանող ճամբուն մէջ դնելու միջոցն եղած եմ: Հոն զիս իրենց փառաց բնակութիւն ներնուն մէջ ընդունին: Եւ հոս ու յաւիտենականութեան մէջ Տէր, ընդունէ ամենուն դովաբանութիւնը Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը՝ որուն առքերուն առջեւ կ'երկրպագանեմ, և որուն ոտքերուն տակը՝ ամենօգտակար ընթացքէ մը հետք՝ վերջապէս մնանիմ, այնպիսի հեզութեամբ՝ իբր

թէ ան նոյն ատենը կը սկսիմ անոր վրայ ուշեցած հաւատոյ առաջին գործքս ի գործ դնել , և իբր թէ բնաւ մէկ պատճառութիւն մը ունեցած չեմ" կեղծացս ծառայութիւնովը հնազանդութեան և բախտագիտութեան հարկ մը վճարելով , իմ հաւատքիս անկեղծութիւնը ցուցընելու" :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

Քրիստոնէին հաճոյանալ և պատուոյ ու պետութեան ծառայել :

1 . *Երբոր Պատմս կղզւոյն մէջ Տէրոջը՝ Յովհաննու սիրելի աշակերտին ըրած տեսիլքները կը լսենայի , դիտելի է թէ ան որ ըրաւ անոր այն յայտնութիւնը՝ այսինքն Յիսուս , ան հաւատարիմ և ճշմարիտ վկան , աս կենդանի և երևելի խօսքերովը վերջացուց զանիկայ . "Ես որ աս բաներուն վկայութիւն տուայ՝ ըսաւ . Շուտով կու գամ եմ". և Յովհաննէս ամենամեծ պատրաստականութեամբ և հաճութեամբ ըսաւ — "Ամէն . եկուր՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս" : (Յայտ . իբ . 20 :) Եկուր՝ ինչպէս որ դուն ըսիր , ստուգիւ և շուտով : Ու յիշէ՝ ով քրիստոնեայ , ով որ ես , որ Հիմա աս խօսքերը կը կարդաս , թէ քու երկնային Տէրդ նոյն խօսքերով քեզի կը խօսի — "Հա ես շուտով կու գամ" : Այո՛ շատ շուտով պիտի գայ մահուամբ , բանալին դարձընելու՝ գերեզմանին դուռը բանալու՝ որ հոն մնանես , և քեզ անոր մէջէն անտեսանելի աշխարհին՝ որ Հիմա անդաձաւօք է քեզի , անոր սահմանները տանելու :*

Նաև շատ ատեն չպիտի տևէ՝ որ «Դրանը քովը կայնող Դատաւորը» (Յակ. ե. 9) պիտի երևնայ նաև ընդհանուր դատաստանի համար. և թէպէտ՝ գուցէ ոչ միայն տարիներ՝ այլ դարեր կենան ան ժամանակին ու աս բոպէին մէջտեղը, բայց տակաւին ժամանակի միայն մէկ փոքր կէտ մըն է ա-նիկայ Ընոր՝ որ անցեալ և ապառնի յաւիտենականութեան բոլոր անչափելի դարերը մէկէն կը տեսնէ: «Մէկ օրը հազար տարուան պէս է ա-նոր, և հազար տարին մէկ օրուան պէս»: (Բ Պետ. գ. 8:) Ուրեմն աս երկու մտօք ալ շուտով պիտի դայ: Ու կը յուսամ թէ մէկ զուարթ Ընծով մը կրնաս ըսել թէ՝ աս լուրը ահաւոր կամ անհաճոյ չէ քու ականջներուդ. այլ յա-ւէտ թէ իր գալուստը՝ իր ստոյգ և արագ գալուստը, քու ուրախալից յուսոյդ՝ և քու տեն-չալից ակնկալութեանդ առարկան է:

2. Ա՛ստահ եմ թէ իրաւացի է որ ասանկ ըլ-լայ. և սակայն թերևս բնութիւնը կեանքը սի-րելով՝ և երկարաձգօրէն բնակարանէ մը զատուիլ և իրեն բոլորովին օտար վիճակի մը մէջ մտնել չուզելով, մեռնելու խորհուրդներէն խրտնու. կամ սպառող և հալող աշխարհին սոսկալի հան-դէսէն զարնուելով՝ դատաստանին օրուանը վրայ վախու զգացումով ալ նայի: Ու անոր համար՝ իմ սիրելի եղբայրս Տէրջմով, (վասն զի կրնամ հիմա քեզ ասանկ սեպել,) կ'ուզեմ քեզի հետ քննութեան մտնել քիչ մը աս գլխուն վրայ, և կ'աղաչեմ քեզի՝ որ աս երևելի նիւթին աւելի ու-շադրութեամբ նայիս, որն որ կը յուսամ թէ՝ կա-մաց կամաց քիչ անհաճոյ պիտի դայ քեզի, քանի որ աւելի ընտանեբար մտածես անոր վրայով: Ա՛յո՛ կը յուսամ թէ՝ անկէ ետ ետ երթալու տե-

ղը ։ յաւէտ յառաջ գէպ ի անոր պիտի ցանկանա ուրախութեամբ և բերկրութեամբ ։

3 • Խորհէ՛ ոմ քրիստոնեայ ։ երբոր Քրիստոս կու գայ մահուամբ քեզ կանչելու ։ կու գայ — քեզ քու ներկայ տրամութիւններէդ ազատելու — մնացորդ ապականութեան դէմ ունեցած ճիգերէդ քեզ խալըսելու — և քեզ ընդունելու՝ որ կատարեալ սրբութեան և ուրախութեան մէջ իր հետը բնակիս • «Ես մարմինէն պիտի ելլեմ ։ ու Աստուծոյ քով մնանեմ»։ (ք Կորն • ե • 8 ։)

4 • Յիրաւի քեզ աս աշխարհէս պիտի կանչէ • բայց ո՛ւ՞ր ։ ինչ է աս աշխարհը՝ որ սիրես անիկայ ։ և այսքան անձկանօք փարիս անոր ։ Երբան նուաստ են բոլոր ան վայելչութիւնները՝ որ յատուկ են անոր ։ և որքան անթիւ են անոր նեղութիւնները՝ անոր որոգայթները՝ և անոր ցաւերը ։ Ինչէ՞ Հիմա ըրած ճամբորդութիւնդ քննէ • Թէպէտ և պարտական ես խոստովանիլ թէ՝ «Խաբեբարութիւն ու ողբմութիւնը քու հետդ եկան կեանքիդ բոլոր օրերուն մէջ» ։ (Աղդ • իե • 6 ։) բայց նոյն իսկ աս ողբմութիւնը քու ճամբուդ մէջ փուշեր անկան ։ և քեզի խմասուն ու հարկաւոր՝ բայց սակայն ցաւալի տեղեկութիւն տուած չէ՞ ։ թէ «Ասիկա քու հանգստութեան տեղը չէ»։ (Ղեւ • ը • 10 ։) Վնասէ քու խամրած ուրախութիւններուդ և ոչնչացած յոյսերուդ յիշատակաբանները ։ թէ որ անոնց՝ քու նեղեալ սրտիդ մէջ թաղուցած ողբալի յիշողութիւնէն ի զատ ։ դեռ կան ու կը կենան ինչ և իցէ յիշատակաբանները ։ Այն դերեզմաններուն վրայ ։ որ քու ամենասիրելի և ամենաթաղցր բարեկամներէդ քանիները կլլեցին՝ թերևս անոնց ճիշդ ծաղկահասակ ատենը ։ և քու անոնց հետ ունեցած հաղոր-

դուբհանդ ամենասիրտ մտերմութեան ժամանակը ։ և մտածէ՝ որ եթէ քանի մը տարի ալ ապրիս ։ մահը իր յաղթանակները պիտի նորոգէ քու կո֊ րուստներովդ ։ և պիտի յափշտակէ գեռ կենդանի ծնողներուն ամենասպառուակները ։ Ինչպէս որ մեռեալներուն՝ անանկ ալ կենդանիներուն նայէ ։ տես մարդկային բնութեան վիճակը՝ զՆատուած ուրացած ըլլալուն բազմաթիւ ցաւալի նշաններուն տակ ։ և ըսէ՝ թէ արդեօք մէկ խմաստուն ու բարի մարդ մը պիտի ուզէ՞ միշտ հոս մնալ ։ Ինծի կը թուի որ՝ եթէ ես ապահով ըլլայի ։ անանկ որ իմ շուրջս թռչող նետերը ինծի չհասնէին ։ չէի կրնար չողբալ անոնց տուած վէրքերը տեսնելով ։ և շարունակ անոնցմէ իմ նողներուն աղաղակները լսելով ։ Ա՛րդկային սիրոյն հիւանդութիւններն ու արկածները այնքան շատ են ։ և (որն որ ամե֊ նէն ցաւալին է) անոնց մտացը խօթութիւնները այնքան զանազան և այնքան սպառնալից են՝ որ աշխարհս հիւանդանոց կը թուի ։ և փափկասիրտ եղող մարդու մը հոգին շուտով կը կոտրի ։ քանի որ անոր մէջէն կ՛անցնի և աս տխուր տեսարանը կը ընդունի ։ մանաւանդ երբոր կը տեսնէ թէ՝ որքան քիչ բան կրնայ ընել անոնց առողջութեանը հա֊ մար որոնք կը մեղքընայ ։ Վրիատոնեա՞յ ես ։ և քու սրտիդ չ՚ցաւնիր՝ երբոր կը տեսնես թէ մարդկային բնութիւնը մոլութեան ու խայտառակութեան մէջ ինչպէս ընկղմած է ։ Երբոր կը տեսնես՝ թէ ի՞նչ զարմանալի ծուլութեամբ ոմանք ինքզինքնին յայտ֊ նապէս Թշուառ կ՚ընեն ։ և ինչպէս Վրիատոսի ա֊ նունը անպատիւ կ՚ընեն ան շատերը՝ որոնք ինք֊ զինքնին անոր ժողովուրդը կ՚անուանեն ։ Երբոր կը տեսնես անոնց ապօրինաւոր գործերն ու աղտեղի սովորութիւնները՝ որոնք ամբարշտութեամբ կ՚ապ֊

բին ։ և միանգամայն կը տեսնես գոնէ ակարու-
թիւնները ու անկանոնութիւնները անոնց՝ որոնց
վրայ որ աղէկ յոյսեր ունինք ։ Եւ չես ուզեր այս-
պիսի աշխարհէ մը փախչիլ ։ ուր որ արդար և
կարեկից հոգի մը նեղութիւն պիտի քաշէ օր ըստ
օրէ մեզաց և թշուառութեան այսքան բազմաթիւ
տեսարաններ տեսնելով ։ (ը Պէտ . ը . 8 ։)

5 . Ա՛յո՛ հայրենեաց աւելի մօտենալու ներսի-
դիպ չես զգար մէկ բան մը՝ որ կ՛ուզես ձգել ։ և
որն որ դրախտը անգամ կը դառնացընէ . մէկ
բան մը՝ որն որ երէկ շարունակ մնալու ըլլայ ։ պիտի
նեղէ և թշուառացընէ քեզ մինչև անգամ երա-
նելեաց ընկերութեանը մէջ ։ Ա՛նացորդ ներքսա-
բնակ մեղք մը չես զգար ։ մեր բնութեանը Ա-
տուծմէ սկզբնական ապստամբութեան տրամալից
հետեւութիւնը ։ Ամէն օր չես ճգնիր մէկ մնացորդ
ապականութեան մը դէմ ։ կամ գոնէ ողբար ու-
նեցած ընտրհքներուդ տկարութեանը համար ։
Հաստ անգամ զօրութիւններդ թոյլ և նուաղկոտ
չես գտներ ։ երբոր կը փափաքիս որ Աստուծոյ
ծառայես խիստ մեծ եռանդով ։ Հաստ անգամ
սրտիդ՝ անոր ցուցուցած սիրոյն առատ պարգևնե-
րուն վրայ ամենևին զգացում չունենալը և ձեռ-
քերուդ անոր ծառայութեանը մէջ տկար ըլլալը
չես գտներ ։ մինչև անգամ երբոր «Կամեցողու-
թիւն կայ քովիդ" ։ (Հռովմ . է . 18 ։) Կեանքդ
իր ամենալաւ օրերուն և ժամերուն մէջ նուաստ
ու անօգուտ բան մը չերևնար ։ բաղդատելով ա-
նոր հետ որ կը զգաս թէ ըլլալու էր ։ և անոր
հետ՝ որ կ՛ուզես թէ ըլլար ։ Հաստ անգամ մտաց
թևերը չես տարածեր ու ըսեր ։ «Ա՛րանի՛ թէ ա-
ղաւնիի նման թևեր ունենայի ։ որ թռչէի ու հան-
գիստ ըլլայի" ։ (Սաղմ . ԾԵ . 6 ։)

6 • Արեմն պէտք չէ՞ որ ուրախանաս սա խոր-
հրդովը՝ թէ Յիսուս կու գայ քեզ աս նեղու-
թիւններէն ազատելու : Թէ կու գայ քու ուզած-
ներդ կատարելու և սրտիդ մեծ փափաքները լեցը-
նելու ; ան փափաքները՝ որ ինքը ներշնչած է քու
ներսիդիդ : Որ կու գայ՝ մէկ սրբութեան և ու-
րախութեան աշխարհ մը բանալու առջիդ ; աշ-
խոյժ՝ վսեմ՝ և անձանձիր ծառայութեան աշ-
խարհ մը :

7 • Ով քրիստոնեայ ; որքան անգամ մէկ տեղ-
հալից աչք մը ձգած ես ան երջանիկ հոգերքներուն
վրայ ; և ուզած ես ծովէն անցնիլ ան մրրիկներով՝
տհաճելի և վտանգաւոր ծովէն ; որ քեզ անոնցմէ
կ՝անջատէ : Երբոր քու Տէրդ կը գիջանի քեզի
այցելութիւն մը ընել երկրիս վրայ իր հոգևոր
կարգադրութիւններուն միջոցովը ; ինչպէս կ՝օրհնես
ան ժամանակն ու տեղը ; և զանիկայ՝ վիճակիդ ուրիշ
շատ գժուարութիւններուն մէջտեղը ; «Աշակինքին
դուռը՝» կ՝անուանես : (Յովհ • իը • 17 :) Եւ թէ
որ այսչափ ուրախալից բան մըն է քեզի աս դուռը
տեսնելդ • և արդեօք առաւել ուրախալից պիտի
չըլլայ անկէ մտնելդ : Թէ որ այսչափ Յիսուսի
մէկ ժամուան այցելութիւնը ընդունիլը ուրախալից
բան է • իսկ անհունապէս առաւել պիտի չըլլայ
անոր հետ յաւիտեան բնակիլը : Ըզէկ կրնաս ըսել՝
«Տէր ; երբոր քեզի հետ բնակիմ ՝ սրբութեան
մէջ պիտի բնակիմ ՝ ինչու որ դուն ինքնդ սրբու-
թիւն ես • սիրոյ մէջ ՝ ինչու որ դուն ինքնդ սէր
ես • ուրախութեան մէջ ՝ ինչու որ դուն ուրա-
խութեան աղբիւրն ես ՝ ինչպէս որ դուն Հօրը
մէջը ու Հայրն ալ քու մէջդ է՝» : (Յովհ • ժէ • 21 :)
Վասն որոյ ողջունէ՝ երբոր քեզի գայ քու խօս-
քիդ հաւիտեան իր ըսածը կատարելու ՝ որուն վրայ

Դաւիթ այնքան անգամ երկնային խաղաղութեամբ և բերկրութեամբ հանդիպած էր « Հայր» անունը որ դուն ինձի տուիր , կ'ուզեմ որ՝ ուր որ ես եմ՝ անունը ալ իմ հետս ըլլայ . որ տեսնեն իմ փառքս՝ որն որ ինձի տուիր" : (Յովհ . ԺԷ . 24 :)

8 . Ես նկատմամբ անշուշտ կրնաս ըսել թէ՝ «Քրիստոս մրքան շուտով գայ , այնքան աղէկ է" : Ո՞նչ կ'ըլլայ՝ թէ և մեռացած օրերդ մէջտեղէն վտրուի : Ո՞նչ կ'ըլլայ՝ թէ և շատ ակնկալած ու-րախութիւնները կենացդ մէջ համր չառած , և շատ խորհուրդներ չիատարած թողուս : Խաւական չէ՞ որ ինչ որ մահկանացու կեանքէ մը կ'առնուի՝ փառաւոր յաւիտենականութեան վրայ պիտի ա-ւելցուի , և թէ ան օրերն ու տարիները երկինքի մէջ Աստուծոյ ծառայութեանն ու ներկայութեանը մէջ պիտի անցընես , ուր ընդհակառակն՝ երկրիս անկատար վայելքներուն ու աշխատութիւններուն մէջ պիտի անցընէիր իրեն հետ և իրեն համար :

9 . Բայց քու տեսութիւններդ՝ ոչ միայն մա-հուանէ անդին՝ այլ մահուան և դատաստանին օ-րուանը մէջտեղ միջոցէն ալ անդին կը հասնին : Ո՛ան դի դատաստանի համար իր վերջին գալստեանը վրայով մեր Տէրը կ'ըսէ թէ՝ "Ընշուշտ շուտով պիտի գամ" , մեր վերը բացատրած մտօքը . և մեզի ասանկ շուտով պիտի թուի՝ թէ որ ան միջոցը օրհնեալ յաւիտենականութեան հետ բաղդա-տենք , որ անոր եռևէն պիտի գայ . և հաւանականա-բար նոյնպէս պիտի թուի՝ թէ որ անիկայ ան դա-րերուն ալ հետ բաղդատենք , որոնք արդէն ան-ցան գացին՝ արեգակը երկրին օրերն ու տարիները չափել սկսելէն հետէ : Ես հիմա ան ուրախալից ապագան մտածակից ըլլալով պիտի չերգեմ դուն ալ , «Ամէն . եկուր՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս" :

10 • Հշմարիտ է՝ ով քրիստոնեայ , թէ սո-
կալի օր մըն է • մէկ օր մը՝ որուն մէջ բնութիւնը
անանկ մէկ խառնակութեան մը մէջ պիտի իյնայ՝ որ
դեռ գիտցուած չէ : Ո՛չ երկրաշարժ՝ ո՛չ հրա-
բուղխի ժայթքումը՝ ո՛չ լիզող ու լափող բոցերով
քաղաքաց աւերումը , ո՛չ ալ գետերուն կամ ծովե-
րուն ջուրը կոխելով՝ դաւառաց կործանումը կընայ
մէկ ճշմարիտ նշանակ մը տալ ան օրուանը , եր-
բոր "Արկինքը կրակով այրած պիտի քակուի •
երկիրս ալ՝ ու ինչ գործքեր որ անոր մէջը կը
գտնուին , պիտի այրին" , (Բ Պետ • գ • 10—12 ,)
երբոր համայն բնութիւնը հիացմամբ պիտի փախչի
տիեզերական Դատաւորին երեսէն , (Յայտ • ի •
11 ,) և անկէ ալ մեծ աղաղակ մը պիտի ըլլայ , որն
որ "Եգիպտոսի մէջ եղաւ" , երբ "տունն մը չկար՝
որ անոր մէջը մեռեալ չըլլար" : (Ելք ժբ • 30 :)
Մարմինդ պիտի դողայ տեսածին պէս , բայց հո-
գիդ պիտի "Ուրախանայ քու Փրկիչ Աստուածովդ" :
(Պաւկ • ա • 47 :) Հշմարիտ կրնաս ըսել թէ՝
"Ընդ երեւելի օրը Քրիստոս գայ , մինչեւ անգամ իր
ամէն արհաւիրքներովը" : Ելյո՝ առաքելոյն բսած
քրիստոնեաներուն նման , (Բ Պետ • գ • 12 ,)
կրնաս սպասել և փութալ ան աշխատոր պայծա-
ռութեան և ընդհանուր դատաստանին օրուանը :
Վասն զի քու Տէրդ անատնը պիտի գայ , ան
գործքերուն արդարութիւնը ցուցընելու՝ որ շատ
բաներու մէջ այնքան մոռթ էին , և մոռթ ըլլալ-
նուն պատճառաւը կ'անիծուէին : Ընդկայ պիտի
գայ իր մեծավայելչութիւնը ցուցընելու , "Հրեշ-
տակապետին ձայնովն ու Աստուծոյ փողովը" եր-
կինքէն իջնելով" , (ա Թես • գ • 15 ,) երկրային
աթոռ կամ մինչեւ անգամ երկնային իշխանութ-
բուն աթոռէն անհունապէս վեր աթոռի մը վրայ

նատելով , "Իր ու Հօրը փառքովը" հագուած , (Գ Նեփ. Թ. 26 ,) լուսաւոր արքանեակներու ան-թիւ բազմութիւնով մը շրջապատած , "Իր սուր-բերուն մէջը փառաւորուած , և բոլոր հաւատա-ցեալներուն մէջը հիանալի եղած" : (Բ Թես. ա. 10 :) Իր Թշնամիներն ալ յառաջ պիտի բերուին իր յաղթութիւնը փառաւորելու : Օձը հոն հո-ղին մէջը թաղկտրկած պիտի տեսնուի , և անոր ու անոր բոլոր ծառաներուն ոտքին տակը կոխկրտուած . անոնք որ միանգամ դատապարտեցին Ը-նիկայ՝ պիտի դողան անոր առջևը . և անոնք՝ որ անոր առջևը ծունկ չբերին ամբարիշտ ծաղրաբա-նութեամբ , մոլեգին յուսահատութեամբ "Վէռ-ներուն ու ժայռերուն պիտի ըսեն թէ՝ Վրանիս ինկէք , և մեզ ծածկեցէք անոր երեսէն՝ որ աթո-ռին վրայ կընստի , և Գառնուկին բարկութենէն" , (Յայտ . Զ . 16 ,) որն որ երբեմն աւին տարին յոյժ անգութ սպանութեամբ սպանելու :

11 . Ա՛վ քրիստոնեայ , քու հաւատարիմ սիրտդ չը խայտար աս խորհրդածութենէն : Եւ դուն պատրաստ չես՝ մինչև անգամ աս տողերը կարդա-լու առենդ՝ ան յաղթութեան ցնծութիւնը սկսիլ , որուն ան առնեը պիտի մասնակից ըլլաս : Ընդհակայ իրաւամբ կ'ակնկալէ որ՝ իր ապագայ յաղթութեանը վրայ շատ խորհրդածութիւն ընես ու ջերմեռանդ փափաք մը ունենաս . բայց միանգամայն կը ներէ քեզի ալ որ՝ ան օրհնեալ օրուանը ուրախու-թեանն ու փառքին մէջ քու ունեցած անձնական բաժինդ ալ յիշես . և մինչև անգամ հիմա ալ իր առջևն է՝ ինչ որ քու փրկութեանդ համար իր զօրութիւնն ու սէրը անատունը պիտի կատարէ : Եւ ինչ պիտի չկատարէ արդեօք : Ընդհակայ պիտի գայ դերեզմանին փականքը խորտակելու , և քու

ննջող մարմինդ նորէն կենդանացընելու : Յիրաւի մարմինդ հողին մէջ պիտի դրուի , ու հոն պիտի մնայ՝ ի վկայութիւն Աստուծոյ մեղքի դէմ ունեցած տհաճութեանը , առաջին մեղքին դէմ՝ որ գործուեցաւ , որուն ցաւալի հետեւութիւններէն անոր որդւոցը ամենասիրելիներն անգամ ազատ չեն : Բայց անատունը ակնչ մը պիտի ունենայ Աստուծոյ Որդւոյն ձայնը լսելու , և մէկ աչք մը՝ անոր երեսման պայծառութիւնը տեսնելու . և պիտի "Յարիս արեւին պէս" , որ պայծառ երկինքին երեսը կ'ելլէ , "որն որ իր առագաստէն ելած փեսայի պէս է" : (Սաղմ . ԺԹ . 5 :) Հոգիդ նոր պիտի հագուի առ մեծ հանդէսը փառաւորելու , և պիտի հագուի ոչ թէ մահկանացու թեւան հնոտիներովը , այլ փառաց պատմուճաններովը . վասն զի "Ընկեկայ պիտի նորոգէ առ խոնարհ մարմինը՝ իր փառաւոր մարմնին կերպարանքին պէս ըլլալու" : (Փիլիպ . գ . 21 :) Եւ երբոր այսպէս արքայական կերպով հագուած ըլլաս , քեզի և բոլոր իր ժողովուրդին հրապարակական պատիւներ պիտի տայ համահաւաքեալ աշխարհին առջեւը : Թէեւս հիմա քեզ վատահամբաւութեամբ բեռնաւորեն , նախատական անուններ կանչեն , և վքաղ յանցանքներ ձգեն , կամ այնպիսի դաղափար ունեցող սեպեն՝ որմնցմէ Հոգիդ կը դարշի , բայց անատունը՝ անիկայ "Կու արդարութիւնդ լուսոյ պէս դուրս պիտի հանէ" , (Սաղմ . Լէ . 6 :) "Եւ քու փրկութիւնդ լուսաւառ կանթեղի պէս" : (Եսայ . կբ . 1 :) Թէպէտ և մարդիկ քեզ անպատիւ սեպեցին , բայց Աստուած քու եբեսդ պիտի նայի . և թէպէտ "Խաղք ու խայտառակի պէս եղար բոլոր աշխարհին՝ ամենուն ջնջոցը ըլլալով" , (ա Կորն . դ . 13 :) բայց անիկայ պիտի յուշքնէ թէ՝ քեզ "Իրենը կը սեպէ , ան օրը՝

որ իր սեպհական գանձը ժողովէ" : (Մաղ . գ . 17 :) Երբոր "Կղկղանքի պէս պիտի մերժէ երկրի ամէն ամբարիշտները" , (Սաղմ . ճԺԹ . 119 ,) դուն արդար պիտի ըսուիս ան ժողովին մէջ . և յիրաւի Թէպէտ կոտրեցիր աստուածային օրէնքը՝ և արդար դատաստանաւ կրնայիր դատապարտուիլ , բայց տակաւին ան մեծ փրկչին արդարութիւնովը հագուած ըլլալով , "Ըն արդարութիւնովը՝ որ Աստուծմէ է հաւատքով" , (Փիլ . գ . 9 ,) բուն իսկ արդարութիւնը քեզ պիտի ազատէ , և շնորհաց հետ պիտի միանայ , ու "Ակնաց պսակը քեզի հատուցանէ" : (ի Տիմ . դ . 8 :) Ինչպէս "Ինչ պիտի դաւանի մարդոց ու հրեշտակներուն առջեւը" , (Ղուկ . ԺԲ . 8 ,) քեզ բարի և հաւատարիմ ծառայ պիտի անուանէ , ու պիտի կանչէ քեզ՝ "Ուրու Տէրոջդ ուրախութեանը մէջ մտնելու" , (Մատթ . իե . 21 ,) քու վրայովդ քաղցրութեամբ պիտի խօսի իր եղբօրը պէս , և քեզի եղած բարերարութիւնները "Իրեն եղածի" պէս պիտի ընդունի : (Մատթ . իե . 40 :) Ո՛վ՝ ով քրիստոնեայ , դուն՝ որ գուցէ մեր ժողովներուն մէջ ամենէն վար տեղուանքը կը նստիս , որ քեզի հետ՝ կրնայ ըլլալ որ երկրիս հարուստներէն և մեծերէն մէկը չէր խանդարէր խօսելու , ան առիթը դուն Ինչպէսի առեանին մէջ իրեն ամբոխակից ըլլալու , և չար մարդոց ու ապստամբ հրեշտակներուն դէմ տալիք վճռոյն մէջ միանալու պիտի կանչուիս :

12 . Նաև ասիկայ յաղթութեան և փառաց միայն մէկ օր մը չէ : Հապա երբոր Դատաւորը առեանէն կ'ելլէ և իր Հօրը ապարանքը կը մտնէ , բոլոր երանեալներն ալ անոր հետ պիտի մտնեն , և դուն ալ անոնց մէջ . դուն ալ Փրկչիդ հետ մէկտեղ պիտի ելլես Իր Հօրը քովը և քու Հօրդ

քովը , և անոր Աստուծոյն քովը ու քու Աստուծոյդ քովը" : (Յով. ի. 17 :) Պիտի երթաս նոր Երուսաղէմին մէջ երևնաս ընդունած նոր լուսափայլ կերպարանքովդ , որ անտարակոյս նմանապէս միտքդ ալ պիտի զարգանայ . և մշանջենաւոր բնակութիւն պիտի ունենաս ան ուրախութեան լուսեղեակը մէջ , որով պիտի լեցուիս ու կշտանաս "Աստուծոյ առկայը" (Սաղ. ժէ. 11 ,) երջանկութեան ան լումանը մէջ , որուն սուրբերը գատաստանէն առաջ կը բաղձային և կը սպասէին : Երակով այրած աշխարհին աւերակներէն պիտի երթաս "Նոր երկինքն ու նոր երկիրը , ուր տեղ որ արդարութիւն կը բնակի" : (բ Պետ. գ. 13 :) Աստուծոյ ընտրեալներուն բոլոր թիւը պիտի լրանայ , և ամէն մէկուն երջանկութիւնը կատարեալ պիտի ըլլայ : Բոլոր ընկերութիւնը պիտի "Նոր կայանայ Աստուծոյ առկայը , ինչպէս հարսը՝ Փառին կնիկը" , (Յայտ. իա. 9 ,) որ անիկայ իր երկնային փեսային աչքերը անպատմելի բերկրութեամբ պիտի զննեն , և ինքը պիտի խոստովանի թէ՝ "Ընբատ մը կամ աղտեղութիւն մը կամ ասոր պէս ուրիշ բան մը չունի" , (Եփես. ե. 27 ,) անոր բնութիւնն ու վիճակը ճիշդ այնպէս ըլլալով՝ որ ինքը անատնը կ'ուզեր որ ըլլայ , երբոր նախ "Ինքզինքը տուաւ անոր համար և անիկայ ծախու առաւ Աստուծոյ իր արիւնովը" : (Յայտ. ե. 9 :) "Նէ այսպէս յաւիտեան Տէրոջը հետ պիտի ըլլաս" , (ա Թես. դ. 17 ,) և անմահ գարերը պիտի անցնին , և տակաւին քեզ անփոփոխ պիտի գտնեն . երջանկութիւնդ միշտ նոյն , և անոր համար ունեցած ախորժակդ նոյն , կամ յաւէտ յարաժամ աճող՝ քանի որ Հոգիդ և ևս առաւել կը մերձենայ Անոր՝ որ երջանկութեան աղբիւրն ու անհուսու-

թեան և կատարելութեան կեդրոնն է :

13 . Խակ հիմա չորսգիդ նայէ երկրիս վրայ , և նշանն դիր՝ թէ որ կրնաս , ան յոյսերն ու վայել-չութիւնները՝ որոնց պատճառաւ ուզես ըսել թէ՝ Տէր , ուշացուր գալուստդ , կամ որոնց պատճառաբը տարաիուսիս քու անոր անձկալդ ցուցընելու և ազաղակելու . "Եկուր՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս , շուտով եկուր" :

Ը. ախնկալո-ւիւնեւրով սիրտը պատրող էրեսպո-նէնն խորհրդածութիւնը կամ ազօթքը :

"Ով ամէնօրհնեալ Տէր , հոգիս աս յոյսբովը կը վառի և բոցով քեզի կ'ելլէ : (Գաղ . ժդ . 20 :) Դուն վկայութիւն տուիր թէ՝ շուտով կու գաս , և ես ալ ուրախալից հաւանութեամբ կ'ըսեմ , "Ամէն . Տէր Յիսուս Քրիստոս եկուր" : (Յայտ . իբ . 20 :) Եկուր , վասն զի կը տենչամ որ աս անարդ կեանքէս ելլեմ . անոր բնակիչներն՝ ցաւերն՝ և որոգայթներն ազատիմ : Եկուր , վասն զի կը ցանկամ ելլել ու քու ներկայութեանդ մէջ ըլլալ , և քու վերին ապարանքդ տեսնել՝ ուր որ դուն կը նստիս :

"Ով ամէնօրհնեալ Յիսուս , մահը իր կեր-պարանքը փոխած կը տեսնեմ՝ երբոր աս նկատմամբ կը նայիմ անոր : Երհաւիրքներուն թագաւոր կոչուածը՝ այլ և այնպէս չերևնար իմ-ծի՝ փառաց և հնորհաց Թագաւորին այնքան մօտ ըլլալուն համար : Մեծ բերկրութեամբ կը լսեմ քու ոտքիդ ձայնը՝ որ կամաց կամաց կը մօտենայ : Մէկդի քաշէ քողը՝ երբոր որ կ'ուզես : Թող իմ բանտիս փականքը , որ իմ անձուկ հոգիս դուրս ցաթկէ քեզի , և ինքզինքը քու ոտքդ ձգէ . ան

Յիսուսին ոտքը՝ (Որ թէպէտ չտեսայ ու սիրեցի, և որմո՛ր թէպէտ հիմա չեմ տեսներ, բայց կը հաւատամ, և ուրախ եմ անպատմելի ու փառաւորեալ խնդութիւնով՝: (ա Պետ. ա. 8:) Դուն՝ ով Տէր, կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցընես՝. քու ձեռքդ պիս քու երանութեան բնակարանդ պիտի առաջնորդէ, ուր որ կեցուն ուրախութիւն և միշտ հաճութիւններ կան՝: (Սաղմ. ժզ. 11:) Դուն ինծի մէկ բնակարան մը պիտի սահմանես քու հաւատարիմ ծառաներուդ հետ, որոնց քանի որ մարմինները հողին մէջ կը քնանան՝ հոգիներնին հիմա քեզի հետ կը բնակին: Ընտրեմ շատերը իմ ընկերներս էին քու գործիդ աշխատութեանը մէջ, և քու թագաւորութեանդ համբերութեանն ու նեղութեանը մէջ, (Յայտ. ա. 9,) իմ սիրելի ընկերներս ու եղբայրներս: Ո՛վ օրհնեալ Փրկիչ, ցուցո՛ւր ինծի թէ՝ որքան փառաւոր և որքան երջանիկ ըրած ես անոնք: Ցուցո՛ւր ինծի՝ թէ լաւագոյն կենաց ինչ նոր կերպարանք առնելու տարիր անոնք՝ որ մեռեալ կը կոչենք: Այ ինչ ազնուագոյն և ընդարձակագոյն ծառայութեանց մէջ դրիր անոնք, որ քեզ հիմա կրցածէս աւելի լաւագոյն գովաբանեմ՝ քու անոնց ըրած բարութեանդ համար: Այ ո՛չ՝ տուր ինծի բաժանորդ ըլլալ անոնց օրհնութիւններուն ու ծառայութիւններուն մէջ իրենց հետ, և երախտագիտական սիրոյ երգ մը բարձրացընել անոր նման՝ որ անոնք քու առջեդ կ'երգեն:

«Սակայն՝ ով իմ օրհնեալ Փրկիչս, մինչև անգամ հոն իմ հոգիս աւելի ազնուագոյն և աւելի փառաւոր յոյսի մը պիտի անձկայ, և ան հիմա դեռ անծանօթ վեհութիւնէն ու երանութիւնէն նոր ապացոյցներ պիտի հանեմ՝ քու վերջին երեւմանդ

օրուանը սպասելու և ցանկալու : Ըն՝ հոս ըրա-ծէս աւելի եռանդուն կերպով պիտի փափաքիմ քու գործերուդ արդարութիւնը , և քու յաղթութեանդ յայտնուիլը տեսնելու . քու ծառայներուդ հողը վերստին կենդանացած , և Տ՚Տ՚ քու և անոնց վերջին թշնամւոյն յաղթութեան մէջ ընկղմիլը՝ տեսնելու : (ա Կորն . ԺԵ . 26 , 54 :) Պիտի ցանկամ ան գերագոյն պատուոյն՝ որ ինձի պիտի տաս , և ան կատարեալ երանութեանը՝ որուն պիտի տանիս քու ժողովրդիդ բոլոր բազմութիւնը : Ակուբ՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս , շուտով եկուրը՝ դրախտին երգերուն հետ պիտի խառնուի , և քու սուրբերուդ բոլոր միլիոններուն բերնէն պիտի հնչուի , զորս քու ընտրեդ հոն հաստատեց :

«Ամէնգամայն՝ ով իմ աստուածային Տէրս , ընդունէ՛ ան պատիւն որ մէկ երախտագէտ սիրտ մը քեզի կը մատուցանէ հիմա , ան փառաւոր յոյսերուն զգացումովը՝ որով ներշնչեցիր անիկայ : Դուն ես ան՝ որ աս խնդութիւնը անոր մէջ դրիր , և իմ հոգիս աս փառաւորեալ փափաքանացը բարձրացուցիր . որ եթէ ոչ՝ ժամանակաւոր և զգայական ամէնանուաստ ընչեն բաներով երկրաքարշ պիտի ըլլայի հիմա , և ահով ան օրուանը վրայ պիտի նայէի , որն որ հիմա իմ ամէնեռանդ փափաքանացս առարկան է :

«Ո՛չ՝ իմ հետս եղիր ամէն ատեն , այո՛ , մինչև աս մահկանացու կենացս վերջը : Նե՛ ընորհէ՛ որ քանի որ քու փրկութեանդ կը սպասեմ , քու պատուիրանքներդ կատարեմ : Ընորհէ՛ որ «Իմ գօտիս՝ մէջքս պինդ կապուած , ու ճրագս վառուած ըլլայ՝ » (Ղուկ . ԺԲ . 35) և իմ առանձնեներս քու դալստեանդ օրհնեալ նշանին ար-

թուն սպասէն • որ իմ ջերմեռանդ հոգիս հաճու-
թեամբ ցանկէ քեզ դիմաւորելու , և մանաւանդ
զօրանայ փառաց ան տեսիլքները վայելելու՝ որոնց
յափշտակութեամբը մահկանացու տկար բնու-
թիւնս հիմա ոգեսպառ պիտի ըլլար" :

ԳԼՈՒԽ Ի.

Ներբողականէն իր նահատան քաջանախի վարդանդովը գործուած փառաւորելը :

1 • Ա.յսպէս՝ իմ սիրելի ընթերցողս , ջանացի քեզ զանազան պարագաներու մէջէ տանիլ , և ա-նոնք ալ՝ ուշ թէ մտացածին կամ երեւակայական , այլ այնպիսիներ՝ որ ճշմարիտ մարդկային և քրիստոնէական կենաց մէջ կը պատահին : Եւ կըրնամ ճշմարտութեամբ և զուարթութեամբ ըսել թէ՝ քեզի ցուցցի ան ճամբան՝ ուրկէ ես քալեցի , և որուն մէջ տակաւին իմ փափաքս է յառաջ երթալ : Այս համարձակեցայ իմ յաւիտենական երջանկութիւններս ան հիմանը վրայ դնել , որուն վրայ քեզի ցուցցի քու կիներդ դնելու : Ինչ որ քեզի ներկայացուցի իբրև կենացդ ամենէն մեծ գործը , նոյնը ես ալ կը փափաքիմ իմ կենացս մեծ գործն ընել • և ան մեծ վայելչութիւններն՝ որոնց կ'ակնկալեմ կամ կը ցանկամ երկրիս վրայ ունեցած պանդխտութեանս միացած օրերուն մէջ , այնպիսիներ են՝ որ քեզի պատուիրեցի փնտռել և ջանացի օգնութիւն ընել որ անոնց հասնիս : Ընդ-պիսի սերը առ Աստուած , այնպիսի հաստատուն աշխուժութիւնը իր գործին մէջ , գերեզմանէն

անդին եղած բաներուն վրայ այնպիսի զուարճալի հայեցողութիւնները (վկայ է ինծի Աստուած՝ որ) երանութիւն մը կը թուին ինծի՝ անբաղդատելի կերպով՝ որ և իցէ ուրիշ բանէ մը աւելի, որ կրնայ ինքզինքը մարդուս սիրոյն և հետաքրքրութիւնը արժանի ընծայել. և բիւրաւոր աշխարհի տեղ չեմ տար իմ ասոնց մէջ ունեցած բաժինս, կամ մինչև անգամ աս կեանքիս մէջ անցընելիք օրերուս միջոցը ասոնց տուած զուարճութիւնները ձգելը:

2. Խոնարհութեամբ կը յուսամ աստուածային օրհնութեամբը՝ թէ աս ճշմարիտ բաներուն քննութեանը մէջ անցուցած ժամերդ օգտակար պիտի ըլլան, և թէ ասոնք կարդալովդ՝ կամ կենաց և խաղաղութեան ճամբուն մէջ մնալու, և կամ անոր մէջ քու քայլդ արագացընելու համոզուեցար: Յոյժ սրտանց պիտի ուրախանամ քեզի աւելի օգտակար ըլլալուս, և ան ալ մինչև վերջը: Այժմ միայն մէկ տեսարան մը կը մնայ, մէկ տեսարան մը՝ որմէ անշուշտ պիտի անցնիս, որ իր մէջը մէկ բան մը ունի այնքան սոսկալի, որ չեմ կրնար անոր վրայով քեզի սակաւ հինչ օգնելու ջանալ. բսել կ'ուզեմ՝ մահուան շուքին մութ ձորը: Արդի մտօք կը փափաքիմ որ՝ դաւանութեանդ պատուոյն՝ հոգւոյդ միխիթարութեանը՝ և քու կենդանի մնացող բարեկամներուդ ուրախութեանն ու շինութեանը համար՝ ոչ միայն ապահովութեամբ այլ պատուով ալ մեռնիս. և անոր համար կ'ուզեմ քեզի քանի մը վերջին խրատներ ալ տալ: Յիրաւի գիտեմ որ՝ Սախանութիւնը կրնայ մահուանդ պարագաները այնպիսի կերպով մը կարգադրել, որ պատեհութիւն չունենաս հիմա քեզի տալիք խրատներուս պէս գոր-

ծել : Կրնայ ըլլալ որ՝ դուրսէն կամ ներսէն մէկ անակնկալ դէպք մը քեզ երկինք տանի քու իմանալէդ առաջ , և ինքզինքդ այնպիսի յանկարծական կերպով հոն գտնես՝ որ յաւէտ տեղափոխութիւն մը թուի քան թէ մահ : Կամ կարելի է թէ՝ հիւանդութեան բռնութիւնը այնպէս ազդէ իմացականութեանդ , որ բոլորովին անզգայ ըլլաս ան պարագաներուն վրայով՝ որոնց մէջն որ ես , և այսպէս մահդ (թէպէտ և ուրիշները կը տեսնեն որ չայտնապէս և ստուգիւ կը մեռնիս) կրնայ ըլլալ որ այնպիսի յանկարծական թուի քեզի , որ իբր թէ կատարեալ առողջութեան մէջ մեռած ըլլայիր :

3 . Հայց վերջապէս՝ կրնայ հաւանական ըլլալ որ աս աշխարհէս յաւիտենականութեան մէջ մտնելու ատենդ քիչ մը ժամանակ ալ ունենաս ու խելքդ վրադ ըլլայ . և որովհետև կրնայ ըլլալ որ զանազան նկատմամբ քու մահուան ժամանակի վարմունքդ շատ տպաւորութիւն ընէ , վասն որոյ ներուժ չնորհէ ինձի որ՝ քանի մը պարզ խրատներ տամ քեզի անոր վրայով , որոնք ի գործ դնես , թէ որ Աստուած պատահութիւնն տայ քեզի և միտքդ ձգէ զանոնք : Ընպատշաճ բան մը չըլլար քսանևինսերորդ գլուխը նորէն աչքէ անցընել , երբոր մէկ վտանգաւոր հիւանդութեան մը նշանները կը տեսնես : Ես ես աւելցքը կը յուսամ որ՝ ինչ որ կ'ըսեմ , օգտակար պիտի ըլլայ քեզի . որովհետև ինձի կը թուի թէ՝ ինքզինքս հարկադրեալ կը գըտնեմ քեզի ան մանաւանդ քաղցրութեամբը մէկ բան մը խօսելու , որն որ կը զգանք մեր ներսիդին՝ մեռնող բարեկամի մը վրայով , որուն սրտերնիս ամէն խօսքերով կը բանանք , որովհետև չենք յուսար թէ՝ այլ ևս պիտի խօսինք անոր :

4 . Ուրեմն նախ և առաջ կը խրատեմ քեզ որ

կարելի եղածին չափ չուտով ջանք ընես՝ քու աշխարհային գործքերուս վրայով ունեցած բոլոր հոգերդ մէկդի ձգել , ժամանակին զանոնք կարգին դնելով կրցածիդ չափ պատշաճ և քրիստոնէական կերպով : Կ՚ուզեմ թէ ան տեսակ բան մը չկենար՝ որ միտդ շփոթէր , երբոր կարողութիւն չունիս անոր դիմանալու , կամ նեղութիւն տար և կամ կռիւ ձգեր եռեւէդ մնացողներուն մէջ : Ըն բանը ըրէ՝ որ Աստուծոյ առջևը պատշաճ կը դատես , և որն որ ճշմարտապէս կը հաւատաս թէ՝ շատ հաճոյ պիտի ըլլայ անոր : Կրցածիդ չափ խոհեմ և աղուս կերպով ըրէ . և ապա աշխարհս այնպիսի տեղ մը սեպէ՝ որ գործդ կատարելապէս լմնցուցած ես անոր հետ , և անոր գործքերն ալ արդէն մեռած մէկու մը՝ ինչպէս որ են , անկէ աւելի բան մը չերեւնան քեզի . միայն թէ՝ կրնաս մէկ բարութիւն մը ընել անոր բնակիչը , քանի որ դեռ անոնց մէջն ես , և կրնաս կենացդ վերջին գործքերուն կամ խօսքերուն մէջ գտնուած մէկ պարագայի մը օրհնութիւն մը ձգել եղիդ անոնց՝ որ բարեկամներդ ու ճանապարհորդակիցներդ էին , քանի որ կ՚աճապարէիր քու ճամբորդութեանդ մէջ՝ որն որ հիմա կը լմնցընես :

5 . Արդէս զի կարենաս առաւել պատեհութիւն ունենալ և առաւել ևս պատրաստ գտնուիլ ասոր , վերճակիդ վրայով մէկ խորին քննութիւն մը ըրէ , և ջանք ըրէ Աստուծոյ ահաւոր ներկայութեանը երեւնալուդ համար հոգիդ կարելի եղածին չափ յարմար վիճակի մը մէջ դնել : Վասն զի չբաւական ահաւոր բան մըն է անոր անմիջական ներկայութիւնը մտնել . անոր առջևը կայնիլ , ո՛չ թէ իր ընտրեալ աթոռին առջևը՝ իբրև պաղատող մը , այլ անոր ատեանին մէջը իբրև առանձին հոգի ,

որուն փորձի ժամանակին անցած է , և որուն յա-
ւիտենական վիճակը անմիջապէս պիտի որոշուի :
Կենացդ թերութիւններուն համար Աստուծոյ առջև
խոնարհութիւնդ նորոգէ , թէ և մեծաւ մասամբ
անոր ծառայութիւնը նուիրած ես ան : Ընդհակա-
ռակին մէջ խոստացիալ Աստուծոյ ողորմութիւն-
ներուն և Քրիստոսի արեանը նորէն դիմէ , իբրև
ան միջոցը՝ որով ան ողորմութիւնները կու գան :
Ինքզինքդ բոլորովին աստուածային անօրէնութեանը
յանձնէ , իբրև յօժար Աստուծոյ ծառայելու՝ թէ
աս աշխարհիս մէջ և թէ միւսին , ինչպէս որ ա-
նիկայ յարմար սեպէ : Ու մէկ կողմանէ քու մե-
ղանչականութիւնդ՝ ու միւս կողմանէ աստուածային
իմաստութիւնն ու բարութիւնը գիտնալով , հո-
գւոյդ բոլոր քաջութիւնը մէկտեղ ժողվէ՝ կրցածիդ
չափ դիմանալու , ոչքան որ անոր ձեռքը ծանրա-
նայ քու վրադ , և ընդունելու անոր վերջին հա-
րուածը՝ հոգիներուն մեծ և բարի Հօրը կատա-
րեալ հնազանդութիւն ցուցընող մէկու մը պէս :

6 . Ո՛նչ որ քաշես , չմնաք բրէ ինքզինքդ համ-
բերութեան օրինակ մը ցուցընել : Թող աս քաղցր
ընորհքը «Իր կատարեալ գործն ունենայ» . (Յակ .
ա . 4 .) և որովհետև այլ ևս քիչ բան ունի ընե-
լիք , վասն որոյ թող քու ընթացքդ ամենուութեամբ
լմնցընէ : Թող մէկ դանգատող խօսք մը չելլէ
բերնէդ , և ասոր համար ալ ամէն դժկամակող
խորհուրդի գէմ դիր : Ու երբոր կը զգաս թէ՝
աս տեսակ բան մը կը ծագի ներսիդիդ , մեռնող
Փրկիդ վրայ նայէ հաւատքով , և սրտիդ հար-
ցուր թէ՝ «Ի՞մ վրան պատկած անկողինէս աւելի
ցաւեցուցիչ չէր անոր խաչը : Ընդ իր արիւնա-
խանձ թշնամիներուն մէջ կենալը՝ անհունապէս
աւելի սոսկալի չէր իմինէս , որ այսքան բազմաթիւ

սիրելի բարեկամաց քաղցրութեանն ու խնամքին մէջն եմ : Իմ մեղքերուս ծանր բեռը՝ աս նեղութիւններուն բեռին զլխ ձնշելէն շատ աւելի սարսափելի կերպով չճնշից զանիկայ : Եւ սակայն անիկայ ան ամենուն համբերից (՝՝որթուելու տարուող ոչխարի պէս՝՝" : (Եսայ . ծգ . 7 :) Թող անոր չարչարանացը յիշատակութիւնը միջոց մը ըլլայ քուկիններդ քաղցրացընելու . այո՛ թող քեզ ուրախացընէ անիկայ՝ երբոր կանչուիս քիչ մը առնն խաչը վերցընել , թագը հագնելէդ առաջ : Խոստովին ուրախութիւն սեպէ ան՝ որ պատահութիւն ունիս մէյմըն ալ Աստուած պատուելու քու համբերութիւնովդ , որն որ հիմա իր վերջին գործը կը գործէ , և քանի մը օրէն կամ գուցէ քանի մը ժամէն՝ կատարեալ և յաւիտենական երանութեամբ պիտի գագարի : Եւ ես կը յուսամ թէ՝ աս հայեցողութիւններն ընելով՝ ոչ միայն ամէն կրիւք եղած գանգատները պիտի վերցընես , այլ բերանդ ալ Աստուծոյ գովաբանութիւններովը պիտի լեցուի . և բոլորիդ եղողներուն ոչ միայն անոր արդարութեանը՝ այլ անոր բարութեանը վրայ ալ պիտի խօսիս : Վասնզի որ՝ կարող պիտի ըլլաս ներքին ուրախութիւններդ այնպիսի կերպով յայտնել , որ կենդանի և շինութիւն տուող միտքերուն մը ըլլան առաքելոյն սա խօսքերուն . ՝՝Նեղութիւնը համբերութիւն կը գործէ , համբերութիւնը փորձառութիւն , փորձառութիւնը յոյս . յոյսը բնաւ ամօթով չձդիր . ինչու որ Աստուծոյ սէրը մեր սրտերուն մէջը տարածուած է Հոգւոյն Սրբոյ ձեռօքը , որ մեզի տրուեցաւ՝՝ : (Հռով . ե . 3—5 :)

7 . Իսկ արդ՝ իմ սիրելի բարեկամս , հիմա է մանաւանդ պահ ես քեզմէ աւելի աղաչութիւն եղած ժա-

մանակը , որ կրօնքին պատուաւոր վկայութիւն տաս : Կովիդ եղջիւրուն կրցածիդ չափ զբուցէ , (վասն զի բնաւ կարող պիտի չըլլաս լուծվին բացատրել անոնց ,) թէ ինչ մխիթարութիւն և զօրութիւն դուսաբ անոր մէջ : Ըսէ անոնց՝ թէ ինչպէս կենացդ ամենէն վշտացուցիչ պարագաները թեթևցուց անիկայ . ըսէ՝ թէ ինչպէս հիմա անիկայ քեզ աներկիւղ կընէ մահուան մօտեցած ատենը տեսնելու : Ձիսպիսի առն մը խօսքերդ մասնաւոր ազդեցութիւն մը պիտի ունենան . տեսակ մը ճարտարախօսութիւն պիտի գայ վրադ անոր կարողութիւններուն մէջ , որոնց հետ որ կը մնաքառիս՝ քանի որ խօսիս . և ուշադրութեամբ՝ կարեկցութեամբ՝ ու վստահութեամբ մտիկ պիտի ընեն քեզի : Նաև ուստի երբոր մեկնելու ժամանակդ կը մօտենայ , համարձակ ազատութեամբ ուրախութիւնդ յայտնէ՝ թէ որ ան ժամանակը Ըստուծով սուրբ ուրախութիւն ու բերկրութիւն մը զգաս , (ինչպէս կը յուսամ թէ պիտի զգաս) : Նաև ներքին խաղաղութիւնդ ու մտաց հանդարտութիւնդ յայտնէ՝ թէ որ խաղաղ ու հանդարտ ըլլաս ան ժամանակը . ուրիշները դիտողութիւն պիտի ընեն ասոր՝ ու քաջալերութիւն պիտի առնեն ան քայլերուն նայելէն երջանիկ վախճանի մը կը հասցընեն : Ըսէ անոնց աս աշխարհիս ունայնութիւնները վրայ ինչ որ կը զգաս , որ անոնք սորվին պզտիկ բանի մը պէս նայիլ անոր : Ըսէ անոնց Աստուածային առած հաստատուն մնալնդներուն վրայ ինչ որ կը զգաս , որ սորվին աւելի մեծագին համարիլ զայն . վասն զի անկարելի է որ չգիտնան՝ թէ իրենք ալ մահուան անկողնի մը վրայ պիտի պառկին , և թէ անոնք բոլոր ան զօրութիւնը պիտի կարօտին , որ

Ընտարանը կրնայ տալ իրենց :

8 . Եւ քու խօսքիդ տպաւորութիւնը աւելի զօրաւոր աղդեցութիւն ունենալու համար , ահա՝ ուր պատուէր մը տուր քովդ եղողներուն՝ որ իրենց կեանքը Աստուծոյ ծառայութեանը մէջ անցընեն , և ինքզինքնին ճշմարիտ կրօնքի սկզբունքներովը կառավարեն : Կրնաս յիշել թէ՝ Յեսու և Դաւիթ և ուրիշ բարի մարդիկ ասանկ ըրին , երբոր իմացան թէ իրենց մեռնելու օրը կը մօտենայ : Եւ չես գիտեր թէ՝ մեռնող բարեկամի մը կամ (ինչպէս որ կրնայ ըլլալ) մեռնող ծնողքի մը խրատները ինչպէս կ'ազդեն անոնց՝ որոնք անփոյթ եղած են անբաներուն վրայով , որ դուն և ուրիշները առաջուց խօսած էք անոնց : Դժնէ փորձն ըրէ՛ ու ասանկ մեռիր , չանք ընելով Աստուած փառաւորելու , հոգիներ փրկելու , և աղնուութեամբ բարութեան ու երջանկութեան սերմերը այնպիսի աշխարհի մը մէջ սերմանելու , ուր որ այլ ևս հունձք չունիս քաղելու : Թերևս առատ հունձք պիտի տան անոնք , երբոր քու մարմինդ ձորին հողերը կը ծածկեն . բայց թէ որ չտան , Աստուած պիտի հաւնի անոր , և քու բաժնուելու հոգիդ առնել տանելու համար անկողինդ քովը սպասող հրեշտակները՝ հաճութեան նշաններով պիտի նային մեկզմեկու , և խոստովանին թէ՝ ա՛ս է քրիստոնէի մեռնիլն ու մահկանացուները ի բարին անցընելը :

9 . Եւ քեզի նման մահկանացու ընկերներուդ քու ըրած աս վերջին խօսքերուդ մէջ , ա՛յ որ ըլլան անոնք որ Նախախնամութիւնը քու քովդ բերէ , անպատճառ ըսես անոնց՝ թէ աս վերջին ժամուն մէջ ինչպէս կատարեալ և ինչպէս գուարթ կերպով յոյսերդ ու վստահութիւններդ հաստատուած են , ոչ թէ քու արժանաւորութեանդ

ու հնազանդութեանդ վրայ , այլ ան բաներուն՝ որ քու մեծ փրկիչդ ըրաւ ու քաշեց մեզաւորներուն համար : Թող տեսնեն որ՝ խաչին ոտքին տակը կը մեռնիս . ասկէ ի զատ ուրիշ մէկ բան մը այնքան մխիթարութիւն չկրնար տալ քեզի , և ասկէ ի զատ ուրիշ բան մը այնքան չնորհութիւն տուող չկրնար ըլլալ անոնց : Ա՛ան որոյ Թող Յիսուսի անունը քու բնդանդ ըլլայ՝ քանի որ կրնաս խօսիլ , և երբոր այլ ևս չես կրնար խօսիլ՝ սրտիդ մէջ Թող ըլլայ . և ջանք ըրէ որ հոգւոյդ վերջին գործքը՝ քանի որ մարմնոյդ մէջն է ան , Քրիստոսի վրայ խոնարհ հաւատք ունենալու գործք մը ըլլայ : Աստուծոյ եկուր անով . վարագուրէն ներս եղողին մտիր , իբր թէ անոր արիւնը քու վրադ նոր սրսկուած ունենալով : Սոսկալի բան մըն է այսպիսի մեղաւորի մը , (ինչպէս որ դուն՝ իմ քրիստոնեայ բարեկամս , որչափ առաքինութիւններ ալ ունենաս՝ որ կարիքն է թէ աշխարհ քու վրադ տեսած ու զմայլած է , ասանկ ըլլալդ գիտես ,) կայնիլ ան անհունապէս մաքուր ու սուրբ Նահին առջևը՝ որ բոլոր ճամբաներդ ու բոլոր սիրտդ տեսած է , և կատարեալապէս գիտէ ան ամէն թերութիւնները՝ որ քու ամենալաւ պարտաւորութեանցդ կատարելուատեն անոնց հետ խառնուած էին . բայց մտիր ան ճամբուն մէջ , և ապահով ու հաճելի պիտի գտնես անիկայ :

10 . Դարձեալ , որպէս զի մեռնելու ժամանակներդ մխիթարութիւն գտնես ինքզինքիդ , և քանի որ աս մուրթ ու ցաւալից ճամբուն մէջ կը ճանապարհորդես՝ քու տկար քայլերդ զօրացընես , Աստուծոյ խօսքը գաւազանի պէս ձեռքդ առ : Թող դրքերն ու մահկանացու բարեկամները հիմա իրենց վերջին պաշտօնը կատարեն : Թէ որ կրնաս՝

Աստուծոյ խօսքին զօրութիւնը իր սրտին վրայ ներգործութիւն ունեցած մէկ փորձառու քրիստոնեայ մը կանչէ , և անիկայ թէղ Սուրբ Գիրքն առնէ , ու ան պատուական խոստմունքներէն մէկ քանին կարդայ քեզի՝ որոնք իր հոգւոյն կեանքն ու ուրախութիւնն եղած են : Ես նկատմամբ է որ՝ հիմա ձեռք զարկած բարի պաշտօնս կրնամ կարելի եղածին չափ յառաջ տանիլ , որուն համար հոս քանի մը այնպիսի զմայլելի խօսքեր պիտի ժողվեմ , որոնցմէ ամէն մէկը "Հաղարաւոր ոսկիէ ու արծաթէ" անհունապէս "աւելի ազէկ են": (Սաղմ. ճԺթ . 72 :) Եւ ինչ աստիճանաւ իմ անոնք յարգելս քեզի ազէկ մը հասկըցընելու համար սա ըսեմ թէ՝ կը փափաքիմ որ (եթէ Աստուած պատեհութիւն տայ) մահուան անկողնիս վրայ պատկած ատենս զանոնք կարգան ինծի կտոր կտոր , որ անոնց վրայ կանչ առնելու և մտմտալու ժամանակ ունենամ , և ան բերկրալից ճաշակը նորոգեմ , որն որ՝ օրհնեալ ըլլայ Աստուած , շատ անգամ անոնց մէջ գտած եմ : Ինչ թէ քու և իմ հոգիս սրբազան լռութիւն մը պահէին անատոնը , (կենսական քնութեան ազմուկին ինչ որ ըլլայ ,) քանի որ Աստուծոյ ձայնը խօսի մեզի ան խօսքերով՝ որ խօսեցաւ իր հին ատենի ծառաներուն , կամ որոնց միով սորվեցուց անոնց՝ թէ ինչպէս իրեն խօսելու են իրենց վերջին ժամերուն մէջ :

11 . Ուրիշ աւելի քաջալերութեան մը կը կարօտի՞ մէկը , երբոր անիկայ կ'ըսէ թէ՝ "Ահ վախնար , քանզի ես քեզի հետ եմ . մի զարհուրիր , վասն զի ես քու Աստուածդ եմ . քեզ պիտի զօրացընեմ և քեզի օգնութիւն պիտի ընեմ , ու իմ արդարութեանս աջովը քեզ պիտի բռնեմ": (Եսայ . խա . 10 :) Եւ "Աստուած մարդ չէ՝ որ

սուտ խօսի ։ ո՛չ ալ մարդու որդի՝ որ զղջայ ։ Ինքը ըսաւ ։ ու պիտի չընէ՞ . կամ Ինքը խօսեցաւ ։ ու տեղը պիտի չբերէ՞" ։ (Թուոյ իէ . 19 ։) "Տէրը իմ լոյս ու իմ փրկութիւնս է ։ ես ո՞ւսկից պիտի վախնամ . Տէրը իմ կեանքիս ապաւէնն է ։ ես ո՞ւսկից պիտի դողամ" ։ (Սաղ . իէ . 1 ։) "Ըս Ըստուածը՝ մեր Ըստուածն է յաւիտեանս յաւիտենից . Ընիկայ պիտի առաջնորդէ մեզ մինչև ի մահ" ։ (Սաղ . խը . 14 ։) Ա՛ստն որոյ "թմէ և մահուան շուքի ձորին մէջն ալ պտըտիմ ։ չարէն պիտի չվախնամ . վասն զի դուն իմ հետս ես . քու ցուպդ ու գաւազանդ՝ անոնք իս պիտի մխիթարեն" ։ (Սաղ . իգ . 4 ։) "Ո՛վ Տէր ։ քու փրկութեանդ սպասեցի" ։ (Ծննդ . խթ . 18 ։) "Քու գթութիւնդ քեզ ճանչցողներուն շարունակէ ։ և քու արդարութիւնդ սրտով ուղիղներուն ։ Ինչու որ կեանքին աղբիւրը քու քովդ է . քու լուսովդ լոյս պիտի տեսնենք" ։ (Սաղ . լձ . 10 , 9 ։) "Կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցընես . երեսիդ առջին լեցուն ուրախութիւն կայ . քու աջ կողմդ միշտ հաճութիւններ կան" ։ (Սաղ . ժգ . 11 ։) "Ինչ ես արդարութեամբ պիտի տեսնեմ քու երեսդ . երբոր արթննամ՝ քու դէմքեդ պիտի կշտանամ" ։ (Սաղ . ժէ . 15 ։) "Ինչու որ գիտեմ թէ՝ որու եմ հաւատացեր ։ և համոզուած եմ՝ որ իմ իրեն աւանդած բանս կրնայ պահել մինչև ան օրը" ։ (Բ Տիմ . ա . 12 ։) "Ըսոր համար սիրտս ուրախ եղաւ ։ ու անձս բերկրեցաւ ։ և մարմինս ալ յուսով պիտի հանգստանայ" ։ (Սաղ . ժգ . 9 ։) "Թէ որ կը հաւատանք թէ՝ Յիսուսը մեռաւ ու յարութիւն առաւ ։ ա՛նանկ ալ Ըստուած Յիսուսով ննջեցեալները պիտի բերէ անոր հետ" ։ (ա Թես . դ . 13 ։) "Իմ

ոչխարներուս յաւիտենական կեանք կու տամ", ըսաւ Յիսուս՝ բարի Հովիւը, *«և անոնք յաւիտեան պիտի չկորսուին, և մէկը անոնք իմ ձեռքէս պիտի չյափշտակէ"* : (Յովհ. Ժ. 28 :) *«Ես է իմ Հօրս կամքը, որ ան ամէնը որ կը տեսնէ Որդին՝ և կը հաւատայ անոր, յաւիտենական կեանքը ընդունի. ես ալ յարութիւն առնել տամ անոր ետքի օրը"* : (Յովհ. Ը. 40 :) *«Մերթ ութիդ տակն ու վրայ թող չըլլայ. Հապա Աստուծոյ հաւատացէք, ինծի ալ հաւատացէք : Իմ Հօրս տունը շատ բնակարաններ կան. Հապա թէ չէ՝ ես ձեզի կ'ըսէի, թէ Կ'երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ : Նաև թէ որ երթամ ու ձեզի տեղ պատրաստեմ, նորէն կու գամ և ձեզ քովս կ'առնեմ. որ ես ուր տեղ եմ՝ դուք ալ հոն ըլլաք"* : (Յովհ. ԺԴ. 1—3 :) *«Գնա՛ եղբայրներուս, և ըսէ անոնց. Ես կ'ելլեմ իմ Հօրս քովը ու ձեր Հօրը քովը, և իմ Աստուծոյս քովը ու ձեր Աստուծոյն քովը"*: (Յովհ. Ի. 17 :) *«Հայր՝ անոնք որ դուն ինծի տուիր, կ'ուզեմ որ ուր որ ես եմ, անոնք ալ իմ հետս ըլլան. որ տեսնեն իմ փառքս՝ որն որ ինծի տուիր. որ ան սէրը՝ որով դուն զիս սիրեցիր, անոնց մէջն ըլլայ, ու ես ալ անոնց մէջ"* : (Յովհ. ԺԷ. 24, 26 :) *«Ան որ աս բաներուն վկայութիւն տուաւ՝ ըսաւ. Շուտով կու գամ ես : Ամէն. եկո՛ւր՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս"* : (Յայտ. իբ. 20 :) *«Ո՞վ է՝ ով մահ, քու յաղթութիւնդ. ո՞ւր է՝ ով գերեզման, քու խայթոցդ : Փոխուիլն Աստուծոյ, որ մեզի յաղթութիւն տուաւ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը"*: (ա Կորն. ԺԵ. 55, 57 :)

12 • Ա յսպէս ան Աստուածը՝ որ «Իր զաւակներուն անձը իրենց բոլոր տառապանքներուն մէջը

գիտէ" , (Սաղմ. ՃԲ. 7 ,) քալելերէ և հաստատէ քեզ ու իր՝ բնութեան ան վերջին տագնապներուն մէջ : Մեզ անոնց երջանիկ թուոյն վրայ աւելցնէ , որոնք մահուան մէջ յաղթողներէ ալ աւելի եղած են : Ու տայ մեզի իր Հոգւոյն ան մեռնդնեղն՝ որ կը կարողացնէ մեզ մեր բաժնուող հոգին այնպիսի զգացումներով իր առջեւը թաւիլ , որոնք որ պիտի գրեմ հիմա , թէպէտ ան ժամանակը կարող պիտի չըլլանք այլ եւս խօսելու . կամ հասկընալու , թէ որ ուրիշները մեզի կարդալու ըլլան : Գոնէ հիմա ամենայն պատշաճ զգացումներով կարդանք զանոնք , և աղօթք մըն ալ բրած ըլլանք ան աշխատող ժամուն համար : Ո՜հ թէ ատ՝ և անոր համար բրած բոլոր աղօթքներնիս անսահմանը "Աստուծոյ առջեւը յիշուին" : (Գործ . Ժ . 4 , 31 :)

Մահուան ծօթ եղող հրեշտանէին վճռական յարմար խորհրդածութիւնք կամ աղօթք մը :

"Ով դուն գերագոյն Կառավարիչ երեւելի և անեւեւոյթ աշխարհաց . դու Իշխան կենաց և մահուան , երկնի և երկրի , օրհնեալ ըլլայ քու անունդ՝ որ շատ անգամ քեզ փնտռած եմ : Ու հիմա միանգամ ևս իմ հոգիս՝ իմ բաժնուող հոգիս քու առջեւդ կը թաւիմ : Խոնարհեցնէր քու ակնդիդ՝ ով Աստուած , և թող իմ աղաղակս ընդունելի ըլլայ քեզի :

"Ան ժամը եկած հասած է՝ որ ձես պիտի բաժնես աս աշխարհէս , որուն այնքան երկար տարին ու ընտանեբար ծանօթացած եմ , և ուրիշ աշխարհ մը տանիս՝ որ տակաւին անծանօթ է ինծի : Կ'աղաչեմ քեզի կարողացնէր իս՝ աս փոփոխու-

թիւնը Աբրահամու զաւակի մը վայլաձին պէս ըլ-
նելու ; որ անիկայ երբոր քեզմէ «Անջուեցար ժա-
ռանգութիւն մը ընդունելու ; հնազանդեցար ու
ելաւ գնաց՝ ; թէպէտ մանաւոր կերպով չէր գի-
տեր՝ թէ ուր կ'երթար • (Եբր • ժա • 8 •) Ես-
տուձոյ որդիի մը վայլաձին պէս ; որ գիտէ թէ՝
ինքնիշխան շնորհօք «Իր Հայրը հաճեցաւ որ իրեն
թագաւորութիւն տայ՝ : (Գ-ե • ժբ • 32 :)

«Կը խոստովանիմ՝ ով Աստուած ; ան վճռոյն
արդարութիւնը՝ որով պիտի մեռնիմ. և կը ճանչ-
նամ քու իմաստութիւնդ ու բարութիւնդ՝ որմէ-
մով ճանապարհորդիլ սահմանեցիր ինձի ասկա-
ւար ձորին մէջէն՝ որ հիմա իմ առջեւս է : Օգնէ
ինձի՝ որ անիկայ քեզ պատուելու և իմ դաւա-
նութիւնս զարդարելու առիթ մը ընեմ • և ես
պիտի օրհնեմ այն ցաւերը՝ որոնցմով դուն կը
փառաւորուիս ; ու բնութեանս ասկա մահկանացու
և մեղաւոր մասը կը քակուի :

«Ով ընորհատու Հայր ; չեմ ուզեր ասկա քու
երկիրդ և ասկա կաւեղէն տունը ձգել ; որուն մէջ՝
անոր վրայ եղած բոլոր ժամանակս բնակեցայ ;
չեմ ուզեր անիկայ ձգել առանց քեզի երախտա-
գէտ խոստովանութիւններս ընելու բոլոր այն առատ
բարութիւնը համար՝ որ հոս իմ առջեւէս անցու-
ցիր • (Եզէ • լէ • 19 •) իմ վերջին շունչովս վը-
կայութիւն կու տամ քու հաւատարիմ խնամքիդ ;
որ «Խարութիւն մը պակաս չեղաւ՝ ինձի : (Ասղ.
լէ • 10 :) Կը գոհանամ քեզմէ՝ ով Աստուած ;
որ ասկա յանցաւոր՝ և անօգուտ կեանքս այսքան
երկար տարին պահեցիր • որ տակաւին քու առա-
ւութեանդ անքաւ հարստութեամբը լեցուած է :
Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ որ իմ գոյութեանս ասկա
սկզբնաւորութիւնը այսքան հաճելի ըրիր : Կը գո-

հանամ քեզի իմ ցօրևկներուս ու գիշերներուս ի իմ ամիսներուս ու տարիներուս մէջ եղած ողորմութեանցը համար ի որոնք հիմա իրենց վախճանին կը հասնին · կը դոհանամ քեզմէ իմ մանկութեանս ու իմ կատարեալ հասակիս մէջ եղած ողորմութիւններուն համար ի ան ամէն հաճելի բաներուն համար՝ թէ կենդանի ու թէ մեռեալ ի որոնք ինծի տուիր ասիս իմ պանդխտութեանս տանը մէջ · ան ամէն օգնութիւններուն համար՝ որոնք ուրիշներէն ընդունեցի ի և ան ամէն պատհութիւններուն համար՝ որոնք ինծի տուիր իմ մարդկային սեռի եղբայրներուս մարմիններուն ու հոգիներուն օգնական ըլլալու : Յիրաւի բարերարութիւնն ու ողորմութիւնը իմ հետս եկան կեանքիս բոլոր օրերուն մէջը՝ (Սաղմ · իզ · 6 ;) և ես պատճառ ունիմ՝ ան զանազան և հաճելի բաներովը պատրաստ սեղանէդ երախտագէտ հիւրի մը պէս ելլելու : Եւ պատճառ չունիմ տրտունջելու կամ նեղանալու անոնք ձգելուս համար · վասն զի՝ ով Աստուած ի միթէ քու առատութիւնդ հատնի՞ն : Պիտեմ՝ որ չհատան : Քու բարութիւնդ ու հաւատարմութիւնդ անիրաւութիւն չեմ ըներ՝ երևակայելով թէ ես ասոնց երկրէն բաժնուելովս՝ երջանկութենէ ալ բաժնուած կ'ըլլամ : Վստահութիւն կը մատուցանեմ քու ողորմութիւնդ՝ որ ինծի սորվեցուցիր Յիսուսի քու Որդւոյդ միջոցովը աղնիւ գաղափարներ ունենալ : Կ'օրհնեմ քեզ բնութեանս ամէն զօրութիւններովը՝ որ լսեցի անոր անունը և անոր մահը ի և շատ կը ցանկամ աւելի եռանդուն կերպով երախտագէտ երկրպագութիւն մատուցանել ի քան որչափ որ հիմա ես անկատար վիճակիս մէջ կարող եմ ի երբ որ քեզ կը գովեմ քու հնորհացդ առա-

տուԹիւններուն համար՝ , անով յայտնուած է . անոր սորվեցուցածներուն անոր օրինակին , անոր արիւնն ու անոր աղաւԹեանը համար և ան ամէնօրհնեալ Հոգւոյդ համար՝ որ ինձի տուիր , իմ մեղսալից սիրտս ղայն գարձընելու , և զիս քու ուխտիդ կապերով կապելու բերել , ան ուխտին՝ (Որ ամէն բանի մէջ պատրաստ ու հաստատ է՝ , (ի Թագ . իիւ. 5 ,) և որմէ որ աս մահը՝ որ ԹէպԷտ հիմա Հոգի մարմինէս պիտի զատէ , բայց բնաւ կարող պիտի չըլլայ քակել :

Ակ՝օրհնեմ քեզ ով Աստուած , որ չնորոգուած և անվերջ վիճակի մը մէջ չես մնացիր . այլ որ դուն մեծ չնորհովդ զիս արԹնցուցիր ու համոզեցիր , որ իմ սրտս նորոգեցիր ու սրբեցիր , և քու Սուրբ Հոգւովդ մէկ անկեղծ հաւատք մը՝ ճշմարիտ գղջմամ մը՝ և աստուածապէս կենաց սկզբնաւորուԹիւն մը հաստատեցիր անոր մէջ : Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ Ամենատեսին սահմանադրուԹիւններուն ու հաւատարիմ պաշտօնեաներուն համար . շնորհակալ եմ իմ Տէրունական օրերուս և Տէրոջը հղանալէն հաղորդ եղած ժամանակներուս և անոնց տուած սփոփանքներուն համար : Կը գոհանամ քեզմէ Քահանայու պատուիրներուն համար՝ որոնք անապատին մէջ ինձի խրիատեցան , և հիմա ալ Յորդանանու եզերքը ինձի կը խրիատեն : Կը գոհանամ քեզմէ քու օրհնեալ գրքիդ համար , և անոր ան ամենատաս և պատուական խոստումներուն համար , որոնք հիմա կենդանագոյր դէմքի մը պէս սիրտս կը տաքցընեն աս ցուրտ ժամուս մէջ . ան խոստումներուն՝ որ մահուան առեն հաստատուԹիւն՝ և անկէ անդին փառք՝ և մարմնոյս յաւիտենական կենաց յարուԹիւնը կը խոստանան : Ով իմ Աստուածս , հաստատ կը հաւատամ ա-

*նոյց ամենուն՝ որ մեծ ուրախանալի են, և Յիսուս Քրիստոսի միջոցով անոնց կատարմանը կը սպասեմ. (Որուն մէջը ամէնն ալ Էյօ և Ամէն են՝ : (ը Կորն. ա. 20 :) Յիչ քու ծառայիդ եղած խօսքը՝ որուն վրայ հնձի յոյսալ տուիր՝ : (Սաղմ. ճԺԹ. 49 :) Ուխտ ըրի քովհետ՝ չէ թէ աշխարհային վայելչութիւններու վերաբերեալ՝ որոնք քու սէրդ սորվեցուց հնձի բաղատաբար առել, այլ յաւիտենական կենաց՝ իբրև (Ռու ձրի շնորհաց պարգեւդ՝ Յիսուս Քրիստոս իմ Տէրոջս ձեռօքը՝ : (Հռովմ. ը. 23 :) Եւ հիմա ներչէ հնձի՝ անոր անուամբը իմ աս խոնարհ պահանջմունքներս ընել : Շնորհէ հնձի աս բաները, (Հոգիս քու ձեռքդ յանձնել, ինչու որ դուն իս փրկեցիր՝ ով Եհովայ Աստուած ճշմարտութեան՝ : (Սաղմ. լա. 5 :) (Ես քուկդ եմ, իս փրկէ, ու իս երջանիկ ըրէ : (Սաղմ. ճԺԹ. 94 :)

(Բայց յիրաւի կրնամ համարձակիլ ըսել թէ՝ ես քուկդ եմ : Ով Աստուած, հիմա երկու աշխարհաց սահմանագլխոյն վրայ եմ կեցեր, հիմն քու ներկայութեանդ ու յաւիտենականութեան վկայմամբ կը տեսնեմ բաները. որքան անարժան կը գտնեմ՝ որ քու փառաց մէջ եղող հրեշտակներուդ ու սուրբերուդ հետը բնակելու առնուիմ : Ըսաղ, պատճառ ունիմ ես դառնալու և խորին խոնարհութեամբ ան չնչին անօգուտ՝ և մեղսալից կեանքին վրայ նայելու, որուն մէջ ամէն օր արժանի եմ դժոխքին մէջ ձգուելու : Բայց սա մէկ միխիթարիչ խորհրդածութիւնն ունիմ թէ՝ Քրիստոսի հաչին դիմեցի. և հիմա նորէն անոր կը դիմեմ : Ես իմինս պէս անկատար արդարութիւնով մը Աստուծոյ առջևը երևնալու վրայ խորհիլը՝ մահէն բիւր անգամ աւելի դժար է : Ով Տէր, ես քեզի

մեղաւորի մը պէս կու գամ . բայց այնպիսի մեղաւորի մը պէս՝ որ Թողութեան և կենաց համար քու Որդւոյդ հաւատացած է . քու առջեդ կ'ինամ իբրև յանցաւոր և ապականեալ թշուառ մը . բայց դուն Ընկեր քու ժողովուրդիդ Խմաստութիւն՝ արդարութիւն՝ ու սրբութիւն՝ և փրկութիւն՝ ըլլիր : (ա Կորն . ա . 30 :) Թող ես ալ Յիսուսի հետեւողներուն մէջ իմ բաժինս ունենամ : Ինծի անանկ ըրէ , ինչպէս որ անոր բարեկամներուն ու եղբայրներուն կ'ընես : Վ՚ան զի դուն գիտես թէ՝ իմ հոգիս անիկայ սիրեց ու անոր ապաւինեցաւ , և սրտանց ինքզինքը անոր Ըւետարանին ապահովութեանը յանձնեց : Նե՛ւ ես գիտեմ՝ թէ որո՛ւ եմ հաւատացեր՝ : (բ Տիմ . ա . 12 :) Դժոխային առիւծը կրնայ իս ահաբեկ ընել սոսկալի ճամբուն մէջ . բայց կ'ուրախանամ որ ես Յարի Հովիւին ձեռքն եմ՝ : (Յովհ . ժ . 11 , 28 :) և բան չեմ սեպեր բոլոր հոգեւոր թշնամիներս՝ անոր հաւատարիմ խնամքին զուարթալից կախում մը ունենալով : Էջերս ու սիրտս անոր կը վերցնեմ , որ Փառաւ՝ ու կենդանի է յաւիտեանս յաւիտենից . և մահուան ու դժոխքին բանալիները ունի՝ : (Յայտ . ա . 18 :) Ո՛վ ամենօրհնեալ Յիսուս , քու ձեռքդ կը մեռնիմ , և փրկչի մը ձեռքէն մեռա՛ս մը քաշելու վախ մը չունիմ : Չեմ վախնար ան մահէն՝ որ իմ ամենասիրելի Տէրոջս ձեռքը սահմանուած է ինծի , որ ինքն ալ մեռա՛ւ ապահովի և երանելի ընելու անիկայ : Դու՛ գամ՝ Տէր , կու գա՛մ , ո՛չ միայն յօժար՝ այլ ուրախալից հաւանութեամբ : Կը գոհանամ քեզմէ որ դուն իս կը յիշես՝ ինծի աղէկութիւն ընելու համար . որ իմ շղթաներս կը կոտրես , և զիս Աստուծոյ Որդւոյն փառաւոր ազատութեանը՝ կը կանչես : (Հբ-

ասմ. ը. 21։) Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ որ չես ուզեր որ այլ ևս քու գրկիդ հեռուն մնամ. այլ՝ այսքան ժամանակ հեռուն մնալէս ետքը, դիս հայրենիքս կը կանչես՝ որ յաւիտեանս հոն ըլլամ։

«Իմ տկար բնութիւնս կը նուաղի ան փառքը տեսնելով՝ որ հիմա իմ վրաս կը ծագէ. բայց դուն գիտես՝ ով շնորհատու Աստուած, թէ ինչպէս իմ հոգւոյս վրայ աստիճանաւ ծագել տալու է անիկայ, և «Ոու զօրութիւնդ կատարեալ ընելու իմ տկարութեանս մէջ»։ (բ Կորն. ժբ. 9։) Միանգամ ևս վերջին անգամ ա՛ս թշուառ աշխարհիս վրայ կը նայիմ՝ որն որ հիմա պիտի ձգեմ, և իմ վերջին հոգեվարութեան աղօթքս կը մատուցանեմ անոր՝ և անոր մէջն քու եկեղեցւոյդ յաջողութեանը համար։ Անիկայ սիրեցի՝ ով Տէր, իբրև անոր մէկ կենդանի անդամը. և մինչև վերջը կը սիրեմ։ Ա՛ն որոյ խոնարհութեամբ կ'աղաչեմ քեզի՝ որ անիկայ պաշտպանես, և մաքրես, և ևս առաւել միաւորես։ Առաւել ևս խրկէ՛ քու ամենօրհնեալ Հոգիդ անոր վրայ, խմաստութեան՝ սրբութեան՝ ու սիրոյ Հոգիդ. մինչև որ յարմար տեսնին՝ «Ամայութիւնը Տէրոջը դրախտին պէս ըլլայ», (Եսայ. ծա. 3։) և «Ամէն մարմին Աստուծոյ փրկութիւնը տեսնէ»։ (Ղուկ. գ. 6։)

«Հայց դիս՝ ով իմ երկնաւոր Հայրս, յաւիտենական սիրոյ թևերուն վրայ ան խաղաղութեանց սուրբ և ուրախալից բնակարանը տար, որն որ քու ողորմութիւնդ պատրաստած է ինծի համար, և որն որ իմ Փրկչիս արիւնը ծախու առած է։ Տար դիս «Ընդրանիներուն ժողովին, Հրեշտակներուն բիւրաւոր ժողովքին, ու արդարներուն հոգիներուն՝ որ կատարեալ են»։ (Եբր. ժբ. 22, 23։) Եւ ա՛ս մարմինը ինչ որ քալէ, թող իմ

անվերադարձ հոգիս ան փառքին վրայ ուրախութեամբ հաստատուի՝ որուն ելլելու վրայ է : Թող հաւատքը իր վերջին պաշտօնը կատարէ պատուաւոր կերպով մը : Թող երկրիս վրայ իմ ունեցած մը-նացորդ քանի մը վայրկեաններս քու փառքիդ համար անցընեմ , և այնպէս սիրալիր սրտիւ և դող-դոջուն լեզուաւ գովաբանելով ելլեմ ան աշխարհը՝ ուր որ սէրն ու գովաբանութիւնը կատարեալ պիտի ըլլայ : Ասիկայ թող իմ վերջին երգս ըլլայ երկրիս վրայ , որն որ երկինքին մէջ ալ երգելու կ'երթամ . «Օրհնութիւն՝ և պատիւ՝ և փառք՝ և զօրութիւն ըլլայ Ընոր՝ որ աթոռին վրայ կը նստի , և Գառնուկին յաւիտեանս յաւիտենից՝ . Ամէն» :

ՎԵՒՏԸ

495

0026901

495

2013

